

212

Η
ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΜΕΤΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ,

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΦΑΡΜΑΚΙΔΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ,

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ω Ν

ΤΑ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ, ΛΟΥΚΑΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΕΡΜΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗ ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑ

1842.

ΕΡΘΙΜΙΟΥ ΤΟΥ ΖΗΤΑΒΗΝΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΑ

ΤΕΣΣΑΡΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ,

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΤΑ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ, ΛΟΥΚΑΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΕΡΜΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗ ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑ

1842.

Ἐξῆλθε τῶν τυπογραφικῶν πιεστηρίων καὶ ὁ Β' τόμος τῆς καινῆς Διαθήκης, βραδύτερον μὲν, ἢ ὅσον ἔδει, διὰ τινὰς περιστάσεις ἀνωτέρας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ παχύτερος ἢ ὅσον ἐξ ἀρχῆς ἐλογίσθη. Περιέχει δὲ τὰ τρία λοιπὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια. Ἐλπίζεται, ὅτι οἱ ἄλλοι τόμοι θέλουσιν ἐκδίδεσθαι ταχύτερον.

Ὅσοι κατεγράφησαν συνδρομηταὶ, παρακαλοῦνται, λαμβάνοντες ἕκαστον τόμον, νὰ καταβάλλωσιν ἀμέσως καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ, ἥτοι δραχμὰς ἕξ, πρὸς ἀπάντησιν τῆς πολλῆς δαπάνης. Ἐξ οἰκείας, ὡς νομίζομεν, προαιρέσεως, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ συγγράμματος ψυχρωτῆριον ὠφέλειαν, κατεγράφησαν συνδρομηταί· ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι καὶ τὴν τόσον μετρίαν τιμὴν.

Ἐν Ἀθήναις 1842. Αὐγούστου 29.

Θ. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΜΑΡΚΟΣ ὁ εὐαγγελιστὴς, υἱὸς μὲν γέγονε Μαρίας, τῆς δεξιωσαμένης ἐν τῇ ἑαυτῆς οἰκίᾳ τοὺς ἀποστόλους· ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰωάννης, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι (α) τῶν ἀποστόλων εὐρίσκαμεν. « Συνιδὼν γάρ, φησιν, ὁ Πέτρος ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι καὶ προσευχόμενοι. » Καὶ καταρχὰς μὲν συνεΐπατο Βαρνάβᾳ, τῷ θείῳ αὐτοῦ, καὶ Παύλῳ, καθὼς ἢ τε βίβλος τῶν Πράξεων παριστᾷ (β), καὶ Παῦλος, ἐν ἐπιστολαῖς μνήμην αὐτοῦ ποιούμενος, τῇ τε πρὸς Κολασσαεῖς (γ) καὶ τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ (δ)· εἶτα τῷ Πέτρῳ συνῆν ἐν Ῥώμῃ, ὡς ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐπιστολὴ δείκνυσιν, ἐν ἣ καὶ υἱὸν αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα τὸν Μάρκον οὗτος ὠνόμασε (ε), παρ' οὗ καὶ ὅλον τὸν τοῦ εὐαγγελίου λόγον ὁ Μάρκος μεμάθηκεν. Ἐπειτα συνεγράψατο τὸ εὐαγγέλιον, ὡς μὲν ἱστορεῖ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς (1), ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, κατὰ δὲ τὸν Χρυσόστομον (2), ἐν Αἰγύπτῳ, παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ πιστῶν, μετὰ ἔτη δέκα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως. Συμφωνεῖ δὲ τῷ Ματθαίῳ λίαν, πλὴν ὅσον ἐκείνός ἐστι πλατύτερος. Χρὴ δὲ καθόλου γινώσκειν, ὡς οἱ εὐαγγελισταὶ ποτὲ μὲν κατὰ τάξιν ἀπαγγέ-

(α) Πράξ. ΙΒ', 12.

(β) Πράξ. ΙΒ', 25. ΙΕ', 37. 39.

(γ) Κολοσ. Δ', 10.

(δ) Β' Τιμ. Δ', 11.

(ε) Α' Πέτρ. Ε', 13.

(ΤΟΜ. Β'.)

(1) Ἐν τῷ ἑκτῷ τῶν Ὑποτυπώσεων λόγῳ κατὰ τὸν εἰς τὸν Μάρκον πρόλογον τοῦ Σωφρονίου.

(2) Τεμ. Ζ'. Σελ. 7. Β.

λουσι τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, νόμοις ιστορίας· ποτὲ δὲ, οὐ τηροῦσι τάξιν, σπεύδοντες εἰς μόνον τὸ ἀπαγγέλλειν αὐτά.

ΚΕΦ. Ι, 1 Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,
2 υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις·

Εὐαγγέλιον νῦν ὁ Μάρκος, τὴν καινὴν Διαθήκην, τὴν νέαν νομοθεσίαν τοῦ Χριστοῦ κέκληκε· διὰ τὴν δὲ οὕτως αὐτὴν ὠνόμασεν, εἴρηται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, ἐνθα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν εὐαγγελίων προδιερίηται. Φησὶ δὲ ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς, ὅτι ἀρχὴ τῆς νέας νομοθεσίας Χριστοῦ οὕτω γέγονεν, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· λέγει δὲ Μαλαχίαν καὶ Ἡσαΐαν. Εἴτα τίθησι καὶ τὰ ῥητὰ τῶν προφητῶν, ἵνα μάθῃς, ὅτι τοιαύτη ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου γέγονεν, οἷαν ταῦτά φασιν. Ταῦτα δὲ φασιν, ἀρχὴν αὐτοῦ γενήσεσθαι τὸν Ἰωάννην, ὡς ἀναπτυσσόμενα δείξουσιν. Ἐπεὶ γὰρ πάντες οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προσήτευσαν, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον (α), ἔδει τοῦτον, τέλος ὄντα τῆς Παλαιᾶς, ἀρχὴν γενέσθαι τῆς Νέας. Ἀλλὰ διαιρετέον ἰδίᾳ τῶν δύο προφητῶν τὰ ῥητά.

2 «Ἴδου, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου·

Μαλαχίου μὲν τὸ ῥητόν· εἴρηται δὲ περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ εἰκοστοῦ κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου· καὶ περιττὸν τὰ αὐτά πάλιν εἰς μέσον ἄγειν.

3 Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.»

[Ἑτοιμάζει (1) μὲν τὴν ὁδὸν Κυρίου, ὁ τὴν ἀρετὴν ἐργαζό-

(α) Ματθ. ΙΑ', 13.

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις.

μενος· οὐκ εὐθείας δὲ ποιεῖ τὰς τρίβους αὐτοῦ, ὁ μὴ πρὸς εὐαρέστησιν θεοῦ, ἀλλὰ δι' ἀνθρωπαρέσκειαν, ἢ τινα ἑσχαπὲν οὐκ ἀγαθόν, ταύτην ἐργαζόμενος. Οὗτος τὸν μὲν πόνον τῆς ἐτοιμασίας ὑφίσταται· τὸν δὲ θεὸν οὐκ ἔχει ταῖς τοιαύταις τρίβους ἐμπεριπατοῦντα.]

Τοῦτο τοῦ Ἡσαΐου ἐστὶν ἡρμηνεύται δὲ καὶ τοῦτο πάλιν ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, καὶ ζητεῖ ἐκεῖ. Τὰ μὲν οὖν προφητικὰ ταῦτα ῥητὰ συμφώνως κεκοίχασιν, ὅτι ὁ Ἰωάννης προσδεύσει τοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐτρεπίσει αὐτῷ τὴν ὁδὸν τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἔσται ἀρχὴ τῆς νέας νομοθεσίας. Γέγονε δὲ πάντα οὕτως. Ὁ γὰρ Ἰωάννης πρὸ τοῦ Σωτῆρος ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, καὶ κηρύξας μετάνοιαν, ὥρυξεν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων τόπους θεμελίων· παραγενόμενος δὲ ὁ Χριστὸς, ἐνέβαλε τὰ θεμέλια τῆς πίστεως, καὶ ᾠκοδόμησε τὴν νέαν νομοθεσίαν. Εἰπὼν δὲ ὁ Μάρκος· ὅτι Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου οὕτω γέγονεν, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· εἴτα παραγαγὼν καὶ τὰ προφητικὰ ῥητὰ, λοιπὸν ἐπιχειρεῖ ἀποδεικνύειν, ὅτι προσέθετο, καὶ ἄρχεται λέγειν τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὅπως ἤλθεν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ὅπως ἐκήρυξε, καὶ ἀπλῶς, ὅπως ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου γέγονεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μάρκος ἄγαν συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ, καθὼς ἐν προοιμίῳ ἐπισημηνάμεθα, ὅσα μὲν ἐν ἐκείνῳ διηρμηνεύθη, παρήσομεν, ὡς ἥδη σαφηνισθέντα, τοῦτο μόνον σημειούμενοι ἐφ' ἐκάστῳ τούτων, ὅτι προσεῖρηται περὶ τούτου ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ· σὺ δὲ αὐτίκα ζήτησον ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον, καὶ ἀνάγνωθι τοῦτο μέχρις ἂν εὐρήσεις τὸ ζητούμενον. Ὅσα δὲ παραλλάττει, ταῦτα λοιπὸν ἀγῶμεν εἰς ἐξήγησιν.

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξῆς εὐαγγελιστῶν.

4 Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ἐγένετο, ἀντὶ τοῦ, ἦν. Ἀλλ' ὅτι μὲν οὗτος κατήγγελλε βά-

πτισμα μετανοίας, δηλον, ἄφ' ὧν τε ἔλεγεν, ἄφ' ὧν τε ἔπρατ-
τεν· ἐντελλόμενος γὰρ μετανοεῖν, ἐβάπτιζε τοὺς μετανοούν-
τας. Ὅτι δὲ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐβάπτιζεν, οὐ παρῆγεν ἄφεσιν
ἁμαρτιῶν, ὁμοίως φανερόν· τὸ μὲν γὰρ Ἰωάννου βάπτισμα,
μετανοίας ἦν μόνον· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο ἦν ἀφέσεως.
Καὶ τούτων τὴν διαφορὰν αὐτὸς ὁ πρόδρομος ἐδίδαξεν εἰπών·
Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι, δηλαδὴ, ψιλῶ· αὐτὸς δὲ
βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ (α)· πρὸ γὰρ τοῦ Σωτῆρος
οὐδαμοῦ φαίνεται δοθεῖσα ἄρεσις ἁμαρτιῶν, ἀλλ' αὐτὸς πρῶ-
τος ὁ Χριστὸς τοῦτο τὸ δῶρον ἐχαρίσατο, διὰ τε ἑαυτοῦ καὶ
διὰ τοῦ ἰδίου βαπτίσματος. Δηλον οὖν, ὅτι τὸ βάπτισμα
Ἰωάννου προπαρασκευὴ ἦν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Δεῖ γὰρ
τὸν ἁμαρτωλὸν μετανοῆσαι πρῶτον, εἴτα τυχεῖν ἀφέσεως.

Ἄλλ' ἴδωμεν αὖθις, τί ᾔσκησεν ὁ εὐαγγελιστὴς. Ἐγένετο
Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα
μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Οὐκ εἶπε, Καὶ ἀφέσεως ἁμαρ-
τιῶν, ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι τὸ τοιοῦτον βάπτισμα παρῆχε καὶ
ἄφεσιν· ἀλλὰ προσέθηκεν, ὅτι *Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*, τουτέστι
διὰ ἄρεσιν. Ἐκήρυσσε γὰρ μετάνοιαν ἕνεκεν ἀφέσεως, ἵνα τῇ
μετανοίᾳ καταγόνοντες ἑαυτῶν, καὶ κατανογέμενοι, ἐφ' οἷς ἡ-
μαρτον, ζητήσωσι θερμῶς τὸν αἵρετα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κό-
σμου, καὶ φανέντι προσδράμωσι, καὶ λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν
ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

5 Καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώ-
ρα, καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται· καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες
ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμε-
νοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Ταῦτα προκηρυχθέντες ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δηλωθέντος τρί-
του κεφαλαίου.

(α) Μαρκ. Α', 8.

6 Ἦν δὲ ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, καὶ
ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων
ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

Καὶ ταῦτα ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου ἐσαφηνί-
σθησαν. Ἐνεδύδετο δὲ τρίχας καμήλου, οὐχὶ ἀκατεργάστους,
ἀλλ' ὑψηλασμένους. Ἐβριζε γὰρ ὁ Ματθαῖος· ὅτι εἶχε τὸ
ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου (α). Τὸ δὲ, ἐνδεδυμένος,
ἐξακούεται καὶ εἰς τὸ, καὶ ζώνην δερματίνην.

7 Καὶ ἐκήρυσσε, λέγων· Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου
ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν
ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

[Τὸν ἱμάντα (1). Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (2). Τί δὲ ὁ
σφαιρωτὴρ τοῦ ὑποδήματος, ὃν οὐ λύεις, ὃ βαπτιστά; (3) Τυ-
χὸν (4) ὁ τῆς ἐπιδημίας λόγος καὶ τῆς σαρκὸς, οὗ μὴδὲ τὸ
ἀκρότατον εὐδιάλυτον.]

Ἐβριζαι μὲν τοῦτο, καὶ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ὑπερο-
χὴν τοῦ κηρυσσομένου, ὡς ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ παρα-
δεδώκαμεν. Φασὶ δὲ τινες, ὑποδήματα μὲν νοεῖσθαι, τὴν
σάρκα, ἣν ὑποδύς ἐφόρεσεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἱμάντα δὲ, τὸν
ἀπόρρητον λόγον τῆς ἐνώσεως αὐτῆς, οἷον, πῶς μεμενήκασιν
αἱ φύσεις ἀσύγχυτοι, καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ δὲ τὴν φανεράν
ἐρμηνείαν, ἱμάντα λέγει τὸν ἐκ λώρου δεσμόν. Ἔστι δὲ ἡ τοῦ
ῥητοῦ σύνταξις οὕτως· Οὗτινος αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδη-
μάτων οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι κύψας. Κύπτει γὰρ, ὁ λῦσαι
τοῦτον βουλόμενος. Ὑποδήματα δὲ λέγει τὰ πανδάλια. Τὸ
δὲ, οὗτινος αὐτοῦ, σύνηθες παρ' Ἑβραίοις, ὡς τό· *Οὗ ἀρᾶς*

(α) Ματθ. Γ', 4.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(2) Γρηγ. Ναζ. Σελ. 236.

(3) Παρὰ τῷ Γρηγορίῳ· λύεις ὁ βαπτίζων Ἰησοῦν;

(4) Πρὸ τοῦ, τυχόν, προστίθενται ἄλλα.

τὸ στόμα αὐτοῦ ῥέμει (α). Ὁμοίως δὲ καὶ τό· Ὡτινι αὐτῷ, ὡς τό· Μακάριος ἀνὴρ, ὃ ἐστὶν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοῦ (β).

8 Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτου προεῖρηται ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ.

9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην.

Τὸ, Καὶ ἐγένετο, σύνθηός ἐστι πρόσρημα τοῖς Ἑβραίοις. Καὶ ἐγένετό, φησιν, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις (ι). Εἶτα ἄρχεται λέγειν, τί ἐγένετο. Ἡμέρας δὲ νῦν φησιν, ἐν αἷς ἐκήρυσσε τὸ βάπτισμα τῆς μετανοίας ὁ Ἰωάννης. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ. Ἀλλὰ Ματθαῖος μὲν ἀπλῶς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἶπε (γ). Μάρκος δὲ ἰδιώτερον καὶ τὴν πόλιν, ἐν ἣ διέτριβε, προσέθηκε.

10 Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ Πνεῦμα ὡσεὶ περὶστεράν, καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.

Καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ. Ἀλλὰ Ματθαῖος μὲν (δ), καὶ Λουκᾶς (ε) ἀνοιγῆναί, φασί, τοὺς οὐρανοὺς· οὗτος δὲ, σχισθῆναι· εἰσι δὲ ταῦτά.

11 Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον μὲν, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου (ζ), γέγραπται· Μάρκος δὲ καὶ Λουκᾶς, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου, γράφουσι (η). Τί οὖν ἐροῦμεν; Οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὅπερ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον

(α) Παλμ. Θ', 28.

(β) Παλμ. ΗΓ', 6.

(ι) Παρὶ τῷ Β:—ἡμέραις ταύταις. Εἶτα.

(γ) Ματθ. Γ', 13.

(δ) Ματθ. Γ', 16.

(ε) Λουκ. Γ', 21.

(ζ) Ματθ. Γ', 17.

(η) Λουκ. Γ', 22.

εἰρήκαμεν, ὅτι οἱ εὐαγγελισταὶ ποτὲ μὲν, ἀκρεαίων τῶν τοιούτων ῥητῶν ἀπομνημονεύουσι· ποτὲ δὲ, τὴν μὲν τοῦ ῥητοῦ διανοίαν ὁλόκληρον ἀποσώζουσι, λέξεις δὲ τινὰς ἀπαρατηρήτως ὑπαλλάττουσιν, ὅταν οὐδὲν τι μέλλοι τῷ λόγῳ τούτῳ λυμᾶνεσθαι, τῆς ἀντισταχθείσης λέξεως ταῦτὸν σημαίνουσης. Δεικτικά γὰρ ἄμφω, καὶ τὸ, οὗτος, καὶ τὸ, σὺ. Αὐθις οὖν τοῦ Ματθαίου μὲν καὶ τοῦ Μάρκου γραψάντων· Ἐν ᾧ εὐδόκησα (α). ὁ Λουκᾶς· Ἐν σοὶ εὐδόκησα, εἴρηκε (β). Καὶ τοῦτο κανὼν ἔστω σοι καθολικὸς ἐπὶ τῶν τοιούτων πάντων.

12 Καὶ εὐθὺς τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἐρήμον. Καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ἔτι δὲ καὶ Λουκᾶς, ὑπὸ τοῦ διαβόλου, εἶπον (γ). Μάρκος δὲ, ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. Πολυνόμου γὰρ ὄντος τοῦ δαίμονος, καὶ ἀπ' ἐκάστης αὐτοῦ κακίας ὀνομαζομένου, τὸ μὲν, οὗτοι· τὸ δὲ, οὗτος εἰρήκασι.

Λέγεται δὲ σατανᾶς, ὁ ἀντικείμενος· ἀντίκειται γὰρ ὁ δαίμων τῷ θεῷ, τὰ ἐναντία νομοθετῶν.

13 Καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων.

Ματθαῖος μὲν καὶ Λουκᾶς (δ) καὶ τὰ εἶδη τῶν πειρασμῶν αὐτοῦ ἀνέγραψαν· ὁ δὲ Μάρκος, φιλοσύνητος ὢν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ἠρκέσθη τῷ εἰπεῖν· ὅτι Καὶ ἦν πειραζόμενος· ἐν τούτῳ γὰρ καὶ τὰ εἶδη συμπεριέλαβεν. Ἦν δὲ μετὰ τῶν θηρίων, διὰ τε τὴν ἄγαν ἐρημίαν τοῦ τόπου, καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ φυλάττων τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς, φοβερός μᾶλλον τοῖς θηρίοις ἐστίν. Ἀρchein γὰρ πάντων αὐτῶν πρὸ τῆς παρακοῆς ὁ ἄνθρωπος ἐκελεύσθη.

(α) Ματθ. Γ', 17.

(β) Λουκ. Γ', 22.

(γ) Ματθ. Δ', 1. Λουκ. Δ', 2.

(δ) Ματθ. Δ', 3 καὶ ἐξ. Λουκ. Δ', 3 καὶ ἐξῆς.

13 Καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Μετά τοὺς πειρασμοὺς δηλονότι, καὶ μετὰ τὴν κατὰ τοῦ πειραστοῦ περιρρανὴ νίκην, ὡς ὁ Ματθαῖος ἐπεσημάνηατο.

14 Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ. Εὐαγγέλιον δὲ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ νῦν, τὴν καινὴν Διαθήκην λέγει, ὡς μνηύουσιν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ἢ ὡς εἰσάγουσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

15 Καὶ λέγων· Ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς·

Ο καιρὸς ὁ ἀφορισθεὶς παρὰ θεοῦ τῇ πολιτείᾳ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, περὶ οὗ φησιν ὁ ἀπόστολος· ὅτι Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ (α).

15 Καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

ἤγγικεν, ἵνα βασιλεύσῃ τῶν πιστευόντων, ὡς ἡρμηνεύθη φανερώτερον ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ.

15 Μετανοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

Πάλιν εὐαγγέλιον ἐνταῦθα, τὴν καινὴν Διαθήκην ὠνόμασε, παραινῶν, ὅτι πιστεύετε τῇ καινῇ Διαθήκῃ, ἥγουν, ὡς αὐτὴ ὑποτίθῃσι.

16 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ.

17 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ

(α) Γαλατ. Δ', 4.

18 ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἄλιεῖς ἀνθρώπων. Καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ εἴρηται.

19 Καὶ προβάς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶδεν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ

20 αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα. Καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς· καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν, ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναοὺμ· καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.

Ταῦτα καὶ ὁ Λουκᾶς ἱστορήσεν. Ἦλθον δὲ εἰς Καπερναοὺμ ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ, ὡς ὁ αὐτὸς (α) ἐπεσημειώσατο. Τοῖς Σάββασιν δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν σαββάτων, ὅτε ἦν δηλαδὴ σάββατον. Ἐν ταύταις γὰρ ταῖς ἡμέραις ἀργοῦσιν αὐτοῖς ἐπέτρεπεν ὁ νόμος συνάγεσθαι, καὶ τοὺς νόμους ἀναγινώσκειν. Τότε οὖν εἰσῆρχετο, ἵνα πάντες ἀκούσωσιν αὐτοῦ κατὰ σχολήν.

22 Καὶ ἐξεπλήρσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος παρέθηκεν ἐν τῷ τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου. Ἀλλ' ἐκεῖνος, εἰς τὸ ὅρος ἀναβῆναι λέγει τὸν Χριστὸν (β), κακεῖ καθίσαντα διδάξαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, παρστώτων τῶν ὄχλων· εἶτα μετὰ μακρὰν διδασκαλίαν ἐπάγει· ὅτι Καὶ ἐξεπλήρσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (γ). Δῆλον οὖν ἔστιν, ὅτι καὶ ἀμφοτέρω γεγόνασιν.

(α) Λουκ. Δ', 16.

(β) Ματθ. Ε', 1.

(γ) Ματθ. Ζ', 28.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.

23 Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύ-
 24 ματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε, λέγων· Ἐα, τί ἡμῖν
 καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἥλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς;
 οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

Ταῦτα καὶ ὁ Λουκᾶς εἶρηκεν (α). Ἀκάθαρτον δὲ καλοῦσι τὸ
 δαιμόνιον, ὡς ἐφηδυνόμενον ταῖς ἀκαθαρσίαις καὶ μιαινταῖς.
 Ἀνέκραξε δὲ ὁ ἄνθρωπος, μὴ φέροντος τοῦ ἐν αὐτῷ δαιμονίου
 τὴν προσβολὴν τῆς θεότητος. Ἐα δὲ, ἀντὶ τοῦ, Ἄφες ἡμᾶς,
 τί κοινὸν ἡμῖν καὶ σοί; Ναζαρηνὸν δὲ τὸν Χριστὸν ὠνόμασεν, ὡς
 ἀνατραφέντα ἐν τῇ πόλει Ναζαρέτ, καθὼς ὁ Λουκᾶς ἐφόρησεν (β).

Ἀπόλειαν δὲ ἐνταῦθα ὁ δαίμων, τὴν ἐποχὴν τῆς δυνά-
 μεως καὶ ἀνεργησίας καὶ διώξιν ἑαυτοῦ καλεῖ. Τὸ δὲ· Οἶ-
 δά σε, τίς εἶ, εἶπε, κολακεύων αὐτὸν, ἵνα φαισθῇ αὐτοῦ·
 οὐκ εἶπε δὲ ἅγιος, ἀλλ' Ὁ ἅγιος, μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθή-
 κης. Ἅγιοι μὲν γὰρ καὶ οἱ προφῆται, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν·
 μόνος δὲ ὁ θεὸς φύσει καὶ κυρίως ἅγιος. Διὰ τοῦτο τοῖνον
 εἶπεν, ὁ ἅγιος, ἀντὶ τοῦ, ὁ φύσει καὶ κυρίως ἅγιος.

25 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Φιμώθη-
 τι, καὶ ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ.

Ἐπετίμησεν, ἀντὶ τοῦ, ἐπιστόμισεν. Ὅρα δὲ, πῶς οὐκ ἐδέ-
 ξατο τὴν ἀπὸ τοῦ δαίμονος μαρτυρίαν ὁ Χριστὸς, καίτοι ἀλη-
 θεύουσαν. Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐκ ἔχρηζεν ἡ ἀλήθεια μαρτυρη-
 θῆναι παρὰ τοῦ ψεύδους· ἔπειτα ἐδίδασκεν ἡμᾶς, μὴ πιστεύειν
 τοῖς δαίμοσι, κὰν ἀληθῆ λέγωσι· φιλοψευδεῖς γὰρ ὄντες καὶ
 πολεμιώτατοι, οὐκ ἔν ποτε ἀληθεύουσι, εἰ μὴ πρὸς ἀπάτην
 τῇ ἀληθείᾳ χρῆσαιντο, καθάπερ· τὴν δὲ λέγει.

(α) Λουκ. Α', 23.

(β) Λουκ. Α', 16.

26 Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ
 κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

Τὸ, σπαράξαν, ῥίψαν εἶπεν ὁ Λουκᾶς (α), προσθεῖς· ὅτι
 μηδὲν βλάβαν αὐτόν. ῥίψαι μὲν γὰρ τὸν ἄνθρωπον συνεχώ-
 ρησεν ὁ Χριστὸς, ἵνα δειχθῇ τοῦ ῥίψαντος ἡ κακία· βλάβαι
 δὲ οὐκ ἔλασεν, ἵνα φανῇ τοῦ ἀπελάνοντος αὐτὸν ἡ δύναμις.
 Ἐκράξε δὲ φωνῇ μεγάλῃ, μαστιγθὲν ὑπὸ τῆς δεσποτικῆς φω-
 νῆς. Οὐκ εἶπε δὲ, τί ἔκραξεν, ὡς ἀσήμεντα κράξαντος.

27 Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐ-
 τοὺς, λέγοντας· Τί ἐστὶ τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ
 καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι
 τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Τί ἐστὶ τοῦτο, ὁ βλέπομεν; Διδαχὴν δὲ καινὴν ἔλεγον, τὴν
 τοῦ Χριστοῦ, ὡς παραλλάττουσαν τῆς διδαχῆς τῶν γραμμα-
 τέων, ἢ τῆς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Οἱ μὲν γὰρ ἐδίδασκον
 μόνον, ὁ δὲ Χριστὸς ἔτι καὶ δαίμονας ἀπήλανε κατ' ἐξου-
 σίαν. Ἐξουσιαστικὸν γὰρ τὸ, φιμώθητι, καὶ τὸ, ἐξέλθε. Ὁ
 δὲ Λουκᾶς, ἀντὶ τοῦ, Τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, Τίς ὁ λόγος
 οὗτος, εἶρηκε (β). λόγον ὀνομάσας, τὴν διὰ λόγου διδαχὴν·
 ἢ λόγον λέγων, τὸν λεχθέντα πρὸς τὸ δαιμόνιον, τὸ, φιμώ-
 θητι, καὶ τὸ, ἐξέλθε. Προσέθηκε γάρ· ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυ-
 νάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν (γ)· ἐν ἐξουσίᾳ
 μὲν, διὰ τὸ προστάσσειν· ἐν δυνάμει δὲ, διὰ τὸ ἀνύειν.

28 Ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθύς εἰς ὅλην τὴν πε-
 ρίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

Ἐῖρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
 Ματθαίου.

(α) Λουκ. Α', 35.

(β) Λουκ. Α', 36.

(γ) Λουκ. Α', 36.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.

29 Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Τίνος ἕνεκεν ἦλθεν ἐκεῖ, προσέφηται ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

30 Ἡ δὲ πενθερά Σίμωνος κατέκειτο πυρεσσοῦσα· καὶ
31 εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. Καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτήν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἄρῃκεν αὐτήν ὁ πυρετὸς εὐθέως· καὶ διερχόνοι αὐτοῖς.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ. Σκόπει δέ, ὅτι πολλάκις ὁ Χριστὸς τῇ ἐτέρῳ πιστεῖ χαρίζεται τὴν ἐτέρῳ ἴασιν, ὅταν μέλλοι πιστεῦσαι καὶ ὁ θεραπευόμενος, καὶ μὴ δύνῃται πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἢ διὰ νόσον, ἢ δι' ἄωρον ἡλικίαν, ἢ καὶ δι' ἄγνοιαν. Καὶ γὰρ ἐνταῦθα, ἔπειροι αὐτὸν παρεκάλεσαν.

Ἰποδεξώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Χριστόν, εἴτουν, τὸν λόγον αὐτοῦ, ἵνα τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν τὴν πύρῳσιν ἀποσθῆσιν. Τυχόντες δὲ εὐεργεσίας, διακονήσωμεν αὐτῷ, θεραπεύοντες τοὺς πένοντας· Ἐφ' ὅσον γὰρ, φησιν, ἐποιήσατε ἐνὶ τούτοις τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε (α)· διακονήσωμεν δὲ καὶ τοῖς αὐτοῦ μιμηταῖς, ὡς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἰκατεύουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.

32 Ὁψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς

(α) Ματθ. ΚΕ, 40.

αὐτόν· πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους. Καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνήγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

34 Καὶ ἐθεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε·

Ὁ μὲν Μάρκος εἶπεν, ὅτι ἐθεράπευσεν πολλοὺς· ὁ δὲ Ματθαῖος, ὅτι πάντας (α). Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν δαιμονίων, ὁ μὲν Μάρκος, ὅτι δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλεν· ὁ δὲ Ματθαῖος, ὅτι ἐξέβαλε τὰ πνεύματα (β), δηλονότι, πάντα. Τί οὖν φαρμέν; Τὸ, πολλοὺς, ἐνταῦθα καὶ τὸ, πολλὰ, προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστής, οὐχ ὅτι παρῆλπε τινὰς ἀθεραπεύτους ὁ Κύριος· οὐδ' ὅτι δαιμόνιά τινὰ ἀρῃκεν· ἀλλ', ἵνα δείξῃ μόνον ὁ Μάρκος, ὅτι πλῆθος ἦσαν οἱ θεραπευθέντες, καὶ ὅτι πολλὰ ἦν τὰ ἐκβληθέντα δαιμόνια. Σκόπει δέ, πῶς τὸ δαιμονῶν οὐ συντάττει ταῖς ἄλλαις νόσοις, ἀλλ' ἰδίως αὐτὸ τίθησιν, ὡς χαλεπώτατον.

34 Καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ᾗδειςαν αὐτόν.

Εἰκόλυνεν αὐτὰ λαλεῖν περὶ αὐτοῦ, κράζοντα, καθὰ ἱστορίσεν ὁ Λουκᾶς, καὶ λέγοντα· Ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (γ). Ἐλάλουν δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ᾗδειςαν αὐτόν ὅσα τὸν Χριστόν, ὡς ὁ Λουκᾶς πάλιν εἶρηκεν. Ἐγίνωσκον δὲ αὐτόν, προσβαλούσης αὐτοῖς σφοδρῶς τῆς ἀκτίνος τῆς θεότητος, πυρὸς δίκην. Οὐκ εἶα δὲ αὐτὰ λαλεῖν, διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν ἀποδεδώκαμεν ἀνωτέρω, ἔνθα ἐφίμωσε τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα τοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ὄντος ἀνθρώπου.

35 Καὶ πρῶτ', ἐννουχον λίαν, ἀναστὰς ἐξῆλθε· καὶ ἀπηλθεν εἰς ἔρημον τόπον, κακεῖ προσήύχετο.

Ἐννουχον, ἀντὶ τοῦ, νυκτὸς ἔτι οὐσης· τὸ γὰρ, λίαν πρῶτ',

(α) Ματθ. Η, 16.

(β) Ματθ. Η, 16.

(γ) Λουκ. Δ', 41.

ἐννουχόν ἐστιν, εἴτουν, ἔκκοτον. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης εἴρηκεν ἐν ἄλλοις· ὅτι *Μαρία* ἡ *Μαγδαληνὴ* ἔρχεται πρῶτ', σκοτίας ἐστὶ οὖσης, εἰς τὸ *μνημεῖον* (α). Ἀλλὰ καὶ Μάρκος μὲν, *ἐννουχον* εἶπε· *Λουκᾶς* δὲ, γενομένης ἡμέρας (β). Οὐκ ἐστὶ δὲ ἐναντιοφωνία· τὸ γὰρ, *λίαν* πρῶτ', ἐνσκοτόν τε ἐστὶ, καὶ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας.

Ἀπῆλθε δὲ εἰς ἐρημίαν, διδάσκων ἡμᾶς, ἐάν τί ποτε ποιήσωμεν ἀξιοθαύμαστον, ρεύγειν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον, καὶ κατὰ μόνους γινωμένους εὐχαριστεῖν τε τῷ θεῷ, τῷ δόντι χάριν ἡμῖν, καὶ προσεύχεσθαι ἐνδυναμωθῆναι ἔτι. Ἐπιτηδεῖα δὲ εἰς προσευχὴν ἡ ἐρημία διὰ τὸ ἀπερίσπαστον.

36 Καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.

37 Καὶ εὐρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ· Ὅτι πάντες ζητοῦσί σε.

Μάρκος μὲν λέγει, ὅτι ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ μαθηταὶ καταδίωξαντες εὗρον αὐτόν· ὁ δὲ Λουκᾶς (γ), ὅτι οἱ ὄχλοι. Εἰκὸς δὲ, καὶ ἄμφω ταῦτα γενέσθαι· καὶ πρῶτον μὲν, τοὺς μαθητάς τοῦτο ποιῆσαι· εἶτα, τοὺς ὄχλους. Καὶ γὰρ προλαβόντες οἱ μαθηταί, οἷα θερμότερον αὐτὸν ἀγαπῶντες, εἶπον περὶ τῶν ὄχλων, ὅτι πάντες σε ζητοῦσιν. Ὁρα δὲ, ὅπως ἡ ἀναχώρησις ποθεινότερον αὐτὸν ἐποίησε.

38 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα κάκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.

Πόλις μὲν ἐστίν, ἡ τετειχισμένη πόλις, ἡ ἀτείχιστος· κωμόπολις δὲ, ἡ ἐν μέρει μὲν ἀτείχιστος· ἐν μέρει δὲ τετειχισμένη. Ἐχομένας δὲ λέγει, τὰς πλησιάζουσας. Ἀπέλωμέν, φησι, καὶ εἰς ταύτας διὰ τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα, διὰ τὸ κηρύξαι, δηλαδή, καὶ ἐν αὐταῖς. Ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ τὸ εἶδος τοῦ κηρύγματος προσέθηκεν, εἰπὼν· ὅτι *εὐαγγελισσασθαί με δεῖ*

(α) Ἰωαν. 8', 1.

(β) Λουκ. Δ', 42.

(γ) Λουκ. Δ', 42.

τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ (α), δηλαδή, ὅτι ἤγγικεν, ἵνα βασιλεύσῃ τῶν πιστευόντων, ὡς κατ' ἀρχάς τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ προεῖρηται. Ἀλλὰ Μάρκος μὲν φησιν· ὅτι *ἐξελήλυθα*· Λουκᾶς δέ· ὅτι *ἀπέσταλμαι*. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄμφω ῥηθῆναι· νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο. Καὶ ἐπεὶ διπλοῦς ἦν ὁ Χριστός, τὸ μὲν, *ἀπέσταλμαι*, ὡς ἄνθρωπος εἴρηκε· τὸ δὲ, *ἐξελήλυθα*, ὡς θεός.

39 Καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας μετέβαινεν ἐπὶ τὰ θαύματα, ἵνα, οὐδ' οὐκ ἐπεσπᾶτο ὁ λόγος, ἐλκύσῃ τῶν θαυμάτων ἡ δύναμις, καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τὸν λόγον τοῖς θαύμασι. Καὶ ἅμα τύπος ἡμῖν ἐγίνετο, τοῦ μὴ μόνον λέγειν περὶ ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ πράττειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τοῦ Λεπρού.

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρός, παρακαλῶν αὐτόν, καὶ γονυπετῶν αὐτόν, καὶ λέγων αὐτῷ· Ὅτι, ἐάν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

Εἴρηται περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐν τῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Φαίνονται δὲ ἐνταῦθα περὶ τὸν καιρὸν τῆς ἰάσεώς οἱ εὐαγγελισταὶ μικρόν τι παραλλάττοντες. Ματθαῖος μὲν γάρ, πρὸ τοῦ θεραπευθῆναι τὴν πενθερὰν Πέτρου, παρατίθεται τὰ κατὰ τὸν λεπρόν (β). Μάρκος δὲ καὶ Λουκᾶς (γ), μετ' αὐτήν. Εἰκὸς δὲ αὐτοῦς, τὸ θαῦμα μόνον ἀκριβολογησαμένους, μὴ πολυπραγμονῆσαι τὸν καιρὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον, δ καὶ πολλαχοῦ πεποιθήκασιν.

41 Ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα,

(α) Λουκ. Δ', 43. (α) Ματθ. Η', 1. 14. (β) Λουκ. Δ', 38. Ε', 12.

ἤψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Θέλω, καθαρίσθῃτι.

42 Καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

43 Καὶ ἐμβριμώμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέβαλεν αὐτόν.

44 Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὅρα, μηδὲν μηδὲν εἰπῆς· ἀλλ' ὑπάγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, ἃ προσέταξε Μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εὐεβριμώσατο καὶ τοῖς δυσὶ τυφλοῖς, καὶ ζήτησον τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐπτακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐν ᾗ εἴρηται περὶ τῆς ἐμβριμώσεως. *Εξέβαλε* δὲ αὐτὸν ἀπ' ἐνώπιον αὐτοῦ, τουτέστιν, ἀπέλυσε.

Περὶ δὲ τῶν ἐξῆς ἡρμηνεύεται ἐν τῷ δηλωθέντι ἔκτῳ κεφαλαίῳ.

45 Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερώς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν· ἀλλ' ἐξῶ ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

Εὐγνώμων ὢν ὁ λεπρὸς, οὐκ ἠνέσχετο σιγῇ καλύψαι τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλ' ἐκήρυττε πολλὰ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ διεφήμιζε τὸν λόγον, ὃν εἶρηκεν αὐτῷ ὁ Χριστός, δηλαδὴ τὸ, *Θέλω, καθαρίσθῃτι*, ὡς μετ' ἐξουσίας γινόμενον, καὶ εὐθὺς εἰς ἔργον ἐκβεβηκότα. *Ἡρχοντο* δὲ πρὸς τὸν Χριστὸν πανταχόθεν, οἷα τῆς φήμης ἐπὶ πάντα διαθεούσης. Φησὶ γάρ ὁ Λουκᾶς (α) ὅτι *διήρχετο μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ*, τουτέστιν, ἡ φήμη, καὶ ἐνίκα τὸν κόπον ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἰδεῖν τὸν σιμιζόμενον.

(α) Λουκ. Ε', 15.

ΚΕΦ. ΙΙ, 1 Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν·

Δι' ἡμερῶν, ἀντὶ τοῦ, διελθουσῶν ἡμερῶν τινῶν.

1 Καὶ ἠκούσθη, ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.

Εἰς οἶκόν τινα.

2 Καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί· ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν.

Ακούσαντες, ὅτι ἐν οἴκῳ ἐστὶ, συνέδραμον, προσδοκῆσαντες ῥῆγον ἐντυχεῖν αὐτῷ. Τοσοῦτοι δὲ συνήχθησαν, ὥς μηκέτι μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν μέρη χωρεῖν ἑτέρους, εἴτουν, τὰ πρόθυρα, ἥδη τῶν ἐνδον πεπληρωμένων.

2 Καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

Τὸν τῆς διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ

3 Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν, παραλυτικὸν φέροντες, 4 αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων. Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην, ὅπου ἦν· καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

Ομοία τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς παρέθετο (α). Ματθαῖος δὲ, τὰ περὶ τῆς στέγης σιωπήσας, τὰ ἐξῆς ὁμοίως ἐστόρησεν (β).

5 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. *Παράλυτος* δὲ ἐστὶ, καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὰς δυνάμεις

(α) Λουκ. Ε', 18. (β) Ματθ. Θ', 2.

τῆς ψυχῆς ἀκινήτους εἰς ἐργασίαν ἀρετῆς. Ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ τῶν γένων ἀρθῇ ὑπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, καὶ χαλασθῇ, εἴτουν, ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ, ἀκούσει καὶ αὐτὸς τὸ, Ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

6 Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι,

7 καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

Εἰρηται καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

8 Καὶ εὐθέως ἐπιγινούς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτως αὐτοὶ διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς·

Πνεῦμα ἐνταῦθα, τὴν θεότητα καλεῖ. Ὡς θεὸς γὰρ ἔγνω τὰς διανοίας αὐτῶν.

8 Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί

9 ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ· Ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν· Ἐγείραι, καὶ ἄρὸν σου τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει;

Εἰρηται καὶ περὶ τούτων ὁμοίως.

10 Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας· (λέγει τῷ

11 παραλυτικῷ) Σοὶ λέγω, Ἐγείραι, καὶ ἄρὸν τὸν κράββατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ ἡρμηνεύεται.

12 Καὶ ἡγέρθη εὐθέως, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων, ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεόν, λέγοντας· Ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ διασαφηνῆται. Οὐδέποτε δὲ οὕτως εἶδομεν, ἐφ' ἑτέρου, δηλονότι, τερατουργοῦντος.

13 Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

Ἐξῆλθε, φεύγων τε τὸν ἐπὶ τῷ θαύματι κρότον, καὶ ιδιάσαι βουλόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.

14 Καὶ παράγων εἶδε Λευὴν τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καθήμενον ἐπὶ τῷ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι. Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Ο Λεὺς οὗτος, ὁ Ματθαῖός ἐστι· διωνύμος γὰρ ἦν· περὶ οὗ λεπτομερέστερον ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου προσέριηται. Ὅρα δὲ, πῶς ἐκλέγεται τοὺς ἀξίους, ὥσπερ μαργαρίτας ἐν βορβόρῳ κειμένους.

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτόν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ ζήτησον.

16 Καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἰδόντες αὐτόν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν

17 καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει; Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν. Ἐπελά-
βοντο δὲ τοῦ Χριστοῦ, ὡς μὴ διαστέλλοντος ἀνὰ μέσον ἀγίου

καὶ βεβήλου κατὰ τὸν νόμον, μὴ γινώσκοντες, ὡς ὑπὲρ τὴν νομικὴν χρῆσιν παρέχει τὴν φιλόφρονον χάριν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἐξέβαλλε τὸ κακόν· ὁ δὲ Χριστὸς μετέβαλλεν. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι οὐχ ὡς κριτὴς παραγέγονεν, ἀλλ' ὡς ἰατρός· διὸ καὶ τοῖς νοσοῦσι συναναστρέφετο.

- 18 Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται, καὶ λέγουσιν αὐτῷ·
Διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων
19 νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσιν; Καὶ
εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ
νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νη-
στεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμ-
20 φίον, οὐ δύνανται νηστεύειν. Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι,
ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νη-
στεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ. Τὸ δέ, ἐν ᾧ, ἀντὶ τοῦ, ἐφ' ὅσον.

- 21 Καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιβράπτει
ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ, αἶρει τὸ πλήρωμα
αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χειρὸν σχίσμα γί-
νεται.

Καὶ αὕτη ἡ παραβολὴ ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ σεσαφηνίσαι.

- 22 Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς·
εἰ δὲ μὴ, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ
ὁ οἶνος ἐκχέεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἱ
νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

Καὶ περὶ ταύτης τῆς παραβολῆς ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ ζήτησον.

- 23 Καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασιν
διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ᾤραντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

- 24 ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχους. Καὶ οἱ Φαρι-
σαῖοι ἔλεγον αὐτῷ· Ἴδε, τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν,
ὁ οὐκ ἔξεστι;

Ζήτησον περὶ τούτων πρὸς τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

[Τίλλοντες (1). Οἱ μετὰ τὴν πρακτικὴν ἐν τῇ ἀπαθείᾳ γε-
νόμενοι, τοὺς λόγους ἀναλέγονται τῶν γεγονότων, καὶ τού-
τοις εὐσεβῶς τρέφονται. Τὸ γὰρ σάββατον, ἀπαθείας σύμβο-
λον, διὰ τὴν ἀργίαν, ὥσπερ καὶ πρακτικῆς, αἱ πρὸ ταύτης
ἡμέραι, διὰ τὴν ἐργασίαν.]

- 25 Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε, τί
ἐποίησε Δαυὶδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχε, καὶ ἐπέινασεν αὐ-
26 τὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρ-
τους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν
εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὔσι;

Καὶ ταύτην τὴν ἱστορίαν ἐν ἐκείνῳ ζήτησον.

Τοῦτον δὲ τὸν Ἀβιάθαρ, ἡ μὲν βίβλος τῶν Βασιλειῶν (2)
Ἀχιμέλεχ ὀνομάζει· ἡ δὲ βίβλος τῶν ψαλμῶν (3), Ἀχιμέλεχ-
Δῆλον οὖν, ὅτι διώνυμος ἦν, ἀμφοτέρω καλούμενος, Ἀχιμέλεχ
καὶ Ἀβιμέλεχ, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἑβραίων· τὸ δὲ
Ἀβιάθαρ προσωδυμίαν εἶχε, καταγομένην ἐκ προγόνων. Διὸ
καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁμοίως Ἀβιάθαρ ἐκέκλητο.

[Ἐπὶ Ἀβιάθαρ (4). Ὁ μὲν Ἀβιάθαρ ἀρχιερεὺς ἐνταῦθα ἀνα-
γέγραπται· τὸν δὲ Ἀχιμέλεχ, ἱερεὰ παραδίδωσιν ἡ τῶν Βασι-
λειῶν ἱστορία (α). Εἰκόσ· οὖν, τὸν μὲν Ἀβιάθαρ ἀναπαύεσθαι,

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α. (2) Α' Βασιλ. ΚΑ', 6.

(3) Ψαλμ. ΔΓ', 1. (4) Ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Β ἀναγιγνώσκονται ἐν τῷ
κειμένῳ μετὰ τὸ ἀνωτέρω, ἐκέκλητο, καὶ ἀρχόντι οὕτως· ἢ ἐτέρως· ὁ μὲν
Ἀβιάθαρ κτλ· παρὰ δὲ τῷ Α ἀναγιγνώσκονται ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(α) Α' Βασιλ. ΚΑ', 1. 8.

ὅτε ὁ Δαυὶδ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, ἢ ὡς ὑπερέχοντα τῇ ἀρχιερωσύνῃ, ἢ ὡς ἀσθενῇ διὰ τὸ γῆρας· τὸν Ἀχιμέλεχ δὲ τὰ τῆς λατρείας τηλικαῦτα μεταχειρίζεσθαι, ἢ ὡς διαφέροντα τῶν ἄλλων ἱερέων, ἢ ὡς λαχόντα ἐφημερεύειν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.]

27 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.

28 Ὡστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

Καὶ ταῦτα ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τετυχήκασιν ἐξηγήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τοῦ ξηράν ἔχοντος τὴν χεῖρα

ΚΕΦ. ΙΙΙ, Ι. Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα·

2 καὶ παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

Ἐρπται περὶ τούτου ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου.

3 Καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένῳ ἔχοντι τὴν

4 χεῖρα· Ἐγείραι εἰς τὸ μέσον. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐξεστὶ τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; Οἱ δὲ ἐσιώπων.

Ἡρμηνεύθησαν καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ. Ψυχὴν δὲ νῦν, τὸν ἄνθρωπον λέγει, ἀπὸ μέρους, τὸ ὅλον. Ἐρωτᾷ γάρ, ἔξεστιν ἄνθρωπον σῶσαι ἀπὸ θανάτου ἢ ἀποκτεῖναι;

5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέ-

γει τῷ ἀνθρώπῳ· Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινε· καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡς ἡ ἄλλη.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

6 Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν Ἰερωδιανῶν συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπως

7 αὐτὸν ἀπολέσωσι. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν·

Ἐτι καὶ ταῦτα.

7 Καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησαν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου· καὶ οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν.

Πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἦγουν, οἱ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. ἠκολούθουν δὲ, οἱ μὲν ἀρρώστους κομίζοντες· οἱ δὲ, ὅπως αὐτοὶ τύχωσιν ἰάσεως· οἱ δὲ, ἵνα θεάσωνται θαύματα. Καὶ οὐχ Ἰβραῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλόφυλοι, Ἰδουμαῖοι καὶ Τύριοι καὶ Σιδῶνιοι. Καὶ οἱ μὲν ἀλλαγενεῖς ἦρχοντο πρὸς αὐτόν· οἱ δὲ συγγενεῖς Ἰουδαῖοι μᾶλλον ἐρχόμενον πρὸς αὐτοὺς ἐδίωκον αὐτόν.

9 Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. Πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν· ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἄψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας.

Προσκαρτερῇ, ἀντὶ τοῦ, ὑπηρετῇ· ἐμελλε γάρ, ἐμβὰς εἰς αὐτό, μὴ ἐνοχλεῖσθαι. Θλίβειν δὲ νόει νῦν, τὴν σύσφιγξιν· μάστιγας δὲ, τὰς νόσους.

11 Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώ-

ρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ ἔκραζε, λέγοντα· Ὅτι
12 σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς,
ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

Ἐπιγόνους τὴν θείαν δύναμιν οἱ δαίμονες, προσέπιπτον καὶ ἀνεκήρυττον αὐτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· τοῦτο μὲν, τὴν ὑποταγὴν δηλοῦντες καὶ ἄκοντες· τοῦτο δὲ, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ βασανισθῆναι δεόμενοι. Ἐπεστόμιζε δὲ αὐτούς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσαντες, ἀνάψωσι τὸν φθόνον τῶν Ἰουδαίων.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, διὰ τί ἐπετίμησε τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι, καὶ εὐρήσεις αὖτις ἑτέρας αἰτίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐπετίμησε τοῖς ὄχλοις, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι (α). Καὶ ζήτησον κακεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα.

- 13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς
14 ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ᾧσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλῃ
15 αὐτούς κηρύσσειν, καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

Λοιπὸν δέ φησιν· ὅτι Ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν ἑσδὲκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε, καὶ τὰ ἐξῆς (6). Διενυκτέρουσε γάρ ἐν τῇ προσευχῇ τῇ πρὸς θεόν, παιδεύων ἡμᾶς, ὅταν τινα (1) προβάλλεσθαι μέλλωμεν,

(α) Ματθ. ιβ', 16. (6) Λουκ. ε', 12. 13. (1) Ἀπλῶς πρεσβύτερον ἢ ἐπίσκοπον.

διανυκτερεύειν προσευχομένους, ἵνα ὁ ἄξιός ἡμῖν γνωρισθῇ, καὶ μὴ κοινωνήσωμεν ἀλλοτρίαις ἁμαρτίαις. Ἐξελέξατο δὲ ἐκ πάντων τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, οὓς ἠθέλει, δηλαδὴ τοὺς ἀξιολογωτέρους. Ἐπελέξατο δὲ καὶ Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, ὡς τηνικαῦτα καλόν· δεικνύς, ὅτι προσίεται τὸν καλόν, μέχρις ἂν γένηται κακός· εἰ καὶ προγινώσκει τὸ μέλλον, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ὑστερον κακίας ἀποπέμπεται τὸν ἄρτι καλόν· ἀλλὰ ἀπὸ τῆς νῦν ἀρετῆς, οἰκτιροῦται τὸν εἰς ὑστερον πονηρόν.

Ἐξουσίαν δὲ νόει, τὴν δύναμιν τοῦ θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. Εἴτα λέγει καὶ τὰ ὀνόματα, διὰ τοὺς ψευδαποστόλους.

16 Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον·

Καὶ μὴν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ μαρτυρούμεν, ὅτι, ὅτε πρῶτον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τότε ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Σὺ εἶ Σίμων, ὁ υἱὸς Ἰωάν· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος (α). Εἰκὸς οὖν τότε μὲν εἰπεῖν, ὅτι κληθήσῃ Πέτρος· νῦν δὲ καλεῖσαι τοῦτον Πέτρον.

Ζήτησον δὲ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ὀνομάτων τῆς δωδεκάδος τῶν ἀποστόλων, καὶ εὐρήσεις πάντα κατὰ λόγον τεταγμένα.

17 Καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου·

Ἀπὸ κοινοῦ τὸ, προσκαλεῖται. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐξῆς τοῦτο λαμβάνεται.

17 Καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανεργές, ὃ ἐστίν, υἱοὶ βροντῆς.

Ὡςπερ υἱὸς ἀνομίας, ὁ ἄνομος, καὶ υἱὸς ἀπωλείας, ὁ ἀπο-

(α) Ἰωαν. ι', 43.

λωλώς, καὶ υἱὸς εἰρήνης, ὁ εἰρηνικός· οὕτω καὶ υἱοὶ βροντῆς, οἱ βροντῶντες. Δίκην γὰρ βροντῆς οὐρανόθεν ἐξάκουστον ἐβρόντησαν οὗτοι τὰ θεολογικὰ δόγματα, ὁ μὲν Ἰάκωβος, ἀγράφως· ὁ δὲ Ἰωάννης, ἐγγράφως. Ἐβραϊκὸν δὲ τὸ Βοανεργές, ὥσπερ καὶ τὸ Κηφᾶς.

18 Καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Φίλιππον, καὶ Βαρθολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην·

19 καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

Περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ.

20 Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον. Καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν.

Εἰς οἶκόν τινος πιστοῦ.

21 Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν·

Ἀκούσαντες οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ, ὅτι συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ἐξῆλθον ἐπισχεῖν αὐτόν, καὶ κωλύσαι θεραπεύειν περαιτέρω. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι, εἴτε οἱ ἐξ Ἰωσήφ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, εἴτε καὶ ἕτεροι συγγενεῖς.

21 Ἔλεγον γάρ· Ὅτι ἐξέστη.

Ἐλεγον γάρ τινες φθονεροὶ, ὅτι παρεφρόνησε· διότι ὅλον ἑαυτὸν ἐπέδωκεν εἰς τὸ θεραπεύειν· τὴν φιλανθρωπίαν νομίζοντες μανίαν, καὶ τὸν ἔλεον, ἔγκλημα ποιούμενοι, καὶ ὄντως αὐτοὶ μαινόμενοι. Διὰ γοῦν τὸν λόγον τοῦτον μάλλον ἐξῆλθον οἱ αὐτοῦ κωλύσαι αὐτόν.

Ἄλλοι δὲ τὰ ῥητὰ τρόπον ἕτερον ἐρμηνεύουσιν, ὅτι ἐξῆλθον οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ κρατῆσαι αὐτόν, ἵνα μὴ ὑποχωρήσῃ. Ἐλεγον γάρ τινες, ὅτι ἐξέστη· ἔχουν ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν διὰ τὸν ὄχλον.

Ἡ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, τουτέστι, παραβοηθῆσαι. Ἐλεγον γάρ, ὅτι ἐξέστη, ὃ ἐστὶ παρελύθη τὸν νόμον τοῦ σώματος, ἄγαν κοπιᾶσας.

22 Καὶ οἱ γραμματεῖς, οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες, ἔλεγον· Ὅτι Βεελζεβοὺλ ἔχει, καί, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Εἶπον τοῦτο καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς·

Εν παραδείγμασιν.

23 Πῶς δύναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

24 Καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται

25 σταθῆναι ἢ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ οἰκία ἐκείνη.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ διείληπται.

26 Καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρι-
σται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Ζήτησον ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων.

27 Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῇσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

Καὶ ταῦτα ἐντελῶς ἐν αὐτῷ διηρμηνεύθησαν.

28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι

29 ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν· ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς

τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἐνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως.

Ἐτι καὶ ταῦτα καλλίστης ἐκεῖ τῆς ἐξηγήσεως τετυχήκασιν. Εἰς τὸν αἰῶνα μὲν οὖν, ἀντὶ τοῦ, οὐδέποτε. Κρίναι δὲ νῦν, τὴν κατάκρισιν εἶπεν. Εἴτα προσέθηκε, καὶ διὰ τὴν τὰ ῥηθέντα εἴρηκεν.

30 Ὅτι ἔλεγον· Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

Ἐλεγον τοῦτο, αἱ λέγοντες, ὅτι Βεελζεβοὺλ ἔχει.

31 Ἐρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἐστῶτες ἀπέσπειλαν πρὸς αὐτόν, φωνοῦντες

32 αὐτόν. Καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ· Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ζητοῦσί σε.

Ζήτησον περὶ τούτων πρὸς τῷ τέλει τοῦ εικοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

33 Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ

34 μου, ἢ οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτόν καθημένους, λέγει· Ἴδε ἡ μήτηρ

35 μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Ὅς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφὴ μου, καὶ μήτηρ ἐστί.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἀκριβῶς εὐρήσεις ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ (I).

(1) Ὁ Ἑντένιος εὐρεῖται ἐνταῦθα ἐν τῷ περιελιδίῳ τοῦ ἑαυτοῦ χειρογράφου καὶ τὸ ἐξῆς· «Ταῦτα δὲ ἔφη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντας τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι πάσης συγγενείας σωματικῆς προτιμᾷ τὴν τοῦ θεοῦ οἰκειότητα.»

Τοῦτο δὲν εὐρίσκεται παρ' οὐδετέρῳ τῶν δύο χειρογράφων· ἀναγνώσκεται δὲ ἐν τῇ εἰς τὸν Μάρκον σειρά· Οὐδέτερος πρὸς ἐντέρον Ἀντιοχείας.

ΚΕΦ. ΙV, 1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτόν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτόν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον, καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον. Ἐκάθησε δὲ οὕτω, βουλόμενος πάντας κατὰ πρόσωπον ἔχειν, καὶ μηδένα κατὰ νώτον, καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἤλίουε τοὺς ἐν τῇ γῇ.

1 Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. Ἦγουν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει, καθὼς εἶπε Ματθαῖος (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ σπόρου παραβολή.

2 Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλά·

Ἐῖρηται περὶ τῶν παραβολῶν τούτων ἐν τῷ εικοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· Ἀκούετε· Ἦγουν, προσέχετε.

4 Ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτό.

5 Ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ

6 ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυμα· 7 τίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν, ἐξηράνθη. Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ

ἀκάνθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδω-

8 κε. Καὶ ἄλλο ἐπέσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα· καὶ ἔφρεν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.

Περὶ τούτων πάντων εἰρήκαμεν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ καθ' ἕκαστον ῥητόν.

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Ὁ ἔχων ὦτα νοητὰ, εἰς τὸ συνιέναι, συνιέτω.

10 Ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν.

Οἱ περὶ αὐτόν, ἤγουν, οἱ τῆς ἐβδομηκοντάδος τῶν ἄλλων μαθητῶν. Ἐπρωτῶν δὲ αὐτὸν περὶ τῆς παραβολῆς, ὅτι τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη, καθὼς ἔγραψεν ὁ Λουκᾶς (α).

11 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτου ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

11 Ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω, ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεταί.

Ἐξω λέγει, τοὺς ἔξω τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. Ἐν παραβολαῖς δὲ τὰ πάντα γίνεταί, τὰ τῆς διδασκαλίας δηλονότι.

12 Ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι·

Τὸ, Ἵνα βλέποντες βλέπωσιν, ἀναδίπλωσις ἐστὶ, ἀντὶ τοῦ, Ἵνα βλέπωσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, Ἀκούοντες ἀκούωσιν, ἀντὶ τοῦ, Ἀκούωσι. Λέγει δὲ ὅτι, Ἵνα βλέπωσι μὲν τὴν διδασκαλίαν, ἅτε ἐνωτιζόμενοι ταύτην· μὴ ἴδωσι δὲ αὐτήν, ἅτε κεκαλυμμένην τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς παραβολῆς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀνάξιους τῆς γνώσεως αὐτῆς, ὡς ἀνιάτους. Τὰ αὐτὰ δὲ δηλοῖ καὶ τὸ ἐξῆς.

(α) Λουκ. Η', 9.

Ἐν δὲ τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐτέρα κείται ἀπολογία, καὶ εἰκὸς, ἀμφοτέρως ῥηθῆναι παρὰ τοῦ Χριστοῦ.

12 Μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ.

13 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γινώσσεσθε;

Πάσας τὰς παραβολὰς, ἃς μέλλει προῖων εἶναι. Εἰ ταύτην οὐκ οἴδατε, πῶς ἐκείνας γινώσσεσθε; Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἐγείρων αὐτοὺς καὶ διορατικωτέρους ποιῶν. Εἶτα ἐρμηνεύει τὴν ῥηθεῖσαν παραβολήν.

14 Ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει.

Τὸν τῆς διδασκαλίας.

15 Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδόν·

Οὗτοι ποιοῖ; Οὗς ἐρεῖ.

15 Ὅπου σπεύρεται ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατανᾶς, καὶ αἶρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

Ὅπου σπεύρεται ὁ λόγος, ἀντὶ τοῦ, Εἰς οὗς σπεύρεται. Ἐῖρηται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ προῤῥηθέντι κεφαλαίῳ.

16 Καὶ οὗτοι εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἱ, ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ

17 χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως σκανδαλίζονται.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ.

18 Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι,
19 οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες· καὶ αἱ μέριμναι τοῦ
αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ
περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσι
τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ὁμοίως.

20 Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέν-
τες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον, καὶ παραδέχον-
ται· καὶ καρποφοροῦσιν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξή-
κοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων.

21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Μήτις ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα
ὑπὸ τὸν μύδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα
ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

Ἐρχεται, ἀντὶ τοῦ, ἄγεται, κομίζεται. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ
τούτου ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

22 Οὐ γὰρ ἐστὶ τι κρυπτόν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ·

Ὁ ἂν οὐ φανερωθῇ.

22 Οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Οὐδὲ ἐγένετό, φησιν, ἀπόκρυφον, ἵνα κρυβῇ διὰ παντός· ἀλλ'
ἵνα ποτὲ εἰς φανερόν ἔλθῃ. Περὶ τούτου δὲ εἴρηται ἐν τῷ ἐν-
νεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

23 Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Ἀνατίρω περὶ τούτου διετίληπται.

24 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Βλέπετε, τί ἀκούετε·

Βλέπετε, ἀντὶ τοῦ, προσέχετε.

24 Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.

Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε τὴν προσοχήν, ἐν τῷ αὐτῷ μετρηθήσεται

ὑμῖν ἢ γινώσις, τουτέστιν, ὅσῃν εἰσφέρετε προσοχήν, τοσαύτη
παρασχεθήσεται ὑμῖν γινώσις.

24 Καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.

Καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ἀλλὰ καὶ πλέον.

25 Ὅς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει,
καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Ὅς ἂν ἔχῃ προσοχήν, δοθήσεται αὐτῷ γινώσις, καὶ ὃς οὐκ
ἔχει, καὶ ὃ ἔχει σπέρμα γνώσεως, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Κα-
θάπερ γὰρ ἡ σπουδὴ αὔξει τὸ τοιοῦτον, οὕτω καὶ ἡ ῥαθυμία
διαρθείρει.

Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον δὲ τρόπῳ ἕτερον ἐρρήθησαν ταῦτα,
καὶ κατ' ἄλλην ἔννοιαν.

26 Καὶ ἔλεγεν· Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς

27 ἐὰν ἄνθρωπος βάλλῃ τὸν σπῆρον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπῆ-
ρος βλαστάνῃ, καὶ μηκύνῃται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ νῦν ὀνομάζει ἑαυτὸν, ὡς βασιλέα καὶ
θεόν· ὁμοίως δὲ, καὶ ἄνθρωπον, ὡς ἐνανθρωπήσαντα. Σπῆρον
δὲ λέγει, τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς· γῆν δὲ, τοὺς ἐπιγίλους
ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς ἀγαθοὺς· περὶ μόνων γὰρ τούτων ὁ
λόγος· ἐναυῦθα· καθεύδῃσιν δὲ, τὴν ἀναμονήν· ἐγείρεται δὲ,
νύκτα μὲν, ὅταν παραχωρῇ τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγεσθαι, δια-
νιστώντας ἡμᾶς εἰς εὐαρέστησιν θεοῦ· νύξ γὰρ, οἱ πειρασμοὶ,
διὰ τὸν σκοτισμὸν τῆς λύπης· ἡμέραν δὲ, ὅταν διὰ τῶν χρη-
στοτέρων παραμυθῇται, παραθηγόντων ἡμᾶς εἰς ἀρετήν· ἡμέ-
ρα γὰρ ταῦτα, διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς εὐπροσύνης. Βλαστάνειν
δὲ καὶ μηκύνεσθαι τὸν σπῆρον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ σπείραντος εἴ-
πεν, ἐμφαίνων τὸ αὐτόματον τῆς τοιαύτης βλαστήσεως καὶ
αὐξήσεως, καὶ ὅτι κατὰ προαίρεσιν, καὶ οὐ κατὰ ἀνάγκην
βλαστάνει καὶ αὐξεται· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τῶν ἐξῆς.

28 Αὐτομάτῃ γάρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον,
εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.

Χόρτον μὲν βλαστάνουσιν οἱ ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς παραφαίνοντες,
καὶ ἀπαλοὶ πρὸς ἀγῶνας ὄντες ἐπὶ στάχυν δὲ, οἱ προκόψαντες
εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ σερρότεροι πρὸς τὰς ἐπιρρείας γεγονότες· καὶ
γὰρ ὁ στάχυς καὶ γίνεσθαι διαζώννυται, καὶ ὁριθὸς ἴσταται·
πλήρη δὲ σῖτον, οἱ τὸ τέλειον καρποφοροῦντες.

29 Ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπὸς, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ
δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.

Ὅταν παραδῷ, ἀντὶ τοῦ, ὅταν ὥριμος γένηται, τουτέστιν,
ὅταν πάντες οἱ καρποφορήσαι μέλλοντες καρποφορήσωσι. Δρέ-
πανον δὲ, ὁ λόγος, ὁ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου κελεύων·
θερισμός δὲ, ἡ συγκομιδὴ τῶν δικαίων· οὗτοι γὰρ καρποὶ τοῦ
εὐαγγελικοῦ σπέρματος.

30 Καὶ ἔλεγε· Τίني ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;
ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβαλοῦμεν αὐτήν;

Παραβαλοῦμεν, ἀντὶ τοῦ, παραδείξομεν.

31 Ὡς κόκκον συνάψεως.

Παραδείξομεν αὐτήν, δηλονότι. Ζήτησεν δὲ τὴν ἐξήγησιν τῆς
παραβολῆς ταύτης ὅλης ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

31 Ὅς, ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων

32 τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅταν
σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων
μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνα-
σθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ
κατασκηνοῦν.

Τὸν εὐρήσεις τὴν παραβολὴν ταύτην τεταγμένην ἐν ταῖς
παραβολαῖς τοῦ ῥηθέντος εἰκοστοῦ τετάρτου κεφαλαίου.

33 Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς
τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν·

Καθὼς ἦσαν ἄξιοι ἀκούειν. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ
δηλωθέντι κεφαλαίῳ, ἐπὶ τέλους τῶν παραβολῶν.

34 Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· κατ' ἰδίαν
δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

Ἐν ἐκείνῳ ταῦτα πάντα σεσαρήνισται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τῶν ὑδάτων.

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὀψίας γενο-
36 μένης· Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. Καὶ ἀφέντες τὸν
ὄχλον, παραλαμβάνουσιν αὐτὸν, ὥς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ·

Ὡς ἦν, ἀντὶ τοῦ, ὥς ἐκάθητο ἐν τῷ πλοίῳ· ἐν τούτῳ γὰρ
καθήμενος ἐδίδασκεν, ὥς προεῖρηται. Τὸ δὲ, ἐν ἐκείνῃ τῇ
ἡμέρᾳ, ἴσον ἐστὶ τῷ, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὥς εἶπε Λουκᾶς (α').
οὐδὲ γὰρ ἐκείνην διηλοῖ, καθ' ἣν εἶπε τὰς παραβολὰς, ἀλλ'
ἐτέραν, καθ' ἣν τὰ ῥηθησόμενα γέγονε, καθὼς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ
τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον παρεσημειωσάμεθα.

36 Καὶ ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ.

Μετ' αὐτοῦ, τοῦ πλοίου, δηλονότι. Προσέθηκε δὲ περὶ τῶν
ἄλλων, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δεῖξαι θέλων, ὅτι τοῦτο μόνον ἐκλυ-
δωνίσθη κατ' οἰκονομίαν.

37 Καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλῃ· τὰ δὲ κύματα
ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἥδη γεμίζεσθαι.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον.

- 38 Καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτόν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἀπολλύμεθα;
39 Καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ· Σιώπα, πεφίμωσο. Καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

Ἐρρήθη καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ.

- 40 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί δειλοί ἐστε οὕτως;

Διὰ τὸ φοβεῖσθε οὕτως, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐμὲ, τὸν σώζειν ἐκ θανάτου ἰσχύοντα, καὶ πάντα δυνάμενον;

- 40 Πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;

Ἀδίστακτον, ἀναμώβολον.

- 41 Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ διεθλήνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τοῦ Λεγεῶνος.

ΚΕΦ. V, 1 Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.

Ἐῖπται περὶ τούτων ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου.

- 2 Καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ· ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασι.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ζήτησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV, 38—41. ΚΕΦ. V, 1—10. 37

- 7 Καὶ οὔτε ἀλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι·
4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσι δεδεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας συντετρίφθαι· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε
5 δαμάσαι. Καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἦν κράζων, καὶ κατα-
6 κόπτων ἑαυτὸν λίθοις. Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἑώραμε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

Σαρεῖ ταῦτα καὶ πρόδρα.

- 7 Καὶ κράζας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου;

Ζήτησον ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

- 7 Ὁρκίζω σε τὸν θεόν, μή με βασανίσῃς.

Ἐκεῖθεν καὶ τοῦτο γνοίης ἄν.

- 8 (Ἔλεγε γὰρ αὐτῷ· Ἐξέλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.)

Ως ἐνί, τοῖς πολλοῖς δαίμοσιν, ἐπιτάττει, διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν.

- 9 Καὶ ἐπηρώτα αὐτόν· Τί σοι ὄνομα; Καὶ ἀπεκρίθη, λέγων· Λεγεὼν ὄνομά μοι· ὅτι πολλοὶ ἐσμεν.

Τὸν ἄνθρωπον μὲν ἐπηρώτα· πρὸς τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἐν αὐτῷ δαιμόνων διέβαινε ἡ ἐρώτησις· διὸ καὶ τὸ πλῆθος τούτων ἀπεκρίθη. Λεγεὼν δὲ ὠνομάζετο, διὰ τὸ πλῆθος· λεγεὼν γὰρ κυρίως, τάγμα στρατιωτικόν. Ἐπερώτα δὲ, ἵνα γνῶσιν οἱ παρόντες, ὅτι πολλῶν δαιμόνων οἰκητήριον ὁ εἷς ἄνθρωπος ἦν.

- 10 Καὶ παρεκάλει αὐτόν πολλά, ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἐξω τῆς χώρας.

Ο δὲ Λουκᾶς εἶπεν· ὅτι Καὶ παρεκάλει αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπι-

τάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν (α). Εἰκὸς γὰρ, καὶ περὶ τούτου καλεῖν παρακαλεῖν.

- 11 Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη
12 βοσκομένη. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν πάντες οἱ δαί-
μονες, λέγοντες· Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους,
13 ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν. Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς
εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ
ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν
ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν
δὲ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ.

Περὶ τούτων εἴρηται λεπτομερῶς ἐν τῷ προόρθηντι δωδε-
κάτῳ κεφαλαίῳ.

- 14 Οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους, ἔφυγον, καὶ ἀνήγγει-
λαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. Καὶ ἐξῆλ-
θον ἰδεῖν τί ἐστὶ τὸ γεγονός.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 15 Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν
δαιμονιζόμενον, καθήμενον καὶ ἱματισμένον, καὶ σω-
φρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα· καὶ ἐφο-
βήθησαν.

Ὁ δὲ Δουκᾶς εἶπε, καὶ τοῦ εὗρον αὐτὸν καθήμενον, ὅτι πα-
ρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ (β).

- 16 Καὶ διηγῆσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς ἐγένετο τῷ
δαιμονιζομένῳ.

Πῶς ἐγένετο αὐτῷ ἡ μεταβολὴ καὶ σωφροσύνη.

- 16 Καὶ περὶ τῶν χοίρων.

Πῶς οὗτοι ἀπώλοντο.

(α) Δουκ. Α', 21. (β) Δουκ. Η', 35.

- 17 Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν
ὁρίων αὐτῶν.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο διδάσκει.

- 18 Καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐ-
τὸν ὁ δαιμονισθεὶς, ἵνα ᾗ μετ' αὐτοῦ.

Ἀμα μὲν εὐγνωμονῶν· ἅμα δὲ καὶ φοβούμενος τοὺς δαίμο-
νας, μὴ χωρὶς αὐτοῦ τοῦτον εὐρόντες, πάλιν ἐπιπηδήσωσιν
αὐτῷ.

- 19 Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ·
Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς, καὶ ἀνάγ-
γειλον αὐτοῖς, ὅσα σοι ὁ Κύριος ἐποίησέ, καὶ
ἡλέησέ σε.

Ἀπέλυσεν αὐτόν, τοῦτο μὲν, τὸν τοιοῦτον φόβον ἐκβαλὼν ἀπ' αὐτοῦ, ὡς μηκέτι τῶν δαιμόνων κατατολμώντων αὐτοῦ· τοῦτο δὲ, καὶ ἵνα τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῇ πατρίδι αὐτοῦ διδάσκα-
λος τοῦ θαύματος γένηται. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ὅσα σοι πεποίηκα,
ἀλλ' ὅτι Ὅσα σοι ὁ Κύριος πεποίηκε, τῷ πατρὶ τὸ θαῦμα
ἐπιγραφόμενος, καὶ παιδεύων ἡμᾶς, τῷ θεῷ τὰ κατορθώματα
ἐπιγράφεσθαι.

- 20 Καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπό-
λει, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύ-
μαζον.

Ὁ μὲν Χριστὸς μετριοφρονῶν, τῷ πατρὶ τὸ ἔργον ἀνέθηκεν·
δὲ δὲ θεραπευθεὶς εὐγνωμονῶν, τῷ Χριστῷ τοῦτο ἀνέτιθει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

- 21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν

εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτὸν· καὶ
 22 ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἰδοὺ, ἔρχεται εἰς τῶν
 ἀρχισυναγῶγων, ὀνόματι Ἰάειρος· καὶ ἰδὼν αὐτὸν,
 23 πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ παρεκάλει
 αὐτὸν πολλὰ, λέγων· Ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχά-
 τως ἔχει·

Περὶ τούτου διελάβομεν ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον. Τὸ δὲ, ἐσχάτως ἔχει, ἀντὶ τοῦ, τελευταία
 πνέει.

23 Ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ
 καὶ ζήσεται.

Καθ' ὑπερβατόν ἐστιν ἡ τῶν ρητῶν σύνταξις, ὅτι *Παρεκάλει*
 αὐτὸν *πολλὰ*, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇ αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ
 ἐξῆς. Εἴτα τὸ ἐν μέσῳ.

24 Καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος
 πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

Συγέπνιγον, εἶπεν ὁ Λουκᾶς (α), εἴπουν, συνώθουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Περὶ τῆς αἱμορροοῦσης.

25 Καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα,
 26 καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπα-
 νήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφελη-
 27 θεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα· ἀκού-
 σασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν,
 ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο φανερώτερον ἐξεθῆκεν ὁ Λουκᾶς, καὶ ζή-

.(α) Λουκ. ΙΓ', 42.

τησον παρ' αὐτῷ τὴν ἐξήγησιν τοῦ εἰκοστοῦ ἑκτου κεφαλαίου.

28 Ἐλεγε γάρ· Ὅτι καὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἄψωμαι,
 σωθήσομαι.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ ἐξκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
 Ματθαῖον.

29 Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς·
 καὶ ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι ἔσται ἀπὸ τῆς μᾶστιγος.

Εἴγνω διὰ τοῦ σώματος, μηκέτι βαινομένου τοῖς σταλαγμοῖς,
 ὅτι τεθεράπευται. *Μάστιγα* δὲ, τὴν νόσον ἐκάλεσεν, ὡς μαστί-
 ζουσιν αὐτήν, καὶ τῷ πόνῳ καὶ τῇ αἰσχύνῃ.

30 Καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπιγινούς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ
 αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ,

31 ἔλεγε· Τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων; Καὶ ἔλεγον
 αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Βλέπετε τὸν ὄχλον συν-

32 θλίβοντά σε, καὶ λέγεις· Τίς μου ἤψατο; Καὶ
 περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν.

Ζήτησον καὶ περὶ τούτων ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ εἰκοστοῦ ἑκτου
 κεφαλαίου τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου. Τὸ δὲ, Ἐπιγινούς
 ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, καθ' ὑπερβατόν
 ἀναγνωστέον, ὅτι Ἐπιγινούς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξελθοῦσαν ἐξ
 αὐτοῦ δύναμιν.

33 Ἡ δὲ γυνή, φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδοῦσα ὃ γέ-
 γονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ

34 εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ·
 Θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· ὑπάγε εἰς
 εἰρήνην.

Καὶ ταῦτα πάντα διηρμηνεύθησαν ἐν τῷ ῥηθέντι εἰκοστῷ
 ἑκτῷ κεφαλαίῳ.

34 Καὶ ἴσθι ὑγιής ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

Τοῦτο οὔτε ὁ Ματθαῖος, οὔτε ὁ Λουκᾶς (α) προστεθείκασιν· καὶ καινὸν οὐδέν. Εἴρηται γάρ, ὅτι τὰ μὴ ἀναγκαῖα, τινὲς μὲν τῶν εὐαγγελιστῶν παρελίμπανον, συντομίας χάριν· τινὲς δὲ καὶ ταῦτα συνέγραφον, ἀκριβείας ἕνεκεν. Εἰκὸς δὲ αὐτοὺς καὶ τῶν μὲν θαυμάτων μνημονεύειν· τῶν δὲ ῥημάτων μὴ πάντων.

35 Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες· Ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

Ἐρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ ἀρχισυναγώγου. Σκύλλεις δὲ, ἀντὶ τοῦ, περισπᾷς, ἐνοχλεῖς. Οἱ γὰρ περὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἀτελὴ πίστιν εἰς Χριστὸν ἔχοντες, ὑπελάμβανον, ὅτι νοσήματα μὲν πάντα δύναται θεραπεύειν, ἀναστῆσαι δὲ νεκρὸν, οὐ δύναται· οὕτω γὰρ εἶδον τοιοῦτον ὑπ' αὐτοῦ θαῦμα γεγενημένον· διὸ καὶ εἶπον, Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον, μὴ δυνάμενον αὐτὴν ἀναστῆσαι;

36 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λόγον λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ· Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.

Τοὺς τὸν ἀρχισυνάγωγον ἀμβλυθυμένους περὶ τὴν πίστιν, οἷα συναπαχθέντα τοῖς λόγοις αὐτῶν, ἐπιθαρρύνει, καὶ ἀνακατατάττει τὴν ἀσθένειαν τῆς αὐτοῦ πίστεως.

37 Καὶ οὐκ ἄφηκεν οὐδέν· συνακολουθήσαι, εἰ μὴ Πέτρον, καὶ Ἰακώβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.

Μόνους τούτους ἀπὸ τῶν ἄλλων Μαθητῶν συμπαρέλαβεν, ὥς

(α) Ματθ. θ', 22. Λουκ. Η', 48.

διαφορωτέρους τῶν ἄλλων. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς μεταμορφώσεως αὐτοῦ, μόνους τούτους παρέλαβε θεατάς.

Καὶ ζήτησον ἐν τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὰς αἰτίας τῆς προτιμήσεως αὐτῶν. Προετίμα δὲ τούτους, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι τοιοῦτοι γένωνται.

38 Καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλὰ.

Ἠλάλαζον οἱ αὐληταί, περὶ ὧν εἰρήκαμεν ἐν τῷ ἐξκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

39 Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

Εἶπε τοῦτο, πρῶτα μὲν, τὴν λύπην αὐτῶν παραμυθούμενος· ἔπειτα καὶ διδάσκων, ὅτι παρ' ἐκείνους μὲν τέθνηκε, παρ' αὐτῷ δὲ κοιμάται· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μὲν, οὐκ ἠδύναντο ἀναστήσαι ταύτην· αὐτὸς δὲ καὶ μάλιστα· εἴτα καὶ διδοὺς θάρρεῖν, ὅτι καθάπερ ὕπνον ἀπελάσει τὸν θάνατον, ὡς κύριος θανάτου, καὶ ὡς ζωή.

40 Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ·

Ὡς λέγοντος καθεύδειν τὴν τεθνηκυῖαν, εἰδότες, ὅτι ἀπέθανεν, ὡς ὁ Λουκᾶς εἶπεν (α). Ἐβούλετο δὲ καὶ αὐτὸς καταγελασθῆναι, ἵνα καὶ οἱ αὐληταί, καὶ ὁ κατάγελως, καὶ τὰ τοιαῦτα, σαφὲς εἶεν ἀπόδειξις τοῦ τεθνηκέναι τὸ κοράσιον, καὶ μηδεὶς ὕστερον δυνηθεῖν λέγειν, ὅτι οὐ τέθνηκε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ κατὰ τὴν αἰμόρρουν θαύματι ἐνεβράδυνεν· ἵνα προδήλως τὸ παιδίον ἀποθάνῃ, καὶ εἰσενεχθῶσι μὲν οἱ αὐληταί, γένωνται δὲ καὶ τὰ ἐξῆς.

40 Ὁ δὲ, ἐκβαλὼν πάντας, παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ.

Τοὺς μετ' αὐτοῦ συνελθόντας· λέγει δὲ Πέτρον, καὶ Ἰακώβον,

(α) Λουκ. Η', 53.

καὶ Ἰωάννην. Τὸν μὲν οὖν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τῆς κόρης παρέλαβε θεατὰς τοῦ θαύματος, ὡς οἰκίους ἐκείνη· τοὺς δὲ μαθητὰς, ὡς οἰκίους ἑαυτῶ· τοὺς ἄλλους δὲ πάντας ἐξέβαλε, φεύγων τὸν παρ' αὐτῶν ἔπαινον. Οὐδέποτε γὰρ τοιοῦτον ἰδόντες, ἔμελλον αὐτὸν κροτῆσαι καὶ ὑπερυψηλῆσαι.

40 Καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον.

41 Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῇ·

Ταλιθὰ κοῦμι· ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον· Τὸ κορά-

42 σιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι. Καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει·

Ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς καὶ ἐφώνησεν, ἵνα ἡ φωνὴ μὲν ἐπιστρέψῃ τὴν οἰχομένην ψυχὴν· ἡ δὲ χεὶρ, συμπλήξῃ τὸ σῶμα.

Ἡ καὶ ἐτέρως· Ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, δεικνύς, ὅτι καὶ ἡ παναγία σὰρξ αὐτοῦ ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς.

42 Ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα·

Ἐπειδὴ παιδίον ἄνω ταύτην ἔλεγε, νῦν σαρκηνίζει καὶ τὴν ἡλικίαν αὐτῆς.

43 Καὶ ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλῃ. Καὶ διεστέλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γνῶ τοῦτο·

Διεστέλλω, ἀντὶ τοῦ, παρήγγειλεν· οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Λουκᾶς (α). Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἐξέβαλε. Γινώσκων δὲ, ὅτι πανταχοῦ δραμεῖται τοῦ θαύματος ὁ λόγος· καὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος εἶπεν· ὅτι ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην (β). ὁμοῦς τὸ οἰκεῖον πανταχοῦ ποιεῖ (γ).

43 Καὶ εἶπε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

Τοῦτο προσέταξεν, ἵνα μὴ φάσμα δόξῃ τοῦτοις ἡ ἀναστάσις. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδ' αὐτὸς δίδωσιν αὐτῇ φαγεῖν, ἀλλὰ τοῖς γονεῦσιν ἐπιτρέπει τοῦτο ποιῆσαι.

(α) Λουκ. Η', 56. (β) Ματθ. Θ', 26. (γ) Νοεῖται τὸ, φεύγει τὸν ἔπαινον.

ΚΕΦ. VI, 1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ

2 αὐτοῦ. Καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· Πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ, τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ; καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν 3 χειρῶν αὐτοῦ γίνονται; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, καὶ Ἰωσῆ, καὶ Ἰούδα, καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

Ἐπιβαίνει τῆς πατρίδος, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι καταφρονήσουσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ὑστερον, ὅτι οὐκ ἐδίδαξεν αὐτούς· ἀλλὰ καὶ τὸν φθόνον αὐτῶν ἐξελέγχων. Δέον γὰρ χαίρειν ἐπ' αὐτῷ, κοσμοῦντι τὴν πατρίδα αὐτῶν διδασκαλίαις καὶ θαύμασιν, ἐσκανδαλίζοντο μᾶλλον ἐπ' αὐτῷ, διὰ τὴν τοῦ γένους αὐτοῦ εὐτέλειαν.

Τὸ δὲ, Καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται, ἐλλειπτικόν ἐστιν· ἐλλείπει γὰρ τὸ, πόθεν· οἶον, Καὶ πόθεν δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται;

Εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον πρὸς τῷ τέλει, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν παραβολῶν.

4 Ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ διείληπται.

5 Καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἁρρώστοις ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας, ἐθε- 6 ράπευσε. Καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

Καὶ περὶ τούτων σαφῶς ἐκεῖ διηρμήνευται. Νοεῖται δὲ

τὰ, οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐνδεχόμενον ἐνόμιζε.

Φησὶ γὰρ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (1), ὅτι, ἐπεὶ τοῦ συναμφοτέρου χρεῖα πρὸς τὰς ἰάσεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ θεραπευτοῦ δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχετο τὸ ἕτερον, τοῦ συζύγου ἐλλείποντος. Οὐκ (2) οἶδα δὲ, εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέον· οὐ γὰρ εὐλόγος ἰασις τοῖς βλαβησομένοις ἐξ ἀπιστίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα.

7 Καὶ περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ, διδάσκων. Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο.

Πρὸς παρηγορίαν ἀλλήλων, ὡς εἴρηται ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

7 Καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

Ματθαῖος δὲ προσέθηκεν (α)· ὅτι Ὡς αὐτὰ ἐκβάλλει, καὶ θεραπεύει πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. Ὁ δὲ Λουκᾶς ἔγραψεν, ὅτι Ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν (β).

8 Καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μὴδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς

9 τὴν ζώνην χαλκόν· ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδαλία·

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων κατὰ λεπτὸν ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ.

(1) Γρηγορ. Ναζ. Σελ. 215. (2) Καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου.

(α) Μτκ. Ι, 1. (β) Λουκ. Θ', 1.

9 Καὶ μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.

Ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον τὸ, παρήγγειλε.

10 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅπου ἐὰν εἰσελθῆτε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξελθῆτε ἐκεῖθεν.

Εκεῖ καὶ ταῦτα σεσαφηνίσται.

11 Καὶ ὅσοι ἂν μὴ δεῦξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

11 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομορρῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτου.

12 Καὶ ἐξεληθόντες, ἐκήρυσσον, ἵνα μετανοήσωσι· καὶ

13 δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον· καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους, καὶ ἐθεράπευσον.

Περὶ τῆς ἀλείψεως τοῦ ἐλαίου μόνος ὁ Μάρκος φησὶ. Παραγγέλλει δὲ περὶ ταύτης καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, λέγων· Ἀσθεγεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος (α). Εἰκὸς δὲ, καὶ τοῦτο παρὰ τοῦ Κυρίου διδάχθῃναι τοὺς ἀποστόλους. Ἦν δὲ τὸ ἔλαιον, σύμβολον ἰλαρότητος τοῦ σώματος καὶ φαιδρότητος τῆς ψυχῆς (1).

(α) Ἰακ. Ε', 14. 15. (1) Παρὰ τῷ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 219 «Ἐστὶν οὖν τὸ ἔλαιον καὶ πρὸς κόπους ὠφέλιμον, καὶ φωτὸς αἴτιον, καὶ ἰλαρότητος πρόξενον, καὶ σημαίνει τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δι' ἧς καὶ κόπων ἀπαλλαττόμεθα, καὶ φῶς καὶ χαρὰν καὶ ἰλαρότητα πνευματικῇ δεγόμεθα.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.

- 14 Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, (φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ,) καὶ ἔλεγεν· Ὅτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργούσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ. Ἄλλοι ἔλεγον· Ὅτι Ἠλίας ἐστίν. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Ὅτι προφήτης ἐστίν, ὡς εἰς τῶν προφητῶν. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης, εἶπεν· Ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν, αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.

Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἴρηται ἀκριβῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων (Γ) μετὰ τοῦ ἄρθρου γράφουσιν· ὅτι ὁ προφήτης ἐστίν, ἢ ὡς εἰς τῶν προφητῶν. Προσεδόκων γὰρ προφήτην, περὶ οὗ προεφήτευσεν αὐτοῖς ὁ Μωϋσῆς (α). Οὗτος δὲ ἦν, ὁ Χριστός.

- 17 Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης, ἀποστείλας ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν. Ἐλεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ

(Γ) Καὶ εἰς ὁ ἄρα εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καίμενον τοῦ Μάρκου ὁ Εὐδύμης χωρὶς τοῦ ἄρθρου, καὶ ἐπομένως καὶ χωρὶς τοῦ, ἢ, ἐγράφετο. Ἐν οἷς δὲ εἶχεν ἐν χερσὶν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο σχολαίως ἀνεγινώσκετο οὕτως· «Ὁ δὲ Μάρκος εἰπὼν, ὡς πῶς φασιν, ὅτι ἄλλοι δὲ ἔλεγον· ὅτι προφήτης ἐστίν, ὡς εἰς τῶν προφητῶν, αἰνέτασθαί μοι δοκεῖ, λέγειν ἐκείνους, περὶ οὗ φησὶν ὁ Μωϋσῆς· Προφήτην ἡμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ὡς ἐμέ.» Ἡ ἐρημία αὕτη ἀπαιτεῖ τὸ ἄρθρον, Ὁ. Ἀλλὰ τούτου προστεθέντες, προστετέθη καὶ τὸ, ἢ, Ἰδ. Οὐκ ὀρθὸς σιγᾶν ἐν τῷ Μάρκῳ Τομ. Α. Σελ. 104. Εκδ. Μόσχας, καὶ Σελ. 126. Ἐκδ. Παρισίου. Ἐάν δὲ ἐγράφετο, Ὁ προφήτης, δὲν ἰδύνατο πρὸς τὴν, ὡς εἰς τῶν προφητῶν ὅθιν προστεθέν καὶ τὸ, ἢ, πρῶτον ἐν τῷ σχολίῳ, προστετέθη ἔπειτα καὶ ἐν τῷ κειμένῳ. (α) Δευτερ. ΙΗ', 15.

Ἡρώδῃ· Ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

- 19 Ἡ δὲ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι· καὶ οὐκ ἠδύνατο. Ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον· καὶ συνετήρει αὐτόν· καὶ ἀκούσας αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, καὶ ἠδέως αὐτοῦ ἤκουε.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

- 21 Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαιρίου, ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας· καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς Ἡρωδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ· Αἰτήσόν με ὃ ἐάν θέλῃς, καὶ δώσω σοί. Καὶ ὤμοσεν αὐτῇ· Ὅτι ἐάν με αἰτήσῃς, δώσω σοί, ἕως ἡμίους τῆς βασιλείας μου.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 24 Ἡ δὲ ἐξελθοῦσα, εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς· Τί αἰτήσομαι; Ἡ δὲ εἶπε· Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ἠτήσατο, λέγουσα· Θέλω ἵνα μοι δῷς ἐξαυτῆς ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι. Καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα, ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ· (ΤΟΜ. Β'.)

καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ· καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἡ ἐξήγησις ἐκείνου τοῦ κεφαλαίου διέξεισι.

29 Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἤλθον, καὶ ἦραν τὸ πτώμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ.

30 Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν, καὶ

31 ὅσα ἐδίδαξαν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον. Ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί· καὶ οὐδὲ φαγεῖν ἠύκαιρουν.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον. Διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι χρὴ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας, μὴ διαπαντὸς ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι τοῖς πλήθεσιν, ἀλλ' ἐν καιρῷ συστέλλεσθαι, καὶ ἰδιάζειν, καὶ συνάγειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἔξω περιφορᾶς· καὶ ὅτι προσήκει διαναπαύειν τοὺς διακονοῦντας, καὶ σωματικῶς παρτιγορεῖν μετὰ τὴν διακονίαν.

32 Καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδί-

33 αν. Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας οἱ ὄχλοι· καὶ ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί· καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, καὶ προῆλθον αὐτοὺς, καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων. Ἀπὸ πασῶν δὲ τῶν πόλεων, τῶν περὶ, δηλονότι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων.

34 Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγγνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα·

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ προδικληθέντι κεφαλαίῳ διείληπται. Ποιμένα δὲ λέγει, τὸν φροντίζοντα τῆς σωτηρίας αὐτῶν.

35 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν· Ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ

36 ἤδη ὥρα πολλή· ἀπόλυσον αὐτοὺς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν

37 ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

Καὶ ταῦτα ἐκεῖθεν διαγνωσθῆναι ράδιον.

37 Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν θηναρίων διακοσίων ἄρτους, καὶ δώμεν αὐτοῖς φαγεῖν;

Τοῦτο κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον. Βαρυνομένων δὲ ὁ τοιοῦτος λόγος.

38 Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. Καὶ γνόντες, λέγουσι· Πέντε, καὶ δύο

39 ἰχθύας. Καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλίνειν πάντας συμ-

40 πόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ γόρτῳ. Καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαί, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα.

Περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου.

41 Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρτους· καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέ-
 42 ρισε πᾶσι. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν.
 43 Καὶ ἦσαν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις,
 44 καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους, πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων πάντων ἐρρήθη.

45 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον. Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Ἀποταξάμενος δὲ αὐτοῖς, ἀντί-
 τοῦ, ἀπολύσας αὐτούς, δηλαδὴ, τοὺς ὄχλους. Οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Ματθαῖος (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.

47 Καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς
 48 θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἶ-
 ден αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς· καὶ περὶ τετάρτην φυ-
 λακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτούς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης·

Ζήτησον περὶ τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(α) Μαρκ. ΙΔ', 23.

48 Καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.

Ἴνα πλέον ἀγωνιάσωσιν.

49 Οἱ δὲ, ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ἀνέκραξαν. Πάν-
 50 τες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐταράχθησαν. Καὶ εὐ-
 θέως ἐλάλησε μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Θαρ-
 σεῖτε, ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ εἴρηται.

51 Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος·

Συνέτεμεν ὁ Μάρκος τὰ κατὰ τὸν Πέτρον· ἔτι δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης· ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ ταῦτα σαφῶς ἀνέγραψεν.

51 Καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ
 52 ἐθαύμαζον. Οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη.

Καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ διατεσσάσθαι.

53 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησαρέτ·
 54 καὶ προσωρμίσθησαν. Καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἐπιγινόντες αὐτὸν, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβ-
 56 βάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστι. Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας, ἢ πόλεις, ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο.

Ἐκεῖ καὶ περὶ πάντων τούτων εὐρήσεις. Σωτηρίαν δὲ νῦν, τὴν υἱεὶαν νόει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ θεοῦ.

ΚΕΦ. VII, 1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τινες τῶν γραμματέων, ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τουτ' ἐστίν, ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμψαντο· (οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι·

Καὶ περὶ τούτων ἡ ἐξήγησις ἐκείνου τοῦ κεφαλαίου διαλαμβάνει.

4 Καὶ ἄλλα πολλά ἐστίν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων, καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν)

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

5 Ἐπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· Διὰ τί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαίας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται· «Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.» Ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ

ποτηρίων· καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Η τούτων διάγνωσις ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον κείμεται.

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.

Κατ' εἰρωνεῖαν τοῦτο ρησι.

10 Μωσῆς γὰρ εἶπε· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου» καὶ· «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα,

11 θανάτῳ τελευτάτῳ.» Ὑμεῖς δὲ λέγετε· Ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρὶ· Κορβᾶν (ὅ ἐστι, δῶρον), ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῇθῃς·

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ λελεπτολόγηται.

12 Καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Οὐδὲν εὐάρεστον.

13 Ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν, ἢ παρεδώκατε· καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Λόγον τοῦ θεοῦ λέγει, τὸν νόμον, τὸν κελεύοντα τιμᾶν τοὺς γονεῖς. Ζῆτει δὲ καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν

15 αὐτοῖς· Ἀκούετε μου πάντες, καὶ συνίετε. Οὐδὲν ἐστὶν ἐξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται,

16 Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Τοῦτο πολλάκις ἠρμηνεύθη

17 Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώ-
των αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς.

18 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε·
Οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἐξῶθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν

19 ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· Ὅτι οὐκ εἰς-
πορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοι-
λίαν· καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζον
πάντα τὰ βρώματα.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἀκριβέστατα διεσφηνίσθη.

20 Ἐλεγε δὲ, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον,

21 ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐσῶθεν γὰρ ἐκ τῆς
καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ

22 ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαί,
πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμοὶς

23 πονηρὸς, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη· πάν-
τα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοι-
νοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Περὶ τῆς Φοινικίσσης.

24 Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου
καὶ Σιδῶνος·

Εἰς τὰ μέρη, Ματθαῖος εἶπε (α). Ζήτησόν δὲ τὴν ἐξήγησιν
τοῦ πλοῦ τοῦ εἰκοστοῦ ὁγδόου κεφαλαίου αὐτοῦ.

(α) Ματθ. ΙΕ', 21.

24 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένᾳ ἤθελε γινῶναι·
καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.

Ἐκεῖσε τὴν αἰτίαν εἰρήκαμεν.

25 Ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγά-
τριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπε-

26 σε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· (ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλλη-
νίς, Σύρα Φοινίκισσα τῷ γένει.)

Ἐῖρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κα-
τὰ Ματθαῖον.

26 Καὶ ἠρώτα αὐτὸν, ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς
θυγατρὸς αὐτῆς.

Ἡρώτα, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλει, ὡς ἐν ἐκείνῳ παρασημασιεῖται.

27 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· Ἄφες πρῶτον χορτα-
σθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρ-

28 τον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. Ἡ δὲ
ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ

29 κύναια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψι-
χίων τῶν παιδίων. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Διὰ τοῦτον τὸν

λόγον ὑπάγε· ἐξεληλύθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυ-
γατρὸς σου.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ πάντα ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

30 Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὔρε τὸ δαι-
μόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην
ἐπὶ τῆς κλίνης.

Κειμένην ἐν εἰρήνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Περὶ τοῦ μογιλάλου.

31 Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως.

Οὐκ ἐμβραδύνει τοῖς μέρεσι τῶν ἐθνῶν, ἵνα μὴ κατηγορηθῇ παρ' Ἰουδαίων, ὡς τοῖς ἐθνικοῖς ἐπιμιγνύμενος.

32 Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον· καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. Καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Ἀπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, τουτέστι, Παρέλαβεν, ἐχώρισεν, ἵνα μὴ δοξῇ θεατρίζειν τὰ θαύματα, καὶ μάλιστα γινούς τινας τῶν μεμψιμοιρῶν ἀναμειγμένους τοῖς πλήθεσιν.

Ἄλλως τε, ποτὲ μὲν ἐνώπιον πολλῶν θαυματουργεῖ, δι' ὠφέλειαν τῶν ὁρώντων· ποτὲ δὲ, κατ' ἰδίαν, διὰ τὸ φεύγειν τὸν ἔπαινον, ὡς τύφου γεννητικόν. Ἐβαλε δὲ τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, ἵνα μὲν τῆς δεξιᾶς χειρὸς, εἰς τοῦτο τὸ οὖς· ἕνα δὲ τῆς ἀριστερᾶς, εἰς ἐκεῖνο, διὰ τὸ στενὸν καὶ βαθύ τῆς ἀκοῆς, ἵνα θίξῃ ταύτης. Ἦδύνατο δὲ καὶ τρόπον ἕτερον θεραπεῦσαι αὐτὸν· ἀλλ' ἵνα γνῶμεν, ὅτι πᾶν μέρος τοῦ ἁγίου σώματος αὐτοῦ θείας δυνάμεως μεστόν ἦν. Ἰδοὺ γὰρ καὶ τὸ πτύεalon τοῦ ἀχράντου στόματος, μεθ' οὗ τῆς μογῆς γλώσσης ἤψατο, θείας μετεῖχε δυνάμεως· καὶ πάντα δὲ πάντως τὰ περιτώματα τοῦ θεανδρικοῦ σώματος ἅγια ἦν, ὡς τοιοῦτου σώματος· ἐνήργουν δὲ μόνον, ὅτε ἤθελεν.

Καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ δὲ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐ-

αγγελιστοῦ πτυέλῳ πρὸς τὴν θεραπείαν ἐχρήσατο τοῦ τυφλοῦ. Καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ δὲ τοῦ Ἰωάννου, ὅτε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἰάσατο. Τοῦτο δὲ ἐποίει πρὸς πίστωσιν τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος. Πῶς γὰρ ἂν ἐνήργουν ταῦτα, εἰ μὴ θεὸς ἦν;

34 Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐρραθὰ, ὃ ἐστι, διανοίχθητι. Καὶ εὐθέως διηνοιχθήσαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμός τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

Ἀνέβλεψε μὲν εἰς τὸν οὐρανόν, διδάσκων τοὺς μέλλοντας θεραπεύειν πρὸς θεὸν ἀφορᾶν, καὶ παρ' αὐτοῦ δύναμιν αἰτεῖν· ἐστέναξε δὲ, ἐπικαμπτόμενος τοῖς πάθεσι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατοικτεῖρων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὕτως ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τε νόσων καὶ δαιμόνων διὰ τὴν τῆς ἐντολῆς παράβασιν.

36 Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον 37 ἐκήρυσσον. Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· Καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

Τὴν αἰτίαν, δι' ἣν παρήγγειλε σιγᾶν, εἰρήκαμεν διαφόρως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων.

ΚΕΦ. VIII, 1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλλου ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει 2 αὐτοῖς· Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον· ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

3 Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστες εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἔχουσι.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐπὶ τέλους τοῦ τριακοστοῦ κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

4 Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Πόθεν τοὺς δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἑρη-

5 μίας; Καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· Πόσους ἔχετε ἄρτους;

6 Οἱ δὲ εἶπον· Ἑπτὰ. Καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

Διέξισι καὶ περὶ τούτων τὸ τριακοστὸν πρῶτον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

7 Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας, εἶπε πα-

8 ραθεῖναι καὶ αὐτά. Ἐφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σπυρίδας.

9 Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες, ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ ἠρμήνευται.

10 Καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθη-

11 τῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά. Καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

12 Καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει· Τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ;

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Τὸ δὲ, τί σημεῖον, ἀντὶ τοῦ, ὅποι-

ον σημεῖον· ἢ, τί, ἀντὶ τοῦ, διὰ τί. Ἐγὼ γὰρ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοιοῦτον σημεῖον ἐπεζητοῦν.

12 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον!

Εἰ δοθήσεται, ἀντὶ τοῦ, οὐ δοθήσεται. Ἰδίωμα γὰρ τοῦτο τῆς ἐβραϊδος διαλέκτου.

13 Καὶ ἀφείς αὐτούς, ἐμβὰς πάλιν εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ διετίθηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ KB'.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

14 Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρ-

15 τον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ. Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων· Ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου.

Περὶ τούτων εὐρήσεις ἀκριδῶς ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

16 Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Ὅτι

17 ἄρτους οὐκ ἔχομεν. Καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· Τί διαλογίζεσθε, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; Οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε

18 τὴν καρδίαν ὑμῶν; Ὁφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε; καὶ ὧτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ μνημονεύετε;

Καὶ περὶ τούτων.

19 Ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους πλήρεις κλασμάτων

- 20 ἤρατε; Λέγουσιν αὐτῷ· Δώδεκα. Ὅτε δὲ τοὺς ἐπτά
εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σφυρίδων πληρώ-
21 ματα κλασμάτων ἤρατε; Οἱ δὲ εἶπον· Ἐπτά. Καὶ
ἔλεγεν αὐτοῖς· Πῶς οὐ συνίετε;

Σαφέστερον ὁ Ματθαῖος τὸ παρὸν κεφάλαιον ἀνέγραψε. Καὶ
ζητήσων ἐκεῖ περὶ πάντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Περὶ τοῦ τυφλοῦ.

- 22 Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδάν· καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυ-
φλόν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτόν, ἵνα αὐτοῦ ἄψηται.
23 Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγα-
γεν αὐτόν ἔξω τῆς κώμης·

Οὐ γὰρ ἦσαν οἱ τῆς κώμης ταύτης οἰκήτορες ἄξιοι θαύσασθαι
γινόμενον τὸ τοιοῦτον θαῦμα. Πολλὰ γὰρ ἄλλα θαυμάμενοι,
μεμενέχασιν ἄπιστοι.

- 23 Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς
χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτόν, εἴ τι βλέπει.

Πτύσματα καὶ χερεὶ τοῦτον ἰᾶται, δεικνὺς, ὅτι συζευγόμενα
λόγος καὶ πράξις, θαύματα ἐργάζεσθαι δύνανται. Σύμβολα
γὰρ λόγου μὲν, τὸ πτύσμα· καὶ ἄμφω γὰρ ἀπὸ τοῦ στόμα-
τος ἐξέρχονται· πράξεως δὲ, αἱ χεῖρες. Λόγον δὲ λέγω, τὸν
ἐπαινετόν, καὶ πράξιν ὁμοίως.

Εἴρηται δὲ καὶ τρόπον ἕτερον ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ
παρόντος εὐαγγελίου.

Ἀτελῶς δὲ τὸν τυφλόν τοῦτον ἰθεράπευσεν, ὡς ἀτελῶς πι-
στεύοντα. Διὸ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἴ τι βλέπει, ἵνα μικρὸν
ἀνακλῆται, ἀπὸ τῆς μικρᾶς ὁψέως πιστεύσῃ τελειώτερον, καὶ
ἰαθῇ τελειότερον· σοφὸς γὰρ ἐστὶν ἰατρός.

- 24 Καὶ ἀναβλέψας, ἔλεγε· Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους·
Ἀμυδρῶς δηλονότι.

- 24 Ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ περιπατοῦντας.

Διὰ τὴν ἀμυδρότητα τῆς ὁψέως. Τὸ, ὅτι, παρέλκει, καθ'
ἐβραϊκὸν ἰδίωμα (1).

- 25 Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς
αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτόν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκα-
τεστάθη, καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

Ἡ ἐπίδοσις τῆς πίστεως, ἐπίδοσιν αὐτῷ τῆς ὑγείας περι-
εποίησατο.

- 26 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτόν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγων·
Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθης, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν
τῇ κώμῃ.

Διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ ἵνα μὴ διαστρέψῃ τὴν
πίστιν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.

- 27 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς
τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ
ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς·
28 Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; Οἱ δὲ ἀπεκρί-
θησαν· Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν· καὶ ἄλλοι, Ἡλίαν·
ἄλλοι δὲ, ἓνα τῶν προφητῶν·

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

(1) Παρὰ τῷ Εὐθυμίῳ γράφεται· Ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ—Διὰ τοῦτο λέγει,
ὅτι παρέλκει τὸ, ὅ τι. Κοινότερον δὲ ἀναγινώσκεται· Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους,
ὡς δένδρα, περιπατοῦντας.

29 Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς· Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χριστός. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ διηρμηνεύθησαν λεπτομερῶς.

31 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

32 Καὶ παρήρσιζα τὸν λόγον ἐλάλει.

Φανερώς καὶ ἀπαρκαλύπτως τὸν λόγον τοῦτον ἐλάλει.

32 Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, λέγων· Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν.

Ἐν καὶ περὶ τούτων.

36 Τί γὰρ ὠφελήσεται ἄνθρωπον, εἰάν κερδήσῃ τὸν κό-

37 σμον ὄλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Καὶ περὶ τούτων.

38 Ὅς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

Ὅστις ἐπαισχυθῇ με ὁμολογῆται θεόν, καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ὁμολογῆσαι θεοῦ, διὰ τὴν εὐτέλειαν τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ διὰ τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρὸν, κἀγὼ ἐπαισχυθήσομαι αὐτόν ὁμολογῆσαι ἐμὸν, ὅταν ἔλθω, οὐκέτι ταπεινός, ἀλλ' ἐνδοξός, ὡς ὁ πατήρ μου. Δεῖ γὰρ μὴ μόνον πιστεῦειν, ἀλλὰ καὶ παρήρσιζα κηρύσσειν.

Μοιχαλίδα δὲ, τὴν γενεάν τῶν ἀσεβῶν ὠνόμασεν, ὡς ἀποστάσαν μὲν θεοῦ τοῦ σπορέως τῆς εὐσεβείας καὶ ἀληθείας· κολληθεῖσαν δὲ τῷ δαίμονι, τῷ σπορεῖ τῆς ἀσεβείας καὶ κακίας.

ΚΕΦ. IX, 1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ διασεσάφηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως.

2 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ
(ΤΟΜ. Β'.)

ἀναφέρει αὐτούς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους·

3 καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντο στίλβοντα, λευκά ὡς χιών,

4 οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι. Καὶ ὥφθη αὐτοῖς Ἡλίας σὺν Μωσέϊ· καὶ ἦσαν συλλα-
λοῦντες τῷ Ἰησοῦ.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος, λέγει τῷ Ἰησοῦ· Ῥαββί, καλὸν ἐστὶν ἡμῶς ὥδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηναὶς τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσέϊ μίαν, καὶ Ἡλίᾳ μίαν.

6 Οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἐκφοβοί.

Εἴτι καὶ περὶ τούτων ἀκριβῶς.

7 Καὶ ἐγένετο νεφέλῃ ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός

8 μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἐξάπινα πε-
ριβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Ἐξάπινα δέ, ἀντὶ τοῦ, ἐξαίφνης.

9 Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστέι-
λατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ
μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

Εἴτι καὶ περὶ τούτων.

10 Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς.

Τὸν λόγον, τὸν περὶ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι αὐτὸν, ἐκρά-
τησαν πρὸς ἑαυτοὺς, πρὸς μηδένα ἕτερον τοῦτον ἐξιπόντες.

Ἡ τὸν λόγον, τὸν περὶ τῆς μεταμορφώσεως.

10 Συζητοῦντες τί ἐστὶ τὸ, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Μήτε γὰρ ἰδόντες τινὰ ἀναστήσαντα ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν, μήτε

μήν ἀκούσαντες, ᾤοντο παραβολὴν εἶναι καὶ τοῦτο, καὶ συνεζή-
τουν, τί δηλοῖ;

Εἴρηται δὲ περὶ τούτου καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως τοῦ
τριακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

11 Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· Ὅτι λέγουσιν οἱ

12 γραμματεῖς, ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; Ὁ δὲ
ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἡλίας μὲν ἐλθὼν πρῶ-
τον, ἀποκαθιστᾷ πάντα·

Εῤῥήθη καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ προειρημένῳ τριακοστῷ τετάρ-
τῳ κεφαλαίῳ

12 Καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου,
ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ.

Τοῦτο εἶπεν ἐμβάλλων εἰς ἀπορίαν ἀπολογίας τοὺς γραμμα-
τεῖς· εἰ γὰρ κατ' αὐτούς, μήπω ἐλθόντος τοῦ Ἡλιοῦ, οὐπω
ἦλθεν ὁ Χριστός, Ἡλίας δὲ ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ πάν-
τα, τουτέστιν, ἐνοποιεῖ, ἐπιστρέφει πάντα Ἰουδαῖον πρὸς τὸν
Χριστὸν, πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἥγουν,
περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πολλὰ πάθῃ παρὰ τῶν Ἰουδαίων; Εἰ γὰρ
ἐπιστραφήσονται πρὸς αὐτόν, πῶς πολλὰ πάθῃ παρὰ αὐτῶν; Ὡς
Ἡλίας ὁ Θεσβίτης πρὸ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐλεύ-
σεται, ὅτε οἱ τήνικα Ἰουδαῖοι ἐπιστραφήσονται πρὸς αὐτόν· νῦν
δὲ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐστίν, ὅτε πολλὰ πάσχει παρὰ
τῶν Ἰουδαίων, ἧς πρόδρομος οὐχ ὁ Θεσβίτης, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης.

13 Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίη-
σαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν.

Σαφέστερον ὁ Ματθαῖος εἶρηκε περὶ τούτου, καὶ ζήτησον ἐν
τῷ δηλωθέντι τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ.

13 Καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

[Τδ, καθὼς γέγραπται (1), ἐπὶ τοῦ, ἐλήλυθε, νόησον. Φησί

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α.

γὰρ Ἡσαΐας· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὰ ἐξῆς (α).]

Καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Προεῖπε γὰρ Ἡσαΐας καὶ περὶ τοῦ πάθους τοῦ Ἰωάννου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ΄.

Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.

14 Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοῦς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

Μαθητὰς νῦν, τοὺς ἐννέα λέγει, τοὺς μὴ συναναβάντας αὐτῷ εἰς τὸ ὄρος. Τούτους γὰρ εὐρόντες μόνους οἱ γραμματεῖς, περιεῖλκον ταῖς ἐρωτήσεσι, προσδοκῆσαντες συμποδίζεσθαι.

15 Καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος, ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη.

Ἐξεθαμβήθη, ἡ διὰ τὸ καίριον τῆς ἐπιδημίας, οἷα προσεγνωκότος τὴν ἐπίθεσιν τῶν γραμματέων, καὶ διὰ τοῦτο ταχέως ἐπιστάντος πρὸς ἐπικουρίαν τῶν μαθητῶν· ἡ διὰ τὴν φαιδρότητα τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἐφέλκεσθαι τινα χάριν ἐκ τῆς μεταμορφώσεως.

15 Καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

Οἱ τοῦ ὄχλου, πυθοῦντες αὐτόν, ὡς εὐεργέτην καὶ σωτῆρα οὐ μὴν οἱ διδάσκαλοι γραμματεῖς.

16 Καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμματεῖς· Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;

Ἐπερωτήσαντος, οὐδεὶς ἐκεῖνων ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι.

17 Καὶ ἀποκριθεὶς εἰς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε· Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σε, ἔχοντα πνεῦμα ἁλα-

18 λον· καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ

(α) Ἑβ. Μ', 2.

ἄφριζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται.

Ἀλλὰ αὐτὸς εἶπε τὸ πνεῦμα, ὡς ἐπέχον τὴν λαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Οὐ μόνον δὲ ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοήν αὐτοῦ, καθὼς ἐξῆς δηλωθήσεται. Τὸ μὲν οὖν, ῥήσσει, ἀντὶ τοῦ, καταβάλλει εἰς γῆν· τὸ δὲ, ξηραίνεται, ἀντὶ τοῦ, ἀναισθητεῖ.

Ματθαῖος δὲ φησιν ἐν τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ, εἰπεῖν αὐτόν· Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιαζεται, καὶ καθὼς πάσχει (α). Βίβλος δὲ, καὶ τοῦτο κάκεινο εἰπεῖν αὐτόν.

18 Καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου, ἵνα αὐτὸ ἐκβάλῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσαν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, λέγει· Ὡς γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετε αὐτὸν πρὸς με.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ περὶ τούτων ἐσαφηνίσθη.

20 Καὶ ἤνεγκαν αὐτόν πρὸς αὐτόν· καὶ ἰδὼν αὐτόν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν· καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο ἀφρίζων.

Συνεχώρησε ταῦτα παθεῖν αὐτόν, ἵνα ἰδῶσιν οἱ παρόντες, οἷας ἐπηρείας ἀπαλλάττεσθαι μέλλει, καὶ ἵνα γινούς ὁ πατήρ, ὅτι θορυβεῖται τὸ δαιμόνιον, ἰδὼν τὸν Χριστόν, εἰς πίστιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐναχθῆ.

21 Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ· Πόσος χρόνος ἐστίν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; Ὁ δὲ εἶπε· Παιδίό-

22 θεν. Καὶ πολλάκις αὐτόν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν·

Ἐπηρώτησεν, ἵνα, ἀποκριθέντος ἐκείνου, γινώσκον οἱ ἀκούοντες, ὅτι πάλαι ἂν ἀπώλεσε τοῦτον, εἰ μὴ θεόθεν ἀνεχαιτίζετο.

(α) Μα:θ. 12', 15

22 Ἄλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

Οὐαί, πῶς οὐκ εἶχε πίστιν ἀδίστακτον.

23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Τὸ, εἰ δύνασαι πιστεῦσαι· πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

Τῇ πίστι αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἀνέθηκε· τοῦτο μὲν, προτρέπων αὐτὸν εἰς πίστιν, τοῦτο δὲ, μετριοφρονῶν αὐτός.

24 Καὶ εὐθέως κράζας ὁ πατήρ τοῦ παιδίου, μετὰ δακρύων ἔλεγε· Πιστεύω, Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

Τῇ μέχρι νῦν.

25 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ,

Ταχέως ἀπῆλασε τὸ δαιμόνιον, ἵνα μὴ ὑπὸ πλειόνων κροτηθῇ.

25 Λέγων αὐτῷ· Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω· ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ.

Εγὼ σοι ἐπιτάσσω, ὃν οἶδας.

25 Καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

Τοῦτο εἶπε, προειδώς, ὅτι καὶ αὐτίς ἐμελλεν ἀξίως ἐπιπηδῆσαι αὐτῷ, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ. Κωλύει οὖν αὐτὸ, ἵνα μὴ δόξῃ, ὅτι οὐκ ἀπηλάθη πρότερον.

26 Καὶ κράζαν, καὶ πολλὰ σπαράζαν αὐτόν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὥσει νεκρός, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι

27 ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτόν τῆς χειρός, ἤγειρεν αὐτόν· καὶ ἀνέστη.

Ἐρρεξε, σημαῖνον, ὅτι θανάτως ἀπελευνεται.

28 Καὶ εἰσελθόντα αὐτόν εἰς οἶκόν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

ἐπηρώτων αὐτόν κατ' ἰδίαν· Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτός·

Τὸ, ὅτι, ἀντὶ τοῦ, διὰ τί; οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Ματθαῖος (α). ἢ τὸ, ἐπηρώτων αὐτόν, ἀντὶ τοῦ, ἔλεγον αὐτῷ. Πολλοὶ γὰρ τοιαῦται καταχρήσεις παρὰ τῷ Μάρκῳ. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ ταύτης τῆς ἐρωτήσεως ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ.

29 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Εν οὐδενὶ ἐτέρῳ τρόπῳ. Ἐκεῖ δὲ καὶ περὶ τούτου διελέγεται.

30 Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἤθελεν, ἵνα τις γινῶ.

Διὰ τί οὐκ ἤθελε; δηλοῖ τὸ ἐπαγόμενον· ἵνα μηδεὶς ἕτερος μάθῃ, περὶ ὧν τότε διελέγετο.

31 Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐπὶ τέλους τοῦ ρηθέντος τριακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου.

32 Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν ἐπερωτῆσαι.

Ομοίως καὶ περὶ τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ τῶν διαλογιζομένων, Τίς μείζων.

33 Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναοῦμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενό-

μενος, ἐπηρώτα αὐτούς· Τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυ-
 34 τοὺς διελογίζεσθε; Οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους
 γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

Ἐσιώπων αἰσχυρθέντες, ὡς ἤδη καταγνωσθέντες. Παρεση-
 μαιώθη δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον.

35 Καὶ καθίσας, ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐ-
 τοῖς· Ἔτις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων
 ἑσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

Ἐῖρκε τοῦτο καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον περὶ τὸ μέσον τοῦ τοιούτου κε-
 φαλαίου.

36 Καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν·
 37 καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς· Ὃς ἐὰν
 ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί
 μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ
 δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστειλαντά με.

Πρὸ τούτου καὶ ἕτερα εἶπεν, ἅπερ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψε,
 περὶ ὧν ὁμοῦ πάντων ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατ' αὐτὸν εὐαγγελίου λελεπτολόγηται.

38 Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέγων· Διδάσκαλε,
 εἰδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαι-
 μόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκώλυσάμεν αὐ-
 τὸν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

Προσέθηκε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς κωλύσεως, ὅτι Οὐκ ἀκολουθεῖ
 ἡμῖν. Τινὲς γὰρ τῶν πιστευσάντων, ἔρωτι δόξης, ἐμμιούντο
 τοῖς ἀποστόλοις, καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ
 δαίμονας ἀπέλαινον, οὐκ ἀκολουθοῦν δὲ αὐτοῖς, διὰ τὴν ἐγ-
 κράτειαν καὶ σκληραγωγίαν αὐτῶν.

39 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· Μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γὰρ
 ἐστίν, ὃς ποιήσῃ δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ
 δυνήσεται ταχὺ κακολογήσαί με.

Δοξαζόμενος γὰρ διὰ τοῦ ὀνόματός μου, βραδέως ἂν με κα-
 κολογήσῃ, τουτέστιν, ἔως ἂν ἐρᾷ δόξης καὶ ποιῇ σημεῖα διὰ
 τοῦ ὀνόματός μου, οὐκ ἂν βλασφημήσῃ με. Συνεχώρει δὲ καὶ
 τούτοις θαυματουργεῖν, ἅμα μὲν, εἰς βεβαίωσιν τοῦ κηρύγ-
 ματος· ἅμα δὲ, καὶ εἰς βελτίωσιν αὐτῶν δὴ τῶν θαυμάτων-
 γούντων,

Ζήτησον δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον, πλησίον τοῦ τέλους, ἔνθα κεῖται τό.
 Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ
 τῷ σῷ ὀνόματι προεφητευσάμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμό-
 νια ἐξεβάλομεν (α);

40 Ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστίν.

Αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ μὴ ἀντιπίπτειν αὐτὸν ὑμῖν, βοήθεια
 ὑμῶν ἐστι.

Ἔτερον δὲ ἐστὶ τό· Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ
 ἐστίν (β). ἐκεῖνο γὰρ περὶ τοῦ δαίμονος εἴρηται, καὶ διάνοιαν
 ἄλλην ἔχει, καθὼς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον ἐξηγησάμεθα.

41 Ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ
 ὀνόματί μου, ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
 οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Τοῦτο εἶπε καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἐννεακαιδεκάτου κεφαλαίου
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

42 Καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευ-
 όντων εἰς ἐμὲ, καλὸν ἐστίν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περὶ-

κειται λίθος μυλικός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ
βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

Εἰρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαίου.

43 Καὶ ἐὰν σκανδαλίῃ σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν·
καλὸν σοι ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς
δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ
44 πῦρ τὸ ἄσβεστον· ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τε-
λευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ λείκεται. Σκώληξ δὲ αὐτῶν τί-
νων; Ἀπλὰ δὲ τῶν ἀπερχομένων εἰς τὴν γέενναν.

Σκώληκα δὲ καὶ πῦρ, τινὲς τὴν συνείδησιν τῶν ἁμαρτω-
λῶν ἐνόησαν, ὡς δάκνουσαν καὶ πιμπρῶσαν αὐτοὺς, δίκην σκώ-
ληκος καὶ πυρός.

45 Καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν·
καλὸν ἐστὶ σοι εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ
τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν,
46 εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν
οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

47 Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίῃ σε, ἔκβαλε
αὐτόν· καλὸν σοι ἐστὶ μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα
48 βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός· ὅπου ὁ σκώ-
ληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Επὶ καὶ περὶ τούτων.

49 Πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται.

Πᾶς πιστὸς πυρὶ τῆς πρὸς θεὸν πίστεως, ἢ τῆς πρὸς τὸν πλη-
στον ἀγάπης, ἁλισθήσεται, ἔχον, τὴν σηπεδόνα τῆς κακίας
κρυφαίαν.

Ἡ ἀρτυθήσεται, καὶ ἡδὺς τῷ θεῷ γενήσεται.

49 Καὶ πᾶσα θυσία ἀλλὶ ἁλισθήσεται.

Πᾶσα θυσία πνευματικὴ, εἴτε δι' εὐχῆς, εἴτε δι' ἐλεημοσύ-
νης, εἴτε τρόπον ἕτερον γινομένη, τῷ ἁλατι τῆς πίστεως ἢ
τῆς ἀγάπης ἁλισθήσεται, εἴτουν, ἁλισθῆναι ὀφείλει. Τοῦτο
δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τοῦ Δευτερίου μετείληπται. Γέγραπται
γὰρ ἐν ἐκείνῳ· Πᾶρ δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται (α).

50 Καλὸν τὸ ἅλας·

Δι' ἣν ἔχει ποιότητα, ἡδύνουσιν μὲν τὰ βρώματα· παρέχου-
σαν δὲ τοῖς σώμασι τὸ ἄσσηπτον.

50 Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρ-
τύσετε;

Ἐὰν ἀπολέσῃ τὴν ἐπαινετὴν αὐτοῦ ποιότητα.

Ἄλας δὲ ἐνταῦθα, κατὰ ἀναγωγὴν ἢ πίστις ἢ ἡ ἀγάπη.
Λουκᾶς δὲ φησιν· Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυ-
θήσεται (β); ἅλας ἐκεῖ λέγων, τὸν διδασκαλικὸν λόγον, ὅστις
μωραίνεται, ὅταν παραφθαρῇ. Διαφόρως δὲ κατὰ διαφόρους
καιροὺς τὸ περὶ τοῦ ἁλατος νόημα ὁ Χριστὸς μετεχειρίσατο.
Καὶ γὰρ καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ τοὺς ἀποστόλους ἅλας ὠνό-
μασεν, ὡς εὐρήσεις ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ (γ), με-
τὰ τοὺς μακαρισμοὺς, ἐνθα καὶ φανερώτερον ἐξηγησάμεθα τὰ
περὶ τοῦ ἁλατος.

50 Ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

Ἄλας ἀγάπης, συνέχον καὶ συσφίγγον εἰς ὁμόνοιαν.

Λέγεται δὲ ἅλας, καὶ ἡ σύνεσις καὶ χάρις, ὡς Παῦλός φη-
σιν· Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἡρυγμένος (δ).

(α) Δευτ. Β', 13. (β) Λουκ. 1Α', 34. (γ) Ματθ. Ε', 13.

(δ) Κολλοσ. Δ', 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων, Εἰ ἔξε-
στιν ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα;

ΚΕΦ. Χ, 1. Κάκειθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια
τῆς Ἰουδαίας, διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Διὰ τοῦ τόπου τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

1 Καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν· καὶ,
2 ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς. Καὶ προσελ-
θόντες οἱ Φαρισαῖοι, ἐπηρώτησαν αὐτόν· Εἰ ἔξεστιν
ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; πειράζοντες αὐτόν.

Ζήτησαν τὸ τεσσαρακοστὸν κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Τί ὑμῖν ἐνετείλατο
4 Μωσῆς; Οἱ δὲ εἶπον· Μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον
ἀποστασίου γράψαι, καὶ ἀπολῦσαι.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Πρὸς τὴν
σαλτηροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν
6 ταύτην. Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως, ἄρσεν καὶ θήλυ
ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

7 Ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα
αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς
8 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα
9 μίαν. Ὡστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ. Ὁ οὖν
θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων.

10 Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ
αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

11 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

Μοιχεύει πρὸς αὐτήν, δηλαδή, τὴν ἐπίσακτον.

12 Καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γα-
μήθῃ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

Ο δὲ Ματθαῖος πρὸς τοὺς φαρισαίους ῥηθῆναι καὶ ταῦτά φησι,
προσθεὶς καὶ πότε δεῖ ἀπολῦειν.

Εἰκὸς δὲ καὶ πρὸς ἐκείνους πρῶτον, καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς
ὑστερον εἰπεῖν αὐτά.

13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἄψῃται αὐτῶν·

14 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν. Ἰδὼν
δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἄφετε
τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά·
τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐπὶ τέλους τοῦ δηλωθέντος
κεφαλαίου.

15 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν
τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Τοῦτό φησι καὶ Λουκᾶς. Βασιλείαν δὲ τοῦ θεοῦ νῦν λέγει,
τὸ κήρυγμα τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃ ἐκήρυσεν αὐτός. Ὅστις
οὖν οὐ δέξεται αὐτὸ, ὡς παιδίον, ἡγουν, μηδὲν διακρινόμενος,
μηδὲ ἀμφιβάλλον περὶ αὐτοῦ, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

16 Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ'
αὐτά, ἠυλόγει αὐτά.

Καὶ περὶ τούτων τὸ τέλος τοῦ τοιούτου κεφαλαίου διέξεισι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου
τὸν Ἰησοῦν.

17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, προσδραμὼν εἷς, καὶ γονυπετήσας αὐτόν, ἐπηρώτα αὐτόν· Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω, ἵνα ζῶν αἰώνιον κληρονομήσω;

Ἐκρίθη περὶ τούτου ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

18 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

Ἐν ἐκείνῳ σαφῶς τὰ παρόντα διηκριβῶνται.

19 Τὰς ἐντολάς οἶδας· «Μὴ μοιχεύσης· Μὴ φονεύσης· Μὴ κλέψης· Μὴ ψευδομαρτυρήσης· Μὴ ἀποστερή-

20 σης· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

21 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτόν· Ἐκεῖ καὶ τοῦτο διασησάφηται.

21 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐν σοὶ ὑστερεῖ· Ὑπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

Ὁσαύτως καὶ ταῦτα.

21 Ἄρας τὸν σταυρόν.

Τὴν ἀνάστασιν τοῦ σαρκικοῦ θελήματος, καὶ τὴν ἀποβολὴν τῆς

ἐμπαθοῦς ἡδονῆς, καὶ τὴν αἴσθησιν τῆς ἐναρέτου ὁδύνης, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γηένων ὕψωσιν.

22 Ὁ δὲ, στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ ζήτησον

23 Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Πῶς δύσκολος οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.

Τοῦτό φησι καὶ Λουκᾶς.

Ἔστι δὲ τὸ, πῶς, βεβαιωτικόν, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς. Οἱ ἔχοντες δὲ, ἤγουν, οἱ κατέχοντες, οἱ ταμιεύοντες, οὐ μὴν οἱ χρώμενοι· χρήματα γὰρ ὀνομάζονται, διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ χρῆ πάντως χρῆσθαι τούτοις εἰς δέον, οὐ μὴν ἀποκλείειν.

24 Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ.

Διὰ τι ἐθαμβοῦντο μετὰ μικρὸν ἔρσει.

24 Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι, τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

Ομοίως κἀνταῦθα νόει τὸ, πῶς.

25 Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον διαλαμβάνει.

26 Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς· Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

Ἰδοὺ καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκε τοῦ θάμβους καὶ τῆς ἐκπλήξεως.

27 Ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγει· Παρὰ ἀν-

θρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ θεῷ· πάντα γὰρ δυνατὰ ἐστί παρὰ τῷ θεῷ.

Ἐρρηται καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

28 Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ· Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι.

Καὶ περὶ τούτων.

29 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ

30 ἀγροὺς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, εἰ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.

Ἐπι καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διηρμήνευται λεπτομερῶς.

Τινὰ δὲ παρελείφθησαν νῦν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀριθμηθεῖς, συντομίας ἕνεκεν, καὶ ὡς ἐγνωσμένα.

31 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως.

32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς.

Ἦν προπορευόμενος αὐτῶν, δεικνύς, ὅτι ἐκὼν ἄπεισιν ἐπὶ τὸ ἀναιρεθῆναι, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

32 Καὶ ἐθαμβοῦντο.

Ἐφ' οἷς ἔλεγεν, ἡ δὲ τὴν ὑποπόμει πρὸς τὸ πάθος.

32 Καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο.

Περὶ τῆς ἀναιρέσεως αὐτοῦ, περὶ τῆς προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς.

32 Καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς

33 λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν· Ὅτι ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ πα-

34 ραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐμπαΐξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Ἐρρηται περὶ τούτων πάντων ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'.

Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες· Διδάσκαλε, θέλομεν, ἵνα ὁ

36 εἰς αὐτὸν ποιήσῃς ἡμῖν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Τί

37 θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

Περὶ τούτων ἡ ἐξήγησις τοῦ τεσσαρακοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀριθμητικῶς διδάσκει.

38 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ

39 τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Δυνάμεθα. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε· καὶ τὸ

40 βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ (TOM. B'.)

καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων.

41 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Καὶ περὶ τούτων.

42 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς· Οἴδατε, ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν, κατε

43 ξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται

44 ὑμῶν διάκονος· καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι

45 πρῶτος, ἔσται πάντων δούλος· καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Ἐρρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τέλει τοῦ ρηθέντος κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ΄.

Περὶ Βαρτιμαίου.

46 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχὼ· καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχῶ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

Προσέθηκε τὸ ὄνομα, διὰ τὸ γινώσκον αὐτὸν εἶναι πολλοῖς.

47 Καὶ ἀκούσας, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν, καὶ λέγειν· Ὁ υἱὸς Δαυὶδ, Ἰησοῦ,

48 ἐλέησόν με. Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοί, ἵνα σιωπῇ· ὁ δὲ πολλῶν μάλλον ἐκράζει· Ὡς Δαυὶδ, ἐλέη-

49 σόν με. Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι· καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλόν, λέγοντες αὐτῷ·

50 θάρσει, ἔγειραι· φωνεῖ σε. Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

51 Καὶ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τί θέλεις ποιήσω σοι; Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββουνί, ἵνα

52 ἀναβλέψω. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ὑπάγε· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. Καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

Ἀνάγνωθι ὅλην τὴν ἐξήγησιν ὅλου τοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Εἰ γὰρ καὶ περὶ δύο τυφλῶν ἐκεῖνός φησι, ἀλλ' οὖν τὰλλα παραπλήσια τοῖς παροῦσι ῥητοῖς ἀνέγραψε, καὶ ἡ ἐκείνων ἐρμηνεία καὶ ταῦτα σαφηνίζει, καὶ πρόσκειται κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς λύσις. χαριστάτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ΄.

Περὶ τοῦ πώλου.

ΚΕΦ. ΧΙ, 1. Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν,

2 ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν, εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε·

3 λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· Τί ποιεῖτε τοῦτο; εἰπατε· Ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε.

Ἐρρηται περὶ τούτων πάντων ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

4 Ἀπῆλθεν ἐξ, καὶ εὗρον τὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς
τὴν θύραν ἐξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδίου, καὶ λύουσιν αὐ-
5 τόν. Καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς·
6 Τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς
καθὼς ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς.
7 Καὶ ἔγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

7 Καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν· καὶ ἐκάθι-
8 σαν ἐπ' αὐτῷ. Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρω-
σαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ στοιβάδας ἔκοπτον ἐκ
9 τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννουν εἰς τὴν ὁδόν. Καὶ οἱ
προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγον-
τες· Ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
10 Κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὀνόμα-
τι Κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ· Ὡσαννά ἐν τοῖς
ὕψιστοις.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ διασεσάφηται.

11 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς
τὸ ἱερόν· καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη
οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν
δώδεκα.

Περιβλέψατο πάντα τὰ ἐν τῷ ἱερῷ, ὡς κύριος τοῦ τοιούτου
οἴκου. Καὶ τότε μὲν ἐσίγησε, διδοὺς καιρὸν διορθώσεως τοῖς
καταρχονταῖς· ὕστερον δὲ ἔλθων, αὐστηρότερον μετήλθεν
αὐτοῖς, ὡς διορθώτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

12 Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξεληόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας,

13 ἐπείνασε. Καὶ ἰδὼν συκὴν μακρόθεν, ἔχουσαν φύλ-
λα, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὕρήσει τι ἐν αὐτῇ· καὶ ἔλθων
ἐπ' αὐτήν, οὐδὲν εὗρεν εἰμὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν και-
ρὸς σύκων.

Ἐῖρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

14 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ
σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν φάγοι.

Καὶ περὶ τούτου. Εἰς τὸν αἰῶνα δέ, ἀντὶ τοῦ, ποτὲ, ἔχουν
μυθόμενοι.

14 Καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Δι' αὐτοὺς γὰρ καὶ τὴν πείναν ὑπεκρίνατο, καὶ κατηγάγατο
τὴν συκὴν, ἵνα γινώσκοντες, ὅτι καὶ κολάζειν δυνατός ἐστιν, ὡς
ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ δεδήλωται κατ' ἀκριβείαν.

15 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰη-
σοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦν-
τας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέ-
ζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πω-
λούντων τὰς περισσότερας κατέστρεψε.

Περὶ τούτων διέξεισι τὸ τέλος τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου
κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

16 Καὶ οὐκ ἤφιεν, ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.

Καταφρόνησις γὰρ καὶ τοῦτο. Ἐπαίδευσε δὲ καὶ διὰ τούτου,
ὅτι χρὴ μηδὲν παροῦσιν ἀνάξιον ἐν τοῖς ἱεροῖς.

17 Καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς· Οὐ γέγραπται· «Ὅτι
ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς
ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.»

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων διηρμήνευται.

18 Καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν·

Ηκουσαν, πῶς ἐπαρήσιασθη.

18 Ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Εφοβοῦντο αὐτὸν ἀπολέσαι, ὡς ἔτυχε, διὰ τὸν ὄχλον.

19 Καὶ ὅτε ὀψέ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως.

Εξεπορεύετο εἰς τὰ προάστεια, διὰ τὴν ἡσυχίαν.

20 Καὶ πρῶτ' παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμ-

21 μένην ἐκ ριζῶν. Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, ἴδε, ἡ συκὴ ἣν κατηράσω, ἐξήρανται.

Εν τῷ προῤῥηθέντι τεσσαρακοστῷ ἑξῆς κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων διείληπται.

22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· Ἔχετε πίστιν θεοῦ.

Κτήσασθε πίστιν εἰς θεόν· πίστιν δὲ καθάραν καὶ ἀδίστακτον.

23 Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ· Ἀρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἃ λέγει γίνεται· ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν εἴπῃ.

Εν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἐλέχθη.

[Τὴν (1) ἄμεσον λαχὼν ὁ νοῦς πρὸς τὸν θεὸν ἔνωσιν, τὴν τοῦ νοεῖν κατὰ φύσιν δύναμιν ἔχει σχολάζουσιν παντελῶς· ἡνίκα δὲ ταύτην λύσῃ, ναήσας τι τῶν (2) μετὰ θεόν, διεκρίθη, τεμνὼν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν, καθ' ἣν, ἕως ἔστί τῷ θεῷ συνημμένος,

(*) Ταῦτα ἐν τῷ περιεληθέντι παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις. Εὐρίσκεται δὲ τὸ ἑκτὸν τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ἐκδόσιν τοῦ Θεοφύλακτου Σελ. 795. B.

(2) Διὰ τὴν ἑκτὴν ἔως τῶν οὐ κατὰ τὸν θεόν.

ὡς ὑπὲρ φύσιν, καὶ τῇ μεθέξει θεοῦ γεγεννημένος, καθάπερ ὁρος ἀκίνητον ἑαυτοῦ, τὸν τῆς φύσεως μετατίθησι νόμον.]

24 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε· καὶ ἔσται ὑμῖν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Περὶ ἀμνησικαχίας.

25 Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος· ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρα-

26 νοῖς ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Εἶπε ταῦτα καὶ πρότερον ὁ Κύριος, ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, μετὰ τὸ διδάξαι τὴν προσευχὴν τῷ Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ζήτησον ἐκεί τὴν τούτων ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

Ταῦτα· ποῖα; Τὸ ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας

ἐν τῷ ἱερῷ, τὸ ἀνατρέπειν τὰς προῤῥηθείσας τραπέζας καὶ καθέδρας, τὸ μὴ ἀφιέναι διενεγκεῖν σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ζήτησον τὸ τεσσαρακοστὸν ὄγδοον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐπερωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι,
30 καὶ ἐρῶ ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἢ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

- 31 Καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· Ἐάν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε

- 32 αὐτῷ; Ἄλλ' ἐάν εἴπωμεν· Ἐξ ἀνθρώπων·

Λέγει τὸ, οὐχί.

- 32 Ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἦν.

Εἶχον τὸν Ἰωάννην, ἀντὶ τοῦ, ἐπεπληροφόρητο περὶ τοῦ Ἰωάννου. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

- 33 Καὶ ἀποκριθέντες, λέγουσι τῷ Ἰησοῦ· Οὐκ οἶδαμεν.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων ἀκριβέστατα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

ΚΕΦ. XII, 1. Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν· Ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέ-

θηκε φραγμὸν, καὶ ὥρυξεν ὑπολήνιον, καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδῆμυσε.

Τὰλλα μὲν τῆς παραβολῆς ταύτης ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ πεντηκοστῷ κεφαλῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὑπολήνιον δὲ λέγει, τὸ ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου, ὃ τὸ αἷμα τῶν θυομένων ζώων ὑπεδέχετο.

- 2 Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις. Ὅρα δὲ, πῶς οἱ γεωργοὶ τοὺς καρποὺς ἀπαιτοῦνται, ὥς ἐπιμελεῖται καὶ φύλακες τοῦ ἀμπελῶνος.

- 3 Οἱ δὲ, λαβόντες αὐτὸν, ἔδειραν, καὶ ἀπέστειλαν κενόν.
4 Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· καὶ αὖτις λίθοβολήσαντες ἐκεφαλαιώσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον.
5 Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· καὶ αὖτις ἀπέκτειναν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες.

Καὶ ταῦτα πάντα διηρμηνεύθησαν ὁμοίως ἐκεῖ.

- 6 Ἔτι οὖν ἓνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων· Ὅτι ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς ἑαυτοὺς· Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.
7 Καὶ λαβόντες αὐτόν, ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

Καὶ ταῦτα παραπλησίως τῆς προσηκούσης ἐκεῖ τετυχῆκασιν ἐξηγήσεως.

9 Τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

Ἐτι καὶ ταῦτα.

10 Οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κε-

11 φαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη· καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;»

Ομοίως καὶ ταῦτα.

12 Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι· καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον· ἐγνώσαν γάρ, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε·

Πρὸς αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, περὶ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Ματθαῖος (α), παρ' ᾧ καὶ τὰ ῥηθέντα πάντα διασεσάφηται.

12 Καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Ἴνα μὴ καὶ ἄλλα κατ' αὐτῶν εἴπῃ, καὶ ἵνα συσκευάσωσιν ἐπιβουλὴν κατ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΖ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆνσον.

13 Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτὸν τινὰς τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἑρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

Ἐῖρηται περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἰς τὸ τέλος.

14 Οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, οἶδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ

(α) Ματθ. **XX**, 45.

γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσχεις·

Ἐπ' ἀληθείας, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς. Ἐῖρηται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ.

14 Ἐξέστι κῆνσον Καίσαρι δοῦναι, ἢ οὐ; δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν; Ὁ δὲ, εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐ-

15 τοῖς· Τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω. Οἱ δὲ ἤνεγκαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνος ἡ εἰ-

16 κὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Καίσαρος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος, Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. Καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διηρμήνευται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ'.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι·

Ἐῖρηται περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

18 Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· Διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, «ὅτι ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ᾖ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.»

Ἐν ἐκείνῳ περὶ τούτων ἐλέχθη.

20 Ἐπτά οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα. Καὶ ὁ

δεύτερος ἔλαβεν αὐτήν, καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς
 22 ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως. Καὶ ἔλαβον
 αὐτήν οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· ἐσχάτη
 23 πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει,
 ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ
 ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων.

24 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ διὰ
 τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν
 δύναμιν τοῦ θεοῦ;

Διὰ τοῦτο· ποῖον; Διὰ τὸ οὕτως ἐμπαθῶς ὑπολαμβάνειν περὶ
 τῆς ἀναστάσεως.

Ἡ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ
 θεοῦ, περὶ ὧν ὁμοίως ἐκεῖ διασεσάφηται.

25 Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν,
 οὔτε γαμίσκονται· ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς.

Ὅταν ἀναστῶσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. Καὶ περὶ τούτων δὲ
 ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

26 Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε
 ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, ἐπὶ τῆς βράτου ὡς εἶπεν
 αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων· «Ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ
 27 θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ;» Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς
 νεκρῶν, ἀλλὰ θεὸς ζώντων.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐκεῖ λελεπτολόγηται. Χρὴ δὲ γινώσκειν,
 ὅτι καὶ ἡ βράτος, καὶ ὁ βράτος, ἀδιαφόρως λέγονται.

27 Ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

Οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ πολὺ. Τοῦτο δὲ προσέθηκεν, ὡς προδή-
 λως ἐκλεγμένων ἀνοήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'

Περὶ τοῦ γραμματέως.

28 Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν
 συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη,
 ἐπηρώτησεν αὐτόν· Ποία ἐστὶ πρώτη πάντων ἐντολή;

Πρώτη πάντων, τῶν νόμων. Εἴρηται δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ
 πεντηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ· Ὅτι πρώτη πασῶν
 τῶν ἐντολῶν· «Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος, ὁ θεὸς
 30 ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστι· καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν
 θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης
 τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ
 31 ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.» Αὕτη πρώτη ἐντολή. Καὶ
 δευτέρα ὁμοία, αὕτη· «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου
 ὡς σεαυτόν.»

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ διείληπται.

Τὸ δὲ, Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, Κύριος εἷς
 ἐστιν, οὐκ ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, ὡς προοίμιον τῆς πρώτης
 ἐντολῆς· ἐμφαίνει δὲ τοῦτο τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τὴν
 μίαν φύσιν τῆς θεότητος· τὸ μὲν γὰρ, Κύριος, καὶ τὸ, ὁ
 θεὸς, καὶ αὖθις τό, Κύριος, τῶν τριῶν προσώπων εἰσι δηλω-
 τικά· τὸ δὲ, εἷς, τῆς μιᾶς φύσεως.

Καὶ ἐτέρως δὲ, συνήθης Ἑβραίοις ἡ ἀναδίπλωσις τοῦ,
 Κύριος Κύριος, καὶ, ὁ θεὸς ὁ θεός, διὰ τὴν ὑπεροχὴν.

31 Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι.

Τοῦτο ἐπιβεβαίωσις ἐστὶ τοῦ, πρώτην καὶ δευτέραν, μόνας
 ἐκείνας εἶναι.

32 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· Καλῶς, διδάσκαλε,

ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν
 33 ἄλλος πλὴν αὐτοῦ· καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης
 τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως, καὶ ἐξ
 ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ
 ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλεῖόν ἐστι πάν-
 των τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν.

Ορα, πῶς οἱ τῆνικαῦτα Ἰουδαῖοι τὰς θυσίας ἀντὶ κατορθω-
 μάτων ἐνόμιζον, τῶν ἄλλων ἀμελοῦντες ἀρετῶν. *Σύνεσι* δέ
 ὁ γραμματεὺς, τὴν διάνοιαν ὠνόμασεν.

34 Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἰδὼν αὐτὸν, ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη,
 εἶπεν αὐτῷ· Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ
 θεοῦ.

Τὸ τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου περὶ
 τούτου διδάσκει.

34 Καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

Ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἴρηται
 περὶ τούτου, μετὰ τὸ ἐπερωτηθῆναι παρ' αὐτοῦ τοὺς φαρισαίους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ'.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως.

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ
 ἱερῷ· Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς

36 υἱὸς ἐστὶ Δαυὶδ· Αὐτὸς γὰρ Δαυὶδ εἶπεν ἐν τῷ
 πνεύματι τῷ ἁγίῳ· «Λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου·

Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου

37 ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» Αὐτὸς οὖν Δαυὶδ λέγει
 αὐτὸν Κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;

Περὶ τούτων ἐλέχθη σαφῶς ἐν τῷ ῥηθέντι πεντηκοστῷ πέμ-

πτῳ κεφαλαίῳ. Μὴ ξενίσῃ σε δὲ τό· Λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυ-
 ρίῳ μου· ἡ γὰρ ἑβραϊκὴ λέξις ἀμφότερα σημαίνει, καὶ τὸ, λέ-
 γει, καὶ τὸ, εἶπε. Διὸ καὶ ὁ μὲν ταύτην ὁ δὲ ἐκείνην λαμ-
 βάνει τὴν σημασίαν ἀδιαφόρως. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα πολ-
 λαχοῦ εὐρήσομεν.

37 Καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

Ως ἡδέως διαλεγομένου, καὶ εὐχερῶς αὐτοῦς (1) ἀνατρέπον-
 τοις, καὶ ὡς (2) αὐτὸς ἀπὸ πλλκχμμένος τῆς βασκανίας.

38 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· Βλέπετε
 ἀπὸ τῶν γραμματέων.

Βλέπετε, ἀντὶ τοῦ, φυλάττεσθε.

38 Τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν.

Λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ κε-
 φαλαίῳ περὶ τὸ μέσον· ὅτι πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια αὐ-
 τῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν (α)·
 ἅπερ νῦν ὁ Μάρκος στολὰς ὠνόμασε. Ζήτησον οὖν ἐν ἐκείνῳ
 τὴν τούτων ἐξήγησιν.

38 Καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθε-
 39 δρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν
 τοῖς δείπνοις·

Τῶν θελόντων ἔτι καὶ τόδε καὶ τόδε. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ
 τούτων ἐκεῖ.

40 Οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφά-
 σει μακρὰ προσευχόμενοι· οὗτοι λήψονται περισσό-
 τερον κρίμα.

Εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ πεντηκοστοῦ ἔκτου
 κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(1) Τῶς γραμματεῖς. (2) Ὁ πολὺς ὄχλος. (α) Ματθ. ΚΓ', 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ'.

Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτὰ βαλούσης.

41 Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

Τὸ γαζοφυλάκιον, θησαυροφυλάκιον ἦν ἐν τῷ ναῷ, εἰς ὃ πάντες οἱ ἔχοντες καὶ θέλοντες ἐνέβαλλον τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν πενήτων.

41 Καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά. Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχή, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης.

Ο, τὸ λεπτὸν δηλονότι, ἔστι παρ' Ἑβραίοις, ἤγουν, λέγεται, κοδράντης. Λεπτὸν δέ ἐστι παρ' ἡμῖν ὁ ὀβολός.

43 Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχή πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς.

Υστερήσεις μὲν νοεῖται, ἡ ἐνδεΐα· νῦν δέ, τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρεῖᾶδες, ὑστερήσιν, ὡς οἶμαι, ὠνόμασε.

44 Πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

Εἰ καὶ πτωχή τοῖς χρήμασιν ἦν, ἀλλὰ πλουσία τῇ γνώμῃ καθίστατο. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ, οὐ τὸ ὄψρον μετρήσας, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν αὐτῆς, πλεῖον πάντων βαλεῖν εἶπε.

Γένοιτο δέ, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν γενέσθαι χήραν, ἀποβαλοῦσαν τὸν διάβολον, ᾧ κεκώλληται, καὶ ᾧ ὑποτέτακται· καὶ βαλεῖν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ θησαυρὸν δύο λεπτὰ, τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν, λεπτοῦντα, τὸ μὲν, δι' ἐγκρατείας· τὸν δέ, διὰ ταπεινώσεως.

ΚΕΦ. ΧΙΙΙ, 1 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· Διδάσκαλε, 2 ἰδε, ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀρεθῇ λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

Περὶ τούτων ἐρρήθη ἐν τῷ τέλει τοῦ πεντηκοστοῦ ἔκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ'.

Περὶ συντελείας.

3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀνδρέας· Εἰπέ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;

Ζήτησον περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

5 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, ἤρξατο λέγειν· 6 Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· Ὅτι ἐγὼ ἐμὶ· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. Ὅταν δὲ ἀκούσῃτε πολέμους καὶ ἀκοάς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι· ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος. Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ 9 ταραχαί. Ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.

Εν ἐκείνῳ περὶ πάντων τούτων ἐρρήθη.

(TOM. Β'.)

9 Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς·

Φυλάττετε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς τότε ἀπάτης.

9 Παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ εἰς συναγωγάς· δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

9 Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εἰς κατηγορίαν καὶ ἑλεγχον αὐτῶν, ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ἐν καιρῷ τῆς παγκοσμίου κρίσεως, ὅτι οὐκ ἠνωτισάμεθα τὸ κήρυγμα. Τοσοῦτον γὰρ αὐτὸ ἐνωτισθήσονται, ὥστε καὶ τοὺς κήρυκας αὐτοῦ κολάσεσιν ἐσχάταις ὑποβαλεῖν.

10 Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

Ο δὲ Ματθαῖος ἔγραψεν ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ· ὅτι Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ (α). Καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτου διὰ γίνωσιν.

11 Ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὅ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἔστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Οικονομικῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πνικαῦτα λαλεῖ, χρώμενον τοῖς αὐτῶν στόμασιν, ἵνα μὴ ἡ τούτων ἀγροικία δόξῃ τοῖς ἀπίστοις ἦτα τοῦ κηρύγματος. Εἶρηκε δὲ ταῦτα καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, περὶ τὰ μέσα, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

12 Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνιον· καὶ ἐπαμνησθήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς,

(α) ~~Ματθ.~~ ~~ΚΔ~~, 14.

13 καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐν τῷ ῥηθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ προφητευσθήσονται.

14 Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἑστῶς ὅπου οὐ δεῖ· (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω·)

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ προφητευθέντι πεντηκοστῷ ἐξοδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

14 Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη·
15 ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν,
16 μηδὲ εἰσελθέτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὢν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω,
17 ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων διασεσάφηται.

18 Προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος. Ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψεις, οἷα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεός, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόθωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθῃ πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόθωσε τὰς ἡμέρας.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Τὸ δὲ, ἔσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, ἀντὶ τοῦ, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας (1).

(1) Νοεῖται τὸ, ἔσται, ἀπὸ τοῦ, ἔσονται.

- 21 Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· Ἴδου, ὧδε ὁ Χριστός·
 22 ἢ· Ἴδου, ἐκεῖ· μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γὰρ
 ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται· καὶ δώσουσι ση-
 μεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν,
 23 καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ, προεί-
 ρηκα ὑμῖν πάντα.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ διελέηται.

- 24 Ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν
 ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ
 24 δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς· καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρα-
 νοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς
 26 οὐρανοῖς σαλευθήσονται. Καὶ τότε ὄψονται τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις, μετὰ δυ-
 27νάμεως πολλῆς καὶ δόξης. Καὶ τότε ἀποστελεῖ
 τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλε-
 κτούς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου
 γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

Καὶ περὶ τούτων ὡσαύτως.

- 28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν
 αὐτῆς ἦδῃ ὁ κλάδος ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ
 29 φύλλα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. Οὕτω
 καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδῃτε γινόμενα, γινώσκετε,
 30 ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι
 οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα
 31 ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται·
 οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων πάντων κατὰ ῥῆμα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφα-
 λαίῳ λελεπτολόγηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'.

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.

- 32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν,
 οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ
 ὁ πατήρ.

Ἐρχεται περὶ τούτου ἐν τῷ πεντηκостῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαίου.

- 33 Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε
 γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστίν.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων παρεσημειώθη.

- 34 Ὡς ἄνθρωπος ἀποδημὸς ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ,
 καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ
 ἐκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετεί-
 λατο, ἵνα γρηγορῇ.

Περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν χριστιανῶν εἰληπται τουτὶ τὸ
 παράδειγμα. Ἔστι δὲ ἐλλειπτικόν· ἐλλείπει γὰρ τὸ, ἔσται.
 Φησὶν οὖν, ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἔσται· ἄνθρωπον
 μὲν, ἑαυτὸν ὑποδηλών, ὡς ἐν πολλαῖς εἴρηται παραβολαῖς·
 ἀποδημίαν δὲ, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν· οἰκίαν δὲ αὐτοῦ,
 τὸν παρόντα κόσμον· δούλους δὲ αὐτοῦ, τοὺς χριστιανούς·
 ἐκάστου δὲ τὸ ἔργον, τὴν φυλακὴν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ
 ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν· θυρωρὸν δὲ, τὸν ἐκάστου νοῦν, τὸν
 ἐπιστατοῦντα ταῖς θυρίσι τῆς ψυχῆς, ἵκουν, τοῖς αἰσθητηρίοις,
 δι' ὧν ὁ νοητὸς κλέπτης εἰσπηδᾶν εἴωθεν.

- 35 Γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ, πότε ὁ κύριος
 τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὅψῃ, ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἄλε-
 36κτοροφωνίας, ἢ πρωί· μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὖρη
 ὑμᾶς καθεύδοντας.

Οἱ δὲ μὲν νοεῖται, ἡ τῶν γερόντων ἡλικία· μεσονύκτιον δὲ,

ἡ τῶν μέσων· ἀλεκτοροφωνία δὲ, ἡ τῶν ἀρξαμένων ἤδη φρονεῖν, ὅτε ἡ φρόνησις, ὡς περ ἀλέκτωρ, ἐγείρει αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας· πρῶτ' δὲ, ἡ τῶν παιδῶν.

Ζήτησον δὲ ἐν τῷ δηλωθέντι πεντηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἑτοιμοὶ· ὅτι, ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται (α).

37 Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω·

Πᾶσι, τοῖς ἄχρι τῆς παγκοσμίου συντελείας χριστιανοῖς.

Ἐντεῦθεν κοινοῦμενοὶ τινες ἔφησαν, ὅτι αἱ προρρήθεισαι ἡλικίαι τοῖς εὐρισκομένοις τότε χριστιανοῖς ἀρμόζουσιν· ἐπ' ἐκείνων γὰρ ἡ δευτέρα παρουσίᾳ γενήσεται.

37 Γρηγορεῖτε.

Ἐπεφώνησεν ἔτι τοῦτο διαμαρτυρόμενος.

ΚΕΦ. XIV, 1. Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας·

Πάσχα καὶ ἄζυμα, τὸ πάσχα λέγει νῦν ὁ εὐαγγελιστής· διότι κατὰ τὸ πάσχα τοῖς τοῦ ἀμνοῦ κρέασι καὶ ἄζυμα συνθεσίουτο, ὡς ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον παρασημαίεται.

Ζήτησον δὲ καὶ περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ ἐξηκοστοῦ πρώτου κεφαλαίου τὸ· Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεισεν ὁ Ἰησοῦς πάντα τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται (β).

1 Καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς

2 αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. Ἐλεγον δέ· Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

(α) Ματθ. ΚΑ', 44. (β) Ματθ. ΚΣ', 1. 2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ'.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρου.

3 Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχευεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

Ἐῖρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ ἐξηκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

4 Ἦσαν δὲ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ λέγοντες· Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν; Ἦδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων. Ἐπάνω δὲ τριακοσίων δηναρίων, ἀντὶ τοῦ, ἐπέκεινα.

6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἀφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί.

7 Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ, ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι·

8 ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. Ὁ ἔσχεν αὕτη, ἐποίησε·

9 προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων λεπτομερῶς.

10 Καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐ-

11 τοῖς. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν· καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐζήτει, πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῶ.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ ζήτησαν. Ἐχάρησαν δὲ, οὐ μόνον, ὅτι χωρὶς θορύβου ἐμελλον αὐτὸν συλλαβεῖν, ὑπὸ τοῦ Ἰούδα παραδιδόμενον· εὐκαίρως, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἤρξατο μισεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ'.

Περὶ τοῦ πάσχα.

12 Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθουν, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν, ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;
13 Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν· καὶ ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ· καὶ ὅπου ἂν εἰσέλθῃ, εἰπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ· Ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει· Ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν
14 μου φάγῃ; Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα
15 ἐστρωμένον, ἐτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε ἡμῖν. Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὑρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

Ἀπὸ τοῦ ἐξηκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον ταῦτα διαγινώσκεται· ῥάδιον, ἀκριβῶς ἐκεῖ διαληφθέντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣ'.

Περὶ τῆς παραδόσεως προφητεία.

17 Καὶ ὀφίας γενομένης, ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.
18 Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν, καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ. Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς καθ' εἷς· Μήτι ἐγώ; καὶ
20 ἄλλος· Μήτι ἐγώ; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς
21 τὸ τρυβλίον. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐσαφηνίσθησαν.

22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ
24 ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Περὶ τούτων εἰρήκαμεν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

26 Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· ὅτι γέγραπται· «Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα.» Ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ·
30 Καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με. Ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον· Ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. Ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

Καὶ περὶ τούτων ἐν αὐτῷ κατὰ λόγον ἐρρήθη.

32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημαν· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Καθίσате ὧδε, ἔως προσεύξωμαι. Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἤρξατο
34 ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Περιλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε. Καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν
35 ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ προσήχετο, ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα. Καὶ ἔλεγεν· Ἀββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων.

37 Καὶ ἔρχεται, καὶ εὗρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας· καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας
38 μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρό-
39 βλεπεί, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενεῖ. Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσ-

40 ἤρξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν. Καὶ ὑποστρέψας, εὔρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ οὐκ ᾔδεισαν, τί αὐτῷ
41 ἀποκριθῶσι. Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει ἤλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ, παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ, ὁ παραδιδούς με ἤγγικε.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον ἐδίδαξεν.

43 Καὶ εὐθέως, ἐπὶ αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας, εἷς ὧν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

Εἶρηται περὶ τούτων ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

44 Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς, λέγων· Ὅν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν, καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς. Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν αὐτῷ, λέγει· Ῥαββί, ραββί· καὶ κατε-
46 φίλησεν αὐτόν. Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. Εἷς δὲ τις τῶν παρεστηκότων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων ἀνάγνωθι τὴν ὅλην αὐτῶν ἐξήγησιν, ἀκριβῶς ἐκτεθειμένην ἐκεῖ.

48 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλαβεῖν με; Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ

ἱερῶ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ', ἵνα
 50 πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες
 51 ἔφυγον. Καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθει αὐτῷ, πε-
 ριβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ· καὶ κρατοῦσιν
 52 αὐτὸν οἱ νεανίσκοι. Ὁ δὲ, καταλιπὼν τὴν σινδόνα,
 γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ διελεῖται.

53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ
 συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρε-
 54 σβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ
 μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν
 τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν
 ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

Πρὸς τὸ φῶς, τὸ ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, ὡς φαίνεσθαι τοῖς συγ-
 καθημένοις καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ αὐλῇ. Εἴρηται καὶ περὶ τούτων
 ἐκεῖ.

55 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν
 κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν·
 56 καὶ οὐχ εὑρισκόν. Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν
 κατ' αὐτοῦ, καὶ ἶσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. Καὶ
 57 τινες ἀναστάντες, ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέ-
 58 γοντες· Ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος·
 Ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειρο-
 ποιήτον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποιήτον
 59 οἰκοδομήσω. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία
 αὐτῶν.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα διηρμήνεύθησαν.

60 Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ μέσον, ἐπηρώτησε
 τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί

61 σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν
 ἀπεκρίνατο. Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν,
 καὶ λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ εὐ-
 62 λογητοῦ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι· καὶ ὤφε-
 σθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον
 τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν
 τοῦ οὐρανοῦ.

Ὅμοίως καὶ ταῦτα. Τὸ δὲ, μετὰ τῶν νεφελῶν, ἀντὶ τοῦ,
 ἐπὶ τῶν νεφελῶν.

63 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς, διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ,
 64 λέγει· Τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἠκούσατε
 τῆς βλασφημίας· τί ὑμῖν φαίνεται; Οἱ δὲ πάντες
 65 κατέκριναν αὐτόν εἶναι ἐνοχον θανάτου. Καὶ ἤρξαντό
 τινες ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρό-
 σωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτόν, καὶ λέγειν
 αὐτῷ· Προφήτευσον. Καὶ οἱ ὑπηρέται βραπίσμασιν
 αὐτόν ἔβαλλον.

Παραπλησίως καὶ ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ'.

Περὶ τῆς ἀρνήσεως.

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται
 67 μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἰδοῦσα τὸν
 Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει·
 68 Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ, ἦσθα. Ὁ δὲ
 ἡρνήσατο, λέγων· Οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἐπίσταμαι, τί
 σὺ λέγεις.

Εἴρηται ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἑκτῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

68 Καὶ ἐξῆλθεν ἕξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνῆσθαι με (α).

69 Καὶ ἡ παιδίσκη, ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν
70 τοῖς παρεστηκόσιν· Ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν. Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. Καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστώτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ· Ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ· καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.
71 Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν· Ὅτι οὐκ
72 οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃν λέγετε. Καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Περὶ τῆς παιδίσκης καὶ τῶν παρεστώτων εἴρηται λεπτομερῶς ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν ἐκεῖ τοῦ· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (β). Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐλέχθη πάλιν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ τοιοῦτου εὐαγγελίου.

72 Καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις, ἀπαρνῆσθαι με τρίς. Καὶ ἐπιβαλὼν, ἔκλαιεν.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη. Οὐ μόνον δὲ τούτου τοῦ ῥήματος ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀσθενείας ἐπελάθετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ· Ὅστις δ' ἂν ἀρῇσθαι με ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρῇσθαι αὐτὸν καὶ γὰρ ἐμπροσθεν τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς (γ).

ΚΕΦ. XV, 1 Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρῶτὸ συμβούλιον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XIV, 68—72. ΚΕΦ. XV, 1—14. 111

ποιήσαντες οἱ ἄρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ.

Καὶ περὶ τούτων.

2 Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ·
3 Σὺ λέγεις. Καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἄρχιερεῖς
4 πολλά. Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; Ἰδε, πόσα σου καταμαρτυροῦσιν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη· ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

Ζήτησον τὸ ἐξηκοστὸν ἑβδομὸν κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Ἐκείθεν γὰρ καὶ ταῦτα διαγινῶναι βῆδιν.

6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὃν περ ἤτουντο. Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον
8 ἐπεποιήκεισαν. Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξατο
9 αἰτεῖσθαι, καθὼς αἰεὶ ἐποίει αὐτοῖς. Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· Θέλετε, ἀπολύσω ὑμῖν
10 τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; (Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι
11 διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἄρχιερεῖς.) Οἱ δὲ ἄρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν
12 Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· Τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν
13 λέγετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν·
14 Σταύρωσον αὐτόν. Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς· Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περισσοτέρως ἔκραξαν· Σταύρωσον αὐτόν.

Ταῦτα πάντα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ κατὰ τὸ εἶκος ἡρμηνεύθησαν.

15 Ὁ δὲ Πιλάτος, βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλευσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν· καὶ παρέδωκε
16 τὸν Ἰησοῦν, φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐστὶ
17 πραιτώριον· καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ
18 πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον. Καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν· Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ, καὶ ἐνέπτυνον αὐτῷ· καὶ τιθέντες τὰ γόνατα, προσεκύνουν αὐτῷ.

Σαφέστερον ὁ Ματθαῖος περὶ τούτων ἱστορήσεν ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ καὶ περὶ πάντων ἐρρήθη. Τὸ δὲ, ἀσπάζεσθαι, νῦν τὸ προσαγορεύειν σημαίνει.

20 Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ
21 ἐξάγουσιν αὐτόν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν. Καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ
22 Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. Καὶ φέρουσιν αὐτόν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον· ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος. Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὃ δὲ οὐκ ἔλαβε.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐκεῖ σεσαφήνισται. Τὸν πατέρα δὲ εἶπεν Ἀλεξάνδρον καὶ Ῥούφον, ὡς ἔτι ζώντων, καὶ ἐγνωσμένων. Τοῖς ἀποστόλοις γὰρ ἀκολουθήσαι καὶ τούτους λέγουσι, πεπιστευκότας εἰς τὸν Χριστόν.

24 Καὶ σταυρώσαντες αὐτόν, διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

Εἰς καὶ περὶ τούτων...

25 Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Καὶ μὴν ἐν ἑκτῇ ὥρᾳ ἐσταυρώθη, καθὼς ὁ Ἰωάννης φησὶ (α). Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; Ὅτι τὸ, Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, οὐχ ἔλκεται πρὸς τὸ, Καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρεται. Ἦν δὲ, φησιν, ὥρα τρίτη, ὅτε δηλονότι ἤρξατο πάσχειν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Πιλάτου. Εἴτα τὸ ἐξῆς ἀναγνωστέον καθ' ἑαυτὸ, Καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, ἐν ἑκτῇ δηλαδὴ ὥρᾳ. Ὡστε ἡ μὲν τῆς τρίτης ὥρας μνήμη παρὰ τῷ Μάρκῳ τὴν ἀρχὴν ἐμφαίνει τῶν δεσποτικῶν παθημάτων· ἡ δὲ τῆς ἑκτης, παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τὸ τέλος αὐτῶν, ὅπερ ἔστιν ἡ σταύρωσις.

26 Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη· Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ. Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο ληστές· ἓνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἓνα ἐξ ἐωνύμων αὐτοῦ. Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή ἡ λέγουσα· «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.» Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες· Οὐά, ὁ καταλύων τὸν ναόν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν· σῶσον σεαυτόν, καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων, ἔλεγον· Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Ὁ Χριστὸς, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. Καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ προδιαληφθέντι κεφαλαίῳ λέλεκται.

33 Γενομένης δὲ ὥρας ἑκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην

(α) Ἰωάν. 19', 14.

34 τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης. Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐννάτῃ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἐλωὶ, Ἐλωὶ· λαμμὰ σabaχθανί; ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον· Ὁ θεός μου, ὁ θεός μου· εἰς τί με ἐγκατέλιπες; Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον· Ἴδού, 36 Ἠλίαν φωνεῖ. Δραμῶν δὲ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους, περιθεῖς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων· Ἀφετε· ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται Ἠλίας καθελεῖν αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε. Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς 39 δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράζας ἐξέπνευσεν, εἶπεν· Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν θεοῦ.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διηρμήνευται.

40 Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ 41 Σαλώμῃ· αἱ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναγαγῆσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ ζήτησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ΄.

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος

τοῦ Κυρίου.

42 Καὶ ἤδη ὁψίας γενομένης, (ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὃ

43 ἐστὶ προσάββατον,) ἦλθεν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀρμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Εν τῷ τέλει τοῦ τοιοῦτου κεφαλαίου καὶ περὶ τούτου διηκρίβωται. Προσάββατον δὲ ἡ παρασκευὴ λέγεται, ὥς πρὸ τοῦ σαββάτου τεταγμένη εὐθύς.

43 Τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον, καὶ ᾔτήσατο τὸ 44 σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα, 45 ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἰ πάλαι ἀπέθανε. Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωσὴφ. Καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτόν, ἐνείλησε τῇ σινδόνι· καὶ κατέθηκεν αὐτόν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ταῦτα κατὰ τὸ προσῆκον ἡρμηνεύθησαν.

47 Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰωσὴ, ἐθεώρουν, ποῦ τίθεται.

ΚΕΦ. XVI, 1. Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου, καὶ Σαλώμῃ ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν.

Ὁμοίως καὶ ταῦτα.

2 Καὶ λίαν πρῶτ' τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον 3 ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; Καὶ ἀναβλέψασαι θεω-

ροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

5 Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν
6 λευκὴν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν. Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς·
Μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρενὸν,
τὸν ἐσταυρωμένον· ἡγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε, ὁ
7 τόπος, ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. Ἄλλ' ὑπάγετε, εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ διασεσάφηται.

8 Καὶ ἐξελθοῦσαι, ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

Φασὶ (1) δὲ τινες τῶν ἐξηγητῶν, ἐνταῦθα συμπληροῦσθαι τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον· τὰ δὲ ἐφεξῆς, προσθήκην εἶναι μεταγενεστέραν. Χρὴ δὲ καὶ ταύτην ἐρμηνεύσαι, μὴδὲν τῇ ἀληθείᾳ λυμαιομένην.

9 Ἀναστὰς δὲ πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἐπτά δαιμόνια.

Μετὰ τὸ εἰπεῖν, Ἀναστὰς, ὑπόστιζον· εἴτα ἀνάγνωθι, πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτῳ ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ.

(1) Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρει ὁ Ριχάρδος Σίμων ἐν χειρογράφῳ τῆς ἐν Παρισίοις βιβλιοθήκης ἐν τῇ Histoire critique des principaux commentaires du N. Testament. p. 120.

Πότε μὲν γὰρ ἀνέστη, ἄδηλον· πότε δὲ ἐφάνη, δῆλον, ὡς καὶ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ προεῖρηται. Καὶ ὅτι μὲν πρώτη σαββάτων ἡ κυριακὴ λέγεται, καὶ ὅτι πρῶτῃ ταύτης ὁ Χριστὸς ἐφάνη, ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ δεδήλωται.

Ζητητέον δὲ, πῶς ἐνταῦθα γέγραπται· ὅτι Ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ. Καὶ γὰρ ἐφάνη πρῶτον, οὐ τῇ Μαγδαληνῇ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἄλλῃ, τῇ τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωσῆ, καθὼς ὁ Ματθαῖος ἐστέρησεν (α). Ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὅτι διὰ τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῆν ἄλλην ἐδήλωσεν. Ἔθος γὰρ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἐν πολλοῖς διὰ τοῦ ἐπιστημοτέρου προσώπου, καὶ τὸ σὺν ἐκείνῳ ἐμφανίσαι· ἐπιστημότερα δὲ ἡ Μαγδαληνὴ, κατὰ τὸ σπουδάζειν καὶ προπορεύεσθαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον· πολλὴν γὰρ εἶχε θέρεμιν πίστεως εἰς Χριστόν, μεγάλως εὐεργετηθεῖσα παρ' αὐτοῦ. Ἐπτά γὰρ δαιμονίων ταύτην ἀπήλλαξεν.
10 Ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ
11 γενομένοις, πενθοῦσι καὶ κλαίουσι. Κακεῖνοι, ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ ἐθεάθη· ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

Τοῖς μετ' αὐτοῦ ἀναστραφεῖσι, τοῖς αὐτῷ ἀκολουθήσασιν μαθηταῖς, οὐ τοῖς ἑνδεκα μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς ἐβδομηκοντάδος. Ἀπήγγειλε μὲν οὖν τοῦτο αὐτοῖς αὕτη· ναὶ μὴν καὶ ἡ ἄλλη Μαρία. Ἐπεμαρτύρουν δὲ καὶ αἱ ἑτεραι γυναῖκες, ὡς ὁ Λουκᾶς ἔγραψε (6), περὶ ὧν ζήτησον ἐν τῷ προλεχθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια, ἐποίησαν, ὡς ἐδιδάχθησαν (γ).

12 Μετὰ δὲ ταῦτα δυεῖν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἐτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

13 Κακεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν.

Οὗτοι οἱ δύο ἐκ τῶν ἐβδομηκοντα μαθητῶν ἦσαν· καὶ τινὲς

(α) Ματθ. ΚΗ', 9. παραβλ. ΚΖ', 56. (6) Λουκ. ΚΔ', 10. (γ) Ματθ. ΚΒ', 15.

μὲν λέγουσιν, εἶναι αὐτοὺς Κλεόπαν καὶ τὸν σὺν ἐκείνῳ παρευόμενον εἰς κώμην, ἣ ὄνομα Ἐμμαοῦς, περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς ιστόρησεν (α). δοκεῖ δὲ ὁ λόγος ἀπίθανος. Οὗτοι μὲν γὰρ ἀπαγγείλαντες, ἠπιστήθησαν· ἐκεῖνοι δὲ μᾶλλον εὖρον τοὺς ἀποστόλους λέγοντας, ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὁτως, καὶ ὤφθη Σίμωνι. Ἀλλοι οὖν, ὅτι ἕτεροι οὗτοι, καὶ ἕτεροι ἐκεῖνοι. Ἐκ τῶν ἐβδωμήκοντα δὲ καὶ οὗτοι κάκεινοι.

Πρῶτον μὲν οὖν ὁ Χριστὸς ἐνεφανίσθη τῇ Μαγδαληνῇ καὶ τῇ ἄλλῃ· εἶτα τῇ δυάδι τούτων· ἔπειτα τῷ Πέτρῳ· μετὰ τοῦτο δὲ, τῇ δυάδι ἐκείνων. Αὐτὸ καὶ οὗτοι μὲν ἠπιστήθησαν· ὁ δὲ Πέτρος, ὡς κορυφαῖος πάντων, ἐπιστεύθη. Καὶ λοιπὸν ἐλθόντες οἱ παρὰ τῷ Λουκᾷ δύο, εὖρον τοὺς ἀποστόλους λέγοντας, ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὁτως, καὶ ὤφθη Σίμωνι (β). Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως αἱ ὁπτασίαι αὐταὶ πάσαι γεγόνασιν.

14 Ὑστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ σκληροκαρδίαν· ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγγεγεμμένον οὐκ ἐπίστευσαν.

Ὑστερον, μετὰ τὸ πληροφορηθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ Πέτρου, καὶ εἰσελθὼν τὸν τε Κλεόπαν καὶ τὸν σὺν αὐτῷ, καὶ ἐξηγεῖσθαι τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλίσει τοῦ ἄρτου, καθὼς εἶρηκεν ὁ Λουκᾶς (γ). Φησὶ γὰρ ὁ αὐτός· ὅτι Ταῦτα αὐτῶν λαλοῦντων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐκ μέσφ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τὰ ἐξῆς (δ). Ἐν τῇ ἑσπέρᾳ δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ τοῦτο γέγονεν· ἔγραψε γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης· ὅτι Οὐσῆς οὐράς, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν

(α) Λουκ. ΚΑ', 13. (β) Λουκ. ΚΑ', 14. (γ) Λουκ. ΚΑ', 35.
(δ) Λουκ. ΚΑ', 36.

ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τὰ ἐξῆς (α). Τότε γὰρ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, εἶπον, ἀπειθεῖαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγγεγεμμένον οὐκ ἐπίστευσαν, ἤκουον, τῇ Μαγδαληνῇ καὶ τῇ ἄλλῃ, καὶ τοῖς δυοῖ τούτοις, περὶ ὧν ὁ Μάρκος ιστόρησεν. Ὁ μὲν οὖν Μάρκος τὸν ἔχθέντα ὀνειδισμόν ἀνέγραψεν· ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης τοῦτον παραδραμόντες, ἐτέρων πραγμάτων ἐμνημόνευσαν τῆνικαῦτα γεγενημένων.

15 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον· ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πίσει τῇ κτίσει.

Πᾶσιν τῇ οἰκουμένῃ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦτον οὐ τότε πάντως, ἀλλ' ὕστερον, ὅτε ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου γέγραπται (β).

Τὰ δ' ἐφεξῆς, ὁ μὲν Ματθαῖος παρέλιπε, συντεμὼν τὴν περὶ τούτων διήγησιν· ὁ δὲ Μάρκος ἀπήγγειλε, πλατύνας τὸν περὶ τούτων λόγον.

16 Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατάκριθῆσεται.

Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται, εἶγε τὴν πίστην καὶ τὸ βάπτισμα καθαρὰ καὶ ἄσπιλα συντηρήσει, ἢ καὶ μετὰ τὸ σπιλῶσαι καθαρίσει.

Νοεῖται δὲ καὶ ἑτέρως ὁ λόγος, ὅτι ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται, εἶγε τὰ τῆς πίστεως καὶ τὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιδείξεται. Ταῦτα δὲ εἰσιν, ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ φυλακὴ ἑαυτοῦ.

Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι ὁ πιστεύσας μόνον, οὐδὲ ὅτι ὁ βαπτισθεὶς μόνον· ἀλλ' ἀμφοτέρα συνέζευξε. Θάτερον γὰρ θατέρου χωρὶς, οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον.

(α) Ἰωαν. Κ', 19. (β) Μκθ. ΚΗ", 16.

17 Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσι ταῦτα παρακολουθήσει·
Τοῖς πιστεύουσιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς εἰρήκαμεν. Εἴτα λέ-
 γει καὶ τὰ σημεῖα, ἥτοι, θαύματα.

17 Ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις
 λαλήσουσι καιναῖς·

Γλώσσαις ξέναις, διαλέκτοις ἄλλοεθνέσιν.

18 Ὅφεις ἀροῦσι·

Αφανίσουσιν, ἀνελοῦσιν, ἢ καὶ ἀροῦσιν ἐν χειρὶ ἀκινδύνως.

18 **Κ**ἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοῦς βλάβῃ·

Πολλὰ τοιαῦτα πολλοῖς παρηκολούθησαν ἁγίοις, καὶ αἰεὶ πα-
 ρακολουθοῦσι τοῖς πιστοῖς μὲν, ἐργάταις δὲ καὶ τῶν εὐαγγε-
 λικῶν ἐντολῶν. Πίστις γὰρ, χωρὶς ἔργων, νεκρά ἐστι, κατὰ
 τὸν μέγαν Ἰάκωβον (α).

18 **Ε**πὶ ἄρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἔξουσιν.

Διὰ τῶν ῥηθέντων σημείων καὶ τὰ παραλελειμμένα ἐνέφηεν.
 Εἶπε γὰρ καὶ προλαβὼν ὅτι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι (β).

19 Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνε-
 λήφθη εἰς τὸν οὐρανόν.

Μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς οὐ μόνον τοὺς λόγους τούτους, ἀλ-
 λὰ πάντας, ὅσους ἐλάλησε τούτοις, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀνα-
 στάσεως αὐτοῦ μέχρι συμπληρώσεως τῶν τεσσαράκοντα ἡμε-
 ρῶν, ἐν αἷς ἦν ὀπτατόμενος τοῖς μαθηταῖς, καὶ συναυλι-
 ζόμενος (γ).

Εἴρηται δὲ περὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς
 ἐξηγήσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

19 **Κ**αὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

Καὶ μὴν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, ἀσώματος ὢν, οὐκ ἂν ἔχρη-

(α) Ματ. 9, 24. (β) Ματθ. 9, 23. (γ) Πραξ. Α', 3. 4.

δεξιὰ ἢ ἀριστερά· τῶν σωμάτων γὰρ ταῦτα σχήματα. Λοι-
 πὸν οὖν, τὸ μὲν, καθίσαι, δηλοῖ ἀνάπαυσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς
 θείας βασιλείας· τὸ δὲ, ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ, οἰκείωσιν καὶ ὁμο-
 τιμίαν πρὸς τὸν πατέρα.

[Οὐ μόνον (1) καθῆσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ὁ υἱός, ἀλλὰ
 καὶ ἵστασθαι λέγεται, ὡς ἐν τῇ εἰδίῳ τῶν Πράξεων ὁ Στέ-
 φανος εἶρηκε (α)· τοῦ μὲν, τὸ καθιδρῦσθαι ἀμεταθέτως· τοῦ
 δὲ, τὸ βεβηκέναι παρίως τὸ θεῖον ἐν τῷ ἀγαθῷ, δογματίζον-
 τος· καὶ οὐδὲν ἢ τῶν ῥημάτων ἑτερότης περὶ τὸν νοῦν διαφέ-
 ρεται. Ἄλλως τε, ὁ εἰπὼν ἵστασθαι τὸν υἱόν, οὐκ εἶπε καθῆ-
 σθαι τὸν πατέρα, ἵνα καὶ διαφορὰν νοήσωμεν ἀξιώματος. Λοι-
 πὸν οὖν καὶ συγκάθεται καὶ συνίσταται.]

20 Ἐκεῖνοι δὲ ἐξεληθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ Κυ-
 ρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ
 τῶν ἐπακολουθούντων σημείων.

Τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος.

Εἶη δὲ καὶ τὸν λόγον τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας βεβαιου-
 σθαι διὰ τῶν ἐπακολουθεῖν ὀφειλόντων σημείων τῆς ἀρετῆς,
 ἵνα τελειοὶ εὐρεθῶμεν ἐν τῷ τέλει τῆς ἡμετέρας ζωῆς, χάρι-
 τι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται ἐν τῷ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέροις
 ταῖς χειρογράφοις. (α) Πραξ. Ζ', 56.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΤΟ

ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

Ο Μακάριος Λουκάς, Ἀντιοχεὺς μὲν ἦν τὸ γένος (1), πᾶσαν δὲ τὴν ἐν λόγοις παιδευσιν μετελθὼν, καὶ τὴν ἰατρικὴν τῶν σωμάτων ἐκμαθὼν, ὕστερον καὶ τὴν ἰατρικὴν τῶν ψυχῶν κατέρθωσε· πρῶτα μὲν τῷ Χριστῷ φοιτήσας, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας ὑποδεξάμενος· ἔπειτα δὲ Παύλῳ τῷ κορυφαίῳ συναρμολογῶν καὶ διαφερόντως οἰκειωθεὶς, καὶ γεγονὼς ἀκόλουθος αὐτῷ καὶ συνέκδημος, καθάπερ δὴ καὶ Πέτρος τοῦ κορυφαίου Μάρκος.

Φασὶ δέ τινες, καὶ μᾶλλον Ὀριγένης (2), ὅτι τοῖς ἐβδομήκοντα ἀποστόλοις καὶ Μάρκος καὶ Λουκάς, πρὸ τοῦ δεσποτικοῦ γυαυροῦ, συνηρίθρηντο. Μετὰ δὲ πεντεκαίδεκα χρόνους τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως, ἐπιτρέπεις παρὰ Παύλου, συνέγραψε τὸ εὐαγγέλιον, πρὸς τινα Θεόφιλον, πιστότατον καὶ θεοφιλέστατον, πολλὰ τῶν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς σεσωπημένων αὐτὸς ἀπομνημονεύσας.

ΚΕΦ. Ι, 1. Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων.

Ἐνέφηνε τινὰς ἐπιχειρήσαντας μὲν ἀναγράψασθαι εὐαγγέλιον, πόρρω δὲ τῆς ἀληθείας ἀποπλανηθέντας. Οὐ γὰρ περὶ Ματθαί-

(1) Παρόμοια τούτοις ἀναγιγνώσκονται καὶ παρ' Εὐσεβίου ἐν Ἑκκλ. Ις. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Δ'. (2) Ἀναμφιβόλως ἐν τόμῳ πρώτῳ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, ὡς δύναται τοῦτο νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς Εὐσεβίου Ἑκκλ. Ις. Βιβλ. 5'. Κεφ. ΚΕ'.

ου καὶ Μάρκου τοῦτό φησιν· οὗτοι γὰρ οὐκ ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ἔγραψαν. *Περὶ τῶν πεπληροφορημένων* δέ, τουτέστι, περὶ τῶν βεβαιωθέντων, ἐν ἡμῖν, τοῖς ἀληθεῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου, πραγμάτων. Εἰσὶ δὲ ταῦτα, αἵτε πράξεις καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ, τὰ θαύματα καὶ τὰ διδάγματα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἡ ἐνσαρκος αὐτοῦ πολιτεία.

2 Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου·

Ἀπ' ἀρχῆς τῶν θαυμάτων καὶ τῶν δογμάτων. Τοῦτο δὲ γράψας, ἔδειξεν, ὅτι αὐτὸς ὕστερος ἐκείνων ἐφοίτησεν αὐτῶ· διὸ καὶ παρ' αὐτῶν ἔμαθε ταῦτα, διὰ παντὸς συνόντων τῷ Χριστῷ, καὶ ὁρώντων καὶ ἀκουόντων ἕκαστα· λέγει δὲ τοὺς τῆς δωδεκάδος τῶν μαθητῶν. Λόγον δέ, τὸν Χριστὸν ἐνταῦθα φησιν, ὁραθέντα τούτοις, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ὑπηρέτας δὲ τούτους ὠνόμασεν, ὡς ὑπηκόους, καὶ ὡς ἀποσταλέντας εἰς τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως.

3 Ἔδοξε κάμοι, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοὶ γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε·

Παρακολουθήσας, τὴν γνῶσιν ὑπερληπτέον ἐπὶ τοῦ παρόντος ῥητοῦ. Πᾶσι δέ, τοῖς ἔργοις καὶ λόγοις δηλονότι τοῦ Σωτῆρος. Ἄνωθεν δέ, ἀντὶ τοῦ, ἀπ' ἀρχῆς αὐτῶν. Λέγει γοῦν, ὅτι Ἔδοξε κάμοι, τουτέστιν, ἀρεστὸν ἐφάνη, γίνοντι ἀπ' ἀρχῆς πάντα πρὸς ἀκριβείαν, καθεξῆς σοὶ γράψαι. Εἴτα προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς γραφῆς.

†† [Οὗτος (1) συγκλητικὸς ἦν, καὶ ἄρχων ἰσως· τὸ γὰρ κράτιστος ἐπὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων ἐλέγετο· ὡς καὶ ὁ Παῦλος φησὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φῆστον, *Κράτιστε Φῆστε* (α).]

(1) Ταῦτα παρ' οὐδετέρου τῶν δύο χειρογράφων· παρέλαβε δὲ αὐτὰ ὁ Ἐντίκας ἐκ τοῦ περιαιολίου τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου. Ἐπανελήφθησαν δὲ ἐκ τοῦ Θεοφιλοῦ Σελ. 293. C. (α) Πραξ. Κς', 25.

καὶ πᾶς δὲ ἄνθρωπος θεοφιλῆς, καὶ κράτος κατὰ τῶν παθῶν ἀναδεξιόμενος, Θεοφιλὸς ἐστὶ κράτιστος, ὃς καὶ ἄξιός τῳ ὄντι ἐστὶν ἀκούειν τοῦ εὐαγγελίου.]

4 Ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

Ἵνα ἐπιγνῶς, ἵνα πλέον κατέσχης τὴν ἀσφάλειαν τῶν λόγων τῆς πίστεως, περὶ ὧν κατηχήθης, ἤγουν, περὶ ὧν ἐδιδάχθης, ὥστε μὴ σφαλῆσαι σε τῇ διηγήσει, ἣν πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται.

5 Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας.

Τὸν πατέρα λέγει τοῦ Βαπτιστοῦ. Προεκτίθεται δὲ τὰ κατὰ τὴν σύλληψιν καὶ γέννησιν τοῦ Προδρόμου παράδοξα, παριστῶν, ὅτι εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς ζωῆς ἀξιόπιστος ἦν, καταγγέλλων καὶ ὑποδεικνύων τὸν Χριστὸν τῷ λαῷ.

Ἐπεὶ δὲ περὶ τῶν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις γεγενημένων διηγήσασθαι μέλλει, παρασημειοῦται τὸν καιρὸν τῆς Ἡρώδου βασιλείας εἰκότως, ἵνα γένηται δῆλος καὶ ὁ χρόνος αὐτῶν. Ἡρώδην δὲ νόει, τὸν εὐεργετόν, τὸν πατέρα Ἡρώδου, τοῦ ἀνελόντος τὸν Προδρόμον.

5 Ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά·

Ἐφημερίαν ἐκάλουν, τὴν ἐβδομαδιαίαν λειτουργίαν. Δύο γὰρ ἦσαν τότε ἱερεῖς τοῦ ναοῦ, ἀλλήλων διάδοχοι, Ἀβιά καὶ Ζαχαρίας. Ἐξ ἐφημερίας οὖν Ἀβιά, ἤγουν, μετὰ τὴν ἐφημερίαν Ἀβιά, τουτέστι, διάδοχος τοῦ Ἀβιά (1).

5 Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών.

Ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀαρών. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι ὁ Προδρόμος ἐκ τῆς ἱερατικῆς κατήγετο φυλῆς, οὐ κατὰ τὸν πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μητέρα, καὶ ἀμφοτέρωθεν ἱερατικὸς ἦν.

(1) Ἴδε περὶ τούτου τὸ Περὶ Ζαχαρίου, υἱοῦ Βαραχίου, ἡμετέρον πνευματικόν. Σελ. 64. 65.

5 Καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἑλισάβετ.

Προσέθηκε καὶ τοῦτο, χάριν ἀκριβείας.

6 Ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

Δίκαιους δὲ νῦν, τοὺς ἐναρέτους λέγει. Ἦσαν δὲ δίκαιοι, οὐκ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, τοῦτον ἔχοντες ἔφορον τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν. Αὕτη γὰρ ἀληθὴς δικαιοσύνη.

6 Πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασί τοῦ Κυρίου ἀμεμπτοι.

Τὰς νομικὰς ἐντολὰς ὠνόμασε καὶ δικαιοώματα, ὡς δικαιοσύνης μεστὰς, καὶ ὡς δικαιούσας τοὺς μετιόντας αὐτάς.

7 Καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἑλισάβετ ἦν στείρα, καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.

Προβεβηκότες, ἦτοι γεγηρακότες.

†† Αἱ (I) τῶν δικαίων γυναῖκες, καὶ αἱ δίκαιαι, πολυλάκις ἄτεκνοι, ἵνα σὺ μάθῃς, ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἀπαιτεῖ πολυτεκνίαν σωματικὴν, ἀλλὰ πνευματικὴν.

8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει

9 τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἐναντι τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς

10 τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου. Καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν προσευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος.

11 Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου, ἐστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος.

[Ἐλαχεν. Οὗτος (2) ὁ καιρὸς, ἡ δεκάτῃ τοῦ ἐβδόμου μηνὸς ἦν, ὡς ὁ νόμος ἐκέλευεν. Ἐν τῷ μηνὶ γάρ, φησι, τῷ ἐβδόμῳ

(1) Καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἐστεῖν σφάλμα τοῦτο δὲν εὐρίσκεται παρ' οὐδαμῆς τῶν δύο χειρογράφων· ἐλήφθη δὲ καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ Θεοφυλάκτου Σελ. 299. E.

(2) Τὸ σφάλμα τοῦτο διαγιγνώσκεται παρ' ἀμφοτέρους τοὺς χειρογράφους ἐν τῷ περιεχόμενῳ.

τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς, ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς (α), ὅσα περὶ τῆς ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γενομένης εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσόδου τοῦ ἀρχιερέως ἐκεῖ διηγόρευται. Ἐβδόμος δὲ παρ' Ἑβραίοις, ὁ παρ' ἡμῖν Σεπτέμβριος, καθ' ὃν καὶ ἡ Ἑλισάβετ συνέλαβε τὸν Πρόδρομον.]

Ἔσω μὲν ἦν τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος· ἔξω δὲ τὸ θυσιαστήριον τῶν προσφερομένων ζώων, καὶ τῶν ἄλλων καρπωμάτων. Ἐκ δεξιῶν δὲ ἵστατο, ὡς δεξιὰ καὶ ἀγαθὰ μέλλον ἀπαγγεῖλαι.

12 Καὶ ἐπαράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

Επαράχθη, ὑποπτεύσας ἤδη ἀποθανεῖν.

13 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία· Πρῶτον ἐκβάλλει τὸν φόβον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἵνα χωρὶς ταραχῆς ἀκούσῃ, καὶ προσέξῃ τοῖς αὐτοῦ λόγοις. Εἰπὼν δὲ, ὅτι μὴ φοβοῦ, ἐνέφηεν, ὅτι χαῖρε. Εἶτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς χαρᾶς.

13 Διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου·

Ἡ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ· ὑπὲρ ταύτης γὰρ καθ' ἐκάστην οἱ ἱερεῖς ἐδέοντο. Εἰσηκούσθη δὲ, ὡς μέλλοντος ἤδη τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσαι, καὶ σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Εἰς ἀπόδειξιν δὲ καὶ βεβαίωσιν τοῦ εἰσακουσθῆναι τὴν δέησιν αὐτοῦ, φησὶν·

13 Καὶ ἡ γυνή σου Ἑλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι·

Χρησιμεύοντα καὶ τοῦτον πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ· ἐμᾶλλε γὰρ ὑποδειῖναι τῷ λαῷ τὸν Σωτῆρα. Καὶ ἐπειπερ ἡ μετάνοια προηγείται τῆς σωτηρίας, ἔδει τὸν κήρυκα τῆς μετανοίας προδραμεῖν τοῦ δωρουμένου τὴν σωτηρίαν. Διὸ καὶ γεννᾶται πρῶτον ὁ Πρόδρομος.

13 Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην.

Ὡς κεχαρισμένον ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἥτουν, πεφιλημένον θεῶ, ἢ ὡς χαρὴς αἷτιον τοῖς τε γεννήτορσι καὶ ἄλλοις πολλοῖς, ὡς ἐρεξῆς γενήσεται δῆλον. Ἰωάννης γὰρ ἐβραϊκὸν μὲν ἔστιν ὄνομα, μεθερμηνεούμενον δὲ πρὸς τὴν ἐλληνίδα φωνὴν, σημαίνει *χάριν* ἢ *χαρὰν* [θεοῦ].

14 Καὶ ἔσται χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις·

Γεγονότι πατρὶ τοιούτου παιδὸς, οὗ καὶ ἡ σύλληψις καὶ τὰ ἐξῆς ὑπερφυῆ καὶ παράδοξα, καθὼς εὐρήσομεν προϊόντες.

14 Καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρίζονται.

Οὐ μόνον συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ἀπεκαλύφθη θεόθεν, ἦν ἐμελλεν ἀνύειν διακονίαν.

15 Ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου·

Μέγας παρὰ θεῶ, ὡς μέγας ταῖς ἀρεταῖς.

15 Καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίνῃ

Σίκερα ἐκαλεῖτο, πᾶν τὸ παρὰ τὸν οἶνον μέθυσμα, μάλιστα δὲ τὸ ἐκ φοινίκων ἐσκευασμένον.

15 Καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ.

Διὰ τῆς ἀποχῆς τοῦ οἴνου καὶ τοῦ σίκερα προμηνύσας τὴν ἀποχὴν τῶν ἡδέων, καὶ παραστήσας ἐντεῦθεν τὴν σκληραγωγίαν τῆς διαίτης αὐτοῦ, καὶ διδάξας, ὅτι μέγας ἔσται κατὰ θεόν, λοιπὸν εἰς πληροφορίαν λέγει καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι ἐκ βρέφους ἐνδύσεται τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, προειδότες τοῦ θεοῦ τὴν πολιτείαν, ἣ χρῆσεται, καὶ οἶον ἀποθήσεται σκεῦος.

16 Καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέφει ἐπὶ Κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν.

Ὅσοι πεισθέντες αὐτῷ προσέδραμον τῷ Χριστῷ. Τοῦτον γὰρ ἐν τῷ παλαιῷ καλεῖ Κύριον καὶ Θεόν.

17 Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ.

Προδραμεῖται ἐμπροσθεν αὐτοῦ, κηρύσσων μετάνοιαν, καὶ καταγγέλλων τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.

17 Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ.

Πνεῦμα μὲν ὠνόμασε, τὸ πνευματικὸν χάρισμα· δύναμις δὲ, τὴν ἐνέργειαν. Λέγει γοῦν, ὅτι καὶ τὸ χάρισμα καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔξει τοῦ Ἡλιοῦ, ἅπερ Ἡλίας ἔξει, προτρέχων τῆς δευτέρας παρουσίας Χριστοῦ· καὶ ποιήσει οὗτος νῦν, ἅπερ Ἡλίας ὕστερον. Προστίθῃσι δὲ καὶ, τίς ἐστὶν ἡ δύναμις αὕτη.

17 Ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα.

Προεφήτευσε τοῦτο καὶ Μαλαχίας, καὶ ἡρμηνεύθη σαφῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· Καὶ εἰ θέλετε διέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι (α).

17 Καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων.

Τοὺς αὐτοὺς λέγει καὶ ἀπειθεῖς, ὡς ἄχρι τότε μὴ πεισθέντας. Ἐπιστρέψῃσι οὖν αὐτοὺς, εἰς φρόνησιν ἐναρέτων, εἰς σύνεσιν τελείων.

17 Ἐτοιμάσαι Κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.

Κατεσκευασμένον τῇ μετανοίᾳ, ἣ κατεσκευασμένον εἰς ὑποδοχὴν σωτηρίας.

18 Καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· Κατὰ τί γινώσκομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

Πρὸς τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ βλέψας, οὐκ εὐχερῶς παρεδέξατο τὴν ἐπαγγελίαν τῆς γυνῆς.

(α) Ματθ. 11, 14.

(TOM. B'.)

- 19 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμὶ Γαβριήλ, ὁ παρεστῆκώς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σέ, καὶ εὐαγγελίσασθαι σοι ταῦτα. Καὶ ἰδοὺ, ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα·

Ποῖα; Ἡ γέννησις, δηλαδή, καὶ ἡ κλήσις τοῦ ὀνόματος.

- 20 Ἄνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου.

Τοῖς περὶ τούτων,

- 20 Οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς γεννήσεως καὶ τῆς κλήσεως. Ὅρα δέ, ὅτι διὰ τὴν φωνὴν τῆς ἀπιστίας ἐπεσχέθη τὴν φωνήν.

- 21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν·

Ἀπεκδεχόμενος·

- 21 Καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.

- 22 Ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπέγνωσαν, ὅτι ὀπτασίαν εἶωρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς· καὶ διέμενε κωφός.

Οὐ μόνον γὰρ ἐπεσχέθη τὴν φωνήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοήν, ὥς μετὰ ἀπιστίας καὶ ἀκούσας καὶ φωνήσας. Προεμήνυε δὲ ἡ τοῦ γηραιοῦ ἱερέως σιγή, τὴν τῆς παλαιᾶς ἱερωσύνης καὶ λατρείας σιγήν.

- 23 Καὶ ἐγένετο ὥς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

- 24 Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἑλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ·

Χρὴ γὰρ τὸν ἱερέα παντελῶς ἀπέχισθαι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς λειτουργίας αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεὸς ἐπαγορεύει θεσμός. Πληρώσας δὲ ταύτας ὁ Ζαχαρίας, λοι-

πὸν συνῆλθε τῇ γάμετῇ αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς γονῆς, παιδευθεὶς τῇ πληγῇ τῆς σιωπῆς πιστεύειν τοῖς τοῦ ἀγγέλου ῥήμασιν.

- 24 Καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε.

Αἰδουμένη τὴν γηραιὰν καὶ ἑξῶρον κυφορίαν, ἕως οὗ καὶ ἡ Παρθένος συνέλαβε.

- 25 Λέγουσα· Ὅτι οὕτω μοι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἐν ἡμέραις, αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.

Ὅτε πῶδόκησεν ἀφελεῖν τὸ ἐν ἀνθρώποις ὄνειδος μου, τὸ ἐπὶ τῇ ἀτεκνίᾳ. Παρ' Ἑβραίοις μὲν μὰρ ὄνειδος ἦν ἡ ἀκαρπία τοῦ σώματος, οἷα σωματικωτέροις· παρὰ δὲ χριστιανοῖς, ὄνειδος ἡ ἀκαρπία τῆς ψυχῆς, οἷα πνευματικωτέροις.

- 26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριήλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἧ' ὄνομα

- 27 Ναζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου Δαυὶδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, Μαριάμ.

[Γρηγορίου Νύσσης (I). Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος γέγονε, καθ' ὃν ἡ νύξ ἐπὶ τὸ ἀκρότατον μῆκος προελθοῦσα, μειοῦσθαι καὶ ὑπορρέειν ἀρχεται, τῆς ἡμέρας λοιπὸν αὐξανομένης καὶ προκοπτούσης, ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ τὸ σκότος τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀμαρτίας ἄχρι τότε φθάσαν εἰς μέγεθος κακίας καὶ κορυφωθὲν, ἔκτοτε ἀνεκόπη, καὶ πρὸς ἑκλείψιν καὶ ἀφανισμόν ἠλαύνετο, τοῦ φωτὸς ἤδη τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς νικῶντος καὶ πλεονάζοντος.]

Ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ τῆς κυφορίας, ὅτε ἡ γαστήρ ὠγκώθη τῆς Ἑλισάβετ.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

Μεμνηστευμένη δὲ ἦν ἡ Παρθένος, ἵνα λάθῃ τὸν διάβολον ἢ γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ἤκουε τῶν προφητῶν καταγγελλόντων, ὅτι ἐκ παρθένου γεννηθῆναι μέλλει· καὶ διὰ τοῦτο παρετήρησεν τὰς παρθένας, ἵνα οἶαν ἰδεῖν κυφοροῦσαν, περὶ ταύτην παγίδας καταπλήξῃ τῆς κακοτεχνίας αὐτοῦ. Δοιπὸν οὖν ὁ θεὸς ὑποδάκνῃ μνηστευθῆναι ἀνδρὶ τὴν ἀφορισθεῖσαν εἰς κατοικητήριον αὐτοῦ παρθένον, ἵνα ταύτης ὁ πονηρὸς ἀποστάς, τὰς ἀμνηστεύτους παρατηρή. Εἴρηται δὲ περὶ τοῦ μνηστήρος τῆς Θεομήτορος ἐν προοιμίοις τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου.

Τὸ δὲ, ἐξ οἴκου Δαυὶδ, νοεῖται καὶ περὶ τῆς Παρθένου, καὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ αὕτη γὰρ καθεῖνος ἐκ γένους τοῦ Δαυὶδ κατήγοντο.

28 Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν, εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Αὕτη ἡ χαρὰ τὴν ἁρὰν ἔλυσε τῆς Εὐας· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐκλειύσθη λύπην ἔχειν· αὕτη δὲ χαρὰν, τῆς λύπης ἀντίπαλον. Χαῖρέ, φησιν, ὡς ἐκλεγείσα παρὰ πάσας τὰς παρθένας εἰς μητέρα θεοῦ. Κεχαριτωμένην δὲ αὐτὴν ὠνόμασεν, ὡς χάριτος ἀξιωθεῖσαν ὑπερφυῶς. Τὸ δὲ, Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὁ θεὸς ἐν σοί.

28 Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναῖξιν.

Εὐφημητὴ, μακαρία.

29 Ἡ δὲ ἰδοὺς διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ.

Εφοβήθη, μήποτε δολερὸς ἐστὶ.

29 Καὶ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.

Πότερον θεῖος, ἢ δαιμόνιος. Ἀσπασμὸν δὲ λέγει, τὴν προσηγορίαν.

30 Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ.

Εὐρέσκων, οἰκείωσιν.

31 Καὶ ἰδοὺ, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν· καὶ 32 καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας.

Μέγας, διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἔργων καὶ λόγων αὐτοῦ.

32 Καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται·

Ἦν μὲν υἱὸς ὑψίστου· ἐκλήθη δὲ τοῦτο καὶ ὕστερον, παρὰ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν.

32 Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Τὸν θρόνον, ἥτοι, τὴν βασιλείαν, τὴν ἐπὶ τοὺς Ἑβραίους ἐξουσίαν.

33 Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

Ο λαὸς τοῦ θεοῦ, ποτὲ μὲν Ἰσραὴλ καλεῖται, ποτὲ δὲ Ἰακώβ· ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν καὶ Ἰσραὴλ καὶ Ἰακώβ. Καὶ φύσει μὲν Ἰακώβ ἦν, ὁ παλαιὸς λαὸς, ὡς ἐξ Ἰακώβ, κατὰ τὴν ἐξ αἱματος συγγένειαν· θέσει δὲ Ἰακώβ, ὁ νέος λαὸς, κατὰ τὴν ἐξ ἀρετῆς συγγένειαν· ἀντεισέχθη γὰρ ὁ νέος τοῦ παλαιοῦ. Δοιπὸν οὖν ἐπὶ τοῦτον τὸν λαὸν βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας, ἡγουν, αἰεὶ, ἐκ τε τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων ἐπιγινόντα αὐτόν, καὶ ἐκουσίως ὑποτεταγμένον αὐτῷ. Ὁ γὰρ Χριστὸς ἦν μὲν βασιλεὺς καὶ ὡς θεός· ἡ βασιλεία γὰρ, φησιν, ἡ ἐμὴ, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (α). ἦν δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος· εἶχε γὰρ ἔργα βασιλέως, τὸ νομοθετεῖν τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ, τὸ ρυθμίζειν, τὸ περιέπειν, τὸ ὑπεραποθνήσκειν αὐτῶν, ἃ μάλιστα χαρακτηρίζουσι τὸν ἀληθῶς βασιλέα.

Εἴρηται δὲ ταῦτα καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· Ὅστις ποιμαίνει τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ (β).

34 Εἶπε δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;

Πῶς ἔσται τοῦτο, δηλαδή, τὸ συλλαβεῖν ἐν γαστρὶ, καὶ τεκεῖν υἱόν; Ἠπίστησε μὲν οὖν καὶ αὕτη, καθάπερ ὁ Ζαχαρίας· οὐχ ὑπεβλήθη δὲ τῆς ἀπιστίας ἐπιτιμίῳ· διότι ἐκεῖνος μὲν εἵχει παραδείγματα πολλὰ τῆς ἐν γήρει παιδοποιίας, τὴν Σάρραν, τὴν Ρεβέκκαν, τὴν Ῥαχήλ, τὴν Ἄνναν· ἡ δὲ Παρθένος οὐδὲ ἔν. Οὐδεμία γὰρ παρθένος ἕως αὐτῆς ἄνευ ἀνδρὸς συνέλαβε καὶ ἔτεκεν.

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ.

[Πνεῦμα ἅγιον (1). Πνεῦμα μὲν ἅγιον, καθαῖρον ἐπὶ πλεον, καὶ ἁγιάζον· δύναμις δὲ ὑψίστου, παρασκευάζουσα δεκτικὴν τοῦ λόγου καὶ θεοῦ, καὶ παρέχουσα γεννητικὴν δύναμιν.]

Ἐνεργοῦν ἀπορρήτως καὶ τὴν ἀνάνδρον σύλληψιν καὶ τὸν ὑπερφυῖ τόκον.

35 Καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι·

Τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ οὗτος ὁ λόγος, Δύναμις θεοῦ σκεπάσει σε, δυναμοῦσά σε πρὸς ὑπουργίαν τοῦ τοιοῦτου πράγματος.

35 Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ.

Διὸ καὶ τὸ ἅγιον βρέφος, τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ, παρὰ τῶν πιστῶν, διὰ τὰ θεοπρεπῆ ἔργα τῆς ἡγμένης αὐτῇ θεότητος.

Τινὲς δὲ ἀναγινώσκοντες, τὸ γεννώμενον, ὑποστίζουσι, λέγοντες, ὅτι διὰ τὸ ἐπελθεῖν πνεῦμα ἅγιον, καὶ ἐπισκιάσαι δύναμιν ὑψίστου, τὸ γεννώμενον ἔσται ἅγιον, ἦτοι, θεῖον. Ἐἵτα τὰ ἐξῆς ἀπολύτως ἀναγινώσκουσι.

(1) Τὰ ἐν αὐτῇ παρενθεμένη ἀναγινώσκονται παρὰ μὲν τῷ Β εὐθὺς μετὰ τὰς λέξεις, ὑπερφυῖ τόκον, παρὰ δὲ τῷ Α, ἐν τῷ περιελκιδίῳ.

36 Καὶ ἰδοὺ, Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου, καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος

37 ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρα. Ὅτι οὐκ ἄδυνατήσῃ παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα.

Πρὸς πληροφορίαν αὐτῆς παράδειγμα τίθησι τὴν Ἐλισάβετ, διδάσκων, ὅτι ὁ δοὺς καρπὸν τῇ ἀκάρπῳ κοιλίᾳ τῆς στείρας, αὐτὸς καὶ ἐν σοὶ ποιήσει, ὃ δι' ἐμοῦ σοὶ λελάληκε. Πᾶν δὲ ῥῆμα, ἀντὶ τοῦ, πᾶν, ὃ λέγει, πᾶν, ὃ ἐπαγγέλλεται, ἢ πᾶν, ὃ λέγει τις.

Ἀλλὰ πῶς ἦν ἡ Ἐλισάβετ συγγενὴς τῆς Μαρίας; Ἐκείνη μὲν γὰρ ἐκ τῆς Λευϊτικῆς, εἴτουν, ἱερατικῆς κατῆγετο φυλῆς· αὕτη δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς, ἤγουν, βασιλικῆς. Διάφοροι γεγόνασιν ἐπιγαμβρεῖαι τῶν δύο τούτων φυλῶν. Ἀρῶν γὰρ πρότερον, καὶ Ἰωδαὶ ὕστερον, ἀρχιερεῖς ἀμφοτέρω ὄντες, ἐκ τῆς βασιλικῆς φυλῆς γυναῖκας ἡγάγαντο, καὶ μετ' αὐτοὺς ἔτεροι. Λοιπὸν οὖν ἐκ τοιαύτης ἐπιπλοκῆς ἦσαν συγγενεῖς ἀλλήλων καὶ αὗται. Ἐπεὶ γὰρ ἐν μὲν θείοις πράγμασι πρωτεύει τὸ ἱερατικὸν γένος, ἐν δὲ ἀνθρωπίνοις, τὸ βασιλικόν, εἰκότως συνεπλάκησαν, ἵνα καὶ ὁ ἱερεὺς βασιλικὸς εἴη, καὶ ὁ βασιλεὺς ἱερατικὸς.

38 Εἶπε δὲ Μαριάμ· Ἰδοὺ, ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

Λοιπὸν, οὐ μόνον ἐπίστευσεν· ἀλλὰ καὶ ἠῤῥατο, γενέσθαι αὐτῇ, καθὼς ὁ ἄγγελος εἶρηκε.

38 Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

Ἦδη συλλαβοῦσης ἅμα τῷ λόγῳ αὐτοῦ.

39 Ἀναστᾶσα δὲ Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν Ἰούδα.

Ἡ ὀρεινὴ, πόλις ἦν τῆς Ἰουδαίας, ἐν ᾗ ὦκει ἡ Ἐλισάβετ.

Ἀπῆλθε δὲ ἐκεῖ, θείῳ πνεύματι κινήθεῖσα, ἵνα σκιρτήσαντος μὲν τοῦ βρέφους ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ, προφητευσάσης δὲ καὶ αὐτῆς, δέξηται πλείονα πληροφορίαν.

40 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ.

Προσηγόρευσεν, ὡς ἔθος.

41 Καὶ ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἄσπασμόν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὰ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς·

Ὁ μὲν Χριστὸς ἐφθέξατο διὰ τοῦ στόματος τῆς ἰδίας μητρὸς· ὁ δὲ Ἰωάννης ἤκουσε διὰ τῶν ὠτῶν τῆς οἰκείας μητρὸς· καὶ ἐπιγνοὺς ὑπερφυῶς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, ἀνεκήρυξεν αὐτὸν τῷ σκιρτήματι. Τὸ γὰρ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παρθένου βρέφος αὐτίκα προφητικὴν χάριν ἐδωρήσατο τῷ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς στείρας βρέφει.

41 Καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ· καὶ

42 ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

Παρά μὲν τοῦ ἐν τῇ στείρᾳ βρέφους ἀνακηρύττεται τὸ ἐν τῇ Παρθένῳ βρέφος· παρὰ δὲ τῆς στείρας, ἡ Παρθένος. Καὶ γὰρ τοῦ ἐγκυμνόμενου τῇ νηδίᾳ τῆς Ἐλισάβετ πλησθέντος πνεύματος ἁγίου, πίμπλαται καὶ αὐτὴ, καὶ προφήτην ἐν γαστρὶ βαστάζουσα, προφητεύει, καὶ εὐφημεῖ καὶ τὴν Παρθένον, καὶ τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας τῆς Παρθένου.

43 Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρός με;

Πόθεν μοι τοῦτο τὸ παράδοξον; Ὡς περ δὲ ὕστερον ὁ υἱὸς τῆς Ἐλισάβετ, ἐλθόντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν, ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς τοιαύτης ἐπιδημίας τοῦ δεσπότη ἐλεγεν· οὕτω καὶ νῦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἀνάξιαν ἑαυτὴν τῆς τοιαύτης ἐπιδημίας τῆς

δεσποίνης ὁμολογεῖ. Μητέρα δὲ ταύτην ὠνόμασε καὶ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ Κύριον τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθῆναι μέλλοντα, μαρτυροῦσα τοῖς τοῦ ἀγγέλου λόγοις, καὶ βεβαιώτεραν αὐτῇ πίστιν παρέχουσα.

44 Ἴδου γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἄσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὠτά μου, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

Ἐν ἀγαλλιάσει, ὡς αἰσθόμενον ἤδη τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀγαλλιώμενον ἐπ' αὐτῇ.

45 Καὶ μακαρία ἡ πιστεύουσα, ὅτι ἔσται τελείως τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου.

Μακαρίζει τὴν Μαρίαν, ὡς πιστεύουσαν τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου διὰ τοῦ ἀγγέλου. Προέγνω γὰρ ἡ Ἐλισάβετ καὶ τὰ λελαλημένα, καὶ ὅτι πεπίστευκεν αὐτοῖς ἡ Παρθένος. Στεῖραι μὲν οὖν καὶ ἄλλαι γεγεννήκασιν· βρέφος δὲ οὐδέποτε προφητικὸν χάρισμα ἱξιώθη, ἔτι ἐν κοιλίᾳ μητρὸς αὐτοῦ φερόμενον. Γεγόνασιν οὖν τὰ κατὰ τὴν στείραν ταύτην παράδοξα, ἵνα πιστευθῶσι καὶ τὰ κατὰ τὴν Παρθένον ταύτην ὑπερφυστάτα.

46 Καὶ εἶπε Μαρία· Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον·

Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου, τουτέστιν, εὐφημεῖ, δοξάζει. Πιστευούσης δὲ ὁ λόγος οὗτος, εὐχαριστήριος ὢν.

47 Καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου·

Πνεῦμα, τὴν ψυχὴν πάλιν νόησον. Ἐγάρ, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σώσαντί με. Σέσωσμαι γὰρ ἤδη, ἀξιώθει· σα γενέσθαι μῆτηρ θεοῦ. Εἴτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς εὐχαριστίας.

48 Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ.

Ἐπὶ τὴν εὐτέλειαν. Ταπεινοὶ γὰρ ἑαυτὴν, ὡς ἀνάξιαν τηλι-

κούτου πράγματος· ἡ καὶ διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῆς θείας.

48 Ἰδοὺ γάρ, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί·

Αἱ τῶν πιστευόντων δηλονότι.

49 Ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός·

Ὅτι ἐποίησεν εἰς ἐμὲ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ θαυμάσια, ὁ δυνατός ποιεῖν τοιαῦτα.

49 Καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ἐξάρετον, μέγα.

50 Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

Τὸ, εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν, καὶ τὸ, εἰς γενεὰς γενεῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸ, αἰεὶ, σημαίνουνσι παρ' Ἑβραίοις. Λέγει τοίνυν, ὅτι καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ αἰεὶ ἐστὶν ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, ὅμοια λέγουσα τῷ Δαυὶδ, εἰρηκότι· Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν (α). Εἶτα καταλέγει καὶ ἄλλας δυνάμεις τοῦ θεοῦ, ὡς ἔθος τοῖς εὐχαριστοῦσιν.

51 Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ·

Ἐποίησε μεγαλεῖον, ἐποίησε νίκην, ἐν δυνάμει αὐτοῦ. Ὁ βραχίων γὰρ ἐνταῦθα τὴν δύναμιν σημαίνει· διότι οἱ ἀγωνιζόμενοι, ἐν τῷ βραχίονι τὴν δύναμιν ἔχουσι.

51 Διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοία καρδίας αὐτῶν.

Τοὺς ὑπερηφάνους ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς καρδίας αὐτῶν, τοὺς ὑπερηφάνους ἐν ἑαυτοῖς.

52 Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπει-

(α) Φαίμ. ΕΒ', 17.

53 νούς. Πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλατοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.

Ὅμοια ταῦτα τῶν τῆς Ἄννης, μητρὸς τοῦ Σαμουὴλ, εἰπούσης· Κύριος πτωχίζει καὶ πλουτίζει, ταπεινοῖ καὶ ἀνυψοῖ (α). Λοιπὸν οὖν προφητεύει καὶ περὶ τοῦ ἔλεους τοῦ εἰς τοὺς χριστιανούς. Λέγει γάρ·

54 Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ.

Ἐπεσκέψατο τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν δούλον αὐτοῦ. Παῖδα γὰρ νῦν, τὸν δούλον λέγει.

55 Μνησθῆναι ἐλέους, (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,) τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἀντελάβετο δὲ καὶ ἐπεσκέψατο, ἐν τῷ μνησθῆναι ἐλέους εἰς τὸν αἰῶνα, ἡγουν, ἐλέους αἰωνίου, ἐλέους διηνεκούς. Καθὼς ἐλάλησε· καθὼς ἐπηγγείλατο πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν. Εἶτα λέγει καὶ τίσιν ἐλάλησε περὶ τοῦ τοιούτου ἐλέους, ὅτι τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἡγουν, τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῷ Ἰακώβ, καὶ μὴν καὶ τῷ Δαυίδ. Τούτοις γάρ, ὡς ἐπισημοτάτοις, αἰνιγματωδῶς ἐπηγγείλατο περὶ τούτου. Ἐλεος δὲ εἰς τὸν αἰῶνα, ἡ θεία ἐνανθρώπησις, ὡς δι' ἔλεον τῶν ἀνθρώπων γεγεννημένη, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ τῶν εἰρημένων υἱῶν καὶ ἐγκόνων αὐτοῦ, κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελίαν.

Ἀπορήσει δὲ τις, πῶς ἀντελάβετο τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὁ θεός, ἐν τῷ μνησθῆναι τοῦ ῥηθέντος ἐλέους; Τῶν χριστιανῶν γὰρ μᾶλλον ἀντελάβετο, καὶ οὐ τῶν Ἰουδαίων. Πρὸς δὲ ἀποκρινόμεθα, ὅτι παλαιὸς μὲν Ἰσραὴλ, ὁ παλαιὸς λαός· νέος δὲ Ἰσραὴλ, ὁ νέος λαός, ὁ ἀντεισαχθεὶς ἐκείνου, τουτέστιν, ὁ χριστιανικός, ὁ ἐκ παντὸς ἔθνους συγκείμενος. Τοῦτον οὖν τὸν Ἰσραὴλ ἐνταῦθα νόησον. Εἰ δὲ καὶ τὸν παλαιὸν νόησῃς, σώ-

(α) Ἀ Βασιλ. Β', 7.

ζεται καὶ οὕτως ὁ λόγος. Δι' αὐτὸν γὰρ μᾶλλον ἐνηνθρώπησεν· ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξελέχτο μητέρα, καὶ συγγενὴς αὐτῶν ἔχρημάτισε, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐδίδασκε, καὶ ἐθαυματούργει. Διὸ καὶ ἔλεγεν· ὅτι Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ (α) Ἐπεὶ δὲ εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον (β), λοιπὸν τὰ ἔθνη τοῦ ἐλέους ἡξιώθησαν.

56 Ἐμεινε δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὥσει μῆνας τρεῖς·

Μετὰ γινώσκεις δηλονότι τοῦ μνηστήρος. Ἐγίνωσκε γὰρ ὁ Ἰωσήφ καὶ τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ ἁγίους, καὶ περιχαρῶς αὐτοῖς κατεπίστευσε τὴν παρθένον, οὐ μόνον ὡς συγγενέσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνεπιλήπτους. Ἐμεινε δὲ μέχρι τοῦ τοκετοῦ τῆς Ἐλισάβετ παρ' αὐτῆς, ὡς γινώσκουσιν τὸ κατ' αὐτὴν μυστήριον, καὶ διὰ τοῦτο φιλοῦσιν αὐτήν, καὶ φιλουμένην.

56 Καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Εὐλαβομένη τοὺς διὰ τὸ τιμώμενον ὀφείλοντας συντρέχειν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Ζαχαρίου. Ἦν δὲ καὶ ἔθος ὑποχωρεῖν τὰς παρθένας, ὅτε μέλλοι τίκτειν ἢ ἔγκυος.

57 Τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐ-

58 τήν· καὶ ἐγέννησεν υἱόν. Καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐμεγάλυνε Κύριος τὸ

59 ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ. Καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον·

Κατὰ τὸν νόμον.

59 Καὶ ἐκάλουν αὐτὸ, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζαχαρίαν.

Πολλοὶ γὰρ υἱοὶ τοῖς τῶν πατέρων ὀνόμασιν ἐκλήθησαν.

(α) Ματθ. 10, 24. (β) Ἰωαν. 1, 11.

60 Καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν· Οὐχί· ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.

Ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ αὐτὴ τὸ ὄνομα τοῦ παιδὸς μεμάθηκε. Διὸ καὶ ἰσχυρίσατο Ἰωάννην ὀνομασθῆναι αὐτόν.

61 Καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· Ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ. Ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.

Διὰ νεύματος ἡρώτων, ὡς μὴδ' ἀκούειν δυναμένου, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Φασὶ γὰρ, ἐνί τινι νεύρῳ συνδεδέσθαι τὰς τοῦ ἀκούειν καὶ τοῦ λαλεῖν δυνάμεις· διὸ καὶ τοὺς ἐκ γενετῆς ἀλάλους μὴδὲ ἀκούειν. Οὕτω γοῦν ἐσθέσθη τὸ φθέγμα Ζαχαρίας, ὡς οἱ ἐκ γενετῆς.

63 Καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων· Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Αἰτήσας, οὐ διὰ φωνῆς· ἀλλ' ὁμοίως διὰ νεύματος.

63 Καὶ ἐθαύμασαν πάντες.

Ἐθαύμασαν, πῶς μὴτε ἀκοῦσαι τοῦτο παρὰ τῆς Ἐλισάβετ, μὴτε εἰπεῖν αὐτῇ τοῦτο δυνάμενος, συνεφώνησεν. Βίβλος γὰρ, τὴν Ἐλισάβετ πληροφορεῖν τούτους, ὡς οὐ διὰ γραφῆς τοῦτο ἡ εἶπεν, ἢ ἤκουσεν.

64 Ἀνεψύχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ· καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.

Ἀνεψύχθη, ἀντὶ τοῦ, ἀπελύθη εἰς φωνήν. Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ἡ ἀκοὴ συναπελύθη. Ὡς περ γὰρ συνεπεσχέθη, οὕτως ἄρα καὶ συναπελύθη.

65 Καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς·

Φόβος, ἐκ τοῦ θαύματος.

65 Καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.

Τὰ περὶ τῶν γεγονότων θαυμάτων ἐπὶ τῇ κλήσει τοῦ παιδίου, πῶς τε παραδόξως συνεφώνησαν οἱ γεννήτορες ἐπὶ ταύτῃ, καὶ πῶς θαυμασίως ἀπελύθη τῆς ἀφωνίας ὁ Ζαχαρίας· ἡ καὶ τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους.

66 Καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.

Εἶβον ταῦτα, ὡς ἀξιόλογα.

66 Λέγοντες· Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται;

Λέγοντες ἐπαπορητικῶς, ἡ λογιζόμενοι.

Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, διὰ τί οὐκ ἀπελύθη τῆς ἀφωνίας ὁ Ζαχαρίας, ὅτε τὸ παιδίον ἐγεννήθη, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅτε τὴν κλησιν τοῦ ὀνόματος ἔλαβε; Λέγομεν δὲ, ὅτι διὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου πρόβρῃσιν· εἶπε γὰρ αὐτῷ· Ἴδού, ἔσθ' ὡπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα (α). Εἰπὼν γάρ, ὅτι ταῦτα, τὰ δύο πάντως δεδήλωκε, τὴν τε γέννησιν καὶ τὴν κλησιν τοῦ ὀνόματος· ἀλλ' οὐ μόνον τὴν γέννησιν· ἵνα καὶ τὸ θαῦμα γένηται τῆς ἐπὶ τῷ ὀνόματι συμφωνίας.

66 Καὶ χεὶρ Κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.

Δύναμις, χάρις θεοῦ.

67 Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος

68 ἁγίου· καὶ προεφῆτευσεν, λέγων· Εὐλογητὸς Κύριος, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· ὅτι ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ ταῦτα προεφῆτευσεν. Διὰ ταύτης γὰρ ἐπεσκέψατο καὶ ἐλυτρώσατο τὸν λαόν αὐτοῦ ἐκ τῆς

τυραννίδος, οὐ μόνον τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁρατῶν, ὡς μὴ δυναμένων περιγενέσθαι τῆς πίστεως αὐτοῦ. Λαὸν δὲ αὐτοῦ, προηγουμένως μὲν τὸν παλαιόν· ἐκείνου δὲ ἀπειθήσαντος, τὸν νέον λοιπόν. Ὡς γεγεννημένα δὲ λέγει τὰ γενησόμενα, νόμῳ προφητείας.

Ἀλλὰ πῶς λέγεται θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ μόνον; καὶ γὰρ οὐ τῶν Ἰσραηλιτῶν μόνον ἐστὶ θεός, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων, ὡς πάντων ποιητής. Διότι τῶν μὲν ἄλλων πάντων ἀνθρώπων, ἀκόντων ἐστὶ θεός· τῶν Ἰσραηλιτῶν δὲ μόνων ἐκόντων, καὶ κατ' ἐπίγνωσιν. Μὴ θορυβηθῆς δὲ ἐπὶ τῇ δυσχερείᾳ τῶν τοῦ Ζαχαρίου ῥητῶν· τοιαῦτα γὰρ τὰ προφητικά. Πειρασόμεθα δὲ σαφηνίσαι ταῦτα, κατὰ τὴν ἐπιχορηγομένην ἡμῖν γνῶσιν.

69 Καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν, ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ
70 τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· (καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ·)

Τὸ κέρας ἐνταῦθα, ἡ βασιλείαν δηλοῖ· διότι ἐν κέρατι οἱ βασιλεῖς ἐχρίοντο καὶ προεχειρίζοντο ἡ δύναμιν σημαίνει· διότι ἐν κέρατι τὴν δύναμιν ἔχουσι πάντα τὰ κερασφόρα ζῶα.

Κέρας δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ σωτηρίας, ἦγουν, σωτήριον. Βασιλείαν δὲ καὶ δύναμιν σωτήριον, λέγει τὸν Χριστόν, ὡς βασιλεῖα τῶν βασιλευόντων καὶ δύναμιν τοῦ πατρὸς, καὶ σωτήρα τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν. Οἶκον δὲ νόει, τὸ γένος τοῦ Δαυὶδ. Φησὶν οὖν, ὅτι ἀνέστηκεν ἡμῖν, τῷ λαῷ αὐτοῦ, βασιλείαν ἡ δύναμιν σωτήριον, ἐκ γένους Δαυὶδ, τοῦ δούλου αὐτοῦ· ἐκ σπέρματος γὰρ Δαυὶδ ἦν ἡ Παρθένος, ἀφ' ἧς ὁ Χριστὸς γεγέννηται. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, ὡς ἐπηγγείλατο διὰ στόματος τῶν ἁγίων, δηλαδή, τῶν ἐκπαλαι προφητῶν. Δι' αὐτῶν γὰρ ἐπηγγείλατο ἀναστήσειν βασιλεῖα δυνατὸν ἐν οἴκῳ Δαυὶδ, σωτήρα τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ τοῦτο διδάσκουσι ψαλμοὶ πολλοὶ τοῦ Δαυὶδ.

71 Σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς.

Ἡγείρε δὲ τὸ κέρας τοῦτο, σωτηρίαν ἡμῖν καὶ λύτρωσιν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, ἀρμάτων καὶ ὀφθαλμῶν.

72 Ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἀγίας αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἤγουν, ἐν τῷ ἐλεῆσαι τοὺς πατέρας ἡμῶν, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ δι' ἐκείνους μνησθῆναι ταύτης. Διαθήκη γὰρ λέγει, τὴν ἐπαγγελίαν· μνήμην δὲ αὐτῆς, τὴν περάτωσιν.

73 Ὅρκον, ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν.

Καὶ ἐν τῷ μνησθῆναι τὸν ὅρκον, ὃν ὤμοσε, τουτέστι τὴν βεβαίωσιν, ἣν ἐβεβαίωσε, πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν. Ὅρκος γὰρ ἐπὶ θεοῦ καὶ ὅμοσμα, ἡ βεβαίωσις. Ἀδιαφόρως δὲ τὸ μνησθῆναι, ἀπὸ γενικῆς εἰς αἰτιατικὴν. Σύνθηες γὰρ τοῦτο τοῖς προφητοῖς, ὥσπερ καὶ ἡ γραφὴ (1). Εἶτα λέγει, τίνας χάριν ἡ τοιαύτη διαθήκη καὶ ἡ βεβαίωσις.

74 Τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν

75 ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Καὶ ὑπερβατὸν ἢ σύνταξις ἢ τῶν ῥητῶν τούτων, οἷον· Ὑπὲρ τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν· εἶτα τὸ ἐν μέσῳ· Ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας. Ὅσιότητα μὲν οὖν λέγει, τὴν εὐσέβειαν· δικαιοσύνην δὲ, τὴν τελειότητα τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Ἐπειτα μεταβαίνει ἐν προφητείᾳ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα Ἰωάννην, καὶ φησὶν·

(1) Ἰουδαῖοι, τὸ εὐαγγέλιον.

76 Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ.

Καὶ ὄντως πάντες προφήτην αὐτὸν ὠνόμαζον.

76 Προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι ὁδοῦς αὐτοῦ.

Κύριον ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν ὀνομάζει, οὗ προτρέχων ὁ Ἰωάννης, ὡς αὐτοῦ πρόδρομος καὶ κήρυξ, ὅτε παρεγένετο ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, ἡτοίμαζε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ.

Τίνες δὲ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, εἰρήκαμεν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα καίται τό· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου (α).

77 Τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ,

Προπορεύσῃ, φησὶ, πρὸ προσώπου Κυρίου, καὶ τὰ ἐξῆς, ὑπὲρ τοῦ δοῦναι τῷ λαῷ αὐτοῦ γινῶσιν σωτηρίας, τουτέστιν, ὑπὲρ τοῦ γνωρίσαι καὶ ὑποδείξει τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Χριστόν. Οὗτος γάρ ἐστι σωτηρία αὐτῶν.

77 Ἐὰν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

Σωτηρίας δὲ, τῆς ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἤγουν, τῆς γινομένης ἐν τῷ ἀφεθῆναι καὶ λυθῆναι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ἐρμηνεύων τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· Αὐτὸς γάρ, φησὶ, σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν (ε).

78 Διὰ σπλάγχχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν.

Ἐν ἀφέσει δὲ ἁμαρτιῶν, τῇ διὰ σπλάγχχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἦτοι, τῇ διδομένῃ διὰ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, καὶ οὐ διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

78 Ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους·

Ἐν οἷς, σπλάγχχοις ἐλέους, δι' ἃ σπλάγχχνα ἐλέους, ἐπεσκέψατο ἡμᾶς, εἰπουν, ἐπεφοίτησεν, ἀνατολὴ τοῦ νοητοῦ ἡλίου,

(α) Ματθ. Γ', 3. (ε) Ματθ. Α', 21.

ἐξ ὕψους τῆς θεότητος. Λέγει δὲ, τὴν ὁσὺν οὕτω ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ.

79 Ἐπιφάνει τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις.

Ἐπεσκέψατό, φησιν, ἡμᾶς διὰ τὸ ἐπιφάνειαι, τουτέστιν, ἐπιλάμψαι φῶς ἀληθείας, τοῖς ἐν σκότει τῆς πλάνης καθημένοις. Σκιὰ δὲ θανάτου ἡ ἁμαρτία· εἰκονίζει γὰρ καὶ αὕτη τὸν θάνατον. Ὡσπερ γὰρ οὗτος ψυχῆς ἐστὶ χωρισμός· οὕτω καὶ αὕτη πνεύματος ἁγίου ἐστὶ χωρισμός.

79 Τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

Ἵπὲρ τοῦ κατευθῦναι τὴν πορείαν τῆς πολιτείας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης, τῆς κατὰ θεόν.

80 Τὸ δὲ παιδίον ἠύξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι.

Πνεύματι θεῷ.

80 Καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

Ἔως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ, τῆς πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὅτε ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον Ἰορδάνου, κηρύσσων βαπτισμα μετανοίας. Ἔδει γὰρ αὐτὸν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀσκήσαι τὴν ἀρετὴν, ἵνα καὶ μετὰ παρρησίας ἐλέγχῃ, καὶ ἀξιόπιστος εἴη μάρτυς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταγγελλομένου Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς ἀπογραφῆς.

ΚΕΦ. ΙΙ, 1. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξηλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

Ἀπογράφεσθαι αὐτὴν εἰς τὸ τελεῖν κῆνον, εἰς τὸ παρέχειν

φόρον, ὑποτεταγμένην ἤδη τῇ Ῥωμαίων ἐξουσίᾳ, ὧν ἦρχε Καῖσαρ.

Προετύπου δὲ ἡ πρὸς τὸν Καίσαρα ὑποταγὴ πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ ἡ ἀπογραφὴ, τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ὑποταγὴν πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀπογραφομένων εἰς οὐρανούς. Γέγονε δὲ ἡ τοιαύτη ἀπογραφὴ, μέλλοντος γεννηθῆναι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πάντων ἐν ταῖς ἰδίαις μητροπόλεσιν ἀπογραφομένων, ἀπέλθῃ καὶ ἡ Παρθένος πρὸς τὴν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν αὐτῇ τοῦτον γεννήσῃ, ἵνα πληρωθῇ ἡ προφητεία, ἡ λεγούσα· Καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη ἐλ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. Ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ (α)· περὶ ἧς εἴρηται σαφῶς ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

2 (Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο.

Μέχρι τότε μὴ γενομένη.

2 Ἐγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.)

Τὴν ἡγεμονίαν ἱστορήσει τοῦ Κυρηνίου, σημαίνων, ὅτι αὐτὸς ἐποιεῖτο τὴν ἀπογραφὴν τῆς Συρίας, ὅφ' ἦν ἡ Παλαιστίνη.

3 Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

Εἰς τὴν τῆς ἰδίας φυλῆς μητρόπολιν, ἵνα γνώριμον γένηται τὸ πλῆθος ἐκάστης φυλῆς.

4 Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρέτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαυὶδ, ἣτις καλεῖται Βηθλεὲμ, (διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ,) ἀπογράψασθαι σὺν Μαρθᾷ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί,

Τὴν Βηθλεὲμ ὁ Δαυὶδ κοσμήσας, οἰκίαν ὠνόμασε. Συναπεγρά-

(α) Μιχ. Ε', 2. Ματθ. Β', 6.

φη δὲ καὶ ὁ Χριστὸς, ἵνα τοὺς ἀπογραφέντας εἰς δουλείαν τοῦ αὐτοκράτορος Καίσαρος ἐλευθερώσῃ τῆς δουλείας τοῦ κοσμοκράτορος διαδόλου.

5 Οὕτῃ ἐγκύψ.

Εἰ πνεύματος ἁγίου, δηλονότι, καθὼς προσέιρηται.

6 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν

7 αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν. Καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.

Περὶ τῆς σημασίας τοῦ πρωτότοκου διελάβομεν ἐν τῷ τέλει τοῦ προοιμίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, ἐνθα κεῖται τό· Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον (α).

7 Καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Κατάλυμα λέγεται τὸ καταγώγιον, ἐν ᾧ, μὴ ὄντος τόπου, διὰ στενοχωρίαν, ἀνέκλινεν αὐτὸν εἰς τὴν οὔσαν ἐκεῖ φάτνην τῶν ἀλόγων. Ἐμελλε γὰρ, λόγος ὢν, λόγῳ θρέψαι ἡμᾶς, τῷ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τῆς ἀλογίας τῶν παθῶν ἀπαλλάξαι καὶ κτηνωδίας.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (ε) τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν ἀγραινούντων ποιμένων.

8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραινούν-

(α) Ματθ. Α', 25. (6) Ματθ. Β', 11. (1) Τὸ σχόλιον τοῦτο εἰρηται μόνον ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Ἑντινίου ἐν τῷ περιελλιδίῳ.

τες, καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποιμνὴν αὐτῶν.

Ἀγραινεῖν, οἱ μὲν ἐρμηνεύουσι τὸ ἐν ἀγρῷ αὐλεῖν, εἴτουν, σύριγγι χρῆσθαι· οἱ δὲ, τὸ ἐν ἀγρῷ αὐλλῆσθαι, ἦγουν, διανυκτερεύειν (1).

9 Καὶ ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς·

Δόξαν Κυρίου νῦν, θεῶν ὥς νόητον· περιέλαμψε δὲ αὐτούς, ἵνα γινώσκιν, ὅτι ἄγγελος θεοῦ ἐστὶν ὁ ἐπιστάς αὐταῖς.

9 Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.

Διὰ τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος.

10 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γάρ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ·

Τί δὲ τὸ εὐαγγέλιον τῆς χαρᾶς, ἀκούσον·

11 Ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαυὶδ.

Ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον ἐν πόλει Δαυὶδ Σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς μὲν, ὡς τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ χρισθείσης τῇ θεότητι· Κύριος δὲ, ὡς θεός· Οὐκ εὐηγγελίσατο δὲ τοῖς γραμματεῦσι καὶ φαρισαίοις τὴν χαρὰν ταύτην· διότι οὐκ ἔμελλον πιστεῦσαι, πονηροὶ καὶ φθονεροὶ τυγχάνοντες· ἀλλὰ ποιμέσιν ἀπονήροις καὶ ἀκάρχοις, καὶ τὴν παλαιὰν πολιτείαν ἐξηλωκόσι τῶν πατριαρχῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ποιμὴν ἐγεννήθη τοῦ λαοῦ, ποιμέσι τὰ περὶ αὐτοῦ γνωρίζεται πρῶτον.

(1) Οὕτω καὶ ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 315 D. « Ἀγραινούντες· τουτέστιν, » ἀγροτικὸν αὐλοῦντες, ἢ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλλῆσθαι καὶ διαίγοντες. » Καὶ Σελ. 316. D. λέγει περὶ τῶν πνευματικῶν ποιμένων κατ' ἀλληγορικὴν ἐρμηνείαν « Δεῖ οὖν τοὺς ἀρχιερεῖς φυλάσσειν τὴν ποιμνὴν αὐτῶν καὶ ἀγραινεῖν, τουτέστιν, ἄδειν πνευματικά τινα, καὶ διδάσκειν τὸν λαόν. »

Δηλοῦται δὲ καὶ ἕτερον, ὅτι τοῖς ποιμέσι τῶν λογικῶν προβάτων τὰ θεῖα μυστήρια πρὸ τῶν ἄλλων ἀποκαλύπτονται.

12 Καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον·

Τοῦτο ὑμῖν τὸ τεκμήριον τοῦ ἀληθεύειν με.

12 Εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ.

Ἐδόθη μὲν σπαργάνοις, ἵνα λύσῃ τὰ σπάργανα τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἔκειτο δέ, ἵνα ἀναστήσῃ τοὺς πεπτωκότας εἰς ἁμαρτίαν.

13 Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανοῦ.

Ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ, ἦγουν, συνῆλθε τῷ ἀγγέλῳ ἐκεῖνῳ.

13 Αἰνούντων τὸν θεόν, καὶ λεγόντων·

Τῶν ἀγγέλων ὑμνούντων τὴν μίαν θεότητα τῆς ἁγίας Τριάδος, διὰ τὴν οἰκονομηθεῖσαν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

14 Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ.

Ἕμνος ἐν οὐρανοῖς τῷ θεῷ.

14 Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.

Τοῦτο αἵτις τοῦ ὕμνου, διότι καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη γέγονεν, ἡ ἐν οὐρανοῖς πολιτευομένη, εἰρηνευόντων ἤδη καὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θεόν.

Ἡ διότι καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστιν εἰρήνη τοῦ κόσμου· μεσίτης γὰρ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, εἰρήνευσε τὰ ἐπίγεια πρὸς τὰ οὐράνια, τὰ διεστῶτα συνάψας, καὶ τὰ ἐκπεπολεμωμένα καταλλάξας.

Ἡ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· διότι τοῦ παντοκράτορος Χριστοῦ τικτομένου, πᾶς πόλεμος κατελύθη, πάντων ἡμῶν τῶν ἐθνῶν τῷ κράτει τῶν Ῥωμαίων ὑποταγέντων.

14. Ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

Ἐν ἀνθρώποις νῦν ἡ πάλαι εὐδοκία τοῦ πατρὸς. Αὕτη δέ ἐστι,

τὸ ἐνανθρωπῆσαι τὸν υἱόν, καὶ σωταὶ τὸν ἀπολωλότα ἀνθρώπον. Νῦν γὰρ πεπλήρωται, ὁ πάλαι ἐνδόκησεν, εἴτουν, ὤρισεν, ἠθέλησεν.

15 Καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἰπόντες πρὸς ἀλλήλους· Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

Ἰδωμεν τὸ ῥῆμα, τουτέστιν, ἐξετάσωμεν τὸ ῥῆμα, τὸ περὶ τοῦ τεχθῆναι ἡμῖν Σωτῆρα σήμερον· ἐξετάσωμεν δὲ τοῦτο, διὰ τοῦ δοθέντος ἡμῖν σημείου.

16 Καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

17 Ἰδόντες δὲ, διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

Διεγνώρισαν, ἦγουν, ἐπληροφόρησαν, περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου, ὅτι ἐτέχθη τῷ λαῷ Σωτὴρ.

18 Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς.

Ἀνήγγειλαν γὰρ αὐτίκα τῷ Ἰωσήφ καὶ τῇ μητρὶ τοῦ παιδίου πάντα, ὅσα ἤκουσαν παρὰ τοῦ ἀγγέλου, καὶ τὰ περὶ τοῦ πλῆθους τῆς οὐρανοῦ στρατιᾶς. Καὶ οὐ μόνον τούτοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν, οἷς ἐνετύγχανον, οἱ καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ ὧν ἤκουσαν.

19 Ἡ δὲ Μαριάμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα.

Τὰ παρὰ τῶν ποιμένων λαληθέντα συνετήρει δὲ ταῦτα καὶ ἑαυτῇ.

19 Συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

Προξετάζουσα ταῦτα καθ' ἑαυτὴν πρὸς τε τὸν ἐξ ἀρχῆς εὐαγγελισμόν τοῦ Γαβριὴλ, καὶ τὴν ἄσπορον σύλληψιν, καὶ τὴν ἀνώδινον κύησιν, καὶ τὸν ἄφθορον τόκον, καὶ τελειωτέραν ἡμέρα δεχομένη πληροφορίαν.

20 Καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

Ἦπέστρεψαν εἰς τὴν ποιμνὴν αὐτῶν.

21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Ὡς περ οἱ παρ' ἡμῖν ἱερεῖς, ὅτε βαπτίζουσι, τότε καὶ ὀνομάζουσιν· οὕτω καὶ οἱ παρ' Ἑβραίοις, ὅτε περιτέμνουσι, τότε καὶ τὴν κλῆσιν ἐπιτιθέασιν.

Ἀπορήσει δέ τις, ὅτι, ἐπειδὴ παύειν τὴν περιτομὴν ἔμελλεν ὁ Χριστὸς, διὰ τί περιετμήθη; Πρὸς δὲ ἀπολογητέον, ὅτι κατ' οἰκονομίαν. Εἰ μὴ περιετμήθη γὰρ, οὐκ ἂν ὅλως παρεδέχθη διδάσκων, ἀλλ' ἀπεπέμφθη ἂν, ὡς ἀλλόφυλος· οὐδ' ἂν ἐπίστευσέ τις, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ προσδοκώμενος Χριστὸς ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ. Οἱ γὰρ ἐξ Ἀβραάμ ἅπαντες, σφραγίδα καὶ σημεῖον τὴν περιτομὴν εἶχον, διαστέλλουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Περιετμήθη μὲν οὖν διὰ τοῦτο, πληρῶν χάνταυθα τὸν νόμον, ὥς περ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις νομικοῖς παραγγέλμασιν, ἵνα μὴ δόξη τοῦ νόμου παραβάτης. Ἐπαυσε δὲ ταύτην, καὶ πάνυ εὐλόγως. Ἡ γὰρ περιτομὴ τῶν Ἑβραίων, τὸ βάπτισμα τῶν χριστιανῶν ἐτύπου καὶ προσήμαινεν. Ὡς περ γὰρ ἐκείνη τοὺς ἐξ Ἀβραάμ ἐσφράγιζε καὶ διεστέλλεν ἀπὸ παντὸς ἐθνους· οὕτω καὶ τοῦτο τοὺς χριστιανούς.

Καὶ καθάπερ ἐκείνη περιττὸν ἀποτέμνει τοῦ σώματος μέρος· οὕτω καὶ τοῦτο τὴν ἁμαρτίαν ἀποτέμνει, περιττὴν ὑπάρχουσαν. Ἐδεῖ δὲ παυθῆναι τὸν τύπον, ἐλθόντος τοῦ πρωτοτύπου, καὶ σιγῆσαι τὸ μνημόν, ἐπιστάντος τοῦ μνηυμένου. Τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πεπλήρωκε, καὶ περιττὸν ἐστὶ τοῦ λοιποῦ.

22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωσέως.

Ὁ νόμος, τοῦ θεοῦ μὲν ἦν, ὡς παρ' αὐτοῦ ὑφ' ἡγεθείας· ἐλέγετο δὲ καὶ τοῦ Μωϋσέως, ὡς παρ' αὐτοῦ γραφείς. Ἐκέλευε δὲ, τὴν σπερματισθεῖσαν καὶ τεκοῦσαν ἄρσεν, ἀκάθαρτον νομίζεσθαι μέχρι τεσσαράκοντα ἡμερῶν (α). Τοῦτο δὲ προσέταττεν εἰς ἀνάπαυσιν τῆς μήτρας, ἵνα μὴ εὐθὺς οἱ ἄνδρες τεκούσας ταῖς γαμεταῖς ἑαυτῶν συμπλέκωνται, μήπω τὴν ἀπὸ τοῦ τεκεῖν ταλαιπωρίαν θεραπευσάταις. Ἀλλ' ἡ Θεοτόκος, οὐχ ὑπέκειτο μὲν τῷ νόμῳ τούτῳ, διὰ τὸ μὴ σπερματισθῆναι· ἐπειθάρχησε δὲ αὐτῇ, ἵνα μὴ δόξη παραβαίνειν τὸν νόμον. Τοῦ καθαρισμοῦ δὲ αὐτῶν (1), ἦτοι, τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου καὶ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς· ὥκειοντο γὰρ οἱ ἄνδρες τὸν καθαρισμὸν τῶν γυναικῶν αὐτῶν.

22 Ἀνήγαγον αὐτόν εἰς Ἱερουσόλυμα, παραστήσαι τῷ

23 Κυρίῳ, (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· «Ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται»)

Παραστήσαι, εἴτουν, ἀποκομίσαι τῷ Κυρίῳ εἰς τὸν ἐν Ἱερουσόλοις ναόν. Ἐγγράπτο γὰρ ἐν τῷ νόμῳ· ὅτι *Pār ἄρσεν διανοῖγον μήτραν*, πρῶτον δηλονότι, τούτέστι, πρωτότοκον, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται (β), ἦγουν ἀφωρισμένον τῷ θεῷ κληθήσεται. Ἀφιερῶντο δὲ τὰ πρωτότοκα τῶν Ἑβραίων τῷ

(α) Λευϊτ. ΙΒ', 2. (1) Ἀντὶ τοῦ, αὐτῶν, ὡς ἀνέγνωσε καὶ ὁ Εὐδύμους· εὐρηται καὶ γράφεται κοινότερον, αὐτῆς. (β) Ἐξοδ. ΙΓ', 2.

θεῶ· διότι πάλαι (1) τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἐθανάτωσεν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑβραίων.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα πρωτότοκα προδιανοιγεῖσιν διανοίγουσι τὴν μήτραν· προδιανοίγεται· γὰρ τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἀνδρός, ὅτε τὸ σπέρμα εἰσακοντίζεται· μόνος δὲ ὁ Χριστὸς μήπω διανοιγεῖσιν διήνοιξεν ὑπερφυῶς, καὶ κεκλεισμένην κατὰ φύσιν ἐτήρησεν· ἐπεὶ καὶ μόνος οὗτος ἅγιος· τῷ Κυρίῳ κυρίως· κατὰ τὴν θεότητα μὲν, ὡς υἱὸς αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς ἡνωμένος τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Ὡστε, εἰ καὶ διὰ τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν περὶ πάντων τῶν πρωτοτόκων ἐνομοθετήθη τὸ παρὸν ῥητόν, ἀλλὰ γε πρὸς τὸν Χριστὸν μόνον ὀρθῶς ἀπέβλεπεν.

[Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου (2). Πρὸς μὲν τὴν παρθενικὴν φύσιν, οὐδόλως αἱ παρθενικαὶ πύλαι ἀνεψήχθησαν, βουλήσει τοῦ ἀρτίως κυοφορηθέντος, κατὰ τὸ φάσκον περὶ αὐτοῦ ῥητόν (α). Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη (3)· ὡς δὲ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ τεχθέντος δεσπότου, οὐδὲν κέκλεισται τῷ Κυρίῳ, ἀλλὰ πάντα ἡνέφκεται.]

24 Καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζευγὸς τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν.

Ἀνήγαγον αὐτόν, φησι, ὑπὲρ τοῦ παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς εἴρηται, καὶ ὑπὲρ τοῦ δοῦναι θυσίαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ῥηθέντα. Ἐπέταττε γὰρ ὁ νόμος (β), διδόναι ζευγὸς τρυγόνων, ὑπὲρ σωφροσύνης τοῦ παιδός· σωφρονέστατον γὰρ ἡ τρυγὼν· ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν, ὑπὲρ τεκνογονίας αὐτοῦ· γονιμώτατον γὰρ ἡ περιστέρα. Διττὰ δὲ καὶ ταῦτα, κάκεινα, ἵνα τὸ

(1) Ἐξοδ. ΙΓ', 15. (2) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ χειρὸς νεωτέρας παρὰ τῷ Α. Ἰδ. Ἀμφιλοχ. Σελ. 26. D. (α) Ἰεζεκ. ΜΔ', 2. (3) Παρὰ τῷ Ἀμφιλοχίῳ προστίθεται ἐνταῦθα καὶ τό: «ὡς πρὸς τὴν παρθενικὴν τοίνυν φύσιν, οὐδόλως ἡνέψχθησαν αἱ παρθενικαὶ πύλαι.» (β) Λευίτ. ΙΒ' 6-8.

μὲν εἴη εἰς ἐξήλασμα· τὸ δὲ, εἰς ὀλοκάρπωμα. Ὡς περ δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ οὐχ ὑπέκειτο τῷ προῤῥηθέντι νόμῳ· οὕτως οὐδὲ αὐτὸς τῷ παρόντι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Περὶ τοῦ Συμεὼν.

25 Καὶ ἰδοὺ, ἦν ἄνθρωπος ἐν Ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα Συμεὼν· καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ.

Ἀνάκλησιν, λύτρωσιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῆς δουλείας. Προσεδόκα δὲ ταύτην ἐξ ἀναγνώσεως τῶν προφητικῶν βιβλίων, αἱ κατήγγελλον τὸν Χριστόν, ὃς ἐστὶν ἀνάκλησις τοῦ νέου Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀνακαλούμενος αὐτὸν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς πλάνης.

25 Καὶ πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐπ' αὐτόν.

Πνεῦμα ἅγιον, προφητείας. Οὐκ ἦν δὲ ἱερεὺς ὁ Συμεὼν, ὡς ἐμοὶ τέως δοκεῖ· ἢ γὰρ ἂν ἐδήλωσε καὶ τοῦτο πάντως ὁ εὐαγγελιστής, ὡς ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός.

26 Καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ ἰδῇ τὸν Χριστόν Κυρίου.

Ἀναγινώσκων γὰρ ποτε τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας, καὶ εὐρών, ὅτι θεὸς ὢν ἐνανθρωπήσας μέλλει, πρὸς τὸ ὑπερφυῆς τοῦ μυστηρίου, ὡς ἄνθρωπος, ἐλιγγίασε. Διὸ καὶ χρησιμῶς διὰν ἔλαβεν, εἴτουν, ἀποφασιν, ὡς οὐκ ἀποθανεῖται μέχρις ἂν ἰδῇ αὐτόν τὸν Χριστόν τοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς (1). Τὸν Χριστόν

(1) Παρὰ τῷ Β: τοῖς τῷ σώματος ὀφθαλμοῖς.

δὲ Κυρίου εἶπε, διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα οἰκείωσιν. *Κύριον* γὰρ νόει τὸν πατέρα (1).

[Εὐρον (2) καὶ γὰρ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων περὶ τοῦ δικαίου τούτου ἀνδρός, ὡς ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα ἐρμηνευτῶν, τῶν Ἑβραίων, ἦν, ἐν ταῖς ἡμέραις Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Μεθερμηνεύοντες γὰρ ἐκεῖνοι πάντες τὴν πρόρρησιν Ἡσαίου τοῦ προφήτου, τό· Ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει (α)· τοῦτο μόνος ὁ Συμεὼν ἠπίσται τῷ προφῆτῃ, ὃν τὴν... ἐκεῖνο χρηματισθεῖς (3) ὑπὸ θεοῦ ἀγγέλου, μὴ ἰδεῖν θάνατον, ἕως ἂν τὸν Χριστὸν Κυρίου δέξηται ἐν ταῖς ἑαυτοῦ χερσίν.]

27 Καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν·

Τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ κινηθεῖς.

27 Καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ

28 νόμου περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ·

Διέγνω γὰρ αὐτὸ παρευθὺς τοῖς διορατικοῖς ὀφθαλμοῖς.

28 Καὶ εὐλόγησε τὸν θεόν·

Τὸν ἐνανθρωπήσαντα.

29 Καὶ εἶπε· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

Νῦν ἀπολύεις με, τοῦ βίου πάντως, καθὼς εἰρηκᾶς μοι, πάλαι διαποροῦντι περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως.

29 Ἐν εἰρήνῃ·

Ἐν εἰρήνῃ λογισμῶν. Νῦν γὰρ οἱ ταραττοντές με λογισμοὶ

(1) Παρὰ τῷ Β· Κύριον γὰρ νῦν τὸν πατέρα νόει. (2) Ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α παρὰ χιρὸς πάντη νέας. (α) Ἦσ. Ζ', 14. (3) Τὸ ἐνταῦθα διαφωτισμένον διορθοῦμεν ἐν τῷ μεταξὺ οὕτω - τῷ προφῆτῃ. Οὕτως καὶ ἐχρηματίσθη... 12. καὶ Κεδρηνὸν Τομ. Α. Σελ. 136. Ἐκδ. Παρισίων.

περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως εἰρηνεύσαν. Ἡ, ἐν εἰρήνῃ ἀφοβίας, μηκέτι φοβούμενον τὸν θάνατον, διὰ τὸ βαθύμου γῆρας.

Ἡ, ἐν εἰρήνῃ χαρᾶς, μηκέτι λυπούμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἰσραὴλ· εἶδον γὰρ ἤδη τὸν ἐλευθερωτήν.

30 Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριον σου·

Νῦν ἀπολύεις μέ, φησιν, ὅτι εἶδον τὴν ἐνανθρώπησίν σου. Ταύτην γὰρ καλεῖ σωτήριον, ὡς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων γεγεννημένην.

31 Ὁ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν·

Ὅπερ σωτήριον ἐκονόμησας ἐνώπιον πάντων, ἵνα πᾶσιν εἴη φανερόν, οὐ μόνον Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν.

32 Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ.

Φῶς ὃν, εἰς ἀνάβλεψιν μὲν ἐθνῶν, τῶν τετυφλωμένων τῇ πλάνῃ· ἀποκάλυψιν γὰρ λέγει, τὴν ἀνάβλεψιν· εἰς δόξαν δὲ καὶ εὐκλειαν λαοῦ σου τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ. Δόξα γὰρ αὐτοῖς, τὸ ἐλασθεῖσαι σε ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ ὅντως ἡ σωτήριος ἐνανθρώπησις αὐτοῦ, ἐφώτισε μὲν τὰ ἔθνη, φωτισμὸν θεογνωσίας καὶ ἀρετῆς· ἐδόξασε δὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι συγγενῆς αὐτῶν γενέσθαι κατήξιωσεν.

[Φῶς (1). Ὁ φῶς ἀληθινὸν καὶ ὃν καὶ καλούμενον, εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, εἰς φανέρωσιν τῶν παθῶν, εἰς ἔλεγχον τῶν δαιμονίων, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ, τοῦ νέου δηλονότι, οὗ δόξα διὰ σοῦ, ἡ ἀπόκτησις τῶν παρὰ φύσιν κακῶν, καὶ κτήσις τῶν κατὰ φύσιν καλῶν, καὶ ἐπίκτησις τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀγαθῶν· ἡ ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἡ θέωσις.]

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α. Παρὰ δὲ τῷ Β, ἀναγινώσκονται ἐνταῦθα, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· Ἐτέρως δὲ· Φῶς. Ὁ φῶς ἀληθινόν κ. τ. λ.

33 Καὶ ἦν Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ.

Εθαύμαζον, οὐχ ὡς τότε πρῶτον περὶ αὐτοῦ μαυθάνοντες, ἀλλ' ὡς, ἐφ' οἷς προμεμαθήκεσαν, ἔτι παραδοξότερα προσενωτιζόμενοι.

34 Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν, καὶ εἶπε πρὸς Μαρίας τὴν μητέρα αὐτοῦ· Ἰδοὺ, οὗτος κεῖται εἰς πᾶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ.

Εἰς πᾶσιν μὲν, τῶν πρόσκοπτόντων τοῖς ἀνθρωποπρεπέσιν αὐτοῦ, καὶ πιπτόντων εἰς ἀπίστιαν τῆς θεότητος αὐτοῦ· ἀνάστασιν δὲ, τῶν προσεχόντων τοῖς θεοπρεπέσιν αὐτοῦ, καὶ ἀνισταμένων πρὸς πίστιν τῆς θεότητος αὐτοῦ. *Κεῖται* δὲ, ὡς λίθος ἀκρογωνιαίος, συνδέων ἐφ' ἑαυτῷ τοὺς δύο λαοὺς, τὸν τε παλαιὸν καὶ τὸν νέον. Ἐπεὶ καὶ διὰ Ἡσαΐου προανεφώνησεν ὁ θεός· ὅτι Ἰδοὺ, τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκαρδάλου (α).

[Εἰς πᾶσιν μὲν σαρκὸς (1), ἥτοι, τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος καὶ παθῶν, καὶ λογισμῶν πονηρῶν καὶ δαιμόνων, καὶ τοῦ κατὰ τὸ γράμμα νόμου· ἀνάστασιν δὲ πνεύματος, ἧγουν, πνευματικοῦ φρονήματος καὶ φυσικῶν δυνάμεων, καὶ ἀρετῆς καὶ γνώσεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα νόμου.]

34 Καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον·

Καὶ εἰς θαῦμα ἀντιλεγόμενον τοῖς ἀπίστοις, εἶπουν, ἀντιλογίαν ὑφιστάμενον. Θαῦμα γὰρ ἦν, ὡς μήτε ἀνθρώπος μόνον ὢν, μήτε θεός μόνον, ἀλλὰ θεάνθρωπος. Διὸ καὶ, ὡς ὑπερφυοῦς ὄντος, ἀντιλέγουσι, πάντα κατὰ φύσιν ἐξετάζοντες, καὶ μηδὲν ὑπερφυεῖς ἐννοεῖν δυνάμενοι.

Τινὲς δὲ, σημεῖον ἀντιλεγόμενον, τὴν σταυρώσιν λέγουσι·

(α) Ἐκ. ΚΗ', 16. Π', 14. Ῥωμ. Θ', 35. (1) Παρὰ τῷ Β· ἡ πάλιν· εἰς κ. κ. λ. Παρὰ δὲ τῷ Α ἀναγινώσκονται ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ.

σημεῖον μὲν, ὡς σύμβολον φιλανθρωπίας· διὰ τοὺς ἀνθρώπους γὰρ ταύτην ὑπέμεινεν· ἀντιλεγόμενον δὲ, ὡς ὀνειδιζομένην ὑπὸ τῶν ἀπίστων.

35 (Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία·)

Ῥομφαίαν δὲ ὠνόμασε, τὴν τμητικωτάτην καὶ ὀξεῖαν ὀδύνην, ἣτις διήλθε τὴν καρδίαν τῆς Θεομήτορος, ὅτε ὁ υἱὸς αὐτῆς προσηλώθη τῷ σταυρῷ. Περὶ ταύτης γὰρ τῆς ἀλγυδόνων προεφήτευσεν.

35 Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

Τῶν ὑποπτευόντων, ὅτι οὐκ ἔστιν αὕτη μήτηρ αὐτοῦ. Ὡς περ γὰρ πολλοὶ, ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἀνθρωποπρεπεῖα αὐτοῦ, ἔλεγον, ὅτι ἀνθρώπος μόνον ἔστιν, υἱὸς τῆς Μαρίας· οὕτως ἄλλοι πάλιν, ἀποβλέποντες εἰς τὰ θεοπρεπεῖα αὐτοῦ, ὑπώπτευον, ὅτι θεός μόνον ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν αὕτη μήτηρ αὐτοῦ. Τότε δὲ, θεασάμενοι ταύτην πικρῶς ὀδυνωμένην, καὶ σφοδρῶς ὀδυρομένην, καὶ ἡττωμένην τῆς φύσεως, ἐπίστευσαν, ὅτι μήτηρ αὐτοῦ ἔστι, καὶ ἀπεκάλυψαν, εἶπουν, ἐξηγόρευσαν, τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν αὐτῶν, τοὺς τῆς ὑποψίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ Ἄννης τῆς προφήτιδος.

36 Καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς.

Προβεβηκυῖα, εἶπουν, γραιῦς.

36 Ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς.

37 Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νη-

στείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιώθη, διότι οὐκ ἀρίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἐν νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τῷ θεῷ. *Λατρείαν* δέ, τὴν δουλείαν καὶ θεραπίαν νόει.

38 Καὶ αὕτη, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ·

Ὁ χαρίσται τῷ θεῷ, τῷ ἐνανθρώπησαντι.

38 Καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ λυτρωτής. Ἀλλ' ὁ μὲν Συμεὼν, τύπος ἦν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· ἡ δ' Ἄννα, τῆς νέας, ὣν μέσος ὁ Χριστός κείμενος, τὴν μὲν ἀπέλυσε, τὴν δὲ παρακατέσχεν, ἐμφανίων, ὅτι ἡ μὲν Παλαιὰ, πέπαυται, ἡ δὲ Νέα, ζῇ.

39 Καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν νόμον Κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὴν πόλιν Ναζαρέτ.

Ἀπαντα, τὰ περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ παιδίου, καὶ τὰ περὶ τῆς θυσίας, περὶ ὧν ὁ νόμος ἐκέλευε.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ἰδοῦ, ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὅσον τῷ Ἰωσήφ, λέγων· Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον (α).

40 Τὸ δὲ παιδίον ἠῤῥαξε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας· καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό.

Κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ταῦτα πάντα νόησον. Ὡς παιδίον γὰρ ἠῤῥαξε μὲν, εἰς ἡλικίαν, ἐκραταιοῦτο δὲ, κατὰ τῆς κακίας, πνεύματι, ἦγουν, τῇ ἡνωμένῃ αὐτῷ θεότητι· πνεῦμα γὰρ

(α) Ματθ. Β'. 13.

καλεῖται καὶ ἡ θεότης· καὶ ἐπληροῦτο μὲν σοφίας, ὡς ἡνωμένον τῇ σοφίᾳ· χάρις δὲ τοῦ ἡνωμένου αὐτῷ θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό, παιδαγωγοῦσα τοῦτο καὶ ρυθμίζουσα καὶ κατακοσμοῦσα.

Ἡ καὶ ἐτέρως· Ἐκραταιοῦτο μὲν πνεύματι, ἦτοι, τῷ ἁγίῳ· χάρις δὲ θεοῦ, ἦγουν, τοῦ πατρὸς, ἦν ἐπ' αὐτό. Ὡς περ γὰρ ἐσαρκώθη, πατὴρ εὐδοκία, καὶ πνεύματος ἁγίου ἐπελεύσει· οὕτω καὶ ἐπολιτεύετο, καὶ ἐνήργει, εὐδοκία μὲν τοῦ πατρὸς, συνεργίᾳ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἱε-

42 ρουσαλήμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, κατὰ

43 τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς· καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοῦς, ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ·

Τελειωσάντων τὰς ἡμέρας τὰς τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα καὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἀζύμων. Ὑπέμεινε δὲ, εἵτουν, ὑπελείφθη ἐν Ἱερουσαλήμ, βουλόμενος συμμῖζαι τοῖς διδασκάλοις.

43 Καὶ οὐκ ἔγνω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.

Κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, ἵνα μὴ κωλύσωσιν αὐτόν, ὡς παῖδα καὶ ἀγράμματον.

44 Νομίσαντες δὲ αὐτόν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας ὁδόν· καὶ ἀνεζήτησαν αὐτόν ἐν τοῖς συγγε-

45 νέσι καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς. Καὶ μὴ εὐρόντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, ζητοῦντες αὐτόν.

46 Καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτόν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων.

Μίαν μὲν ἡμέραν ἀνάλωσαν, ὅτε ἦλθον ἡμέρας ὁδόν, καὶ ἀνεζήτησαν αὐτόν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς· ἐτέραν δὲ, ὅτε μὴ εὐρόντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, ζητοῦντες αὐτόν· κατὰ τὴν τρίτην δὲ λοιπὸν εὗρον αὐτόν. Ἐν

τῷ ἱερῷ δὲ εὐρίσκεται ὁ Χριστός, ἔχουν, ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ πράγματι, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἀνθρώπῳ.

46 Καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς.

Ακούοντα καὶ ἐπερωτῶντα περὶ τῶν νομίμων, ἵνα ἐκ νεότητος ἢ συνέσις αὐτοῦ γνωρισθῇ. Φοβήθημεν οὖν οἱ διδάσκαλοι, γινώσκοντες, ὅτι ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐστὶν ὁ Χριστός, πῶς διδάσκωμεν.

47 Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.

Εἶδε γὰρ τοῦτο γενέσθαι, ἵνα ὑστερον διδάσκων εὐπαράδεικτος αὐτοῖς εἴη.

48 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν·

Ὁ Ἰωσήφ, δηλονότι, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Ἐξεπλάγησαν δὲ, οὐ μόνον διὰ τὴν συνέσιν καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τόλμαν.

48 Καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ, ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.

Πατέρα αὐτοῦ, τὸν Ἰωσήφ ὠνόμασεν, ὡς μνηστῆρα ἑαυτῆς, καὶ ὡς τροφὸν αὐτοῦ. Ὀδυνώμενοι δὲ ἐζήτουν αὐτὸν, διὰ τὴν στήν. Καὶ εἴ τις δὲ ἐκ πόθου ὀδυνώμενος ζητήσει αὐτὸν, εὐρήσει αὐτόν.

49 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με;

Ὡς πλανώμενον, δηλαδή. Θεὸς οὐ πλανᾶται.

49 Οὐκ ἤδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με;

Εν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. Ἐλεγε δὲ περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὃ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Σολομὼν ὠκοδόμησεν. Ἀλλ' ἡ μὲν μήτηρ αὐτοῦ, περὶ τῶν θέσει πατρός αὐτοῦ εἶπεν· αὐτὸς δὲ ταύτῃ τὴν φύσει πατέρα αὐτοῦ ἐγνώρισε.

50 Καὶ αὐτοὶ οὐ συνήκαν τὸ ῥῆμα, ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς· Τὸ περὶ τοῦ ἱεροῦ.

51 Καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς.

Παιδεύων ὑποτάττεσθαι, μὴ μόνον τοῖς φύσει γονεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς θέσει.

51 Καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

Τὰ περὶ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς ῥήματα, οὐχ ἀπλῶς παιδὸς, ἀλλὰ καὶ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Διετήρει δὲ ταῦτα, ἐξετάζουσα καθ' ἑαυτὴν, ὡς μὴ ἀπλῶς εἰρημένα.

52 Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία, καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

Ὡς παιδίον, νόμῳ φύσεως ἀνθρωπίνης, προέκοπτεν εἰς ταῦτα κατὰ μικρόν· ὡς γὰρ θεὸς, παντέλειος ἦν.

[Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (Γ). Προέκοπτέ, φησιν, ὡς περ ἡλικία, οὕτω καὶ σοφία καὶ χάριτι· οὐ τῷ ταῦτα λαμβάνειν αὐξῆσιν· τί γὰρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τελείου γένοιτ' ἂν τελειώτερον; ἀλλὰ τῷ κατὰ μικρόν ταῦτα παραγυμνοῦσθαι καὶ παρελφάνεσθαι.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τοῦ γενομένου ῥήματος πρὸς Ἰωάννην.

ΚΕΦ. ΙΙΙ, 1 Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος.

Μετὰ τὸν προρρηθέντα Αὔγουστον, ὁ Τιβέριος γέγονε Καίσαρ

(1) Ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ· παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ καινίῳ.—Γρηγ. Ναζ. Σελ. 86.

τῶν Ῥωμαίων, τουτέστιν, αὐτοκράτωρ· τότε μὲν γὰρ ὁ Καῖσαρ μέζων ἦν τοῦ βασιλέως· ὕστερον δὲ τὸ τοῦ Καίσαρος ὑπεβιάσθη ἀξίωμα. Παρασημειῦται δὲ τὸν καιρὸν τοῦ τε τῆνικαῦτα Καίσαρος καὶ τῶν ἡγεμόνων ὁ εὐαγγελιστὴς, νόμῳ ἱστορίας· ἔθος γὰρ τοῦτο τοῖς ἱστορικοῖς.

1 Ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχούντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχούντος τῆς Ἰουδαίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχούντος.

Ἐρῆται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται περὶ τοῦ Ἰωσήφ τό· «Ἀκούσας δὲ, ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας, ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν (α).»

2 Ἐπὶ ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα.

Καὶ μὴν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μόνος ὁ Ἄννας ἦν ἀρχιερεὺς· ὁ γὰρ Καϊάφας ὕστερον γέγονεν ἀρχιερεὺς, κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος σταυρώσεως· ἀλλ' ὁ εὐαγγελιστὴς συμπάρελας καὶ τὸν Καϊάφαν, ὡς συμπράκτορα τοῦ Ἄννα· ἦν γὰρ γαμβρὸς αὐτοῦ, καὶ κοινὴν αὐτῷ τὴν κατοικίαν εἶχεν, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται περὶ τοῦ Πέτρου· ὅτι Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν (β). Καὶ γὰρ ὁ (1) Ἄννας ὕστερον συνέπραττε τῷ Καϊάφῃ ἐν τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτοῦ.

2 Ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην, τὸν τοῦ Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περιχωρον τοῦ Ἰορδάνου.

Ζήτησαν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τό· «Ἐν

(α) Ματθ. Β', 22. (β) Ματθ. Κς', 58. (1) Καὶ γὰρ καὶ ὁ—παρὰ τῷ Β.

δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (α).» καὶ ἀνάγνωθε τὴν ἐξήγησιν ὅλην τοῦ τοιαύτου ῥητοῦ.

3 Κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν.

Ἐρῆται περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῷ προοίμῳ τοῦ κατὰ Μάρκον, ἔνθα κεῖται τό· Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν (β).

4 Ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

Ταῦτ' ἐκ τῶν προφητικῶν διηρημνεύθησαν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· τὰ δὲ ἐφεξῆς, προφητεία ἐστὶ διδάσκουσα, ὅτι ἐξισώσει τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς, τὰς σκολιότητας καὶ τραχύτητας τῶν ἀνθρώπων εὐθύων καὶ λεαίνων τῷ ἀρότρῳ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Ἄκουε γὰρ· Πᾶσα φάραγξ κ. τ. λ.

[Τοῦ ἁγίου Μαζέμου (1). Ἐρημός, ἐστὶν ὁ κόσμος οὗτος, ἢ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἢ ἡ ἐκάστου ψυχὴ, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας παραβάσεως ἀκαρπίαν τῶν ἀγαθῶν· φωνὴ δὲ βοῶντος, λέγεται (2) ἡ κατὰ συνείδησιν ἐπὶ ταῖς ἐκάστῳ πλημμεληθεῖσι συναισθησίς, οἷον εἰ βοῶσα τὸν ἐλεγχον κατὰ τὸ κρυπτὸν τῆς καρδίας, καὶ παραινῶσα μετανοεῖν καὶ ἐτοιμάσαι τὴν ὁδὸν Κυρίου· ἐτοιμασίᾳ δὲ, ἡ τῶν τρόπων καὶ τῶν λογισμῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολή· ὁδὸς δὲ Κυρίου, ὁ κατὰ θεὸν ἐνάρξεται· εἰς· τρίβοι δὲ αὐτοῦ, τὰ διάφορα κατὰ θεὸν ἐπιτηδεύματα, ἃς εὐθύνουσιν οἱ ὁρθῶς καὶ ἀμέμπτως τὴν ἀρετὴν ἐπιτη-

(α) Ματθ. Γ', 1. (β) Μαρκ. Α', 4. (1) Ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελκιδίῳ, παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ. (2) λόγου, ἀντὶ τοῦ, λέγεται, παρὰ τῷ Β.

δεύοντες. Οὐ καλὸν γάρ, φῆσι, τὸ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται.]

5 Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται·

[Τοῦ αὐτοῦ (1). Φάραγξ ἐστίν, ἡ ἐκάστου σάρξ, ἡ τῷ πολλῷ καὶ σφοδρῷ βέβηκατι τῶν παθῶν ἐκχαθάρωθεῖσα, καὶ τὴν πρὸς τὴν ψυχὴν, κατὰ τὸν τοῦ συνδύσαντος θεοῦ νόμον, πνευματικὴν συνέχειαν καὶ συνάφειαν διατηρηθεῖσα. Δυνατὸν δέ, καὶ τὴν ψυχὴν νοηθῆναι φάραγγα, τὴν τῇ συγχῇ καὶ ὀξείᾳ πονηρῶν λογισμῶν ἐπιβρόχῃ κοιλανθεῖσαν, καὶ τῆς πνευματικῆς ὁμαλότητος τὸ κάλλος διὰ τῆς κακίας ἀποδαλῶσαν. Πᾶσα τοίνυν τοιαύτη φάραγξ τῶν ἐτοιμασάντων τὴν ὁδὸν Κυρίου πληρωθήσεται, τουτέστιν, εἰς τὴν ὀφειλομένην ἤξει κατὰστασιν, διὰ τῆς ἀποβολῆς τῆς κακίας καὶ τῆς ἀγνοίας, καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, καὶ ἀπολήφεται τὴν εὐπρέπειαν τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων.

Ὁρος μὲν ἐστὶ, πᾶσα γνῶσις ψευδώνυμος, ἐπαιρομένη κατὰ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τοῦ θεοῦ· βουνὸς δέ, πᾶσα κακία κατεξανισταμένη τῆς ἀρετῆς.

Ἡ ὁρος μὲν, τὰ ἐνεργητικὰ τῆς ψευδοῦς γνώσεως πνεύματα· βουνὸς δέ, τὰ ποιητικὰ τῆς κακίας, ἃ πάντα ταπεινωθήσεται καταβαλλόμενα καὶ κατασκαπτόμενα καὶ ἀπορρίπτόμενα διὰ τῆς ἀντιθέτου γνώσεως καὶ τῆς ἀντικειμένης ἀρετῆς.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ λόγον, ὁ μεταγαγὼν τὴν ἔξιν τῆς ψευδοῦς γνώσεως εἰς τὴν τῆς ἀληθοῦς, καὶ τὴν ἐνεργεῖαν τῆς κακίας εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς, οὗτος διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν ἀναπληροῖ τὰς τῶν φαραγγῶν κοιλότητας.

(1) Καὶ ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ, παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ.

Σκολιὰ μὲν, τὰ παρὰ φύσιν κινήματα τῶν αἰσθήσεων· εὐθεῖαι δέ, τὰ κατὰ φύσιν. Καὶ πάλιν· τραχεῖαι μὲν, αἱ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν προσβολαί· ὁδοὶ δὲ λείαι, αἱ διὰ τούτων μεθ' ὑπομονῆς καὶ εὐχαριστίας ἀγωγαί· ὁμαλίζει γάρ καὶ μεταβάλλει τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον αὐτῶν (1) ἡ μεθ' ὑπομονῆς εὐχαριστία. Σκολιὰ δέ, σαφέστερον εἰπεῖν, οἱ δι' ἡδονῆς ἀκούσιοι πειρασμοί· πολὺτροπος γὰρ ἡ ἡδονή· ὥσπερ καὶ τραχεῖαι οἱ δι' ὀδύνης ἀκούσιοι.]

Καὶ ἡ φάραγξ καὶ τὸ ὄρος καὶ ὁ βουνός, ἀνώμαλα καὶ δυσπρόσιτα· αἰνίσσεται δὲ διὰ τῆς φάραγγος μὲν, τοὺς ἀποτόμους καὶ ἐλκυτικαὺς εἰς κακίαν ἀπότομος γὰρ καὶ ἀπόκριμνος ἡ φάραγξ· διὰ τοῦ ὄρους δὲ καὶ βουνοῦ, τοὺς ἐπηρμένους καὶ σκληροὺς καὶ ἀκάρπους εἰς ἀρετὴν. Καὶ πληροῦται μὲν πᾶσα φάραγξ, ἐπιβαλλομένου τοῦ λείποντος, ἤρουν, τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς· ταπεινοῦται δὲ πᾶν ὄρος καὶ βουνός, ἀποτεμνομένου τοῦ περιτεύοντος, ἤτοι, τῆς ἀσεβείας καὶ κακίας.

Τὸ δέ, πᾶς, εἰ καὶ καθολικόν ἐστίν, ἀλλ' οὖν παρ' Ἐδδαίοις πολλὰκις οὐ σημαίνει τὸ καθόλου, ἀλλὰ πλῆθος ἀπλῶς. Εἴη δ' ἂν καὶ ἐτέρως φάραγξ μὲν, οἱ καταρρέχοντες εἰς ἐάθος ἀπωλείας ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπληρώθησαν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· ὄρος δὲ καὶ βουνός, οἱ ἐπηρμένοι θαίμονες, οἵτινες ἐταπεινώθησαν καὶ κατέπεσον ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

5 Καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·

Τὰ σκολιὰ ἦθη τῶν διεστραμμένων ἀνθρώπων, καὶ αἱ τραχεῖαι γινῶμαι αὐτῶν εὐθυνθήσονται καὶ λειανθήσονται, ὥστε ὁδεύειν ἐπ' αὐτῶν ὁμαλῶς τὸν Χριστόν. Ἡ καὶ ἡ σκολιότης καὶ τραχύτης τῆς κακίας, εἰς εὐθύτητα καὶ λειότητα ἀρετῆς μεταστήσεται.

Ἡ καὶ ἐτέρως. Ἡ σκολιότης καὶ ἡ τραχύτης τοῦ παλαιοῦ

(1) Τῶν πειρασμῶν.

νόμου, εἰς εὐθύτητα καὶ λειότητά τοῦ εὐαγγελίου μεταβλή-
θήσεται. Τοῦ δὲ παλαιοῦ νόμου σχολιότης μὲν, ἡ ἀσάφεια
καὶ ποικιλία· τραχύτης δὲ, τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀσυμπαθές. Καὶ
τοῦ εὐαγγελίου πάλιν εὐθύτης μὲν, ἡ σαφήνεια καὶ ἀπλότης·
λειότης δὲ, ἡ πραότης καὶ συμπάθεια.

6 Καὶ ὁφεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.»

Τὸ σωτήριον φῶς τοῦ εὐαγγελίου, ἡ τὴν σωτήριον ἐνανθρώ-
πησιν, ἀ καὶ ἄμφω ἡτοίμασεν ὁ θεὸς κατὰ πρόσωπον πάντων
τῶν λαῶν.

7 Ἐλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆ-
ναι ὑπ' αὐτοῦ. Γεννήματα ἐχιδνῶν! τίς ὑπέδειξεν
ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψεν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
εὐαγγελίου αὐτοῦ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ.

8 Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας· καὶ
μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν τὸν
Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ
τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

9 Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων
κεῖται. Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν,
ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Παραπλησίως καὶ ταῦτα, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν
πάντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰωάννην.

10 Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· Τί οὖν
ποιήσομεν;

Κελευσθέντες ποιεῖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, ἐπερωτῶσιν.

11 Ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς· Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας,
μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι·

Μεταδότω τῷ μηδὲν ἔχοντι, ἢ τῷ ἔχοντι μὲν, ἄχρηστον δέ.

11 Καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁμοίως ποιείτω.

Διὰ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἐνδύματος καὶ τῆς τροφῆς εἰσπρε-
ταὶ τούτοις τὴν ἀντίληψιν τῶν πενήτων, καὶ τὸ κοινωνικὸν
καὶ φιλόλληλον. Οὐδὲν οὖν βαρύτερον, τό γε νῦν ἔχον, ἐπι-
τάττει αὐτοῖς, εἰδὼς, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ εἰς μακρὰν νομοθε-
τήσῃ τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς.

12 Ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς

13 αὐτόν· Διδάσκαλε, τί ποιήσομεν; Ὁ δὲ εἶπε πρὸς
αὐτούς· Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν
πράσσετε.

Διάταγμα γὰρ εἶχον ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσι περὶ ποσότητος καὶ
ποιότητος τῶν ἀπαιτούμενων.

14 Ἐπηρώτων δὲ αὐτόν καὶ στρατευόμενοι, λέγοντες·

Καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μη-
δένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε.

Διείσιον γὰρ καὶ ἐσυκοφάντουν πολλοὺς, ὡς ἀποστάτας ἢ
ἐπιβούλους τοῦ Καίσαρος, δι' αἰσχροκέρδειαν.

14 Καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.

Τοῖς σιτηρεσίοις. Καταλλήλως οὖν πᾶσι παρήνεσε, τὴν τε-
λεωτέραν διδασκαλίαν ἀπολελοιπῶς τῷ Χριστῷ.

15 Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ.

Υπολαμβάνοντος. Εἶτα ἐφερμηνεύει τὸν λόγον.

15 Καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός· ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασιν·

Διαλογιζομένων πάντων, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, ὃν οἱ προφῆται καταγγέλλουσιν. Ἐξέπληττε γὰρ αὐτοὺς ὁ λόγος καὶ ἡ πολιτεία αὐτοῦ. Γνοὺς δὲ ὁ Ἰωάννης τὴν τοιαύτην αὐτῶν ὑπόληψιν τῷ διορατικῷ πνεύματι, ἀπεκρίνατο διορθούμενος αὐτήν.

16 Λέγων· Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ·

Ἐρῆται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῷ προοίμῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου (α).

†† Ὁ Ἰωάννης (1) φησὶν, Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ, κατὰ μὲν τὴν προφανῆ ἐννοίαν δηλοῖ, ὅτι οὐδὲ ἔσχατος δούλος αὐτοῦ εἰμὶ ἄξιος τάττεσθαι· κατὰ δὲ τὸ κρυφιώτερον, δύο ὑποδήματα εἰς τοῦ Κυρίου, ἢ τε ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπιδημία, καὶ ἡ ἐκ γῆς ἐπὶ τὸν ἄδην. Τούτων οὖν τῶν δύο ἐπιδημιῶν τοὺς τρόπους οὐ δύναται τις λῦσαι, οὐδὲ εἰ κατὰ Ἰωάννην ἐστί. Τίς γὰρ δύναται εἰπεῖν, ἢ πῶς ἐσαρκιώθη, ἢ πῶς κατέλθεν εἰς ἄδην;

16 Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πυρί· Ἐν τῷ δηλωθέντι τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου εὐρήσεις καὶ περὶ τούτου.

(*) Ματθ. Α, 7.

(1) Τὸ σχόλιον τοῦτο εὐρίσκον ὁ ἑντίνος ἐν τῷ περιελθόντι τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου· ἀλλ' οὐτε παρὰ τῷ Α οὔτε παρὰ τῷ Β εὐρίσκεται, καὶ μετὰ τὴν ἐνταύθα ἐκ τοῦ περιελθόντος Σηλ. 325. Ε.

[Βαπτίζει (1) Χριστὸς ἐν Πνεύματι μὲν ἁγίῳ, τοὺς πιστοὺς, ἐν πυρὶ δὲ, τοὺς ἀπίστον· καὶ τὸ μὲν, ἐν τῷ παρόντι βίῳ· τὸ δὲ, ἐν τῷ μέλλοντι.]

17 Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ· καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω.

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψε, καὶ διερμηνεύθησαν ὁμοίως ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.

18 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν.

Πολλὰ καὶ ἕτερα περὶ τοῦ Χριστοῦ εὐηγγελίζετο τῷ λαῷ, παρακαλῶν προσδραμεῖν καὶ πιστεῦσαι αὐτῷ, ἐρχομένῳ ἤδη· ἢ πολλὰ περὶ σωτηρίας αὐτῶν, παρακαλῶν μετάνοῆσαι αὐτούς.

19 Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πο-

20 νηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

Μετὰ τὸ βαπτισθῆναι τὸν Χριστὸν, διλονότι. Ἐρῆται δὲ περὶ τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου.

21 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, ἀνεψ-

22 χθῆναι τὸν οὐρανόν, καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδει, ὥσει περιστερὰν, ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν· Σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ ἡδόκησα.

Βαπτισθεὶς προσήχετο, διδάσκων, ὅτι χρὴ τοὺς βαπτισθέν-

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελθόντι παρὰ τῷ Α.

τας προσεύχεσθαι. Τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδεν κατῆλθεν, ἵνα θεαθῇ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Περὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ πλατύτερον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ πάντα κατὰ ῥῆμα.

23 Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὥσει ἐτῶν τριάκοντα.

Περὶ τούτων εἴρηται καλῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ ῥηθέντος τρίτου κεφαλαίου, ἐνθα κεῖται τό· Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (α).

[Ὁ τριάκοντα (1) οὗτος ἀριθμὸς χρόνου τε καὶ φύσεως αἰσθητῆς καὶ φύσεως νοητῆς δημιουργὸν καὶ προνοητὴν εἰσάγει τὸν Κύριον· χρόνου μὲν, διὰ τοῦ ἐπτά· ἐβδομαδικός γάρ ὁ χρόνος· φύσεως δὲ αἰσθητῆς, διὰ τοῦ πέντε· πενταδική γὰρ ἡ αἰσθητικὴ φύσεως δὲ νοητῆς, διὰ τοῦ ὀκτώ· ὑπὲρ γὰρ τὸν χρόνον ἡ τῶν νοητῶν γένεσις. Προνοητὴν δὲ (2), διὰ τοῦ δέκα, διὰ τε τὴν δεκάδα τῶν ἐντολῶν τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι τοὺς ἀνθρώπους ἐνάγουσαν, καὶ διὰ τὸ ἀρχὴν εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Κυρίου προσηγορίας τὸ ἰῶτα. Συνθεὶς οὖν τὸν ἐπτά καὶ τὸν πέντε, καὶ τὸν ὀκτώ καὶ τὸν δέκα (3), τὸν τριάκοντα πληρώσεις, μυστικῶς τὰ δηλωθέντα ὑπαινιττόμενον.]

23 Ἀρχόμενος.

Αρχόμενος τῆς εἰς τὸν λαὸν ἀναδείξεως αὐτοῦ, τῆς φανερᾶς πολιτείας αὐτοῦ (4), ἥτοι, τῶν σημείων καὶ τῆς διδασκαλίας.

23 Ὡν, ὡς ἐνομιζέτο, υἱὸς Ἰωσήφ.

Ὡς ἐδόκει τοῖς Ἰουδαίοις· ὡς γὰρ ἡ ἀλήθεια εἶχεν, οὐκ ἦν υἱὸς αὐτοῦ. Εἰπὼν δὲ περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἀναβαίνει καὶ ἐπὶ τὸν πατέρα τοῦ Ἰωσήφ, εἶτα καὶ ἐπὶ τὸν πάππον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ

(α) Ματθ. Γ', 1. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιεχόμενῳ. (2) Νόμι· τὸ, εἰσάγει. (3) Ἀριθμὸν. (4) Ἡ ἡρμηνεία αὕτη ἐρρηκτικὴ δύναται τὰ ἀπαρμολογητὰ εἰς τὸν λαῖον, ἀναδείξεως, Λουκ. Α', 80.

τὸν πρόπαππον, καὶ ἐπὶ τὸν ἐπίπαππον, καὶ οὕτω λοιπὸν ἀναποδιῶν, ἀνεισιν ἄχρι τοῦ Ἀδάμ.

Εἴρηται δὲ περὶ τῆς τοιαύτης γενεαλογίας ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γενεαλογίας, ἐνθα κεῖται τό· Υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ (α). Καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν αἰτίαν.

23 Τοῦ Ἡλεί.

Ἰωσήφ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡλεί. Ἀλλὰ πῶς ὁ μὲν Ματθαῖος υἱὸν τοῦ Ἰανώβ· εἶπε τὸν Ἰωσήφ· ὁ δὲ Λουκᾶς νῦν, υἱὸν τοῦ Ἡλεί· Διότι, τοῦ Ἡλεί τετελευτηκότος ἄπαιδος, ὁ ὁμομήτριος ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, λαβὼν τὴν ἐκείνου γυναῖκα κατὰ τὸν νόμον, γέννηκε τὸν Ἰωσήφ, καὶ γέγονεν ὁ Ἰωσήφ νόμος μὲν, υἱὸς τοῦ Ἡλεί· φύσει δὲ, υἱὸς τοῦ Ἰακώβ. Καὶ λοιπὸν Ματθαῖος μὲν, τὸν φύσει πατέρα αὐτοῦ ἀνέγραψε· Λουκᾶς δὲ, τὸν νόμον. Καὶ ἀμφοτέρωθεν γὰρ ὁ Ἰωσήφ εὐρίσκεται τὴν ἀναφορὰν τοῦ γένους ἔχων ἐπὶ τὸν Δαυὶδ.

24 Τοῦ Ματθάν.

Τοῦ Ἡλεί, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ματθάν. Ἀλλὰ πάλιν, πῶς τὸν Ματθάν ὁ μὲν Ματθαῖος πατέρα λέγει τοῦ Ἰακώβ· ὁ δὲ Λουκᾶς νῦν, πατέρα τοῦ Ἡλεί· Διότι ἄλλος οὗτος ὁ Ματθάν καὶ ἄλλος ἐκεῖνος. Τὴν γὰρ μητέρα τοῦ Ἡλεί καὶ τοῦ Ἰακώβ, πρῶτα μὲν ἔφημεν ὁ παρὰ τῷ Λουκᾷ Ματθάν οὗτος, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἡλεί· εἶτα, ἀποθανόντος ἐκείνου, χήρην οὔσαν ἡγάγετο ταύτην ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ Ματθάν ἐκεῖνος, τῆς αὐτῆς μὲν φυλῆς ὦν, ἐτέρως δὲ συγγενείας, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Λοιπὸν οὖν, Ἡλεί καὶ Ἰακώβ ὁμομήτριοι μὲν, ἐτεροπάτριοι δὲ· ἀνάγουσι δὲ τὸ γένος, ὁ μὲν τοῦ Ἡλεί πατὴρ, ἐπὶ Ἰησά, τὴν υἱὸν τοῦ Ζοροβάβελ· ὁ δὲ τοῦ Ἰακώβ πατὴρ, ἐπὶ Ἀβιουδ, τὸν υἱὸν ὁμοίως τοῦ Ζοροβάβελ, καὶ ἀμφοτέροι δὲ ἐπὶ τὸν Ζοροβάβελ, ἀφ' οὗ τὰ δύο γένη ταῦτα ἐσχίσθησαν. Καὶ ἄλλα δ' τοιαῦτά εἰσιν ἐν ταῖς τῶν εὐαγγελιστῶν γενεαλογίαις.

(α) Ματθ. Α', 1.

24 Τοῦ Λευὶ, τοῦ Μελχὶ, τοῦ Ἰαννά, τοῦ Ἰωσήφ,
 25 τοῦ Ματθαίου, τοῦ Ἀμώς, τοῦ Ναούμ, τοῦ Ἑσλὶ,
 26 τοῦ Ναγγαί, τοῦ Μαάθ, τοῦ Ματθαίου, τοῦ Σε-
 27 μεί, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωαννά, τοῦ Ῥη-
 σά, τοῦ Ζοροβάβελ, τοῦ Σαλαθιήλ, τοῦ Νηρί.

Τὸν Σαλαθιήλ ὁ μὲν Ματθαῖος, υἱὸν τοῦ Ἰεχονίου ὠνόμα-
 σεν, ὡς κατὰ φύσιν υἱὸν αὐτοῦ· ὁ δὲ Λουκᾶς νῦν, υἱὸν τοῦ
 Νηρί, ὡς κατὰ νόμον. Ἀνάγουσι δὲ καὶ οὗτοι τὸ γένος, ὁ μὲν
 Νηρί, ἐπὶ Νάθαν, τὸν υἱὸν τοῦ Δαυὶδ· ὁ δὲ Ἰεχονίας, ἐπὶ Σο-
 λουμώντα, τὸν υἱὸν ὁμοίως τοῦ Δαυὶδ, καὶ ἀμφοτέροι δὲ πά-
 λιν ἐπὶ τὸν Δαυίδ.

28 Τοῦ Μελχὶ, τοῦ Ἀδδὶ, τοῦ Κωσάμ, τοῦ Ἑλμω-
 29 δάμ, τοῦ Ἡρ, τοῦ Ἰωσή, τοῦ Ἑλιέζερ, τοῦ Ἰω-
 30 ρεῖμ, τοῦ Ματθάτ, τοῦ Λευὶ, τοῦ Συμεών, τοῦ
 Ἰούδα, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰωάν, τοῦ Ἑλιακεῖμ,
 31 τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Μαϊνάν, τοῦ Ματθαθά, τοῦ Να-
 32 θάν, τοῦ Δαυίδ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Ὠδῆδ, τοῦ Βοόζ,
 33 τοῦ Σαλμών, τοῦ Ναασσών, τοῦ Ἀμιναδάβ, τοῦ
 34 Ἀράμ, τοῦ Ἑσρώμ, τοῦ Φαρές, τοῦ Ἰούδα, τοῦ
 Ἰακώβ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Θάρα, τοῦ
 35 Ναχώρ, τοῦ Σεροῦχ, τοῦ Ῥαγαῦ, τοῦ Φαλέκ, τοῦ
 36 Ἑβέρ, τοῦ Σαλά, τοῦ Καϊνάν, τοῦ Ἀρφαξάδ, τοῦ
 37 Σήμ, τοῦ Νῶε, τοῦ Λάμεχ, τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ
 Ἐνώχ, τοῦ Ἰαρὲδ, τοῦ Μαλελεήλ, τοῦ Καϊνάν,
 38 τοῦ Ἐνώε, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ.

Ἀπὸ τοῦ νέου Ἀδάμ ἀρξάμενος, ἀνῆλθε γενεαλογῶν ἄχρι τοῦ
 παλαιοῦ Ἀδάμ. Τὴν αἰτίαν δὲ μεμάθηκας ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς
 παρὰ τῷ Ματθαίῳ γενεαλογίας, ἐνθα κεῖται τό· Υἱοῦ Δαυίδ,
 υἱοῦ Ἀβραάμ (α).

(α) Ματθ. Δ', 1.

38 Τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Ἀδάμ, τοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τοῦ Ἀδάμ γὰρ οὐκ ἔστι πατὴρ
 ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐπλασεν αὐτόν. Ὅρα δὲ, ὅτι ἀπὸ τῆς
 ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἀρξάμενος, εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ
 τὸν λόγον τῆς γενεαλογίας ἀνῆλθες, δεῖξας τὸν Χριστὸν ἡρ-
 γμὲνον μὲν, ὡς ἄνθρωπον· ἀναρχον δὲ, ὡς Θεόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ Σωτῆρος.

ΚΕΦ. ΙV, 1 Ἰησοῦς δὲ πνεύματος ἁγίου πλήρης
 ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἦγετο ἐν τῷ
 2 πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ἡμέρας τεσσαράκοντα
 πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἵνα μάθωμεν, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον
 λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν
 τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Τό-
 τε ὁ Ἰησοῦς ἀνῆλθῃ εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πει-
 ρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου (α).

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Σωτῆρος, ὥσπερ
 διδάσκαλον εἶχε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐχ ὡς τῆς ἡνωμένης
 αὐτῷ θεότητος οὐκ ἀρκούσης· ἀλλὰ, καθάπερ εὐδοκίᾳ τοῦ πα-
 τρός ἐνηνθρώπησεν, οὕτω καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ἐτελειούτο, ἵνα τὸ ὁμοφυὲς αὐτῶν δευχθῇ καὶ φανεράλληλον (1).

2 Καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις·
 3 καὶ συνετελεσθεῖσάν αὐτῶν, ὕστερον ἐπείνασε. Καὶ

(α) Ματθ. Δ', 1. (1) καὶ φεράλληλον. Β. Τεῦτο μὲν παρὰ τὸ,
 φέρειν, ἐκεῖνο δὲ παρὰ τὸ, φανεροῦν. Ἐάν τὸ, φεράλληλον, κρῆθῃ ὡς ὀρ-
 θόν, τὸ, φέρειν, ἐκληπτέον ὡς ἔβρ. ἱ. 3.: Ἡ ἁγία Τριάς φέρει ἐαυτὴν, τ. ε.
 ἐπαρκῆς, αὐτάρκης ἐστὶν αὐτὴ ἐαυτῇ. Ἐάν δὲ τὸ, φανεράλληλον: Ἡ ἁγία
 Τριάς αὐτὴ ἐαυτὴν φανεροῖ ταῖς ἀνθρώποις.

εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπέ
4 τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος. Καὶ ἀπεκρίθη
Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, λέγων· Γέγραπται· «Ὅτι οὐκ
ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παν-
τί ῥήματι θεοῦ.»

Εκεῖ καὶ ταῦτα πάντα κατὰ λόγον ἡρμηνεύθησαν.

5 Καὶ ἀναγαγὼν αὐτόν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν,
ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης
6 ἐν στιγμῇ χρόνου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος·
Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπαντα, καὶ τὴν
δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ὃ ἐὰν θέ-
7 λω, δίδωμι αὐτήν. Σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώ-
8 πιόν μου, ἔσται σου πάντα. Καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ,
εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέ-
γραπται γάρ· «Προσκυνήσεις Κύριον τὸν θεόν σου,
καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.»

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ σφραγίστατα
εἴρηται, ἐνθα κεῖται τό· Πάλιν παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διά-
βολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν (α).

9 Καὶ ἤγαγεν αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔστησεν
αὐτόν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· καὶ εἶπεν αὐτῷ·
Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κά-
10 τω· γέγραπται γάρ· «Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐν-
11 τελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε· καὶ ἐπὶ
χειρῶν ἁρουσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν
12 πόδα σου.» Καὶ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι
εἴρηται· «Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν θεόν σου.»

Ὁμοίως καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ προσηκόντως

(α) Ματθ. Δ', 8.

ἐσαφηνίσθησαν, ὅπου τό· Τότε παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διάβο-
λος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν (α).

13 Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος,
ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

Ἐρρήθη καὶ περὶ τούτου ἐν αὐτῷ, καὶ ζήτησον τό· Τότε
ἠφίησιν αὐτόν ὁ διάβολος (β).

14 Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύ-
ματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν·

Ἐν τῇ δυνάμει τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος, ἥ καὶ τοῦ ἁγίου
πνεύματος, ἵνα μάθωμεν, ὅτι ὁ νικήσας τὸν διάβολον, λοιπὸν
ἐνδυναμοῦται τῷ θεῷ πνεύματι πρὸς τὸ ποιεῖν σημεῖα.

14 Καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ
15 αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς
αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

Εὐφημούμενος ὑπὸ τῶν ἀπονήρων ὄχλων.

16 Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος·

Εἴρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαίου, μετὰ τὸ τέλος τῶν παραβολῶν.

16 Καὶ εἰσῆλθε, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν
σαββάτων, εἰς τὴν συναγωγὴν· καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.

Προτραπείς ὑπὸ τῶν διδασκάλων τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς
διδάσκαλος· ἥ ἵνα γνοῖεν, εἰ δύναται ἀναγινώσκειν, μὴ μαθὼν
γράμματα.

17 Καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου·
καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον, εὔρε τὸν τόπον, οὗ ἦν

18 γεγραμμένον· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ·

Κατ' οἰκονομίαν εὔρεν εὐθὺς τὰ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ

(α) Ματθ. Δ', 5. (β) Ματθ. Δ', 11.

(TOM B'.)

ῥητά· διὰ τοῦ προφήτου γὰρ αὐτὸς ταῦτα προανεφώνησεν·
 Ὡς ἄνθρωπος δέ φησιν, ὅτι Θεότις Κυρίου, ἦτοι, τοῦ υἱοῦ, ἐπ’
 ἐμὲ τὸν Ἰησοῦν, τουτέστιν, Ὁ θεὸς ἦνωταί μοι· πνεῦμα γὰρ,
 τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ νόησον κἀνταῦθα. Πνεῦμα δὲ Κυρίου
 ἐπ’ ἐμὲ, διὰ τὸ σωθῆναι τοὺς ἀνθρώπους· τοῦτο γὰρ ἐλλείπον
 συνεξακούεται, καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ ἐφεξῆς ῥητοῦ·

18 Οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με·

Οὗ εἶνεκεν, οὗ χάριν, ἔχρισέ με τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός·
 ἔχρισε δὲ με, οὐκ ἐλαίῳ, καθάπερ τοὺς βασιλεῖς ἔχριον, ἀλλὰ
 τῇ θεότητι.

18 Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με·

Ὁ πατήρ, δηλονότι. Πτωχοὺς δὲ λέγει, τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὡς
 μὴ ἔχοντας τὸν πλοῦτον τῆς εὐσεβείας, καὶ γυμνοὺς παντὸς
 ἀγαθοῦ.

Ἡ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, πτωχοὺς ὄντας ἐν ἀρετῇ, οἷς ὁμοῦ
 πᾶσιν εὐηγγελίσατο τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὴν ἐνάρετον πολιτείαν,
 διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

18 Ἰάσασθαι τοὺς συνετρίμμένους τὴν καρδίαν·

Τοὺς αὐτοὺς, ὧν ἡ καρδία συνετρίβη τῷ βάρει τῆς ἁμαρτίας.

19 Κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρασιν, καὶ τυφλοῖς ἀνά-
 θλεψιν·

Αἰχμαλώτοις μὲν, τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ
 διαβόλου· τυφλοῖς δὲ, τοῖς τυφλωθεῖσι τὸν νοῦν ὑπὸ τῶν
 παθῶν. Ἐκήρυττε δὲ τοῖς μὲν, ἐλευθερίαν· τοῖς δὲ, σύ-
 νειν, ὅτε παρεδίδου τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς. Αὗται γὰρ
 εἰσι τὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος.

19 Ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει·

Ἀπολύσαι ἐν ἐλευθερίᾳ τοὺς τεθραυσμένους τῇ τυραννίδι τῶν
 δαιμόνων.

19 Κηρύξαι ἐνικυτὸν Κυρίου δεκτόν·»

Ἐνικυτὸν μὲν εἶπε, τὸν καιρὸν, καθ’ ὃν ἐδίδασκε καὶ ἐθαυμα-
 τούργει· δεκτόν δὲ αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς εὐαπόδεκτον τῷ πατρὶ
 ὑπὲρ πάντ’ ἐνικυτὸν. Ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ καιρῷ ἡ σωτηρία
 πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐβλάστησεν, ἦτοι, τὸ σωτήριον εὐαγ-
 γέλιον. Ἐκήρυττε δὲ τὸν ἐνικυτὸν τοῦτον, μετὰ τὸ πειρασθῆναι
 καὶ νικῆσαι τὸν πειραστὴν, καὶ ὑποστρέψαι. Ἀπὸ τότε γάρ,
 φησιν, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν, καὶ λέγειν· Μετανοεῖτε·
 ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν (α). Τὸ γὰρ, ἤγγικε,
 καιροῦ σημαντικόν ἐστι.

20 Καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ,
 ἐκάθισε·

Τῷ ὑπηρέτῃ τῶν διδασκάλων.

20 Καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν
 ἀτενίζοντες αὐτῷ.

Ἰνα ἀκούσωσι, πῶς ἐρμηνεύει τὰ ἀναγνωσθέντα ῥητά.

21 Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς· Ὅτι σήμερον πε-
 πλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

Ἡ γραφὴ αὕτη, ἡ ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν· τὸ δὲ, σήμερον, ἀντὶ
 τοῦ, ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. Τοῦτο δὲ εἰπὼν, ἐδήλωσεν,
 ὅτι αὐτός ἐστι, περὶ οὗ τὰ ἀναγνωσθέντα.

22 Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ, καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ
 τοῖς λόγοις τῆς χάριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ
 τοῦ στόματος αὐτοῦ·

Εἶπε γὰρ καὶ ἄλλα θαύμαστα, ἐφ’ οἷς ἐθαύμαζον, καὶ ἐμαρ-
 τύρουν αὐτῷ χάριν θεῖαν.

(α) Μαθ. Δ', 17.

22 Καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;

Ζήτησον ἐν τῷ δηλωθέντι εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτου, πλατύτερον ἐκεῖσε κειμένου.

23 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἤκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ Καπερναοῦμ, ποιήσον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.

Παραβολὴν ἐνταῦθα, τὴν παροιμίαν ὠνόμασε· παροιμία γὰρ ἦν λεγομένη ἐπὶ τῶν νοσούντων ἱατρῶν, Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν. Εἶπε δὲ τοῦτο, γινὼς αὐτοὺς θέλοντας ἰδεῖν σημεῖα. Φησὶν οὖν· Πάντως ἐρεῖτέ μοι· Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν, ἤγουν, τὴν πατρίδα σου, νοσοῦσαν οὐ μόνον ταῖς καχεξίαις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῆς ψυχῆς, καὶ μὴ δυναμένην πιστεύειν, οἷς ἀκούει γινομένοις παρὰ σοῦ σημείοις, εἰ μὴ καὶ δι' ὁψέως τοιαῦτα θεάσκηται.

24 Εἶπε δέ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Ἐν τῷ προρρήθέντι εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀκριβῶς ἐρρήθη καὶ περὶ τούτου.

25 Ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν· πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἕτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο

26 νετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας, εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδῶνος, πρὸς γυναῖκα χήραν.

Ἐμφαίνει διὰ τοῦ παραδείγματος, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἄξιοι σημείων, διὰ τὴν ἀνίατον ἀπιστίαν αὐτῶν. Ὡς περ γὰρ ὁ Ἡλίας τότε, πολλῶν χηρῶν οὐσῶν ἐν τοῖς Ἰσραηλίταις, πρὸς οὐδεμίαν δὲ αὐτῶν ἐπέμφθη παρὰ θεοῦ, ὡς ἀναξίων τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ,

πρὸς μόνην δὲ τὴν οἰκοῦσαν ἐν Σάρεπτα (1), πόλει τῆς Σιδῶνος χώρας, ἦλθε, διὰ τὸ σεμνὸν αὐτῆς, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἔτοιμον, καίτοι ἀλλόφυλον οὔσαν, καὶ ἐθαυματούργησε παρ' αὐτῇ, ὡς ἡ τρίτη τῶν Βασιλειῶν διέξεισιν (α). οὕτω καὶ αὐτὸς πρὸς οὐδένα μὲν τῶν ἀναξίων ἔρχεται, ποιήσων σημεῖον, διὰ τὸ μὴ μόνον ἀκερδὲς, ἀλλὰ καὶ βλασφημίας παρὰίτιον, πρὸς μόνους δὲ τοὺς μεταβληθησομένους καὶ ὠσεληθησομένους.

[Οὐκοῦν (2) αὕτη ἡ χήρα ἀλλόφυλος, ὡς σὺ εἴρηκας; ἀλλὰ μάλλον ἐκ τῆς λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, καὶ μήτηρ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, ἣν λαβὼν μετὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ προφητείας, κατόκησεν (3) ἐν γῇ ἀλλοφύλων, αἰσχυρόμενος τοὺς αὐτοῦ ὁμοφύλους, ἐν τῷ διαψευσθῆναι τὴν αὐτοῦ προφητείαν, ἣν προσέφηκε περὶ τῆς Νινευὶ, ὡς ἡ τρίτη τῶν Βασιλειῶν διέξεισιν.]

27 Καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραὴλ· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη, εἰ μὴ Νεεμὰν ὁ Σύρος.

Τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἐνέφηκε παραδείγματος.

28 Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ,

29 ἀκούοντες ταῦτα. Καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτόν· ἔξω τῆς πόλεως· καὶ ἤγαγον αὐτόν ἕως ὄφρους τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν.

Ἐδειξαν ἐντεῦθεν ἀναξίους σημείων ἑαυτοὺς, καὶ τὸν περὶ τούτου λόγον τοῦ Σωτῆρος ἐβεβαίωσαν, ἀφ' ὧν ἐπεχείρησαν.

30 Αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

Φρουρούμενος τῇ ἡνωμένῃ αὐτῷ θεότητι.

31 Καὶ κατήλθεν εἰς Καπερναοῦμ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας·

(1) Σαρεφθά. Β. (α) Γ' Βασιλ. 12', 9. καὶ ἐξ. (2) Ταῦτα παρὰ χειρὸς πάντη νεωτέρως παρὰ τῷ Α' διορθοῦνται δὲ δι' αὐτῶν τὰ προηγούμενα σχολιον. (3) Νόει τὸ, μετ' αὐτῆς,

32 καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι. Καὶ ἐξεπλήρουντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

Εγγράψτε τοῦτο καὶ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξηγήσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ τοῦ ἔχοντος πνεῦμα δαιμονίου.

33 Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

Ταῦτα καὶ Μάρκος ἱστορήσεν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ κατὰ λόγον.

35 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Φιμώθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, μὴδὲν βλάψαν αὐτόν.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

36 Καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας· καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται;

Παραπλησίως καὶ ταῦτα.

37 Καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.

38 Ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος· ἡ πενθερά δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ· καὶ ἠρώτησαν αὐτόν περὶ αὐτῆς. Καὶ ἐπιστάς ἐπάνω αὐτῆς, ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διτχόνει αὐτοῖς.

Ἠρώτησαν μὲν, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλεισαν· ἐπετίμησε δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐπέταξε.

Τὰ δὲ περὶ τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου σαφῶς ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.

40 Δύοντος δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενούντας νόσοις ποικίλαις, ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ, ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθείς, ἐθεράπευσεν αὐτούς.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑννάτου κεφαλαίου (I) τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

41 Ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα· Ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

Επιτιμῶν, ἀντὶ τοῦ, ἐπιστομίζων. Ἀνάγνωθι δὲ ἐν τῷ τρίτῳ

(1) Ἐν τῷ ἑννάτῳ κεφαλαίῳ, παρὰ τῷ B.

κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια (α).

42 Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον·

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτου ἐν αὐτῷ.

42 Καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτὸν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ· καὶ κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

43 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὅτι καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαί με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ·

44 ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι. Καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῆς Γαλιλαίας.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων.

ΚΕΦ. V, 1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἐστὼς παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ· καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην·

Τὸ μὲν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου· τὸ δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. Κοινωνοὶ γὰρ ἦσαν τῆς ἀλείας, ὡς προϊόντες εὐρήσομεν.

2 Οἱ δὲ ἀλιεῖς, ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα.

Σίμων, καὶ Ἀνδρέας, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης. Καὶ μὴν ὁ Ματθαῖος ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματός φησιν αὐτοὺς καταλιπεῖν τὰ ἀλιευτικὰ πάντα, καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ Χριστῷ. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἡμέραν ἠκολούθουν αὐτῷ· τὴν δὲ νύκτα τῇ ἀλείᾳ ἐσχόλαζον, οὕτω γνησιώτερον οἰκειωθέντες διὰ τὸ αἰσχυνηλὸν αὐ-

(α) Μάρκ. Α', 34, τὸ δὲ, ἐπιτιμῶν, οὕτε παρὰ τῷ Μάρκῳ ἀναγινώσκειται, οὕτε ὁ Ἐντένος εὐρηκεν αὐτὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ.

τῶν. Εἰκὸς δὲ, μίαν ἢ καὶ δύο νύκτας τοῦτο ποιῆσαι, καὶ μὴ περαπτέρω.

3 Ἐμβὰς δὲ εἰς ἐν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον·

Ἡρώτησεν, ἀντὶ τοῦ, προσέταξε.

3 Καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

Ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου, ἵνα μὴ ἐπιπίπτειεν αὐτῷ διδάσκοντι, καὶ ἵνα πάντας ὁρᾷ, κατὰ πρόσωπον ἐστῶτας. Τοῦτο δὲ καὶ πάλιν πεποίηκεν, ὡς εἶπε Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τῆς ἄγρας τῶν ἰχθύων.

4 Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμονα· Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.

Γινώσκων, ὅτι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς αὐδὲν ἤγρευσαν, ἐπιτρέπει τούτοις, χαλάσαι τὰ δίκτυα νῦν, ἵνα γνόντες τὴν δύναμιν αὐτοῦ βεβαιώτερον, πλείονα πίστιν αὐτοῦ προσλάβοιεν, καὶ λοιπὸν ἀποστάντες τέλει τῆς ἀλείας, διηνεκῶς ἀκολουθῶσιν αὐτῷ.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων, εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.

Ἐπιστάτης λέγεται ὁ διδάσκαλος.

6 Καὶ τοῦτο ποιήσαντες, συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων

7 πολὺ· διεῖρῥήγγυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν. Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ, τοῦ

ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἐπλήσαν ἀμρότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.

Διὰ νεύματος προσεκαλέσαντο αὐτοὺς, μὴ δυνάμενοι λαλῆσαι ἀπὸ τῆς ἐμπλήξεως καὶ τοῦ φόβου. Μετόχους δὲ λέγει, τοὺς κοινωνοὺς.

8 Ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος, προσέπεσε τοῖς γόνασιν τοῦ Ἰησοῦ, λέγων· Ἐξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, Κύριε.

Συνῆκεν, ὅτι τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ παραδόξως ἐνῆργησε, καὶ ὅτι θεὸς ἐστι καὶ ὑπερφυῆς ἄνθρωπος, καὶ λοιπὸν ἀνάξιον ἑαυτὸν λογισάμενος, ὑπὸ πολλῆς μάλα τῆς εὐλαθείας καὶ συστολῆς, παρητεῖτο τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, φοβηθεὶς, μήποτε κινδυνεύσῃ, τολμήσας ὑποδέξασθαι τοιοῦτος τοιοῦτον.

9 Θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ἧ' συνέλαβον·

Εἰκὸς γάρ, ἔχειν σὺν αὐτῷ μὴ μόνον τὸν ἀδελφὸν Ἀνδρέαν, ἀλλὰ καὶ μισθωτοὺς, ὡς καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καθὼς ὁ Μάρκος ἐδίδαξε πρὸς τῷ τέλει τοῦ προοιμίου αὐτοῦ.

10 Ὅμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. Καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς· Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.

Ἡ γὰρ δαψιλὴς ἄγρα τῶν ἰχθύων τύπος ἦν τῆς δαψιλοῦς ἄγρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ προμῆνυμα τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν μελόντων σαγηνευθῆναι παρὰ τῶν ἀποστόλων, ὧν τὴν αἰσθητὴν αἰλίαν, εἰς νοητὴν μετέθηκεν ὁ Χριστός. Ἀπὸ τοῦ νῦν γάρ, φησι, μεταβληθείσης σοι τῆς ἀλιευτικῆς, ἀνθρώπους ἔσῃ θηρεύων. Θεωρήτεον δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν τὰ τῆς παρουσίας ὑποθέσεις. Πρὸ μὲν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, νῦν ἦν πλάνης καὶ ἀγνοίας τῆς ἀληθείας πίστεως, ἐν ᾗ οἱ προφῆται κοπιῶσάντες,

οὐδένα ἐλάβον πειθήνιον, κακούργων ὄντων τῶν λογικῶν ἐκείνων ἰχθύων καὶ φευγόντων· ὅτε δὲ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ φωτίζων τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τότε παρὰ τῶν ἀποστόλων ἐχαλάσθη τὰ δίκτυα τῆς διδασκαλίας τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ συνεκλείσθη πλῆθος λογικῶν ἰχθύων πολὺ, ἀγγέλαι ἐθνῶν. Μέτοχοι δὲ καὶ κοινωνοὶ τῆς ἀποστολικῆς ἄγρας, οἱ ἐπίσκοποι καὶ διδασκαλοὶ τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, οἳ συλλαμβάνονται τοῦ πόνου τοῖς ἀποστόλοις.

11 Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Νῦν ὁλοτελῶς ἠκολούθησαν αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Περὶ τοῦ λεπροῦ.

12 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ἐδεήθη αὐτοῦ, λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

Εἶρηται περὶ τούτου ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

13 Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, εἰπὼν· Θέλω, καθαρίσθητι. Καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν·

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

14 Ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωσῆς.

Αλλ' ἀπελθὼν, φησι, καὶ τὰ ἐξῆς. Λεῖπει γὰρ τὸ, φησι,

ἔξωθεν λαμβανόμενον. Εὐρήσεις δὲ καὶ τὴν τούτων ἐξήγησιν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

14 Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Ομοίως καὶ τὴν τοῦ παρόντος ῥήτοῦ.

15 Διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ· καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ’

16 αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν. Αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος.

Χρὴ γὰρ καὶ ἡμᾶς κατορθοῦντάς τι, φεύγειν μὲν, ὑπὲρ τοῦ μὴ παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημεῖσθαι· προσεύχεσθαι δὲ, ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι ἡμῖν τὸ χάρισμα.

17 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων·

Πρὸ τοῦ, Καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, περιττόν ἐστι τὸ, Καὶ· τῇ γὰρ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ καὶ τοῦτο σύνθηες· πολλαχοῦ δὲ τοῦτο παρὰ τῷ Λουκᾷ. Μάρκος δὲ προσέθηκε, καὶ τοῦ ἦν διδάσκων τότε, ὅτι ἐν οἰκίᾳ (α).

17 Καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ἐληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἱερουσαλήμ·

Πανταχόθεν ἐλθόντες, διὰ τὴν φήμην αὐτοῦ.

17 Καὶ δύναμις Κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.

Δύναμις θεοῦ ἦν παρ’ αὐτῷ, εἰς τὸ ἰᾶσθαι τοὺς ὄχλους. Δύναμις δὲ Κυρίου εἶπεν αὐτὴν, διὰ τὸ συνεχὲς καὶ ἐξουσιαστικὸν τῆς ἰάσεως.

(α) Μάρκ. Β', 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ’.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.

18 Καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον, ὃς ἦν παραλελυμένος· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν, καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ἐλεγχεται περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

19 Καὶ μὴ εὐρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν, διὰ τὸν ὄχλον·

Ποίας ὁδοῦ, διὰ ποίας εἰσόδου.

19 Ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθήκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν

20 τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπεν αὐτῷ· Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρήθη.

21 Καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, λέγοντες· Τίς ἐστὶν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰμὴ μόνος ὁ θεός;

Ομοίως καὶ καὶ περὶ τούτων.

22 Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί διαλογίζεσθε ἐν

23 ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον; εἰπεῖν· Ἄφεωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· ἢ εἰπεῖν· Ἐγείραι, καὶ περιπάτει;

Παραπλησίως καὶ περὶ τούτων.

24 Ἵνα δὲ εἰδῇτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-

που ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, (εἶπε τῷ παραλελυμένῳ·) Σοὶ λέγω· Ἐγείραι, καὶ ἄρας τὸ κλινίδιον σου, πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ παρα-
 25 χρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν
 26 θεόν. Καὶ ἐκστασις ἔλαβεν ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν·

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα πάντα διηκριθώθη.

26 Καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες· Ὅτι εἶδομεν παράδοξα σήμερον.

Τὰ παράδοξα γὰρ εἰώθασι φόβον ἐμποιεῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, μή που τι δεινὸν πάθωσι, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.

27 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε, καὶ ἐθεάσατο τελώνην, ὀνόματι Λεὺν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν
 28 αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι. Καὶ καταλιπὼν ἅπαντα, ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Ἐῖρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Καὶ ἐποίησε δοχὴν μεγάλην ὁ Λεὺς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολλὸς, καὶ ἄλλων, οἳ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακειμένοι.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ ταῦτα διασεσάφηται. Δοχὴν δὲ λέγει, τὴν ὑποδοχὴν, τὴν ἐστίασιν.

30 Καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ Φα-

ρισαῖοι πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγοντες· Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων διεῖληπται.

51 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτούς· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κα-
 32 κῶς ἔχοντες. Οὐκ ἐλήλυθα καλέσσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μέτανοιαν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων πάντων.

33 Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Διὰ τί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσι πυκνὰ, καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν;

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα τετυχήκασιν ἐξηγήσεως.

34 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστί, ποιῆσαι νηστεύειν;

Κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον. Εἶρηται δὲ καὶ περὶ τούτου ἐν ἐκείνῳ. Τὸ δὲ, ἐν ᾧ, ἀντὶ τοῦ, ἐφ' ὅσον.

35 Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

36 Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς· Ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μὴγε, καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

Καὶ ταῦτα ἐκείθεν διαγινώσκεται ῥᾶδιον. Οὐ σχίζεται δὲ τὸ καινὸν, ἀλλ' αὐτὸ μᾶλλον σχίζει τὸ παλαιόν· καινὸν δὲ λέγει, τὸ νέον.

37 Καὶ οὐδείς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς·
εἰ δὲ μῆγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ
38 αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. Ἀλλὰ
οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον· καὶ ἀμφό-
τεροι συντηροῦνται.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα πάντα.

39 Καὶ οὐδείς πιὼν παλαιόν, εὐθέως θέλει νέον· λέ-
γει γάρ· Ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

Δείκνυσιν ἐντεῦθεν, ὡς ὁ τῇ παλαιότητι τοῦ νόμου συνεπι-
σθεις, οὐκ εὐθὺς δύναται τὴν καινότητα τοῦ εὐαγγελίου θα-
σταῆσαι. Οἶεται γὰρ χρηστότερον ἐκεῖνον, διὰ τὴν συνήθειαν.

ΚΕΦ. VI, 1 Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ
διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων·

Σάββατον ἀπλῶς, πᾶσαν ἑορτὴν ὀνομάζουσιν Ἑβραῖοι, διὰ τὴν
ἀνάπαυσιν· νῦν δὲ λέγει τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων (I). Τοῦτο
δὲ τὸ σάββατον ἐκαλεῖτο δευτερόπρωτον, ὡς δεύτερον μὲν
τοῦ πάσχα· πρῶτον δὲ τῶν ἀζύμων. Μετὰ γὰρ τὴν ἑορτὴν
τοῦ πάσχα, τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων ἐπετελοῦν, ἥτις ἦν πρώτη
τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, ἐν αἷς ἡσθίοντο τὰ ἄζυμα.

1 Καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχυν, καὶ
ἡσθιον, ψάροντες ταῖς χερσὶ.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (α)
τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς
τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων. Χρὴ δὲ περὶ τοῦ καιροῦ μὴ
ἀμφιβάλλειν. Θερμότατος γὰρ ὢν ὁ τόπος τῆς Παλαιστίνης,
πρῶτους δίδωσι τοὺς καρπούς.

2 Τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς· Τί ποιεῖτε,

(1) 18. Χρυσός. Γερ. Ζ'. Σελ. 431. D. καὶ παρ. Θιέρυ. Σελ. 341. E
(2) Μαθ. 18', 1,

3 ὁ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασιν; Καὶ ἀποκρι-
θεις πρὸς αὐτοὺς, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Οὐδὲ τοῦτο
ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησε Δαυὶδ, ὅποτε ἐπέινασεν αὐτὸς,
4 καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες; Ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε, καὶ
ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ· οὗς οὐκ ἔξεστι
φάγεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;

Εν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων πάντων εὐρήσεις.

5 Καὶ ἔλαγεν αὐτοῖς· Ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

Εἰς μετ' ὀλίγα καὶ τοῦτο κεῖται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα.

6 Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν
εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρω-
7 πος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. Παρετή-
ρουν δὲ αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, εἰ
ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει, ἵνα εὕρωσι κατηγο-
ρίαν αὐτοῦ.

Ἐρρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

8 Αὐτὸς δὲ ᾤδεν τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν· καὶ εἶπε
τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· Ἐγείραι,
9 καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον. Ὁ δὲ ἀναστὰς ἕστη. Εἶπεν
οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς· Ἐπερωτήσω ὑμᾶς· Τί
ἔξεστι τοῖς σάββασιν; ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆ-
σαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἀπολέσαι; Καὶ περιβλεψά-
(ΤΟΜ. Β'.)

10 μενος πάντας αὐτούς, εἶπεν αὐτῷ· Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου. Ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτως· καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡς ἡ ἄλλη.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων πάντων ἀκριβῶς εἰρήκαμεν. Ψυχὴν δὲ νάνει τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ μέρους, ὅλον.

11 Αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας· καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ Ἰησοῦ.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ· οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς.

12 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ

13 προσευχῇ τοῦ θεοῦ. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητάς αὐτοῦ·

Ζήτησον ἐν τῷ κατὰ Μάρκον τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ὀγδόου κεφαλαίου καλῶς τε καὶ ἀνελλιπῶς ἔχουσιν.

13 Καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀπο-

14 στόλους ὠνόμασε· (Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ

15 Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον· Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Σί-

16 μωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν· Ἰούδαν Ἰακώβου, καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης·)

Εν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐρήσεις

(α) Ματθ. 18, 14.

περὶ τῆς τάξεως τῶν ἀποστολικῶν ὀνομάτων, ἔνθα κεῖται τό· Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστί ταῦτα (α).

17 Καὶ καταβάς μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ· καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας, καὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος, οἱ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν·

18 καὶ οἱ ὀχλούμενοι ἀπὸ πνευμάτων ἀκαρθάτων· καὶ ἐθεραπεύοντο. Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἅπτεσθαι

19 αὐτοῦ· ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο, καὶ ἰάτο πάντας.

Δύναμις ἀπ' αὐτοῦ ἐξήρχετο θεία, ἰωμένη τοὺς μόνον ἀπομένους αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τῶν μακαρισμῶν.

20 Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, ἔλεγε· Μακάριοι οἱ πτωχοί· ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Ἄλλοι εἰσιν οἱ μακαρισμοὶ οὗτοι παρὰ τοὺς ἀναγεγραμμένους ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον. Ἐκείνους μὲν γὰρ, ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος καὶ καθίσας, εἶρηκε· τούτους δὲ, καταβάς, καὶ στὰς ἐπὶ τόπου πεδινοῦ· κακῶς μὲν, τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι ἐμακάρισεν, ἥτοι τοὺς ταπεινόφρονας· ἐνταῦθα δὲ, τοὺς πτωχοὺς ἀπλῶς, ἦγουν, τοὺς ἀφιλοπλούτους, τοὺς ἐκουσίως πτωχοὺς.

21 Μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν· ὅτι χορτασθήσεσθε.

Ομοίως ἐκεῖ μὲν τοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιο-

(α) Ματθ. 1, 2.

σύνην ἐμακάρισεν, ἥτοι, τοὺς σφοδρῶς ὀρεγομένους τῆς δικαιοσύνης· ἐνταῦθα δὲ τοὺς πεινῶντας ἀπλῶς, ἥγουν, τοὺς πεινῶντας δι' ἐκούσιον πτωχείαν, καὶ ὑπομένοντας εὐχαρίσως, οἱ χορτασθήσονται τρυφῆς αἰωνίου.

21 Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν· ὅτι γελάσετε.

Οἱ κλαίοντες, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἀμαρτήμασιν, ἡ ἐπὶ ταῖς ἑτέρων κακοπαθείαις, καὶ συνελόντι εἰπεῖν, οἱ κλαίοντες κατὰ θεὸν, οἱ γελάσουσι κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, τουτέστιν, εὐφρανθήσονται πνευματικῶς. Σύμβολον γὰρ εὐφροσύνης, ὁ γέλως.

22 Μακάριοί ἐστε, ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν, ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν τὰ εἰρημένα ποιήσωσιν ὑμῖν, μὴ διὰ τина κακίαν ὑμῶν, ἀλλ' ἕνεκεν ἐμοῦ, διὰ τὸ εἶναι ὑμᾶς ἐμούς.

23 Χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γάρ, ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ.

Ἀγαλλιάσθητε πνευματικῶς.

23 Κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποιοῦν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Κατὰ τὰ ρηθέντα, τουτέστι, μισοῦντες καὶ ἀφορίζοντες, ἥτοι, χωρίζοντες ἑαυτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ πατέρες δὲ αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν μελλόντων ὑμῖν ταῦτα ποιῆσαι Ἰουδαίων.

24 Πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις· ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν.

Μακαρίσας τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς πεινῶντας, καὶ τοὺς κλαίοντας, καὶ τοὺς μισομένους, καὶ ἀφορίζομένους, καὶ ὀνειδισμένους, καὶ λοιδορούμενους δι' αὐτόν, λοιπὸν ταλανίζει τοὺς ἐναντίας ἔχοντας, ἵνα διὰ μέν τοῦ μακαρισμοῦ προτρέψῃ πρὸς

ἐκεῖνα, διὰ δὲ τοῦ ταλανισμοῦ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τούτων. Πλουσίους δὲ νῦν λέγει, τοὺς ἀμεταδότους, τοὺς προστετηκότας τῷ πλούτῳ, τοὺς κακῶς πλουτοῦντας. Ἀπέχετε δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἀπ' ἐντεῦθεν ἔχετε.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ἐμπεπλησμένοι· ὅτι πεινάσετε.

Οἱ κεκορεσμένοι, κατὰ τὸν παρόντα βίον, ὅτι πεινάσετε, κατὰ τὸν μέλλοντα, μηδεμιᾶς ἐκεῖ περηγορίας ἀπολαύοντες.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι πενθήσατε καὶ κλαύσετε.

Οἱ γελῶντες νῦν ἀκολάστως, ὅτι κλαύσετε τότε κολαζόμενοι· ἐπίτασις δὲ τοῦ πένθους ὁ κλαυθμός· ἡ πένθος μὲν, ὁ καθ' ἡσυχίαν θρήνος· κλαυθμός δὲ, ὁ ἐξάκουστος.

26 Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι·

Κακοὺς ὄντας· Οὐαὶ ὑμῖν, φησὶν, ὅταν εὐφημήσωσιν ὑμᾶς, ὡς ἀρέσκοντας αὐτοῖς, καὶ οὐ τῷ θεῷ. Ὡς περ γὰρ μακάριος ὁ ἀδίκως ὑβριζόμενος, οὕτω πάλιν ἄθλιος ὁ ἀδίκως εὐφημούμενος.

26 Κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποιοῦν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Κατὰ ταῦτα, εἰπουν, ὡσαύτως, εὐφημοῦντες αὐτοὺς, ὡς πρὸς ἀρέσκειαν αὐτῶν προφητεύοντας.

27 Ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν·

Τοῖς πειθομένοις μοι.

27 Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν·

Εἶπε τοῦτο καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· Ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου (α).

28 Καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. Εὐλογεῖτε

τοὺς καταρωμένους ὑμῖν· προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα εἶρηκεν.

29 Τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ ζήτησον καὶ τὴν τούτων ἐξήγησιν, πρὸ τῶν εἰρημένων, ἔνθα κεῖται τό· Ἠκούσατε, ὅτι ἐβρέθη· Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὁδόντα ἀντὶ ὁδόντος (α).

30 Παντί δὲ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου.

Ομοίως καὶ τὴν τούτου.

30 Καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σά, μὴ ἀπαίτει.

Τοῦτο σαφές.

31 Καὶ καθὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

Ἐν ἐκείνῳ πάλιν τῷ κεφαλαίῳ ζήτησον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Πάντα οὖν, ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς (β).

32 Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποῖα ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.

Ἐκεῖ καὶ τοῦτο εὐρήσεις.

33 Καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῇτε τοὺς ἀγαθοποιούντας ὑμᾶς, ποῖα ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὰ αὐτὸ ποιοῦσι;

Ἀμοιβὴ γὰρ τοῦτο, καὶ οὐκ εὐεργεσία.

(α) Ματθ. Ε', 23. (β) Ματθ. Ζ', 12.

34 Καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποῖα ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.

Καὶ τοῦτο πρόδῃλον.

35 Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθὸς ποιεῖτε, καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς.

Μηδὲν ἀπ' αὐτῶν ἐλπίζοντες λαβεῖν. Ἐπανελαβὲ δὲ τὸν λόγον, βεβαιῶν μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐντολήν.

[Καὶ ποῖον (1) τοῦτο δάνειον, ὃ τῆς ἀπολήψεως ἐλπίς οὐ συνέζευκται; Πρὸς μὲν τὸν δανειζόμενον, δῶρόν ἐστι, διὰ τὴν ἀνεπιστίαν τῆς ἀπολήψεως· πρὸς δὲ τὸν θεόν, δάνειον, διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποδόσεως. Ὁ ἐλεῶν γὰρ, φησι, κέρητα, δανεῖζει θεῷ (α).

35 Καὶ ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς.

Ἀγαθός ἐστιν ἐπὶ πάντας ὁμοῦ. Ἐν δὲ τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ φησὶν· Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους (β).

36 Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί.

Καὶ τοῦτο σαφές.

37 Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῇτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῇτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε.

Εἴρηται καὶ τὸ, Μὴ κρίνετε, ἐν τῷ προειρημένῳ κεφαλαίῳ (γ).

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρων τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελίδι. (α) Παρμ. ΙΘ', 17. (β) Ματθ. Ε', 45. (γ) Ματθ. Ζ', 1.

38 Δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν·

Δίδοτε εὐεργεσίαν κατὰ πάντα τρόπον.

38 Μέτρον καλὸν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν·

Μεταφορικὸς ἐστὶν ὁ λόγος. Εἰώθασι γὰρ οἱ καλῶς μετροῦντες τὸν σῆτον, ἐπιτιθέντες τῷ μοδίῳ τὰς χεῖρας, πιέζειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ κάτω, καὶ λακτίζοντες σαλεύειν, ἵνα συμπέσῃ, καὶ ἐπιβάλλειν, ἄχρις ἂν ὑπερεκχυθῇ. Ἀποδώσουσι δὲ τὸ τοιοῦτον μέτρον τῆς εὐεργεσίας, τίνες; Οἱ εὐεργετηθέντες πάντως. Τοῦ Θεοῦ γὰρ ἀποδιδόντος ὑπὲρ αὐτῶν, αὐτοὶ δοκοῦσιν ἀποδιδόναι. Ἀποδώσουσι δὲ τοῦτο, τοῖς οὕτω φιλοτίμως δανείασιν αὐτοῖς.

38 Τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ὃ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

Τῷ αὐτῷ μέτρῳ τῆς εὐεργεσίας, μεθ' οὗ μετρεῖτε δανείζοντες αὐτὴν τοῖς χρῆζουσιν.

39 Εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς· Μήτις δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται;

Εἶπε τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἀλλὰ περὶ τῶν Φαρισαίων· ἐνταῦθα δὲ λέγει περὶ πάντων ἀπλῶς τῶν ἐσκοτισμένων μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς· ἐπιχειρούντων δὲ διδάσκειν τοὺς ὁμοίως αὐτοῖς ἔχοντας. Χρὴ γὰρ πρῶτον ἀναδελῆσαι, εἴτα ὁδηγεῖν.

40 Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ·

Καὶ τοῦτο πάλιν ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον περὶ ἑαυτοῦ εἶρηκεν· ἐνταῦθα δὲ, περὶ τῶν μαθητῶν τοῦτο φησιν, οὗς διδασκάλους ἐποίησεν, ἵνα μηδεὶς αὐτῶν κατεπαρθῇ, δοκῶν ὑπερβῆναι τὴν ἀρετὴν αὐτῶν.

40 Κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

Εἶπε γὰρ καὶ ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ὅτι Ἀρκτεὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ (α).

41 Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ σου;

42 μῶ οὐ κατανοεῖς; Ἡ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου· Ἀδελφε, ἄφες, ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου· αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; Ὑποκριτὰ! ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαδελύψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Εἶρηται ταῦτα πάντα καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξηγήσιν.

43 Οὐ γὰρ ἔστι δένδρον καλόν, ποιοῦν καρπὸν σαπρόν·

44 οὐδὲ δένδρον σαπρόν, ποιοῦν καρπὸν καλόν. Ἐκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται·

Ομοίως καὶ ταῦτα. Πλὴν ἐκεῖ μὲν περὶ τῶν πλάνων· ἐνταῦθα δὲ, περὶ τε τῶν κεκαθαρμένων καὶ καθαιρόντων ἑτέρους, καὶ περὶ τῶν ἀκαθάρτων καὶ καθαίρειν ἄλλους πειρωμένων. Παραβολικῶς δὲ τούτους μὲν ὠνόμασε δένδρα· καρποὺς δὲ, τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ παραινεῖ προσέχειν ταῖς πράξεσι τούτων, αἱ εἰσι καρπός, καὶ μὴ τοῖς λόγοις, οἳ εἰσι φύλλα.

44 Οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλήν.

Οὐ συλλέγουσιν, οὐδὲ τρυγῶσι τοιαῦτα ἐκ τοιούτων οἱ ἄν-

θρώποι. Πάλιν δὲ παραδειγματικῶς βεβαίωσι τὸν λόγον. Ὡς περ γὰρ τοῦτο παρὰ φύσιν καὶ ἀνένδεκτον· οὕτως ἄρα καὶ κεῖνο.

45 Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προσφέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προσφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

Περὶ τῶν εὐλογούντων ἢ κακολογούντων τοὺς ἀδελφοὺς λέγει νῦν· εἶπε δὲ ταῦτα καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον περὶ τούτων ἐλεῖ.

46 Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε· καὶ οὐ ποιεῖτε ὡς λέγω;

Ζήτησον ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς (α).

47 Πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὑποδείξω ὑμῖν τί ἐστὶν

48 ὁμοίος. Ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε καὶ ἐβάθυνε, καὶ ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρας δὲ γενομένης, προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔσχευε σαλευσάσθαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

Ταῦτα εἶρηκε καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν αὐτῷ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ·

Πᾶς οὖν, ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιᾷ αὐτοὺς (6). Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπιτόμως εἴρηται· ὅτι Ὅστις ᾤκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν· ἐνταῦθα δὲ

(α) Ματθ. Ζ', 21.

(6) Ματθ. Ζ', 24.

πλατύτερον· ὅτι Ὅς ἔσκαψε καὶ ἐβάθυνε, ἃ προηγοῦνται τοῦ θεμελιώματος. Ἐλήφθησαν δὲ ταῦτα πρὸς μόνην ἔμφασιν ἀκριβοῦς θεμελιώματος. Πλημμύρα δὲ τοῦ ποταμοῦ, τὸ πλήθος καὶ ἡ σφοδρότης τῶν πειρασμῶν.

49 Ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου· ἣ προσέρρηξεν ὁ ποταμός· καὶ εὐθέως ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.

Καὶ ταῦτα ἐκεῖ διασεσκήρηται. Ῥῆγμα δὲ, ἡ διάρρηξις, ἡ διάλυσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.

ΚΕΦ. VII, 1 Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ.

Πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ, τὰ ρηθέντα, δηλονότι. Φησὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος· Καὶ ἐγένετο, ὅτε συνετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους (α).

2 Ἐκατοντάρχου δὲ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων, ἤμελλε

3 τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἐντιμος. Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν, ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

Ἐρωτῶν, ἀντὶ τοῦ, παρακαλῶν. Εἴρηται δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην

(α) Ματθ. Ζ', 28.

ἐξήγησιν τοῦ ὅλου κεφαλαίου ἐκείνου, καὶ μᾶλλον τὴν ἐν τῷ τέλει, ἵνα σαφῶς γινῶς, ὅτι οὐ διαφωνοῦσιν, εἰ καὶ δοκοῦσιν.

4 Οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες· Ὅτι ἄξιός ἐστιν, ᾧ παρέξει τοῦτο·

Τοῦτο· ποῖον; τὸ ἐλθεῖν καὶ διασωσαι τὸν δούλον αὐτοῦ.

5 Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠκοδόμησεν ἡμῖν.

Η συναγωγὴ αὕτη, οἶκημα ἦν, ἐν ᾧ συνήγοντο κατὰ τὰς ἐκ νόμου τεταγμένας ἡμέρας.

6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. Ἦδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἐκκτὸν-ταρχος φίλους, λέγων αὐτῷ. Κύριε, μὴ σκύλλου·

Μὴ περισπᾷ, μὴ περικόπτου.

6 Οὐ γὰρ εἰμι ἱκανὸς, ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλ-
7 θῃς· διὸ οὐδὲ ἑμαυτὸν ἡξίωσα πρὸς σε ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

Ταῦτα εἶπε καὶ ὁ Ματθαῖος, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

8 Καὶ γὰρ ἐγὼ ἀνθρωπὸς εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσό-
μενος, ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω
τούτῳ· Πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ· Ἐρ-
χου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου· Ποίησον τοῦτο,
καὶ ποιεῖ.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

9 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασεν αὐτόν· καὶ στραφεὶς, τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε· Λέγω

ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὑρον τὸν ἀσθενοῦντα δούλον ὑγιαίνοντα.

Περὶ τούτου πάλιν εὐρήσεις ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως, τῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ λεχθέντος κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας.

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἐξῆς, ἐπορεύετο εἰς πόλιν κα-
λουμένην Ναὶν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθη-

12 ται αὐτοῦ ἱκανοί, καὶ ὄχλος πολὺς. Ὡς δὲ ἤγγισε
τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ, ἐξεκομίζετο τεθνη-
κὼς, υἱὸς μονογενῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὕτη χήρα·
καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

Συνήλθουν γὰρ αὕτῃ, ὡς ἀποθαλοῦσθαι μὴ τὸν ἄνδρα μόνον, ἀλλ' ἥδη καὶ τὸν υἱόν, καὶ τοῦτον μονογενῆ.

13 Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος, ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ·
Ἰδὼν αὐτὴν ἀπαρηγόρητα κλαίουσαν. Εἰ γὰρ ὁ ὄχλος ἤλθει
αὐτὴν, πολλῶ μᾶλλον αὐτὴς, ἢ τοῦ ἐλέους πηγῇ.

14 Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μὴ κλαῖε. Καὶ προσελθὼν ἤψατο
τῆς σοροῦ·

Τοῦ κιβωτίου, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ νεκρός.

14 Οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν· καὶ εἶπε· Νεανίσσκε,

15 σοὶ λέγω, ἐγέρθητι. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ
ῥῆξαι λαλεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτόν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Ὡσπερ ὁ σίδηρος, ὁμιλήσας τῷ πυρὶ, τὰ τοῦ πυρὸς ἐνεργεῖ·
οὕτω καὶ ἡ ἀγία σὰρξ αὐτοῦ, ἐνωθεῖσα τῇ θεότητι, τὰ τῆς Θεο-

τῆτος ἐνεργεῖ. Διό ἡ χεὶρ μὲν αὐτοῦ τὸ νεκρὸν καὶ παρειμένον σῶμα συνέσπινγε· ἡ δὲ φωνὴ τὴν οἰχομένην ψυχὴν ἐπέστρεψε.

16 Ἐλαβε δὲ φόβος ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, λέγοντες· Ὅτι προφήτης μέγας ἐγγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Πάλαι μὲν γὰρ καὶ ὁ προφήτης Ἠλίας ἀνέστησε τὸν υἱὸν τῆς Σαρφεθίας, ἀλλ' ἀποδυάμενος πρὸς θεόν, καὶ ἱκετεύσας αὐτόν. Καὶ ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος τὸν υἱὸν τῆς Σωμαντίτιδος (α), ἀλλ' ἐπιπλακεὶς αὐτῷ ὅλος δι' ὅλου. Οὗτος δὲ, ἀψάμενος μόνον καὶ προστάξας, εὐθέως ἤγειρε. Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγον, ὅτι προφήτης μέγας, ἀλλ' ὕστερον οἱ ἀγνώμονες ἀνείλον αὐτόν.

17 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος· οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

Ὁ λόγος τοῦ θαύματος, ἡ ὅτι προφήτης μέγας ἐγγήγερται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου.

18 Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

Εἶρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

20 Παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες, εἶπον· Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρὸς σε, λέγων· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

(α) Δ' Βαθλ. Δ'. Παρὰ τοῖς Δ', Σαυναμίτις.

21 Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν· καὶ τυφλοῖς

22 ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ ἃ εἶδετε καὶ ἤκούσατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·

23 καὶ μακάριός ἐστιν, ὅς ἐάν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ διατελέσκειται. Μάστιγας δὲ, τοὺς πόνους ὑποληπτέον. Εἰσὶ γὰρ τινες νόσοι χωρὶς πόνων, ὡς ἡ τυφλότης, καὶ ἡ κωφότης, καὶ ἡ ἀφωνία, καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

24 Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου·

Ἀγγέλων, τῶν ἀγγελίαν φερόντων (1), τῶν μηνυτῶν.

24 Τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλα-

25 μον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; Ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν, ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; Ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ

26 ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶν. Ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ

27 περισσότερον προφήτου. Οὗτός ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· «Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἐμπροσθέν σου.»

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διείληπται κατὰ ῥητόν.

28 Λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστίν· ὁ δὲ μί-

(1) Παρὰ τῷ Β, τῶν ἀγγελιαφόρων, ὅπερ τὸ αὐτό.

κρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, μείζων αὐτοῦ ἐστί.

Καὶ ταῦτα καλλίστην ἔχουσιν ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

29 Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας, καὶ οἱ τελῶναι, ἐδικαίωσαν τὸν θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

Ἐδικαίωσαν, εἶπουν, ἠὲ χαρίστησαν, ἀποστείλαντι αὐτοῖς τὴν Βαπτιστὴν ἐπὶ προνοίᾳ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Τοῦ Χριστοῦ δὲ καὶ οὗτος ὁ λόγος, ὥσπερ καὶ τὸ ἐξῆς ῥητόν.

30 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

Βουλὴν τοῦ θεοῦ, τὸ βάπτισμα λέγει, ὡς κατ' ἐντολὴν τοῦ θεοῦ γινόμενον. «Ἐγένετο γάρ, φησι, ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην, τὸν Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδᾶου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν (α).» Εἰς ἑαυτοὺς δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἑαυτοῖς.

31 Τίτι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης;

32 καὶ τίτι εἰσὶν ὅμοιοι; Ὅμοιοί εἰσι παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθήμενοις, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ λέγουσιν· Ἡὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

33 Ἐλήλυθε γάρ Ἰωάννης ὁ βάπτιστής, μῆτε ἄρτον ἐσθίων, μῆτε οἶνον πίνων· καὶ λέγετέ· Δαιμόνιον

34 ἔχει. Ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγετε· Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰ-

35 νοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων.

Ἐν τῷ εἰρημένῳ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ περὶ πάντων τούτων εὐρήσεις λεπτομερεῖς.

(α) Λουκ. Γ', 21-23.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω.

36 Ἡρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, ἵνα φάγῃ μετ' αὐτοῦ·

Κάνταῦθα τὸ, ἡρώτα, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλει. Ὡς προφήτην δὲ αὐτὸν ἐκάλει πρὸς ἐστίασιν.

36 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου, ἀνεκλίθη.

Ὁ παρεκλήσατο τοῦτον, ἵνα μὴ δῶ πρόφασιν, ὡς τελωναῖς μὲν καὶ ἁμαρτωλοῖς συνεσθίων· τοὺς φαρισαίους δὲ βδελυσσόμενος.

37 Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἣτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου,

38 κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου· καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω, κλαίουσα, ἥρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι.

Ζήτησον ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐξηκοστοῦ δευτέρου κεφαλαίου. Αὕτη δὲ ἡ γυνή, τὰ μὲν ἰδοῦσα τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ· τὰ δὲ μαθοῦσα παρὰ τῶν ἰδόντων, ἐπίστευσεν, ὅτι θεὸς ἐστὶν ὁ ταῦτα τελεσιουργῶν· διὸ καὶ πρόσεισιν, ἐλπίζουσα λαβεῖν ἄφεςιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς.

Ὅρα δὲ τὴν πολλὴν ταύτης εὐλάβειαν! Ἔστη γὰρ παρὰ τὰ ἔσχατα μέρη τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἐσχάτη· καὶ ὀπίσω, ὡς ἀπαβήσιastos· καὶ ἐκλαίει μὲν, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῆς· ἔβρεχε δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν, ὡς ἐπικεκυφῆα αὐτοῖς.

38 Καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασσε.

Ἐσπογγίζεν αὐτοὺς διαβρόχους γινομένους. Ὁ δὲ Χριστὸς, εἰδὼς τὴν αἰτίαν, ἠνείχετο, ἵνα καὶ ἡ πίστις αὐτῆς φανῇ,

καὶ ἡ θερμότης τῆς μετανοίας, καὶ ἵνα ἀξίως τούτων λάβῃ τὸ ζητούμενον.

38 Καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.

Κατεφίλει μὲν αὐτοὺς, ὡς δυναμένου πληρῶσαι τὴν αἵτησιν αὐτῆς, εἴτουν, ὡς θεοῦ· ἤλειφε δὲ τῷ μύρῳ, τιμῶσα τοῦτον ὑπὲρ ἄνθρωπον, ὡς ὄντα ὑπὲρ ἄνθρωπον.

39 Ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτόν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, λέγων· Οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν, τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή, ἣτις ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστι.

Σκανδαλισθεὶς ἔλεγε ταῦτα, μὴ γινώσκων, ὅτι θεὸς ὢν, διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐνηνθρώπησεν. Οὔτε δὲ ὁ Ἰούδας ἐνταῦθα ἐγόγγυσεν, οὔτε μὴν οἱ ἄλλοι μαθηταί· ὁ μὲν γὰρ, οὕτω τῷ νοσήματι τῆς φιλαργυρίας ἐκλῶκεν· οἱ δὲ, οὕτω τοὺς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν λόγους ἐμπνευγόντας εἶχον.

40 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτόν· Σίμων, ἔχω σοι τι εἰπεῖν. Ὁ δὲ φησι· Διδάσκαλε, εἰπέ.

Ὁ μὲν φαρισαῖος ἐσκανδαλίσθη καθ' ἑαυτόν ἐπ' αὐτῷ, ὡς προσεμένῳ τὴν πόρνην, καὶ μὴ προγόνντι, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν· αὐτὸς δὲ τοῦτο γινούς, μείζον προφήτου ποιεῖ, ἀνακαλύπτων αὐτῷ τὸν ἀπόρρητον διαλογισμὸν αὐτοῦ. Καὶ λοιπὸν ἀποδεικνύει διὰ παραδείγματος, ὅτι καὶ γινώσκει ταύτην, καὶ διακαίως αὐτὴν προσίσταται, διὰ τὴν εἰς αὐτόν πολλὴν ἀγάπην αὐτῆς, ἣτις ἦν ἐκ πίστεως καὶ μετανοίας.

41 Δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἰς ὥφειλε

42 δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πετήκοντα. Μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο.

43 Τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων, εἶπεν· Ὑπολαμβάνω, ὅτι ᾧ τὸ

πλεῖον ἐχαρίσατο. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὅρθῶς ἐκρίνας.

Δέδωκεν ἐντεῦθεν νοεῖν, ὅτι ὥσπερ ἔχει τὸ παράδειγμα, οὕτως ἄρα σὺ μὲν, ὡς ὀλίγαις τιμωρίαις ὑπόχρεως ὢν, ὀλίγον με ἠγάπησας· αὕτη δὲ, ὡς πολλαῖς, πολὺ, ἵνα πολὺ αὐτῇ ἀφῇ· διὸ καὶ ὡς πολὺ ἀγαπήσασαν προστάμην, ἵνα πολὺ ἀφῇσω. Πολὺ δὲ νῦν, τὸ πᾶν νόησον.

44 Καὶ στραφείς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ Σίμωνι ἔφη· Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν· ὑδῶρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔθρεξέ μου τοὺς πόδας, καὶ ταῖς
45 θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε. Φίλημα μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε κα-
46 ταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. Ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέ μου τοὺς πόδας.

Σὺ μὲν τὰ εὐχερῆ πεποίηκας· αὕτη δὲ τὰ δυσχερῆ διεπράξατο.

Ὅρα δὲ, ὅτι, ἐξ ὧν πρότερον ἐθήρευε τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῆς, ἐκ τούτων ἀρτίως ἐθήρευσε τὴν σωτηρίαν. Δάκρυσι γὰρ ἔρωτικοῖς, καὶ θριξὶ περιεργότερον διαπεπλεγμέναις, καὶ μύρῳ τοὺς ἀκολάστους κατεγοήτευσε· καὶ τὰ πρὶν ὄργανα τῆς ἁμαρτίας, ὄργανα νῦν πεποίηκεν ἀρετῆς.

47 Οὐ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ.

Αἱ πολλαὶ μὲν, πᾶσαι δέ.

47 Ὡ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.

Τοῦτο εἶρηκε, καθαρπτόμενος τοῦ Σίμωνος.

48 Εἶπε δὲ αὐτῇ· Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

Εἶπεν αὐτῇ τοῦτο, ἵνα πληροφορηθῇ, καὶ δίδωσι τῇ δεομένῃ τὸ αἰτούμενον.

49 Καὶ ᾤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς·

Τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;

Εἶπον τοῦτο καὶ ἕτεροι, ὅτε τὸν παραλυτικὸν ἐθεράπευσεν.

50 Εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

Ἐφησεν οὕτω καὶ πρὸς τὴν αἰμορροοῦσαν, ὡς εὐρήσεις ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐαγγελίου.

Γένοιτο δὲ καὶ τὴν ἐμὴν πόρνην, ἥτοι τὴν φιλήδονόν μου ψυχὴν, μετανοήσῃ, καὶ δάκρυσιν ἀπολούσασθαι τὴν δυσωδίαν τοῦ βορβόρου τῆς ἁμαρτίας, καὶ προσαγαγεῖν τῷ θεῷ εὐωδίαν μύρου ἀρετῆς!

ΚΕΦ. VIII, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε κατὰ πόλιν καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ·

Καταγγέλλων τὴν ἀπόλαυσιν τὴν θεῖαν, τὴν ἀνάπαυσιν τὴν αἰδιον, ὅτι δεδωρήται τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

1 Καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ.

Συνῆσαν αὐτῷ.

2 Καὶ γυναῖκες τινες, αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν· Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτὰ ἐξελή-

3 λύθει, καὶ Ἰωάννα, γυνὴ Χουζᾶ, ἐπιτρόπου Ἡρώδου, καὶ Σουσάννα, καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

Ἐπεργετηθεῖσαι γάρ, οὐκ ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ. Δαιμόνια δὲ ἐπτὰ, τινὲς ἠρμήνευσαν, ἀντὶ τοῦ, πολλά. Σύνηθες γάρ Ἑβραίοις, ἐπτὰ λέγειν, τὰ πολλά. Ἐπίτροπον δὲ Ἡρώδου νόμιζον τὸν ἐπιμελητὴν καὶ οἰκονόμον τῶν πραγμάτων αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου.

- 4 Συνιδόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν, εἶπε διὰ παραβολῆς· Ἐξηλήθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέσφαγεν αὐτό. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν· καὶ οὐκ ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. 7 Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν· καὶ συμ- 8 φυεῖσαι αἱ ἀκανθαὶ ἀπέπνιξαν αὐτό. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν· καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.

Περὶ ταύτης τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου πλατύτερον ὁ Ματθαῖος ἐστόρησεν ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ. Καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ περὶ τούτων πάντων.

8 Ταῦτα λέγων, ἐφώνει· Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτου εἴρηται.

9 Ἐπηρώτων δὲ αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, 10 τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη. Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ·

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

10 Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς·

Ὁ δὲ Μάρκος ἔγραψε σαφέστερον, λέγων· Ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται (α). Καὶ ζήτησον τὴν τούτων ἐξήγησιν ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.

(α) Μρκ. Δ', 11.

10 Ἴνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συν-
ιδῶσιν.

Εν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Μάρκου καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

11 Ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή·

Αὕτη, ἀντὶ τοῦ, τοιαύτη, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν.

11 Ὁ σπόρος, ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

Ὁ τῆς πίστεως, ὁ εὐαγγελικός.

12 Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ ἀκούοντες· εἴτα ἔρ-
χεται ὁ διάβολος καὶ αἵρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς
καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.

Εν τῷ ῥηθέντι εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Ματθαῖος·
ὅτι Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ
συνιέντος, ἔρχεται ὁ ποτηρὸς, καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ πυρὰ τὴν ὁδὸν σπα-
ρεῖς (α). Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην τούτων ἐξήγησιν, ἀφ' ἧς
ῥᾶδιον καὶ τὰ παρόντα διαγινῶναι.

13 Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας.

Οἱ δὲ κατὰ τὴν πέτραν, εἰσὶν οὗτοι, ὅτι οὐκ ἔχουσιν.

13 Οἱ, ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον·
καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύ-
ουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται.

Εν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τῶν τοιούτων εὐρήσεις.

14 Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσὼν, οὗτοί εἰσιν.

Ἀντὶ τοῦ, ἐν τούτοις ἐστί. Ποίοις τούτοις; ἄκουσον.

14 Οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ

(α) Ματθ. ΙΓ', 19.

ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ
τελεσφοροῦσιν.

ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν, ἀντὶ τοῦ, μετὰ
μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν πορευόμενοι, εἴτουν, πολι-
τευόμενοι. Ἐν ἐκείνῳ δὲ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

15 Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν, οἵτινες ἐν καρδίᾳ
καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσι,
καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων.

16 Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει,
ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθῃσιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπι-
τίθῃσιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς.

Ταῦτα κατὰ τὸ εἶκος ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον, μετὰ τοὺς μακαρισμοὺς, ἔνθα κεῖται τό·
Ἵμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου (α)· πρὸς τοὺς ἀποστόλους
γὰρ ἐρρήθησαν, εἰ καὶ κοινὰ δοκοῦσι πρὸς πάντας.

17 Οὐ γὰρ ἐστὶ κρυπτόν, ὃ οὐ φανερόν γενήσεται· οὐδὲ
ἀπόκρυφον, ὃ οὐ γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερόν ἐλθῇ.

Εν τῷ ἑννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ φησὶ Ματθαῖος· ὅτι Οὐδὲν
ἐστὶ κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν,
ὃ οὐ γνωσθήσεται (β). Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν.
Εἰκὸς δὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς τὰ τοιαῦτα τὸν Χριστὸν
εἰπεῖν· διὸ καὶ ἐν διαφόροις τόποις τῶν εὐαγγελίων ἐτέθησαν.

Τινὲς δὲ φασί, τὸν λόγον τοῦτον εἶναι περὶ τῆς κρυπτῆς
ἀρετῆς, ὅτι φανεροῦται πάντως ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδό-
σεως· πολλάκις δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν τοῦ ταύτην
ἐργαζομένου.

18 Βλέπετε οὖν, πῶς ἀκούετε·

Προσέχετε, πῶς ἐνωτίζεσθε τὰ λεγόμενα παρ' ἐμοῦ. Χρὴ

(α) Ματθ. Ε', 14. (β) Ματθ. Ι', 26.

γὰρ σπουδαίως καὶ ἐπιμελῶς αὐτῶν ἀκροᾶσθαι, συμβολικῶν ὄντων καὶ ὑψηλῶν, καὶ οὐχ, ὡς ἔτυχε, λεγομένων.

18 Ὃς γὰρ ἂν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ·

Ὁς ἂν ἔχη σπουδὴν καὶ ἐπιμελείαν, δοθήσεται αὐτῷ γνώσις τούτων.

18 Καὶ ὁς ἂν μὴ ἔχη, καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Μάρκος· ὅτι «Ὃς ἂν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὁς οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ (α).» Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν.

19 Παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτόν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐπὶ τέλους τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

20 Καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ, λεγόντων· Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.

Λεγόντων, τῶν ἀπαγγελλόντων.

21 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε πρὸς αὐτούς· Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποιῶντες αὐτόν.

Ἐκεῖ περὶ πάντων ἀκριβῶς διελάβομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Περὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τῶν ὑδάτων.

22 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἀνέβη

(*) Μαρκ. Δ', 25.

εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης. Καὶ ἀνήχθησαν. Πλεόντων δὲ αὐτῶν, ἀφύπνωσε· καὶ κατέβη λαλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην· καὶ συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινδύνευον.

Τὴν ἐρμηνείαν τούτων ζήτησον ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ ἐνδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Συνεπληροῦντο δὲ, ὕδατος δηλονότι.

24 Προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτόν, λέγοντες· Ἐπιστάτα, ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπέτιμψε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη.

Πάντα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ προσκρόντως ἐσαφηνίσθησαν.

25 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ποῦ ἐστὶν ἡ πίστις ὑμῶν;

Ἡ περὶ τοῦ, ὅτι σωτὴρ εἰμι τῶν κινδυνευόντων, καὶ ὅτι ἀδύνατον κινδυνεῦσαι τοὺς ἔχοντας τὸν Σωτῆρα.

25 Φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει, καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐκεῖ διείληπται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα.

26 Καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν,

27 ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν τῆς Γαλιλαίας. Ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν,

καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκειτο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμε-
 28 νεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν. Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν,
 καὶ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ
 εἶπε· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψί-
 στου; δέομαί σου, μή με βασανίσῃς.

Εν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δωδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Μα-
 τθαῖον εἶρηται περὶ τούτου σαφῶς. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἐνοικούν-
 των δαιμονίων, ὡς ἐν, διὰ τὴν κοινωνίαν, ἐδέετο, χρώμενον
 τῷ στόματι τοῦ ἀνθρώπου.

29 Παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελ-
 θεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς ἐνὶ τοῖς πολλοῖς ἐπέταττε δαίμοσι, διὰ τὴν ἀσθενείαν
 αὐτῶν· ἢ καὶ διὰ τὸ πάντας ὁμοῦ λεγεῶνα καλεῖσθαι· ἢ καὶ
 διὰ τὸ ἓνα τινὰ ἐξάρχειν τῶν ἄλλων, ὃς καὶ ἐδέετο, καὶ ὃ ὁ
 Χριστὸς ἐπέταττεν, ὡς τῶν ἄλλων ἐπομένων ἐκείνῳ.

29 Πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν· καὶ ἐδε-
 σμεῖτο ἀλύσει καὶ πέδαις, φυλασσόμενος· καὶ διαβ-
 ῥήσων τὰ δεσμὰ, ἡλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς
 τὰς ἐρήμους.

ὑπὸ τοῦ δαίμονος, τοῦ ἐξάρχου τῶν σὺν αὐτῷ.

30 Ἐπρωώτησε δὲ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Τί σοί ἐστιν
 ὄνομα; Ὁ δὲ εἶπε· Λεγεὼν· ὅτι δαίμονια πολλὰ εἰς-

31 ἤλθεν εἰς αὐτόν. Καὶ παρεκάλει αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπι-
 τάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

Ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψε, καὶ ζήτησον τὴν τούτων ἐξή-
 γησιν ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.

32 Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ
 ἄρει· καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς

33 εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. Ἐξελ-

θόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσῆλθον
 εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὤρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ
 κρημενοῦ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη.

Εν τῷ ῥηθέντι δωδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον περὶ
 τούτων πάντων εὐρήσεις.

[Οἶμαι (1) τῶν ὁμοχώρων ἀλλοφύλων εἶναι τοὺς χοίρους.
 Εἰκὸς δὲ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους διατρέφειν χοίρους ἐπὶ τῷ ἀπειμ-
 πολεῖν αὐτοὺς, ἢ καὶ ἐπὶ διατροφῇ τῶν φυλασσόντων τὰς πόλεις
 αὐτῶν στρατιωτῶν Ῥωμαίων.]

34 Ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον, ἔφυγον·
 καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς
 τοὺς ἀγρούς.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

35 Ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός· καὶ ἦλθον πρὸς τὸν
 Ἰησοῦν, καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' οὗ
 τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρο-
 νοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.

Ματθαῖος μὲν εἶπεν· ὅτι ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰη-
 σοῦ (α)· ἤρχετο γὰρ αὐτὸς ἐπὶ τὴν πόλιν· Λουκάς δὲ νῦν ἐμ-
 φαίνει, μὴ ὀδεύειν αὐτόν· εἰ γὰρ ἐβάδιζεν, οὐκ ἂν ὁ τοῦ λε-
 γεῶνος ἀπαλλαγείς, ἐκάθητο παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ.
 Δῆλον οὖν, ὅτι ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν πόλιν, ἔστη καὶ ἐδίδασκεν·
 ὁ δὲ θεραπευθεὶς, ἅτε τῇ τυραννίδι τῶν δαιμόνων τεταλαι-
 πωρηκώς, ἐκάθισε κελευσθεὶς.

36 Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες, πῶς ἐσώθη
 ὁ δαιμονισθεὶς.

Πῶς ὑγιάνε.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελείνῳ.

(α) Ματθ. Η', 34.

37 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περι-
χώρου τῶν Γαδαρηνῶν, ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι
φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο·

Εν τῷ δωδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ ταῦτα
καλῶς ἠρμηνεύθησαν.

37 Αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέστρεψεν. Ἐδέετο

38 δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια,
εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων·

39 Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα
ἐποίησέ σοι ὁ θεός. Καὶ ἀπῆλθε, καθ' ὅλην τὴν
πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

Περὶ τούτων καὶ ὁ Μάρκος ἰστορήσεν ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφα-
λαίῳ αὐτοῦ (α), καὶ εὐρήσεις ἐν ἐκείνῳ, διὰ τί μὲν ὁ ἀνὴρ
ἰδέετο εἶναι σὺν αὐτῷ, διὰ τί δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀπέλυσεν αὐτόν,
καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀκριβῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

40 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψαι τὸν Ἰησοῦν, ἀπε-
δέξατο αὐτόν ὁ ὄχλος· ἦσαν γὰρ πάντες προσδο-
κῶντες αὐτόν.

Ὡς εὐεργέτην καὶ σωτῆρα.

41 Καὶ ἰδοὺ, ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Ἰάειρος, καὶ αὐτὸς
ἄρχων τῆς συναγωγῆς· ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ
τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτόν εἰσελθεῖν εἰς

(α) Μαρκ. Ε', 18. 19.

42 τὸν οἶκον αὐτοῦ· ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ
ὥς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησεν.

Εἴρηται κάλλιστα περὶ τούτων ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφα-
λαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

42 Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.

Συνέσπνιγον, ὠθιζόμενοι περὶ αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ'.

Περὶ τῆς αἱμορροῦσους.

43 Καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα,
ἧτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,

44 οὐκ ἔσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι· προσελθοῦσα
ὀπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ρύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

Ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἔτεσι δώδεκα· τοῦτο γὰρ
ἐδήλωσαν οἱ προλαβόντες εὐαγγελισταί. Μάρκος δὲ προσ-
έθηκεν (α)· ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθη παρὰ τῶν ἰατρῶν,
ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἦλθε. Τί δὲ ἔστι κράσπεδον,
εἴρηται ἐν τῷ ἐξκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.
ἔτι δὲ φησιν ὁ Μάρκος, ἐλθεῖν αὐτὴν ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν (β),
τουτέστιν, ἀναιμιγῆναι τῷ ὄχλῳ, μηχανωμένῃ λαθεῖν.

Διὰ τί δὲ οὐχ ἥψατο φανερώς; Διότι ἀκάθαρτον ἑαυτὴν
ἐγίνωσκε, καὶ ἐφοβεῖτο φανερώς ἅψασθαι τοῦ καθαροῦ, κωλυ-
μένη παρὰ τοῦ νόμου. Καὶ διὰ τί μὴ πρόρῳ στᾶσα τὴν υἱεὶαν
ἠτήσατο; Διότι ἠσχύετο δημοσιεῦσαι τοιοῦτον πάθος· ἅμα
δὲ καὶ ὑπώπτει, μήποτε διαγνωσθεῖσα ἀπελαθῇ παρὰ τοῦ
ὄχλου, διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῆς.

(α) Μαρκ. Ε', 26. (β) Μαρκ. Ε', 27.

45 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Τίς ὁ ἀψάμενός μου;

Ἡρώτησεν, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα γινῶσκα, ὅτι οὐκ ἔλαθεν, ὡς ἠλπίζεν, οὐδ' ἐκλεψε τὴν ὑγίαν, ἀλλὰ παρ' ἐκόντος αὐτοῦ ταύτην ἐκομίσατο, ἀνομολογήσῃ τὰ καθ' ἑαυτήν, καὶ γνωρισθῇ τοῖς ἀκολουθοῦσι, ταύτης μὲν ἡ πίστις, αὐτοῦ δὲ ἡ δύναμις καὶ τὸ ἀλάθητον, καὶ μιμήσωνται μὲν πολλοὶ τὴν πίστιν αὐτῆς, φοβηθῶσι δὲ τὸ παντοδύναμον αὐτοῦ καὶ πανεπίσκοπον· καὶ ἵνα καὶ ὁ ἀρχισυνάγωγος πλείονα λάβῃ πίστιν ἀπὸ τοῦ παρόντος θαύματος.

45 Ἀρνούμενων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· Ἐπιστάτα, οἱ ὅχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσι· καὶ λέγεις· Τίς ὁ ἀψάμενός μου;

Ὁ Πέτρος μὲν φέτο περὶ ἀπλῆς ἐπαφῆς λέγειν τὸν Χριστὸν, καθ' ἣν πάντες οἱ ἀκολουθοῦντες ἤπτοντο αὐτοῦ, περὶ αὐτὸν ὠθιζόμενοι καὶ ἀποθλίβοντες, εἴτουν ἀποσφίγγοντες αὐτόν· αὐτὸς δὲ οὐ περὶ τοιαύτης ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ τῆς γενομένης ἐκ πίστεως. Πολλῶν δὲ τῆνικαῦτα κατὰ τύχην ἀποτομένων αὐτοῦ διὰ τὸν συνωθισμὸν, μόνῃς ἤτιθετο τῆς ἐπαφῆς ταύτης, γενομένης ἐκ πίστεως.

46 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἦφατό μου τίς;

Ἐπεὶ οὐπω διωμολόγησεν ἡ γυνὴ, φοβουμένη πάντως, αὐτὸς ἐπιμένει λέγων· Ἦφατό μου τίς, ἵνα ἐλέπυσα τὴν ἔνστασιν αὐτοῦ, αὐτόματος ὁμολογήσῃ τὸ γεγονός, καὶ αὐτὴ τὸ θαῦμα ἀνακηρύξῃ.

46 Ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ.

Δύναμιν, θεραπευτικὴν δηλονότι, ἣν ἐίλκυεν ἡ πίστις τῆς γυναικός. Εἶπε δὲ τοῦτο πρὸς πλείονα βεβαίωσιν τοῦ μὴ ἀγνοεῖν τὴν ἀψαμένην. Ὁ δὲ Μάρκος εἶπεν· ὅτι Καὶ περιεβλήπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν (α).

(α) Μαρκ. Ε', 32.

47 Ἴδουσα δὲ ἡ γυνὴ, ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσά ἦλθε·

Τρέμουσα, ἅμα μὲν καὶ διὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ἅμα δὲ, καὶ διὰ τὸν νόμον, ὅτι ἀκάθαρτος οὖσα, ἤψατο τοῦ καθαροῦ.

47 Καὶ προσπεσούσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα.

Καθ' ὑπερβατόν ἐστιν ἡ σύνταξις τῶν ῥητῶν, ὅτι Προσπεσούσα αὐτῷ, ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ, δηλαδή, λεληθότως· ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν προειρήκαμεν ἀνωτέρω.

48 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε·

Μὴ φοβοῦ, μήτε ἐμὲ, μήτε τὸν νόμον. Ἐκ πίστεως γὰρ, οὐκ ἐκ καταφρονήσεως ἤψω, καὶ λοιπὸν ἡ πίστις σου παρ' ἐμοῦ μὲν, προσέξενσέ σοι τὴν ὑγίαν· παρὰ δὲ τοῦ νόμου, τὴν ἀφῆσιν. Τῇ πίστει δὲ αὐτῆς τὸ πᾶν ἐπεγράψατο, ἵνα καὶ ἄλλοι πρὸς πίστιν ἐφελκυσθῶσιν, ὡς εἰρήκαμεν. Ἐδείξε δὲ κἀνταῦθα ὁ Χριστὸς, ὅτι οὐδεὶς ἀκούσιον ἔχων πάθος, ἀκάθαρτός ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. Θυγατέρα δὲ αὐτὴν ἐκάλεσεν, ὡς υἱοθετηθεῖσαν αὐτῷ διὰ πίστεως, καὶ ἅμα διὰ τῆς προσηγορίας ταύτης παντελῶς τὸν φόβον αὐτῆς ἐκβάλλων καὶ οἰκειούμενος αὐτήν.

48 Πορεύου εἰς εἰρήνην.

Τὴν ἀπὸ τοῦ μηκέτι πολεμεῖσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους. Κατὰ δὲ ἀναγωγίαν, εἴη ἀναιμόρρους ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἥτις πρὸ τοῦ ἔλθειν τὸν Χριστὸν, ἐπήγαγε τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἀμαρτίας, φοινικὴν οὖσαν, ἥτοι, φοινικὴν· οὐδὲν δὲ ὠφελήθη παρὰ τῶν ψυχικῶν ἰατρῶν αὐτῆς, λέγω δὴ, τῶν φιλοσόφων· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐβλάβε· ταῖς ἀλλοκότοις διδασκαλίαις αὐτῶν· ἀψαμένη δὲ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, τουτέστι, τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ, διὰ πίστεως, αὐτίκα ἰάθη. Καὶ γὰρ ἄπτεται τοῦ ἱματίου

αὐτοῦ διὰ πίστεως, πᾶς ὁ πιστεύων τῇ ἐνανθρωπήσει αὐτοῦ.

49 Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ· Ὅτι τέθνηκεν ἡ θυ-

50 γάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον. Ὁ δὲ Ἰη-
σοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων· Μὴ φοβοῦ·
μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.

Ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος ἔγραψεν ἐν τῷ τρισκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ,
καὶ ζήτησον ἐκ ἐκείνῳ τὴν ἐρμηνείαν.

51 Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν
οὐδένα, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην,

52 καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. Ἐκλαιον
δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. Ὁ δὲ εἶπε· Μὴ

53 κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. Καὶ κατε-
γέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ σεσαφηνίσται.
Ἐκόπτοντο δὲ αὐτήν, ἀντὶ τοῦ, ἐθρήνου αὐτήν.

54 Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ κρατήσας τῆς
χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων· Ἡ παῖς, ἐγείρου.

55 Καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παρα-

56 χρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. Καὶ
ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς
μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων ἀπαρλείπτως εὐρήσεις ἐν ἐκείνῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα.

ΚΕΦ. ΙΧ, 1 Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα μα-

θητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν
ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

2 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν
τοῦ θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.

Ἐν ἐκείνῳ διείληπται καὶ περὶ τούτων, ἔνθα καίται τό·
Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασι-
λεῖα τῶν οὐρανῶν (α)

3 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν,
μήτε βῆβδους, μήτε πῆραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύ-
ριον· μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

4 Καὶ εἰς τὴν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε, καὶ
ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.

Καὶ περὶ τούτων πλατύτερον ὁ Ματθαῖος ἐκεῖ ἰστόρησε.

5 Καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ
τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν
ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε, εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς.

Παραπλησίως καὶ περὶ τούτων.

6 Ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, εὐαγ-
γελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτούς.

7 Ἦκουσε δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ'
αὐτοῦ πάντα· καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ
8 τινων, ὅτι Ἰωάννης ἐγγήγερται ἐκ νεκρῶν· ὑπὸ

(α) Ματθ. 1', 7.

(TOM. B'.)

τινων δὲ, ὅτι Ἡλίας ἐφάνη· ἄλλων δὲ, ὅτι πρὸς
9 φήτης εἰς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. Καὶ εἶπεν ὁ
Ἡρώδης· Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δὲ ἐστὶν
οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα; Καὶ ἐζήτει ἰδεῖν
αὐτόν.

Περὶ τούτων ἠκριβολόγηται καλῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ
κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι, διηγήσαντο αὐτῷ
ὅσα ἐποίησαν· καὶ παραλαβὼν αὐτούς, ὑπεχώρησε
κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης

11 Βηθσαιδά. Οἱ δὲ ὄχλοι γινόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ.
Ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον εἴρηται
περὶ τούτων πλατύτερον, ἔνθα κεῖται τό· Καὶ συνάγονται οἱ
ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν (α).

11 Καὶ δεξιόμενος αὐτούς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς
βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας थे-
ραπείας ἵατο.

Περὶ τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον ἐπιμελῶς διελάβομεν, ὅπου κεῖται τό· Καὶ ἐξελθὼν
ὁ Ἰησοῦς, εἶδε πολλὸν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγγίσθη ἐπ' αὐ-
τοῖς (6).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτιων καὶ τῶν δύο ἰχθύων.

12 Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν· προσελθόντες δὲ οἱ
δώδεκα, εἶπον αὐτῷ· Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα
ἀπελθόντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς,

1α) Μαρκ. ε', 30. (6) Ματθ. ΙΔ', 14.

καταλύσωσι, καὶ εὐρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν
ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.

Ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τού-
των ἐσαφηνίσθη. Κατάλυσιν δὲ λέγει νῦν, τὴν κατασκήνωσιν.

13 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.
Οἱ δὲ εἶπον· Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι
καὶ δύο ἰχθύες, εἰ μή τι προσευθέντες ἡμεῖς ἀγορά-

14 σωμεν εἰς πάντα τὸν λαόν τοῦτον βρώματα. Ἦσαν
γὰρ ὥστε ἄνδρες πεντακισχίλιοι.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

14 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· Κατακλινάτε
15 αὐτούς κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα. Καὶ ἐποίησαν
οὕτω· καὶ ἀνέκλιναν ἅπαντας.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων.

16 Λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,
ἀναθιέψας εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησεν αὐτούς· καὶ
κατέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, παρατιθέναι τῷ
17 ὄχλῳ. Καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες· καὶ
ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων, κόφινοι
δώδεκα.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περὶ τῆς τῶν μαθητῶν ἐπερωτήσεως.

18 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτόν προσευχόμενον
καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί· καὶ ἐπηρώ-
τησεν αὐτούς, λέγων· Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι
19 εἶναι; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες, εἶπον· Ἰωάννην τὸν
15*

βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ, Ἡλίαν· ἄλλοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπε· Τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ.

Τούτων πάντων τὴν ἐρμηνείαν εὐρήσεις ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς, παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν τοῦτο·

Ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν ἐν ἐκείνῳ ῥητῶν ἄχρι τοῦ· Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ (α)· καὶ λήψῃ πάντων ὁμοῦ διάγνωσιν ἀκριβεστάτην.

22 Εἰπὼν· Ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Καθεξῆς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων διελεῖται.

23 Ἐλεγε δὲ πρὸς πάντας· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρον αὐτοῦ καθ' ἡμέραν (1), καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ μετ' ὀλίγα πάντα εὐρήσεις.

24 Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·

Ὃς ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διασῶσαι ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἐν καιρῷ μαρτυρίου γινόμενος φιλόψυχος, ἀλλ' οὐ φιλόχριστος, ἀπολέσει αὐτήν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τούτέστιν εἰς κόλασιν ἐμβαλεῖ. Εἴρηκε δὲ ταῦτά τε καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ἐν τῷ ἑννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(*) Ματθ. 15', 21. (1) 1ος Ματθ. 15', 25.

24 Ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

Ὃς ἂν ἀφαιρεθῇ αὐτὴν διὰ μαρτυρίου, αὗτος σώσει αὐτήν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

25 Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδῆσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας, ἢ ζημιωθείς;

Τοῦτο καὶ ὁ Ματθαῖος ἔγραψεν ἐπὶ τέλους τοῦ τριακοστοῦ τρίτου κεφαλαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν. Τὸ δὲ, ἢ ζημιωθείς, ἐφερμηνευτικὸν ἐστὶ τοῦ, ἀπολέσας. Ἀπόλειαν δὲ καὶ ζημίαν ὀνομάζει, τὴν αἰώνιον καταδίκην καὶ κόλασιν.

26 Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ τοὺς ἐμούς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

Τούτων ἐμνημόνευσε καὶ ὁ Μάρκος ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἐν ἐκείνῳ διερμηνεύθησαν. Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων; Διότι καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς, δόξα αὐτοῦ ἔσται· υἱὸς γὰρ αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ δόξα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, δόξα αὐτοῦ ἔσται· δεσπότης γὰρ αὐτῶν ἐστὶ.

27 Λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων, οἳ οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τέλει τοῦ τριακοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.

28 Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους, ὥστε ἡμέραι ὀκτώ·

Διῆλθον, δηλονότι.

28 Καὶ παραλαβὼν Πέτρον, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἰάκωβον, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξαστράπτων. Καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἡλίας· οἱ ὁφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως ταύτης φανερώτερον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ καὶ ταῦτα κατὰ λόγον ἡρμηνεύθησαν. Προσευχόμενος δὲ μεταμορφώθη, ἵνα μάθωμεν, ὅτι ἡ προσευχὴ μεταμορφοῖ καὶ λαμπρύνει τὸν ἄνθρωπον, ὡς χρὴ γινομένη.

32 Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη. Δόξαν δὲ νόει, τὴν λαμπρότητα.

33 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηναὶς τρεῖς, μίαν σοί, καὶ μίαν Μωσεῖ, καὶ μίαν Ἡλίᾳ·
34 μὴ εἰδῶς ὃ λέγει. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένε-

νετο νεφέλη, καὶ ἐπεσκίασεν αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφέλην.

Μωσῆς μὲν καὶ Ἡλίας εἰσῆλθον εἰς τὸ πάχος τῆς νεφέλης, ἀπαχθησόμενοι πάντως εἰς τοὺς ἀφανισμένους αὐτοῖς τόπους· οἱ μαθηταὶ δὲ, ὄντες μὲν ἔκφοβοι καὶ διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ δεσπότου, καθὼς εἶπε Μάρκος (α)· θιασάμενοι δὲ καὶ τούτους οὕτως ὑπερφύως ἀναλαμβανόμενους, ἐφοβήθησαν μᾶλλον.

35 Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· Οὐτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνήν, εὐρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος.

Ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων ἐξηγήθη λεπτομερῶς. Ἄ μὲν οὖν παρῆκεν ὁ Ματθαῖος, εἰσέειπεν ὁ Λουκᾶς· ἃ δὲ παρέδραμεν ὁ Λουκᾶς, ἰστόρησεν ὁ Ματθαῖος.

36 Καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν, καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἐωράκασιν.

Εἶπε γὰρ ὁ Ματθαῖος (β)· ὅτι Καταβαίνόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Μηδενὶ εἰπῆτε τὸ ὄραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀγαστῇ· καὶ ἀνάγνωνθι τὴν τούτων ἐρμηνείαν ἐκεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ΄.

Περὶ τοῦ σεληνιάζομένου.

37 Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, κατελθόντων αὐτῶν.

38 ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήνητησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε, λέγων· Διδάσκαλε, δέομαί σου, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μο-

(α) Μαρκ. Θ', 6. (β) Ματθ. ΙΖ', 9.

39 νογενής ἐστὶ μοι· καὶ ἰδοὺ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτόν,
καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτόν μετὰ
ἁφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον
40 αὐτόν. Καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου, ἵνα ἐκβάλ-
ωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

Τὸν παῖδα τοῦτον σεληνιάζεσθαι Ματθαῖος ἔγραψεν ἐν τῷ τρια-
κοςῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ, καὶ εἶρηται περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ.

41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Ὡ γενεὰ ἄπιστος
καὶ διεστραμμένη! ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ
ἀνέξομαι ὑμῶν; Προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε.

Ἐν ἐκείνῳ τὰς λύσεις τούτων ὄλων εὐρήσεις.

42 Ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτόν τὸ
δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν·

Ταῦτα πλατύτερον ὁ Μάρκος ἱστόρησεν ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ
κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

42 Ἐπετίμησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ,
καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα· καὶ ἀπέδωκεν αὐτόν τῷ πατρὶ
αὐτοῦ.

Ἐν τῷ προρρηθέντι τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον ἐρρήθη περὶ τούτων.

43 Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι
τοῦ θεοῦ.

Ὡντο γὰρ, οὐκ ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ταῦτα τε-
ρατουργεῖν αὐτόν.

43 Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ
44 Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Θέσθε
ὑμεῖς εἰς τὰ ὧτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους·

Οὕς εἶπεν ἐν τῷ εἰκοστῷ ἑννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐαγ- :

γελίου, περὶ τε τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναιρέσεως, καὶ τῆς
ἀναστάσεως αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἐναρξάμενος αὐτῶν, ὥστε δηλώσαι,
περὶ ὧν λέγει, τὰ λοιπὰ καταλείπειν, ὡς ἤδη νοούμενα.

44 Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι
45 εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο,
καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθων-
ται αὐτό· καὶ ἐρωτῶντο ἐρωτῆσαι αὐτόν περὶ τοῦ
ῥήματος τούτου.

Τὸ ῥῆμα, οὐ τὸ περὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναιρέσεως, ἀλλὰ τὸ
περὶ τῆς ἀναστάσεως. Εἶρηται δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ τέλει τῆς
ἐξηγήσεως τοῦ τριακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ
Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐκεῖ ῥηθέντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Περὶ τῶν διαλογιζομένων· Τίς μείζων.

46 Εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς ἂν εἴη
47 μείζων αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν
τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου, ἔστη-
σεν αὐτὸ παρ' ἑαυτοῦ·

Ὁ δὲ Ματθαῖος ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ φησὶν·
ὅτι προσελθόντες οἱ μαθηταί, ἠρώτησαν αὐτόν περὶ τούτου (α).
Εἰκὸς δὲ, γινόντος αὐτοῦ τὸν διαλογισμὸν αὐτῶν, καὶ ἐπερω-
τήσαντος αὐτοὺς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζοντο,
ὡς εἶπεν ὁ Μάρκος (β), λοιπὸν καὶ αὐτοὺς, ὡς ἤδη γνωσθέν-
τος τοῦ διαλογισμοῦ, ἐρωτῆσαι περὶ αὐτοῦ, εἶτα τὸν Ἰησοῦν
ἐπιλαβέσθαι παιδίον παριόντος, καὶ στήσαι αὐτὸ παρ' ἑαυτοῦ,
καὶ εἰπεῖν τὰ ἐξῆς. Λοιπὸν οὖν ὁ μὲν Ματθαῖος ἔγραψεν, ὅτι
ἠρώτησαν οἱ μαθηταί· Μάρκος δὲ καὶ Λουκᾶς, τοῦτο παραλι-

πόντες, ιστόρησαν, ὅτι ἔγνω τὸν διαλογισμὸν αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν τὰ ὕστερον εἶπεν, οἱ δὲ, τὰ πρότερον. Ἀνάγνωθι δὲ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ὅλην ἐξήγησιν, ἀναγκαιοτάτην οὖσαν.

48 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με·

Καὶ ἄλλα πρὸ τούτων εἶρηκεν, ἅπερ ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, ἀρ' ὃν εὐχερῶς καὶ ταῦτα διαγινώσκονται, καὶ ζήτησον αὐτά. Διὰ τοῦ παιδίου δὲ, τὴν ταπεινώσιν καὶ εὐτέλειαν ὑπεδήλωσεν.

48 Ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῶν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.

Τοῦτο πέρας τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἔστησε τὸ παιδίον παρ' ἐαυτῷ· μικρότερον δὲ λέγει, τὸν ταπεινότερον. Εἶπε δὲ τοιαῦτα καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον περὶ τὸ μέσον τοῦ τοιοῦτου κεφαλαίου.

49 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης, εἶπεν· Ἐπιστάτα, ἐξομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· Μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν.

Ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος ἔγραψεν ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν τούτων σαφήνειαν.

51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτός τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ λέγει, τὸν καιρὸν τὸν ἀφόρισθέντα μέχρι τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, τῆς ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἤγχιζε γὰρ ἤδη καὶ ἡ ἀναίρεσις αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνάστασις, καὶ

ἢ ἀνάληψις. Ἐστήριξε δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, ἀπηύθυνεν, ὥστε πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ ἀμεταστρεπτί, ἐπειγόμενος πρὸς τὸ πάθος. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν· Ἐπιστηριῶ ἐπὶ σέ τοὺς ὀφθαλμούς μου (α), εἴτουν, ἀπερείσω, ἀπευθυνῶ, ἀκλινῶς βλέψω.

52 Καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ· Μηνυτάς.

52 Καὶ πορευθέντες αἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρειτῶν.

Κατὰ παράδοξον αὐτοῦ κειμένην.

52 Ὡστε ἐτοιμάσαι αὐτῷ.

Υποδοχὴν, δηλονότι, πρὸς καταγωγὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

53 Καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ.

Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, αὐτὸς, ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον. Οὐκ ἐδέξαντό, φησιν, αὐτόν, διότι ἦν πορευόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Ἐναντίως γὰρ οἱ Σαμαρεῖται πρὸς τοὺς Ἱεροσολυμίτας διέκριντο.

54 Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον· Κύριε, θέλεις εἰπώμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ

55 Ἡλίας ἐποίησε; Στραφεὶς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· Οὐκ οἶδατε οἷου πνεύματος ἐστε ὑμεῖς.

56 Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.

Υπολαμβάνω, τούτους εἶναι τοὺς ἀποσταλέντας. Ὁργίσθησαν μὲν οὖν, ὡς ἀτιμασθέντος τοῦ διδασκάλου· ἠρώτησαν δὲ, εἰ χρὴ τοὺς ἀτιμάσαντας ἀμύνασθαι, ὡς μιμούμενοι Ἡλίαν τὸν

ζηλωτήν. Ἐπετίμησε δὲ αὐτοῖς ὁ Χριστός, ὡς ἀνεξίκακος, παιδεύων αὐτούς, μακροθύμως φέρειν τὰς ἀτιμίας τῶν ἀπειθούντων. Ἐγίνωσκε μὲν γάρ, ὅτι οὐ παραδέχονται αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται· ἀπέστειλε δὲ μαθητάς, ἵνα, ἀπειθησάντων μὲν ἐκείνων, ὀργισθέντων δὲ τούτων, ἐπιπλήξῃ καὶ διδάξῃ αὐτούς, μὴ ἐπεξερχεσθαι τοῖς καταφρονοῦσιν. Ἐμελλον γάρ, τὸ κήρυγμα καταγγέλλοντες, ὑπὸ πολλῶν ἀποπέμπεσθαι. Οὐχ ἑαυτοῖς δὲ, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ δυνάμει θαρρύνοντες, εἶπον, ὅτι εἰπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

[Εἰ καὶ (1) παρήκεν ὁ Χρυσόστομος (2) ἐνταῦθα, τό· Οὐκ οἴδατε, οἷον πνεύματός ἐστε· ἀλλ' οὖν ἐν ἐτέροις λόγοις δεσποτικὸν εἶναι λέγει καὶ τουτί τὸ ῥητόν. Λοιπὸν τοίνυν πνεῦμα νόει μοι, τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο γὰρ ἀγαθόν ἐστι καὶ ἀνεξίκακον, ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα τῆς μιᾶς θεότητος.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν.

- 57 Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην. Ἐγένετο δὲ, πορευομένων αὐτῶν, ἐν τῇ ὁδῷ εἶπέ τις πρὸς αὐτόν·
58 Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, Κύριε. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Αἰ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πέτεινά τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ

(1) Ταῦτα ἐν τῇ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις. (2) Ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Εὐθυμίου παραλείποντο τὰ ἀπὸ στίχου 55 «καὶ εἶπεν...» ὥς τοῦ στίχου 56 «... ἀλλὰ σῶσαι.» Ἐν δὲ τῷ εἰς τὸ περιελίδιον σχολίῳ λέγεται· «Εἰ καὶ παρήκεν ὁ Χρυσόστομος κ. τ. λ.» Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος ἔχει τό· Οὐκ οἴδατε, οἷον πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. Τομ. Ζ'. Σελ. 346. Α. Σελ. 567. Τομ. Η'. Σελ. 300. Ε. Ποῦ λοιπὸν παρήκε τοῦτο ὁ Χρυσόστομος; ἴσως εἰς ἐμπίλιν τινὰ ἐξ Αἰσῶ. Κεφ. Θ', 55. 56. Εὐρεθὲν δὲ καὶ αὐτὸ ἐν ἐτέροις λόγοις αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω, ἡρμηνεύθη ὑστερον ἐν τῇ περιελιδίῳ.

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.

Ἐγραψε περὶ τούτου καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐκεῖ.

- 59 Εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον· Ἀκολούθει μοι. Ὁ δὲ εἶπε·
Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν
60 πατέρα μου. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· σὺ δὲ ἀπελθὼν διαγγέλλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτου σαφῶς διελήπεται· ἐκάλεσε δὲ τοῦτον ὁ Χριστός, εἰδώς αὐτὸν ἄξιον.

- 61 Εἶπε δὲ καὶ ἕτερος· Ἀκολουθήσω σοι, Κύριε·
πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν
62 οἶκόν μου. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Ὁ ἐπιχειρήσας ἄροτριᾶν, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, φθείρει τὸ πρόθυμον τῆς ἐπιχειρήσεως τῇ ῥαθυμίᾳ τοῦ βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω. Παραβολικῶς τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἄροτρον ὠνόμασε, τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, λέγων· ὅτι Οὐδεὶς ἐπιχειρήσας ἀκολουθεῖν μοι, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, τουτέστι, τὸν νοῦν ἔτι ἔχων εἰς τὰ βιωτικά, ἐπιτηδείός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Χρὴ γάρ, τὸν ἐλόμενον τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ, πάντων εὐθέως ὑπεριδεῖν, καὶ ἀμεταστρεπτὶ τούτῳ ἔπυσθαι, μήποτε τῇ σχέσει τῶν ὀπίσω κατασχεθῇ. Τί γὰρ θεοῦ ποθεινότερόν τε καὶ προτιμότερον;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Περὶ τῶν ἀναδειχθέντων ἐβδομήκοντα.

ΚΕΦ. Χ, 1 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ ἐτέρους ἐβδομήκοντα.

Ἀποστόλους, δηλονότι. Πολλοὶ γὰρ ἐμελλον πιστεύειν, καὶ χρεῖα κηρύκων πλειόνων ἦν. Δώδεκα μὲν οὖν ἀπόστολοι, ὁ πρῶτος χορὸς· ἐβδομήκοντα δὲ, ὁ δεύτερος. Τούτους δὲ τοὺς δώδεκα, καὶ τοὺς ἐβδομήκοντα, πάλαι προετύπουν, ἐν τῇ Αἰλείμ, εἰς ἣν ἦλθον οἱ Ἰσραηλῖται, διαβάντες τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, αἱ δώδεκα πηγαὶ τῶν ὑδάτων, καὶ τὰ ἐβδομήκοντα στελέχη τῶν φοινίκων (α).

1 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἐμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.

Καὶ τοὺς δώδεκα ὁμοίως κατὰ συζυγίαν ἀπέστειλεν, ὡς εἴρηκε Μάρκος ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ· ἀλλὰ τοὺς δώδεκα μὲν, εἰς πᾶσας τὰς πόλεις καὶ κώμας τοῦ Ἰσραὴλ ἀπέστειλεν, ὡς τελειότερους· τοὺς ἐβδομήκοντα δὲ, εἰς μόνας τὰς κατὰ παράδοξον αὐτοῦ κειμένας, δι' ὧν ἐμελλε πορεύεσθαι, κηρύττοντας μετάνοιαν ἁμαρτημάτων, καὶ ἄφιξιν τοῦ χορηγοῦ τῆς τούτων ἀφέσεως.

2 Ἐλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· Ὁ μὲν θερисμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι·

Θερισμὸν μὲν λέγει, τοὺς θερισθησομένους ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, καὶ συγκομισθησομένους εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ· ἐργάτας δὲ, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τοῦτο. Δεδήλωται δὲ ἐνταῦθα ἡ αἰτία τῆς προβολῆς τῶν ἐβδομήκοντα· καὶ ἔτι

(α) Ἐξοδ. ΙΕ', 27.

ὀλίγους ἔφησεν εἶναι τοὺς σύμπαντας ἀποστόλους πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μελλόντων πιστεύειν.

2 Δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

Τοῦτο, καὶ τὸ πρὸ τούτου ῥητὸν εἶπε καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ ὀκτωκαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν θερισμὸν πολὺν ἔλεγε, τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεῦσαι μέλλοντας· ἐνταῦθα δὲ, τοὺς ἐξ ἐθνῶν· καὶ ἐκεῖ μὲν προετρέπετο τοὺς δώδεκα, δεηθῆναι περὶ ἀποστολῆς τῶν ἐβδομήκοντα τούτων· ἐνταῦθα δὲ τοὺς ἐβδομήκοντα τούτους, περὶ προβολῆς τῶν κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἐπισκόπων καὶ διδασκάλων. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ παρόντος ῥητοῦ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.

Τοῦτο εἶπε καὶ πρὸς τοὺς δώδεκα, καὶ ζήτησον ἐν τῷ ἑννεακαιδέκατῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων (α).

Εἴποι δ' ἄν τις κἀνταῦθα, ὅτι τοὺς δώδεκα μὲν, πρόβατα ἐκάλεσεν, ὡς τελειότερους· τοὺς ἐβδομήκοντα δὲ, ἄρνας.

4 Μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑποδήματα·

Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τούτων κελεύει θαρσεῖν περὶ τῶν ἀναγκαιῶν τοῦ σώματος ἐπὶ τῷ ἀποστείλαντι τούτους· ἀποτρέπει δὲ, διὰ μὲν τοῦ μὴ βαστάζειν βαλάντιον, τὴν φιλαργυρίαν· διὰ δὲ τοῦ, μὴ πήραν, τὸ μὴ ταμειεύεσθαι τὴν τροφήν· διὰ δὲ τοῦ, μὴ ὑποδήματα, παιδοτριβεῖ αὐτοὺς εἰς ἀσκήσιν. Παρήγγειλε δὲ ταῦτα καὶ τοῖς δώδεκα ἐν τῷ δηλωθέντι ἑννεακαιδέκατῳ κεφαλαίῳ.

(α) Ματθ. Ι', 16.

4 Καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσθηθε.

Τοῦτο προσέταξεν, οὐ βουλόμενος ἀπανθρώπους αὐτοὺς γίνεσθαι καὶ ἀπροσηγόρους, ἀλλ' ἀνεμποδίστους. Εἴθε γὰρ ἡ κατὰ τὴν ὁδὸν ὁμιλία τὸ σύντονον ἐγκόπτειν, ὡς τὰ πολλὰ, τῆς σπουδῆς. Προσάπτει τοίνυν αὐτοῖς μόνον γίνεσθαι τοῦ ἐμπιστευθέντος ἔργου, καὶ μηδὲ τὸν τυγχόντα καιρὸν τοῦ κηρύγματος ἀπαντᾶν εἰς τὰ μὴ ἀναγκάζει καὶ πείρειν. Καὶ ὁ Ἐλισσαῖος δὲ πάλιν Γιάξῃ τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ ἐπὶ τι κατεπεῖγον ἀποστείλας, ἐνετείλατο· Ὅτι ἐὰν εὗρῃς ἄνδρα, οὐκ εὐλόγησεις αὐτόν· καὶ ἐὰν εὐλόγησῃ σε ἄνθρωπος, οὐκ ἀποκριθήσῃ αὐτῷ (α)· ἐμφάνων τὸ χρῆναι βαδίζειν ἀπερίσπαστον, καὶ πικντελῶς ἀνεμπόδιον.

5 Εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε·
Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Τοῦτο τὸ πρόσχημα ἀσπασμὸν ἐκάλεσεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ προῤῥηθέντι κεφαλαίῳ (6). Σύμβολον δὲ ἀγάπης ὁ τοιοῦτος ἀσπασμὸς, δηλῶν, ὅτι εἰρηνικοὶ καὶ φίλοι παραγεγόνασιν.

6 Καὶ ἐὰν ἡ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτόν ἡ εἰρήνη ὑμῶν.

Ἡ χάρις τῆς δοθείσης εἰρήνης παρ' ὑμῶν, ἡ ἐνέργεια τοῦ τοιούτου λόγου. Υἱὸς δὲ εἰρήνης, ὁ εἰρηνικὸς, ὡς διαφόρως εἰρήκαμεν,

6· Εἰ δὲ μή γε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.

Ἀνάγνωθι καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἡ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω (γ).

7 Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πίνον-

(2) Δ' Βασιλ. Δ', 29.

(6) Ματθ. Ι', 12.

(γ) Ματθ. Ι', 13.

τες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστι·

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ σαφῶς ἐρρήθη, μικρὸν ἀνωτέρω. Ἐσθιέτω δὲ καὶ πίντω τὰ παρ' αὐτῶν ἐπέτρεψεν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς πρέπον ἐστὶ μαθηταῖς αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ γνώριμον ἦν αὐτοῖς.

7 Μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐξηγήσει τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ μεταβαίνειν εὐρήσεις.

8 Καὶ εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται

9 ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν· καὶ θερα-

πεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς·

Ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἑαυτὸν λέγει νῦν, ὡς βασιλεία καὶ θεόν. Ἡγγικέ, φησι, καὶ ἤδη ἐπιδημήσει ὑμῖν· ἄξιοι γίνεσθε, ἐτοιμάζεσθε εἰς ὑποδοχὴν.

10 Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς, εἶπατε·

11 Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν, ἀπομασσόμεθα ὑμῖν·

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον, ἐνθα ἡρμηνεύθη τό· Καὶ ὅς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς (α).

11 Πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Τοῦτο προσέταξε διαμαρτύρασθαι τοῖς ἀπειθέσιν, ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν, ὅτι Οὐκ ἔγνωμεν τὴν παρουσίαν σου, Κύριε.

12 Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεχτότερον ἔσται, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα προσηκόντως ἡρμηνεύθησαν.

(α) Ματθ. Ι', 14.

(TOM. B'.)

13 Ουαί σοι, Χοραζίν! ουαί σοι, Βηθσαιδά! ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι μετενόησαν.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Τότε ἤρξατο διδασκαλεῖν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖστοι δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν (α). Ἐκεῖ γὰρ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

14 Πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν.

ὑμῖν, τοῖς ἀπειθεῖσι, δηλονότι. Εἶπε δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὴν λύσιν ἐκεῖ τοῦ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ (6).

15 Καὶ σὺ, Καπερναοὺμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἄδου καταβιβάσθησθαι!

Ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἴρηται καὶ περὶ ταύτης, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ.

16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστελλαντά με.

Ἀθέτησιν λέγει, τὴν ἀπειθειαν καὶ ἀποστροφὴν. ἵνα γὰρ μὴ λυπῶνται ἀθετούμενοι, φησὶν, ὅτι ἡ ὑμετέρα ὕβρις, δι' ὑμῶν μὲν, εἰς ἐμὲ ἀνατρέχει, τὸν ἀποστείλαντά ὑμᾶς· δι' ἐμοῦ δὲ, εἰς τὸν πατέρα μου, τὸν ἀποστείλαντά με.

17 Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς, λέ-

(α) Ματθ. ΙΑ', 20.

(6) Ματθ. Ι', 15.

γοντες· Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

Ἐχαιρον, ὡς ἀξιωθέντες θαυματουργεῖν, καὶ ὑποτάσσειν τὰ δαιμόνια.

18 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἄστραπην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

Ἐδήλωσε τὴν αἰτίαν τῆς τῶν δαιμόνων ὑποταγῆς, ὅτι πέπτωκεν ὁ ἄρχων αὐτῶν, ὁ ἐνισχύων αὐτούς, καὶ λοιπὸν εὐκαταγώνιστοι γηγόνεσι. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, εἰς ὕψος ἤρετο, καὶ ἐτυράννει, καὶ ἰσχυε· τοῦ θεοῦ δὲ τῇ γῇ διὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαντος, πέπτωκεν· οὐκ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· πάλαι γὰρ ἀπ' αὐτοῦ πεσὼν, οὐκέτι αὐτοῦ ἐπέβη· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ὕψους, καὶ τῆς τυραννίδος καὶ τῆς ἰσχύος. Λέγει τοίνυν, ὅτι Ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν, μετὰ τὸ ἐνανθρωπήσαι με δηλονότι, πεσόντα, ὡς ἀστραπὴν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Τινὲς δὲ οὐρανὸν ἐνταῦθα, τὸν ἀέρα νοοῦσιν, ᾧ ἐνεφιλοχῶρει ὁ σατανᾶς. Λέγεται γὰρ οὐρανὸς καὶ ὁ ἀήρ. Τὰ πετεινὰ γάρ, φησι, τοῦ οὐρανοῦ. Τῷ παραδείγματι δὲ τῆς ἀστραπῆς ἐχρήσατο, ἐμφαίνων τὸ σφοδρὸν καὶ ὀξύ τῆς πτώσεως αὐτοῦ.

19 Ἴδου, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων.

Ὁφρων καὶ σκορπίων, τῶν νοητῶν, τῶν δακνόντων καὶ τιτρωσκόντων τὰς ψυχὰς. Οὕτω δὲ τοὺς δαίμονας ὠνόμασεν, οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπίβουλόν καὶ ἰοδόλον καὶ φαρμακικόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ εὐάλωτον. Ὅτι δὲ περὶ τῶν δαιμόνων λέγει, δηλοῖ τὸ ἐπαγόμενον.

19 Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

Τοῦ νοητοῦ δράκοντος. Ἰδὼν γὰρ αὐτοὺς χαίροντας ἐπὶ τῇ τῶν δαιμονίων ὑποταγῇ, δίδωσι μὲν αὐτοῖς διηνεκῇ τὴν κατ'

αὐτῶν ἐξουσίαν, ἣν πρόσκαιρον ἔλαβον, ὅτε πρῶτον ἀπεσταλῆσαν· παραινέει δὲ, μὴ χαίρειν ἐπὶ ταύτῃ· διότι οὐκ ἐξ ἀγῶνος προσεγένετο τούτοις, ἀλλ' ἐκ δωρεᾶς, διὰ τοὺς ὠφεληθῆναι μελλόντας. Εἴη δ' ἂν δύναμις τοῦ ἑχθροῦ, οὐ μόνον οἱ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτῶν πολυειδεῖς πειρασμοί.

Τινὲς δὲ καὶ τὰ ρηζίζοντα τοὺς ἀνθρώπους θηρία, δύναμιν αὐτοῦ λέγουσιν, ὡς χρωμένου καὶ τούτοις καθ' ἡμῶν.

19 Καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.

Οὐ δαίμων, οὐ πειρασμός, ἀλλ' οὐδὲ θηρίον.

20 Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῶν ὑποτάσσεται·

Οὐ γὰρ ὑμέτερον τὸ κατόρθωμα, ἀλλ' ἐμὴ ἡ χάρις. Ἐν τούτῳ οὖν μὴ χαίρετε, ἵνα μὴ ὡς ἐπὶ κατορθώματι χαίροντες, εἰς οἴησιν ἐπαρθείητε.

20 Χαίρετε ἐν μαλλόν, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὅτι διὰ τὴν πίστιν ὑμῶν ἐπολιτογραφήθητε ἐν τῇ ἄνω πόλει, οὐ μέλανι, ἀλλὰ μνήμῃ, οὐδὲ, ὡς ἄνθρωποι γράφουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ θεὸς οἶδε γράφειν. Φησὶ γὰρ περὶ τῶν δικαίων ὁ Δαυὶδ· ὅτι Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται (α). Τὸ μὲν γὰρ ὑποτάσσειν τὰ δαιμόνια, δι' ὠφέλειαν ἐτέρων ὑμῖν δέδοται· τὸ δὲ τὰ ὀνόματα ὑμῶν γραφῆναι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, διὰ σωτηρίαν ὑμετέραν· διὸ ἐκείνη μὲν ἡ χαρὰ κλέπτουσα φυσίωσιν οἶδεν ἐμποιεῖν· αὕτη δὲ μαλλόν εὐχαριστίαν καὶ παραιτητέον μὲν ἐκείνην, ὡς περιττήν· ἀντιποιητέον δὲ ταύτης, ὡς ἀναγκαίας.

21 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἡγαλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς·

Ἠγαλιάσατο τῇ ψυχῇ, ὡς ἄνθρωπος, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὠφεληθέντων ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

(α) Ψαλμ. ΡΑΨ', 16.

21 Καὶ εἶπεν· Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἐμπροσθέν σου.

Ἐῤῥηκε ταῦτα καὶ περὶ τῶν δώδεκα μαθητῶν ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξηγήσιν.

22 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶπε· Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει, τίς ἐστὶν ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ ταῦτα διασεσάφηται πρὸς ἀκριβείαν.

23 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, κατ' ἰδίαν εἶπε· Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.

24 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Ταῦτα εἶπε καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν αὐτῷ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, ἔνθα κεῖται τό· Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ (α). Ἐπεθύμησε δὲ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν καὶ Δαυὶδ ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς· διὸ καὶ ἔλεγε· Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου (β)· τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος, ἔλεος ὀνομάσας, ὡς γενομένην δι' ἔλεος τῶν ἀνθρώπων.

Παρατήρησον δὲ, ὅτι στρέφεται πρὸς τοὺς μαθητάς ὁ Σωτήρ, καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῖς ὁμιλεῖ, τοὺς μὴ μαθητάς ἀποστρεφόμενος. Διὸ καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ὦμεν μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀκολουθοῦντες αὐτῷ δι' ὑπακοῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἔχωμεν ψυχικοὺς

(α) Ματθ. ΙΓ', 16. (β) Ψαλμ. ΠΔ', 8.

ἅμα καὶ σωματικούς ὀφθαλμούς, ὀρθὰ βλέποντας, καὶ τὰ ὅσα, ὀρθὰ ἀκούοντα, πάντως σπαραφίσεται καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀξιώσει μυστηρίων ἀπορρήτων τοῖς πολλοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος νομικοῦ.

25 Καὶ ἰδοὺ, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτόν, καὶ λέγων· Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Προσεδόκησε παγιδεῦσαι τὸν Χριστὸν εἰς τὸ πάντως ἐπιτάξει τι ἐναντίον τῷ νόμῳ. Λέγει γοῦν, *Τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω*, ἣν καταγγέλλεις τῷ λαῷ; Γινούς δὲ τὴν τοῦτου πανουργίαν ὁ Σωτὴρ, ἐπὶ τὸν νόμον αὐτὸν παραπέμπει· ἅμα μὲν, διακρουόμενος τὴν πείραν αὐτοῦ· ἅμα δὲ, ἐλέγχων αὐτόν, οἰόμενον μὲν εἶναι ἐνάρετον, μὴ ὄντα δέ· ὡς δείξει τὸ τέλος τῆς παραβολῆς.

26 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

Τί γέγραπται μείζον ἐνταλμα; *Πῶς ἀναγινώσκεις* τὰς μείζους ἐντολὰς τοῦ νόμου; Περὶ τῶν μειζόνων γὰρ αὐτὸν ἠρώτησεν.

27 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· καὶ τὸν πλησίον σου

28 ὡς σεαυτόν.» Εἶπε δὲ αὐτῷ· Ὁρθῶς ἀπεκρίθης·

Ὁρθῶς ἀποκριθῆναι αὐτὸν εἶπεν, ὡς τὰς δύο ἐντολὰς ἀπαγγέλλαντα. Ἔχονται γὰρ ἀλλήλων, ὡς ἐν τῷ πεντηκοστῷ τέταρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου. δεδηλωται. Ἐτερος δὲ

ἐστὶν ὁ νομικός οὗτος, παρὰ τὸν ὑπὸ Ματθαίου καὶ Μάρκου μνημονευόμενον (α).

28 Τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.

Τοῦτο, ὃ ἀπτήγγειλας νῦν, τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ ζωὴν αἰώνιον, οἷαν ζῶσιν οἱ τὰς ἐντολὰς ταύτας φυλάττοντες δίκαιοι. Ἐδίδαξε γὰρ καὶ ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου, ὅτι Ἐν ταύταις ταῖς δυοῖν ἐντολαῖς ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται (β). ὣν τὴν ἐξήγησιν ἐντελῶς εὐρήσεις ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου, εἰς τό· Οὕτω γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται (γ).

29 Ὁ δὲ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν·

Καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;

Ἀποτυχὼν τῆς πείρας, ἐξερόηξε τὴν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένην οἴησιν· ᾤετο γὰρ πάντων ὑπερέχειν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος, πλησίον, τὸν δεόμενον βοηθείας ὠνόμασεν· αὐτὸς δὲ πλησίον, τὸν ἴσον κατ' ἀρετὴν ὑπέλαβε. Αἰὶ καὶ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, ἤγουν, ὑπερτιθέναι τῶν ἄλλων, ἔρωτᾷ, *Τίς ἐστί μου ἴσος*; Ἐἴτα διὰ παραβολῆς ὁ Χριστὸς ἀποδείκνυσιν, ὅτι πλησίον ἐστὶν ὁ δεόμενος βοηθείας.

[*Πλησίον* λέγεται, πᾶς ἄνθρωπος, ὡς ἐγγιζόντων ἡμῶν ἀλλήλοις κατὰ κοινωνίαν φύσεως (Ι).]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣ'.

Περὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς.

30 Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν·

Ὑπολαβὼν, ἀντὶ τοῦ, διαδεξάμενος τὸν λόγον.

(α) Ματθ. ΚΒ', 35. Μαρκ. ΙΒ', 28. (β) Ματθ. ΚΒ', 40. (γ) Ματθ. Ζ', 12. (δ) Τὰ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἀναγκαζόμενα ἀναγινώσκονται ἐν τῷ περιειλημῶ παρὰ τῷ Α.

30 Ἀνθρωπὸς τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ.

Η παραβολὴ αὕτη, εἰ καὶ συνετέθη διὰ τὸ δεῖξαι, τίς ἐστὶν ὁ πλησίον, ἀλλ' οὖν ἐν βραχεὶ πᾶσαν ὑποφαίνει τὴν φιλόφρονον οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἀνθρωπον μὲν γὰρ νοοῦμεν, τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἐξ Ἀδὰμ ἀνθρώπους· κατὰβασιν δὲ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ, τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, καὶ ἀπὸ ὑπακοῆς εἰς παρακοήν, καὶ ἀπὸ ὕψους πολιτείας, εἰς χθαμαλότητα διαγωγῆς. Ὑψηλὴ μὲν γὰρ ἡ Ἱερουσαλὴμ· χθαμαλὴ δὲ ἡ Ἱεριχώ.

30 Καὶ λησταῖς περιέπεσεν·

Οδοστάταις (1) δαίμοσιν.

30 Οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν.

Τὰ ἱμάτια τῆς ἀρετῆς, τὸν φόβον τοῦ θεοῦ, ὃν περιεβέβλητο δίκην χιτῶνος.

30 Καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον.

Πληγὰς ψυχικὰς, τραύματα ἀμαρτιῶν.

30 Ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

Εξ ἡμισείας θνητὸν γενόμενον· τῇ ψυχῇ γὰρ ἀθάνατος μείνας, τῷ σώματι τέθνηκε. Τὸ δὲ, ἀπῆλθον, καὶ τὸ, ἀφέντες, οὐ περιμεργαστέον, διὰ τὴν ἐξουσίαν τῆς παραβολῆς (2).

31 Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκεῖνῃ·

Συγκυρία μὲν, ἡ συντυχία· ἱερεὺς δὲ, ὁ διὰ Μωϋσέως δοθεὶς νόμος, ὡς περὶ θυσιῶν διαλεγόμενος.

31 Καὶ ἰδὼν αὐτόν, ἀντιπαρῆλθεν.

Παρέδραμεν αὐτόν οὕτως ἔχοντα.

(1) ἰγκαθίτας.

(2) Διὰ τὸ ἐξουσιάζειν τὴν παραβολὴν ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν.

32 Ὅμοίως δὲ καὶ λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν, ἀντιπαρῆλθε.

Λευεῖτην ὑποληπτέον ἐνταῦθα τὸν λόγον τῶν προφητῶν, ὡς διακονούμενον τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ θεοῦ.

33 Σαμαρεῖτης δὲ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν, ἐσπλαγχνίσθη.

Σαμαρεῖτης νοεῖται νῦν, ὁ Χριστὸς, ὡς ὑπὸ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων Σαμαρεῖτης ὀνομασθεὶς (α).

Ἡ καὶ, ὡς οὐ μόνον Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἔθνους φύσιν, διὰ τοῦ προσλήμματος (1), περιβαλλόμενος. ἔθνος γὰρ, οἱ Σαμαρεῖται.

34 Καὶ προσελθὼν, κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ.

Τῷ δεσμῷ τῆς διδασκαλίας.

34 Ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον·

Ημερότητα καὶ στύψιν. Ἡ διδασκαλία γὰρ αὐτοῦ, πῇ μὲν, ἡμέρως προβαίνει καὶ ἱλαρύνει· πῇ δὲ, στύφει καὶ δάκνει, καὶ οὕτως εὖ κέκρται, καὶ ἐκατέρωθεν ὠφελεῖ.

34 Ἐπιβιδάσας δὲ αὐτόν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτήνος.

Επὶ τὸ ἴδιον σῶμα, τὸ κτείνεσθαι μέλλον, τουτέστι βασάσας τὰς ἀσθενείας αὐτοῦ διὰ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος.

34 Ἦγαγεν αὐτόν εἰς πανδοχεῖον.

Πανδοχεῖον, ἡ ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ὡς πᾶν γένος ἀνθρώπων δεχομένη.

34 Καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

Εποιήσατο πρόνοιαν αὐτοῦ.

35 Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν.

Μετὰ μικρὸν (1) ἀποθανὼν καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

(α) Ἰωαν. Η', 48. (1) τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος.

(1) καιρὸν, ἀντὶ τοῦ, μικρὸν, παρὰ τῷ Β.

35 Ἐκβλήων δύο δηνάρια, ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ.

Ὡς μὲν γὰρ ἔζη, αὐτὸς ἐπεμελεῖτο τῶν ἀσθενῶν· ἀποθανόντων δὲ, καὶ ἀναστὰς, καὶ ἐκδημῶν εἰς τὸν οὐρανόν, τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐπιμελείαν ταύτην ἐπέτρεψεν.

Πανδοχεὺς γὰρ πᾶς προσετῶς τῆς ἐκκλησίας, ἥτοι, πᾶς ἐπίσκοπος, καὶ πᾶς τῶν ἀποστόλων διάδοχος. Δύο δὲ δηνάρια, ἡ κινὴ καὶ ἡ παλαιὰ Διαθήκη, αἱ χορηγοῦσι τὴν ἰατροεῖαν τοῖς ἀσθενούσιν. Εἶρηκε γὰρ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὅτι Πᾶς γραμματεὺς, μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ (α).

Ἡ, δύο δηνάρια, αἱ δύο ἐρμηνεύει τῆς εὐαγγελικῆς γραφῆς, ἡ καὶ πάσης τῆς θείας, ἥ τε καθ' ἱστορίαν καὶ ἡ κατὰ ἀναγωγὴν.

35 Καὶ ὅ,τι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ, ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.

Εἴ τι ἂν καὶ οἰκοθεν προσδαπανήσης εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ. Καὶ οἰκοθεν γὰρ οἱ διδάσκαλοι προστιθέασι, πλατύνοντες τὰς ἐρμηνείας τῶν θείων λόγων. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν δύο Διαθηκῶν λαμβάνουσι τὰς ἀφορμὰς· τοῖς ἰδίοις δὲ λόγοις δαψιλεστέραν παρέχουσι τὴν θεραπείαν τοῖς κάμνουσιν. Ἐπάνοδος δὲ τοῦ Χριστοῦ, ἡ δευτέρα παρουσία, ἐν ἣ ἀποδώσει πᾶσι τὰς ἀμοιβάς.

36 Τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγο-

37 νέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστάς; Ὁ δὲ εἶπεν·

Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ.

Μετ' αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, εἰς αὐτόν.

37 Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Πορεύου, καὶ σὺ ποιεῖς ὁμοίως.

Ἐπιμελοῦ τοῦ δεομένου βοηθείας. Ὁ γὰρ μὴ τοῦτο ποιῶν, οὐκ

(α) Ματθ. ΙΓ', 52.

ἀγαπᾷ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν· ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, οὐδὲ τὸν θεὸν ἀγαπᾷ, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ (α); ἅπερ ἐμφαίνουσιν ἀγάπης σφοδρότητα καὶ ἐπίτασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ'.

Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας.

38 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυναῖκα δὲ τις, ὀνόματι Μάρ-

39 θα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἡ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τῶν λόγων αὐτοῦ.

Ἡ κώμη αὕτη, ἡ Βηθανία ἦν. Ταύτην γὰρ ὁ Ἰωάννης εἶπε κώμην Μαρίας καὶ Μάρθας (6).

40 Ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· Παρασκευάζουσα τὰ πρὸς ἐστίαισιν καὶ θεραπείαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

40 Ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· Κύριε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν; εἰπέ οὖν αὐτῇ, ἵνα μοι συναντιλάβηται.

Ὡς διδάσκαλος ἐπῆρξεν αὐτῇ, ἵνα μοι συνεφάψηται τῆς διακονίας.

41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά·

Τύρβη ἐστὶν ὁ περισπασμὸς, ἡ ὀχλησις· περὶ πολλὰ δὲ, τὰ τῆς ἐστιάσεως καὶ θεραπείας, ὡς εἴρηται.

(α) Λουκ. Ι', 27. (6) Ἰωαν. ΙΑ', 1.

42 Ἐνὸς δὲ ἐστὶ χρεῖα.

Τῆς ἀκροάσεως τῶν ἐμῶν λόγων. Οὐ γὰρ τρυφήσων ἦλθον, ἀλλὰ διδάξων ὑμᾶς.

42 Μαρίας δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀραιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

Δύο μερίδες πολιτείας ἐπαινεταί, ἡ μὲν, πρακτικὴ, ἡ δὲ, θεωρητικὴ. Τινὲς αἱ δύο αὗται διείλοντο· Μάρθα μὲν, τὴν πρακτικὴν, ἐν τῷ διακονεῖσθαι περὶ τὴν σωματικὴν θεραπείαν τοῦ Κυρίου· Μαρία δὲ, τὴν θεωρητικὴν, ἐν τῷ ἀκούειν τῶν λόγων αὐτοῦ. Καὶ ἐπεὶ διπλοῦς ἦν ὁ Χριστὸς, ἡ μὲν ἀνέπαυε τὸ ὁρώμενον αὐτοῦ· ἡ δὲ ἐδούλευε τῷ ἀκρότῳ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ, τῆς μὲν τὴν προθυμίαν οὐ διέβαλε· τῆς δὲ τὴν προαίρεσιν ἐπῆνεσε. Τῆς μὲν γὰρ τὸ ἔργον, χρησιμώτατον· τῆς δὲ, ὑψηλότερον.

Σὺ δὲ, ἢν βούλει, μίμηται· ἡ θεράπεινε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, λέγω δὲ, τοὺς πτωχοὺς· Ἐφ' ὅσον γὰρ, φησιν, ἐποιήσατε ἐνὶ τούτῳ τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε (α). ἢ ἀσχολοῦ περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων αὐτοῦ, περὶ τὴν θεωρίαν τῶν δογμάτων αὐτοῦ· ἡ καὶ ἀμρότερα μετέρχου κατὰ τοὺς προσήκοντας καιροὺς.

Τὴν ἀγαθὴν δὲ μερίδα εἶπεν, οὐχ ὥς τῆς ἄλλης πονηρᾶς οὕτως, ἀλλ' ἀγαθὴν ἐνταῦθα, τὴν κρείττονα ὠνόμασεν. Ἐνδέχεται γὰρ δύο καλῶν, τὸ ἐν εἶναι κάλλιον. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ φιλοξενεῖν· κάλλιον δὲ τὸ παρεδρεύειν θεῷ· τὸ μὲν γὰρ, σωματικόν· τὸ δὲ, πνευματικόν.

(*) Ματθ. 23, 40.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ'.

Περὶ προσευχῆς.

ΚΕΦ. ΧΙ, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὥς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

Οὗτος ὁ μαθητὴς ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα ἦν· τοὺς γὰρ δώδεκα ἐδίδαξεν ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Ἰδὼν γὰρ τὸν διδάσκαλον καινὴν πολιτείαν καὶ μετερχόμενον, καὶ ὑποτιθέμενον, ἐζήτησε καὶ καινὴν προσευχὴν, τῇ πολιτείᾳ κατὰλληλον. Ὁ δὲ, ἢν ἐδίδαξε τοὺς δώδεκα, ταύτην καὶ νῦν ἐκτίθεται.

2 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ὅταν προσεύχησθε, λέγετε· ΠΑΤΕΡ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὥς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν 3 ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰς- 4 ἐνέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἑρμηνεύθησαν ταῦτα πάντα κατὰ τὸ ῥητὸν ἐν τῷ δηλωθέντι πέμπτῳ κεφαλαίῳ. Εἰ δὲ καὶ λέξεις τινὲς ἐνταῦθα παραλλάττουσιν, ἀλλ' οὖν τὴν αὐτὴν καὶ αὗται σημασίαν φυλάττουσι, καὶ εἰς τὴν ὁμοίαν ἐρμηνείαν συνάγονται. Διδάξας δὲ προσεύχεσθαι, δεῖξαι βούλεται, καὶ ὅτι ἡ ἐπιμονὴ τῆς προσευχῆς ἀνύει τὸ σπουδαζόμενον, καὶ κέχρηται παραβολῇ παριστώσῃ τοῦτο. Περιεργότερον δὲ αὕτη συμπέπλασται, ἵνα καὶ εἴη πιθανώτερα.

- 5 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς. Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον,
καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ εἴπη
6 αὐτῷ· Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους· ἐπειδὴ
φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ
ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ·

Χρηῖστον, ἦτοι, δάνεισον.

- 7 Κακεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη· Μή μοι κόπους
πάρεχε· ἥδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου
μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀνα-
στάς δοῦναί σοι.

Φασὶ τινες ἀναγωγικῶς, ὅτι νοεῖται φίλος μὲν, ὁ φιλόανθρω-
πος θεός· πορεύεται δὲ πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ αἰτεῖ
τρεῖς ἄρτους· ὁ παρὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν αἰτῶν τρεῖς θεο-
λογίας, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα παραθῇ
αὐτὰς φίλῳ παραγενομένῳ πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀστάτου καὶ
καταπεπατημένου βίου, καὶ χρήζοντι τοιαύτης τροφῆς. Καὶ
λοιπὸν ὁ θεὸς ἔσωθεν, ἦγουν, ἀφανῶς, ἀποκρίνεται, Μὴ ἐνόχλει
μοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· Μή μοι κόπους πάρεχε· νῦν ἡ θύρα
τῆς θεολογίας ἀποκέκλεισται σοι, οὐπὼ καιρὸν ἔχοντι τηλι-
καύτης χάριτος;

Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τῆς παραβολῆς ἐπεχείρησαν μὲν τινες ἀνα-
γαγεῖν, οὐκ ἡδυνήθησαν δὲ ταῦτα προσαρμόσαι τῷ σκοπῷ
αὐτῆς. Διὸ παρῆκα τὴν τούτων ἀναγωγὴν, ὡς περιττὴν, νοῶν,
ὅτι συνετέθησαν εἰς ἔμφασιν μόνον εὐλόγου παραιτήσεως. Ὁ
γὰρ μετὰ τῶν παιδῶν αὐτοῦ κοιμώμενος πατήρ, εὐλόγως
παρατεῖται παρὰ καιρὸν ἀναστῆναι, ἵνα μὴ ἀφυπνίσῃ αὐτόν·
φαίνεται δέ μοι καὶ πᾶσα ἡ προκειμένη παραβολὴ μηδὲν ἕτερον
ἐμφαίνειν, εἰ μὴ μόνον ἀναγκαιοτάτην αἴτησιν καὶ εὐλογωτά-
την παραίτησιν, ἵνα δάξῃ διὰ τὴν ἐπιμονὴν εἰσακουσθῆναι ὁ
αἰτῶν, καὶ πιθαι γένηται ἡ παραίνεσις.

- 8 Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστάς, διὰ τὸ
εἶναι αὐτοῦ φίλον· διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγε-
ρθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει·

Τοῦτο ἐστίν, οὗ χάριν ἡ παραβολὴ αὕτη γέγονεν. Ἀναίδειαν
δὲ εἶπε, τὴν ἐπιμονὴν τῆς αἰτήσεως.

- 9 Καγὼ ὑμῖν λέγω· Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζη-
τεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται
10 ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν εὐ-
ρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

Ταῦτα ὁμοίως καὶ τοῖς δώδεκα ἐνετειλατο, καθὼς ἀνέγραψε
Ματθαῖος ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν
ἐξήγησιν, ἄριστα παραδεδομένην.

- 11 Τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ
λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; εἰ καὶ ἰχθὺν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος
12 ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὠδόν, μὴ
ἐπιδώσει αὐτῷ σκόρπιον;

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ἀκολουθῶς εὕρησεις.

- 13 Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρχοντες, οἴδατε δόματα
ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ
πατήρ, ὁ ἐξ οὐρανοῦ, δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰ-
τουῦσιν αὐτόν;

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων. Πονηροὺς δὲ αὐτοὺς εἶπεν, οὐ μό-
νον διὰ τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν αἰτίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὴν ἀνθρω-
πίνην φύσιν πονηρίας δεκτικὴν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'.

Περὶ τοῦ ἔχοντος δαιμόνιον κωφόν.

- 14 Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν·
Μήτε αὐτὸ λαλοῦν ἢ ἀκοῦν, μήτε τὸν ἄνθρωπον ἑὼν λαλεῖν

ἢ ἀκούειν, οὐκ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ πονηρίας. Μέννηται δὲ τούτου Ματθαῖος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ τὰ περὶ αὐτοῦ σαφῶς ἀπηγγέλθη.

14 Ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

15 Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· Ἐν Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων. Οἱ Φαρισαῖοι δὲ τοῦτο εἶπον, ὡς ὁ Ματθαῖος ἰστόρησεν.

16 Ἕτεροι δὲ, πειράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ.

Οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ διαφόρως τοῦτο πεποιήκασιν, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις κεφαλαίοις τοῦ κατὰ Ματθαῖον δεδηλωται.

Ζήτησον δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τριακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ πρὸς τῷ τέλει, τό· Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι, πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτόν, σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι αὐτοῖς (α)· καὶ ἀνάγκωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ, καὶ μαθήσῃ τὰς αἰτίας τῆς κακουργίας αὐτῶν.

17 Αὐτὸς δὲ, εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα.

Τό, τε τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια καὶ αὐτοὺς γὰρ τοῦτο ἔλεγον, φοβούμενοι τὸν ὄχλον· καὶ τὸ τῆς πείρας τοῦ ἐπιζητουμένου σημείου. Καὶ νῦν μὲν περὶ τοῦ ἐνὸς ἀπολυγείται, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἑρμηνείαν τοῦ· Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν (β).

Εἴρηται δὲ ἡμῖν πολλάκις, ὅτι οἱ εὐαγγελισταὶ ποτὲ μὲν

(α) Ματθ. ΙΓ', 1. (β) Ματθ. ΙΒ', 25.

καιροῦ καὶ τάξεως τῶν ρηθέντων ἢ πραχθέντων φροντίζουσι· ποτὲ δὲ, μόνως ἀπαγγελίας.

17 Εἶπεν αὐτοῖς· Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα, ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον, πίπτει.

Καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον, διαμερισθεὶς δηλονότι. Ἐν τῷ ρηθέντι δὲ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἀκολούθως ἑρμηνεύθη.

8 Εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διμεμρίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

Ομοίως καὶ περὶ τούτου.

18 Ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

Ἐμφανίζει αὐτοῖς καὶ ὁ ὑπολαμβάνωντες ἔλεγον κατ' ἑαυτοῦς περὶ αὐτοῦ.

19 Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; Διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ ἔσονται.

Ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ καθεξῆς καὶ περὶ τούτων διείληπται.

20 Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτου σαφέστατά τε καὶ ἀκριβέστατα.

21 Ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ·

22 ἐπὶ δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει, ἐφ' ἣ ἐπεποιθεῖ, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

Παραπλησίως καὶ περὶ τούτων τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο διαλαμβάνει, καὶ ῥᾶδιον ἀπὸ τῶν ἐκεῖ ρηθέντων καὶ ταῦτα διαγνώσθῃναι.

23 Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

24 Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνδρῶν τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὐρίσκον, λέγει· Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

25 Ταῦτα ἔγραψε καὶ Ματθαῖος ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ.

26 Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ'.

Περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπαρσάσης φωνῆς.

27 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ· Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βραστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.

Ἐπάρασα, ἤγουν, ὑψώσασα. Σφόδρα γὰρ ἀποδεξαμένη τοὺς λόγους αὐτοῦ, μεγαλοφώνως ἐμακάρισε τὴν γεννήσασα αὐτόν, ὡς τοιοῦτου μητέρα γενέσθαι ἀξιωθεῖσαν.

28 Αὐτὸς δὲ εἶπε· Μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.

Μενοῦνγε, τουτέστιν, ἀληθῶς. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ εἰκοστῷ

τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Ὅστις γὰρ ᾤ· ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸς μου καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστι (α)· καὶ ἀνάγνωνθι τὴν ὅλην τοῦ τοιοῦτου ῥήτου ἐξήγησιν. Φυλακὴ δὲ λόγου Θεοῦ ἐστίν, ἡ πλήρωσις αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ'.

Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον.

29 Τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροισμένων, ἤρξατο λέγειν· Ἡ γενεὰ αὕτη πονηρά ἐστι· σημεῖον ἐπιζητεῖ.

Νῦν ἀπολογεῖται καὶ περὶ τοῦ ἐτέρου αὐτῶν διανοήματος, ὡς προεῖρηται. Πονηρὰν δὲ ὠνόμασε τὴν γενεάν τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, ὡς πειράζουσιν. Εἴρηται δὲ περὶ ταύτης καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ ταῦτα σαφῶς ἡρμηνεύθησαν.

30 Καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευίταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

Καθὼς ἐκεῖνος ἐγένετο σημεῖον παρὰ τοῖς Νινευίταις, τουτέστι, παράδοξον ἀκουσμα, ὅτι ὑπερφυῶς ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους ἐρρύσθη τριήμερος· οὕτω καὶ οὗτος γενήσεται σημεῖον παρὰ τῇ γενεᾷ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων, ἥτοι παράδοξον ἀκουσμα, ὅτι ὑπερφυῶς ἐκ τῆς κοιλίας τῆς γῆς ἀνέστη τριήμερος. Ἀλλὰ Νινευίται μὲν καὶ ἐπίστευσαν τῷ τοιοῦτῳ ἀκουσματι, καὶ ἐπίστησαν οἷς ἐκήρυττεν Ἰωνᾶς· οὗτοι δὲ καὶ ἠπίστευσαν καὶ ἠπεί-

(α) Ματθ. ΙΒ', 50.

θησαν· διὸ καὶ ἐκεῖνοι κατακρινούσι τούτους, ὡς μετὰ μικρὸν δηλωθήσεται.

31 Βασιλίσσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶντος ὧδε.

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ ἐξέθετο, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξηγήσιν.

32 Ἄνδρες Νινευῖ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινουσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα Ματθαῖος ἀνέγραψε, πρὸ τῶν περὶ τῆς βασιλείσης τοῦ νότου, καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὴν τούτων ἐρμηνείαν ἐκεῖ, κατὰ λόγον ἐξηγηθεῖσαν.

33 Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας, εἰς κρυπτὴν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν.

Ἐρρηται περὶ τούτων ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται τό· Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπ' ἀνω ὄρους κειμένη (α). Ἀπὸ γοῦν τῶν ρηθέντων ἐκεῖ καὶ ταῦτα σαφέστατά σοι γενήσονται. Κρυπτὴν δὲ νῦν λέγει, τὴν ἀπόκρυφον οἰκίαν.

34 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἄπλοῦς ᾖ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἐστίν· ἐπ' ἀν' δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.

Ταῦτα τὸ νόημα καὶ ὁ Ματθαῖος ἐστόρησεν ἐν τῷ πέμπτῳ

(α) Ματθ. Ε', 14.

κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐπίλυσιν, ἀκριβῶς ἐκτεθειμένην.

35 Σκόπει οὖν, μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοί, σκότος ἐστίν.

Σκόπει, μὴ ὁ νοῦς, ὁ φωταγωγὸς τῆς ψυχῆς σου, σκοτισθῇ ὑπὸ τῶν παθῶν.

36 Εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος σκοτεινόν, ἔσται φωτεινόν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζη σε.

Ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα παραδείγματος περὶ τῆς ψυχῆς δίδωσι νοεῖν, ἥς μᾶλλον αὐτῷ φροντίς. Ὡς περὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἐὰν αὕτη ὅλη φωτεινὴ εἴη, μὴ ἔχουσα μηδὲν μέρος ἐσκοτισμένον πάθει, μήτε τὸ λογιστικὸν, μήτε τὸ θυμικόν, μήτε τὸ ἐπιθυμητικόν, ἔσται φωτεινὴ ὅλη οὕτως, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ αὐτοῦ φωτίζη σε, τουτέστι, λαμπροτάτη καὶ φαιδροτάτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ'.

Περὶ τοῦ Φαρισαίου τοῦ καλέσαντος τὸν Ἰησοῦν.

37 Ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἡρώτα αὐτὸν Φαρισαῖός τις, ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ.

Ἐν τῷ λαλῆσαι, τὰ ἥδη ρηθέντα. Ἡρώτη δὲ, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλει, καθὼς πολλάκις ἠρμάνευται. Τοῦτο δὲ ἐποίησε, δεικνύων ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν ἄλλων Φαρισαίων, καὶ τῆς ἐκείνων βασκανίας ἐλεύθερον. Ὁ δὲ Χριστὸς πείθεται, βουλόμενος ἀποχρήσασθαι τῇ τραπέζῃ πρὸς νοουθεσίαν τοῦ ἐστιάτορος.

38 Εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν. Ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύ-

μασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου.

Ως ἦν ἔθος, οὐ μόνον Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν Ἰουδαίοις. Φησὶ γὰρ ὁ Μάρκος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ (α)· ὅτι Οἱ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ ρίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται (1), οὐκ ἐσθίουσιν. Οὐδ' αὖ μὲν γὰρ αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνετείλατο τὸ τοιοῦτον βάπτισμα· παρέδωκεν δὲ τούτοις οἱ πρεσβύτεροι μετὰ καὶ ἄλλων ἐθῶν καὶ τοῦτο, δοκοῦντες ἀπολούεσθαι πᾶσαν προστριβέντων αὐτοῖς ἐν τῇ ἀγορᾷ κηλίδα.

39 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας.

Ἀφορμῆς εὐλόγου δραξάμενος, ἐλέγχει τοὺς Φαρισαίους πάντας διὰ μέσου τοῦ ἐστιῶντος αὐτὸν, ὡς δοκοῦντας μὲν ὑπερέχειν τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ὄντας δὲ καὶ αὐτοὺς ἀσυνέτους. Ποτηρίων δὲ τινικαῦτα καὶ πινάκων εἰσφερομένων, ἀπὸ τούτων προσφυῶς ἔλαβε τὸ παράδειγμα, διὰ τούτων αἰνιττόμενος ἕκαστον Φαρισαῖον. Καὶ ἔξωθεν μὲν αὐτοῦ λέγει, τὸ σῶμα, ὡς φαινόμενον· ἔσωθεν δὲ, τὴν ψυχὴν, ὡς κεκρυμμένην. Διαπύρει γοῦν αὐτοὺς, ὡς τὸ μὲν σῶμα καθαίροντας, τὴν δὲ ψυχὴν ἐῶντας ἀκάθαρτον· τὸ γὰρ δηλωθὲν βάπτισμα τὸν σωματικὸν μόνον ρύπον ἀποσμήχειν δύναται. Εἶπε δὲ ταῦτα κατὰ τῶν Φαρισαίων καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

40 Ἄφρονες! οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε;

Ἐνὸς πλάστου ποίημα καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ τί οὖν

(α) Μαρκ. Ζ', 3. 4.—Ματθ. ΙΕ', 1. (1) Παρ' ἀμφοτέρωσι τοῖς χειρογράφοις γράφεται καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου, βαντί-σιναι, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ματθ. ΙΕ', 1. Μόνον ἐν ταύτῃ γρά-φεται θάψαι, ὡς γράφεται κοινῶς παρὰ τῷ Μάρκῳ.

οὐχὶ καὶ ταύτην καθαρίζετε; Ἐν δὲ τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ φανερώτερον εἴρηκε· Φαρισαῖε τυφλέ! καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροῦδος, ὥτα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρὸν (α)· καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

41 Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοὺ, πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν.

Δείξας περιττὸν καὶ μάταιον τὸ εἰρημένον βάπτισμα, λοιπὸν χωρεῖ κατὰ τῆς φιλαργυρίας, ἥτις μάλιστα κατεκράτει τούτων, καὶ προτρέπεται δι' ἐλεημοσύνης καθάρσιν καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν, λέγων, ὅτι τὰ ἐνόντα, ἤγουν, τὰ ἐναποκείμενα (1) χρήματα, δότε πένησιν ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ὑμῶν καθα-ρισθήσονται, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ.

Οἰκονομικῶτατα δὲ τοῦτο εἶπεν, ἀπαλλάξαι τούτους τοῦ ἐπι-πολάζοντος τέως πάθους δουλόμενος. Βιώθασι γὰρ οἱ εὐμήχανοι διδάσκαλοι ἐξαίρειν τὴν ἀρετὴν, ἐφ' ἣν προτρέπονται τοὺς ἀκρωμένους, ἄλλως τε καὶ τοῖς παντελῶς ἐσκοτισμένοις μέγα καὶ τὸ μικρὰ φωτισθῆναι.

42 Ἄλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ τῆδύοσμον, καὶ τὸ πῆγανον, καὶ πᾶν λάχανον· καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ. Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κακεῖνα μὴ ἀφιέναι.

Ἐν τῷ προρρηθέντι πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐρρήθη.

43 Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

Καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἴρηκε περὶ αὐτῶν· ὅτι φιλοῦσι τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δειπνοῖς, καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς

(α) Ματθ. ΚΓ', 26. (1) τὰ ἐνόντα ὑμῖν. Θεοφυλακτ. Σελ. 398. C.

ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν τούτων ἑρμηνείαν.

44 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ περιπατοῦντες ἐπάνω, οὐκ οἶδασιν.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα ἡρμηνεύθη τό· Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκοιμημένοις, καὶ τὰ ἐξῆς (β).

45 Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ· Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις.

Τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸς πάθασιν ἐνεχόμενος, ἔγνω, ὅτι κατὰ πάντων ταῦτα λέγει, τῶν τὰ ἴσα πλημμελούντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ΄.

Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν νομικῶν.

46 Ὁ δὲ εἶπε· Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσπαύετε τοῖς φορτίοις.

Ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἔνθα κεῖται τό· Δεσμεύουσιν φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἐξῆς (γ)· καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν. Χρήσιμος δὲ ὁ εὐκαιρος ἔλεγχος, κατασπῶν τὴν ματαίαν τῶν ἀλαζόνων ὀφρύν.

47 Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προ-

(α) Ματθ. ΚΓ΄, 8. (β) Ματθ. ΚΓ΄, 27. (γ) Ματθ. ΚΓ΄, 4.

φητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

48 Ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν· ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

Φανερώτερον περὶ τούτων ὁ Ματθαῖος ἔγραψεν ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐν ἐκείνῳ διασάφην, καὶ ἀπ' ἐκείνης εὐληπτα καὶ ταῦτά σοι γενήσονται.

49 Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ εἶπεν· Ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφῆτας, καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν·

Σοφίαν τὴν ἐαυτοῦ λέγει, ἥ καὶ ἐαυτὸν ὀνομάζει σοφίαν τοῦ θεοῦ. Ἐν τῷ ῥηθέντι γὰρ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Ματθαῖος εἰπεῖν αὐτὸν, ὅτι· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας, καὶ σοφοὺς, καὶ γραμματεῖς, καὶ τὰ ἐξῆς (α), ἐν ᾧ τὴν ἐξήγησιν εὐρήσεις ἀνελλιπῶς ἔχουσιν. Τύπῳ δὲ νῦν προφητείας χρησάμενος, προλέγει τὸ μέλλον.

50 Ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς

51 ταύτης· ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου, τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα κατὰ λόγον ἡρμηνεύθησαν.

51 Ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

52 Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλειδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ ζήτησον τό· Οὐαὶ

(α) Ματθ. ΚΓ΄, 34.

ἱμῶν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, οἱ κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων (α), ἐνθα σαφὲς τίθεται ἡ ἐξήγησις.

53 Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς ἐνέχειν, καὶ ἀποστοματίζειν αὐτόν.

Ἐνέχειν, ἡγουν, ἐγκοτεῖν, ὀργίζεσθαι. Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων, ἐλέγχειν, γράφουσιν, εἴτουν, διαλέγεσθαι. Τὸ δὲ, ἀποστοματίζειν, δηλοῖ τὸ, ἀπαιτεῖν αὐτοσχέδιους καὶ ἀνεπισκέπτους ἀποκρίσεις ἐρωτημάτων δολερῶν.

53 Περὶ πλειόνων (I) ἐνεδρεύοντες αὐτόν,

Ἐν πολλοῖς προβλήμασιν ἐπιβουλεύοντες αὐτῷ. Εἴτα πρόσκειται καὶ ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης μηχανῆς.

54 Ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

Ωιοντο γὰρ τῷ αἰφνιδίῳ καὶ ἀπροόπτῳ περιτρέψαι πάντως αὐτόν· ἀλλὰ πανσόφως ἔλυε πάντα, καὶ εὐχερῶς ἀπεκρίνετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ΄.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

ΚΕΦ. XII, 1 Ἐν οἷς ἐπισυναχθεῖσάν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Πρῶτον προσ-

(α) Ματθ. ΚΓ', 14. ... (1) Παρά τι μὲν χειρογράφοι στίζεται μετὰ τὸ, περὶ πλειόνων, οὕτω· καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων, ἐνεδρεύοντες αὐτόν, καί—· παρά τι δὲ τίθεται ἡ σιγὴ πρὸ τοῦ, περὶ πλειόνων, οὕτω·—αὐτόν, περὶ πλειόνων ἐνεδρεύοντες αὐτόν, ζητοῦντες—, καὶ οὕτως ἀνέγνωσε καὶ ἡρμηνεύσε καὶ ὁ Εὐθύμιος.

έχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις.

Ἐπεὶ ἐν ὑποκρίσει καὶ νῦν ἡρώτων, φανερῶς μὲν ζητοῦντες μαθεῖν, κρυφίως δὲ ἐπιβουλεύοντες, ἐξασφαλίζεται τοὺς μαθητὰς, φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ὑποκρίσεως αὐτῶν, καὶ μὴ ἀπλῶς αὐτῇ περιπίπτειν. Παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς περὶ τῆς τοιαύτης ζύμης καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

[Μυριάδας (I) οἷμαι λέγειν, τὴν πολυπλήθειαν τοῦ ὄχλου. Εἰώθαμεν γὰρ μυρίους λέγειν, τοὺς πολλούς.]

2 Οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν, ὃ οὐκ ἀποκαλύφθῃσεται· καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

Καὶ ταῦτα περὶ τῆς ὑποκρίσεως αὐτῶν εἶπε, διδάσκων, ὅτι ἐλεγχθήσεται ἐν ἡμέρᾳ τῆς παγκοσμίου κρίσεως. Καὶ ἐπεὶ πᾶν διαγινώσκεται τότε, καὶ πρᾶξις, καὶ λόγος, καὶ νόημα, περιττὴ νῦν καὶ ἄχρηστος ἡ ὑπόκρισις.

3 Ἄνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.

Εσχημάτισται μὲν πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁ λόγος, εἴρηται δὲ καὶ οὗτος περὶ ἐκείνων, ὅτι ὅσα καθ' ἑαυτοὺς ἐνθυμηθῶσιν, ἢ καὶ πρὸς ἀλλήλους λάθρα κοινολογήσωνται, πάντα τότε δημοσιευθήσονται παρὰ τοῦ πάντα γινώσκοντος θεοῦ. Φῶς γὰρ καὶ δῶματα, τὴν δημοσίευσιν ὠνόμασε. Τὸ δὲ, ἀνθ' ὧν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦτο, διότι οὐδὲν κρυβήσεται.

Ταῦτα δὲ καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον μετεχειρίσατο καθ' ἑτέραν ἔννοιαν.

4 Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ

5 ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι. Ὑποδείξω δὲ

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω· τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

ὑμῖν, τίνα φοβηθήτε· φοβήθητε τὸν, μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· καὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

Ω ἀπείρου ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης! Φίλους καλεῖ τοὺς δούλους, εἰδὼς, ὅτι φιλοῦσιν αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ, καὶ ἐν ὅλῃ διανοίᾳ. Τὸ δὲ, *Μὴ φοβηθήτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων* (1) τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐξῆς, εἶπε καὶ ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξήγησιν. Ἐν διαφοροῖς γὰρ καιροῖς πάλαις τὰ αὐτὰ παραινέει τοῖς ἀποστόλοις, ἐνσημανθῆναι ταῦτα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν βουλόμενος.

6 Οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο, καὶ ἐν ἑξῇ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλεησμένον ἐνώπιον τοῦ
7 θεοῦ; Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἡρίθμηνται. Μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε.

Ομοίως εἶπε καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ (2)· πλὴν ἐκεῖ μὲν δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖσθαι εἴρκεν· ἐνταῦθα δὲ, πέντε στρουθία ἀσσαρίων δύο. Καὶ εἰκὸς, τότε μὲν, ἐτέρως· νῦν δὲ, ἐτέρως ταῦτα πωλεῖσθαι. Ἀνάγνωθι οὖν κάκει τὴν ἐξήγησιν.

8 Λέγω δὲ ὑμῖν· Πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ
9 θεοῦ. Ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

Ωσαύτως καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καθεξῆς εἴρκεν. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, *Ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρα-*

(1) ἀποκτενόντων, παρὰ τῷ Α.

(2) Ματθ. 1', 29.

νοῖς εἶπεν (α)· ἐνταῦθα δὲ, *Ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ*. Ἔστι δὲ ἀδιάφορον. Τῷ πατρὶ γὰρ αὐτοῦ, καὶ αὐτῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, οἱ ἄγγελοι παρίστανται κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως.

10 Καὶ πᾶς ὃς ἔρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφιεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα βλασηγήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· *Καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφιεθήσεται αὐτῷ* (β), καλῶς τε καὶ ἀνελλιπῶς ἔχουσαν.

11 Ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε,
12 πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε, ἢ τί εἴπητε· τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἃ δεῖ εἰπεῖν.

Εἶπε ταῦτα καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε (γ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ'.

Περὶ τοῦ θελήσαντος μερίσασθαι
τὴν οὐσίαν.

13 Εἶπε δὲ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου· Διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

Πράως αὐτὸν, ὡς σμικρολόγον, ἀπεπέμψατο. Ἐρασιχρήματος

(α) Ματθ. 1', 32.—Παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ κεμένῳ τοῦ Ματθαίου γράφεται, ἔμπροσθεν. (β) Ματθ. 1Β', 32. (γ) Ματθ. 1', 19.

γὰρ ὃν καὶ φιλοκτιήμων, ἀφῆκε μὲν αἰτεῖν ἀναγκαῖόν τι τῇ ψυχῇ, καὶ χρήσιμον εἰς σωτηρίαν αὐτῆς, ἐζήτησε δὲ σωματικόν, πλείονα φροντίδα τοῦ σώματος παρὰ τὴν ψυχὴν ποιούμενος. Ἐμέμψατο οὖν τὴν αἴτησιν αὐτοῦ ὁ Χριστός, ἀποκριθεὶς, ὅτι οὐ χρημάτων μεριστῆς, ἀλλὰ βασιλείας οὐρανοῦ κληροδότης ἐλήλυθα.

15 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας·

Εὐκαίρου λαβόμενος ἀφορμῆς, διαμαρτύρεται πρὸς τοὺς μαθητάς, πλεονεξίαν λέγων τὸ, πλεον ἔχειν τοῦ ἀρκοῦντος, ἢ τοῦ ἀναγκαίου.

15 Ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.

Ὅτι ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἀνθρώπῳ πλοῦτον ἢ ζωὴ αὐτοῦ (1) παρμένει ἐκ τῆς τοιαύτης περιουσίας αὐτοῦ. Παραίνει τοίνυν φεύγειν τὴν πλεονεξίαν, διότι οὐκ ἐκ ταύτης προστίθεται μέτρον ζωῆς. Εἶτα ἐπιφέρει καὶ παραβολὴν, ἐμφαίνουσαν, ὅτι ἡ πλεονεξία μερίμνας μὲν καὶ λύπας προξενεῖ· ζωὴν δὲ προσθίνειν οὐ δύναται. Καὶ λοιπὸν τὸ πλεονεκτεῖν, οὐ μόνον ἀνόνειτον, ἀλλὰ καὶ βλαβερόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣ΄.

Περὶ οὗ εὐφόρησεν ἡ χώρα πλουσίου.

16 Εἶπε δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς, λέγων· Ἄνθρωπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα.

Χαίρει, τὰ γῆδια λέγει.

(1) Ἀὐτῷ, ἀντὶ τοῦ, αὐτοῦ, ἀναγινώσκεται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις καὶ ἐν τῇ κειμένῳ. Εὐκαίρως προστίθησιν ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 247. C. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ φιλόπλουτοι δοκοῦσιν, ὡς φιλόζωοι, περιέπειν τὸν πλοῦτον κ. τ. λ.

17 Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων· Τί ποιήσω; ὅτι οὐκ ἔχω, ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου.

Βυυλόμενος μὲν πάντας τοὺς καρπούς ἔχειν, διὰ πλεονεξίαν, μὴ δυνάμενος δὲ, διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἐξαπορεῖται καὶ στενοχωρεῖται, ὡς ἄγαν πένης, ὁ ἄγαν πλούσιος. Οἶδε γὰρ στενοχωρεῖν, οὐχ ἡ πενία μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος· ἡ μὲν, τῇ ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων· ὁ δὲ, τῷ πόρῳ τῶν περιττῶν, ὅταν μὴ λόγον ἔχωσι κυβερνήτην.

Καὶ βλέπε μοι βαθεῖαν ἀνοιαν! Δέον γὰρ κενῶσαι τοὺς παλαιούς καρπούς εἰς γαστέρας πενήτων, ἢ καὶ τῶν νεωστὶ γεωργομένων ἀπόμοιραν τοῖς πτωχοῖς δωρήσασθαι, καὶ οὕτω ποιῆσαι μὲν καὶ εὐρυχωρίαν, εὐχαριστῆσαι δὲ καὶ τῷ δωρησαμένῳ τὴν εὐφρίαν θεῷ, τοῦτο μὲν οὐκ ἐνενόησε, σκοτισθεὶς ὑπὸ τῆς πλεονεξίας· ἕτερον δὲ τρόπον ἐνθυμεῖται ταύτης ἐπάξιον.

18 Καὶ εἶπε· Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μερίζοντας οἰκοδομήσω· καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου, καὶ τὰ ἀγαθὰ μου.

Ἀφρονι συμβούλῳ ἑαυτῷ χρησάμενος, ἐσκέψατο πάντα ὑποδέξασθαι μόνος, ἵνα πάντας ἀποστερήσῃ τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας, οὐ συνορῶν, ὅτι οὐ δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐνδεεῖς ἡ χώρα αὐτοῦ εὐφόρησε· καὶ οὐχ ἵνα κερδαίνῃ τοὺς καρπούς, ἀλλ' ἵνα οἰκονομῇ τούτους, καὶ διανέμῃ καὶ τοῖς πένησιν. Εἰ γὰρ δι' αὐτὸν μόνον εὐφόρησε, μόνον ἀνέφυσεν τὰ ἀρκοῦντα τούτῳ (1).

19 Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

Ω πλούσιε! ἔχεις μὲν πολλὰ ἀγαθὰ· πόθεν δὲ γινώσκεις,

(1) Εὐφρῶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 408. Α. «Ὁ δὲ οὕτως ἦν ἄκαρπος· περὶ τὴν εὐσπλαγγνίαν, ὥστε πρὶν ἢ λελθεῖν, συνεχίν.»

ὅτι ἀπόκεινται εἰς ἔτη πολλά; Αὐτοὶ τε γὰρ οἱ καρποὶ, καὶ σὺ μετὰ τούτων, εὐφραρτοὶ ἔστε καὶ πρόσκαιροι· διὸ καὶ εἰκότως ἄντων ἐκλήθης.

20 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ θεός· Ἄφρον! ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ.

Εἶπεν αὐτῷ ταῦτα, διὰ τοῦ συνειδότης. Τότε γὰρ τὸ συνειδὸς, αἰσθόμενον τοῦ θανάτου, τοιαῦτα διαλέγεται. Καὶ ὅρα, πῶς οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τιρὶ ἡ ζωὴ αὐτῷ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ (α), καὶ πῶς τὰ περιττά, μερίμναν μὲν αὐτῷ προσέξενσαν, ὡς εἴρηται· ζῶν δὲ προσθεῖναι οὐκ ἡδυνήθησαν.

20 Ἄ δὲ ἡτοίμασας, τίινι ἔσται;

Οὐ μόνον γὰρ, ἃ ἐθησαύρισας, σοὶ οὐκ ἔσται, σὰ οὐ γενήσεται· ἀλλ' οὐδὲ δηλόν σοι, τίνος ἔσαι ταῦτα, εἴτε κληρονόμου, εἴτε ξένου, εἴτε φίλου, εἴτε ἐχθροῦ, δ καὶ αὐτὸ προσθήκη λύπης ἐστίν.

21 Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.

Θησαυρῷ πεποιθὼς, καὶ μὴ εἰς θεὸν θαρρῶν, ὁ ταμειυόμενος ἑαυτῷ τὰ πρόσκαιρα, καὶ μὴ κατὰ θεὸν πλουτῶν· κατὰ θεὸν δὲ πλούτος, ἡ κτήσις τῶν ἀρετῶν.

22 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε·

23 μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσηθε. Ἡ ψυχὴ πλεῖον ἐστὶ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος.

Εἶπε ταῦτα καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξηγήσιν τοῦ· Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε ἢ τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσηθε, καὶ τὰ ἐξῆς (β).

24 Κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν· οἷς οὐκ ἐστὶ ταμείον, οὐδὲ ἀποθήκη·

(α) Λουκ. ΙΒ', 15. (β) Ματθ. 5', 25.

καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς· πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

25 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα; Εἰ οὖν οὔτε ἐλάχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

Εκεῖ καὶ περὶ τούτου εἴρηται. Ἐλάχιστον δὲ λέγει, τὴν πηχυαίαν προσθήκην τῆς ἡλικίας.

27 Κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ γήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.

Εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἄγρῳ σήμερον ὄντα, καὶ αὐριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσσι, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ διελάβομεν.

29 Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε, τί φάγητε, ἢ τί πίητε· καὶ

30 μὴ μετεωρίζεσθε. Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ· ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ εἶδεν, ὅτι χρή-

31 ζετε τούτων. Πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

Ετι καὶ περὶ τούτων, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν τῶν εἰρημένων πάντων ἐξηγήσιν, ἀκριδῶς ἐκτεθειμένην.

Μετεωρισμὸν δὲ νόμι μοι νῦν, τὸν περισπασμὸν, τὸν ἀπὸ τῶν οὐρανίων ἐπὶ τὰ γῆϊνα.

[Ἡ (1) τὴν ὑψηλοφροσύνην.]

32 Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον·

Ἀποστήσας τῆς σωματικῆς μερίμνης, κελεύει, μὴ φοβεῖσθαι

(1) Τὰ παρεντεθειμένα παρὰ μὲν τῷ Β, ἀναγνώσκονται ἐν τῷ κειμένῳ, παρὰ δὲ τῷ Α, ἐν τῷ περισελιδίῳ.

(TOM. Β'.)

τὴν ἔνδειαν τῆς σωματικῆς χρείας. Μικρὸν δὲ ποιῶμιον λέγει, τὸ σύστημα τῶν πιστῶν, ὅσον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀγγελικῆς πληθούς· ἐν τῇ παραβολῇ γὰρ, τοὺς μὲν ἀγγέλους, ἐννενηκονταεν-
νέα πρόβατα εἶπε· τοὺς δὲ πιστοὺς, ἕν.

¹ Ἡ καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ πλήθους τῶν ἀπίστων.

² Ἡ καὶ διὰ τὴν ἐκούσιον τρεπίνωσιν τοῦ τοιοῦτου ποιμνίου. Εἶτα προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ φοβεῖσθαι.

32 Ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.

Εἰ δὲ τὴν οὕτω μεγάλην καὶ ἐξαίρετον ἀπόλαυσιν δίδωσι, δώ-
σαι πάντως καὶ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ζωαρχῇ.

33 Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεη-
μοσύνην.

Αὕτη ἡ ἐντολὴ πρὸς τοὺς ἔχοντας (1) ἀποτετάται.

33 Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυ-
ρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅπου κλέπτῃς
οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.

Βαλάντιον μὲν ἔστιν, ὁ θησαυρός· μὴ παλαιούμενον δὲ, τὸ
ἀνέκλειπτον· διὸ καὶ ἐφερμηνευτικός ἐστιν ὁ δεῦτερος λόγος.
Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον
τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς
γῆς, καὶ τὰ ἐξῆς (α), ἔνθα καὶ περὶ τῶν ἐξῆς εὐρήσεις.

34 Ὅπου γὰρ ἔστιν ὁ θησαυρός ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρ-
δίᾳ ὑμῶν ἔσται.

Ἀκολούθως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

35 Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ
λύχνοι καιόμενοι·

Διὰ μὲν τοῦ κελεύειν περιεζῶσθαι, τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν

1) τὰς· πλουσίας. (α) Ματθ. 5', 19.

ὑποτίθεται· διὰ δὲ τοῦ ἐπιτάττειν λυχνᾶναι, τὴν θεωρητι-
κὴν. Εἰδῶθαι γὰρ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι, τὰς ὀσφύας περιεζῶσθαι,
καὶ οἱ νήφοντες, λύχνους καίειν, οἱ μὲν, ἵνα εὐσταλῶς πράτ-
τωσιν· οἱ δὲ, ἵνα θεωροῦντες διάγωσι.

Καὶ ἐτέρως δέ· ἡ μὲν τῶν ὀσφύων περίζωσις, τὴν τοῦ ἐπι-
θυμητικοῦ περιδέσμευσιν διακελεύεται· ἐν ταῖς ὀσφύσι γὰρ
κεῖται τὸ ἐπιθυμητικόν· ἡ δὲ τῶν λύχνων καύσις, εἴτουν,
ἀνάκαυσις καὶ ἀναψις, τὴν λαμπρότητα τοῦ τε ἐνδιαθέτου
λόγου καὶ τοῦ προφορικοῦ διατάττεται. Χρὴ γὰρ τούτους αἰ-
λάμπειν καὶ φωτίζειν, τὸν μὲν ἡμᾶς· τὸν δὲ, τοὺς ὑφ' ἡμῶν
διδασκομένους.

36 Καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν
κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων·

Διὰ παραβολῆς ἐνέφηεν ἐτοιμάζεσθαι πρὸς ἀπάντησιν αὐτοῦ,
πάντα καλῶς διατεθειμένους καὶ ἀναμένοντας αὐτὸν, μέλ-
λοντα πάλιν ἥξειν ἐξ οὐρανοῦ. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀνάλυσιν μὲν
ὠνόμασε, τὴν μετὰ τὸ ἀναβῆναι χρονίαν αὐτοῦ κάθοδον· γά-
μους δὲ, τὴν ἄνω εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαςιν.

36 Ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν
αὐτῷ.

Τούτέστιν, ἵνα αἰσθόμενοι τῆς παρουσίας αὐτοῦ, προθύμως
καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπαντήσωσιν, οὐδέν τι πονηρὸν συνειδότες
ἑαυτοῖς. Περαιτέρω γὰρ οὐ περιεργαστέον τὴν παραβολήν.

37 Μακάριοι· οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος
εὕρήσει γρηγοροῦντας·

Γρηγοροῦντας ἔτι, διὰ τὸ ἐν ἐγρηγόρσει ἀποθανεῖν αὐτούς. Ἀρετὴ
γὰρ τῆς ψυχῆς οὔσα ἡ ἐγρηγόρις, συμπαράμενει αὐτῇ.

Τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἐλεύσεως καὶ κρούσεως
ἐνόησαν, ὅτι ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἐπιδημεῖ ταῖς τελευταῖς τῶν
δικαίων, καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν.

Καὶ τοῦτο βεβαιῶσιν, ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τὸν θεὸν τῷ πλουσίῳ·
 "Αφρον! ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ (α).

Ἕτεροι δὲ τὸ τοιοῦτον νόημα δεχόμενοι, φαῖν ἐπιδημῶν
 Χριστοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ, τὸν μετακαλούμενον τηνικαῦτα
 τοὺς μὲν δικαίους εἰς χαρὰν, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς, εἰς λύπην.

37 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται, καὶ ἀνακλινεῖ
 αὐτοὺς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.

Περιζώσεται, τῇ δικαιοσύνῃ τῆς ἀνταποδόσεως, καὶ ἀνα-
 κλινεῖ αὐτοὺς, εἰς ἀνάπαυσιν αἰώνιον, ὡς δι' αὐτὸν κεκοπια-
 κότας, καὶ διακονήσει αὐτοῖς διανομὴν τῶν ἀξίων ἀμοιβῶν.

38 Καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ
 φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὖρη οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ
 δοῦλοι ἐκεῖνοι.

Ἐπειδὴ νυκτὶ ἔοικεν ὁ παρών βίος, διὰ τὴν κατακαχυμένην
 αὐτῷ ζόφωσιν καὶ πλάνην ἀπὸ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν παθῶν,
 εἰκότως εἰς διαφόρους φυλακὰς αὐτὸν διαίρει. Οἱ παλαιοὶ γὰρ
 νυκτοφύλακες εἰς τρεῖς φυλακὰς τὴν νύκτα διεῖλον, τινὲς δὲ,
 εἰς τέσσαρας. Καὶ πρώτην μὲν φυλακὴν λέγει, τὴν κατάστα-
 σιν τῶν τελειωτέρων εἰς ἀρετὴν· δευτέραν δὲ, τὴν τῶν μέσων·
 τρίτην δὲ, τὴν τῶν τελευταίων, οἱ σύμπαντες, εἰ εὖρεθῶσιν
 οὕτως, ὡς πυλαβὼν εἶπεν, ἦγουν, ἔτοιμοι κατὰ τὸν τοῦ θα-
 νάτου καιρὸν, μακάριοι πάντως, ὡς τῆς μακαρίας ζωῆς μεθέ-
 ζοντες ἀναλόγως.

39 Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης,
 ποία ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ
 οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπεν·
 Ἐκεῖτο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης, ποία

(2) Λουκ. 13, 10.

φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ τὰ
 ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν ἐκεῖ.

40 Καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἔτοιμοι· ὅτι, ἡ ὥρα οὐ
 δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα εἶρηται, καὶ ἡρμηνεύται.

41 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος· Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν
 παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἥ καὶ πρὸς πάντας;

42 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονό-
 μος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς
 θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτο-
 μέτριον;

Εἰδὼς ὁ Πέτρος, ὅτι αἱ μὲν τῶν παραβολῶν τε καὶ ἐντολῶν
 ἰδίᾳ τοῖς ἐξελεγεμένοις μαθηταῖς ἀρμόζουσιν, αἱ δὲ, κοινῇ
 πᾶσι τοῖς πιστοῖς, εἰκότως ἐρωτᾷ περὶ τῆς παραβολῆς, δηλαδὴ,
 τῆς λεγούσης, Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὁσφύες περιεζωσμέναι, καὶ
 τὰ ἐξῆς. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπιζητήσας τὸν πιστὸν καὶ φρόνιμον
 οἰκονόμον (1), εἶτα μακαρίσας αὐτὸν, ἔδειξεν, ὅτι περὶ αὐτῶν
 εἶπε τὴν παραβολήν. Αὐτοὶ γὰρ ἔμελλον οἰκονόμοι γενέσθαι
 τῶν πιστῶν, διδόντες αὐτοῖς ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τῆς δι-
 δασκαλίας.

Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς
 δοῦλος καὶ φρόνιμος (6), καὶ πάντων τούτων εὐρήσεις ἐκεῖ
 τὴν ἑρμηνείαν.

43 Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθων ὁ κύριος

44 αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως. Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν,
 ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει
 αὐτόν.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα διεσαφηνίσθησαν.

(2) Ματθ. ΚΑ', 13. (1) οἰκοδεσπότην, παρὰ τῷ β. (6) Ματθ. ΚΔ', 43.

- 45 Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι· καὶ ἄρξῃται τυπτεῖν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ
- 46 πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι· ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ, ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ἣ οὐ γινώσκει· καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

Ἀκολουθῶς ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ἐρρήθη, καὶ ἡρμηνεύθη.

- 47 Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἐτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλὰς.

Περὶ τῶν μελλόντων ποιμαίνειν ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος, ἐκφοβῶν τοὺς εἰδότας μὲν πᾶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, μὴ ἐτοιμάζοντας δὲ, τουτέστι, μὴ ποιῶντας πρὸς ἀρέσκειαν αὐτοῦ, καὶ διαμαρτυρόμενος, ὅτι δαρήσονται πολλὰς, πληγὰς δηλονότι, τουτέστι, κολασθήσονται χαλεπῶς, διότι εἰδότες καταφρόνησαν.

- 48 Ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας.

Καὶ μὴν ἡγνῶσι τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως δαρήσεται καὶ οὗτος· διότι δυνάμενος γινῶναι, οὐκ ἔγνω, πλὴν οὐ τοσοῦτον· ἐκεῖνος μὲν γὰρ καταφρόνησεν· οὗτος δὲ ἐρραθυμῆσε· χαλεπωτέρα δὲ ῥαθυμίας ἢ καταφρόνησις. Δηλοῖ δὲ τὸν πιστόν, τὸν ἀγνοῦντα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, διὰ ἀμαθίαν· οἱ γὰρ ἄπιστοι, οὐκ ἐκ ῥαθυμίας ἀγνοοῦσι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐξ αὐθαιρέτου πλάνης, καὶ ἀμεταμελήτου κακίας.

- 48 Παντὶ δὲ ὃ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ·

Καὶ τοῦτο περὶ τῶν ποιμαίνοντων. Τοῦτοις γὰρ δίδεται πολὺ χάρισμα συνέσεως τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ, πρὸς ὠφέλειαν

τῶν ποιμαينوμένων. Διὸ καὶ, ὡς πολλὰ τάλαντα λαβόντες, πολλὰ κέρδη ἀπαιτηθήσονται. Ὅτι δὲ χάρισμα δίδεται τοῖς ποιμαίνουσι, φησὶ καὶ ὁ Παῦλος, γράφων πρὸς Τιμόθεον· Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, δ' ἐδόθη σοι μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου (α).

- 48 Καὶ ὃ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

Παραδειγματικὸς μὲν ὁ λόγος· ἐστὶ δὲ καὶ οὗτος περὶ τῶν τοιούτων· ὥσπερ γὰρ, ὃ παρέθεντό τινες πολὺ κεφάλαιον εἰς ἐμπορίαν, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν, διὰ τὸ ἐξ ἐμπορίας κέρδος· οὕτω καὶ ὁ θεὸς, ὃ παρέθετο πολὺ χάρισμα, περισσότερον ἀπαιτήσει αὐτόν. Χρεωστεῖ γὰρ, οὐ μόνον τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ λαοῦ.

- 49 Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν·

Πῦρ λέγει νῦν, τὴν εἰς αὐτόν ἀγάπην καὶ πίστιν, ἐμφαίνων τὸ σφοδρὸν αὐτῆς καὶ δραστήριον, ἣν ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον μάχαιραν ὠνόμασε, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν (β).

- 49 Καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη;

Καὶ τί πλεῖον θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη; τί πλεῖον ἀναμένω ἐν τῷ κόσμῳ; Ταῦτα δὲ λέγων, ἐδόηλου, ὅτι ἤδη ἀνήφθη ἐν τοῖς μαθηταῖς, καὶ ἀναφθὲν οὐκ ἔτι σβεσθήσεται, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδραμεῖται τὴν αἰκουμένην, καὶ ὅτι λοιπὸν αὐτὸς μεταβήσεται ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς.

- 50 Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι·

Φανερώτερον προαγορεύει περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι βά-

(α) Α' Τιμ. Δ', 14.

(β) Ματθ. Ι', 34.

πτισμα μέλλω βαπτισθῆναι, τὸ δι' αἵματος· *βάπτισμα*, τὴν σφαγὴν αὐτοῦ καλέσας, ὡς καθάρσιον ἡμῶν.

50 Καὶ πῶς συνέχομαι, ἕως οὗ τελεσθῇ;

Καὶ ὥσανει ἀγωνιῶ, διὰ τὴν βραδύτητα. Ἐνέσθην δέ, ὅτι ἐπεργεῖται σφαγῆναι ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐκουσίως ἐπιδίδωσιν ἑαυτὸν.

51 Δοκεῖτε, ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἡ διαμερισμὸν.

Καθὼς εἰρήκαμεν ἀνωτέρω, ζήτησον ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Μὴ νομίσητε, ὅτι ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν* (α).

52 Ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ διαμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυοῖ, καὶ δύο ἐπὶ τρισί.

Ταῦτα τὴν καθ' ἱστορίαν ἐξήγησιν οὐκ ἐπιδεχόμενα, κατὰ ἀναγωγὴν μόνον ἐρμηνευτέον. Ἔστι γὰρ οἶκος μὲν εἷς, ἡ τοῦ πιστοῦ ψυχὴ· πέντε δέ, αἱ ἐν αὐτῇ πέντε δυνάμεις, νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, καὶ αἰσθήσεις, αἵτινες πρὸ μὲν τοῦ λόγου τῆς πίστεως ἦνωντο, τουτέστιν, ὡμοφώνουν εἰς φιληδονίαν· μετὰ δὲ τὸ ἐπιδημῆσαι τοῦτον αὐταῖς, διαμερισθήσονται· αἱ τρεῖς μὲν αἱ λογικαί, ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια καὶ ἡ δόξα, κατὰ τῶν δύο ἀλόγων, τῆς τε φαντασίας καὶ τῆς αἰσθήσεως, μὴ συμφωνοῦσαι ταύταις εἰς ἐμπάθειαν· αἱ δύο δὲ αὗται ἄλογοι, κατὰ τῶν τριῶν ἐκείνων τῶν λογικῶν, μὴ συνάδουσαι ἐκείναις εἰς ἀπάθειαν, ἕως ἂν ὁ λόγος νικήσῃ τὴν ἀλογίαν.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον. Ἐπεὶ περ ὁ ἄνθρωπος πέντε μὲν ἔχει δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὰς προειρημένας· πέντε δὲ αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ὄρασιν, ἀκοήν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, καὶ ἀφήν, οἶκος μὲν ἂν εἴη ὁ ἄνθρωπος· ἔσονται δὲ πέντε ἐν αὐτῷ διαμερισμένοι, ἦγουν, αἱ τρεῖς μὲν λογικαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, νοῦς,

(6) Ματθ. 1', 34.

διάνοια, καὶ δόξα, κατὰ τῶν ἐπιλοιπῶν δύο, φαντασίας καὶ αἰσθήσεως· αἱ δύο δὲ τιμιώταται αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ὄρασις καὶ ἀκοή, κατὰ τῶν λοιπῶν τριῶν, ὄσφρήςσεως, γεύσεως καὶ ἀφῆς, διαμαχόμεναι ταύταις καὶ ὑποτάξει φιλονεικοῦσαι.

[Πῶς (1) πέντε εἰπὼν, ἐξ ἐπιφέρει; τρεῖς γὰρ ἐπάγει συζυγίας. Οὐ τὴν προτεθεῖσαν πεντάδα εἰς ἐξάδα ἀπλοῖ· ἀλλὰ διὰ μὲν τῆς πεντάδος, μυστικόν τι δηλοῖ· τὴν ἐξάδα δὲ, παραδείγματος ἕνεκεν παραλαμβάνει. Τί οὖν τὸ διὰ τῆς πεντάδος δηλούμενον (2); Τὸ μετὰ τὴν πίστιν δυσκατάλλακτον καὶ ἀσυμβιβαστον τῶν κατὰ συγγένειαν καὶ σχέσιν πρὸ τῆς πίστεως ἠνωμένων.

Ὡς περ γὰρ ἐπὶ πέντε τινῶν, ἦγουν, δύο μὲν ἀνθρώπων, τριῶν δὲ πραγμάτων· ἢ τριῶν μὲν ἀνθρώπων, δύο δὲ πραγμάτων· χαλεπή τις καὶ ἀδύνατος ἡ καταλλαγή, ὅταν οἱ δύο ἄνθρωποι περὶ τῶν τριῶν πραγμάτων στασιάζωσιν, ἢ τούναντίον οἱ τρεῖς περὶ τῶν δύο· ἀνάγκη γὰρ πάντως, ἢ τὸ ἐν τῶν τριῶν πραγμάτων τοῖς δυοῖν ἀνθρώποις ἐπιμερισθῆναι, ἢ τὰ δύο πράγματα εἰς τρία τμηθῆναι· μηδενὸς αὐτῶν ἐπιδεχόμενον τυχὸν διαίρεσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ συγγένειαν καὶ σχέσιν ἠνωμένων, στασιάζόντων κατὰ τὴν πίστιν, καὶ διαιρουμένων καὶ ἀσυμβατόντων. Ἔσονται, φησι, δύο ἐπὶ τρισί, τουτέστιν, ὡς δύο ἄνθρωποι ἐπὶ τρισὶ πράγμασι στασιάζοντες, καὶ ὡς τρεῖς ἄνθρωποι πάλιν ἐπὶ δυοῖ πράγμασιν.

Εἶτα τίθησι καὶ παραδείγματα συγγενειῶν καὶ σχέσεων, τῶν γνησιωτάτων μὲν καὶ οἰκειοτάτων ἀλλήλοις, διαιρουμένων δὲ τῇ τμητικωτάτῃ μαχαίρᾳ τῆς κατὰ τὸ κήρυγμα πίστεως, ὧν αἱ μὲν δύο συζυγίαι, καθ' αἷμα, ἢ δὲ τρίτη, ἐξ ἀγχιστείας.

ΕΤΕΡΩΣ Εἰς ΤΟ ΑΥΤΟ. Δύο σχέσεις ἐπὶ τρισὶ συζυγίαις προσώπων, καὶ τρεῖς αὖ συζυγίαι προσώπων ἐπὶ δυοῖ σχέσεις.

(1) Τὰ ἐνταῦθα παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται πρὸ ἀμφοτέρωι τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελειψίῳ· ἀναφέρονται δὲ εἰς τὸν στίχ. 53. (2) παραδειγματίζον, παρὰ τῷ Β.

Διπλῇ μὲν γὰρ ἡ σχέσις τῶν πρὸς τι, ἀπὸ τε πατρός πρὸς υἱόν, καὶ ἀφ' υἱοῦ πρὸς πατέρα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Τριπλαῖ δὲ ἐνταῦθα αἱ συζυγαί τῶν προκειμένων προσώπων, πατὴρ καὶ υἱός, μήτηρ καὶ θυγάτηρ, πενθερά καὶ νύμφη. Τὸ δὲ, ἐπὶ τρισὶ, καὶ, ἐπὶ δυσὶν, ἀντὶ τοῦ, κατὰ τῶν τριῶν, καὶ κατὰ τῶν δύο, πρὸς διάζευξιν καὶ ἀπαλλοτριώσιν.]

53 Διαμερισθῆσεται πατὴρ ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί· μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί· πενθερά ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν αὐτῆς.

Ταῦτα τοῖς προῤῥηθεῖσιν οὐ συναπτόεν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς ἀναγνωστέον, καὶ καθ' ἱστορίαν ἐρμηνευτέον, δηλοῦντα τὸν διαμερισμὸν τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἀπίστων, ὅτι καὶ αἱ γνησιώταται σχέσεις τοῦ γένους διαιεσθῆσονται. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ ἑννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α)*, πᾶν τοῖς παροῦσι ῥητοῖς ἀρμολύσαν.

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πατὴρ μὲν ἂν εἴη ὁ νοῦς· υἱὸς δὲ αὐτοῦ, ὁ πονηρὸς λογισμὸς, καθ' οὗ στασιάζει, ἀρνούμενος αὐτὸν, ὡς βλαβερόν. *Μήτηρ* δὲ εἴη ἡ καρδία· *θυγάτηρ* δὲ αὐτῆς, ἡ πονηρὰ ἐνθύμησις, καθ' ἧς καὶ αὐτὴ στασιάζει, καὶ ἀπορρήγῃσεται ταύτης. *Πενθερά* δὲ ἂν εἴη, ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· *νύμφη* δὲ αὐτῆς, ἡ ἐκκλησία τῶν χριστιανῶν, ὡς νυμφευθεῖσα τῷ Χριστῷ, ὃς ἦν υἱὸς τῆς δηλωθείσης συναγωγῆς, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐξ αὐτῆς γὰρ ἐβλάστησεν.

54 Ἐλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· Ὅταν ἴδῃτε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθὺς λέγετε· Ὁμβρός ἔρχεται· καὶ γίνεται οὕτω. Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, 55 λέγετε· Ὅτι καύσων ἔσται· καὶ γίνεται. Ὑποκρι-

(α) Ματθ. Ι', 35.

ταί! τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε δοκιμάζειν· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε;

Πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἐπιφάνεια ταύτης καὶ κείνου. Λέγει τοίνυν, ὅτι ὑποκρινόμενοι πρόγνωσιν, τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε διακρίνειν, καὶ ἐκ παρατηρήσεως αὐτῆς προλέγειν τὸ μέλλον· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον, τὸν τῆς ἐμῆς παρουσίας δηλονότι, πῶς οὐ διακρίνετε, ἐκ παρατηρήσεως τῶν νομικῶν βίβλων καὶ προφητικῶν, ἐν αἷς κεῖνται σημεῖα τούτου καὶ σύμβολα, ἀφ' ὧν εὐχερῶς οὗτος (1) διαγινώσκειται τοῖς προσέχουσιν; Πρὸς τοὺς γραμματεῖς δὲ ὁ λόγος, εἰ καὶ πρὸς τοὺς ὄχλους ἀπλῶς ἐρρήθη.

57 Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;

Εφ' ἑτερον μετέβη λόγον, καὶ παραινεῖ διὰ γνωρίμου παραδείγματος ἀπαλλαγῆναι τοῦ Σατανᾶ, ἥτοι, τῶν ἔργων αὐτοῦ, φάσκων, Διὰ τί καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ νοεῖτε τὸ καλόν, εὐδιάγνωστον ὄν;

58 Ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ·

Δὸς ἐργασίαν, ἡγουν, εἰσάγαγε ἔργον, σπουδὴν, ἀγῶνα, ἀπαλλαγῆναι ἀπ' αὐτοῦ. Ἱποδηλοῖ δὲ ἀντίδικον μὲν, τὸν Σατανᾶν, τὸν κοινὸν ἐχθρόν· ἄρχοντα δὲ, τὸν θεόν, τὸν πάντων κύριον, πρὸς ὃν ἀπαγόμεθα μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, δίκας ἀπαιτηθησόμενοι τῶν πονηρῶν ἔργων ἡμῶν· ὁδὸν δὲ, τὸν παρόντα βίον, τὸν ἄστατον, ἐν ᾧ ὁδεύομεν μετὰ τοῦ τοιοῦτου ἀντιδίκου ἡμῶν. Τοῦτο δὲ τὸ νόημα καθ' ἑτερον μετεχειρίσατο (2) σκοπὸν ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(1) ὁ καιρός.

(2) Ὁ Χριστὸς δηλονότι, καὶ ἰδ. Ματθ. Ε', 25.

58 Μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν.

Ο διάβολος γάρ, εἰ καὶ ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκδικητὴς, ὡς ὁ Δαυὶδ ἐδίδασκεν (α).

58 Καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ τῷ πράκτορι.

Τῷ ἀγγέλῳ, τῷ ἐπὶ τῶν κολαστηρίων.

58 Καὶ ὁ πράκτωρ σε βάλλῃ εἰς φυλακὴν.

Εἰς κόλασιν.

59 Λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶς.

Εως οὐ πᾶν, δ κατεδικάσθῃς, ὑποστήσῃ, τουτέστιν, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ποτε. Ἀεὶ γὰρ καταδικάζονται κολάζεσθαι οἱ τοιοῦτοι. Οὐδὲν δὲ κωλύει νοεῖν τὰ ῥηθέντα καὶ κατὰ τὴν ἐξήγησιν τὴν ἐν τῷ δηλωθέντι πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ΄.

Περὶ τῶν Γαλιλαίων καὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωάμ.

ΚΕΦ. XIII, 1 Παρῆσαν δὲ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὃν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξε μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.

Οὗτοι οἱ Γαλιλαῖοι, τῆς μερίδος ὄντες Ἰουδα τοῦ Γαλιλαίου, διεβλήθησαν ὡς ἀποστάται τοῦ Καίσαρος, καὶ στάσεως ἐμπιπλῶντες κατ' αὐτοῦ τὴν Γαλιλαίαν. Ποτὲ γοῦν ὁμοῦ συνελθόντων καὶ θυόντων, μαθὼν τοῦτο Πιλάτος, καὶ ἀναξέσας τῷ θυμῷ, πέμπει κατ' αὐτῶν στρατιώτας, καὶ ἀποσφάζας αὐτούς, τὸ αἷμα τούτων ταῖς θυσίαις αὐτῶν ἀνέμιξε. Τὰ μὲν οὖν τῆς

(α) Παλμ. Η', 3. 'Ο 'Εντέμιο; προσθέτει καὶ τὸ τοῦ ψαλμοῦ « τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν »

ἱστορίας οὕτω. Παρῆσαν δὲ τινες Ἰουδαῖοι, ἀπαγγέλλοντες τῷ Χριστῷ περὶ αὐτῶν, ζητοῦντες μαθεῖν, εἰ ὡς ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς ὁμοχώρους Γαλιλαίους τοιαῦτα πεπόνθασιν· οὕτω γὰρ οὗτοι ᾤοντο.

2 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Δοκεῖτε, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν;

3 Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεισθε.

Πάντων ἀπλῶς ὄντων ἁμαρτωλῶν, μόνοι ἐκεῖνοι πεπόνθασιν, ἵνα δῶσί τε αὐτοὶ δίκην, καὶ παιδευθῶσιν οἱ ὑπολειφθέντες. Ἐὰν οὖν μὴ μεταβάλλῃσθε ἀπὸ τοῦ στασιάζειν κατὰ τοῦ βασιλέως ὑμῶν, τοῦ Χριστοῦ δηλονότι, εἰς τὸ ὑποτάττεσθαι αὐτῷ, καὶ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε, τουτέστι, καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς θυσίαις ἀναιρεθήσεσθε, ἐφ' αἷς βρενθῆσεσθε καὶ σμερύνεσθε. Καὶ γέγονεν οὕτως. Ἐν τῇ ἑορτῇ γὰρ τοῦ πάσχα ἐκπολιορκηθέντες ἀνῆρέθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

4 Ἡ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωάμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε, ὅτι οὗτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλὴμ;

5 Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε, πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε.

Καὶ περὶ τούτων ζήτησις ἦν, εἰ ὡς ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ τοιοῦτον πικρὸν ἐδέξαντο τέλος; Ὁφειλέται γὰρ νῦν, τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὠνόμασεν. Ἀποφαίνεται τοίνυν καὶ περὶ αὐτῶν, καὶ διαμαρτύρεται, ὡς ἐὰν μὴ μεταβληθῶσι, πάντες ὁμοίως ἀπολοῦνται, τουτέστι, καὶ αὐτοὶ πικρὸν δέξονται τέλος, ὅπερ ὡσαύτως ἐδέξαντο, χαλεπῶς ἐξαναλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Μανθάνομεν οὖν ἐντεῦθεν, ὡς ἡ μερικὴ τῶν

ἀδελφῶν ἡμῶν ἐξολόθρευσις, δεῖγμα τῆς κατὰ πάντων θείας ὀργῆς ἐστὶ, πρὸς διόρθωσιν ἡμῶν γινομένη, διὰ τὴν ἄκραν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, καὶ οὐ διὰ μόνας τὰς ἐκείνων ἀμαρτίας αὐτοῖς ἐπάγεται. Εἴτα τίθησι καὶ παραβολὴν ἐμφαινουσάν, ὡς εἰ μὴ μεταβληθῶσιν, ἀπολοῦνται.

6 Ἐλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν· Συκὴν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην· καὶ ἦλθε

7 ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὔρεν. Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· Ἰδοῦ, τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὕρισκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;

Συκὴν μὲν ἄκαρπον (1) ὑποδηλοῖ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, φύλλοις μὲν κομῶσαν καὶ θάλλουσαν, εἴτουν, λόγοις νομικοῖς καὶ προφητικοῖς· καρπὸν δὲ μὴ φέρουσαν, ἡγουν, ἀρετήν. Ἀμπελῶν δὲ, ὁ κόσμος, ὡς φυτευθεὶς ἐπὶ τῷ ἐνεργεῖν καρπὸν ἡδιστον τῷ θεῷ· ἀμπελουργὸς δὲ, ὁ Χριστὸς, ὡς ἐπιμελούμενος τοῦ τοιοῦτου ἀμπελῶνος, καὶ φυτικομῶν τοὺς πιστούς· ὁ δὲ ἔχων τὴν συκὴν, ἐστὶν ὁ πατήρ· τοῦτον γὰρ μόνον κύριον ἑαυτῆς ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ὁμολογεῖ. Τρία δὲ ἔτη, αἱ τρεῖς πολιτεῖαι τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὑπὸ τῶν κριτῶν ἰθυνομένη, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν βασιλέων, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων. Φησὶν οὖν, Ἐκκοψον αὐτήν· διὰ τί καὶ τὴν γῆν καθιστᾷ ἀργήν;

8 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν, καὶ βάλω κόπρια.

Παρακαλεῖ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἐξ Ἰουδαίων ἐνανθρωπήσας, καὶ ἱκετεύει ὑπὲρ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ἀφεθῆναι καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, δηλαδή, τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐδίδασκεν, ἕως

(1) Ἰσως, Συκὴ μὲν ἄκαρπος.

οὐ σκάψῃ τὴν σκληρότητα, τὴν περὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, τῷ ἐργαλείῳ τῆς παραινέσεως, καὶ βάλῃ κόπρια (1) λιπαίνοντα, τουτέστι, διδασκαλίαν παινύουσάν εἰς καρποφορίαν.

9 Καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν·

Ἐλλειπτικός ὁ λόγος. Λεῖπει γὰρ τὸ, εὖ ἔχει.

9 Εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψει αὐτήν.

Εἰς τὸν μέλλοντα καιρὸν· ὑποδηλοῖ δὲ, καθ' ὃν ἐπουλιόρκησαν τὴν Παλαιστίνην οἱ Ῥωμαῖοι. Τότε γὰρ παγγενῇ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἐξέκοψε τῆς γῆς ἐκείνης, καὶ ἀντεφύτευσε τὴν ἐκκλησίαν τῶν χριστιανῶν, τὴν αἰὶ καρποφοροῦσαν. Εἰ δὲ τις εἴποι, Καὶ μὴν, οὐ παντάπασιν ἄκαρπος ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ἐν ταῖς δηλωθείσαις τρισὶ πολιτείαις· ἐκαρποφόρησαν γὰρ τινες ἐν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ἐδίδασκεν· ἐροῦμεν, ὅτι τῶν πολλῶν ἡ κακία καλύπτει τῶν ὀλίγων τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ πᾶν ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος κρίνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ'.

Περὶ τῆς ἐχούσης πνεῦμα ἀσθενείας.

10 Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς
11 σάββασι. Καὶ ἰδοῦ, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθε-
νείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ·

Δαιμόνιον ἀρρώστιας, μὴ ἔδων αὐτὴν ὑγιαίνει.

11 Καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι
12 εἰς τὸ παντελές. Ἰδὼν δὲ αὐτήν ὁ Ἰησοῦς, προσ-
εφώνησε·

Σπλαγχνισθεὶς ἐκάλεσεν αὐτήν.

(1) Εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ χωρίον ἀπαρῶν Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀναγινώσκει, κόπρια, ὡς ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τοῖς καλαιοτέροις χειρογράφοις. 1δ. Γρηγορ. Ναζ. Σελ. 156. Σελ. 239. Ἐκδ. Βασίλ. 1550.

12 Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν.

Πιστεύειν καὶ εὐγνωμονεῖν ἐμελλεν ἡ γυνή. Καὶ γὰρ καὶ δι' αὐτὸν ἦλθε, καὶ ἰαθεῖσα εὐχαριστεῖ. Διὸ καὶ ταχέως αὐτὴν ἐθεράπευσε, λόγῳ μὲν, ὡς θεός· ἐπιθέσει δὲ χειρῶν, ὡς ἄνθρωπος.

Ἐτύπου δὲ ἡ γυνὴ αὕτη τὴν κοινὴν ἀνθρωπότητα, ταῖς ἐπιρρίαις τοῦ Σατανᾶ ἀσθενήσασαν, καὶ ὑπὸ τῶν παθῶν εἰς γῆν συγκύπτουσαν, καὶ χαμαὶ πρὸς τὰ γειρὰ συρομένην, καὶ μὴ δυναμένην ἀνακύψαι ὅλως πρὸς τὰ οὐράνια καὶ θεῖα καὶ νοητὰ, ἣν οὕτως ἐλεεινῶς ἔχουσαν, ᾧ κτεῖρεν ὁ πλάστης αὐτῆς, καὶ ἐκάλεσε πρὸς ἑαυτὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἀνώρθωσεν εἰς τὸ εὐθυπορεῖν τὴν πρὸς οὐρανὸν ἀνάγουσαν ὁδόν.

14 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν, ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ· Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.

Πρὸς τὸν Χριστὸν οὐδὲν εἶπεν, εὐλαβοῦμενος τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν αὐτοῦ.

15 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ Κύριος, καὶ εἶπεν· Ὑποκριτά! ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὴν; Ταύτην δὲ, θυγατέρα Ἀβραάμ. οὖσαν, ἣν ἔδωκεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Ὑποκριτὰς (1) ὠνόμασε τοὺς κατὰ τὸν ἀρχισυνάγωγον (2),

(1) Ὑποκριτὰς λέγει, καὶ ὄχι, ὑποκριτὴν· διότι καὶ ἐν τῷ κειμένῳ, ὑποκριταὶ, καὶ ὄχι, ὑποκριτᾶ, ἀναγινώσκεται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις.
(2) κρίνοντας.

ὡς ὑποκρινομένους μὲν τιμᾶν τὸν τοῦ σαββάτου νόμον, ἐκδικούντας δὲ τὸν φθόνον ἑαυτῶν, καὶ κωλύοντας τὴν ἐν σαββάτῳ θεραπείαν· διότι ἐν σαββάτῳ μάλιστα θεραπεύων, διὰ τὴν τηνικαῦτα συνδρομὴν τῶν ὄχλων, τηνικαῦτα διαφερόντως ἐθαυμάζετο.

Ἡ ὡς ὑποκρινομένους μὲν εἰδέναι τὸν νόμον, ἀγνοοῦντας δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀλόγου ζώου συνεχώρησε, πολλῷ μᾶλλον τὴν τοῦ λογικοῦ. Τιμιώτερος γὰρ τοῦ κτήνους ὁ ἄνθρωπος.

17 Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατηργήνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ·

Διὰ τὸν ἀναντιρρήτον ἔλεγχον.

17 Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

Ὡς ἀπηλλαγμένος βασκανίας, καὶ ὡς εὐεργετούμενος ὑπ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ'.

Περὶ τῶν παραβολῶν.

18 Ἐλεγε δέ· Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ;
19 καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν; Ὅμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ· καὶ ᾤξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ τὰ πετεῖνὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

Ταύτην τὴν ὁμοίωσιν, παραβολὴν ὠνόμασεν ὁ Ματθαῖος (α), ἣν καὶ τρίτην ἔταξεν ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς ἐν ἐκείνῳ.

(α) Ματθ. ΙΓ', 31.

20 Καὶ πάλιν εἶπε· Τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ
21 θεοῦ; Ὁμοία ἐστὶ ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυ-
ψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐξυμώθη ὅλον.

Ὅλον, τὸ ἅλυνον. Καὶ ταύτην δὲ τὴν ὁμοίωσιν ὡσαύτως πα-
ραβολὴν ἐκεῖνος ὀνομάσας ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ (α), τετά-
την ἔταξε, καὶ ζήτησον καὶ τὴν ταύτης ἐρμηνείαν ἐκεῖ.

[Ταῦτα (1) ἔχουσιν ἐξήγησιν ἀκριβεστάτην. Γυνὴ μὲν ἐστίν,
ἡ θεοῦ ἐκκλησία· ζύμη δὲ, ὁ θεὸς καὶ θεόγραφος νόμος· ψυ-
χῆς τε τριμερὲς, τὰ τρία σάτα, θυμὸς, λόγος, πόθος τε κρειτ-
τόνων ἔργων, ἐν οἷς ὁ θεὸς συμφυραθεὶς πως λόγος, ὅλην συν-
ἐζύμωσε τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν'.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος, Εἰ ὀλίγοι
οἱ σωζόμενοι.

22 Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων,
23 καὶ πορείαν ποιοῦμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ. Εἶπε δὲ
τις αὐτῷ· Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι;

Ἐνταῦθα τὸ εἶπεν, ἀντὶ τοῦ, ἡρώτησε, τίθειται. Τινὲς δὲ τὸ,
εἰ, ἀντὶ τοῦ, ἄρα, ἐρμηνεύουσιν· οἶον, ἄρα ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι;

24 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ
τῆς στενῆς πύλης·

Πρὸς μὲν τὴν ἐρώτησιν οὐκ ἀπεκρίθη, διὰ τὸ περιττὴν εἶναι
καὶ ἀνόνητον· τί γὰρ ὠφελεῖται ὁ μαθὼν, εἴτε ὀλίγοι, εἴτε
πολλοὶ οἱ σωζόμενοι; μόνον δὲ τὸν τρόπον εἶπε, δι' οὗ ἂν τις
σωθῇ, καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι χρὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν σωτηρίαν διὰ

(α) Ματθ. ΙΓ', 33.

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιαιδίῳ παρὰ τῷ Α ἀπὸ
χωρὸς πάντη νεωτέρας.

τῆς στενῆς πύλης· τοῦτο γὰρ ἦν μάλλον ἀναγκαῖον μαθεῖν.

Εἴρηται δὲ περὶ τῆς στενῆς πύλης ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ·
Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης (α),

24 Ὅτι πολλοὶ, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ
οὐκ ἰσχύσουσιν.

Ὅσοι μὴ διὰ τῆς στενῆς πύλης, ἀλλὰ διὰ τῆς πλατείας
ὁδεύουσιν. Ἐκεῖ δὲ καὶ περὶ τῆς πλατείας εὐρήσεις.

25 Ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ ἀποκλείσῃ
τὴν θύραν, καὶ ἄρξῃσθε ἔξω ἐστάναι, καὶ κρούειν
τὴν θύραν, λέγοντες· Κύριε, Κύριε, ἀνοιξον ἡμῖν·
καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν
26 ἐστέ. Τότε ἄρξεσθε λέγειν· Ἐράγομεν ἐνώπιόν σου,
καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας.

Τίθησι παραβολὴν, φόβον ἐπικραιμῶσαν τοῖς ἀμειλοῦσι τῆς
σωτηρίας αὐτῶν. Πλάττει γὰρ οἰκοδεσπότην τινὰ καθήμενον
καὶ ὑποδεχόμενον τοὺς φίλους αὐτοῦ, εἴτα ἐγειρόμενον καὶ
ἀποκλείοντα τὴν θύραν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ μὴ συγχωροῦντα
τοῖς ἄλλοις εἰσελθεῖν. Νοεῖται δὲ οἰκοδεσπότης μὲν, αὐτός·
οἶκος δὲ, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ δηλοῦται διὰ μὲν
τοῦ καθέζεσθαι καὶ ὑποδέχεσθαι τοὺς φίλους, τὸ ἀναμένειν
ἄχρι τῆς τοῦ κόσμου συντελείας καὶ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἀξίους·
διὰ δὲ τοῦ ἐγερθῆναι καὶ ἀποκλείσαι τὴν θύραν, τὸ τοῦ
κόσμου τέλος.

Οἱ δὲ ἔξω ἐστῶτες, εἴεν ἂν οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, ζητοῦντες
εἰσελθεῖν, καὶ λέγοντες πρὸς τὸν θεόν· Ὅτι ἐράγομεν καὶ
ἐπίομεν ἐνώπιόν σου· θύοντες γὰρ ἥσθιον καὶ ἔπινον παρὰ τῷ
ναῶ· καὶ ὅτι ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας, πλατείας
ὀνομάζοντες, τὰς συναγωγὰς, ἐν αἷς ὁ θεὸς ἐδίδασκεν αὐτούς

(α) Ματθ. Ζ', 13.

διὰ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν βιβλίων φηγεγόμενος, αἵτινες ὑπανεγινώσκοντο τούτοις ἐν ταῖς συναγωγαῖς.

Εἶν δ' ἂν ἔξω ἐστῶτες, καὶ τοιαῦτα λέγοντες, καὶ οἱ ἀμελεῖς πιστοί, οἵτινες ἔφαγον καὶ ἔπιον ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ ἅγιον (1) αὐτοῦ αἷμα, καὶ ὧν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐδίδαξε, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῶν ἄλλων θεοπνευστῶν Γραφῶν.

27 Καὶ ἐρεῖ· Λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐστέ·

Ὡσπερ γινώσκει τοὺς γινώσκοντας αὐτόν, οὕτω πάλιν ἐκουσίως ἀγνοεῖ τοὺς ἐκουσίως ἀγνοοῦντας αὐτόν, καὶ ἀποπροσποιεῖται τοὺς ἀποπροσποιοιμένους αὐτόν· ἐκουσίως δὲ αὐτόν ἀγνοοῦσιν, οὐ μόνον οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀμελεῖς πιστοί· οἱ μὲν ἐθελοτυφλώττοντες καὶ ἐθελοκωφοῦντες πρὸς τὰ θαύματα καὶ τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ· οἱ δὲ ἐκ βλαθυμίας ἀθετοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καίτοι γινώσκοντες, ὅτι ὁ ἀθετῶν αὐτάς, αὐτόν ἀθετεῖ.

27 Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας.

Τῆς ἁμαρτίας. Πᾶς γὰρ ἁμαρτάνων, ἀδικεῖ ἢ μόνον ἑαυτόν, ἢ καὶ ἕτερον.

28 Ἐκεῖ ἐσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Τὸ, ἐκεῖ, ἀντὶ τοῦ, τότε, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐσται ὁ κλαυθμὸς ὁ ἀπαράκλητος, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ ἐξ ἀπορήτου πόνου γινόμενος.

28 Ὅταν ὀψήσθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ πάντας τοὺς προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω.

Τοῦτο προηγουμένως πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἴρηται, μέγα φρονοῦντας ἐπὶ τῷ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἄλλων (2).

(1) τίμιον, ἀντὶ τοῦ, ἅγιον, πρὸς τῷ Α. (2) πατριαρχῶν, δηλονότι.

29 Καὶ ἔξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Νότου· καὶ ἀνακληθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

ἔξουσιν πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐχάριστον τοῦ θεοῦ οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἀπὸ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ κόσμου, ἀνατολῆς καὶ δύσεως καὶ ἄρκτου καὶ μεσημβρίας. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ βορρᾶ, τὸ ἀρκτῶν μέρος δηλοῦται· διὰ δὲ τοῦ νότου, τὸ μεσημβρινόν. Ἀνακλησιν δὲ λέγει, τὴν ἀνάπαισιν, τὴν ἀπόλαυσιν.

30 Καὶ ἰδοὺ, εἰσὶν ἔσχατοι, οἱ ἔσονται πρῶτοι·

Οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστοί, οἱ δοκοῦσι μὲν ἔσχατοι νῦν, ὡς ἔσχατοι τὸν θὲν ἐπιγινόντες· ἔσονται δὲ πρῶτοι τότε, διὰ τὴν εὐληκρινὰ πίστιν αὐτῶν.

30 Καὶ εἰσι πρῶτοι, οἱ ἔσονται ἔσχατοι.

Οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, οἱ δοκοῦσι μὲν πρῶτοι νῦν, ὡς πρῶτοι τὸν θεὸν ἐπιγινόντες· ὅτις γὰρ, φησι, πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ (α)· ἔσονται δὲ ἔσχατοι τότε, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

Νοεῖται ὁ λόγος καὶ περὶ τῶν πιστῶν, τῶν δοκούντων μὲν εἶναι ἐσχάτων ἐν τῷ παρόντι βίῳ· ἐσπεύοντων δὲ πρῶτων ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ αὐθις ἐναλλάξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'.

Περὶ τῶν εἰπόντων τῷ Ἰησοῦ διὰ Ἡρώδην.

31 Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθόν τινες Φαρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ· Ἐξέλθε, καὶ πορεύου ἐντεῦθεν· ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.

Ἀκούσαντες, ὅτι ἐκκληθήσονται ἔξω, καὶ ὅτι ἔσονται ἔσχατοι, ἀνήρθησαν εἰς ὄργην, καὶ ὑποκρινάμενοι εὐνοίαν, συμβουλεύουσιν

(α) Ἰσραὴλ. Δ', 22.

αὐτῷ ἐξελεῖν καὶ ἀναχωρῆσαι· προφάσει μὲν, ἵνα μὴ ὑπὸ Ἡρώδου ἀναιρεθῇ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα μὴ παρὼν καὶ θαύματα ποιῶν, δοξάζεται καὶ ἐφελκύη τὸν ὄχλον.

32 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· Ἰδοὺ, ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον· καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.

Γνοὺς τὴν πανουργίαν αὐτῶν, ἀνεξικάκως καὶ εὐφυῶς ἀποκρίνεται λέγων· Πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, τουτέστι, τῇ δολιότητι, τῇ δυστροπίᾳ τῇ ἐν ὑμῖν· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀλώπηξ. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς Ἡρώδην ὁ λόγος ἀποτεταῖσθαι δοκεῖ, ἀλλά γε πρὸς αὐτοὺς ὁρᾷ. Τὸ δὲ, σήμερον καὶ αὔριον, εἰ καὶ ἡριθμημένων ἡμερῶν σημαντικά φαίνονται, ἀλλ' οὖν συντομίαν καιροῦ παραδηλοῦσιν. Εἰώθαμεν γάρ, ὅταν ὀλίγον καιρὸν ἐμφῆναι θέλωμεν, σήμερον καὶ αὔριον λέγειν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι, τὸ οὐκ εἰς μακρὰν ἀποθανεῖν αὐτὸν ὑποσημαίνει. Ταῦτα δὲ εἶπε, παραμυθούμενος τὴν ὀργὴν καὶ τὸν φθόνον αὐτῶν. [Τινὲς (1) δὲ φασι, τὸ, σήμερον καὶ αὔριον, περὶ δύο ἡμερῶν λέγειν, ἐν αἷς ἐκεῖ θαυματουργεῖν ἐμελλε· τρίτῃ δὲ, τὴν μετ' αὐτὰς, ἐν ᾗ τελειωθῆναι φησιν, εἴτουν, ἀρξάσθαι τῆς ἐπὶ θάνατον πορείας, καὶ βαδίζειν ἐπὶ τὰ ἱεροσόλυμα.]

33 Πλὴν δεῖμε σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι·

Χρήμε σήμερον καὶ αὔριον ἐνεργῆσαι, ἃ εἶπον, ἤγουν, ἐπ' ὀλίγον καιρὸν, καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, εἴτουν, τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ μεταβῆναι ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς, τουτέστι, μετὰ τοῦτα ἀποθανεῖν, ὅφ' ὑμῶν δηλονότι τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀρχόντων.

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται παρὰ μὲν τῷ Β, ἐνταῦθα κατὰ συνήθειαν, παρὰ δὲ τῷ Α, ἐν τῷ περιτελειῶ.

33 Ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλὴμ.

Εἰρωνικῶς τοῦτο εἶπε, διατίρων τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὡς προφητοκτόνον. Ἔστι δὲ ὁ τοῦ λόγου τοιοῦτος· Ὅτι, ἐπεὶ προφήτην με λέγει, πάντως ἀποκτενεῖ με· ἀνένδεκτον γὰρ, ἥτοι ἀσύνηθες, προφήτην ἀναιρεθῆναι ἐκτὸς αὐτῆς.

34 Ἱερουσαλὴμ! Ἱερουσαλὴμ! ἣ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, πόσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξει τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψεν ἐν τῷ πεντηχοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Νοσσιὰν δὲ νῦν λέγει, τὸ πλῆθος τῶν νεσσῶν.

35 Ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν.

Ἐρμῆς δηλονότι (1), καθὼς προσέθηκεν ὁ Ματθαῖος (α). Καὶ τοῦτο δὲ τὸ ῥητὸν ἐφεξῆς ἐκεῖ διερμηνεύεται.

35 Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ με ἴδῃτε, ἕως ἂν ᾗξῃ ὅτε εἴπητε· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ἔως ἂν ᾗξῃ ὁ καιρὸς, ὅτε εἴπητε τόδε. Καὶ τούτων δὲ πάντων ἀκολούθως ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ τὴν ἐρμηνείαν εὐρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ'.

Περὶ τοῦ ὑδρωπικοῦ.

ΚΕΦ. ΧΙΥ, Ι Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν

(1) Ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι ὁ Εὐδῆμιος ἡγνῶι τὸ ἐν τισιν ἐκδόσεσι κείμενον, ἐρ η με ος. (α) Ματθ. ΚΓ', 38.

τινος τῶν ἀρχόντων τῶν Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν.

Καὶ οὗτος ὁ Φαρισαῖος, ὡς προφήτην αὐτὸν ἐκάλεσεν εἰς ἐστίασιν, ὑπόληψιν τοῦ μὴ βασκαίνειν θηρώμενος. Ἦσαν γὰρ καὶ ἐν τοῖς Φαρισαίοις τινὲς ἐξ ἡμισείας πονηροὶ, καὶ τῶν ἄλλων διαφορώτεροι. Εἶπετο δὲ ὁ Χριστὸς, ἀφορμὴν κἀνταῦθα ὠφελείας τοῦ Φαρισαίου καὶ τῶν κατὰ τὸν οἶκον αὐτοῦ ποιούμενος τὴν ἐστίασιν· οἱ δὲ λοιποὶ Φαρισαῖοι παρετήρουν αὐτόν, ἵνα τι ποιήσῃ παρὰ τὸν νόμον ἐν τῷ σαββάτῳ.

2 Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικός ἐμπροσθεν αὐτοῦ.

Ην ιστάμενος, καὶ μὴ τολμῶν μὲν ζητῆσαι θεραπείαν, διὰ τὸ σάββατον καὶ τοὺς Φαρισαίους· φαινόμενος δὲ μόνον, ἵνα ἰδὼν οἰκτιρήσῃ τοῦτον ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπαλλάξῃ τοῦ ὑδρωπος.

3 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους,

Εκεῖ καὶ αὐτοὺς συγκεκλημένους.

3 Λέγων· Εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν; Οἱ δὲ ἡσύχασαν.

Καὶ ἄλλοτε γὰρ τοιοῦτον ἐρωτηθέντες ἐπεστομίσθησαν· οὐδὲ γὰρ ἠδύναντο λέγειν, ὅτι ἐκώλυσεν ὁ νόμος ἀγαθοποιεῖν ἐν σαββάτῳ.

4 Καὶ ἐπιλαβόμενος, ἴασατο αὐτόν, καὶ ἀπέλυσε.

Επιλαβόμενος, ἀντὶ τοῦ, ἀψάμενος αὐτοῦ.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτούς, εἶπε· Τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτόν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Τοῦτο γὰρ ἐπέτρεπεν ὁ νόμος. Εἰ δὲ τὸ ἄλογον ζῶον οὐκ ἐκώλυεν ἀνασπᾶν ἐκ τοῦ κινδύνου, πολλῷ μᾶλλον τὸ λογικόν,

οὐδ' ὁ καὶ τὸ ἄλογον ζῶον. Ὁ βέβαιος σοφίας! Πῶς διακρίτως ἐν σαββάτῳ θεραπεύσας, διακρίτως ἀπολογίας αὐτοῦ πεποιήται, καὶ πάσας ἀναντιρρήτους διδάσκων, ὅτι ἀπὸ τῶν βιωτικῶν ἔργων σαββατίζειν, ἦτοι, σχολάζειν, ἐκέλευσεν ὁ νόμος· οὐ μὴν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν.

6 Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα. **Φ**ανεράς οὐσης τῆς ἀληθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὰς πρωτοκλισίας.

7 Ἐλεγε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο·

Επέχων, ἀντὶ τοῦ, μεμφόμενος, διότι τὰς πρώτας κατακλίσεις ἐξελέγοντο· ἑώρα γὰρ αὐτοὺς τοῦτο ποιοῦντας τηλικαῦτα.

7 Λέγων πρὸς αὐτούς·

Πρὸς ἕκαστον αὐτῶν.

8 Ὅταν κληθῇς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακληθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν· μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ

9 κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ· καὶ ἔλθων ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι· Δὸς τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν.

Παραίνει, μὴ ἐπιτιθεῖν ταῖς προτιμήσεσι, μηδὲ προτάττειν ἑαυτοὺς τῶν ἄλλων. Διὰ παραβολῆς δὲ τὴν παραινέσιν ἐξυφαίνων, ἀνεπαχθέστερον αὐτῶν καθάπτεται· τοιαῦται γὰρ αἱ παραβολικαὶ παραινέσεις. Διὰ τῶν γάμων δὲ, πᾶν ἄριστον καὶ πᾶν δεῖπνον ἐνέφηνε· τὸ καλεῖσθαι γὰρ εἰς γάμους, τιμιώτερον ἐδόκει τῆς εἰς ἄριστον ἢ δεῖπνον κλήσεως.

10 Ἀλλ' ὅταν κληθῇς, πορευθεὶς, ἀνάπεσον εἰς τὸν

ἔσχατον τόπον· ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε, εἴπῃ σοι· Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον. Τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι.

Πλατύνει τὸν λόγον, δεικνύων καὶ τὴν ἀπὸ τῆς αὐθαδείας αἰσχύνῃν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς εὐλαθείας δόξαν, καὶ ἐκατέρωθεν εἰς μετριοφροσύνην προτρέπόμενος. Εἵτα ἐπιφέρει καὶ γνωμολογίαν καθολικὴν, εἰς βεβαίωσιν τῆς παραινέσεως, λέγων·

11 Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

Ο μὲν, ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ, ὑψωθήσεται, οὐ μόνον παρὰ τοῖς ὀρθὰ φρονοῦσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων, παρὰ τῷ θεῷ.

12 Ἐλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκώτι αὐτόν· Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φῶναι τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους· μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικα-

13 λέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα. Ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς,

14 τυφλοὺς· καὶ μακάριος ἔσῃ· ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γὰρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

Ορα, πόσης ὠφελείας ὑπόθεσιν τὴν ἐστίασιν ἐποίησατο. Παραινέσας γὰρ τὰ εἰκότα τοῖς κεκλημένοις, παραινεῖ καὶ τῷ κεκληκώτι. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ὅταν ποιῇς γάμους, ἀλλ' Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον. Ἐν τοῖς γάμοις γὰρ, ἀναγκαιῶς φίλους καὶ ἀδελφούς καὶ συγγενεῖς καὶ γείτονας πλουσίους συνεκάλουν, ἐπὶ τιμῇ τῶν γάμων.

Τινὲς δὲ, διὰ τοῦ ἀρίστου καὶ τοῦ δείπνου, καὶ τοὺς γάμους νοεῖσθαι λέγουσι. Δοχὴν δὲ καλεῖ, τὴν ὑποδοχὴν, τὴν εὐωχίαν, τὴν ἐστίασιν. Τρόπος δὲ διδασκαλικός, μὴ μόνον καλύειν τὰ φαῦλα, ἀλλὰ καὶ ὑποτίθεσθαι τὰ χρήστα· οἷον, μὴ ποιεῖν τόδε, ἀλλὰ τόδε.

Οὐκ ἐπ' ἀτιμία δὲ φιλίας καὶ συγγενείας καὶ ἀδελφότητος, καὶ τῶν τοιούτων, ταῦτα παρήνευσεν· ἀλλ' ἵνα τὸ κρεῖττον εἰδότες, τοῦτο προτιμῶμεν, καὶ μὴ τοῖς ἀνευδέσει τὰς φιλοφροσύνας ἀπεμπολῶμεν ἐπ' ἀνταποδόσεσιν.

Χρὴ γὰρ θεὸν θεραπεύειν μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους, καὶ παρὰ θεοῦ ζητεῖν ἀνταπόδοσιν (1) ἢ παρὰ ἀνθρώπων. Προσέκει δὲ καὶ τὸν πνευματικὸν ἐστίατορα συγκαλεῖν τοὺς ἐν ἀπορίᾳ γνώσεως πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐν παρὰ καλῶν ὀρεγῶν ἀναπήρους, καὶ τοὺς ἐν τῇ πρακτικῇ χωλοὺς, καὶ τοὺς ἐν τῇ θεωρητικῇ τυφλοὺς. Οἱ μὴ τοιοῦτοι γὰρ, οὐκ ἐπιδέονται τούτου.

†† Ἐπεὶ (2) οἱ μὲν μικρόψυχοι καλοῦσι φίλους καὶ ἀδελφούς, συγγενεῖς καὶ γείτονας πλουσίους, διὰ τὴν ἐν τῷ παρεισθῆ χάριν· οἱ δὲ μεγαλόψυχοι πολὺ κάλλιον καὶ ἐνδοξότερον ἐργάζονται, ὃ ἔδειξεν ὁ Κύριος διὰ τοὺς ποιοῦντας τοῦτο εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐνδεεῖς καὶ ἀναπήρους, παρ' ὧν οὐκ ἔστιν ἀνταπόδοσις, οἷς ὁ θεὸς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀποδοῦναι μισθὸν ἐπηγγείλατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΔ'.

Περὶ τῶν καλουμένων ἐν τῷ δείπνῳ.

15 Ἀκούσας δὲ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ· Μακάριος, ὃς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ

16 τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς·

Εξυφαίνει παραβολὴν ἐμφαίνουσαν, ὅτι οὐδεὶς τῶν μὴ πειθόμενων αὐτῷ ἀπολαύσει τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. Καὶ ἄνθρωπον μὲν προσηγόρευσε, τὸν θεὸν καὶ πατέρα, ὡς φιλόανθρωπον· δεῖπνον δὲ μέγα, τὴν ἀνέκφραστον ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας

(1) μᾶλλον. (2) Τὸ σχῆλον τοῦτο δὲν φέρεται οὔτε παρὰ τῷ Α, οὔτε παρὰ τῷ Β. Παρόμοια δὲ ἀναγινώσκονται παρὰ τῷ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 435. Α.

τοῦ θεοῦ. Ἀδιαφόρως δὲ νῦν δεῖπνον ταύτην (1) εἶπεν. Ἐν τῷ πεντηκοστῷ γὰρ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀριστον αὐτὴν ὠνόμασεν (α). Ἐκάλεσε δὲ πολλοὺς, ἦγον τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. Αὗται γὰρ πρὸ πάντων τῶν ἔθνων ἦσαν κεκλημέναι, ὡς λαὸς ἐξαίρετος τοῦ θεοῦ.

†† Ὁ τῶν ὄλων (2) δημιουργὸς καὶ πατὴρ θεὸς δεῖπνον μέγα ἐποίησε, τουτέστιν, εὐαγγελικὴν οἰκονομίαν, ἵνα πάντες πρὸς αὐτὴν συνέρχωνται. Δεῖπνον δὲ καλεῖ, οὐκ ἄριστον, ὅτι ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, καὶ οἷον ἐπὶ δυσμαῖς τοῦ αἰῶνος. ἤτολμασεν οὖν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν, πνεύματος ἁγίου μέθεξιν, υἰοθεσίαν, δόξαν, βασιλείαν οὐρανῶν καὶ προφητείας εὐαγγελίων.

17 Καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· Ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.

Δοῦλον τοῦ πατρὸς, ἑαυτὸν λέγει, ὡς μορφήν δούλου λαβόντα, ὃς ἀπεστάλη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καλῶν αὐτοὺς εἰς τὴν ῥηθείσαν ἀπόλαυσιν διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

18 Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες.

Ἀπὸ μιᾶς συνθήκης, τουτέστιν, ἅμα, κοινῶς.

18 Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· Ἀγρὸν ἡγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν, καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε

19 με παρητημένον. Καὶ ἕτερος εἶπε· Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά·

20 ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. Καὶ ἕτερος εἶπε· Ξυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

Αἱ διάφοροι προτάσεις οὐδὲν ἕτερον ὑποφαίνουσιν, ἢ τὰ διάφορα πάθη, διὰ τῆς εἰρημένης ἀπολαύσεως ἐστερήθησαν· ὁ

(1) τὴν ἀπόλαυσιν. (α) Ματθ. ΚΒ', 4. (2) Καὶ τὸ σχόλιον τοῦτο διέφθαρται οὔτε παρὰ τῷ Α, οὔτε παρὰ τῷ Β. Ἀναγινώσκονται δὲ ταυτὰ παρὰ τῷ Θεοφύλακτῳ Σελ. 436. Α.

μὲν γὰρ τῷδε κεκρατημένος, ἕτερος δὲ τῷδε, καὶ ἄλλος τῷδε, παρώσατο (1) τὸ εὐαγγέλιον, δι' οὗ τυχεῖν ταύτης ἐξῆν, ὡς ἐναντίον ταῖς προαιρέσεσιν αὐτῶν. Τὸ δὲ, ἐρωτῶ σε, νῦν ἀντὶ τοῦ, παρακαλῶ σε, τέθειται, καθὼς καὶ ἐν διαφόροις τόποις παραδεδώκαμεν.

[Τινὲς (2) δὲ ἀγρὸν μὲν λέγουσι, τὴν φιλοκτημοσύνην· ζεύγη δὲ βοῶν, τὴν σωματικὴν φιλεργίαν· ξυναῖκα δὲ, τὴν φιλοπιδονίαν.]

21 Καὶ παραγεγνημένος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα.

Τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνοῦντος τοῦ πατρὸς τὴν παραίτησιν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς παραβολῆς. Καὶ γὰρ ἔθος τοῖς ἀποστελλομένοις εἰς τὸ καλέσαι τινάς, ὑποστρέφειν καὶ ἀπαγγέλλειν περὶ αὐτῶν.

21 Τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ· Ἐξέλθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.

Ἐκεῖνοι μὲν οἱ παραιτησάμενοι, ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, καὶ ὅσοι τιμιώτεροι τοῦ πλήθους· οὗτοι δὲ, οἱ ἀντ' ἐκείνων εἰσαγόμενοι, εἰσὶν οἱ κοινοὶ καὶ ἀγελαῖοι καὶ δημῳδοί, πτωχοὶ καὶ ἀνάπηροι καὶ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ δοκοῦντες ἐκείνοις, ὡς ἀμαθεῖς καὶ ἀσύνετοι, οἵτινες μᾶλλον ἐπεῖθοντο διδάσκοντι τῷ Χριστῷ. Ἡ, καὶ περὶ τῶν κατεχομένων τοιούτοις πάθουσιν αἰσθητοῖς τοῦτο νόησον· οἱ, τούτων ἀπαλλαγέντες, διὰ πίστεως εἰσῆλθοντες εἰς τὴν προῤῥηθείσαν ἀπόλαυσιν.

[Ὁ μὲν (3) οὖν πατὴρ ἀπέστειλε τὸν υἱόν· ὁ δὲ υἱὸς τοῦς

(1) παρώσαντο, παρὰ τῷ Β. (2) Ταῦτα πρὸ ἀμφοτέρων τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ. (3) Καὶ ταῦτα ὡσαύτως.

ἀποστόλους. Εἶρηκε γάρ· ὅτι Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον (α).]

22 Καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος· Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

Φιλάνθρωπος ὁ λόγος, ὑπομιμνήσκων καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν.

23 Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· Ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν.

Οδοὶ εἰσιν, αἱ κατοικίαι τῶν ἐθνῶν, ὡς μὴ τετειχισμένοι τῷ νόμῳ καὶ τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ θεοῦ, καθάπερ ἡ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὡς καταπεπατημένοι τοῖς δαίμοσιν· ὁμοίως δὲ καὶ φραγμοί, ὡς πεφραγμένοι ταῖς ἀκάνθαις τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς πυρὸς ἄξιον περίβολον ἔχουσιν.

Ἀναγκάσαι δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐκέλευσεν, οὐ τὸ βιάζεσθαι παραγγέλλων, ἀλλ' ὑποδηλῶν, ὅτι χρὴ συντονώτερον ἐν τούτοις τὸ κήρυγμα ποιεῖν καὶ ἐπιμονώτερον, ὡς ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν δαιμόνων κατεχομένοις, καὶ ὑπὸ βαθεῖ σκοτῶ τῆς ἀπάτης καθεύδουσιν.

23 Ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου.

Βούλεται γὰρ πάντας εἰσαχθῆναι διὰ τὸν ἄπειρον πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.

24 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύεται μου τοῦ δείπνου.

Ὡς ἀπειθησάντων καὶ ἐξουδενωσάντων τὴν κλησίαν, ἥτοι, τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ἡ ὅλη παραβολὴ συνετέθη, καθὼς ἐν ἀρχῇ ταύτης εἰρήκαμεν.

25 Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί·

Ἐν ἑτέρῳ δηλονότι καιρῷ.

26 Καὶ στραφείς εἶπε πρὸς αὐτούς· Εἴ τις ἔρχεται

(α) Ἰωάν. ΙΖ', 18.

πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι.

Εἰδὼς αὐτοὺς θέλοντας μὲν ἀκολουθεῖν αὐτῷ, κατεχομένους δὲ τοῖς δεσμοῖς τῆς πρὸς τὰ δηλωθέντα πρόσωπα σχέσεως, διαμαρτύρεται φανερώς, ὅτι ὅστις τῶν διὰ πίστεως ἐρχομένων πρὸς αὐτὸν οὐ μισεῖ τὰ εἰρημένα πρόσωπα, ὅταν ἐμποδίζωσι πρὸς τὴν εἰς θεὸν ἀγάπην καὶ πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν πορείαν, ἢ ἄπιστοι ὄντες, ἢ κοσμικὰ φρονούντες, οὐ δύναται αὐτοῦ μαθητὴς εἶναι. Πειθόμενος γὰρ ἐκείνοις, ἀπειθήσει αὐτῷ· διότι αὐτοὶ μὲν σαρκικῶς βιοῦν αὐτὸν θέλουσιν, αὐτὸς δὲ πνευματικῶς αὐτὸν πολιτεύεσθαι διδάσκει. Τιμητέον μὲν καὶ πατέρα καὶ μητέρα· προτιμητέον δὲ αὐτῶν τὸν θεόν.

Διὰ τῶν γυναιωτέρων δὲ πᾶν πρόσωπον ἀγαπητὸν ἐμφάνας, ἐπήγαγε καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, τουτέστι, καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, ὅταν ἐναντίον εἴῃ τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. Δεῖ γὰρ τὸν ἀληθῆ μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀφιλόσαρκον καὶ ἀφιλόψυχον ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀγῶσιν ὑπάρχειν.

27 Καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητὴς.

Ὅστις οὐ βαστάζει ἐπὶ μνήμης τὸν θάνατον αὐτοῦ· διὰ τοῦ σταυροῦ γὰρ τὸν θάνατον ἐδήλωσε· διότι τότε θανάτου ὄργανον ἦν ὁ σταυρὸς, ὡς καὶ ἐν τῷ τριακостῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον λέλεκται (α). Ὅστις οὐ βαστάζει τὴν νέκρωσιν αὐτοῦ, λέγω δὴ, τὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, τὴν καθ' ἡδονήν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀποτροπὴ τοῦ καθ' ἡδονήν βίου, τρόπον τινα προτροπὴ τις ἐστὶν εἰς ἐπίπονον πολιτείαν, παραμυθεῖται καὶ διδάσκει διὰ παραδείγματος, ὅτι χρὴ τὸν βουλόμενον εἶναι

(α) Ματθ. ΙΣ', 24.

μαθητὴν αὐτοῦ, προπαρασκευάζειν ἑαυτὸν εἰς ὑπομονὴν παντός πειρασμοῦ. Γέγραπται γάρ· *Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ, εἰσέτασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν (α).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΕ΄.

Παραβολὴ περὶ οἰκοδομῆς πύργου.

- 28 Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ
29 πρὸς ἀπαρτισμόν; ἵνα μήποτε, θέντος αὐτοῦ θεμελίον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεω-
30 ροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίξειν αὐτῷ, λέγοντες· "Οτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.

Ὡς περὶ ὁ θέλων πύργον αἰσθητὸν οἰκοδομῆσαι, ὀφείλει πρῶτον μετρῆσαι τὴν ἐν χρήμασι δαπάνην· οὕτω καὶ ὁ θέλων πύργον νοητὸν οἰκοδομῆσαι, λέγω δὴ, σύμπληξιν ἀρετῶν, ὀφείλει πρῶτον μετρῆσαι τὴν ἐν πειρασμοῖς διάρκειαν, ἵνα, προπαρασκευασμένος ὢν, ῥῆον φέρῃ τούτους προσπίπτοντας. Εἵτα καὶ δι' ἑτέρου παραδείγματος διεγείρει πρὸς καρτερίαν.

- 31 Ἡ τίς βασιλεὺς, πορευόμενος συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται, εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαν-
τῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

Ὁμοίως πάλιν, ὥς περὶ ὁ βασιλεὺς, ὁ πορευόμενος εἰς πόλεμον, ὀφείλει προβουλεύσασθαι· οὕτω καὶ οὗτος ὀφείλει προβουλεύσασθαι, εἰ δύναται μετὰ τῶν ὀλίγων ἐντολῶν τοῦ εὐαγγελίου ἀντιπαρατάξασθαι τῷ Σατανᾷ, τῷ μετὰ πολλῶν δαιμόνων καὶ μηχανῶν καὶ παθῶν ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν.

(α) Σαχ Β', 1.

- 32 Εἰ δὲ μήγε, ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος, πρεσβεῖαν ἀποστέλλας, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

Ἐρωτᾷ, ἥγουν, παρακαλεῖ, αἰτεῖται τὰ πρὸς εἰρήνην. Ταῦτα δὲ προσέθηκεν, οὐ παραινῶν τοῖς μὴ δυναμένοις ἀπαντᾶν, εἰρηνεύειν μετὰ τοῦ Σατανᾶ· πῶς γάρ; τοῦ ἀνθρωποκτόνου καὶ ψυχολέθρου· ἀλλὰ τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ παραδείγματος ἐχρήσατο, καθὼς καὶ ἀνωτέρῳ πεποίηκεν· ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐντροπὴν τῶν μετὰ τὸ μαθητευθῆναι χαυνουμένων. Καὶ τοῦτο γὰρ σχῆμα λόγου, διεγείρον εἰς εὐανδρίαν, καθὼς καὶ λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι Κρεῖττον, μὴ ἄρξασθαι τοῦδε τοῦ πράγματος, ἢ ἀρξάμενον μὴ τελεσιῶσαι.

Ἄλλως τε, καὶ περὶ τοῦ ἀληθοῦς μαθητοῦ νῦν ὁ λόγος. Ὁ γὰρ μὴ ἀποτασσόμενος, ὡς ὁ Χριστὸς ἐδίδαξεν, οὐκ ἔστιν ἀληθὺς μαθητῆς· μὴ ὢν δὲ ἀληθῶς μαθητῆς, ἀλλ' ὄνομα μὲν μαθητοῦ φέρων, ἔργα δὲ ἀνοίκεια κεκτημένος, εἰρηνεύει διὰ τῶν ἔργων μετὰ τοῦ Σατανᾶ, τὰ φίλα τούτῳ διαπραττόμενος.

- 33 Οὕτως οὖν, πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητῆς.

Οὕτως, ὡς ἀνωτέρῳ διεμαρτύρατο, λέγων· Εἴ τις οὐ ποιεῖ τάδε καὶ τάδε, οὐ δύναται μοι μαθητῆς εἶναι.

- 34 Καλὸν τὸ ἄλας·

Ἄλας καλεῖ νῦν, τὸν διδασκαλικὸν λόγον. Ἐγραψε δὲ καὶ ὁ Μάρκος πρὸς τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ ἐξοδόμου κεφαλαίου αὐτοῦ, ὅτι *Καλὸν τὸ ἄλας (α)*, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτου ἐξήγησιν.

- 34 Ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτου λέλεκται.

- 35 Οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν·

Γῆν μὲν λέγει, τοὺς μαθητάς, ὡς πεινιημένους καὶ ὀφελου-

(α) Μαρκ. Θ', 50.
(TOM. Β'.)

μένους· κοπιῶντες δὲ, τοὺς διδασκάλους, ὡς πιαίνοντας καὶ ὠφελούντας. Φησὶν οὖν, ὅτι Ἐάν ὁ διδασκαλικὸς λόγος παραφθαρῇ δόγμασι πονηροῖς, οὔτε εἰς τοὺς μανθάνοντας εὐθετός ἐστιν, ἤθουν, εὐχρηστος· οὔτε εἰς τοὺς διδάσκοντας.

35 Ἐξω βάλλουσιν αὐτό.

Ω; ἀνωφελές.

35 Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Τοῦτο πολλάκις ἡρμηνεύθη.

ΚΕΦ. XV, 1 Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ 2 τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀκούειν αὐτοῦ. Καὶ διεγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες· Ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέσχεται, καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.

Καὶ ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ κεφαλῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ἡμῶν (α);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΣ'.

Περὶ τῶν ἑκατὸν προβάτων παραβολή.

3 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην, λέγων· Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐννενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό;

Παραβολικῶς αὐτοὺς ἐπιστομίζει, διδάσκων, ὅτι ἐννηθρόωνται, οὐ διὰ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ταύτην δὲ τὴν παραβολὴν ἀνέγραψε καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῇ τρια-

(α) Ματθ. Θ', 11.

κοστῇ ὁγδόῃ κεφαλῇ αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξηγήσιν αὐτῆς ἐν ἐκείνῳ, εὖ ἔχουσιν.

5 Καὶ εὐρῶν, ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ χαίρων· Ἐμφαντικὸν τοῦτο τῆς ἀγάπης καὶ κηδεμονίας, ἣν ἔχει περὶ τὸ γένος ἡμῶν.

6 Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς· Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὑρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

Οἶκον μὲν αὐτοῦ νόει, τὸν οὐρανόν· Ὁ κατοικῶν γὰρ, φησὶν, ἐν οὐρανοῖς (α)· φίλους δὲ καὶ γείτονας, τοὺς ἀγγέλους· φίλους μὲν, ὡς φιλοῦντας, ἃ φιλεῖ· γείτονας δὲ, ὡς ἐγγὺς ὄντας αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ νῦν ἐσχημάτισεν ἡ παραβολή, ἐμφαίνουσα, ὅτι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ εὐρέσει καὶ οἱ ἄγγελοι συγχαίρουσι τῷ θεῷ, ὡς καὶ αὐτοὶ φιλάνθρωποι.

7 Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὕτω χαρὰ ἐστὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενηκονταεννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας.

Οὕτω· πῶς; Ὡς ὑπέδειξεν ἡ παραβολή. Ἀπόλλυται μὲν οὖν τὸ λογικὸν πρόβατον, πόρρω τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ γινόμενον· εὐρίσκεται δὲ, μετανοοῦν καὶ ἐντός αὐτῶν ἀποκαθιστάμενον. Εἶτα καὶ δι' ἐτέρας παραβολῆς τὴν ἐπὶ τῇ εὐρέσει τοῦ ἀπολωλότες χαρὰν παρίστανει.

8 Ἦ τίς γυνή, δραχμὰς ἔχουσα δέκα, εἰάν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον, καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτου εὕρῃ; Καὶ εὐροῦσα, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα· Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὑρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα.

Ὡς περ ἡ γυνὴ ποιεῖ τὰ ῥηθέντα· οὕτω καὶ ἡ φιλάνθρωπος τοῦ

(α) Ψαλμ. Β', 4.

υιού τοῦ θεοῦ πεποιήκε. Δραχμῆς γὰρ μιᾶς ἀπολωλυίας, ἦται, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ καταχωσθῆναι τοῖς πάθεσιν, ἦψε *λίγρον*, τουτέστιν, ἀνέφηνεν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον (Γ), λάμπουσιν οὐ μόνον τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος, ἀλλὰ καὶ τῷ φέγγει τῆς καθαρότητος, καὶ φωταγωγοῦσαν τοὺς ἐσκοτισμένους τῇ πλάνῃ. Καὶ ἐσάρωσε τὴν οἰκίαν, ἤγουν, ἐκάρησε τὸ οἰκητήριον τῶν ἀνθρώπων, λέγω δὴ, τὸν κόσμον, ἐν τῷ ἀπελάσαι τὸ κατακεχυμένον αὐτοῦ σκότος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκφορῆσαι τὸν ἐπικείμενον ῥύπον τῶν παθῶν. Καὶ ζητήσας ἐπιμελῶς, ἐν τῷ περιέρχεσθαι τὰς πόλεις καὶ κώμας, καὶ ἀποστέλλειν τοὺς μαθητάς εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, εὔρε τὸ ζητούμενον, καὶ συνεκάλεσατο τὰς φίλας καὶ γείτονας λειτουργικὰς στρατιάς, εἰς κοινωνίαν τῆς τοιαύτης χαρᾶς.

10 Οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

Οὐ μόνον ἐπὶ πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐνὶ. Τοῦτο δὲ ἀπόδειξις τοῦ τὸν θεὸν σφόδρα διψᾶν τὴν μετάνοιαν ἐκάστου ἁμαρτωλοῦ. Δραχμὰς δὲ, τὰ τέγματα ὠνόμασεν, ὡς ἔχοντα χαρακτῆρα καὶ ἔμφασιν τοῦ βασιλείως θεοῦ.

Τινὲς μὲν οὖν ἑκατὸν εἶναι τὰ πάντα τέγματα νενοήκασι, τῇ παραβολῇ τῶν ἑκατὸν προβάτων ἐπεριδόμενοι· τινὲς δὲ τὴν ἑτέραν παραβολὴν τῶν δέκα δραχμῶν εἰς συνηγορίαν λαμβάνοντες, δέκα ταῦτά φασιν, ἐννέα μὲν τὰ οὐράνια, κατὰ τὸν Ἄρισπαρίτην Διονύσιον, θρόνους, χερουβὶμ, σεραφίμ, κυριότητας, δυνάμεις, ἐξουσίας, ἀρχάς, ἀρχαγγέλους, ἀγγέλους· δέκατον δὲ, τὸ ἐπίγειον, τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐγὼ δὲ οἶμαι καὶ τὰ ἑκατὸν καὶ τὰ δέκα μὴ σημαίνειν διαφορὰς ἀριθμῶν ἐν ταῖς παραβολαῖς ταύταις, ἀλλ' ἢ μόνον

(1) Ὁ Γρηγόριος Σελ. 231 οὕτως ἔχει «ὅτι λίγρον ἦψε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα.»

πλήθος ταγμάτων τέλειον· πλήθος γὰρ τέλειον καὶ ὁ (Ι) ἑκατὸν καὶ ὁ δέκα· πλήθος δὲ τέλειον, τὸ τῶν ταγμάτων τούτων λέγομεν· διότι τοσαῦτα ταῦτά εἰσιν, ὅσα εἶναι εἶδει. Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα; οὐ πᾶν γὰρ τὸ γένος μετενόησε. Φαμέν τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ πᾶν, ὅσον εὔρε, δραχμὴ ἦν ἀπολωλυία, εἰκότως καὶ τοῦτο δραχμὴν ἀπολωλυῖαν ὠνόμασε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ.

Περὶ τοῦ ἀποδημήσαντος εἰς χώραν μακράν.

11 Εἶπε δέ· Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς. Καὶ εἶπεν 12 ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί· Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.

Καὶ ἄλλην εισάγει πολυφρεσιτάτην παραβολὴν, υποφαίνουσαν τὴν τε δυνάμιν τῆς μετανοίας τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ θεοῦ· καὶ διὰ ταύτης εἰς μετάνοιαν προτρέπεται τοὺς ἐν ἁμαρτίαις ἄνθρωπον μὲν προσαγορεύων, τὸν φιλάνθρωπον πατέρα καὶ θεόν· δύο δὲ υἱούς αὐτοῦ, πάντα δίκαιον καὶ πάντα ἁμαρτωλόν· ἔστι γὰρ πατὴρ καὶ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὡς υἱοθετηθέντων αὐτῷ διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως· περὶ τῶν πιστῶν γὰρ ὁ λόγος. Νεώτερον δὲ ὀνομάζει, τὸν ἁμαρτωλόν, ὡς νηπιόφρονα καὶ ἐνὶ ἁμαρτίᾳ, ὃς καὶ ἐζήτησε τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας, ἥτοι, τὸ ἐκ φύσεως ὀφειλόμενον αὐτεξούσιον. Πᾶς γὰρ νηπιόφρων ζητεῖ τὸ αὐτεξούσιον.

*Ἡ ἐπιβάλλον μέρος οὐσίας λέγει, τὸ ἐκ τοῦ βαπτίσματος χρεωστούμενον χάρισμα. Παντὶ γὰρ βαπτισθέντι χάρισμα θεῖον δίδεται. Οὐσία δὲ, ἥτοι, πλοῦτος θεοῦ, τὰ χαρίσματα, ἃ διανέμει τοῖς πιστοῖς.

(1) ἀριθμός.

12 Καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

Ηγουν αὐτεξουσίους αὐτοὺς ἀπέλυσε· τὸ γὰρ διελεῖν τὸν βίον, εἶπουν, τὴν οὐσίαν, τοῖς υἱοῖς, οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν, ἢ τὸ αὐτεξουσίους αὐτοὺς ἀπολύσαι· οὐδένα γὰρ ὁ θεὸς ἀναγκάζει μὴ βουλόμενον πειθαρχεῖν αὐτῷ.

Ἡ καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὰ προσήκοντα χάρισμα, καθὼς εἴρηται.

13 Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν·

Ο μὲν πρεσβύτερος παρέμεινε τῷ πατρὶ, ὡς φρόνιμος· ὁ δὲ νεώτερος, συναγαγὼν ἅπαντα, τὸ τε αὐτεξουσίον καὶ τὸ θεῖον χάρισμα, ἢ ἅπαντα τὰ ἑαυτοῦ θελήματα, τουτέστι, κύριος αὐτῶν καταστάς, ἀπεδήμησεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν μακράν τοῦ θεοῦ κειμένην· πόρρω γὰρ τοῦ θεοῦ γίνονται οἱ ἁμαρτάνοντες, οὐκ ἀναχωρήσει τόπου, ἀλλ' ἀναχωρήσει τῆς ἀρετῆς.

13 Καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ,

Διέρθειρε τὸ ἐκ τοῦ βαπτίσματος χάρισμα, τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν, τὴν πρὸς ἀρετὰς ἐπιτηδεϊότητα. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἦσαν οὐσία καὶ πλοῦτος αὐτοῦ.

13 Ζῶν ἀσώτως.

Ἀφειδῶς, ἀκρατῶς, ἀκολάστως.

14 Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα,

Ἀποβαλόντος πάντα, ὅσα εἶχεν ἐκ θεοῦ ἀγαθὰ.

14 Ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην·

Οπου γὰρ ὁ τοῦ θείου φόβου σῆτος οὐ γεωργεῖται, ἐκεῖ λιμὸς ἰσχυρὸς, οὐκ ἄρτου, ἀλλ' ἀρετῆς· ὅπου εὐφορία παντὸς κακοῦ, ἐκεῖ ἀφορία παντὸς καλοῦ.

14 Καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

Πένεσθαι, διαρρύνεσθαι αὐτῷ παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ μόνῃς ὑπολειφθεῖσθαι τῆς ἀκρασίας.

15 Καὶ πορευθὺς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης·

Πολίται τῆς χώρας ἐκείνης, ἦτοι, τῆς ἁμαρτίας, οἱ δαίμονες. Ἀπορραγεῖς οὖν τοῦ πατρὸς, ὁ πολλῆς ἀνοίας! ἐκολλήθη τῷ ἐχθρῷ, καὶ μὴ ἀνασχόμενος πειθαρχεῖν τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ, ἐδούλευε τῷ μισανθρώπῳ δαίμονι.

15 Καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους.

Οὕτως οἱ δαίμονες ἀμείβονται τοὺς κολλωμένους αὐτοῖς. Ἀλλοὶ δὲ ὁ λόγος, τὴν ἐσχάτην τοῦ ἀθλείου δουλείαν, ἐπιταττομένου τὰ ἀτιμώτατα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πλατύνει τὴν περὰβηλὴν ὁ Χριστὸς, καὶ λεπτομερῶς ἐκτραχυνθεὶ τὰ τῆς συμφορᾶς, ἵνα μάθωμεν, οἷα πάσχουσιν οἱ ἀποφρονῶντες τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, καὶ πορευόμενοι κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα.

Ἦεν δ' ἂν ἀγροὶ μὲν τοῦ δαίμονος, αἱ ἄσμενοι διατριβαί· χοῖροι δὲ, οἱ φιλήδονοι καὶ βορβορώδεις λογισμοί, οὓς ὁ παλαίπαρος τρέφειν καὶ περιέπειν προσετέτακτο.

16 Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἔσθιον οἱ χοῖροι·

Κεράτια κατὰ ἀναγωγὴν, αἱ ἡδοναί, αἷς οἱ δηλωθέντες λογισμοὶ τρέφονται. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνοι γλυκαίνουσιν ἐπὶ βραχὺ τὴν γεῦσιν, εἴτα στύφουσιν ἐπὶ πλεῖον· οὕτω καὶ αὗται, τὸ μὲν ἡδύνον πρῶτον καὶ πρόσκαιρον ἔχουσι· τὸ δὲ πικραίνον, ὕστερον καὶ αἰόνιον.

16 Καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

Οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ κορεσθῆναι. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ δαίμονες, οὐκ ἐῷσιν τινα κορεσθῆναι φιληδονίας, ἵνα μὴ ταχὺ παύσῃται τῆς ἁμαρτίας· αἰεὶ δὲ τὴν ὄρεξιν ἐρεθίζουσι, καὶ ἀποκάμνουσαν ἀνεγείρουσιν.

17 Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἔλθων,

Ἐαυτοῦ γενόμενος, ὃ ἐστίν, ἀνανήψας, ὡς ἐκ μέθης καὶ κάρου. Ἀρύπνισε γὰρ αὐτὸν ἡ κακοπάθεια.

17 Εἶπε· Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτων; ἐγὼ δὲ λιμῶ ἀπόλλυμαι.

Μισθίους μὲν νόει μοι, τοὺς ἔτι κατηχουμένους, καὶ μήπω διὰ τοῦ βαπτίσματος υἱοθετηθέντας, οἷς μισθὸς τῆς πίστεως δίδεται ἡ υἱοθεσία· ἄρτους δὲ, τὰς θρεπτικὰς τῶν ψυχῶν διδασκαλίας. Φησὶν οὖν ἐκ βάθους καρδίας· Ὡς πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου οὐ μόνον ἔχουσι τροφὴν ψυχικὴν, ἀλλὰ καὶ τροφὴν τοῦτο γὰρ τὸ περισσεύειν σημαίνει· ἐγὼ δὲ ὁ υἱὸς, λιμῶ ἀπόλλυμαι. Ταῦτα καὶ τὰ ἐξῆς παραβολικῶς διηγούμενος ὁ Σωτὴρ, τύπον ἡμῖν μετανοίας ἀληθοῦς παραδίδωσιν.

18 Ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου·

Ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας.

18 Καὶ ἐρῶ αὐτῷ· Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανόν,

Ως προτιμήσας αὐτοῦ τὴν γῆν, ἥτοι, τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, τὰ γῆινα.

18 Καὶ ἐνώπιόν σου·

Τουτέστι, καὶ, εἰς σέ, ὡς προτιμήσας τοῦ σοῦ θελήματος τὸ ἐμόν.

19 Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου·

Ως ἀναξίως τοιούτου πατρὸς πολιτευσάμενος.

19 Ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.

Επεὶ τῆς πρώτης ἐξέπεσον τάξεις, ἀξίωσόν με τῆς δευτέρας, μόνον μὴ παντελῶς ἀπορρίψης με. Δυσωπητικὸς ὁ λόγος, καὶ καρδίας πατρικῆς ἀπτόμενος.

20 Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.

Ἦλθεν, ἀντὶ τοῦ, ἤρχετο, θαρρῆσας τοῖς αὐτοῦ σπλάγχνοις.

Χρὴ γάρ, μὴ μόνον βουλεύεσθαι καλῶς, ἀλλὰ καὶ πράττειν τὰ βεβουλευμένα.

20 Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ,

Ω συμπαθεστάτης ὀξύωπίας! Ἄμα τις ἐνεθυμήθη μετανοῆσαι, καὶ ἅμα τοῦτον εἶδεν αὐτός, ἔτοιμος ὢν αἰεὶ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπιστρέφόντων, καὶ εὐθὺς ἐκ προουμιῶν τῆς μετανοίας ἀντιλαμβάνόμενος αὐτῶν. Ἐντεῦθεν οὖν ἡ παραβολὴ δημοσιεύει τὴν ἀνυπερέβλητον ἐκπλαγχνίαν καὶ ἀνείκαστον φιλοστοργίαν τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, καὶ ὅσην καὶ οἶκν εἰς τοὺς ἐπιστρέφοντας συμπάθειαν ἐπιδείκνυται.

20 Καὶ ἐκπλαγχνίσθη·

Πατήρ γὰρ ἦν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θεὸς ἐλέους.

20 Καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Υπὸ τῆς ἄγαν περιχαρείας, οὐκ ἀνέμεινεν αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ προὔπληντσε, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δραμῶν, ἵνα φανῇ τὸ σφοδρὸν τοῦ φιλτρῶ· καὶ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, πληροφορῶν, ὅτι ἀρῆκεν αὐτῷ πᾶσαν ἁμαρτίαν, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν, ὡς υἱὸν ποθεινόν, τὸν ἄχρι τῆς μετανοίας μιᾶρον τε καὶ βδελυρόν.

Ἦ παραδόξου καταλλαγῆς! Τί εἶπω, ἢ τί λαλήσω πρὸς τὴν ἄρρητον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν; Ἀποβλέπων γὰρ πρὸς τὸ ἀχανές πέλαγος αὐτῆς, ἐπικόπτομαι τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἔχω τί φθέγξωμαι· τοῦτο δὲ μόνον λαμπρὰ βῶα τῇ φωνῇ, ὅτι μεγάλη δύναται ἡ μετάνοια, ταχέως ἐπικάμπτουσα τὸν ταχύτερον εἰς τὸ ἐπικάμπτεσθαι φιλάνθρωπον θεὸν ἡμῶν. Ἀνθρωποπρεπέστερον δὲ τὰ ρηθέντα ποιεῖν αὐτὸν λέγει, πρὸς ἐναργεστέραν διδασκαλίαν τῆς συμπαθείας καὶ καταλλαγῆς αὐτοῦ· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐν ἀρχῇ τῆς παραβολῆς ὑπέθετο.

21 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμι ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.

Ἀπερ εἰπεῖν ἐμελέτησε, ταῦτα λέγει νῦν ἐξ ὅλης καρδίας, ὡς ἐντεῦθεν μαρτάνειν ἡμᾶς, ὅτι χρὴ καὶ μετὰ τὴν καταλλαγὴν ὁλοκαρδίως ὁμολογεῖν, ὅτι ἡμάρτομεν, καὶ καταδικάζειν ἑαυτούς.

22 Εἶπε δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ·

Πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας. Οὗτοι γὰρ ὑπηρετοῦσι τῷ θεῷ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἐπιστρεφόντων.

22 Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν.

Τὴν τιμιωτάτην, ἥτις ἐστὶν ἡ κάθαρις, ἡ ἡ φρουρητικὴ χάρις.

22 Καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Ἀρράβωνά τῆς πρὸς τὸν θεὸν οἰκειώσεως, ἡ σφραγὶς εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, ὥστε μένειν αὐτὴν ἀνεπιβούλευτον.

22 Καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας.

Φυλακὴν εἰς τὴν πορείαν τῆς πολιτείας αὐτοῦ.

23 Καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε·

Μόσχος σιτευτός, τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ· μόσχος μὲν, ὡς μὴ δαμασθῆν τῇ ζεύγλῃ τῆς ἁμαρτίας· σιτευτός δέ, ὡς πιανθῆν ταῖς ἀρεταῖς, καὶ τηρηθῆν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν σφαγὴν.

23 Καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν·

Φαγεῖν καὶ αὐτός λέγει, δηλῶν τὴν κοινωνίαν τῆς εὐφροσύνης.

24 Ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὗρέθη.

Νεκρῶσαι μὲν καὶ ἀπώλειαν φησί, τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· ἀταξώσαι δὲ καὶ εὗρεσθαι, τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας.

24 Καὶ ἠρξάντο εὐφραίνεσθαι.

Τοῦτο σαφές.

25 Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ·

Τῷ τῶν ἀρετῶν, ἐργαζόμενος αὐτάς.

25 Καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν.

Ο τοιοῦτος, ἔρχεται μὲν διὰ προκοπῆς· ἐγγίζει δέ, διὰ τελειώσεως τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκούει συμφωνίας μὲν μουσικῆς, διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα συμφωνίαν τοῦ υἱοῦ, ἣν συνεφώνησε διὰ τῆς μετανοίας· χορῶν δέ, διὰ τὴν ἐκεῖθεν χαράν. Ἐν τῷ οἴκῳ γὰρ τοῦ θεοῦ ἦχος καθαρὸς (1) ἐορταζόντων.

26 Καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων, ἐπυνθάνετο, τί εἶη ταῦτα;

Ἐνα τῶν ἀγγέλων· δι' ἀγγέλου γὰρ ἀποκαλύπτονται τὰ θεῖα μυστήρια. Παῖδας δὲ νῦν λέγει, τοὺς δούλους· δούλοι δὲ τοῦ θεοῦ, οἱ ἄγγελοι.

27 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἦκει·

Παραγίνεται ἐπιστρέψας.

27 Καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτόν ἀπέλαβεν.

Ἀποβαλόντα τὴν νόσον διὰ τῆς μετανοίας.

28 Ὁργίσθη δέ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν.

Σχηματίζει τοῦτον ἡ παραβολὴ νῦν ὀργιζόμενον, καὶ μὴ θέλοντα εἰσελθεῖν, οὐχ ὅτι ἐφθόνησε· λύπη γὰρ οὐδεμία τοῖς δικαίοις ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀδελφῶν· ἀλλ' ἵνα παραστήσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος. Ἐμφαίνει γὰρ ἡ τοιαύτη ἀγανάκτησις, ὅτι τοσαύτην ἐνδείκνυται περὶ τοὺς

(1) Ἀντὶ τοῦ, καθαρὸς, ὁ ἑνός φαίνεται ὅτι ἀνέγνω, καθαρῶς.

μετανοούντας χάριν και χαράν, ὡς ἑτέροις φθόνον κινῆσαι. Τοῦτο δὲ πεποίηκε καὶ ἡ παραβολὴ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· καὶ ἐν ἐκείνῃ γὰρ οἱ πρῶτοι ἐγόγγυζον.

28 Ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν, παρεκάλει αὐτόν.

Ὡς φιλόπαις καὶ σοφός, καὶ τὸν ἐπιστρέψαντα τιμᾷ, καὶ τὸν μείναντα παρακαλεῖ.

29 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· Ἰδοὺ, τοσαῦτά ἐστι δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.

Οὐ τοιαῦτα λέγουσιν οἱ ἅγιοι πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ ἀκολουθῶς τῇ ὁργῇ ἐσχημάτισται καὶ αὕτη ἡ δικαιολογία, διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν εἰρήκαμεν. Βιώθασι γὰρ οἱ φθονοῦντες τοιαῦτα ἐγκαλεῖν.

Τινὲς οὖν ἔριφον μὲν, τὴν ἐλαχίστην ἡδονήν, φίλους δὲ, τὰ θελήματα νοοῦντες, φασὶν εἰπεῖν αὐτόν, ὅτι Ἐμοὶ οὐδέποτε παρεχώρησας οὐδὲ ἐλαχίστης ἡδονῆς, ἵνα μετὰ τῶν θελημάτων μου εὐφρανθῶ.

Ἡμῖν δὲ οὐ περιεργαστέον, τίς ἐστὶν ὁ ἔριφος, καὶ τίνες οἱ φίλοι. Ἐπισφαλὴς γὰρ ἡ ἐν τοῖς τοιούτοις λεπτολογία, καθὼς πολλοχοῦ τῶν παραβολῶν διεμαρτυράμεθα.

30 Ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.

Καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς εἰσὶν ἀκολουθίας, καὶ ὁμοίως ἐσχηματίσθησαν. Βίον μὲν οὖν τοῦ θεοῦ λέγει, τὸ χάρισμα, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται· πόρνας δὲ, τὰς φιληδονίας.

31 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ.

Οὐδέποτε μου ἀποφροισθῶν, ἀλλ' αἰετὰς ἐντολάς μου πληρῶν.

31 Καὶ πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ ἐστίν·

Τοιοῦτος γὰρ ὢν, πάντα τὰ ἐμὰ κληρονομήσεις· οἱ τοιοῦτοι γὰρ υἱοὶ κληρονομοῦσι τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ. Μὴ λυποῦ τοῖνυν· οὐδὲν γὰρ ἡδίκηθης. Οὕτως ἐπιεικῶς παρηγορήσας αὐτόν, ἀπολογεῖται λοιπὸν καὶ ὑπὲρ τῶν γεγεννημένων εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

32 Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη.

Δείκνυσιν ἀναγκαίαν τὴν εὐφροσύνην καὶ χαράν. Τίς γὰρ ἰδὼν νεκρὸν ἀναζήσαντα, οὐκ εὐφραίνεται; Καὶ τίς τὸ ἀπολωλὼς εὐρὼν, οὐ χαίρει; Εἶδες, πῶς καὶ ἀποδημήσαντος ἐμακροθύμει, καὶ ἐπιστρέψαντα περιχαρὴς ὑπεδέξατο· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπῆτησε δίκην, ἀλλὰ καὶ χαρίτων ἤξιωσε· καὶ οὐ μόνον οὐδ' ὠνείδισεν, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπελογήσατο.

Ὅντως μεγάλη, δέσποτα, ἡ φιланθρωπία σου, καὶ οὐδεὶς ἐξαρκέσει λόγος πρὸς εὐχαριστίαν αὐτῆς! Εἴη δὲ καὶ ἡμᾶς, τοὺς ἐπίσης τῷ ἀσώτῳ ἀποδημήσαντας, καὶ διασκορπίσαντας τὸν πλοῦτον, ἴσῃν αὐτῷ καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ἐνδείξασθαι, καὶ τῆς ἱσῆς ἀξιοθῆναι φιλανθρωπίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ NH'.

Περὶ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας.

ΚΕΦ. XVI, 1 Ἐλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Ἄνθρωπός τις ἦν· πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπιζῶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

Ἡ παραβολὴ αὕτη πρὸς τοὺς χριστιανούς ἀποτίεται, τοῖς μὴ βουλομένοις πάντῃ τῶν χρημάτων ὑπερρεῖν, νοσήσαντες

τούτους, ἵνα κἂν εὐεργετῶσι τοὺς πένητας. Εἴρηται δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· διότι οἰκονόμοι καὶ οὗτοι.

Καὶ ἄνθρωπον μὲν πλούσιον ἐμφαίνει, τὸν φιλάνθρωπον καὶ ἀνεκδοκῇ θεῶν· οἰκονόμον δὲ, πάντα τὸν κεκτημένον πλούτου· οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὐ κύριοι, ἀλλ' οἰκονόμοι εἰσὶ. Φησὶ γὰρ ὁ θεός· Ἐμὸν ἔστι τὸ χρυσίον, καὶ ἐμὸν ἔστι τὸ ἀργύριον (α) Διελήθη δὲ τῷ θεῷ ὁ κακὸς οἰκονόμος ὑπὸ τῆς κακῆς οἰκονομίας, ὡς διασκορπίζων τὰ τοῦ θεοῦ, εἰς ἃ οὐκ ἔδει, καὶ μὴ διανεμὼν τὰ περιττὰ τοῖς πένησι.

2 Καὶ φωνήσας αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου.

Εἶπεν αὐτῷ ταῦτα διὰ τῶν θείων Γραφῶν, αἱ διδάσκουσι περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ λογοθεσίας.

2 Οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν.

Τοῦ θανάτου ὅσον οὕτω μετακινουῦντός σε.

3 Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.

Μετά τὸν θάνατον γὰρ ἐργάσασθαι οὐκ ἰσχύει τις· ἐργασίας γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς· ὁ δὲ μέλλων, ἀνταποδόσεως, καὶ τὸ πᾶρακαλεῖν ἀνόνητον.

4 Ἔγνων τί ποιήσω.

Ἐγὼ τοῦτο, συνετισθεὶς ὑπὸ τῶν Γραφῶν.

4 Ἴνα, ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

Οὗτοι, περὶ ὧν ἔγνων, τουτέστιν οἱ ῥηθῆναι μέλλοντες.

5 Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλε-

(α) Ἀγγ. Β, 8.

τῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ· Πόσον ὁ οφείλεις τῷ κυρίῳ μου; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐκατὸν δάτους ἐλαίου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Δέξαι σοὶ τὸ γράμμα, 7 καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα. Ἐπειτα ἑτέρῳ εἶπε· Σὺ δὲ πόσον οφείλεις; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐκατὸν κόρους σίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ· Δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.

Τίς μὲν ὁ χρεώτης τοῦ ἐλαίου, καὶ τίς ὁ τοῦ σίτου, καὶ διὰ τί ἀνὰ ἑκατὸν ὄφειλον, καὶ τί τὸ γράμμα τοῦ χρέους, καὶ διὰ τί ὁ μὲν πεντήκοντα ἔγραψεν, ὁ δὲ, ὀγδοήκοντα, καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς προκειμένης παραβολῆς, περιττὸν ἐξετάζειν. Αἱ οὐδὲν γὰρ ἕτερον συνεπλάσθησαν, ἢ ἵνα δειχθῇ μόνον, ὅτι ὁ ῥηθεὶς οἰκονόμος, ἕως εἶχε καιρὸν οἰκονομίας, φρονίμως τοῖς τοῦ δεσπότου πράγμασιν εἰς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ἀπεχρήσατο, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον σωτηρίαν ἑαυτῷ περιέποιήσατο, ὡς ἐντεῦθεν μαθεῖν τοὺς ἔχοντας πλούτον, ὅτι χρὴ τούτους, οἰκονόμους αὐτοῦ καταστάντας, ἕως ἔχουσι καιρὸν ζωῆς, φρονίμως τοῖς τοῦ θεοῦ πράγμασιν εἰς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ἀποχρήσασθαι, καὶ δι' αὐτῶν εὐεργετοῦντας τοὺς πένητας, εἰς τὸ μέλλον σωτηρίαν ἑαυτοῖς πραγματεύεσασθαι. Βάτος μὲν οὖν ἦν μέτρον ἐλαίου· κόρος δὲ, μέτρον σίτου.

8 Καὶ ἐπῆνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν·

Τὸ ἐξῆς, ὡς δῆλον, τοῖς ἀκροαταῖς ἀρῆκε συλλογίζεσθαι. Εἰ γὰρ ὁ ἡδικοῦμενος δεσπότης ἐπῆνεσε τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ἤγουν, τὸν τὴν οἰκειαν σωτηρίαν οἰκονομήσαντα ἐξ ἀδικίας, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἀδικούμενος θεὸς ἐπαινέσει τὸν οἰκονόμον τῆς δικαιοσύνης. Δικαιοσύνη γὰρ, τὸ τὰ περιττὰ τοῖς πένησι διανεμῆσθαι.

8 Ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ

τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἐαυτῶν εἰσι.

Υἱοὺς μὲν τοῦ αἰῶνος τούτου καλεῖ, τοὺς τῷ κόσμῳ προσκειμένους· αἰῶνα γὰρ νῦν, τὸν κόσμον τοῦτον ὠνόμασεν υἱοὺς δὲ φωτός λέγει, τοὺς τοῦ κόσμου ἀποστήσαντας ἑαυτοὺς. Καί φησιν, ὅτι οὗτοι φρονιμώτεροί εἰσιν ἐκείνων, κατὰ τοῦτο δὲ μόνον, καθὼ φροντίζουσι τοῦ μέλλοντος, ὡς ἔδειξε τὸ παράδειγμα τοῦ ῥηθέντος οἰκονόμου. Ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς δὲ τοῦ φωτός, τοὺς εἰς τὴν γενεάν τὴν ἐαυτῶν, ἤγουν, τοὺς ἐκ τῆς γενεᾶς τῆς ἐαυτῶν υἱοὺς φωτός γενομένους. Ἐντρέπει δὲ ὁ λόγος τοὺς ἀμελοῦντας τοῦ μέλλοντος

9 Καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω· Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας.

Μαμωνᾶς μὲν ὁ πλοῦτος λέγεται παρ' Ἑβραίοις· τῆς ἀδικίας δὲ τοῦτον εἶπεν, ὡς ἐξ ἀδικίας θησαυρισθέντα, τῆς ἐκ τοῦ μὴ διαμερίζεσθαι τὰ περιττὰ τούτου τοῖς πένησιν. Ἐπεὶ, φησιν, ἄχρι τοῦ νῦν κακῶς ὠκονομήσατε, καὶ τὰ ἐμπιστευμένα μαμωνᾶν ἀδικίας κατεστήσατε, ἂν γοῦν ὀφείποτε ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐξ αὐτοῦ τοὺς πένητας, κατὰ μίμησιν τῆς ᾗδη ῥηθείσης παραβολῆς.

9 Ἵνα, ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

Ἵνα, ὅταν τῷ θανάτῳ μεταστῆτε, παράσχωσιν ὑμῖν τόπον εἰς τὰς αἰωνίας σκηνάς, πρόξενοι τούτου γινόμενοι.

10 Ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν.

Ὁ πιστός ἐν ὀλίγῳ, καὶ πολλοῦ ἀξιώσ ἐστι· ὁ δὲ ἐν ὀλίγῳ ἄδικος, καὶ πολλοῦ ἀνάξιός ἐστι. Λέγει δὲ ἐλάχιστον μὲν, τὸν γῆινον πλοῦτον· ποιεῖν δὲ, τὸν οὐράνιον.

11 Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε,

ὡς κακῶς οἰκονομοῦντες.

11 Τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;

Τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

12 Καὶ εἰ ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει;

Ομοίως ἀλλότριον μὲν ὀνομάζει τὸν γῆινον πλοῦτον, ὡς μὴ παραμένοντα τῷ κεκτημένῳ· ἡμέτερον (1) δὲ, τὸν οὐράνιον, ὡς παραμένοντα τῷ ἀξιωθέντι αὐτοῦ.

13 Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσεὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταρρονήσει.

Ταῦτα εἶπε καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξηγήσιν τοῦ· Οὐδεὶς δύναται δυσεὶ κυρίοις δουλεύειν (α).

13 Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.

Ἀκολούθως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτου εἴρηται, καὶ ἡρμήνευται.

14 Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες· καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.

Εφαύλιζον αὐτόν, οἱ φαῦλοι καὶ κατὰπτυστοι.

15 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων·

Οἱ δικαίους ἑαυτοὺς οἰόμενοι.

(1) Ἐν τῷ κειμένῳ γράφεται παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις, ὑμέτερον, καὶ αὕτη εἶναι ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη ἀνάγνωσις. Ὁ δὲ Εὐθύμιος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ γράφει, ἡμέτερον, καὶ τοῦτο ἐρμηνεύει, ὡς αὐτῶς καὶ ὁ Θεοφύλακτος. Καὶ παρὰ τοῦτον ἐν μὲν τῷ κειμένῳ γράφεται, ὑμέτερον, ἐρμηνεύεται δὲ τὸ, ἡμέτερον· ἄλλ' οὕτως, ὡς ἀναγεγνησκίτο καὶ ἐν τῷ κειμένῳ, ἡμέτερον. « Καὶ ἄλλως, καθὼ οὐκ εἰσπνεύκαμέν τι εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ γυμνοὶ γεγεννήμεθα, τὸ ἡμέτερον τίς δώσει; ἡμέτερον δὲ ὁ πλοῦτος· ὁ οὐράνιος καὶ θεός· ἐκεῖ γὰρ ἡμῶν τὸ πολίτευμα. » Θεοφυλ. Σελ. 414 C. Σελ. 415. A. Ἐκδ. Ἑνετ. (α) Ματθ. Γ', 24.

15 Ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν·

Ἀμαρτωλὰς οὖσας καὶ βδελυγὰς.

15 Ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδελυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐστίν.

Καὶ γὰρ φησιν· Εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἡμαρτάνετε, ἢ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλοφροσύνη βδελυγὰ ἐστὶ τῷ θεῷ, καὶ βδελυροῦς ποιεῖ τοὺς οἰκηματίας.

16 Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου·

Ὁ νόμος τοῦ προφητεῦειν, καὶ οἱ προφῆται οἱ προφητεῦντες, δηλονότι, περὶ ἐμοῦ, μέχρις Ἰωάννου προεφήτευσαν. Τοῦτο γὰρ προσέθηκεν ὁ Ματθαῖος (α). Τοῦ λοιποῦ δέ, οὔτε νόμος, οὔτε προφῆται· ἀλλὰ τί;

16 Ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται,

Οὐκέτι σκοτεινῶς προφητεύεται, ἀλλὰ φανερῶς καταγγέλλεται· αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰωάννης πρῶτος αὐτὴν εὐηγγελίσατο, λέγων· Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν (β). Βασιλείαν δὲ τοῦ θεοῦ λέγει νῦν, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν, ὡς οὖσαν ἀρχαῖων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἥτοι, τῆς ἀπολαύσεως τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν.

16 Καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.

Πᾶς συνετὸς εἰς αὐτὴν βιάζει ἑαυτὸν, ἀνθελχόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου φιλίας καὶ τῆς ἀπιστίας· ὑμεῖς δέ, ἀσύνετοι καὶ ῥάθυμοι ὄντες, εὐκότως ἀπιστεῖτε.

17 Εὐχοπώτερον δέ ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

Νόμον ἐνταῦθα, πᾶσαν ὠνόμασε τὴν παλαιὰν Γραφὴν, ἣτις διαφύρως προεῖπεν, ὅτι διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἐκπεσοῦνται πᾶς πρὸς θεὸν οἰκειώσεως. Λέγει γοῦν, ὅτι Εὐχερέστερον ἂν

(2) Ματθ. 1Α', 13. (6) Ματθ. Γ', 2.

ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἀρρανισθήσονται, ἢ τὸ ἐλάχιστον τῶν προεργουμένων τῇ Γραφῇ περὶ τῆς διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκπτώσεως αὐτῶν διαπεσεῖται, εἴτουν, ἀρρακτίσει.

18 Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει.

Νῦν μὲν, μὴ ἐρωτηθεῖς, εἶπε ταῦτα, πρὸς τινὰς ἀποτεινόμενος τοιαῦτα τότε πλημμελήσαντας· ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐρωτηθεῖς ὑπὸ τῶν Φαρισαίων· Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν (α), πλατεῖαν τὴν ἀπόκρισιν ἐποιήσατο, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ'.

Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.

19 Ἀνθρώπος δέ τις ἦν πλούσιος,

Πολλὰ πολλάκις περὶ φιλοπτωχίας διδάξας, νῦν διὰ παραβολῆς καὶ φόβον τοῖς σκληροκαρδίοις καὶ ἀμεταδότοις πλουσίοις ἐπικρεμᾷ, περὶ τῶν ἐτι μελλόντων, ὡς ἤδη γεγονότων διηγούμενος· οὕτω γὰρ τῶν βεβιωμένων ἀνταπόδοσις· ἐπεὶ οὕτω κρίσις· καὶ τρανῶς παριστῶν, οἷαι μὲν κολάσεις τοὺς ἀσυμπαθεῖς πλουσίους διαδέχονται μετὰ θάνατον, οἷαι δὲ ἀνέσεις τοὺς φερεπόνους πένητας ὑποδέχονται. Καὶ ἄλλα δὲ ὠφέλιμα διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης μαθηθάνομεν.

19 Καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον,

Ταῖς τιμιωτάταις καὶ φαιδρωτάταις στολαῖς κατεκόσμη τὸ σῶμα.

(α) Ματθ. 1Θ', 3.

19 Εὐφραίνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.

Πολυτελῶς.

20 Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος·

Τοῦ πλουσίου μὲν οὐκ εἶπεν ὄνομα, ὡς μεισιζόμενον· γέγραπται γάρ περὶ τῶν πονηρῶν· Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου (α). τοῦ πτωχοῦ δὲ τὴν κλῆσιν προσέθηκεν, ὡς ἡγαπαιμένου.

Φασι δέ τινες ἐκ παραδόσεως Ἑβραίων, ὅτι κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἦν, Νινευὶς καλούμενος, καὶ ὁ πτωχὸς οὗτος Λάζαρος. Τελευτησάντων δὲ αὐτῶν, παρεβόλην ὁ Χριστὸς τὰ κατ' αὐτοὺς ἐποίησε, καὶ τὰς μελλούσας ἀνταποδόσεις αὐτῶν, ὡς γεγεννημένας, ἐστόρησε, τοῖς μὲν κατὰ τὸν πλούσιον ἐκαῖνον, φόβον ἐμποιῶν, ὡς εἰρήκαμεν· τοῖς δὲ κατὰ τὸν πτωχὸν τοῦτον, παρηγορίαν, καὶ τούτοις δὲ κακείνοις ὠφέλειαν.

20 Ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλωμένος,

21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.

Τοσοῦτον γὰρ παρεῖτο τὸ σῶμα, ὡς μηδὲ τοὺς κύνες ἀποσοβεῖν δύνασθαι. Ὡς πολλῆς ὁμότητος καὶ ἀναληψίας! ὅτι τὸν ἐν τοσοῦτοις κακοῖς, ὁ ἐν τοσοῦτοις ἀγαθοῖς περιεώρα, καὶ ταῦτα ἐβρίμμενον πρὸ τοῦ πυλῶνος αὐτοῦ. Καὶ αὖθις, ὦ πολλῆς ἀνδρείας καὶ ὑπομονῆς! ὅτι ἐκεῖνου οὕτως ἔχοντος, αὐτὸς οὕτως ἔχων, οὐκ ἐβλάσφημησεν, οὐδ' ἐγόγγυσεν.

22 Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ.

Ἰνα τὸν ξένον Λάζαρον παρὰ τῷ φιλοξένῳ Ἀβραάμ ἰδὼν ὁ

(α) Ψαλμ. ΕΓ', 4.

μισοξένος πλούσιος, ἔλεγchon ἔχοι τοῦτο (1) τῆς μισοξενίας αὐτοῦ. Παρατήρησον δὲ, ὅτι τῶν ἁμαρτωλῶν μὲν αἱ ψυχαὶ ἀποτόμως ἀπαιτοῦνται· Ἄφρον γάρ, φησι, ταύτη τῇ τυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ (α). τῶν δικαίων δὲ, εὐλαβῶς ἀπάγονται, ὑπὸ τῶν ἀγγέλων δορυφορούμεναι.

22 Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐπάφη.

Ἐπὶ τοῦ πτωχοῦ μὲν, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐπάφη, διὰ τὸ ἀτημέλητον τῆς τῶν πτωχῶν ταφῆς· ἐπὶ τοῦ πλουσίου δὲ, καὶ μάλα, διὰ τὸ πολυτελές τῆς τῶν πλουσίων ταφῆς.

23 Καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ ἐπάφας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασιάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.

Αἰὶον λέγει, τὸν τόπον τῆς κολάσεως. Ἐκ τῆς παραβολῆς δὲ ταύτης μαθηθάνομεν, καὶ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐ μόνον ὁρᾷσι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς δικαίους, καὶ οἱ δίκαιοι τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ καὶ γνωρίζουσι· καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ μὲν ὀρώσι τὰς τῶν δικαίων ἀπολαύσεις, ἵνα μᾶλλον ἀνιδῶνται, βλέποντες, οἷον ἀγαθῶν ἐστερήθησαν· οἱ δίκαιοι δὲ, ὀρώσι τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν κολάσεις, ἵνα μᾶλλον χαίρωσι, βλέπόντες οἷα βάσανα (2) διέφυγον. Γνωρίζουσι δὲ ἀλλήλους, ἵνα γνωσιν, ἐν ποίοις εἰσὶν οὗτοι, περὶ ὧν ἠγνόουν πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν. Οὐ παρακαλοῦσι δὲ τότε τὸν Θεὸν οἱ δίκαιοι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν, γινώσκοντες, ὅτι τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ συγκατεδικάσθησαν· καὶ ὥσπερ τὸ ὑπὲρ τῶν δαιμόνων ἱκετεύειν, μάταιόν ἐστι καὶ ἀπρόσδεκτον, οὕτω καὶ τὸ ὑπὲρ τούτων, ὡς εἶπε Γρηγόριος ὁ Διάλογος. Οὐκ ἀλγοῦσι δὲ, καίτοι συμπαθεῖς ὄντες· ἀπέδρα γάρ τότε ἀπ' αὐτῶν δόδνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός, ἵνα καθαρῶς εὐφραίνωνται.

(1) τὸ βλεπεῖν, δηλονότι· ἀλλ' ἐρμηνεύον· ἴσως. τοῦτον, τ. ε. τὸν Λάζαρον. (α) Λευκ. ΙΒ', 20. (2) Ἰσως, οἷον βάσανον, ὡς καὶ ταυτέρω.

[Ταῦτα μὲν (1) ῥησι Γρηγόριος ὁ Διάλογος· ἕτεροι δὲ Πατέρες λέγουσι, μήτε ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ὁρᾶσθαι τοὺς δικαίους, μήτε ὑπὸ τῶν δικαίων, τοὺς ἁμαρτωλούς· οἱ μὲν γὰρ ἐν τῷ φωτί· οἱ δὲ ἐν τῷ σκότει· πόρρω δὲ ἀλλήλων τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· καὶ οἱ μὲν, ὅλοι φῶς ὄντες, οὐκ ἂν βούλιντο ἀπιδεῖν εἰς τὸ σκότος· οἱ δὲ, ὅλοι σκότος ὑπάρχοντες, οὐκ ἂν δύναιντο ἀπιδεῖν εἰς τὸ φῶς. Ἡ γὰρ ἂν καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς ὀδύνης παράκλησιν ἐμελλον ἔχειν τὸ φῶς· καὶ οἱ δίκαιοι, τῆς ἡδονῆς ὕψισιν τὸ σκότος. Τὴν μὲντοι παραβολὴν ὑποθέσθαι τοῦτο, κατὰ παραβολικὴν αὐτονομίαν, καὶ ἵνα φοβερώτερος καὶ πιθανώτερος ὁ λόγος γένηται. Χρὴ δὲ καὶ ταῦτα κάκεῖνα γινώσκειν· ἁγίων γὰρ εἰσι, καὶ οὐδὲν τῇ εὐσεβείᾳ λυμαίνονται].

24 Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.

Ορα, πόσον αὐτὸν ἡ βάσανος ἐσωφρόνισεν! Ὦν γὰρ ἐγγὺς κείμενόν παρεώρα, τοῦτον πόρρωθεν ὀξέως ὁρᾷ. Οὐ παρεκάλεσε δὲ τὸν Λάζαρον, ὑπολαμβάνων, ὅτι μνησικακεῖ αὐτῷ· τὸν Ἀβραάμ δὲ ἐκέλευσε, νομίζων, ὅτι ἀγνοεῖ τὰ κατ' αὐτόν. Ὡσπερ δὲ τῷ Λαζάρῳ πρότερον, ἐν τοσοῦτοις ὄντι κακοῖς, προσθήκη συμφορῶν ἦν τὸ βλέπειν τὸν πλούσιον ἐν τοσοῦτοις ἀγαθοῖς· οὕτω καὶ τῷ πλουσίῳ νῦν, ἐν τοσοῦτοις ὄντι δεινοῖς, προσθήκη τιμωριῶν ἐστὶ τὸ βλέπειν τὸν Λάζαρον ἐν τοσοῦτοις ἀγαθοῖς.

25 Εἶπε δὲ Ἀβραάμ· Τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ ὁδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι.

Οὐκ ὀνειδίζει τούτῳ τὴν ἀπανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπιεικῶς ἀπο-

(1) Ταῦτα περ' ἁμαρτηρίαις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελκόμενῳ.

κρίνεται· γέγραπται γάρ· ὅτι ἐν ἡγῇ τεταπεινωμένην μὴ προσ-
ταράξῃς (α). Καὶ τέκνον ὀνομάζει τοῦτον, ὡς πατριάρχης αὐ-
τοῦ, καὶ ὡς πρεσβύτερος. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι ἔλαβες, ἀλλ' ὅτι ἀπέ-
λαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως
τὰ κακὰ· τὸ γὰρ ἀπολαμβάνειν ἐπὶ τῶν χρεωστούμενων τά-
σσεται· καὶ δηλοῦται πάντως ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ πλούσιος, καὶ
καὶ ἁμαρτωλὸς ἦν, ὅπως εἶχε τινα ἀρετὴν, ὑπὲρ ἧς ἀπέλαβε
ζῶν ἐν τῇ ἀφελόμενῃ ἀγαθῇ· καὶ ὁ Λάζαρος, εἰ καὶ δίκαιος
ἦν, ὅμως εἶχε τινα κακίαν, δι' ἣν καὶ αὐτὸς ἀπέλαβε ζῶν ἐν
τῇ ἀφελόμενῃ κακῇ· τῶν ἀνθρώπων γὰρ οὐδεὶς ἄμωρος ἀρε-
τῆς, οὐδ' ὁ πᾶν πονηρός· καὶ οὐδεὶς ἄμωρος κακίας, οὐδ' ὁ πᾶν
ἀγαθός· διὸ καὶ τελευτήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν, ἄκρατον ἔχων
τὴν κακίαν· ὁ δὲ, ἄκρατον κεκτημένος τὴν ἀρετὴν.

26 Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χά-
σμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαδοῖναι
ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς, μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκείθεν
πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.

Χάσμα μέγα λέγει, τὸ ἀνεπιχείρητον πρῶταγμα τοῦ θεοῦ,
ὡς δίκην χάσματος κωλύον τὴν ἐπιμιξίαν τούτων κάκεῖνων.

27 Εἶπε δὲ· Ἐρωτῶ σὺν σε, πάτερ.

Παρακαλῶ σε.

27 Ἵνα πέμψῃς αὐτόν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου·

28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐ-
τοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ-
τον τῆς βασάνου.

Αποτυχὼν τῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ δεήσεως, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν δυ-
σωπεῖ, ἐμφαίνων, ὅτι, ὥσπερ αὐτὸς πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν, οὕτω
καὶ αὐτοὶ λῆρον ἠγοῦνται τὰς ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀπειλὰς τῶν

(α) Ἐφ' αὐτῷ δ' α. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τεταπεινωμένου, ἀνακηρύσσεται
εὐτοῦτε, καὶ ἐπὶ τῶν παρρησιασμένων.

τοῦ μέλλοντος αἰῶνος κολάσεων, καὶ διὰ τοῦτο, μόνην τὴν φιληδονίαν μεταδιώκουσι.

29 Λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ· Ἔχουσι Μωσέα, καὶ τοὺς προφῆτας·

Τὰς μωσαϊκὰς βίβλους καὶ τὰς προφητικάς. Οὐ γὰρ οὕτω σὺ κήδῃ τῶν ἀδελφῶν, ὡς ὁ ποιήσας αὐτοὺς θεός, δὲ καὶ μου-
ους ἐπέστησεν αὐτοῖς διδασκάλους.

29 Ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

Υποτιθεμένων βίον ἐνάρετον.

30 Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ·

Οὐκ ἀκούουσιν αὐτῶν.

30 Ἄλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσουσιν.

Ταῖς βίβλοις μὲν ἀπιστοῦσιν, ὡς παρὰ ζώντων γραφείσαις, μήπω θεασαμένων τὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἐάν τις δὲ ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, πιστεύουσιν αὐτῷ, ὡς ἰδόντι πάντα.

31 Εἶπε δὲ αὐτῷ· Εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι γὰρ, ἐπειδὴ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἤκουον, οὐδὲ τοῖς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσις ἐπέσθησαν· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν Μάρθας καὶ Μαρίας Λάζαρον, ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα, καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ ᾄδῃ λέγοντα, μᾶλλον ἀνελεῖν ἐβούλοντο.

ΚΕΦ. XVII, 1 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ, δι' οὗ ἔρχεται.

Ἀνένδεκτόν ἐστιν, ὥστε μὴ ἐλθεῖν, ἥγουν, ἀναγκαῖόν ἐστιν

ἐλθεῖν. Ἔφη γὰρ καὶ ἐν τῷ τριηκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὅτι Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. Ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται (α)· καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐρμηνείαν, εὖ ἔχουσιν.

2 Λυσιτελεῖ αὐτῷ, εἰ μύλος ὀνικὸς περικείται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.

Εκεῖ καὶ ταῦτα εἴρηται μικρὸν ἀνωτέρω, καὶ σαφῶς διηρημένεται.

3 Προσέχετε ἑαυτοῖς.

Προσέχετε, μήποτε σκανδαλίσιτέ τινας, ἢ σκανδαλισθῆτε ὑπὸ τινων.

3 Ἐάν τις ἀμάρτη εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ·

Επίπληξον ἀδελφικῶς τε καὶ διορθωτικῶς.

3 Καὶ ἐάν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ.

Ἡ μετάνοια γὰρ ἀξία συγγνώμης.

4 Καὶ ἐάν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σέ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ, λέγων· Μετανοῶ· ἀφῆσεις αὐτῷ.

Δεῖ γὰρ ἡμᾶς, ἐν ἀσθενείαις ὄντας καὶ ἡττωμένους παθῶν, ἐπικάμπτεσθαι τοῖς ὁμοίως πάσχουσι. Τὸ δὲ, ἐπτάκις, ἐν ταῦθα τὸ, πολλὰκις, δηλοῖ, τουτέστιν, ὅσας τῆς ἡμέρας ἀμαρτήσας μετανοήσῃ, τοσαυτάκις ἄφες αὐτῷ· καὶ οὕτω συνάδει τὸ ἐβδόμηκοντάκις ἐπτά. Ἄλλως τε, τὸ μὲν ἐπτάκις, ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας εἴρηται, τὸ δὲ ἐβδόμηκοντάκις ἐπτά, πρὸς πάσας.

5 Καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ· Πρόσθε· ἡμῖν πίστιν.

Πρόσθε, ἣ ἔχομεν, τὴν λείπουσαν, ἔχουν, τελείωσον ἡμῶν τὴν πίστιν τὴν πρὸς σέ. Τῆς πίστεως γὰρ τὸ μὲν, παρ' ἡμῶν εἰσάγεται, καθὼ λέγεται, τό· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε (α). τὸ δὲ, παρὰ τοῦ θεοῦ δίδεται. Φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος Παῦλος· Ὁ μὲν διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας· ἄλλω δὲ, λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἐτέρῳ δὲ, πίστις, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι (β). Τοῦτο οὖν εἰδότες, αἰτοῦσι τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ διδομένην πίστιν, ἣν καὶ ἔλαβον μετὰ τὴν ἐν εἰδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὸ πρὶ τοῦ ταύτην λαβεῖν, ὀλιγοπιστίαν ὠνειδίζοντο, καὶ ἀτελεῖς ἦσαν πρὸς τὴν πίστιν. Ἔστι δὲ ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ προστιθεμένη πίστις, τελείωσις τῆς προεπιστεχθεῖσης πίστεως, καὶ θεβαίωσις.

6 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ· Ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

Εἰ εἴχετε πίστιν, οὕτω δριμύτιαν καὶ σφοδράν καὶ θερμὴν, ὡς κόκκον σινάπεως· τοιαύτης γὰρ ποιότητος οὗτος· μετεκινεῖτε ἂν καὶ τὰ δένδρα, καὶ τῇ θαλάσῃ ταῦτα ἐνεφυτεύετε. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἐπαινῶν τὴν τελείαν πίστιν, καὶ δηλῶν τὸ μεγαλοδύναμον αὐτῆς. Εἶρηκε δὲ περὶ πίστεως καὶ κόκκου σινάπεως καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, πλὴν καθ' ἐτέραν ἔννοιαν.

7 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα, ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ εὐθέως·

8 Παρελθὼν ἀνάπεσαι; Ἄλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ· Ἐτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι,

(α) Ματθ. Θ', 22. (β) Α' Κορ. ΙΒ', 8.

ἕως φάγω καὶ πίω καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ; Μὴ χάριν ἔχει τῷ δοῦλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα; Οὐ δοκῶ. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε· Ὅτι δοῦλοι ἄχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.

Διὰ τῶν προλαβόντων λόγων εἰς ἀγαθοεργίαν παραθήξας τοὺς μαθητάς, νῦν διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου καταστῆ τὸ παρεπόμενον ταύτῃ πάθος τῆς οἰκτιρώσεως, διδάσκων, ὅτι, ὥσπερ οὐδεὶς τὸν ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα δοῦλον αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἀγροῦ εἰσελθόντα, τιμῆς ἀξιῶσι, διὰ τὸν τοιοῦτον κόπον, ἀλλὰ πάλιν ἐπιτάττει, καὶ τὴν προτιμολομένην ἀπειτεῖ δουλείαν, καὶ οὐδ' οὕτως αὐτῷ χάριν ἔχει· τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον καὶ ὁ θεός. Ὡστε κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, τοῖς μὲν μὴ πληροῦσι τὰ προστεταγμένα κίνδυνος ἀπόκειται· τοῖς δὲ πληροῦσι αὐτά, χάρις οὐδεμία, καὶ οὐ χρεὶ διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖν. Ὅπερ καλῶς εἰδὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγεν· ὅτι Ἐὰν εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται. Οὐαὶ γὰρ μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι (α). Πλὴν ἀγαθὸς ὢν ὁ θεός, καὶ τοῖς δούλοις, ὡς μισθίοις, προσφέρεται, καὶ τὴν δουλείαν αὐτῶν μισθῷ ἀμείβεται, καὶ τὴν ὀφειλομένην λατρείαν, ὡς κατόρθωμα δέχεται, καὶ γέρα δίδωσιν ὑπερβαίνοντα τοὺς καμῶντας. Νικᾷ γὰρ ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ τὸ δίκαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῶν δέκα λεπτῶν.

II Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς Ἱερουσα-

(α) Α' Κορ. Θ', 16.

λήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ
12 Γαλιλαίας. Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην,
ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες,

Οἱ ἐννέα μὲν, Ἰουδαῖοι ἦσαν· ὁ δὲ εἷς, Σαμαρεῖτης· ἡ κοινω-
νία δὲ τῆς νόσου τότε συνήθροισεν αὐτούς, ἀκούσαντας, ὅτι
διέρχεται ὁ Χριστός.

12 Οἱ ἔστησαν πόρρωθεν.

Ως ἀκάθαρτοι.

13 Καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνήν, λέγοντες· Ἰησοῦ ἐπιστάτα,
ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἐπιστάτα, ἦτοι κύριε, ἢ διδάσκαλε.

14 Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες ἐπιδείξατε
ἐαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι.

Μήπω καθαρίσας αὐτοὺς πέμπει ἐμφανισθησομένους τοῖς ἱε-
ρεῦσιν, ὡς ἐν τῷ πορεύεσθαι μέλλοντας καθαρισθῆναι. Τοῦτο
δὲ πεποίθε, δοκιμάζων τὴν πίστιν αὐτῶν· οἱ δὲ πιστεύσαντες,
ὅτι δύναται πορευομένους αὐτοὺς καθαρῖσαι, ἀδιστάκτως ἐβά-
διζον. Ἐνεφανίζοντο δὲ τοῖς ἱερεῦσιν οἱ καθαρισθέντες, ἵνα παρ'
αὐτῶν ὀνομασθῶσι καθαροὶ, καὶ λοιπὸν προσενέγκωσι θυσίαν,
κατὰ τὸν νόμον.

14 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν.

15 Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ
φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν θεόν.

Μέγαν μὲν γὰρ τινα, καὶ μεγαλοδύναμον, τὸν Χριστὸν ἐπί-
στευον εἶναι, οὕτω δὲ καὶ φύσει θεόν.

16 Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ πόδας αὐτοῦ, εὐχα-
ριστῶν αὐτῷ.

Καθαρισθεὶς γάρ, ἐπλησίασε.

17 Καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρεῖτης. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς,

εἶπεν· Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;
18 Οὐχὶ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ
θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος;

Ἐντεῦθεν ἐδειξεν, ὅτι ἐγνωμονέστεροι τῶν Ἰουδαίων εἰσιν οἱ
ἐξ ἐθνῶν· ἐκεῖνοι γὰρ αὐτίκα τῆς εὐεργεσίας λήθην λαβόντες,
ἀχάριστοι καὶ περὶ τὸν πατέρα, καὶ περὶ τὸν υἱὸν ἐβλήθησαν.

19 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου
σέσωκε σε.

Καὶ μὴν κακέινους ἡ πίστις αὐτῶν σέσωκεν· ἀλλὰ πιστοὶ μὲν
οἱ δέκα, μόνος δὲ οὗτος ἐγνώμων.

20 Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων, πότε ἔρχεται
ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ;

Ἐπειδὴ πολλάκις ἐδίδαξεν, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ
θεοῦ, περὶ ἐαυτοῦ τοῦτο λέγων, ἐρωτῶσι νῦν, πότε βασιλεύσει;
χλευάζοντες αὐτὸν, ὡς εὐτελὲς τὸ φαινόμενον, καὶ ὅσον οὕτω
ἀναιρεθῆναι παρ' αὐτῶν μέλλοντα.

20 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔρχεται ἡ βασι-
λεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως·

Μετὰ περιφανείας ἀνθρωπίνης.

21 Οὐδὲ ἐροῦσιν· Ἰδοὺ ὧδε, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ·

Ὅπερ ποιοῦσιν ἐπὶ τῶν γένων βασιλέων.

21 Ἰδοὺ γάρ, ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἐαυτὸν λέγει, ὡς βασιλεὺς καὶ θεός. Ἐντὸς
δὲ αὐτῶν ἦν, ὡς ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀναστρεφόμενος, περὶ οὗ καὶ
ὁ Προδρόμος εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς
οὐκ οἴδατε. (α)

[Ἡ (1) ἐπιτυχία τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἐν ὑμῖν κείται, ἐν

(α) Ἰωαν. Α', 26.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρων τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ
περιελείφει.

τῇ προαιρέσει ὑμῶν· ἢ, τὴ δόξῃ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ἢ ἄγουσα εἰς αὐτὴν· ἢ, ἡ ἐργασία, ἡ προξενούσα αὐτὴν· ἢ, ἡ ἀγαλλίασις, ἣν μέλλουσιν ἔχειν οἱ ἀξιούμενοι ταύτης. Δίδεται γὰρ αὕτη χάρις ταῦθα τοῖς ἀξίοις, εἰς ἀβραζῶνα τοῦ μέλλοντος.]

22 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν· καὶ οὐκ ὀφείσθε.

Τοῖς φαρισαίοις μὲν, καίτοι χλευαστικῶς ἐρωτήσασιν, ὁμῶς πᾶσις ἀπεκρίθη, καὶ μετὰ τῆς συνήθους ἀνεξικακίας· τοῖς μαθηταῖς δὲ λοιπὸν προμηνύει, ὅτι ὅσον οὐπω ἀναιρεθεῖς, οὐκέτι συμπολιτευθήσεσαι τούτοις. Τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει τὸ μέλλειν αὐτοὺς ἐπιθυμῆσαι μιᾶς τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

23 Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν· Ἰδοὺ ὧδε, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθῃτε, μηδὲ διώξητε.

Περὶ τούτων φανερώτερον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηχοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ, λέγων· ὅτι Τότε, ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ· Ἰδοὺ, ὧδε ὁ Χριστός, ἢ ὧδε· μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφηταί, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνῃ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

24 Ὡςπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἢ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει·

Ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἀνατολῆς εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν δύσιν λάμπει. Φησὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος ἐν ἐκείνῃ τῇ κεφαλαίῳ· ὅτι Ὡςπερ ἡ ἀστραπή ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν (β). Ἀνάγνῃ οὖν ἐκεῖ τὴν ἐρμηνείαν, καὶ μαθήσῃ, τί δηλοῖ τοῦτο τὸ παράδειγμα.

24 Οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

Οὕτως ἔσται καὶ αὐτὸς φανερὸς πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἡμέραν

(α) Ματθ. ΚΑ', 23. 24.

(β) Ματθ. ΚΑ', 27.

δὲ αὐτοῦ λέγει, τὴν τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ. Ἐκεῖνο δὲ τὸ κεφάλαιον καὶ περὶ τούτων διαλαμβάνει σαφῶς.

25 Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν· καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Τῶν πονηρῶν Ἰουδαίων.

26 Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-

27θρώπου. Ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμου, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν· καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

Φανερώτερον ἔγραψε τὸ παράδειγμα τοῦτο Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηχοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτου διάγνωσιν.

28 Ὅμοιως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λώτ· ἦσθιον, ἔπινον, ἠγοράζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκο-

29δόμουν· ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθε Λώτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἀπώλεσεν

30 ἅπαντας· κατὰ ταῦτα ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

Ὡςπερ τοὺς ἐπὶ Νῶε καὶ ἐπὶ Λώτ, τρυφῶντας καὶ ἀμεριμνοῦντας, τοὺς μὲν, κατακλυσμὸς, τοὺς δὲ, πῦρ καὶ θεῖον διέφθειραν, οὐρανὸθεν αἰφνίδιον κατενεχθέντα· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς (1) δευτέρας παρουσίας, τρυφῶντας καὶ ἀμεριμνοῦντας, ὁλεθρὸς αἰφνίδιος καταλήψεται. Θεῖον δὲ ἔστι, τὸ λεγόμενον θείαφιον, λιπαρὰ τροφή τοῦ πυρός.

31 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος,

(1) ἐπὶ τοὺς τῆς—παρὰ τῷ Β. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ· καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς—

καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά·

Ο τῆς κάτω διατριβῆς ὑπεραρθεῖς, καὶ ὑψηλὸς τῷ βίῳ γινόμενος, οὗ τὰ πάθη ἐν τῷ κόσμῳ κατελείφθησαν, οἷς ἐκχρητο πρὸς ἐργασίαν τῆς ἀμαρτίας, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά· ἀλλὰ μενέτω ἐπὶ τῆς ὑψηλότητος, καὶ περιμενέτω τὸν κατερχόμενον Κύριον,

31 Καὶ ὁ ἐν τῷ ἄγρῳ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.

Ο ἐν τῷ ἀνακεχωρημένῳ βίῳ. Ταῦτα δὲ παραγγέλλει διὰ τὴν τηνικαῦτα πολλὴν ἀπάτην τῶν ψευδοπροφητῶν τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τὴν σφοδρὰν πλάνην αὐτοῦ.

32 Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λώτ.

Ητοι τοῦ πάθους αὐτῆς. Τοῦ θεοῦ γὰρ τῷ Λῳτ μὴνύσαντος φυγεῖν ἀπὸ τῶν Σοδόμων παγγενῆ, διὰ τὸν μέλλοντα καταλαβεῖν αὐτὰ θεήλατον ἐμπρησμόν, καὶ παραγγείλαντος ἀμεταστρεπτί βαδίζειν, ἐπέβλεψεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο σῆλη ἄλός· σῆλη μὲν, εἰς παράδειγμα τῶν σφερομένων ἀπὸ τῆς σωτηριώδους ὁδοῦ ἐπὶ τὰ πρότερα ἦθ· ἄλός δέ, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας πικρίαν.

33 Ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·

Ος ἂν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐλευθερῶσαι ἀπὸ τῶν ἐπαγομένων αὐτῷ διὰ τὴν εὐσέβειαν κινδύνων ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, τῇ ἀπωλείᾳ τῆς μελλούσης κολάσεως παραδώσει αὐτήν, ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν.

33 Καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονήσει αὐτήν.

Ος ἂν ἀφαιρεθῇ αὐτὴν διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου, ζωογονήσει αὐτήν, ἥτοι, σώσει κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

34 Λέγω ὑμῖν· Ταύτη τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης

μίας· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. 35 Δύο ἔσονται ἀλκήθουσai ἐπὶ τὸ αὐτό· ἡ μία 36 παραληφθήσεται, καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται. Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἄγρῳ· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.

Ταύτη τῇ νυκτὶ· ποῖα; Τῇ τοῦ καιροῦ τῆς δευτέρας παρουσίας. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῷ ἄγρῳ καὶ τῶν ἀληθουσῶν εἴρηται σαφῶς ἐν τῷ πεντηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἄγρῳ (α).

37 Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ· Ποῦ, Κύριε;

Ποῦ παραλαμβάνονται;

37 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἅετοί.

Τουτέστιν, εἰς ἀπάντησίν μου, εἰς δορυφορίαν καὶ παραπομπήν. Ἄετοὺς μὲν γὰρ ὠνόμασε τοὺς δικαίους, ὡς ὑψηλοὺς ταῖς ἀρεταῖς καὶ βασιλικού· σῶμα δέ, ἑαυτὸν, ὡς συναγωγὸν τῶν τοιούτων ἁετῶν. Πτῶμα δὲ τὸ σῶμα ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος (6).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΑ'.

Περὶ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας.

ΚΕΦ. ΧVIII, 1 Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι·

Ημέρας δηλαδὴ καὶ νυκτός, κατὰ τοὺς προσήκοντας καιροὺς.

1 Καὶ μὴ ἐκκακεῖν·

Μὴ ἀποκάμνειν προσευχομένους.

(α) Ματθ. ΚΔ', 40. (6) Ματθ. ΚΔ', 28.

(TOM. B'.)

- 2 Λέγων· Κριτής τις ἦν ἐν τινὶ πόλει, τὸν θεὸν μὴ
3 φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενος. Χήρα
δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ· καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν,
λέγουσα· Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.
4 Καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον.

Μήτε τὸν θεὸν φοβούμενος, τὸν κελεύοντα ἐκδικεῖν τοὺς
ἀδικουμένους· μήτε ἄνθρωπον ἐντρέπόμενος, τὸν μεμφόμενον
τοῖς δικασταῖς τοῖς περιορῶσι τοὺς καταδυναστευομένους.

- 4 Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· Εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ
5 φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι· διάγε τὸ
παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν·
Κόπον δὲ λέγει νῦν, τὴν ὀχλησιν.

- 5 Ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με.

Εἰς τέλος, ἤγουν, ἄχρι παντός, δι' ὅλου. Ὑπωπιάζῃ με δὲ,
ἀντὶ τοῦ, δυσωπῇ, ἢ βιάζῃ.

- 6 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Ἀκούσατε, τί ὁ κριτής τῆς ἀδι-
κίας λέγει.

Οτι, εἰ καὶ μὴ διὰ φόβον θεοῦ, καὶ ἐντροπὴν ἀνθρώπου,
ἀλλὰ γε διὰ τὴν ὀχλησιν, καὶ τὸ συνεχές τῆς ἐντεύξεως ἐκ-
δικήσῃ αὐτήν.

- 7 Ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλε-
κτῶν αὐτοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ
νυκτός,

Ἐρωτᾷ τοῦτο, ὡς ἀναγκαῖον συνομολογηθῆναι.

- 7 Καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;

Ο θεός, ὁ καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς πρότερον, ἤγουν, ὁ
παροῶν αὐτοὺς ἐπ' ὀλίγον, ἵνα δοκιμασθῶσι.

- 8 Λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει.

Μετὰ τὴν μακροθυμίαν πάντως.

Τινὲς δὲ κατὰ ἀναγωγὴν νοοῦσι κριτὴν τῆς αἰκίας, τὸν
θεὸν, μήτε θεὸν φοβούμενον, ὡς μὴ ὄντος ἑτέρου θεοῦ παρ'
αὐτὸν, μήτε ἄνθρωπον ἐντρέπόμενον, ὡς ἀπροσωπώληπτον·
πόλιν δὲ, τὴν ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν· χήραν δὲ, πᾶσαν ψυ-
χὴν, ὡς χηρεύσασάν τῆς πρὸς τὸν δαίμονα συναφείας· ἀντιδι-
κον δὲ αὐτῆς, τὸν διάβολον. Ἐδειξεν οὖν ἡ παραβολή, ὅτι ἀνυ-
σιμώτατόν ἐστι τὸ τῆς προσευχῆς ἐπίμνηνον.

[Ὁ δὲ Χρυσόστομος (1), ἀνόσιον καὶ ἀπάνηθ' ἄνθρωπον λέγων
τὸν τοιοῦτον κριτὴν, ἀπωθεῖται τὴν τοιαύτην ἀναγωγὴν.]

- 8 Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὕρήσει τὴν
πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

Ἐλθὼν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. Ἐρωτᾷ δὲ καὶ περὶ τοῦτου, οὐχ
ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' ἐμφαίνων, ὅτι ὀλίγοι πιστοὶ εὕρεθήσονται τότε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒ'.

Περὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνου.

- 9 Εἶπε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεπειθότας ἐφ' ἑαυ-
τοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοι-
10 πούς, τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἄνθρωποι δύο ἀνέ-
βησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι· ὁ εἷς Φαρισαῖος,
καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.

Ἀρμοδίως τὸν ἕνα, φαρισαῖον ὑπέθετο, καὶ τὸν ἕτερον, τελώ-
νην· οἱ φαρισαῖοι μὲν γάρ, δίκαιοι δοκοῦσιν· οἱ τελῶναι δὲ,
ἁμαρτωλοί.

- 11 Ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς, πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσή-
-

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ,
παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ. -- Ὁ Χρυσόστομος Τόμ. Ζ'. Σελ. 581. C. λέ-
γει « Εἰ γὰρ γυνὴ ὅμῳ τινι ἄρχοντι, καὶ οὔτε τὸν θεὸν φοβούμενον, οὔτε ἄν-
θρωπον ἐντρέπόμενον, ἴσχυεν ἐπικάμψαι κτλ. »

χετο· Ὁ θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

Ταῦτα προσευχόμενος, οὐδὲν ἕτερον ἐποίει, ἢ ἐνεκωμιάζε μὲν ἑαυτὸν, ἐξουθένει δὲ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸν τελώνην, καίτοι γέγραπται, ὅτι Ἐγκωμιάζετω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα, ἀλλότριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη (α).

12 Νηστεύω δις τοῦ σαββάτου·

Σάββατον ἐνταῦθα λέγει, τὴν ὅλην ἐβδομάδα.

12 Ἀποδεκατῶ πάντα, ὅσα κτῶμαι.

Χάριν τῶν πενήτων.

13 Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστὼς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι·

Κρίνων ἑαυτὸν ἀνάξιον, οὐ μόνον τῆς ἐγγὺς στάσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀτενίσαι εἰς τὸν οὐρανόν.

13 Ἄλλ' ἔτυπεν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγων· Ὁ θεός, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Ἐξουθενωθείς ὑπὸ τοῦ φαρισαίου, μᾶλλον προσκατέκρινεν ἑαυτὸν, καὶ ἔτυπεν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, ἐμφαίνων, ὅτι πληγῶν ἐστὶν ἄξιος.

14 Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ γὰρ ἐκεῖνος·

Παρὸ ἐκεῖνος, ἤγουν, οὐκ ἐκεῖνος· ὁ μὲν γὰρ δικαίως μόνον ἑαυτὸν, κατεδικάσθη παρὰ θεοῦ· ὁ δὲ καταδικάσας μόνον ἑαυτὸν, ἐδικαιώθη παρὰ θεοῦ· καὶ τούτου μὲν πάντα τὰ προτερήματα ἐξεκένωσεν ἢ οἷσις· ἐκεῖνου δὲ πάντα τὰ ἐλαττώματα ἐξεφόρησεν ἢ ταπεινώσεις. Ὅρα οὖν, πῶς διάθεσις καρδίας

(α) Παροιμ. ΚΖ', 2.

καὶ λόγος στόματος ἐν βραχεὶ καιρῷ, τοῦ μὲν, πολλῶν ἐτῶν δικαιοσύνας, τοῦ δὲ, πολλῶν ἐτῶν ἀδικίας, ἠφάνισε. Μάθωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐντεῦθεν, πῶς χρὴ προσεύχεσθαι, καὶ ἀπὸ τε τῆς οἰκτρᾶς στάσεως, ἀπὸ τε τοῦ ἐλεεινοῦ σχήματος, ἀπὸ τε τῶν δυσωπητικῶν λόγων κάμπτωμεν μᾶλλον, ἀλλὰ μὴ τοῦναντίον παροξύνωμεν τὸν θεόν.

14 Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

Ταῦτα σαφῆ καὶ πρόδηλα.

15 Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ θρέφη, ἵνα αὐτῶν ἀπτη-

16 ται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ, εἶπεν· Ἄφετε τὰ παιδιὰ ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Περὶ τούτων ἀνέγραψε καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ εὐρήσεις ἐκεῖ ταῦτα πάντα ἡρμηνευμένα.

17 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Τοῦτο καὶ ὁ Μάρκος ἔγραψε πρὸς τῷ τέλει τοῦ εικοστοῦ ὀγδόου κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΓ'.

Περὶ τοῦ ἐπεριωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.

18 Καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων, λέγων· Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

19 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐ-

20 δεις ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. Τὰς ἐντολάς οἶδας·
 «Μὴ μοιχεύσης· Μὴ φονεύσης· Μὴ κλέψης· Μὴ
 ψευδομάρτυρήσης· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν
 μητέρα σου.»

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν λύσιν πάντων,
 καθ' ἕκαστον ῥητὸν ἐκτεθειμένην.

21 Ὁ δὲ εἶπε· Ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός
 22 μου. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ·
 «Ἐτι ἐν σοὶ λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ
 διάδος πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ·
 καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ὁμοίως λελεπτολόγηται.

23 Ὁ δὲ, ἀκούσας ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ
 24 πλούσιος σφόδρα. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον
 γενόμενον, εἶπε· Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα
 ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ!

Τὸ, πῶς, βεβαιωτικόν ἐστι, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς. Οἱ ἔχοντες
 δὲ, ἡγουν, οἱ κατέχοντες, οἱ ταμιεύοντες, οὐ μὴν οἱ γράμματα
 χρήματα γὰρ ὀνομάζονται, διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ χρῆ πάντως
 χρῆσθαι τούτοις εἰς δέον, οὐ μὴν ἀποκλείειν, ὡς καὶ ἐν τῷ
 κατὰ Μάρκον προειρήκαμεν. Ἀνάγνωθι δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ
 δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

25 Εὐκοπώτερον γὰρ ἐστι, κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς
 ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
 26 θεοῦ εἰσελθεῖν. Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· Καὶ τίς
 27 δύναται σωθῆναι; Ὁ δὲ εἶπε· Τὰ ἀδύνατα παρὰ
 ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ.

Εἰ καὶ ταῦτα πάντα σαφῶς ἡμηνεύθησαν ἐν τῷ τοιούτῳ
 κεφαλαίῳ.

28 Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα,
 καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμήν
 29 λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐστίν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ
 γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἐνεκεν
 30 τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολ-
 λαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι
 τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.

Ἀκολούθως ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων πάντων
 ἠκρίβωται, καὶ χαριέντως ἐξήτταται.

31 Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτούς·
 Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσε-
 ται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ
 32 υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου. Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι,
 καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὕβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθή-
 33 σεται· καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενεύουσιν αὐτόν· καὶ
 τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.

Εἶπε ταῦτα καὶ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ
 δευτέρου κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν τοῦ·
 Καὶ ἀναβαλὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς
 δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὰ ἐξῆς. (α)

34 Καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν· καὶ ἦν τὸ ῥῆμα
 τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον
 τὰ λεγόμενα.

Επὶ τέλους τῆς ἐξηγήσεως τῶν δηλωθέντων ῥητῶν, ἐμνημο-
 νεύσαμεν καὶ περὶ τούτων, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν σαφήνειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΔ'.

Περὶ τοῦ τυφλοῦ.

35 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχῶ, τυ-
φλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. Ἀ-
36 κοῦσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο, τί εἶη
37 τοῦτο; Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζω-
38 ραῖος παρέρχεται. Καὶ ἐβόησε, λέγων· Ἰησοῦ, υἱὲ
Δαυὶδ, ἐλέησόν με!

Τὸν Δαυὶδ αὐτὸν εἶπεν, εἰς τιμὴν αὐτοῦ. Τιμιωτάτη γὰρ παρὶς
Ἑβραίοις ἦν ἡ τοιαύτη προσηγορία.

39 Καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπήσῃ.

Ἐπεστόμιζον αὐτὸν, ἵνα μὴ ὀχλῇ τὸν διδάσκαλον.

39 Αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· Υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέη-
σόν με!

Πολλῷ πλέον ἔκραζεν, ἵνα διὰ τῆς καρτερίας ἐπικάμψῃ.

40 Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς
41 αὐτόν. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτόν,
λέγων· Τί σοι θέλεις ποιήσω; Ὁ δὲ εἶπε· Κύριε, ἵνα
ἀναβλέψω.

Ἡρώτησε μὲν αὐτόν, ἵνα μὴ νομίσῃ τις, ὅτι ἕτερον βουλομέ-
νῳ λαβεῖν, ἕτερον δέδωκεν. Οὐκ ἀπήτησε δὲ αὐτόν πῖσιν, διό-
τι πίστεως ἦν ἡ ἐπίμονος κραυγή.

42 Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον· ἡ πίστις
43 σου σέσωκέ σε. Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἡκο-
λούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς
ιδὼν, ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

Πίστιν εἶχεν, οὐχ ὅτι ἐστὶ θεὸς, ἀλλ' ὅτι δύναται ἰάσασθαι

αὐτόν· ἡκολούθει δὲ αὐτῷ εὐγνωμονῶν, καὶ οὕτω τὴν εὐεργε-
σίαν ἀμειβόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΕ'.

Περὶ τοῦ Ζακχαίου.

ΚΕΦ. ΧΙΧ, 1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχῶ.

2 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος·
καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος.

3 Καὶ ἐζήτηε ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν, τίς ἐστι· καὶ οὐκ ἠδύ-
νατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.

4 Καὶ προδραμὼν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν,
ἵνα ἴδῃ αὐτόν.

Ἡ συκομορέα, δένδρον ἦν, ἐστὼς ἐν τῇ ὁδῷ.

4 Ὅτι δι' ἐκείνης ἔμελλε διέρχεσθαι.

Δι' ἐκείνης [τῆς ὁδοῦ] ἔμελλεν ἔρχεσθαι ὁ Χριστός.

5 Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον·

Ἐνθα ἵστατο ἡ συκομορέα.

5 Ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν.

Εἶδεν αὐτόν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ἀνθρωπότητος· προσεῖδε γὰρ
αὐτὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς θεότητος.

5 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατέβηθι·
σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.

Ἐγὼ γὰρ αὐτόν ἔτοιμον εἰς ὑπακοήν, καὶ θερμὸν εἰς πίστιν,
καὶ εὐμετάβλητον ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετήν· διὸ καὶ καλεῖ αὐ-
τόν, καὶ ἄπεισι κερδήσων αὐτόν.

6 Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων.

Χαίρων, οὐ μόνον, ὅτι εἶδεν αὐτόν, ὡς ἐζήτηε· ἀλλ' ὅτι καὶ

ἐκλήθη παρ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὑπεδέξατο αὐτὸν, ὡς οὐκ ἄν ποτε προσεδόκησεν.

7 Καὶ ἰδόντες ἅπαντες διεγόγγυζον, λέγοντες· Ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.

Καταχθῆναι (1), μείναι. Ἄμαρτωλοι δὲ οἱ τελῶναι πᾶσιν ἐδόκουν, διὰ τὰς πλεονεξίας καὶ ἀδικίας αὐτῶν. Ἐμέμφοντο τοῖνυν τῷ Χριστῷ, καθάπερ καὶ ἐπὶ Ματθαίῳ τῷ τελῶνῃ, καὶ ἐπὶ τοιούτοις ἄλλοις διαφόρως. Ἠγνόνουν δὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τοῖς τοῖς συναναστρέφετο· διὸ καὶ παρεώρα τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ τοιούτοις πράγμασι σκανδαλιζομένους. Χρὴ γὰρ τοῦ μικροῦ σκανδάλου καταφρονεῖν, ἔνθα μεγάλη σωτηρία τινὶ προσγίνεται, καὶ μὴ διὰ τὸ μικρὸν ἀπολλύειν τὸ μέγα.

8 Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· Ἰδοὺ, τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἵτινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.

9 Ω ταχείας μεταβολῆς! Ὁ φιλάργυρος, εὐμετάδοτος· ὁ ἀδικώτατος, δικαιοτάτος. Ὡ αὐτοδιδάκτου σωτηρίας! Οὐπω γὰρ ἔμαθέτι παρὰ Χριστοῦ. Τὰ μὲν οὖν ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων δέδωκε τοῖς πτωχοῖς εἰς εὐποιάν· τὰ ἡμίση δὲ παρακατέσχεν, οὐχ ὥστε ἔχειν, ἀλλ' ὥστε δι' αὐτῶν ἀποτινύειν τετραπλάσια τῶν ἐκ συκοφαντίας πορισθέντων. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ, ἐσυκοφάντησα, οὐ τὸ ματαιῶς κατηγορήσα σημαίνει, ἀλλὰ τὸ ἐκ συκοφαντίας καὶ ἀδικίας ἐκτησάμην. Τετραπλάσια δὲ ἀποδίδωσι κατὰ τὸν νόμον, τὸν τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ ἐνὸς ἐκτίσειν κελεύοντα (α).

Ἀκούσμεν οἱ ἀδικοῦντες, καὶ ἡ αὐτὰ τὰ ἐξ ἀδικίας τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀντιστρέψωμεν, ἢ τοιαύτην θεραπείαν τοῖς ἀδικήμασι προσενέγκωμεν.

(1) Ἀπὸ τοῦ, κατὰ γέσθαι, ἐξ οὗ καταγώγειον.

(α) Ἐξοδ. ΚΒ', 1.

9 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο·

Οἶκον λέγει τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ Σήμερόν, φησιν, ἐγένετο σωτηρία, ἀπελαθείσης ἡδὴ τῆς ἀπωλείας, τῆς ἐνοικουσίας ἐκ πλεονεξίας καὶ ἀδικίας.

9 Καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν·

Τοῦτο διὰ τοὺς γογγύζοντας, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι. Φησὶ γάρ· Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ γὰρ ἔδει σωθῆναι τὸν Ζακχαῖον, διότι καὶ αὐτὸς ἐκ γένους τοῦ Ἀβραάμ ἐστι. Ἀπλοῖ δὲ τὸ ἐπαγόμενον, ὅτι προηγουμένως διὰ τοὺς ἀβραμιαίους ἐνηνθρώπησεν.

10 Ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

Τὸ ἀπολωλός ἐκ γένους τοῦ Ἀβραάμ. Οὐκ ἀπεισιτάλην γάρ, φησιν, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα εἶκον Ἀβραάμ (α).

Ζακχαῖος δὲ εἰμι καὶ γὰρ, μικρὸς τὴν ἡλικίαν τὴν πνευματικήν· ἔτι γὰρ χαμαὶ περὶ τὰ γεγρὰ σύρομαι· καὶ ζητῶ μὲν ἰδεῖν τὸν Χριστὸν ἐμφανῶς, καὶ ὡς προσῆκεν, οὐ δύναμαι δὲ τοῦτον οὕτως ἰδεῖν, εἰ μὴ ἐκδράμω τῶν ἐμποδιζόντων μοι πρὸς τοῦτο, καὶ ἀναβῶ ἐπὶ δένδρον, τουτέστιν, ὑπεραρθῶ τῶν γηγένων, καὶ μετεωρισθῶ πρὸς τὰ ἐπουράνια. Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς θεάσεται με γνησίως, καὶ καλέσει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ μὴν παρ' ἐμοὶ ποιήσει. Οἶκος γὰρ θεοῦ ὁ τοιοῦτος γίνεται.

11 Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε παραβολὴν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν αὐτοὺς, ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι.

Ἀκούοντές τινες τῶν Ἰουδαίων πολλάκις αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι

(α) Ματθ. ΙΕ', 24.

ἡγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὑπέλαβον, ὅτι διὰ τοῦτο ἄναισι
νῦν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἵνα βασιλεύσῃ ἐν αὐτῇ. Ὅπερ γνοὺς αὐ-
τὸς, διὰ παραβολῆς διορθοῦται τὴν ἐσφαλμένην ὑπόληψιν αὐ-
τῶν, ἐμφαίνων, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου
τούτου, ἀλλ' οὐράνιος καὶ αἰδῖος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΖ'.

Περὶ τοῦ πορευθέντος λαβεῖν ἑαυτῷ
βασιλείαν.

12 Εἶπεν οὖν· Ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς
χώραν μακράν,

ἑαυτὸν ὑποδολῶν, ἀνθρώπον μὲν, ὡς ἐνανθρωπήσαντα· εὐγενῆ
δὲ, ὡς υἱὸν τοῦ θεοῦ· ἐπορεύθη δὲ εἰς χώραν μακράν, μετὰ
τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὡς
γὰρ ἤδη γεγενημένα λέγει τὰ μέλλοντα.

12 Λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν,

Ἦν ἔλαβεν, ὡς ἄνθρωπος, περὶ ἧς εἶρηκε Δαυὶδ· Ὁ Κύριος
ἐβασίλευσε (α). Καὶ αὖθις· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου·
Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπό-
διον τῶν ποδῶν σου (β).

12 Καὶ ὑποστρέψαι.

Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν αὐτοῦ.

(α) Ψαλμ. ηβ', 1. (β) Ψαλμ. Ρθ', 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΖ'.

Περὶ τῶν λαβόντων τὰς δέκα μνᾶς.

13 Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς
δέκα μνᾶς,

Ὁ δέκα ἀριθμὸς ἐνταῦθα πλήθους μόνον ἐμφαντικὸς ἔστιν,
ἐπὶ τε τῶν δούλων, ἐπὶ τε τῶν μνῶν. Ἡ μνᾶ δὲ ἦν εἶδος ἀρ-
γυρίου. Δούλους μὲν οὖν λέγει, πάντας τοὺς διδασκάλους τῶν
πιστῶν· μνᾶς δὲ, τὰ πνευματικὰ χαρίσματα.

13 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.

Πραγματεύσασθε διὰ τῶν χαρισμάτων τὴν σωτηρίαν τῶν
ἀνθρώπων.

14 Οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν,

οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ Ἰουδαῖοι.

14 Καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέγοντες·
Οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Καὶ πρότερον γὰρ πρὸς τὸν Πιλάτον ἔλεγον· Οὐκ ἔχομεν βα-
σιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα (α)· καὶ ὕστερον πύχοντο πρὸς τὸν θεόν
καὶ πατέρα, σθεσθήναι αὐτοῦ καὶ τὴν μνήμην (1).

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν
βασιλείαν,

Περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ὁ λόγος, ὅτι ἐπανελεύσεται μετὰ
δυναμείως πολλῆς καὶ δόξης, καὶ καθίσει ἐπὶ θρόνον δόξης
αὐτοῦ.

(α) Ἰωαν. Ιθ', 15. (1) Εἰς ποῖον χωρίον τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἀναφέρεται
ὅ,τι λέγει ἐνταῦθα ὁ Εὐθύμιος, ἄγνωστον. Ὁ Ἐντένιος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μετά-
φρασιν φέρει τοῦ Ἱερεμίου Κεφ. ΙΑ'. Ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων φέρεται
μὲν ἐνίοτε, ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἤθελον ἐξαλεῖψαι τὴν μνήμην τοῦ
ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδαμοῦ προστίθεται, ὅτι καὶ πύχοντο περὶ τούτου
πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα.

15 Καὶ εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους; οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον· ἵνα γινῶ, τίς τί διεπραγματεύσατο.

Τότε γὰρ λογοθετῶν ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

16 Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων· Κύριε, ἡ μνα σου προσειργάσατο δέκα μνάς.

Διὰ τῆς δεκάδος τὸ πολὺ τοῦ κέρδους ἐσήμανεν.

17 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Εὖ ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου,

Εὖ σοι, ὅτι ἐν μιᾷ μνα σπουδαῖος ἐγένου.

17 Ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

Διὰ τῆς ἐξουσίας τῶν δέκα πόλεων τὸ πολὺ τῆς τιμῆς καὶ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας ἐνέφηνεν.

18 Καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων· Κύριε, ἡ μνα σου

19 ἐποίησε πέντε μνάς. Εἶπε δὲ καὶ τούτῳ· Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων.

Αναλόγως τῷ μέτρῳ τῆς ἐκάστου σπουδῆς καὶ τοῦ κέρδους παραμετρεῖται καὶ ἡ τιμὴ καὶ εὐεργεσία.

20 Καὶ ἕτερος ἦλθε, λέγων· Κύριε, ἰδοὺ, ἡ μνα σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ·

Σουδαρίον, τὸ παρ' ἡμῖν μικρὸν φακιόλιον· ἀναγωγικῶς δὲ τὸ σουδαρίον ἐνταῦθα, ἡ ἀργία καὶ ἀχρηστία.

21 Ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἶρεις δὲ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις δὲ οὐκ ἔσπειρας.

Ὡς γὰρ, ὅτι μόνη ἡ σπουδὴ τῶν ἐμπορευομένων, ἀνευ τῆς ἐκ θεοῦ βοηθείας, κατορθοῖ τὸ πᾶν, καὶ ὅτι αὐστηρὸς ὢν, ἀπαιτεῖ τὰ ἑτέροις ἐπικτηθέντα, εἰς ἃ αὐτὸς οὐδὲ τί συνήργησε. Ταύτην δὲ τὴν ἀπολογίαν ἐσχημάτισεν ἡ παραβολή, δεῖξαι βου.

λομένῃ, ὅτι οὐδὲν οἱ τοιοῦτοι εὐλογον ἀπολογήσασθαι δύνανται, καὶ ὅτι, ὅσα ἂν ἀπολογήσωνται, κατ' αὐτῶν πάντα περιτραπήσονται, καὶ ἄκουε τῶν ἐξῆς.

22 Λέγει δὲ αὐτῷ· Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε·

Ἐκ τῶν λόγων σου.

22 Ἦδεις, ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἴρων δ

23 οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων δὲ οὐκ ἔσπειρα· καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν,

Ἐπὶ τραπεζίτας. Οἷτοι δ' ἂν εἶεν οἱ δυνάμενοι διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Λέγει τοίνυν, Ὅτι, ἐπεὶ τοιοῦτόν με ἐγίνωσκας, καίτοι μὴ τοιοῦτον ὄντα, διὰ τί οὐ μᾶλλον κατεβάλου τὸ δοθέν σοι χάρισμά μου ἐπὶ τραπεζίτας; Ἐδὲ γάρ σε πᾶν τὸ σὺν ποιῆσαι, τὸ δὲ λοιπὸν ἐμοὶ καταλιπεῖν, τὸ εὐχερέστερον τέως διαπράξασθαι, τὸ δὲ δυσχερέστερον ἐμοὶ ἐπιτρέψαι, λέγω δὴ, τὴν ἀπαίτησιν.

23 Καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό;

Εἰσέπραξα, ἀπήτησα. Δάνειον μὲν οὖν, ἡ διδασκαλία· τόκος δὲ τοιοῦτου δανείου, αἱ ἐκ διδασκαλίας ἀρεταί. Τόκον δὲ, τὴν ἐπικερδίαν ἀπλῶς ὠνόμασε, τῇ συνηθείᾳ χρησάμενος.

24 Καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν·

Τοῖς ὑπηρετοῦσιν ἀγγέλοις.

24 Ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μναν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνάς ἔχοντι.

Ἀρατε ἀπ' αὐτοῦ τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας, καὶ δότε αὐτὸ εἰς προσθήκην τιμῆς τῷ ἔχοντι τὰς δέκα μνάς.

25 Καὶ εἶπον αὐτῷ· Κύριε, ἔχει δέκα μνάς.

Ἐχει ἀρκούσαν τιμὴν.

26 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται·

Οἱ μὲν παρεστῶτες εἶπον, ὅτι ἔχει ἀρκοῦσαν τιμὴν· αὐτὸς δὲ ῥησιν, ὅτι Παντὶ τῷ ἔχοντι σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν, δοθήσεται τιμὴ καὶ περισσοτέρα τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτῷ.

26 Ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν, ὡς εἴρηται, καὶ ὁ ἔχει χάρισμα διδασκαλίας, ἀφαιρεθήσεται, οἷα μὴ χρησαμένου αὐτῷ.

Ἀλλὰ διὰ τί περὶ μόνων τριῶν δούλων εἰπὼν, τοὺς ἄλλους ἀφῆκε; Διότι εὐχερές ἐστιν ἐκ τούτων καὶ περὶ ἐκείνων μαθεῖν. Ὅσοι μὲν γὰρ ἐπραγματεύσαντο, ἀναλόγως τῷ κέρδει λήφονται τὰς τιμὰς· ὅσοι δὲ ἀργὸν καὶ ἄχρηστον ἔσχον τὸ χάρισμα, τὰ ὅμοια τῷ δηλωθέντι πείσονται.

Ἐν δὲ τῷ ἐξηκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον παραβολὴν τοιαύτην εἰπὼν, ἐπὶ τέλους προσέθηκεν· ὅτι Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (α). καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν τῶν ῥητῶν τούτων ἐρμηνείαν.

27 Πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.

Ἡ κατασφαγὴ αὕτη ἢ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κόλασιν τῶν Ἰουδαίων παραδολοῖ, ἢ τὴν ἐν τοῖς χρόνοις Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου πανωλεθρίαν αὐτῶν.

28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

Σπεύδων ἐπὶ τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρόν.

(α) Ματθ. ΚΒ', 30.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΗ'.

Περὶ τοῦ πώλου.

- 29 Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθθαυχὴ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλε
30 δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰπὼν· Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην· ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὕρησете πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων
31 ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ· Διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ· Ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.

Τοῦτο τὸ κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν πέμπτον εὕρησις ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ἐν ᾧ πᾶσα κατὰ λόγον ἡ ἐξήγησις ἐξετέθη.

- 32 Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι, εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. Λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς· Τί λύετε τὸν πῶλον;
34 Οἱ δὲ εἶπον· Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει. Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν·

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

- 35 Καὶ ἐπιβρίψαντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον,
36 ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννυσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

Ἰπεστρώννυσαν ταῦτα ὁ πλείστος ὄχλος, ὡς εἶπε Ματθαῖος. Ἐν ἐκείνῳ δὲ καὶ περὶ τούτων εὕρησις.

- 37 Ἐγγίζοντας δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων,

Ὡς εἶδον θαυμάτων ἐν τῷ τότε καιρῷ. Θαῦμα γὰρ τὸ προεῖ-
(ΤΟΜ. Β'.)

πεῖν περὶ τοῦ πώλου καὶ τῶν κυρίων αὐτοῦ, τὸ βαίνειν αὐτὸν εὐτάκτως, ἀδάμαστον ὄντα, τὸ συγκινηθῆναι τὸν ὄχλον εἰς τοσάτην τιμὴν καὶ τηλικαύτην εὐφημίαν αὐτοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

38 Λέγοντες· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου·

Ὁ δὲ Ματθαῖος εἶπεν, ὅτι οἱ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες τοῦτο (α)· καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ὁλὴν ἐξήγησιν τῶν ῥητῶν τούτων, ἄχρι τοῦ· Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσεῖσθη πᾶσα ἡ πόλις (β).

38 Εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐξηγήσει καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν. Βλέποντες γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς ὄχλους οὕτω ποιῶντας, καὶ οὕτω κρᾶζοντας, συνηγάλλοντο, καὶ ὁμοίως ἐβόων, συνενθουσιῶντες αὐτοῖς.

39 Καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

40 Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Λέγω ὑμῖν ὅτι, ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ ἀκολουθῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης (γ). Ἐν ἐκείνῃ γὰρ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν καὶ ἐσαφηνίσθησαν.

41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, Γινώσκων αὐτὴν δι' ὑπερβολὴν πονηρίας ἐκτριβησομένην, ἀνθρωποπρεπῶς κλαίει ταύτην δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος, ἐνδεύκνόμενος κἀντεῦθεν, οἷα σπλάγχνα εἶχε περὶ τοὺς ἀγνώμονας Ἰουδαίους.

42 Λέγων· Ὅτι εἰ ἔγνων καὶ σὺ, καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου·

(α) Ματθ. ΚΑ', 9.

(β) Ματθ. ΚΑ', 10.

(γ) Ματθ. ΚΑ', 11.

Ἐλλειπτικὸς ὁ λόγος· ἔλλειπει γὰρ τὸ, οὐκ ἂν ἀπόλοιτο· Εἰώθασι γὰρ οἱ κλαίοντες ἐπικρόπτεσθαι τοὺς λόγους ὑπὸ τῆς τοῦ πάθους σφοδρότητος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ ἔγνων καὶ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τούτέστιν, ἐν τῷ καιρῷ σου τούτῳ; καθ' ὃν ἐγὼ ἐπιδημῶ· σὺς γὰρ οὗτος· ὅτι διὰ σέ προηγουμένως ἐνηνθρώπησά τε καὶ ἐπεδήμησα· εἰ ἔγνων τὰ πρὸς εἰρήνην σου, τὰ εἰρηνεύοντά σε πρὸς θεόν, ἅτινά εἰσιν ἡ εἰς ἐμὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πίστις, καὶ ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐμοῦ κηρύγματος; οὐκ ἂν ἀπόλοιτο. Τὸ δὲ, καί γε, περιττὸν κεῖται, ἰδίωμα τῆς ἑβραϊκῆς ὃν συγγραφῆς.

42 Νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.

Ἐκρύβη ταῦτα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς σου, ἤγουν, παρωράθησαν.

43 Ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι·

Ταῦτα, ὡς ἀπὸ ἀρχῆς ιδίας, ἀναγνωστέον. Τὸ γὰρ, ὅτι, προφητικόν ἐστιν ἐνταῦθα καὶ διηγηματικόν. Ἡμέρας μὲν οὖν λέγει, τὰς τῆς πολιορκίας· ἐχθροὺς δὲ αὐτῆς, τοὺς Ῥωμαίους, ὕστερον χαλεπήναντας.

43 Καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν·

44 καὶ ἐδαφιοῦσι σε, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί·

Καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, ἐδαφιοῦσι δηλονότι.

44 Καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοί λίθον ἐπὶ λίθῳ·

Σύνθεσιν λίθων, ἤγουν, οἰκοδόμημα.

44 Ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Διότι οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιμελείας σου. Ὁ γὰρ καιρὸς τῆς ἐπιδημίας μου, καιρὸς ἦν τῆς ἐπιμελείας καὶ σωτηρίας σου.

45 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς

46 πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, λέγων αὐτοῖς· Γέγραπται· «Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.»

Πλατύτερον ἔγραψε περὶ τούτων ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

47 Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπο-
48 λέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ. Καὶ οὐχ εὗρισκον τὸ τί ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

Διδασκόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΘ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ γραμματέων.

ΚΕΦ. XX, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

Ἐρπεται περὶ τούτων ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἐρωτήσω ὑμᾶς
4 καὶ γὰρ ἓνα λόγον· καὶ εἰπατέ μοι· Τὸ βάπτισμα Ἰω-
5 ἄνου ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ συνελόγισαν τὸ πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες· Ὅτι ἐὰν εἰ-

πωμεν· Ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ· Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν δὲ εἴπωμεν· Ἐξ ἀνθρώπων· πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· πεπεισμένος γάρ ἐστιν, Ἰωάννην προσήτην εἶναι.

Ἀκολουθῶς ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ἐσαφηνίσθησαν.

7 Καὶ ἀπεκριθῆσαν, μὴ εἰδέναι πότεν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς
8 εἶπεν αὐτοῖς· Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Ομοίως καὶ ταῦτα, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ο'.

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

9 Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἀνθρωπὸς τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκανούς.

Αὕτη ἡ παραβολὴ πεντηκοστὸν ἐστὶ κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ταύτης ἐξήγησιν, λεπτομερῶς ἐκτεθειμένην.

10 Καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωρούς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοί, δείχνοντες αὐτὸν, ἐξαπέστειλαν
11 κενόν. Καὶ προσέθετο πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ, κάκεινον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες, ἐξαπέστειλαν
12 κενόν. Καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ, καὶ τοῦτον τραυματίσαντες, ἐξέβαλον.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ἡρμηνεύθησαν.

13 Εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· Τί ποιήσω;

πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἵσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

- 14 Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοί, διελογίζοντα πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. Καὶ ἐκβαλόντες αὐτόν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

- 15 Τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;
16 Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. Ἀκούσαντες δὲ εἶπον· Μὴ γένοιτο!

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ μετὰ ἀκριθείας ἐρρήθη.

- 17 Ὁ δὲ, ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε· Τί οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον τοῦτο· «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας»·

Ἐπεὶ καὶ περὶ τούτων.

- 18 Ἦς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσῃ αὐτόν.

Ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ καὶ τὸ λειπόμενον τῆς δαυϊτικῆς ταύτης προφητείας προσθεῖς, εἶτα εἰπὼν· Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ὀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεῖα τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνεϊ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς (α). τότε ἐπήγαγεν· ὅτι Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσῃ αὐτόν (β). Ἔστι τοίνυν τὰ μὲν τοῦ Ματθαίου, ἀκριβεία ἀπαγγελίας· τὰ δὲ (γ)

(α) Ματθ. ΚΑ', 43. (β) Μκθ. ΚΑ', 44. (γ) τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Λουκᾶ, πρὸς τῷ Ἐντεῖμ. Ἀνεγινώσκονται δὲ ταῦτα Μαρκ. ΙΒ', 10.

τοῦ Λουκᾶ, συντομία ἀπαγγελίας, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

Παρὰ πᾶσι δὲ τοῖς εὐαγγελισταῖς εὐρίσκωμεν τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν, ἐκαστοῦ αὐτῶν, ποτὶ μὲν ἀκριδῶς, ποτὶ δὲ συντόμως ἀπαγγέλλοντος. Τὸ μὲντοι προκείμενον ῥητόν, ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἡρμηνεύεται, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

- 19 Καὶ ἐξήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ· καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἐγνώσαν γάρ, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπε.

Καὶ ταῦτα σαρξέστερον ὁ Ματθαῖος ἱστορήσεν ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΑ'.

Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆνσον.

- 20 Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι· ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου, εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτόν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος.

Φησὶν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ πεντηκροστοῦ πρώτου κεφαλαίου αὐτοῦ· Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι, συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτὸν παριδεύωσιν ἐν λόγῳ, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνὰ γυνθὴ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν, καὶ εὐρήσεις ἐκεῖ καὶ τὴν τῶν παρόντων ῥητῶν σαφήνειαν.

- 21 Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες· Διδάσκαλε, οἷδαμεν, ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ

(α) Ματθ. ΚΒ', 15.

22 διδάσκεις. Ἐξέστιν ἡμῖν, Καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὐ;
 Ἐν τῷ πεντηκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ περὶ τούτων σαφέστε-
 ρον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος, καὶ ζήτησον ἐκεῖ ὁμοίως τὴν ἑρμηνείαν.
 23 Κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν, εἶπε πρὸς
 24 αὐτούς· Τί με πειράζετε; Ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον·
 τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν; Ἀποκριθέντες δὲ
 25 εἶπον· Καίσαρος. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀπόδοτε
 τοῖνυν τὰ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ
 26 θεῷ. Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος
 ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάζαντες ἐπὶ τῇ ἀπο-
 κρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ ταῦτα πάντα ἐμνημονεύθησάν τε
 καὶ ἡρμηνεύθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΒ΄.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

27 Προσελθόντες δὲ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ ἀντι-
 λέγοντες, ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτόν,
 28 λέγοντες· Διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν· «Ἐάν
 τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος
 ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν
 γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.»
 29 Ἐπτά οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος, λαβὼν γυ-
 30 ναῖκα, ἀπέθανεν ἄτεκνος. Καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος
 31 τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. Καὶ ὁ
 τρίτος ἔλαβεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ·
 32 οὐ κατέλιπον τέκνα, καὶ ἀπέθανον. Ὑστερον δὲ
 33 πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει,

τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν
 γυναῖκα.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, πεντηκοστὸν τρίτον ἐστὶ παρὰ τῷ Ματ-
 θαίῳ, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν ὅλην ἐξήγησιν.

34 Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οἱ υἱοὶ
 τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκονται·

Οἱ τοῦ κόσμου τούτου, οἱ τῆς ζωῆς τῆς αὔρας.

35 Οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν,
 καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν,

36 οὔτε ἐκγαμίσκονται· οὔτε γὰρ ἀποθάνουσιν· ἔτι δύν-
 νανται· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι· καὶ υἱοὶ εἰσι τοῦ θεοῦ,
 τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

Παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύ-
 νηθησαν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ, ἔνθα κεῖται τό· Ἐν γὰρ
 τῇ ἀναστασει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, καὶ τὰ
 ἐξῆς (α).

37 Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωσῆς ἐμήνυσεν
 ἐπὶ τῆς βάρου,

Ἐδήλωσεν ἐπὶ τῆς γραφῆς τῆς βάρου· αὕτη δὲ ἐστὶν ἐν
 τῇ βίβλῳ τῆς ἑξῆς (β).

37 Ὡς λέγει Κύριον, τὸν θεὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν θεὸν

38 Ἰσαὰκ, καὶ τὸν θεὸν Ἰακώβ. Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι
 νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.

Καὶ περὶ τούτων ἀκολουθῶς ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ
 Ματθαίου εἴρηται, καὶ ζήτησον ἐκεῖ.

39 Ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων, εἶπον· Δι-

40 δάσκαλε, καλῶς εἶπας. Οὐκέτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν, ἔνθα τό· Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓ΄.

Ερώτησις πρὸς τοὺς Φαρισαίους, πῶς ἐστὶν υἱὸς Δαυὶδ ὁ Χριστός;

41 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Πῶς λέγουσι, τὸν Χριστὸν
42 υἱὸν Δαυὶδ εἶναι; Καὶ αὐτὸς Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ
ψαλμῶν· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ
43 δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπό-
44 διον τῶν ποδῶν σου.» Δαυὶδ οὖν Κύριον αὐτὸν κα-
λεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;

Ματθαῖος δὲ φησιν ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ αὐτοῦ κεφαλαίῳ·
«ὅτι Συνηγμένων τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰη-
σοῦς λέγων· Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τίνος υἱὸς
ἐστι; καὶ τὰ ἐξῆς (6), καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐκεῖ πάντα κατὰ λόγον.

45 Ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθη-
46 ταῖς αὐτοῦ· Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν
θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλοῦντων
ἀσπασμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας
ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς
δεῖπνοις.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν
ἐξήγησιν τοῦ· Πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ

(*) Ματθ. ΚΒ', 33. (6) Ματθ. ΚΒ', 41.

μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν, καὶ τὰ
ἐξῆς (α), καὶ εὐρήσεις περὶ πάντων.

47. Οἱ κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προ-
φάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήψονται περισ-
σότερον κρίμα.

Ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπε καὶ
πρὸς τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους· Οἶαί ὑμῖν, γραμματεῖς
καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν
κηρῶν, καὶ τὰ ἐξῆς (ε), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΔ΄.

Περὶ τῆς χήρας τῆς τὰ δύο λεπτά βαλούσης.

ΚΕΦ. XXI, 1 Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας
τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους.
2 Εἶδε δὲ καὶ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο
3 λεπτά· καὶ εἶπεν· Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα
4 ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν. Ἄπαντες
γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον
εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήμα-
τος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλε.

Περὶ ταύτης καὶ ὁ Μάρκος διέλαβεν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ
πρώτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ὅλην ἐξήγησιν.

5 Καὶ τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις κα-
6 λοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε· Ταῦτα, ὁ
θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι, ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται
λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν τῷ τέλει τοῦ πεντηκοστοῦ

(α) Ματθ. ΚΓ', 5. (6) Ματθ. ΚΓ', 13

ἐκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· *Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ καὶ προσῆλθεν οἰμαθῆναι αὐτοῦ, ἐπιδείξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ(α).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΕ'.

Ἑρώτησις περὶ συντελείας.

7 Ἐπρωτότησαν δὲ αὐτόν, λέγοντες· *Διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;*

Φησὶν οὖν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηκостῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ· ὅτι *Καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶτος (β); καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξηγήσιν.*

8 Ὁ δὲ εἶπε· *Βλέπετε, μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· Ὅτι ἐγὼ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε. Μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.*

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύθησαν.

9 Ὅταν δὲ ἀκούσῃτε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον· ἀλλ'

10 οὐκ εὐθὺς τὸ τέλος. Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν·

11 σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ ἔσονται· φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μέγала ἔσται.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

(α) Ματθ. ΚΔ', 1.

(β) Ματθ. ΚΔ', 3.

12 Πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

13 Ἀποθήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.

Εἰς διαμαρτυρίαν, εἰς ἔλεγχον τῶν μὴ πιστευσάντων, ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὅτι οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ κηρύγματος. Ἡ, Ἀποθήσεται ὑμῖν τὰ παρ' ἐκείνων ἐπικρόμενα εἰς μαρτυρικὴν δόξαν.

14 Θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.

Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν (1), ἀντὶ τοῦ, διαθέσθε, πείσατε· ἢ θέσθε εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν.

15 Ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἥ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν, οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.

Στόμα μὲν λέγει, τοὺς λόγους· σοφίαν δὲ, τὰς ἐννοίας τῶν λόγων.

16 Παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ ἀδελφῶν, καὶ συγγενῶν, καὶ φίλων· καὶ θανατώσουσιν ἑξ ὑμῶν.

17 Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὀνομά μου.

Ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

18 Καὶ θριξέξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀποδῆται. *Καὶ ὄντως πολλοὶ τῶν πιστῶν, εἰς πῦρ ἐμῆλθόντες, οὐδὲ τρίχα ἀπώλεσαν. Ὅθεν φανερόν, ὅτι καὶ, εἴ τις ἀφῆρθε τί τοῦ σώματος, κατὰ συγχώρησιν θεοῦ τοῦτο πάντως ὑπέστη· ποτὲ μὲν γὰρ τὴν οἰκείαν ἐπεδείκνυτο δύναμιν· ποτὲ δὲ συν-*

(1) Ὁ Εὐθύμιος· ἀνέγνωσεν ἄρα ἐσφαλμένως, *Θέσθε οὖν τὰς καρδίας, ἀντὶ τοῦ, εἰς τὰς καρδίας.*

εχώρει τῇ σαρκὶ πάσχειν κατὰ φύσιν. Εἰπὼν οὖν, ὅτι Καὶ θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται, ἐδήλωσεν, ὅτι τε παντοδύναμός ἐστι, καὶ ὅτι ἀντιλήψεται τούτων, καὶ προθυμίαν αὐτοῖς ἐνέβαλεν.

19 Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Κτήσασθε, ἦτοι, σώσατε· εἰ δὲ τὰς ψυχὰς, πάντως καὶ τὰ σώματα. Γέγραπται γάρ ἐν τῷ προειρημένῳ κεφαλαίῳ· ὅτι ὁ ἐπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται (α).

20 Ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλὴμ, τότε γινώτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς.

Ὁ δὲ Ματθαῖος ἐν τῷ ἤδη λεχθέντι κεφαλαίῳ ἕτερον ἀναγράφει σημεῖον, λέγων· ὅτι Ὅταν ἴδῃτε τὸ δόελυγμα τῆς ἐρημώσεως, καὶ τὰ ἐξῆς (β), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν ῥητῶν ἐκείνων.

21 Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ζήτησον.

21 Καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκχωρεῖτωσαν.

Τὸ αὐτὸ λέγει πάλιν, εἰς βεβχίωσιν τοῦ λόγου.

21 Καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν.

Τοῦτο παρέλιπον Ματθαῖος καὶ Μάρκος, ὥσπερ καὶ οὗτος, ὅ εἶπον ἐκεῖνοι, λέγω δὲ τὸ, Ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβαινέτω, ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρέψάτω ὀπίσω, ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ (γ).

22 Ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταὶ εἰσι,

Τῆς τοῦ δεσποτικοῦ φόνου.

(α) Ματθ. ΚΔ', 13. (β) Ματθ. ΚΔ', 15. (γ) Ματθ. ΚΔ', 17. 18. Μάρκ. ΙΓ', 15. 16.

22 Τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα.

Ἰπὲρ τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ ἐν ταῖς βίβλοις, τοῦ τε Δανιὴλ καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν, περὶ τῆς τοιαύτης ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ γεγραμμένα.

23 Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις·

Παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τοῦτο σεσχρήνισται ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

23 Ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργή

24 ἐν τῷ λαῷ τούτῳ· καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.

Φησὶν ὁ Ματθαῖος· ὅτι Ἔσται τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται (α). Ἀπὸ γοῦν τῆς ἐκείσε κειμένης ἐρμηνείας διαγνωσθήσονται καὶ ταῦτα.

25 Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἀστροῖς· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχή ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἡχούσης

26 θαλάσσης καὶ σάλου· ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Ταῦτα περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας φησί. Ζήτησον δὲ ὁμοίως παρὰ τῷ Ματθαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Εὐθέως δὲ μετὰ τῇ θλίψει τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ αἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ (β), καὶ τὴν τοῦ ἐφεξῆς ῥητοῦ, καὶ εὐρήσεις καὶ περὶ τούτων.

(α) Ματθ. ΚΔ', 21. (β) Ματθ. ΚΔ'. 24—29.

27 Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

Πάλιν ἐκεῖ καθεξῆς ἀνάγνωθι τὰς ἐξηγήσεις, ἀναγκαίως ὄσας, ἄχρι τοῦ· Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν (α).

28 Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρω-

29 σις ὑμῶν. Καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδετε τὴν

30 συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα· ὅταν προβάλῃσιν ἤδη, βλέποντες ἅψ' ἑαυτῶν γινώσκετε, ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ

31 θέρος ἐστίν. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Αὐθις ἐκεῖ τὴν ἐπιλοιπον ἐξήγησιν ἀναγνωστέον, ἄχρι τοῦ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται (β). Ἐν ἐκείνῃ γὰρ ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύθησαν, ὡς εἰκός.

32 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη,

33 ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

34 Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρηνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιω-
τικαῖς· καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

35 Ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθη-

36 μένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ, δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῇτε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι,

Ἐν τῷ πεντηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζή-

(α) Μαθ. ΚΔ', 32.

(β) Μαθ. ΕΔ', 34.

τησον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἰδατε, ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται (α). Ἐν αὐτῇ γὰρ ταῦτα μνήμης καὶ ἐπιλύσεως τετυχήκασι. Σημειώσιον δὲ, ὅτι οὐ μόνον ἡ μέθῃ, ἀλλὰ καὶ αἱ μερίμναι τοῦ θίου βαπτίζουσι τὴν ψυχὴν, καὶ καταποντίζουσι τὸν νοῦν.

36 Καὶ σταθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Παραστῆναι τῷ Χριστῷ μετὰ τῶν ἀγγέλων.

37 Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων·

Δι' ὠφέλειαν τῶν ἐκεῖ συνερχομένων.

37 Τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ὑψίλιζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν.

Διὰ τὸ ἀπερίσπαστον καὶ ἐπιτήδειον εἰς προσευχὴν οὐχ ἦτον δὲ καὶ εἰς μυστικωτέραν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν. Διὰ τὸν γὰρ, ὅτι μετ' αὐτῶν ἐξήρχετο ἐκεῖ καὶ ὑψίλιζετο.

38 Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθηριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

Εἰ ὁ λαὸς ἐκεῖνος οὕτως ἐποίει, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς χρὴ, τὸν οἰκειότερον λαόν, ὀρθηρίζειν πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἐπὶ τῷ ἀκούειν αὐτοῦ, διὰ τῶν θείων Γραφῶν διδάσκοντος, καὶ μὴ μόνον ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ὑπακούειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΣ'.

Περὶ τοῦ πάσχα.

ΚΕΦ. XXII, Γ Ἦγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἁζύμων, ἡ λεγομένη πάσχα.

Ἑορτὴ τῶν ἁζύμων ἐλέγετο καὶ ἡ τοῦ πάσχα ἑορτὴ· διότι

(α) Μαθ. ΚΔ', 42.

κατὰ τὸ πάσχα τοῖς τοῦ ἀμνοῦ κρέαςι καὶ ἄζυμα συνήθισαν. Λοιπὸν οὖν, τότε πρῶτον γενομένοι τῶν ἁζύμων, ἄζυμα καὶ τὸ πάσχα κατωνόμαζον.

Ἐτέρα δὲ ἦν ἡ κυρίως ἐορτὴ τῶν ἁζύμων, ἡ μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ πάσχα, περὶ ἧς εἴρηται πλατύτερον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κερχλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα τὸ· Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἁζύμων προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Πού θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα (α);

2 Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ, πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν.

Ἐζήτουν τὸ, πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, κρυφίως ἢ εὐαφρόμως, δηλονότι. Ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν, φανερώς ἢ ἀναφρόμως ἀνελεῖν αὐτόν.

3 Εἰσῆλθε δὲ ὁ σατανᾶς εἰς Ἰούδα τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα.

Ἰωάννης δὲ φησιν· ὅτι Μετὰ τὸ ψῶμιον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς (β). Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἐναντιολογία· πρότερον μὲν γὰρ ὁ σατανᾶς ἀπόπειραν ἐποιήσατο καὶ διεκωδώνισε (1) τὸν ἄθλιον· ὕστερον δὲ γνοὺς ἀφορισθέντα, ὡς ἀδιόρθωτον, θαρρόνως ἐπεπλήθησεν, ὡς καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εἰρήκαμεν, πλὴν οὐχ ὥστε δαιμονῶν αὐτόν, ἀλλ' ὥστε κατακυριεύειν καὶ δουλαγωγεῖν αὐτόν. Ἰσκαριώτην μὲν οὖν εἶπε τοῦτον, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἄλλου Ἰούδα. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τῶν δώδεκα, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πρώτου χοροῦ τῶν μαθητῶν ἦν.

4 Καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ, πῶς αὐτόν παραδῶ αὐτοῖς.

Τοῖς στρατηγοῖς, τοῖς φυλάσσουσι τὸ ἱερόν. Συνέπνευσαν γὰρ

(α) Ματθ. Κς', 17. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 27. (1) Συχνάκις μεταχειρίζεται καὶ ὁ Χρυσόστομος τὴν φράσιν ταύτην. 1δ. καὶ Τόμ. Α. Σελ. 528.

καὶ οὗτοι τοῖς μισθούνοις, ἀναπεισθέντες χρήμασι. Παραδῶ δὲ, ἀντὶ τοῦ, παραδώσει.

5 Καὶ ἐχάρησαν· καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.

Ως ἐζήτει.

6 Καὶ ἐξωμολόγησε·

Ἐκ καρδίας ὡμολόγησε (1), βεβαίως ἐπηγγέλματο.

6 Καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτόν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.

Εὐκαιρίαν, εἶπουν, ἐπιτήδειον καιρόν. Ἄτερ δὲ ὄχλου, ἀντὶ τοῦ, χωρὶς θορύβου (2).

7 Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἁζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

Τὸ, ἦλθεν, ἐνταῦθα τὸ, ἐπλησίασε, δηλοῖ. Ἦλθε γὰρ εἶπε, διὰ τὴν ἄγαν ἐγγύτητα. Ἐτερον δὲ τὸ, ἡγγίζεν, ὅπερ ἄνω εἴρηκεν, καὶ ἕτερον τὸ, ἐπλησίασεν, ὅπερ ἐνταῦθα δηλοῦται. Τὸ, ἐπλησίασε, γὰρ ἐγγύτερόν ἐστι τοῦ, ἡγγίζε. Διὸ ἐνθα μὲν ἔταξε τὸ, ἡγγίζε, πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦν· πρὸ δύο γὰρ ἡμερῶν ὁ Ἰούδας συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατηγοῖς· ἐνθα δὲ δηλοῦται τὸ, ἐπλησίασε, πρὸ μιᾶς ἐστί. Πρὸ μιᾶς γὰρ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰς ἐτοιμασίαν τοῦ πάσχα, καθὼς μεμαθήκαμεν παρὰ Ματθαίου καὶ Μάρκου.

8 Καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην, εἰπών· Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν.

Κατὰ τὸν νόμον.

(1) Ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 510. C. ἐρμηνεύει τὸ, ἐξωμολόγησε, συνεζώνησε, καὶ ἐπιφέρει αὐτοῦ γὰρ σήμαίνει τὸ, ἐξωμολόγησεν, ἀντὶ τοῦ, τελείας ὁμολογίας καὶ συνθήκας ἐποιήσατο.

(2) Ὁ Θεοφύλακτος· καταμόνας.

9 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν;

Οὕτε γὰρ αὐτὸς εἶχεν ἴδιον καταγώγιον, οὔτε μὴν αὐτοὶ, πᾶν ἤδη ἀποταξάμενοι.

10 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἴδού, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ εἰσ-

11 πορεύεται· καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας· Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος· Ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα,

12 ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; Καὶ ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον τὴν ἐξηγήσιν τοῦ Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ τὰ ἐξῆς (α). Ἐν ἐκείνῃ γὰρ περὶ τούτων πάντων ἐρρήθη.

13 Ἀπελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς· καὶ 14 ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέ- πεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.

Ἀκολουθῶς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

15 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν.

Σπουδῇ ἐσπούδασα τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ σταυρωθῆναι με, ἥτοι, πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ πάσχα· ἐν αὐτῷ γὰρ σταυρωθῆναι ἐμελλεν, ὡς ἀνέγνως παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ Ὁψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα (β).

16 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ,

(α) Ματθ. ΚΓ'. 18.

(β) Ματθ. ΚΓ', 20.

ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου (α). καὶ ἀνάρρωθι πᾶσαν, καὶ εὐρήσεις περὶ πάντων λεπτομερῶς.

17 Καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· Λά- θετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς.

Εντεῦθεν ἤρξατο τοῦ μυστικοῦ δείπνου.

18 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ.

Εν τῇ δηλωθείσῃ ἐρμηνείᾳ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν μετὰ καὶ τῶν ἐφεξῆς.

19 Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε· καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνη-

20 σιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵ- 21 ματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Πλὴν ἰδοὺ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Ἀνάρρωθι ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ τὴν ἐξηγήσιν τοῦ Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς (β). Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐφεξῆς, ἄχρι τοῦ· Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ἔρος τῶν ἐλαιῶν (γ)· καὶ εὐρήσεις περὶ πάντων ἀκριβῶς· οὐδὲν γὰρ ἀνεξέταστον ὑπελείφθη. Τὸ δὲ, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, πρὸς τὸ ποτήριον ἀποδεδόται· τὸ δὲ ποτήριον, τὸ αἶμα αὐτοῦ ἐστι.

(α) Ματθ. ΚΓ', 29.

(β) Ματθ. ΚΓ', 26.

(γ) Ματθ. ΚΓ', 30.

22 Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ, δι' οὗ πα-
ραδίδοται.

Φησὶ Ματθαῖος ἐν τῇ ἐξηκοστῇ τρίτῃ κεφαλαίῳ· Ὁ μὲν
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, καὶ
τὰ ἐξῆς (α). Ἐκεῖ οὖν καὶ ταῦτα ἐσαφηνίσθησαν.

23 Καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς, τὸ, τίς
ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.

Ματθαῖος μὲν καὶ Μάρκος πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου καὶ
τοῦ ποτηρίου φασὶν αὐτούς διαπορηθῆναι περὶ τούτου (β). Λου-
κᾶς δὲ καὶ Ἰωάννης μετὰ τὴν διανομήν (γ). Ἀπὸ οὖν, ὅτι
καὶ πρῶτον, καὶ ὕστερον τοῦτο γέγονε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΖ΄.

Περὶ τῶν φιλονεικησάντων, Τίς μείζων.

24 Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν
δοκεῖ εἶναι μείζων.

Καὶ ἄλλοτε περὶ τοιούτου πράγματος ἐπολυπραγμόνησαν, ὡς
φανερώτερον ἔγραψε Ματθαῖος ἐν τῇ τριακοστῇ ἐβδόμῃ κεφα-
λαίῳ αὐτοῦ· ἀλλὰ τότε μὲν, περὶ τοῦ, τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν
τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· νῦν δὲ, καθ' ἑτέραν αἰτίαν ἡ φιλο-
νεικία τούτοις ἐνέπεσεν, εἴπου, ἡ ἐξέτασις. Πληροφορηθέντες
γὰρ ἤδη περὶ τῆς τοῦ διδασκάλου τελευτῆς, ἐζήτησαν, τίς
ἐξ αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων, ἵνα διδάσκαλος γένηται τῶν
ἄλλων.

25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυρι-
εύουσιν αὐτῶν·

Διδάσκει λοιπὸν, ὡς ὁ προσεάναι τούτων μέλλων, οὐκ ὀφείλει

(α) Ματθ. Κς', 24. (β) Ματθ. Κς', 22. Μαρκ. ΙΔ', 19. (γ) Ἰωαν. ΙΓ', 22.

κυριαρχεῖν, ὡς δεσπότης· τοῦτο γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν ποιού-
σι, τετυφωμένοι ταῖς ἀρχαῖς, καὶ κατεπαιρόμενοι τῶν ἀρχομένων.

25 Καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται.

Ὡς δοκοῦντες μείζονες, ἢ καὶ ὡς φιλόδοξοι.

26 Ὑμεῖς δὲ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέ-
σθω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν.

Γενέσθω ταῦτα, ὅσον ἐπὶ μετριοφροσύνῃ. Νεώτερον δὲ λέγει,
τὸν ἑσχατον.

27 Τίς γὰρ μείζων; ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ
ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ
διακονῶν.

Ἐαυτὸν αὐτοῖς δίδωσιν ὑπόδειγμα τοῦ λόγου. Τούτων γὰρ
ἀνακειμένων, ὡς μείζονων ὑπ' αὐτοῦ κριθέντων, οὗτος διη-
κόνησεν, ὡς ἑσχατον ἑαυτὸν λογισάμενος, ὅτε ἔνιψεν τοὺς πό-
δας αὐτῶν.

28 Ὑμεῖς δὲ ἐστέ οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς

29 πειρασμοῖς μου. Καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέ-
θετό μοι ὁ πατήρ μου, βασιλείαν·

Διατίθεμαι ὑμῖν βασιλείαν, ἀντὶ τοῦ, ἐπαγγέλλομαι· βασι-
λείαν δὲ οὐράνιον, ἧς ταῖς ἐλπίσι διανευροῦσι τούτους ἔτι πρὸς
εὐψυχίαν καὶ ὑπομονήν.

30 Ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν
τῇ βασιλείᾳ μου·

Τῆς βασιλικῆς ἐκείνης, τῆς οὐρανίου. Εἰεν δ' ἐν τραπέζῃ
μὲν, τὰ αἰώνια καὶ ἀπόβροχτα ἀγαθὰ, τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς
ἀγαπῶσι τὸν θεόν· βρωσίς δὲ καὶ πόσις, ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν.

30 Καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα
φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ.

Τοῦτο ὑπέσχετο αὐτοῖς καὶ ἐν τῇ πεσσαρακοστῇ πρώτῃ κε-

φαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα γέγραπται τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, διατ καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ· (α) καὶ ἀνάγνωθι τὴν τούτων ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΗ'.

Περὶ τῆς ἐξαίτησεως τοῦ σατανᾶ.

31 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ, ὁ σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον.

Ἔθος γὰρ αὐτῷ τοὺς δοκιμωτέρους ἐξατεῖσθαι πρὸς πάλιν, ὡς τὸν ἰώβ. Σινιάσαι δὲ, ἀντὶ τοῦ, θορυβῆσαι, κυῖσαι, ταράττειν· (1)· σινίον γὰρ παρά τισι καλεῖται, τὸ παρ' ἡμῖν κόσμιον, ἐν ᾧ ὁ σῖτος τῇδε κάκεισε μεταφερόμενος ταράσσεται. Προλέγει δὲ αὐτοῖς περὶ τοῦ μέλλοντος πειρασμοῦ, ὅτε πάντες ἀφέντες αὐτόν, ἔφυγον.

32 Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου.

Ἐδεήθην τοῦ πατρός μου, φησὶν, ὡς ἄνθρωπος, ἵνα μὴ τέλεον ἀπολέσης τὴν πίστιν σου, τὴν εἰς ἐμέ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀρνήσεως.

32 Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.

Ἐπιστρέψας, μετὰ τὴν ἀρνήσιν δηλονότι, διὰ κλαυθμοῦ πικροῦ, τουτέστιν ἀποκαταστάς πάλιν εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Ἀδελφούς δὲ αὐτοῦ φησι, τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ἢ τοὺς μέλλοντας δι' αὐτοῦ πιστεῦειν.

(α) Ματθ. 10', 28.

(1) Παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ Τομ. 2'. Σελ. 785. D. θορυβῆσαι, κυῖσαι, καὶ ταράττειν.

33 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, μετὰ σοῦ εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.

Εἶδει, ταυτὰ παρὰ τῆς ἀποκαληθείας ἀκούσαντα, ἰσχυρὸν αἰτῆσαι παρ' αὐτοῦ καὶ βοηθεῖαν· ὁ δὲ μᾶλλον ὑπὸ θαρμύτης ἀντιτείνει, μηδὲν τριούτον παθεῖν.

34 Ὁ δὲ εἶπε· Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ μὴ φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρίς ἀπαρνῆσῃ, μὴ εἰδέναι με.

Σήμερον εἶπε, διὰ τὸ εἶναι τὴν ἐπιστάσαν νόμιμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Γράφει δὲ Ματθαῖος ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ· ὅτι Ἐφῇ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνῆσῃ με (α)· καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

35 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου, καὶ πήρας, καὶ ὑποδημάτων, μὴ τινος ὑστερήσατε, οἱ δὲ εἶπον· Οὐδενός.

Ἄτερ, ἀντὶ τοῦ, χωρὶς. Καὶ μὴν, οὐκ ἐμνημόνευσε τότε βαλαντίου. Πλὴν τῷ χρυσῷ καὶ τῷ ἀργύρῳ καὶ τοῦτο συνεπέδῃλωσεν. Ἐκεῖνα γὰρ ἔχειν κωλύσας, πρόδηλον, ὅτι καὶ τοῦτο κεκώλυκεν· ἐπεὶ, μὴ ὄντος θησαυροῦ, περιττὸν ἔρα τὸ θησαυροφυλάκιον. Τῇ πήρᾳ μὲν γὰρ τὸν ἄρτον ἐνέβαλλον· τῷ φασκαλίῳ δὲ, τὸν χαλκὸν, ἦτοι, τοὺς ὀβολούς· τῷ βαλαντίῳ δὲ, τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Ὑστερήσιν δὲ λέγει, τὴν ἐνδεῖαν.

36 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς· Ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν·

Τότε μὲν ἀναγκαιῶς αὐτοῖς ἐπέθηκε τὴν ἀκτημοσύνην, ἵνα κατορθώσωσιν αὐτήν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο γέγονεν, ἀραιεῖ νῦν τὴν ἀνάγκην, καὶ παραχωρεῖ τοῦτοις ἔχειν καὶ βαλάντιον καὶ πήραν, ἵνα φανῇ τούτων ἡ ἀρετὴ, χωρὶς ἀνάγκης ἀκτημονούντων· καὶ πρότερον μὲν αὐτὸς διεβάσταζεν αὐτοὺς, οὐκ ἔων τινος ὑστε-

(α) Ματθ. Κ5', 34.

ρεῖν, διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν· ὕστερον δὲ τούτους ἀφῆκε βαρθεῖν ἑαυτοῖς, ὡς ἤδη στερρότερους γεγεννημένους· τοῦτο γὰρ δηλοῦται διὰ τοῦ θαλάντιου καὶ τῆς πήρας. Καὶ ὅτε μὲν ἐκώλυσεν αὐτοὺς ἔχειν θαλάντιον, καὶ πήραν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τότε οὐδενὸς ὑστέρησαν, ἵνα γινῶσι τὴν αὐτοῦ δυνάμιν καὶ χάριν· ὅτε δὲ παρεχώρησεν ἔχειν αὐτὰ, τότε καὶ ἐπείνεσαν, καὶ ἐδίψησαν, καὶ ἐψυμνήτευσαν, ἵνα γνωσθῇ τούτων ἡ στερρότης καὶ κακτερεία.

Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Ὁ ἔχων θαλάντιον, οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν εἶχεν. Ὡστε τοῦ, ὁ ἔχων, ἀντὶ τοῦ, ὁ δυνάμενος ἔχειν.

[Ὁ ἔχων θαλάντιον (1), τουτέστι, γινῶσιν, ἀράτω, καὶ πῆραν, ἤγουν, θησαυρὸν ἀρετῶν· ἀναγκαῖον γὰρ τῷ γνωστικῷ, ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ μὴ ἔχων ἀφρότερα, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, τουτέστιν, ἐκδότω τὸ σῶμα τοῖς πῆνοις τῶν ἀρετῶν, καὶ κτησάσθω πόλεμον πρὸς τὰ πᾶθη, καὶ τοὺς δαίμονας.]

36 Καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν.

Ὁ μὴ ἔχων νῦν. Τὸ δὲ, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει (2) μάχαιραν, κατ' ἐμφασιν εἶπεν, ἐμφαίνων μόνον, ὅτι καιρὸς ἀμύνης, ἐρχομένων ὅσον οὕτω τῶν ἐπιβούλων, οὐ μὴν ἐν μάχαιραις ἀμύνεσθαι βουλόμενος· καὶ γὰρ ὕστερον τὸν Πέτρον οὕτως ἀμυνόμενον ἐκώλυσεν.

Νοηθεὶς δ' ἂν καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, τὸ μὲν πρῶτον ῥητὸν περὶ τοῦ Ἰούδα· μόνος γὰρ ἐκεῖνος εἶχε θαλάντιον, τῇ φιλαργυρίᾳ δεδουλωμένος· καὶ λοιπὸν κελεύεται (3) ἄραι καὶ πῆραν, ἤγουν, φροντίζειν ἑαυτοῦ, τῆς θείας προνοίας ἥδη ἀπορήραγας· τὸ δεύτερον δὲ, περὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων· οὗτοι γάρ,

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιγμένῳ.

(2) Παρὰ τῷ Εὐθυμίῳ, π ω λ ῆ σ ε ι καὶ ἀ γ ο ρ ἄ σ ε ι, ἀντὶ τοῦ, π ω λ η σ ᾶ τ ω καὶ ἀ γ ο ρ ᾶ τ ω, ὡς κοινότερον ἀναγινώσκεται. (3) Ὁ Ἰούδας.

μὴ ἔχοντες, ἐπιτάττονται πωλῆσαι τὸ ἱμάτιον καὶ ἀγοράσαι μάχαιραν, τουτέστι, δοῦναι τὸ σῶμα, καὶ ἀντιλαβεῖν θάνατον.

37 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τό· «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.»

Τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ προφήτῃ. Ὡς ἄνομον γὰρ καὶ κακοῦργον μέσον τῶν ἀνόμων καὶ κακοῦργων ληστῶν ἐσταύρωσαν αὐτόν.

37 Καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.

Τὰ περὶ ἐμοῦ γεγραμμένα, ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις, τελειοῦται ἤδη.

38 Οἱ δὲ εἶπον· Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὥδε δύο.

Μὴ συνιέντες, τί ἐδήλου τό· Ὁ μὴ ἔχων, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει μάχαιραν (α)· ὑποδεικνύουσι δύο μάχαιρας, αἷς ἐχρήσαντο πρὸς θύσαν τοῦ ἀμνοῦ καὶ διανομήν, βουλόμενοι μαθεῖν τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

38 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἰκανόν ἐστι.

Φανερὸν μάλλον ἐντεθεῖν, ὅτι οὐκ ἐν μάχαιραις ἀμύνεσθαι βουλόμενος, ἐπέταξεν ἀγοράσαι μάχαιρας· εἰ γὰρ τοῦτο ἐβούλετο, πῶς εἶπε νῦν, ὅτι Ἰκανόν ἐστιν; Οὐ γὰρ ἂν ἐξήρασαν οὐδ' ἑκατὸν μάχαιραι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐπιδόντων. Λοιπὸν οὖν εἰπὼν, ὅτι Ἰκανόν ἐστιν, ἐνέργηεν, ὅτι οὐ χρεῖα μάχιρων.

39 Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί.

40 αὐτοῦ. Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς·

41 Προσεύχεσθε, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάρσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσει λίθου βολήν, καὶ θείς τὰ

42 γόνατα προσήχετο, λέγων· Πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω.

Τὰ μὲν ἄλλα σαφῆ εἰσι· περὶ δὲ τῆς προσευχῆς ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ προσελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α).

43 Ὁφθῇ δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ, ἐνισχύων αὐτόν.

44 Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύχετο.
Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρὼς αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ταῦτα πάντα ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύθησαν, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Καὶ ἀφίεις αὐτοὺς, ἀπελθὼν πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν (β).

45 Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.

Ἀκολουθῶς ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τὰ ἐξῆς ἀνάγνωθι, καὶ ἀπ' ἐκείνων ἔσται σοι καὶ τούτων σαφειστάτη διάγνωσις.

47 Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἰς τῶν δώδεκα, προήρχετο αὐτοὺς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ φιλεῖν αὐτόν.

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς. Προήρχετο δὲ αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, προσελάμβανεν αὐτούς.

48 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδω; Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν
50 μαχαίρα; Καὶ ἐπάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον

(α) Ματθ. Κς', 39.

(β) Ματθ. Κς', 44.

τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Ἐὰν ἕως τούτου. Καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ, ἔσκατο αὐτόν.

Ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ τὰ ἐξῆς ἀνάγνωθι, καὶ τούτων πάντων εὐρήσεις ἀκριβεῖς τὰς λύσεις.

52 Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτόν ἀρχιερεῖς, καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσβυτέρους· Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων; Καθ' ἡμέραν ὄντος μου μετ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξεστείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται καὶ ἀκριβῶς.

53 Ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα,

Ἐν ἣ δύνάμιν ἐλάβετε κατ' ἐμοῦ θεόθεν.

53 Καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

Σκότος ἐνταῦθα λέγει, τὸν διάβολον· ἔλαβε γὰρ καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν τότε κατ' αὐτοῦ. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Πιλάτος, πρὸς ὃν εἶπεν· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν εὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἀνῶθεν (γ), ὡς ἔγραψεν Ἰωάννης. Ὁμοῦ δὲ πάντες δύνάμιν καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον τῇνικαῦτα πάθει καὶ θανάτῳ τούτων ὑποβαλεῖν, ἵνα πληρωθῇ ἡ οἰκονομία τῆς σωτηρίου ἐνανθρωπήσεως.

54 Συλλαβόντες δὲ αὐτόν ἤγαγον, καὶ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως.

Ὁσαύτως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον.

54 Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν. Ἀψάντων
55 δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς, καὶ συγκαθίσάν-

(α) Ματθ. Κς', 41, (β) 100. 10', 11.

των αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων. Πλατύτερον γὰρ ἱστορήσαντος τοῦ Ματθαίου, λεπτομερῶς ἐν ἐκείνῳ πάντα σεσαφηνίσται.

56 Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ ρῶς.

Τὸ ἀπὸ τοῦ τυρός.

56 Καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶπε· Καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ

57 ἦν. Ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν, λέγων· Γύναι, οὐκ οἶδα

58 αὐτόν. Καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτόν, ἔφη·

Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν· Ἀνθρωπε,

59 οὐκ εἰμί. Καὶ διαστάσης ὥσει ὥρας μιᾶς, ἄλλος

τις δι´χυρίζετο, λέγων· Ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος

60 μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος ἐστίν. Εἶπε δὲ ὁ

Πέτρος· Ἀνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις.

Ἀνάγνωθι καὶ ἡ περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἐκτῷ κεφαλαίῳ, καὶ τὰς λύσεις αὐτῶν. Εἶτα μικρὸν ἀναπόδισον, καὶ ζήτησον ἔτι τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (α).

60 Καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ἐφώνησεν

61 ὁ ἀλέκτωρ. Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψε τῷ

Πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ

Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φω-

62 νῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ὁ Πέ-

τρος, ἐκλαυσε πικρῶς.

Ἀκολουθῶς ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα διασεσάφηται.

63 Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν, ἐνέπαι-

64 ζον αὐτῷ, δέροντες. Καὶ περικαλύψαντες αὐτόν,

ἐτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· καὶ ἐπηρώτων αὐτόν,

(*) Ματθ. Κς', 58.

λέγοντες· Προφήτευσον, τίς ἐστὶν ὁ παίσας σε;

65 Καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

Ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐξηκοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἐκτῷ κεφαλαίῳ αὐτοῦ τὸ τέλος τῆς ἐξηγήσεως· Καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἐκλαυσε πικρῶς (α).

66 Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον

τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνή-

γαγον αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον ἑαυτῶν, λέγοντες·

67 Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, εἰπέ ἡμῖν. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ἐάν

68 ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· ἐάν δὲ καὶ ἐρωτήσω,

69 οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ ἀπολύσητε. Ἀπὸ τοῦ νῦν

ἐσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν

70 τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ. Εἶπον δὲ πάντες· Σὺ οὖν

εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· Ὑμεῖς

71 λέγετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι. Οἱ δὲ εἶπον· Τί ἐτι χρεῖαν

ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ προδηλωθέντι ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἀπὸ τοῦ· Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (β). Ἄκρι τοῦ· Τότε ἐρέπυσαν εἰς αὐτόν (γ). Ἐν γὰρ ταῖς ἐξηγήσεσιν ἐκείναις ἐσαφηνίσθησαν καὶ ταῦτα.

ΚΕΦ. XXIII, 1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν,

2 ἡγαγον αὐτόν ἐπὶ τὸν Πιλάτον. Ἦρξαντο δὲ κα-

τηγορεῖν αὐτοῦ, λέγοντες· Τοῦτον εὗρομεν δια-

στρέφοντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους

(α) Ματθ. Κς', 75. (β) Ματθ. Κς', 63. (γ) Ματθ. Κς', 67.

διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστι ἐμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος (α).

3 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ,

4 ἔφη· Σὺ λέγεις. Ὁ δὲ Πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους· Οὐδὲν εὐρίσκω αἴτιον

5 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. Οἱ δὲ ἐπίσχουν, λέγοντες· Ὅτι ἀνασείει τὸν λαόν, διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.

6 Πιλάτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν, εἰ ὁ

7 ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστι. Καὶ ἐπιγινούς, ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστίν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.

Ἀκολουθῶς ἔκει καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

8 Ὁ δὲ Ἡρώδης, ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, ἐχάρη λίαν· ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκοῦειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἠλπιζέ τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον.

Ἐξ ἱκανοῦ, χρόνου δηλονότι, τουτέστιν, ἑκπαλαι.

9 Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς·

Ἐν λόγοις πολλοῖς, σοφιστικοῖς δὲ καὶ πειραστικοῖς.

9 Αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

Ὡς πειράζοντι, καὶ ἀποκρίσεως ἀναξίῳ. Γινώσκων δὲ, αὐτὸν καὶ θέλοντα σημεῖον ἰδεῖν, οὐκ ὠφελείας ἔνεκεν, ἀλλὰ τέρψεως,

(α) Ματθ. ΚΖ', 11.

καὶ οὐχ ὡς θείας δυνάμεως, ἀλλ' ὡς ἀπλῶς ταρατείας, οὐκ ἐποίησε παρ' αὐτῷ σημεῖον.

10 Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

Συνανεπέμθησαν γὰρ καὶ οὗτοι πρὸς Ἡρώδην, ὡς πείνοντες εὐρήσασθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΘ'.

Ἐξουθενήσεις Ἡρώδου.

11 Ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπράν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

Τὰ ρηθέντα πάντα πεποίηκεν αὐτῷ, ὡς βασιλεῖ τάχα τῶν Ἰουδαίων.

12 Ἐγένοντο δὲ φίλοι ὁ, τε Πιλάτος καὶ ὁ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προϋπήρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.

Μετ' ἀλλήλων, ἀντὶ τοῦ, ἀλλήλοις. Καὶ, πρὸς ἑαυτούς, ἀντὶ τοῦ, πρὸς ἀλλήλους.

13 Πιλάτος δὲ, συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ

14 τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαόν, εἶπε πρὸς αὐτούς·

Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τούτον, ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν· καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας,

οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἰτιον,

15 ὃν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν, καὶ ἰδοὺ,

16 οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ. Παι-

δεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

Παίδευσιν ἐνταῦθα λέγει, τὴν μετρίαν μακρίνωσιν, εἰς πα-

ραμυθίαν καὶ καταστολὴν τοῦ θυμοῦ αὐτῶν, ἵνα, δόξαντες περιγενέσθαι αὐτοῦ, παύσωνται τῆς περαιτέρω μανίας· οἱ δὲ καὶ οὕτως οὐδὲν ἔλαττον ἐξεθριοῦντο, πρὸς ἓν μόνον ἀγλι- νῶ; ὁρῶντες, ἀνελεῖν αὐτὸν τάχιστα, ὡς καὶ ἐν τῷ προει- ρημένῳ κεφαλαίῳ διελάζομεν.

17 Ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν

18 ἑνα. Ἀνέκραζαν δὲ παμπληθεῖ, λέγοντες· Αἶρε

19 τοῦτον, ἀπόλυσόν δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν· ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει, καὶ φό- νον, βεβλημένος εἰς φυλακὴν.

Ματθαῖος δὲ φησιν ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ· Κατὰ δὲ ἑορ- τὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ᾔθε- λον, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνῃ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν.

20 Πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησε, θέλων ἀπολύ- σαι τὸν Ἰησοῦν. Οἱ δὲ ἐπεφώνουν, λέγοντες· Σταύ- ρωσον, σταύρωσον αὐτόν. Ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὑρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπο- λύσω. Οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμε- νοι αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων.

Ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ ἕτερά τινεῖς ἱστορήσεν ἐν ἐκείνῳ τῷ κε- φαλαίῳ.

24 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ αἶτημα αὐτῶν.

25 Ἀπέλυσε δὲ αὐτοῖς τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βε- βλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ᾗτοῦντο· τὸν δὲ Ἰη- σοῦν παρέδωκε τῷ θελήματι αὐτῶν.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται· Θέλημα δὲ αὐτῶν ἦν, τὸ σταυ- ρωθῆναι αὐτόν.

(18) Ματθ. ΚΖ', 11.

26 Καὶ ὡς ἀπῆγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός τινος Κυρηναίου, ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέ- θηκαν αὐτῷ τὸν σταυρόν, φέρειν ὀπίσθεν τοῦ Ἰησοῦ.

Καὶ περὶ τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

Περὶ τῶν κοπτομένων γυναικῶν.

27 Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ γυναικῶν· αἱ καὶ ἐκόπτοντο, καὶ ἐθρήνουν αὐτόν.

28 Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Θυγατέ- ρες Ἱερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἑαυ- τὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν.

Μὴ κλαίετε, δι' ἐμέ, ἀλλὰ δι' ἑαυτάς κλαίετε, καὶ διὰ τὰ τέκνα ὑμῶν.

29 Ὅτι ἰδοὺ, ἔρχονται ἡμέραι, ἐν αἷς ἐροῦσι· Μακά- ριαι αἱ στείραι, καὶ κοιλίαι, αἱ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ, οἱ οὐκ ἐθήλασαν.

Ἡμέρας λέγει, τὰς τῆς πολιρκίας καὶ ἀλώσεως ἱεροσολύμων, ἐν αἷς μακαρισθήσονται, φησι, παρὰ τῶν γεννησασῶν αἱ μὴ γεν- νήσασαι, ὡς μὴ ἀκούσαι, μηδὲ βλέψουσαι ποικίλας σφαγὰς τέκνων αὐτῶν, ὥσπερ αὐταί.

30 Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς· Καλύψατε ἡμᾶς.

Ἀρξονται ταῦτα λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ φέροντες τὰ ἀνυπέρ- βλητα δεινὰ, τὰ τε ἀπὸ τῆς πολιρκίας τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοῦ λοιμοῦ, καὶ τῆς ἐμφολίου στάσεως.

31 Ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;

Εἰ ἐν ἐμοί, τῷ ζῶν θεῷ, ἔχοντι, ταῦτα ποιοῦσιν οἱ Ῥω-

μαῖοι, παρορμηθέντες ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐν ὑμῖν, τοῖς νέκρωσιν ἐξ ἁμαρτίας κακτημένοις, τί γένηται παρ' αὐτῶν;

32 Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο, κακοῦργοι, σὺν αὐτῷ

33 ἀναireθῆναι. Καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον, τὸν καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν, καὶ τοὺς κακούργους· ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

Ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ ἕτερα ἔγραψε, καὶ ἀνέγνωθι κακῶς, καὶ πάντως εὐρήσεις καὶ περὶ τούτων. Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον γὰρ τὰ περὶ τῶν δεσποτικῶν παθημάτων ἀπαραλείπτως· καὶ ἀκριβῶς καθ' εἰρμὸν ἡρμηνεύθησαν.

34 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς·

ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων Ἰουδαίων προσευξάμενος, ὡς ἄνθρωπος, ὑπέδειξε τοῖς ἀνθρώποις τύπον τῆς εἰς τοὺς ἀδικήσαντας συμπαιδείας.

Ἠπόρησαν δὲ τινες, ὅτι ἐὰν ἀφείθῃ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία, πῶς δι' αὐτὴν ὕστερον παρεδόθησαν τοῖς Ῥωμαίοις· εἰς πανωλεθρίαν; Πρὸς οὗς λέγομεν, ὅτι οὐχ ὑπὲρ πάντων ἡ προσευχή γέγονεν, ἀλλ' ὑπὲρ μόνων τῶν περαιτέρω μηδέν τι κακουργησάντων· ὅσοι δὲ μετὰ τοῦτο, τοῦ ἡλίου σκοτισθέντος, καὶ τοῦ καταπετάσματος σχισθέντος, καὶ τῆς γῆς σεισθείσης, καὶ τῶν πετρῶν σχισθεισῶν, καὶ τῶν ἄλλων σημείων τῶν κατὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τελεσθέντων, προσέθεντο τῇ πονηρίᾳ, καὶ τυχερὰ ταῦτα λογισάμενοι, κακοήθως ἐσυκοφάντησαν τὴν θεῖαν ἀνάστασιν, οὐχ ὑπὲρ τούτων προσεύξατο. Διὸ καὶ οὗτοι πάντως παρεδόθησαν τοῖς ἐχθροῖς.

34 Οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι.

Τῷ ρθύνῳ μεθύνοντες. Τινὲς δὲ φασιν, ὡς οὐχ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ὑπηρετησάντων τῇ σταυρώσει αὐτοῦ Ῥωμαίων στρατιωτῶν τὴν προσευχὴν ἐποίησατο. Οὗτοι γὰρ πάντασιν ἡγνόνουν, ὅσα περὶ αὐτοῦ προανεφώνησαν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

Θεώρησον δὲ, ὅτι ὁπίσω μὲν εἰπόντος Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, γενηθήτω τὸ θέλημά σου (α). θελήτῃ τῷ πατρὶ φαίνεται ἡ σφαγὴ τοῦ υἱοῦ· ἐνταῦθα δὲ λέγοντος· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, ἀθελήτος· οὐ γὰρ ἂν ἐξεμειλίσσετο τὴν ἐκείνου κατὰ τῶν μικρόνων ὁργήν. Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι καθ' ἐκυτὴν μὲν ἀθελήτος ἦν· διὰ δὲ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, θελήτῃ. Καθάπερ καὶ τὰς ἀρετῶν πληγὰς καθ' ἐκυτὰς μὲν ἀπείεις ἡγούμεθα· διὰ δὲ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνδραγαθίαν, ἡδείας.

34 Διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλον κλῆρον.

35 Καὶ εἰστίχει ὁ λαὸς θεωρῶν.

Ἐν τῷ προδικληρηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον τὴν ἐξήγησιν τοῦ Σταυρώσαντες δὲ αὐτόν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοιτες κλῆρον (β). ἐνθα λύσεις ἀνεγράφησαν χαρίεσσαι ζητημάτων ἀξιολόγων.

35 Ἐξεμυκτηρίζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς, λέγοντες· Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός

36 ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ τοῦ θεοῦ ἐκλεκτός. Ἐνέπαιζον

δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται, προσερχόμενοι, καὶ ὄξος

37 προσφέροντες αὐτῷ, καὶ λέγοντες· Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.

Ματθαῖος δὲ φησιν· Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, καὶ τὰ ἐξῆς (γ), ἐνθα πλατύτερον εἴρηται. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ ὄξους καὶ τῆς χολῆς, καὶ τοῦ ἐσφυρισμένου οἴνου ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ κατὰ λόγον διασιεσάσθηται.

38 Ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἑβραϊκοῖς·

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἡκριβολόγηται.

(α) Ματθ. ΚΣ', 42.

(β) Ματθ. ΕΖ', 35.

(γ) Ματθ. ΕΖ', 39.

ἔνθα κεῖται τό· Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὕτως ἐστὶν Ἰησοῦς, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων(α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΑ'.

Περὶ τοῦ μετανοήσαντος ληστοῦ.

39 Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κκοῦργων ἐβλασφήμει αὐτόν, λέγων· Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, σῶτον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ, λέγων· Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ
40 κρίματι εἶ· Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπραξε.

Πάλιν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ φησί· Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταί, οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὡς εἰδὼν αὐτόν(β)· ἔνθα καὶ τὴν λύσιν καλῶς ἔχουσιν ἐξεθέμεθα. Κρίμα δὲ νῦν, λέγει, τὴν καταδίκην τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ.

42 Καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Τῇ ὑπερκοσμίῳ. Εἰκὸς γὰρ αὐτὸν μαθεῖν καὶ τὸν λόγον, ὃν εἶπε πρὸς Πιλάτον· Ὅτι ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου(γ).

43 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Πῶς, αἰτησάμεν τῷ ληστῇ μνήμης τυχεῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Σωτῆρος, αὐτὸς ἕτερόν τι παρ' αὐτὴν ἐπηγγέλματο, τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διατριβήν; Διότι ὁ μὲν ληστὴς ἀγνοῶν, τίς ἐστιν ἡ βασιλεία αὐτοῦ, οὐ πρὸς ὥρισμένον τι καὶ γνῶριμον ἐποιήσατο

(α) Μτθ. ΚΖ', 37.

(β) Μτθ. ΚΖ', 44.

(γ) Ἰωαν. ΙΗ', 36.

τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ διὰ τῆς τοιαύτης αἰτήσεως μόνον ἰκέτευσε, τυχεῖν τινος ἀγαθοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς, εἰδὼς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἐπηγγέλματο τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ τῶν ὁλων ἐρασιμώτερον. Ἐγίνωσκε γὰρ ὁ ληστὴς τὸν παράδεισον ἐκ τῆς μωσαϊκῆς διδασκαλίας· καὶ τότε μὲν ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διατριβήν, ἀρραβῶνα τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ἀπόλυσις τῶν ἀφράδων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, ἃ ὁφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη(α). Οὕτω γὰρ οὐδεὶς τῶν δικαίων ἐκομίσατο τὴν ἐπαγγελίαν, ὡς ὁ μέγας Πάυλος ἐδίδασκεν(β)· ὕστερον δὲ μεταδώσει καὶ ταύτης ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως.

Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ; Διότι ὡς θεός, τὰ πάντα πληρῶν, πανταχοῦ· ἦν ἅμα, καὶ ἐν τῷ τάφῳ, καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ, καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ.

44 Ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην

45 τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. Καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος·

Ἐν τῷ προειρημένῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον περὶ τούτου.

45 Καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτου ζήτησον.

46 Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήτομαι τὸ πνεῦμά μου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

Ομοίως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρέθη, ἔνθα κεῖται τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ μεγάλῃ, ἠρῆκε τὸ πνεῦμα(γ). Καὶ τοῦτο δὲ κατώρθωσεν ἡμῖν ὁ Κύριος, τὸ τὰς τῶν δικαίων ψυχὰς μηκέτι καταβαίνειν εἰς τὸν ᾄδην, ἀλλ' ἀναβαίνειν εἰς τὸν θεόν. Χείρας γὰρ τοῦ θεοῦ νοοῦμεν, αὐτὸν τὸν θεόν. Φησὶ δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος· ὅτι οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ,

(α) Α' Κορ. Β', 9.

(β) Ἑβρ. ΙΑ', 39.

(γ) Ματθ. ΚΖ', 50.

ὡς πιστῷ κτίστη παρατιθέσθωσαν τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς (α). Ἀνῆλθε δὲ πρῶτον εἰς τὸν θεὸν ἢ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ· εἶτα κατήλθεν εἰς τὸν ἄδην, καὶ ἠλευθέρωσε τὰς κατεχομένας ἐκεῖ ψυχὰς. Καὶ πῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶπε τῇ Μαρίᾳ· ὅτι Οὐπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου (6); Διότι τότε τῷ σώματι οὐπω ἀναβέβηκεν.

47 Ἰδὼν δὲ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γινόμενον, ἐδόξασε τὸν θεόν, λέγων· Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν! Καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γινόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὰ γινόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, καὶ τὰ ἐξῆς (γ), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Ἐν ἐκείνῃ γὰρ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

49 Εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὁρῶσαι ταῦτα.

Ἀκολουθῶς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΒ΄.

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κυριακοῦ σώματος.

50 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, βουλευτῆς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, (οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν,) ἀπὸ Ἀρριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων· δὲ καὶ προσ-

(α) Λ' Πατρ. Δ', 19. (6) Ἰωαν. Ε', 17. (γ) Ματθ. ΚΖ', 54.

52 ἐδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, ᾗτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ καθελὼν αὐτὸ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς κείμενος.

Καὶ περὶ τούτων πάντων διελήφθη κατὰ λόγον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

54 Καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευῇ, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε. Ἐπέφαινε, ἐπηύχῃ, ἐπανετέλλε.

55 Κατακολουθήσασαι δὲ καὶ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελθυῦσαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο 56 τὸ μνημεῖον, καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ὑποστρέψασαι δὲ ἠτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν, ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ· Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνῇ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου (α).

56 Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν. ΚΕΦ. XXIV, 1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὁρθροῦ βαθείος, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα, φέρουσαι ἅ ἠτοίμασαν ἀρώματα· καὶ τινες σὺν αὐταῖς.

Ζήτησον παρὰ τῷ Ματθαίῳ τό· Ὅτι δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνῇ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον (ε)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἐρεξῆς, καὶ εὐρήσεις ὅλων τῶν εὐαγγελιστῶν τὰ ἐντεῦθεν ῥητὰ παρατεθειμένα, συμφωνίας ἔνεκεν, καὶ ἡρμηνευμένα.

2 Εὐρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνη- 3 μείου· καὶ εἰσελθοῦσαι οὐχ εὐρον τὸ σῶμα τοῦ Κυ-

(α) Ματ. ΚΖ', 61. (ε) Μ.Θ. ΚΗ', 1.

4 ρίου Ἰησοῦ. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς
περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ, δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐ-
5 ταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις. Ἐμφρόδων δὲ γε-
νομένων αὐτῶν, καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον εἰς τὴν
γῆν, εἶπον πρὸς αὐτάς· Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ
6 τῶν νεκρῶν; Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη. Μνή-
σθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ἐτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ,
7 λέγων· Ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆ-
ναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀναρτωλῶν, καὶ σταυ-
8 ρωθῆναι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. Καὶ ἐμνή-
σθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ.

Εκεῖ καὶ ταῦτα, ὡς ἔφημεν, παρατίθεται, καὶ ἡρμηνεύεται,
ἐνθα κεῖται τό· Ἰδοὺ, εἶπον ὑμῖν (α).

9 Καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν
ταῦτα πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς.

10 Ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, καὶ Ἰωάννα, καὶ Μα-
ρία Ἰακώβου, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ ἔλεγον

11 πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα. Καὶ ἐφάνησαν ἐνώ-
πιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπί-
στον αὐταῖς.

Ὁμοίως καὶ ταῦτα παρατίθεται καὶ ἡρμηνεύεται, ἐνθα κεῖται
τό· Οἱ δὲ, λαβόντες τὰ ἀργύρια, ἐποίησαν, ὡς ἐδιδάχθησαν (β).

12 Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον·
Συνετώτερος ὢν τῶν ἄλλων οὐκ ἔκαρτέρησε.

12 Καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα·

Ὁ θόγια λέγει, τὰ ἐντάφια, τὴν σινδόνα.

12 Καὶ ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτόν·

Πρὸς τὴν ἑαυτοῦ διαγωγὴν. Φησὶ γὰρ καὶ Ἰωάννης περὶ τε

(α) Ματθ. ΚΗ', 7.

(β) Ματθ. ΚΗ', 15.

Πέτρου καὶ ἑαυτοῦ· Ἀπῆλθεν οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ
μαθηταὶ (α).

12 Θαυμάζων τὸ γεγονός.

Συνῆκε γὰρ, ὅτι οὐ μετετέθη· ἢ γὰρ ἂν μετὰ τῶν ὀθνίων
μετετέθη. Φαίνεται τοίνυν, ὅτι ἐκ τρίτου ἀπῆλθεν ἐπὶ τὸ μνη-
μεῖον ὁ Πέτρος· νῦν μὲν μόνος· ὕστερον δὲ, μετὰ τοῦ Ἰωάν-
νου, ὡς αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν· ἐκπαλεθόντων δὲ, μόνος αὐ-
θις ἠναγκάσθη δραμεῖν· οὐ γὰρ εἶκ τοῦτον ὑπομένειν ἡ στο-
δρότης τοῦ φίλτρου, καὶ τὸ λίαν βούλεισθαι πρὸ τῶν ἄλλων
μαθητῶν ἐντυγεῖν τῷ διδασκάλῳ, καὶ συγγνώμην τῆς ἀρνή-
σεως ἐντελεστέραν λαβεῖν, ὅτε καὶ ὥφθη αὐτῷ ὁ Κύριος, ὡς
προϊόντες εὐρήσομεν. Τρεῖς οὖν ἀπελθὼν, τὸ τριπλοῦν κἀντυ-
θεν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΓ'.

Περὶ τοῦ Κλοπᾶ.

13 Καὶ ἰδοὺ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ
τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα
ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, ἡ ὄνομα Ἑμμαούς.

Εν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον ζήτησον τό· Μετὰ
δὲ ταῦτα δυοῖν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφατερῶθι ἐν ἑτέρᾳ
μορφῇ, κορυνομένοις εἰς ἀγρόν, καὶ τὰ ἐξῆς (β), καὶ ἀνάγνωθι
τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν, χρησιμεύουσιν εἰς τὰ προκείμενα ῥητὰ τοῦ
Λουκᾶ. Ἐξ αὐτῶν δὲ εἶπεν ἀπλῶς, ἤγουν, ἐκ τῶν ὁλων μαθητῶν.

14 Καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων
τῶν συμβεβηκότων τούτων.

Περὶ τε τοῦ σταυροῦ, καὶ τῶν τηλικαῦτα φοβερῶν σημείων,

(α) Ἰωάν. Κ', 10,

(β) Μαρκ. ΙΣ', 12.

καὶ τῆς ταφῆς, καὶ τῶν ἀπαγγελθέντων ὑπὸ τῶν γυναικῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς.

Συζητήσιν λέγει, τὴν ἐξέτασιν, οἶον, πῶς τοιοῦτος ὢν, τοιαῦτα πέπονθε, καὶ πῶς ἀποθανὼν ἀνέστη.

16 Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγινῶναι αὐτόν.

Εκρατοῦντο εἰς τοῦτο μόνον, τὸ μὴ ἐπιγινῶναι αὐτόν.

17 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποί;

Αντιβάλλετε, ἤγουν, ἀντιτίθετε ἢ ἐξετάζετε.

18 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ὃ ὄνομα Κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν· Σὺ μόνος παροικεῖς Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;

Από τε τῆς φωνῆς καὶ τῆς στολῆς γινόντες, ὅτι Ἰουδαῖος καὶ αὐτός ἐστιν, ὀνειδίζουσιν, οὐχ ὡς μόνον παροικοῦντα τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ὡς μόνον ἀγνοοῦντα τὰ πᾶσι τοῖς παροικοῦσιν ἐγνωσμένα, καὶ φασιν ἐπιπληκτικῶς· Σὺ μόνος ἐκ πάντων τῶν παροικούντων τῇ Ἱερουσαλὴμ, παροικεῖς Ἱερουσαλὴμ, μὴ γινώσκων τὰ γενόμενα ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;

19 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ποῖα;

Προσποιεῖται ἄγνοιαν, ἵνα καὶ διὰ στόματος αὐτῶν ἀκούσῃ, ἢ διὰ τῆς καρδίας αὐτῶν ἐγίνωσκε, καὶ οὕτως ὀνειδίσῃ, καὶ ἐπιπλήξῃ αὐτοῖς.

19 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ

λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ.

Ἄνδρα προφήτην αὐτὸν εἶναι ὑπελάμβανον, ἀτελῇ πίστει ἔτι ἔχοντες. Ἔργον μὲν οὖν ἰδοί, τὰ σημεῖα· λόγον δὲ, τὰς διδασκαλίας.

20 Ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Εἰς καταδίκην θανάτου.

21 Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτρωσθαι τὸν Ἰσραὴλ.

Ἡλπίζομεν, αὐτὸν εἶναι τὸν ὑπὸ τῶν Γραφῶν καταγγελλόμενον λυτρωτὴν ἡμῶν· νῦν δὲ οὕτως ἀποθανόντα ἀπηλπίζαμεν.

21 Ἀλλὰ γε σὺν πᾶσι τούτοις, τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

Σὺν πᾶσι τούτοις, ἀντὶ τοῦ, πάντων τούτων γενομένων.

22 Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς,

23 γενόμεναι ὀρθρῖαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ μὴ εὗροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἔλθον, λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν.

Γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν, ἤγουν, ἡμέτεραι, ἡ ὡς ἡμεῖς πισταί. Λέγει δὲ τὰς περὶ Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν. Ἐξέστησαν δὲ ἡμᾶς, ὡς ἄπιστα δι' ὑποκριζόμεναι.

24 Καὶ ἀπηλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, Πέτρος καὶ Ἰωάννης, ὡς προειρηκαμεν.

24 Καὶ εὗρον οὕτω, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.

Εὗρον οὕτω, τουτέστιν, οὐχ εὗρον τὸ σῶμα αὐτοῦ.

25 Καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὡ ἀνόητοι καὶ βρα-

δεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται.

Ἀποήκους μὲν αὐτοὺς ὠνόμασε, διεγείρων ἡρέμα πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ· βραδεῖς δὲ τῇ καρδίᾳ, ὡς νωθροὺς εἰς τὸ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.

26 Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;

Ταῦτα, ἃ ἐλάλησαν οἱ προφῆται. Δόξαν δὲ αὐτοῦ, τὴν τῆς θεότητος. Κατ' ἐρώτησιν δὲ ὁ λόγος.

27 Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευσεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.

Ἀπὸ Μωϋσέως, ἡγουν, ἀπὸ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων.

28 Καὶ ἡγγισαν εἰς τὴν κώμην, οὗ ἐπορεύοντο·

Οπου ἐπορεύοντο.

28 Καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι.

Εσχηματιζέτο πορρωτέρω πορεύεσθαι, ὡς ἀπλῶς συνοδοιπόρος·

29 Καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν, λέγοντες· Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστί, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα.

Εκλινεν εἰς τὸ δύναι.

30 Καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρ-

31 τον, εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς. Αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν·

Ἰδόντων τὴν συνήθη καὶ γνώριμον εὐλογίαν τοῦ ἄρτου. Τότε γὰρ συνεχωρήθησαν ἐπιγινῶναι αὐτόν.

31 Καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

ἵνα μὴ ἐραδύνωσιν ἔτι, ἀλλὰ τάχιον ὑποστρέψωσιν εἰς τοὺς μαθητάς. Ἐβούλετο γὰρ αὐθιμερὸν ἐμφανισθῆναι πᾶσιν αὐτοῖς.

32 Καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;

Καιομένη, ἡγουν, σφύζουσα, παλλομένη.

33 Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ·

Ἀνέστησαν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, οὐ μὴν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν· ἐξήκοντα γὰρ σταδίων ἦν ἡ ὁδός. Εἰκὸς δὲ, κλιναντος τοῦ ἡλίου, δραπεῖν αὐτοὺς ὑπὸ περιχαρείας ὅλον τὸ διάστημα μέχρι νυκτός, εἰς ὀκτώ καὶ ἥμισυ μίλια συμποτουμένων τῶν ἐξήκοντα σταδίων.

33 Καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς,

Σὺν αὐτοῖς ἦσαν, ἢ τινες τῶν ἐβδομήκοντα, ἢ πάντες. Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα, τοῦ Ἰσκαριώτου μὲν ἀποβληθέντος ἤδη, τοῦ Θωμᾶ δὲ μὴ παρόντος τότε; φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης· Θωμᾶς δὲ, εἰς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. (α) Ἐστὶ τοίνυν εἰπεῖν, ὅτι ἐπειδὴ Ματθαῖος παρῆν, ὁ κληρωθεὶς ἀντὶ τοῦ Ἰσκαριώτου, συνηθροίσθησαν ἤδη καὶ τοῦτον, ὡς συγκαταψηρισθέντα μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων.

34 Λέγοντας· Ὅτι ἡγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤρθη Σίμωνι.

Ζήτησον αὐθις ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τό· Μετὰ δὲ ταῦτα δυοῖν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφατερῶδη

χθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ.

Ἀρξάμενον, τὸ κηρυχθῆναι, δηλονότι.

48 Ὑμεῖς δέ ἐστε μάρτυρες τούτων.

Τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας μου.

49 Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς.

Επαγγέλλαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ λέγει, τὴν ἐν εἰδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπαγγέλατο γὰρ ταύτην διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ, εἰρηκότος· *Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἑσχαταῖς ἡμέραις, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα* (α), δηλαδή τὴν ἀποστολικὴν προηγουμένως.

49 Ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.

Διατρίβετε ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀχώριστοι, διὰ τὴν ἐπὶ ἀσθενείαν καὶ δειλίαν ὑμῶν, ἕως οὗ ἐνδύσησθε, δίκην πανοπλίας, δύναμιν ἐξ ὕψους, τοῦ οὐρανοῦ, ἢ τῆς θεότητος, διὰ τῆς δηλωθείσης ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

50 Ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν.

Οὐ τότε, ἀλλ' ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Τὰ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ παρέδραμεν ὁ εὐαγγελιστής.

50 Καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν αὐτοὺς.

51 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.

Νεφέλης ὑπολαβούσης αὐτὸν, ὡς ὁ παρὼν εὐαγγελιστής ἔγραψεν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων (6).

(α) Ἰωήλ 3. 28.

(6) Πράξ. 1, 9.

52 Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης.

Μετὰ χαρᾶς μεγάλης, διὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς εἰρημένης ἐπαγγελίας. Ἐν τῇ δηλωθείσῃ δὲ βίβλῳ γέγραπται· ὅτι Ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρου τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος (α). Ἀπὸ οὗν, ὅτι προσήνεται τῇ Βηθανίᾳ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

53 Καὶ ᾗσαν διὰ παντός ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. Ἀμήν.

Ἦσαν διὰ παντός ἐν τῷ ἱερῷ, κατὰ τοὺς καιροὺς δηλονότι τῶν συνάξεων, ὅτε εἶναι ἐν αὐτῷ ἐξῆν.

Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς διὰ παντός αἰνεῖν καὶ εὐλογεῖν τὸν θεόν, καὶ οὕτως εὖρεῖν τέλος τῆς παρούσης ζωῆς ἡδὺ καὶ μακάριον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

(α) Πράξ. 1, 12.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΥ
ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΝ ΤΩ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩ ΔΥΟ ΩΔΑΣ

Εκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς Συνόδου

ἐν Μόσχῃ Ἰουλ. CCCXLIV.

Ἦδὴ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ.

Ἐπίγραμμα.

Τίκτεις, Μαρίας, τὸν θεάνθρωπον λόγον,
Καὶ μακαρισμῶν ἄλλον ὠδίνεις (γ) λόγον,
Τὸν μὲν, δι' αὐτῆς τῆς πνοῆς τῆς ἐνθέου,
Τὸν δὲ, πρὸ αὐτῆς τῆς πνοῆς τῶν ἐγκάτων.

Μεγαλύνει (α) ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον· καὶ ἠγαλλίασε (β) τὸ
πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου· ὅτι ἐπέβλεψεν (γ)
ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ἰδοὺ γὰρ, ἀπὸ τοῦ

(1) Πλεῖ αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐπόμενα, ἔτοι Μεγαλύνει κ. τ. λ.

νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί (δ)· ὅτι ἐποίησέ μοι μεγα-
λεῖα ὁ δυνατὸς (ε)· καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλεος (ς)
αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. Ἐποίησε
(ζ) κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκήρτισεν (η) ὑπερηφάνους δια-
νοίᾳ καρδίας αὐτῶν. Καθίστα δυνάστης ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψω-
σε ταπεινοὺς. Πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτούντας
ἐξηπάστειλε κενούς. Ἀντελάβετο (θ) Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνη-
σθῆναι (ι) ἐλέους, (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν),
τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἰσάκ καὶ τῷ Ἰακώβ αὐτοῦ εἰς αἰῶνα.

Σχόλια.

- α] Τουτέστιν, Εὐφημεῖ καὶ δοξάζει.
β] Ἐχάρη, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σώσαντί με ἀπὸ
πάσης παγίδος τοῦ διαβόλου.
γ] Αὕτη ἡ αἰτία τῆς εὐχαριστίας. Ταπείνωσιν δὲ φησι τὴν
εὐτέλειαν.
δ] Αἱ τῶν πιστευσάντων δηλαδὴ.
ε] Ὅτι ἐποίησεν εἰς ἐμὲ μέγιστα καὶ ὑπερφυῆ θαύματα ὁ δυ-
νατὸς ποιῆν ταῦτα.
ς] Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ αἰεὶ ἔστιν ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
ζ] Καταλέγει τὰς θείας δυνάμεις, καὶ φησιν, Ἐποίησε νίκος
ἀνέλπιστον ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.
η] Τοὺς ὑπερηφάνους τῇ διανοίᾳ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ἤγουν, τοὺς
ὑπεραιρομένους ἐν ἑαυτοῖς, τοὺς οἰηματίας.
θ] Ἐπεσκέψατο τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν δούλον αὐτοῦ, τὸν
νέον δηλαδὴ, τὸν ἐπεγνωκότα δεσπότην αὐτόν.
ι] Ἀντελάβετο δὲ, καὶ ἐπεσκέψατο, ἐν τῷ μνησθῆναι ἐλέους
εἰς τὸν αἰῶνα, ἤγουν, ἐλέους αἰωνίου, καθὼς ἐλάλησεν,
εἴτουν, ἐπηγγείλατο, πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν. Ἀπὸ κοι-
νοῦ πάλιν, καθὼς ἐλάλησε τῷ Ἀβραάμ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ.
ἔλεος δὲ εἰς αἰῶνα, ἡ θεία ἐνανθρώπησις, ὡς δὲ ἔλεον τῶν
ἀνθρώπων γεγεννημένη.

Προφητεία Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου
ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ.

Ἐπίγραμμα.

Τῆς ἀγγελικῆς ἀστραπῆς δεδειγμένης,
Τὸν ψαλμὸν ἐβρόντησεν ὁ Ζαχαρίας,
Ὅπως τὸ σῶμα τῆς πανάγνου Παρθένου,
Τὸν μαργαρίτην ὀστρακίσῃ τὸν μέγαν.

Εὐλογητὸς Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· ὅτι ἐπεσκέψατο (ια) καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ἤγειρε (ιβ) κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· (καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος, προφητῶν αὐτοῦ·) σωτηρίαν (ιγ) ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς· ποιῆσαι (ιδ) ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ· ὄρκον (ιε), ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ (ις) γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι (ιζ) γινώσκειν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει (ιη) ἁμαρτιῶν αὐτῶν· διὰ σπλάγχνα (ιθ) ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, (κ) ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, ἐπιφάνει τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι (κα) τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

Σχόλια.

- ια] Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπεσκέψατο καὶ ἐλυτρώσατο τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν λαὸν αὐτοῦ.
- ιβ] Καὶ ἀνέστησιν ἡμῖν, τῷ λαῷ αὐτοῦ, βασιλείαν καὶ δύναμιν σωτήριον ἐν τῷ οἴκῳ, ἤγουν, ἐκ τοῦ οἴκου, τουτέστι τοῦ γένους Δαυὶδ, τοῦ δούλου αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, ὡς ἐπηγγείλατο διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἐκπαλαί προφητῶν. Δι' αὐτῶν γὰρ ἐπηγγείλατο ἀναστήσειν βασιλέα δυνάτην ἐν οἴκῳ Δαυὶδ, σωτῆρα τοῦ Ἰσραὴλ, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς, ὃν αὐτὸς Θεὸς λόγος προσείληφε καὶ ἤνωσεν ἐαυτῷ καθ' ὑπόστασιν.
- ιγ] Ἐγειρε δὲ τὸ κέρας τοῦτο, τὴν βασιλείαν δηλαδὴ καὶ δύναμιν τὴν σωτήριον, ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ λύτρωσιν καὶ ἐκ τῆς ἐξουσίας καὶ τυραννίδος τῶν μισούντων δαιμόνων.
- ιδ] Ἐν τῷ ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἤγουν, Ἐν τῷ ἐλεῆσαι τοὺς πατέρας ἡμῶν, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία τῆς εἰρημένης σωτηρίας ἡμῶν. Καὶ δι' ἐκείνους μνησθῆναι ταύτης, ἵνα καὶ τὰς αὐτῶν ψυχὰς ἐκ τῆς τοῦ ἄδου ἐλευθέρωσιν φρουρᾶς. Διαθήκην δὲ, τὴν ἐπαγγελίαν ρησὶ μνήμην δὲ αὐτῆς, τὴν περάτωσιν.
- ιε] Ἐν τῷ μνησθῆναι τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, κατὰ τὸν ὄρκον, ὃν ὤμοσε, τουτέστι κατὰ τὴν βεβαίωσιν, ἣν ἐβεβαίωσε πρὸς Ἀβραάμ. Τίνος πράγματος βεβαίωσιν; Τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως λατρεύειν ἡμᾶς αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν. Ὑπερβατῶς γὰρ ἀναγινωστέον. Εἴτα τὸ ἐν μέσῳ, Ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, ἤγουν, Μὴ φοβεῖσθαι τὸ κατὰκριμα τοῦ προπάτορος Ἀδὰμ, διὰ τὸ λελυτρώσθαι ἡμᾶς τοῦ εἰσαγαγόντος αὐτὸ εἰς τὸν κόσμον διαβόλου, καὶ τῆς καταδυναστείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, προβαλλομένου τούτου τὸ δικαίωμα. Ὅσιότητα μὲν οὖν λέγει, τὴν εὐσέβειαν· δικαιοσύνην δὲ, τὴν τελειότητα τῶν ἄλλων ἀρετῶν.
- ις] Μεταβαίνει τῇ προφητείᾳ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα τὸν Ἰωάννην. Κύριον δὲ ἐνταῦθα, τὸν Χριστὸν ὀνομάζει. Τὸ

- δὲ ἐτοιμάσαι τὸν Ἰωάννην τὰς ὁδοὺς τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀγαγεῖν ἐστὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν καὶ πίστιν αὐτοῦ, δι' ἧς εἰσέρχεται ὁ Κύριος εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, καὶ ἐνοικεῖ ταύταις, καὶ ἐμπεριπατεῖ.
- ιζ] Ἐρμηνεύει τὴν ἐτοιμασίαν τῶν τοῦ Κυρίου ὁδῶν, καὶ ρησιν, ὥστε διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ γινώσκιν ἐνθεῖναι τῷ κατὰ δημιουργίαν λαῷ τοῦ Χριστοῦ τῆς δι' αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστοῦ (1) σωτηρίας τῷ κόσμῳ παντί.
- ιη] Σωτηρίας, τῆς ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἡγουν, τῆς γινομένης ἐν τῷ ἀφεθῆναι καὶ λυθῆναι τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.
- ιθ] Ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν, τῇ διὰ σπλάγχχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἥτοι τῇ διδομένῃ διὰ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἐλεήμονος θεοῦ, καὶ οὐ διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.
- κ] Ἐν οἷς σπλάγχχοις, ἡγουν, δι' ἃ σπλάγχχνα ἐλέους, ἐπεσκέψατο ἡμᾶς, εἴπουν, ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀνατολὴ τοῦ νοητοῦ ἡλίου ἐξ ὕψους τῆς θεότητος, τουτέστιν, ὁ νοητὸς ἥλιος ἀνατείλας, ὃ ἐστὶ, φανερωθεὶς τοῖς ἐν γῇ. Τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύων φησὶν, Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς εἰς τὸ ἐπισηῆναι, τουτέστιν, ἐπιλάμψαι τοῖς ἀνθρώποις, τοῖς ἐν σκότει τῆς πλάνης μένουσι καὶ τῇ σκιᾷ τοῦ θανάτου, ἥτοι, τῇ ἁμαρτίᾳ· σκιᾷ μὲν, ἡγουν, νυκτὶ λεγομένη, ὡς ἀπουσία τοῦ φωτὸς τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν· θανάτου δὲ νυκτὶ, διὰ τὸ ἐπάγειν αὐτὴν θάνατον ψυχικόν, ὃς ἐστὶν ὁ χωρισμὸς τοῦ θεοῦ, τῆς ζωῆς τῆς ἀληθινῆς.
- κα] Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς, ἵνα ἐπιφανῇ, φησὶν, ὥστε ἐγγεῖραι τοὺς ἀκινήτως ἐμμένοντας τῇ ἀπιστίᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ, δι' ὧν ἡ διάστασις καὶ ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ ἔχθρα μετὰ θεοῦ καὶ κατευοδῶσαι τὰς πορείας τῆς πολιτείας ἡμῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς κατὰ θεὸν εἰρήνης, τουτέστιν, εἰς εὐσέδειαν καὶ ἀρετὴν. Αὐταὶ γὰρ ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς συνέλευσιν καὶ ἔνωσιν καὶ φιλίωσιν μετὰ θεοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ, λέγω, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(1) Ἐν αὐτῷ λαίπει, ὡς φαίνεται, τὸ, γεγεννημένης, ἢ τοιοῦτόν τι.

TO

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

Τίς μὲν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής, ἐμάθομεν ἀπὸ τῶν προλαβόντων εὐαγγελιστῶν, ὅτι ἀδελφὸς Ἰακώβου, υἱὸς Ζεβεδαίου, κόμης Βηθσαϊδᾶ, χώρας Γαλιλαίας, τὴν τέχνην ἀλιεύς. Οὐτε δὲ πρότερον, οὔτε μὴν ὕστερον (1) γράμματα μεμάθηκεν, ἀλλὰ παντελῶς ἰδιώτης ἦν. Πλὴν ὁ τοιοῦτος ἰδωμεν, ὁποῖος γέγονε μαθητευθεὶς τῷ Χριστῷ. Ἀναπεσὼν γὰρ ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος, τῆς σοφίας εἴλκυσε γνώσιν, οἷαν οὐδεὶς ἔτερος ἐκληρώσατο. Καὶ ὄντως ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀνέκραγεν ἐκ τῶν ταμείων τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς μέγα βοᾶν, ἀλλ' ὡς περὶ μεγάλων βοᾶν, καὶ κινῶν τὴν γλῶτταν μετὰ τοῦ πνεύματος.

Οὗτος οὖν, ἐντυχὼν τοῖς τῶν ἄλλων εὐαγγελίοις, προσενεχθεῖσιν αὐτῷ παρὰ τινων πιστῶν, καὶ ἰδὼν, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς τῷ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος ἐνδιέτριψαν μάλιστα λόγῳ, καὶ λοιπὸν ἐμελλον ἀποσιωπηθῆναι τὰ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ δόγματα· ἐκεῖνα μὲν τὰ εὐαγγέλια καὶ ἐθαύμασε, καὶ ἐπήνεσε, καὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀλήθειαν καὶ ἀξιοπιστίαν προσμαρτύρησεν· αὐτὸς δὲ, τοῦ Χριστοῦ κινήσαντος αὐτόν, ἦλθεν ἐπὶ τὸ παρὸν σύγγραμμα, καὶ διηγεῖται μὲν καὶ τινὰ τῶν ἑτοῖς ἄλλοις ἱστορηθέντων, ἵνα μὴ ἀπερρηγμένον δοκῇ τῶν εὐαγγελίων ἐκείνων τὸ ἑαυτοῦ εὐαγγέλιον· μάλιστα δὲ φροντίζει τῶν παραλελειμμένων ἐκείνοις, καὶ πλεον τῶν ἄλλων τῆς θεολογικῆς τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίας, ὡς ἀναγκαιοτάτης, διὰ τὰς μελλού-

(1) Πραξ. Δ, 13.

σας αἵρέσεις. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ταύτην παρήκαν, διὰ τὴν τῶν ἀκροατῶν ἀσθένειαν, οὕτω τοῦ κηρύγματος ριζωθέντος· οὗτος δὲ, τῆς πίστεως αὐξηθείσης ἤδη, καὶ τῶν πιστῶν συνεπαύτων γενομένων, ἐνέταξεν αὐτήν, προσθεὶς καὶ ἕτερα κεφάλαια παραιοπληθέντα τοῖς πρὸ αὐτοῦ.

Συνεγράφητο δὲ τὸ παρὸν εὐαγγέλιον μετὰ τὴν ἄλυσιν ἱεροσολύμων, πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν.

ΚΕΦ. Ι, 1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

Τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα πολυσήμαντόν ἐστιν· ἰδιοτρόπως δὲ νῦν σημαίνει τὸ, αἰεὶ. Ταύτη δὲ τῇ ἀρχῇ συζευχθὲν τὸ, ἦν, ἀνεκλήσθη αὐτὴν παντελῶς ἐποίησεν. Ὅπου γὰρ ἀναγὰγης σου τὸν νοῦν, προαπαντᾷ τὸ ἦν, καὶ πανταχοῦ προτρέχον, οὐκ ἔξ σου τὴν ἐννοίαν εὐρεῖν τινὰ στάσιν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν κτιστῶν τὸ ἦν, τὸν παρεληλυθότα χρόνον δηλοῖ· ἐπὶ δὲ τῆς ἀκτίστου Τριάδος, τὸ αἰεὶ καὶ τοῦτο σημαίνει. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς νοητῆς καὶ τῆς αἰσθητῆς κτίσεως, ἐπ' οὐδενὸς ἐνδέχεται ῥηθῆναι τὸ, ἐν ἀρχῇ ἦν· πάντα γὰρ ὕερον ἐγένοντο· ἐπὶ μόνῃ δὲ τῆς μακαρίας Τριάδος ἀρμόζει τοῦτο· μόνῃ γὰρ ἐστὶν ἀγέννητος, εἴτουν, ἀκτιστος.

Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ λόγου, πολυσήμαντόν ἐστιν· ἰδιοτρόπως δὲ νῦν σημαίνει, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Λέγεται γὰρ λόγος, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος, ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πρὸς νοῦν λόγος (Ι)· οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφές, καὶ τὸ ἐξαγγελτικόν. Πάντα γὰρ, φησιν, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀπήγγειλα ἡμῖν (α)

Τάχα δ' ἂν εἴποι τις, ὅτι καὶ ὡς ὅρος πρὸς τὸ ὀριζόμενον· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο λέγεται λόγος· ὁ γὰρ νενοηκώς, φησι, τὸν υἱὸν (β)· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ὥρακώς· νενόηκε τὸν πατέρα· καὶ σύντομος ἀπόδειξις καὶ ῥαδιὰ τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως, ὁ υἱός· γέννημα γὰρ ἅπαν, τοῦ γεγεννηκότος σιωπῶν λόγος.

(1) νοῦν ὁ λόγος, παρὰ τῷ Α. Ἰδ. Γρηγορ. Νεζ. Σελ. 218.

(α) Ἰωαν. ΙΕ', 15. (β) Ἰωαν. ΙΔ', 9.

Εἰπὼν δὲ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἐδείξεν, ὅτι αἰεὶ ἦν, καὶ οὐκ ἦν τις χρόνος ἢ αἰὼν, ὅτε οὐκ ἦν οὗτος· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ ποιητής καὶ τῶν χρόνων, καὶ τῶν αἰώνων.

Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Υἱός; ἵνα μὴ ὑπόληψις παρεμπέσῃ χρονικῆς τε καὶ ἐμπαθοῦς γεννήσεως. Διὰ τοῦτο γὰρ λόγον αὐτὸν ὀνομάσας, καὶ διδάξας ἐντεῦθεν τὸ ἄχρονόν τε καὶ ἀπαθὲς τῆς ὑπερφυοῦς γεννήσεως αὐτοῦ, καὶ προανελὼν τὰς ἀπειρίας περὶ αὐτῆς ὑπολήψεις, λοιπὸν προῖόν καὶ υἱὸν αὐτὸν ἀνυποτόλως καλεῖ. Βουλόμενος δὲ δεῖξαι, αὐτὸν μὴ μόνον αἰεὶ ὄντα, ἦνουν, αἰδίου, ἀλλὰ καὶ ἀχώριστον τοῦ πατρὸς καὶ συναΐδιον, φησί·

1 Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν.

Οὐκ εἶπεν, ὅτι ἦν ἐν τόπῳ· οὐ περιέχεται γὰρ τόπος ὁ ἀπερίγραπτος· οὐδὲ ὅτι ἐν τῷ θεῷ· ἵνα μὴ ἐκ προοιμίων εὐθὺς σύγχυσις τῶν προσώπων ἐπινοηθῇ· ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸν θεόν, ἦνουν, παρὰ τῷ πατρί· ἵνα τε παραστήσῃ τὸ ἰδιόζον τῶν ὑποστάσεων, καὶ ὅτι ἀχώριστοι πατὴρ καὶ υἱός· δηλὸν δὲ πάντως, ὅτι καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ἡ Τριάς, καὶ ὁμοῦ ἦν ἡ Τριάς.

1 Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

Χρησάμενος τῷ ὀνόματι τοῦ λόγου πρὸς διδασκαλίαν τοῦ ἀχρόνου καὶ ἀπαθοῦς τῆς ὑπερφυοῦς γεννήσεως, λοιπὸν θεραπεύει τὴν ὑφέρουσαν τῷ ὀνόματι θλάβειν, ἵνα μὴ ἐλασσημένη τις, οἰόμενος, ὅτι λόγος ἐστὶν, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἐνδιάθετος ἢ προφορικός. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοιοῦτος, ἀλλ' ἐνυπόστατος, τῆς αὐτῆς τῷ πατρί φύσεως καὶ ἀξίας.

2 Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

Εἰπὼν, ὅτι αἰεὶ ἦν, καὶ ὅτι ἀχώριστος τοῦ πατρὸς ἦν, καὶ ὅτι θεὸς ἦν, ἀνεκφελαϊώσατο συντόμως ὁμοῦ καὶ θαυμασίως, ἦν ἐξέθετο περὶ τούτου θεολογίαν, σύνοψιν ἡμῖν θεολογίας περὶ τοῦ υἱοῦ παρασχόμενος.

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι πᾶς υἱὸς ὑστερὸς ἐστὶ τοῦ πατρὸς, ἐροῦμεν, ὅτι, *Πᾶς υἱὸς*, εἰπόντες, λελύκατε τὸ ζητούμενον· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔστι τοιοῦτος, οἷος πᾶς υἱὸς, ἀλλ' ὄντως ὑπερφυής.

Ἔτι δὲ πρὸς τοὺς φιλονεικοῦντας, ὅτι τὸ ἔκ τινος ἀνάγκη πάντως εἶναι ὑστερον τοῦ ἐξ οὗ ἐστίν, ἀπολογητέον· ὅτι καὶ μὴν τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτοῦ ὄν, οὐκ ἔστιν ὑστερον αὐτοῦ· οὐδέποτε γὰρ ἡλῖος ἐφάνη χωρὶς ἀπαύγασματος. Εἰ δ' ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν τοῦτο, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ὑπὲρ λόγον; Ἐπεὶ δὲ θεὸν αὐτὸν ἀνεκήρυξε, δίδωσιν αὐτῷ καὶ τὸ γνῶρισμα τῆς θεότητος, λέγω δὴ, τὸ δημιουργικόν· *Θεοὶ γάρ, φησιν, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολίσθωσαν* (α). ἵνα μὴ νομισθῇ τοῦ πατρὸς ἐλάττω.

3 Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο· οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν.

Εἰρηκῶς, ὅτι *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο*, ἵνα μὴ δόξη περὶ μόνων λέγειν τῶν αἰσθητῶν, ἐπήγαγεν, ὅτι *Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονε*, τουτέστιν, οὐδὲν τῶν γενομένων, καὶν αἰσθητῶν εἴη, καὶν νοητόν. Ὑπεξήρηται δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τοῦτο γὰρ οὐ γέγονεν, ἵνα καὶ συμπαραληφθῇ, ἀλλ' ἀγέννητόν ἐστιν, εἴτουν, ἄκτιστον, ὥσπερ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατήρ. Μόνη γὰρ ἡ θεία Τριάς ἀγέννητος, ἤγουν, ἄκτιστος.

Ἀποδείξας δὲ τὸν υἱὸν δημιουργὸν πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως, οὐκ ἐξέβαλε τὸν πατέρα τοῦ δημιουργικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξεν, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς δημιουργός ἐστιν, ὥσπερ ὁ πατήρ· κοινὸν γὰρ τοῦτο τῶν τριῶν· ἐπεὶ τοῦτο γνῶρισμα ἐστὶ θεότητος, ὡς προεῖρηται.

Διὸ καὶ παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, ποτὲ μὲν τὸ δημιουργικὸν ἐπὶ τοῦ πατρὸς λέγεται· ποτὲ δὲ, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ· ποτὲ δὲ, ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἷα τοῦ μὲν πατρὸς, εὐδοχοῦντος, τοῦ

(α) Ἰω. 1, 11.

δὲ υἱοῦ, ἐνεργούντος, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος, συνεργούντος. Φησὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἐξομῶ κεφαλαίῳ, ὅτι ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι (α).

Τινὲς δὲ λῆροι (1), τὸ, δι' αὐτοῦ, πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ υἱοῦ νενοήκασιν, οὐ δημιουργίας, ἀλλ' ὑπουργίας ἐμφαντικὸν τοῦτο φήσαντες εἶναι. Οὐκ ἔδεισαν δὲ, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἀδιαφόρως τοῦτο τάττεται· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· *Πιστὸς ὁ θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ* (β). Ἴνα δὲ μηδεὶς ἀπιστήσῃ, πῶς τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, φησὶν·

4 Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν.

Δι' ἧς οὐ μόνον αὐτὰ παρήγαγεν, ἀλλὰ καὶ συντιθεῖ εἰς τὸ διαμένειν. Ὅπερ γὰρ περὶ τοῦ πατρὸς εἴρηται, τοῦτο καὶ περὶ τούτου ῥηθήσεται, ὅτι *Ἐν αὐτῷ ὤμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν* (γ). Ὅταν δὲ ἀκούσῃς ἔτι, *Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν*, μὴ σύνθετον αὐτὸν ὑπολάβῃς, ἀλλὰ πηγὴν ζωῆς. Αὐτίκα γὰρ καὶ ὅλον αὐτὸν ζῶν ὀνομάζει, λέγων· *Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων*. Καὶ ἀλλαγῇ δὲ φησι φανερώς αὐτὸς ὁ Χριστός· *Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ζωὴ* (δ).

(α) Ἰω. 1, 17. (1) Αἱρετικοὶ τινες ἀπένειμον τὴν Ἐκ πρόθεσιν εἰς τὸν Πατέρα, τὴν Διὰ, εἰς τὸν υἱόν, καὶ τὴν Ἐν, εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Πρὸς τούτους ἀντιμαχόμενος ὁ Μίγας Βασιλεὺς ἐν τῷ Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ Κεφ. Β'. λέγει « Ἐστὶ γὰρ τι αὐτοῖς πλάγιον σόφισμα, ὑπὸ Ἀετίου τοῦ προστάτου τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐξευρεθὲν, ὃς ἐγραφε πρὸς τῶν ἐκείνῳ ἐπιστολῶν, λέγων· Τὰ ἀνόμοια κατὰ φύσιν, ἀνομοίως προφέρεσθαι· καὶ ἀνάπαλιν· Τὰ ἀνομοίως προφερόμενα, ἀνόμοια εἶναι κατὰ τὴν φύσιν. Καὶ εἰς μαρτυρίαν τοῦ λόγου τὸν Ἀπόστολον ἐπισπάσασα λέγοντα· Εἰς θεὸς καὶ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα· καὶ ἐν Πνεύμα ἁγίον, ἐν ᾧ τὰ πάντα. » Ὡς οὖν ἔχουσιν αἱ φωναὶ πρὸς ἀλλήλας, οὕτως ἐξουσί, φησι, καὶ αἱ δι' αὐτῶν σηματοδομεναι φύσεις. Ἀνόμοιον δὲ τῷ Εξ οὗ τὸ Δι' οὗ· ἀνόμοιος ἄρα καὶ τῷ Πατρὶ ὁ υἱός. Ταύτης τοίνυν τῆς νόσου καὶ ἡ περὶ τῆς προκειμένης λέξεως ἀδολοσχία τῶν ἀνδρῶν τούτων ἤρτηται. Ὅθεν τῷ μὲν Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὥσπερ τινα κληρὸν ἐξαίρετον, προσνέμονται τὸ Εξ οὗ· τῷ δὲ Υἱῷ καὶ Θεῷ ἀφώρισαν τὸ Δι' οὗ· τῷ δὲ ἁγίῳ Πνεύματι, τὸ Ἐν ᾧ. » (β) Α' Κορ. Α', 9.

(γ) Πράξ. ΙΖ', 27. (δ) Ἰω. 1Α', 6.

Οἱ Πνευματομάχοι δὲ μετὰ τὸ, *Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, στίζουσι τελείαν· εἴτα τὸ ἐξῆς οὕτως ἀναγινώσκουσιν·* *Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν·* ἵνα γενητὸν δεῖξωσι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄκρον· περὶ τούτου γὰρ φασὶ λέγειν τὸ τοιοῦτον ῥητόν. Ἐλέγονται δὲ ταχέως, πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ, *ὁ γέγονεν*, ἀπολύτως κείμενον, πᾶν, ὁ γέγονε, δηλοῖ· ἔπειτα δὲ, ὅτι ἡ ζωὴ αὕτη καὶ φῶς εὐρίσκεται· ἐπάγει γὰρ, ὅτι *Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων·* εἴτα μετὰ μικρὸν περὶ τοῦ Ἰωάννου λέγων, φησὶν· *Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός* (α). Ἀλλοι δὲ, ὅτι ὁ Ἰωάννης οὐ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ υἱοῦ μεμαρτύρηκεν, ὡς προϊόντες εὐρήτομεν.

4 *Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.*

Καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, ὡς φωτίζων τὸν νοῦν αὐτῶν, καὶ ὁδηγῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι δὲ αὐτὸν τὸν υἱὸν ὠνόμασε καὶ φῶς, αὐτὸς ὁ υἱὸς ἀλλαχοῦ φησιν· *Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου* (β). Ὡστε ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ ζωὴ, καὶ φῶς· ζωὴ μὲν, ὡς ζωογονῶν καὶ συνεχῶν τὰ πάντα· φῶς δὲ, ὡς καταλάμπων καὶ φαιδρύνων τὸ ἡγεμονικὸν τῶν ἀνθρώπων, τῶν δεχομένων αὐτόν.

Τινὲς δὲ καὶ ζῶην καὶ φῶς εἶπον, τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, ὃ ἐπήγαγε τοῖς ἀνθρώποις, ὡς αἷτιον καὶ ζωῆς πνευματικῆς καὶ φωτός γνώσεως.

5 *Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.*

Φῶς μὲν ἐνταῦθα καλεῖ, τὸ κήρυγμα, διὰ τε τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ διὰ τὴν ἀλήθειαν· *σκοτίαν* δὲ, τὴν πλάνην, διὰ τὸ ἑσθὺς. Δέγει γοῦν, ὅτι τὸ κήρυγμα ἐν τῇ πλάνῃ λάμπει, καὶ ἡ πλάνη οὐ περιεγένετο αὐτοῦ.

Ὁ δὲ θεολόγος Γρηγόριος ἑτέρως τὸ ῥητὸν ἐξελάβετο ἐν τῷ

(*) Ἰωαν. Α', 7.

(β) Ἰωαν. Η', 12.

Εἰς τὰ ἅγια φῶτα λόγῳ, δυνάμενον καὶ τυχὴν κακείνην ἐπιδέξασθαι τὴν ἐξήγησιν.

Μέχρι δὲ τούτου διαλεχθεὶς ὁ εὐαγγελιστὴς περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ θεότητος, ἐντεῦθεν λοιπὸν ἄρχεται τοῦ εὐαγγελίου.

6 *Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ· ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.*

Ο δὲ Λουκᾶς ἔγραψεν· *Ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννῃ, τὸν τοῦ Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ* (α).

7 *Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός·*

Φῶς νῦν ὁ Χριστὸς νοεῖται, κατὰ τὴν προαποδεδομένην αἰτίαν. Ἐμαρτύρησε δὲ ὁ Ἰωάννης περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, ὡς προϊόντες εὐρήσομεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐδεῖτο τῆς τούτου μαρτυρίας ὁ Χριστὸς, τέθειται καὶ ἡ αἰτία τῆς μαρτυρίας. Ἐπήγαγε γὰρ·

7 *Ἴνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.*

Ωσπερ γὰρ σάρκα περιεβάλετο, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι προσβαλὼν ἀπολέσῃ πάντας· οὕτω καὶ μάρτυρι ἐχρήσατο, ἵνα τῆς συγγενεῦς ἀκούοντες οἱ τότε φωνῆς, εὐκολώτερον πιστεύσωσι δι' αὐτῆς εἰς τὸν μαρτυρούμενον. Πάντα γὰρ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐκονομεῖτο.

Ἰωάννης μὲν οὖν ἐμαρτύρησεν, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν· οὐ πάντες δὲ ἐπίστευσαν· οὐκ ἐκ βίαις γὰρ ἡ πίστις, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως.

8 *Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.*

Ετι σαφηνίζει τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς, ὅτι ἦλθεν, οὐχ ἵνα φωτίσῃ· *Οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς· ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.* Ἄμα δὲ καὶ, ἵνα μὴ νομίσῃ τις, ὅτι ὁ μαρτυρῶν μείζων καὶ ἀξιοπιστότερος ἦν τοῦ μαρτυρουμένου, ὡς

(α) Λουκ. Γ', 2.

ἐπὶ πολλῶν εἴωθε συμβαίνειν. Ἐπεὶ δὲ πρόσφατος ἦν ἡ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρία, ἵνα μὴ τοιαύτη τις ὑπόνοια καὶ περὶ τοῦ μαρτυρουμένου παρεμπέσοι, φησὶν·

9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

Ἦν αἰεὶ, κατὰ τὴν ἐκτεθεισαν ἀνωτέρω θεολογίαν. Ὡς μὲν οὖν θεός, ἦν αἰεὶ· ὡς δὲ ἄνθρωπος, ᾤξατο τοῦ εἶναι.

Εἰ δὲ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, πῶς τοσοῦτοι μεμενήκασιν ἀφώτιστοι; Τὸ μὲν εἰς αὐτὸν ἦκον, πάντας φωτίζει· οἱ δὲ μένοντες ἀφώτιστοι, παρὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν τοῦτο πάσχουσιν. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ φωτός χάρις, ἡλίου δίκην, ἐπὶ πάντας ἀπλῶς ἐκκέχυται· οἱ δὲ μὴ θέλοντες ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος, αὐτοὶ τοῦ μὴ φωτισθῆναι αἴτιοι.

Ἀληθινὸν δὲ εἶπεν αὐτὸ, ὡς ἀσύγκριτον, καὶ ὑπὲρ πᾶν φῶς, καὶ κυρίως φῶς.

[Τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν (1). Καὶ εἰκὼν δὲ ἀληθινὴ λέγεται, καὶ ἀληθινὴ σοφία, καὶ ζωὴ ἀληθινή, καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐπὶ διαβολῇ τῶν ἄλλων ἁγίων εἰκόνων, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν σοφίας, ἢ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, ἵνα ἑάσω τὴν μέλλουσιν· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον σχῆμα τοῦ λόγου, τὸ καθ' ὑπεροχὴν ἀσύγκριτον ὑποφαίνει.]

[Εἰς τὸν κόσμον (2). Ἦ καὶ ἄλλως· Ἐρχόμενον εἰς τὸν ἀληθῆ κόσμον τῶν ἀρετῶν.]

10 Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν.

Οὐχ ὡς τόπῳ περιγραφόμενος, ἀλλ' ὡς πάντα πληρῶν. Εἰπὼν δὲ, ὅτι Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, ἵνα μὴ ὑπολάβῃ τις, ὅτι σύγχρονος ἦν τοῦ κόσμου, ὃ πέπονθε Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, προσέθηκεν·

(1) Ταῦτα παρ' ὁμοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ περιελίδι. (2) Καὶ ταῦτα ὡσαύτως.

10 Καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο·

Πρόδηλον γάρ, ὅτι ὁ ποιητὴς πρὸ τοῦ ποιήματος ἦν.

10 Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.

Κόσμον ἐνταῦθα λέγει, τοὺς τὰ κοσμικὰ φρονούντας, τοὺς τῷ κόσμῳ προσηλωμένους, τοὺς τοῖς αἰσθητοῖς πράγμασι προστετηκότας, καὶ μηδὲν ὑπὲρ ταῦτα νοῆσαι δυναμένους. Οἱ γὰρ μὴ τοιοῦτοι, ἔγνωσαν αὐτὸν, καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας. Διὸ καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἶπε πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁ Χριστὸς, ὅτι Πολλοὶ προφηταὶ καὶ οἰκαιοὶ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν (α). Εἰ γὰρ μὴ ἔγνωσαν αὐτὸν, οὐκ ἂν ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ὡς εἴρηται, καὶ ἀκοῦσαι. Ὅστε ἐγνωσαν μὲν αὐτὸν, καὶ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ μυστήριον, πλὴν ὑπερφυῶς· ἐπεθύμησαν δὲ καὶ αἰσθητῶς ἰδεῖν αὐτὸν θαυματοουργοῦντα, καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ διδάσκοντος, καὶ ἀπλῶς ἐν ἀνθρώπῳ εἶδει.

Νοεῖται δὲ καὶ, ὅτι δυσανασχετῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπὶ τῇ πωρώσει τῶν ἀγνοησάντων αὐτὸν, φησὶ, Καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω, τουτέστι, τὸν ποιητὴν οὐκ ἔγνωσαν τὰ ποιήματα.

11 Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

Ἐτι σαφηνίζει τὸν λόγον. Ἰδία μὲν γὰρ αὐτοῦ, ὁ κόσμος, ὡς ποίημα αὐτοῦ· ἴδιοι δὲ οἱ ἄνθρωποι, ὡς καὶ αὐτοὶ ποιήματα, καὶ ὡς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ γενόμενοι. Ἠλθεν οὖν εἰς αὐτοὺς, ὡς ἄνθρωπος· ὡς γὰρ θεός, ἐν τῷ κόσμῳ ἦν.

Ἑρμηνεύεται δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ὅτι ἐπεὶ ἐξ Ἰουδαίων ὁ Χριστὸς ἐβλάστησε κατὰ σάρκα, ἴδια μὲν αὐτοῦ, αἱ διατριβαὶ τούτων· ἴδιοι δὲ, αὐτοὶ, ὡς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ ὁμόφυλοι. Διὸ καὶ ἔλεγεν (6), Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρό-

(α) Ματθ. ΙΓ', 17. (6) Ματθ. ΙΕ', 24.

κατα τὰ ἀπολλύτα οἴκου Ἰσραὴλ. Εἰς τὰ ἴδια μὲν οὖν ἤλ-
θιν, οὐχ ἕνεκεν ἰδίαις χρείαις· ἀνενδεής γάρ ὁ θεός· ἀλλ' ἕνε-
κεν τῆς τῶν ἰδίων σωτηρίας. Οἱ ἴδιοι δὲ αὐτὸν οὐ παρεδέ-
ξαντο, ἀρκεόμενον ἐπ' εὐεργεσίᾳ τούτων· ἀλλὰ φρενοβλαβῶς
τὸν Σωτήρα, ὡς ἐχθρόν, ἀπώσαντο.

12 Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέ-
κνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα
αὐτοῦ·

Ὅσοι δὲ παρεδέξαντο αὐτόν, διὰ τοῦ παραδέξασθαι τὴν διδα-
σκάλειν αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι·
οὐκ εὐθὺς δὲ ἐποίησεν αὐτοὺς τέκνα θεοῦ· ἵνα μὴ ῥαθυμῆσαν-
τες ἀπολέσωσι τὴν χάριν· ἀλλ' ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν γε-
νέσθαι, ἵνα σπουδάζοντες γένωνται.

Τί οὖν; οὐ πάντες ἔχουσιν ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι;
Οὐ πάντες, εἰ μὴ οἷς αὕτη δέδοται· δέδοται δὲ μόνοις τοῖς
πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Διὸ καὶ σαφηνίζων, τίσιν ἔδωκεν, ἐπή-
γαγεν, ὅτι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τουτέστιν,
εἰς αὐτόν. Ὡστε αὐτοῦ μὲν ἐστὶ, τὸ δωρεῖσθαι τὴν εἰρημένην
ἐξουσίαν· αὐτῶν δὲ, τὸ χρῆσασθαι ταύτῃ.

Ἔτερον δὲ, τὸ διὰ βαπτίσματος υἱοθετηθῆναι τινα θεῷ, καὶ
ἔτερον, τὸ διὰ φυλακῆς τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν τέκνον θεοῦ
γενέσθαι· τὸ μὲν γὰρ, ἀρχή· τὸ δὲ, τέλος· καὶ τὸ μὲν, δῶρον
θεοῦ· τὸ δὲ, κατόρθωμα σπουδῆς.

13 Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ
ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Εὐτελεῖ μὲν τὴν ἐξ ἀνθρώπων γέννησιν, ὡς φυσικὴν· μεγα-
λύνει δὲ τὴν ἐκ θεοῦ, ὡς ὑπερφυῆ, ἵνα τό, τε ταπεινὸν τῆς
πρώτης, καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς δευτέρας καταμαθόντες, καὶ τὸ
μέγεθος τῆς εὐεργεσίας ἐπιγνόντες, ἀξίως εὐχαριστῶμεν, καὶ
ἀγωνιζώμεθα, μὴ ἀπολέσαι ταύτην ἐκ ῥαθυμίας.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι Οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἐπήγαγε φανερώτερον, ὅτι

Οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός. Εἶτα καὶ τοῦτο τελεώτερον ἐφηρ-
μήνευσε, προσθεῖς, ὅτι Οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός. Αἷμα
γὰρ καὶ σὰρξ, ὁ ἀνὴρ· θελημα δὲ νῦν νόει, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν
συνουσίαν.

[Οἶονεῖ (1) θεῖος σπόρος, εἰσελθὼν καὶ συμπήξας ἑαυτῷ
τάρκα ἐψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, οὐ σπερματι-
κῶς, ἀλλὰ δημιουργικῶς, οὐ ταῖς κατὰ μικρὸν προσθήκαις ἀπαρ-
τιζομένου τοῦ σχήματος, ἀλλ' ὕρην τελειωθέντος ἀπ' ἀρχῆς,
εἴτ' αὖξοντος νόμφ τῶν ἐμβρύων. Καὶ γὰρ καὶ ὁ παλαιὸς Ἀ-
δάμ τελειὸς τὸ σχῆμα κατ' ἀρχῆς ἐπλάσθη.]

14 Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο·

[Οὐκ (2) ἄλλως οἶόν τε ἦν τὴν τοῦ θεοῦ δηλωθῆναι περὶ ἡμᾶς
ἀγάπην, ἢ ἐκ τοῦ μνημονευθῆναι τὴν σάρκα, καὶ ὅτι δι' ἡμᾶς
κατέβη μέχρι τοῦ χείρονος. Σὰρξ γὰρ ψυχῆς εὐτελέστερον.]

Εἰρηκῶς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν, φησὶν, ὅτι
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἄνθρωπος ἐγένετο· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ,
Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν· ἵνα ὁ θαυμά-
ζων ἐκεῖνο, θαυμάζῃ τοῦτο πλεον, ὡς ὑπερβαλόντως θαυμασιώ-
τερον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο αἴτιον ἐκείνου. Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
ἄνθρωπος ἐγένετο, ἵνα οἱ ἄνθρωποι υἱοὶ τοῦ θεοῦ γένωνται.

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, μὴ μεταβο-
λὴν τῆς θείας οὐσίας ἐννοήσῃς· ἀναλλοίωτος γὰρ αὕτη καὶ
ἀπαθής· ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος ὢν, ὃ ἦν, γέγονε καὶ ὃ οὐκ ἦν, ἥτοι,
μένων θεός, γέγονε καὶ ἄνθρωπος κατὰ πρόσληψιν σαρκός, ἐψυ-
χωμένης δηλονότι ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ.

Κατὰ τρεῖς δὲ τρόπους τὸ ὂν γίνεται. Καθ' ἓνα μὲν, ὅταν
ἡ τοῦ ὄντος φύσις εἰς τὴν τοῦ γενομένου μεταβλήθῃ, καθ' ὃν
τὸ γάλα γίνεται τυρός, καὶ ὁ πηλὸς, ὄστρακον· καθ' ἕτερον
δὲ, ὅταν, τῆς οὐσίας οὐσίας σωζομένης ἀμεταβλήτου, προσγένηται

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ. (2) Καὶ
ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

τε κατὰ συμβεβηκός, καθ' ὃν ὁ χαλκός γίνεται ἀνδριάς, καὶ ὁ ἄνθρωπος, δίκαιος ἢ ἀδίκος, καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ τὸν τρίτον δὲ, ὅταν, τῆς οὐσῆς οὐσίας σωζομένης ἀμεταβλήτου, καὶ ἄλλῃ οὐσία προσληφθῇ, καθ' ὃν ὁ στρατηγός γίνεται ὠπλισμένος. Ἀλλ' οὔτε κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· οὐ γὰρ ἡ φύσις μετεβλήθη· οὔτε κατὰ τὸν δεύτερον· οὐ γὰρ ἡ προσγενομένη σὰρξ συμβεβηκός, ἀλλ' οὐσίαν καὶ αὐτή. Δοιοῦν οὖν κατὰ τὸν τρίτον τρόπον χρὴ νοεῖν τὸ φητόν. Δίκην γὰρ στρατηγοῦ τὴν σάρκα περιθέμενος, τὸν πολέμιον τῆς ἡμετέρας φύσεως κατεπολέμησε.

Ἐγένετο δὲ εἶπεν, ἀναιρῶν τὴν βλασφημίαν τῶν ληρούντων, ὅτι σὰρξ ἐφαντάσθη. Χρησάμενος γὰρ τῇ λέξει τῇ, ἐγένετο, ἐβεβαίωσεν, ὅτι κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐνηνθρώπησεν. Ἵνα δὲ μὴ μεταβολὴν τινα τῆς θείας οὐσίας ἐννοήσῃς, φησί·

14 Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,

Ἐσκήνωσεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί, ἐν τῇ συγγενεῖ ἡμῶν, ἐν τῇ ἐξ ἡμῶν προσληφθείσῃ. Εἰ γὰρ ἕτερον τὸ σκηνοῦν, καὶ ἕτερον ἡ σκηνή, ἕτερος ἔμεινεν ὁ λόγος παρὰ τὴν σάρκα, κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν. Κατὰ γὰρ τὴν συνάφειαν καὶ ἔνωσιν ἔν ἐστιν ὁ προσλαβὼν λόγος, καὶ ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ, σωζομένων καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀτρέπτων καὶ ἀσυγχύτων τῶν δύο φύσεων ἀπορόρητως.

14 Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ,

Τὴν δόξαν τοῦ λόγου, τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, διὰ τῆς σαρκὸς λάμψασαν, ὡς διὰ παραπετάσματος. Τίς δὲ ἦν αὕτη; Τὰ ἄπειρα καὶ ποικίλα θαύματα, ἡ ὑπέρλαμπρος καὶ ὑπερφυῆς μεταμόρφωσις· καὶ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σταυρώσεως, ὁ παρὰ φύσιν σκοτισμὸς τοῦ ἡλίου, τὸ φοβερὸν σχίσμα τοῦ καταπετάσματος, ὁ φοικτὸς κλόνος τῆς γῆς, τὰ σχίσματα τῶν πετρῶν, αἱ τῶν μνημείων ἀνοίξεις, αἱ τῶν νεκρῶν ἐγέρσεις, καὶ,

τὸ κεφάλαιον πάντων, ἡ ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν ἀνάστασις τοῦ δεσποτοῦ, καὶ ὅσα μετὰ ταύτην θεοκρεπῆ καθεξῆς οἱ ἀπόστολοι ἐθεάσαντο.

14 Δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός,

Δόξαν, οὐχ οἷα ἡ τῶν δοξασθέντων ἀγίων ἢ ἀγγέλων, ἀλλὰ δόξαν ὄντως μονογενοῦς. Τὸ γὰρ, ὡς, ἐνταῦθα τὸ ὄντως δηλοῖ.

Μονογενοῦς δὲ ἀπὸ πατρὸς, ἦγουν, φύσει υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ὀνομαζέσθαι μονογενῆ ἀπὸ μητρὸς, φύσει υἱὸν τῆς Παρθένου τοῦτον ἐμκινεῖ· τὸ δὲ λέγεσθαι μονογενῆ ἀπὸ πατρὸς, φύσει υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦτον ἀνακηρύττει.

14 Πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Ἐτι βεβαιῶν, ὅτι ὁ λόγος, σὰρξ γεγόμενος, οὐδὲν ἡλαττώθη παρὰ τοῦτο, λέγει, ὅτι Πλήρης ἦν χάριτος θείας καὶ ἀληθείας· χάριτος μὲν, ἐν ταῖς θαυματουργίαις· ἀληθείας δὲ, ἐν ταῖς διδασκαλίαις· καὶ χάριτος μὲν, ἐν τῷ πάντα δύνασθαι· ἀληθείας δὲ, ἐν τῷ μηδὲν ἔχειν φαντασίας.

15 Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε,

Εἰ καὶ μὴ ἐγώ, φησι, δοκῶ τισιν ἴσως ἀξιόπιστος, ἀλλὰ πρὸ ἐμοῦ ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ· Ἰωάννης ἐκεῖνος, οὗ τὸ ὄνομα μέγα καὶ περιβόητον παρὰ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις. Καὶ οὐχ ἀπλῶς μαρτυρεῖ, ἀλλὰ καὶ κέκραγεν, ἦγουν, βοᾷ μετὰ παρρησίας, κηρύττει μετὰ ἐλευθερίας, χωρὶς πάσης ὑποστολῆς. Τί δὲ μαρτυρεῖ καὶ κέκραγεν, ἀκουσον·

15 Λέγων· Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἐμπροσθέν μου γέγονεν·

Εἶπε γὰρ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἰουδαίοις πρὸ τοῦ φανῆναι αὐτὸν, ὡς προφήτης, καὶ ἵνα τῇ περὶ αὐτοῦ φήμῃ προκατασχεθῶσιν, καὶ λοιπὸν φανέντος, εὐπαράδεκτος ἡ περὶ αὐτοῦ μαρτυρία γένηται. Καὶ γὰρ καὶ Ματ-

θαῖος ἔγραψεν, ὅτι ἔλεγεν (α). Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὐ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποθήματα βαστάσαι.

Τί δέ ἐστιν, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἐμπροσθέν μου γέγονεν; Ὁ μετὰ μικρὸν ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ὁ ὅσον οὕτω ἐμφανιζόμενος ὑμῖν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπερέβη με τῇ δόξῃ καὶ μεγαλειότητι· πάνυ γὰρ μέλει δοξασθῆναι καὶ μεγαλυνθῆναι. Ὡς γεγεννημένον δὲ εἶπε τὸ μέλλον, νόμῳ προφητείας. Εἶτα τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς.

15 Ὅτι πρῶτός μου ἦν.

Ὅτι ὑπερκείμενός μου ἦν, ὡς θεός.

16 Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν,

Εἰπὼν, ὅτι πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας ἦν, καὶ δείξας αὐτὸν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ ἀένναον καὶ ἀκένωτον, φησὶν, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάντες οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ τοιούτου πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν κατὰ μετοχὴν.

16 Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος.

Τὴν καινὴν Διαθήκην, ἀντὶ τῆς Παλαιᾶς. Ὅτι δὲ περὶ τούτων λέγει, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐφεξῆς. Τέως δὲ χάριν καὶ ταύτην ἀκείνην ὠνόμασε· διότι κατὰ χάριν ἀμφοτέραι ἐδόθησαν τοῖς λαβοῦσι, χαριζομένου τοῦ θεοῦ τούτοις δι' ἔλεον οἰκεῖον, οὐκ ἀμειβομένου τούτους διὰ προλαβούσας ἀρετὰς αὐτῶν.

Ὡς περ δὲ διαθήκη καὶ διαθήκη λέγονται, καὶ νόμος καὶ νόμος, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ὀνόματα κοινὰ ἔχουσιν· οὕτω καὶ χάρις καὶ χάρις ὀνομάζονται.

Ὁμωνύμως δὲ πάντα, καὶ οὐ συνωνύμως· τὰ ἐκείνης μὲν γὰρ, στοιχειώσεις, τὰ ταύτης δὲ, τελείωσης· κακεῖνά μὲν παισὶ προσηκόντα· ταῦτα δὲ, ἀνδράσιν. Ἡ ἐκεῖνα μὲν, ἀνδράσι, ταῦτα δὲ,

(*) Ματθ. Γ', 11.

ἀγγέλοις. Εἶτα δεικνύει τὸ διάφορον αὐτῶν, ἀπὸ τῶν διακρινεσμένων αὐτοῖς.

17 Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Ὁ νόμος μὲν, εἶπουν ἡ παλαιὰ Διαθήκη, διὰ Μωσέως μεσολαβήσαντος ἐδόθη τοῖς Ἑβραίοις· ἡ χάρις δὲ, ἔχουν ἡ Νέα, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, οὐδενὸς ἑτέρου μεσολαβήσαντος. Καὶ Μωσῆς μὲν δούλος ἦν, καὶ ὅπερ ἔλαβεν ἐκ θεοῦ, τοῦτο ἔδωκε· Χριστὸς δὲ δεσπότης ἦν, καὶ αὐτὸς ἐποίησε τὴν Νέαν, ὡς θεός. Ὅσον οὖν τὸ διάφορον Μωσέως καὶ Χριστοῦ· τοσοῦτον ἄρα καὶ τούτων. Ἄνω μὲν οὖν χάριν καὶ χάριν εἶπε, διὰ τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν· ἐνταῦθα δὲ, μόνην τὴν νέαν Διαθήκην ἐκάλεσε χάριν, ὡς μᾶλλον χάριν. Μόνη γὰρ αὕτη χαρίζεται ἀρεσὶν ἀμαρτιῶν, ἀναγέννησιν, υἰοθεσίαν, βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (α).

Εἰπὼν δὲ, ὅτι ἡ χάρις, προσέθηκεν, ὅτι καὶ ἡ ἀλήθεια, τὸ ἀψευδὲς αὐτῇ προσμαρτυρῶν, ἡ τὸ τέλειον· ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ χάρις, ἀτελής· ὁ νόμος γὰρ οὐδὲν ἐτελείωσε (β), φησὶν ὁ ἀπόστολος· αὕτη δὲ, τελεία, ὡς τελειοποιός. Ὅσον οὖν μείζονος χάριτος ἡζιώθημεν, τοσοῦτον μείζονα ἀρετὴν ὀφείλομεν, ἵνα μὴ, ἀναξίως τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας πολιτευσάμενοι, ἀξίαν τῆς τηλικαύτης ῥαθυμίας δίκην ὑπέζομεν.

18 Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

Εκ ποίας ἀκολουθίας εἰς τοῦτο ἦλθεν ὁ εὐαγγελιστής, προσχες. Δείξας τὸ διάφορον τοῦ νόμου τε καὶ τῆς χάριτος, ἐπάγει καὶ αἰτίαν εὐλογον τῆς διαφορᾶς, ὅτι τὸν μὲν νόμον Μωσῆς ἐκόμισεν, ἄνθρωπος, μὴ ἑωρακὼς τὸν θεόν· καὶ γὰρ θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶν ἐλάττων ὁ νόμος,

(α) Ἁ Κορ. Β', 9. (β) Ἐβρ. Ζ', 19.

ὡς παρὰ ἀνθρώπου κομισθείς· τὴν δὲ χάριν, ἥτοι, τὸ εὐαγγέλιον, ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ἐνδικαιώμενος τῷ κόλπῳ τοῦ πατρὸς, καὶ ὅς ὢν τὸν θεόν, ὡς θεός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, συνέταξεν, ἐδίδαξε· καὶ διὰ τοῦτο μεῖζων ἢ χάρις, ὡς παρὰ θεοῦ γεγενῆσθαι, τοῦ ὁρῶντος τὸν θεόν, καὶ γινώσκοντος τὰ τοῦ θεοῦ.

Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε; Καὶ γὰρ Ἡσαΐας μὲν εἶδε τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπρημένου (α)· Ἰεζεκιήλ δὲ εἶδεν αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ τῶν χειρῶν (β)· καὶ Δανιήλ δὲ εἶδεν αὐτὸν καθήμενον παλαιῶν ἡμερῶν (γ)· καὶ ἄλλοι δὲ τοῦτον ἑώρακασιν· πλὴν οὐχ ὡς ἦν, κατὰ φύσιν, ἀλλ' ὡς ἐφαίνετο, καθ' ὁμοίωσιν· εἰ γὰρ αὐτὴν ἑώρων τὴν αὐτοῦ φύσιν, οὐκ ἂν διαφόρως αὐτὴν ἑώρων· ἀπλῆ γὰρ τίς ἐστι καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ οὔτε ἀθήηται, οὔτε ἔστηκεν, οὔτε περιπατεῖ· ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν σωμάτων εἰσὶ. Διὸ καὶ ἔλεγεν· Ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χειρὶ προφητῶν ὁμοιώθην (δ)· τὰς διαφορὰς ὁράσεις καὶ τὴν ὁμοίωσιν δεικνύων.

Μονογενὴς μὲν οὖν ὁ υἱὸς ὀνομάζεται, ὅτι μόνος γεννᾶται τῷ πατρὶ, καὶ ὅτι ἐκ μόνου γεννᾶται πατρός. Ὁ γὰρ πατήρ, αὐτοῦ μόνον ἐστὶ πατήρ, οὐ μὴν καὶ υἱὸς τινος, ὡς οἱ ἄλλοι πατέρες· καὶ ὅτι μόνον γεννᾶται υἱός, οὐ μὴν καὶ πατήρ τινος, ὡς οἱ ἄλλοι υἱοί· καὶ ὅτι μονοτρόπως γεννᾶται, ἥγουν, ἰδιότροπος, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ λόγον, καὶ οὐχ ὡς τὰ σώματα. Υἱὸς δὲ λέγεται, ὅτι ταῦτόν ἐστι τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν, καὶ οὐκ ἐκεῖνο μόνον, ἀλλ' ὅτι κάκειθεν. Κόλπον δὲ τοῦ πατρὸς εἶπεν, οὐχ ὡς τοῦ θεοῦ κόλπον ἔχοντος· τῶν σωμάτων γὰρ ὁ κόλπος· ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, τὸ γήσιον τοῦ υἱοῦ καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον ἐσήμανεν.

Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν, ὅτι τοῦ ῥητοῦ, τοῦ λέγοντος, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ἐπιβεβαιώσις ἐστὶ τὸ ἕτερον ῥη-

(α) Ἡσ. ζ', 1.

(β) Ὡση' 18.

(γ) Δαν. 2', 9.

(δ) Ὡση' 18, 10.

τὸν, τὸ φάσκον ὅτι Ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, τοῦτέστιν, ἐκεῖνος ἐδίδαξεν, ὅτι θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Περὶ τούτου γὰρ διαφόρως ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὡς προβαίνοντες εὐρήσομεν. Οὐδεὶς δὲ κτιστός, οὐ μόνον ὑλικός, ἀλλ' οὐδὲ ἄυλος. Καὶ αὐταῖς γὰρ ταῖς αὐτοῖς δυνάμεσιν ἀόρατός ἐστι κατὰ φύσιν, ὁρώσας, ὡς ἐφικτόν, αὐταῖς.

19 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου,

Αὕτη, περὶ ἧς εἰπεῖν μέλλει προῖων.

19 Ὅτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ;

Ἡ γενομένη δηλονότι, ὅτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, πυθονόμενοι μὲν τὰ κατὰ τὸν τόκον τοῦ Χριστοῦ παράδοξα, λαβόντες δὲ καὶ πείραν τῆς συνέσεως αὐτοῦ, ὅτε δωδεκαετῆς ὢν συνέμιξε τοῖς διδασκάλοις, ἀκούων καὶ ἐπερωτῶν αὐτούς, ὡς ὁ Λουκᾶς (α) ἱστορήσεν, ἐθορυβοῦντο, καὶ φθόνον ὠδίνειν ἤρχοντο· θεασάμενοι δὲ καὶ τὸν Ἰωάννην ὑστερον πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ αὐτοῦ λέγοντα πρὸς τοὺς ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα· συνῆκαν γὰρ, ὅτι περὶ ἐκείνου τὰ τοιαῦτα λέγει· μᾶλλον ἐταράχθησαν, καὶ ἀποστείλαντες ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἥτοι διακόνους, ἐπηρώτουν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες· πᾶσι γὰρ ἦσαν γινώριμα τὰ τε κατὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ, καὶ τὰ κατὰ τὴν περιτομὴν καὶ κλήσιν, ὡς καὶ λέγειν ἄπαντας (α)· Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται; ἀλλὰ κακοήθως ἀγνοίαν ὑποκρίνονται. Καὶ οὐ λέγουσιν, ὅτι τίς εἶ; ἀλλ' ὅτι Σὺ τίς εἶ; ἐμφαίνοντες, ὡς εἰ μεῖζων σου ἐστὶν ὁ παρὰ σοῦ κηρυττόμενος· λοιπὸν σὺ τίς εἶ, πρὸς ὃν πάντες ἀνεπτερώθημεν, καὶ περὶ οὗ μεγάλῃν ὑπόληψιν ἔσχομεν, καὶ ὃν διφερόντως ἐσεβάσθημεν; ἐκλήθησαν γὰρ ἀνοήτως, ὅτι τοῦ λοιποῦ περιφο-

(α) Λουκ. Β', 46.

(β) Λουκ. Α', 66.

νηθῆναι δόξας, ἀνθρώπινόν τι πείσεται καὶ αὐτός, ὡς ἀνθρώπος, καὶ ὑπὸ φιλοδοξίας ἑαυτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν ἂν εἴποι, καὶ λοιπὸν ἡ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σεβασθήσεται φήμη, καθ' ἧς πάντα ἐπραγματεύοντο. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀπέστειλαν οὐκ ἀπλῶς τινάς, ἀλλὰ ἱερεῖς καὶ λευίτας, καὶ τούτους ἐξ Ἱερουσαλὴμων, ὡς διαφορωτέρους τῶν ἐξ ἀπάσης ἐτέρας πόλεως καὶ πανουργοτέρους.

20 Καὶ ὠμολόγησε, καὶ οὐκ ἡρνήσατο·

ὠμολόγησε, τὴν ἀλήθειαν δηλονότι, ὡς ἀληθὴς καὶ στεῆρός.

20 Καὶ ὠμολόγησεν· Ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός.

Τὸ αὐτὸ πάλιν λέγει, τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ θεβαιῶν, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔπαθέ τι φιλόδοξον, οὐδ' ἐπεπλήθησε τῇ δόξῃ τῇ δεσποτικῇ, ἀλλὰ καὶ δεδομένην παρὰ τῶν πολλῶν, οὐ προσήκατο. Καὶ ὅρα σύνεσιν! Οὐκ εἶπε, τίς ἐστίν, ὅπερ ὕστερον ἐποίησεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπιδῶν, καὶ, τί βούλονται, γνοῦς, εὐθέως ἐκ προαιμίων ἀνείλεν, ὅπερ εἰπεῖν αὐτὸν ἠλπιζον. Εἶπε γὰρ, ὅτι Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός.

21 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· Τί οὖν; Ἥλίας εἶ σύ; Καὶ λέγει· Οὐκ εἰμὶ.

Ἀποτυχόντες ἤδη τῆς μηχανῆς, ἐφ' ἕτερον τρέπονται, συστιάσαι τὸν σκοπὸν αὐτῶν βουλόμενοι, καὶ λέγουσι· Τί οὖν; Ἥλίας εἶ σύ; ἵνα δόξωσιν ἀπλῶς καὶ ἀπερίεργως ἐρωτᾶν. Καὶ γὰρ προσεδύκων ἦξεν καὶ τὸν Ἥλιαν. Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ προφῆτῃ Μαλαχίᾳ· Ἀποστελῶ ὑμῖν Ἥλιαν τὸν Θεοβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν (α). Πάλιν οὖν ἐρωτῶσιν, ἵνα ἀνύποπτοι γένωνται.

21 Ὁ προφῆτης εἶ σύ; Καὶ ἀπεκρίθη· Οὐ.

Οὐ λέγουσιν, ὅτι Προφῆτης εἶ σύ· ἠδειςαν γὰρ, ὅτι προφῆτης ἐστίν· ἀλλ' ὅτι Ὁ προφῆτης εἶ σύ; δηλαδὴ ἐκεῖνος, περὶ οὗ ἔγραψε Μωϋσῆς. Ἐγραψε γὰρ αὐτοῖς (β), ὅτι Προφῆτην

(α) Μαλαχ. Α', 4. 5.

(β) Λευτερ. ΙΗ', 15.

ὑμῖν ἀναστήσει Κεῖριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε. Οὗτος δὲ ἦν ὁ Χριστός.

22 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς
23 πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; Ἐφη·
Ἐγὼ « φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Εὐθύνατε τὴν
ὁδὸν Κυρίου· » καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφῆτης.

Ἀνεξικάνως αὐτοῖς ἐπὶ πᾶσιν ἀποκριθεὶς, νῦν λέγει, καὶ τίς ἐστίν· ὅτι ἐγὼ εἰμι, περὶ οὗ τὸ, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο δὲ τὸ ῥητὸν ἡρμηνεύεται καλῶς ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

24 Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων.

Ἐπεσημῆνατο καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, ἐμπαίνων τὸ περιέργον τούτων, καὶ σχολιδόν.

25 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός, οὔτε ὁ Ἥλίας, οὔτε ὁ προφῆτης;

Μὴ δυνηθέντες ἀνῆλθαι τὸ σπουδαζόμενον, ἐπιχειροῦσιν ἐγκλήματι τοῦτον ὑποβαλεῖν, ἵνα φοβηθεὶς ἀναγκασθῇ εἰπεῖν, ὅπερ οὐκ ἦν· ὁ δὲ πάλιν ἐνδείκνυται πολλὴν ἐπισείκειαν.

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης, λέγων· Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἑστήκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·

Ἦν γὰρ ὁ Χριστὸς ἀναμειγμένος τότε τῷ λαῷ· ὡς εἰς γὰρ τῶν πολλῶν ἤρχετο ἐπὶ τὸ βάπτισμα, καὶ ἐγνώσθη τοῦτο τῷ Ἰωάννῃ διὰ θείας ἀποκαλύψεως. Τὸ δὲ, Ὅρ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἴρηται.

27 Αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν·

Περὶ οὗ δηλονότι τὸν λόγον τοῦτον ἔλεγον. Ἠρμηνεύθη δὲ ἀνωτέρω.

27 Οὐδ' ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.

Τὸ καθ' ὑπεροχὴν ἀσύγκριτον τοῦ Χριστοῦ δείκνυσιν ἐντεῦθεν, λέγων· ὅτι Οὐδ' εἰς τοὺς ἐσχάτους αὐτοῦ δούλους τάχθηναι δύναμαι, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος. Τοῖς γὰρ ἐσχάτοις οἰκέταις ἐπιτέτραπται ἡ τοιαύτη ὑπηρεσία.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν προοιμίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου τὴν ἐξήγησιν τοῦ, *Καὶ ἐκήρυσσε λέγων· Ἐρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν υποδημάτων αὐτοῦ (α).*

28 Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων.

Τὰ ἀκριβῆ τῶν ἀντιγράφων, ἐν Βηθαβαρᾷ, γράφουσιν (1)· ἡ γὰρ Βηθανία, οὐ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, οὐδ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἐστίν· ἀλλ' ἐγγὺς πρὸς τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπισημαίνεται δὲ τὸν τόπον, δεικνύων, ὅτι, πολλῶν παρόντων, ὁ Ἰωάννης ἐκήρυττε τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Τὰ μετὰ δὲ πάντα παραδραμῶν, πῶς τε ἐβαπτίσθη, καὶ πῶς ἄνωθεν ἐμαρτυρήθη, καὶ τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ τσσαρακονθήμερον νηστείαν, καὶ τοὺς πειρασμοὺς, ὡς τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς ἀπηγγελέμενα, λοιπὸν διηγεῖται τὰ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κάθοδον αὐτοῦ, παραλελειμμένα τούτοις.

29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν,

Τῇ ἐπαύριον, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κάθοδον αὐτοῦ δηλώνοντι. ἔτι γὰρ παρὰ τὸν Ἰορδάνην διέτριβεν ὁ Ἰωάννης.

Καὶ τίνας ἐνεκεν ἦρχετο πρὸς αὐτόν; Ἐπειπερ ὑπώπτευνόντινες, ὅτι ὡς ἁμαρτωλὸς ἐβαπτίσθη καὶ αὐτὸς εἰς μετάνοιαν ἐπίσης τοῖς ἄλλοις, ἔρχεται νῦν πρὸς τὸν Ἰωάννην, διδοὺς αὐ-

(α) Μαρκ. Α', 7.
Ἰωαν. τομ. 5'. 24.

(1) Ἰδ. Χρυσόστ. Τομ. Η'. Σελ. 98. D. Ὁρίγ. εἰς

τῷ ἀφορμὴν, διορθώσασθαι τὴν τοιαύτην ὑποψίαν, διὰ μαρτυρίας ἐντελεστέρας.

29 Καὶ λέγει· Ἴδε, ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ,

Ἀμνὸν αὐτὸν προσηγόρευσεν, ἀναμνησκων αὐτοὺς τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς, καὶ τῆς Ἡσαΐου προφητείας, καὶ λέγων· Ἴδού, ὁ ἄμνός, ὁ ἐν τῷ νόμῳ (1) σκιαγραφούμενος, καὶ ὑπὸ Ἡσαΐου (2) καταγγελλόμενος. Εἴτα προστίθησι καὶ τὸ ἰδιαιτάτον καὶ ἐξαίρετον αὐτοῦ, ὅτι ὁ παρὰ θεοῦ πεμφθεὶς εἰς σφαγὴν ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἦ, ὁ θεῖος, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ θεότητα.

29 Ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Ὁ μὲν γὰρ ἄμνός τοῦ νόμου θυόμενος, ἁμαρτίαν ἐνός γένους ἀφῆρει, τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ, ὡς τύπος καὶ προχάραγμα, καὶ σκιά τῆς ἀληθείας· ὁ δὲ ἄμνός τοῦ θεοῦ σφαγιασθεὶς, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου παντὸς ἀφαιρεῖ, καὶ καθαίρει τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἀλήθεια. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ, ἄλογος· οὗτος δὲ, λογικός· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῖος. Ἄμαρτίας δὲ νόει, μὴ μόνον τὰς ψυχικὰς κηλίδας, ὧν ἐλευθεροῖ τοὺς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάσσοντας, ἀλλὰ καὶ τὰς σωματικὰς ἀρρώστιας, ὧν ἀπαλλάττει τοὺς κάμνοντας.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι Ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἔλυσε τὴν προειρημένην ὑποψίαν. Ὁ γὰρ τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἀφαιρῶν, εὐδήλον, ὅτι οὐκ ἔχει ἁμαρτίας· μὴ ἔχων δὲ ἁμαρτίας, δι' ἐτέραν πάντως αἰτίαν ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἢν αὐτὸς ὁ βαπτιστὴς ἐρεῖ μετὰ μικρόν.

30 Οὗτός ἐστι, περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· Ὅπισω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.

Πάλιν δὲ λέγει τὸ, ἔμπροσθέν μου γέγονε, καὶ τὸ, πρῶτός

(1) ἐν ταῖς θυσίαις, παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιστίδιον. (2) Ἡσ. ΝΓ', 7.

μου ἦν, ἀνυποστόλως ἐαυτὸν μὲν ἐξευτελίζων, ὡς δοῦλον· ἐκεῖνον δὲ ἀσυγκρίτως ὑπερτιθεῖς, ὡς δεσπότην.

31 Καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν·

ἵνα μὴ νομίσωσιν, ὅτι ἐκπαλαι γνωρίζων αὐτόν, τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖ, χαριζόμενος, ὡς συγγενεῖ, φησὶν, ὅτι οὐκ ἐγίνωσκον αὐτόν πρὸ τοῦ ἔλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ἅτε τὸν ἅπαντα χρόνον ἐν ταῖς ἐρήμοις διατρίβων.

Καὶ μὴν ἐμβρυον ὦν, ἐμβρυον ὄντα τοῦτον ἐγνώρισε, καὶ ἐκτίσθηεν ἐν ἀγαλλιάσει, ὡς ὁ Λουκᾶς ἔγραψεν (α). ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν, ὑπερφυῶς δὲ αὐτόν ἐγνώρισε τότε, καὶ ὡς οὐδεὶς τῶν πάντων ἀνθρώπων. Νῦν δὲ, τριῶν οὐσῶν γνώσεων, τῆς δι' ὁμῶς, καὶ τῆς δι' ἀκοῆς, καὶ τῆς προφητικῆς, κατ' οὐδεμίαν αὐτῶν ἐγίνωσκε τὸν Χριστόν, πρὸ τοῦ ἔλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην· τότε δὲ λοιπὸν καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ἔγνω αὐτόν. Καὶ γὰρ ἀπεκαλύφθη τε αὐτῷ προφητικῶς τὰ περὶ αὐτοῦ διὰ καὶ ἔλεγεν· Ὁ ὑπίσω μου ἐρχόμενος, ἐμπροσθέν μου γέγονε. Καὶ εἶδεν αὐτόν διὰ καὶ διεκόλυεν αὐτόν λέγων· Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι (β). καὶ ἤκουσε περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὕτως ἐστὶν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, ὡς οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ ἐδίδασκαν (γ).

31 Ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.

Ἰδοὺ, εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν αὐτός τε ἦλθε βαπτίζειν, καὶ ὁ Χριστὸς παρεγένετο βαπτισθῆναι. Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ καὶ τούτου χάκείνου, ὅτι ἵνα φανερωθῇ τοῖς Ἰσραηλίταις. Ἐπέμψθη γὰρ ὁ Ἰωάννης ὑπὸ θεοῦ πρὸς τὸν Ἰορδάνην κηρύσσων βάπτισμα μετάνοιας, ἵνα διὰ τὸ βάπτισμα συνδράμωσι πολλοί, καὶ ἐπιστάς ὁ Χριστὸς, ὡς βαπτισθησόμενος, μέσον πολλῶν μαρτυρηθῇ, κάτωθεν μὲν παρὰ Ἰωάννου, ἀνωθεν δὲ, παρὰ τοῦ

(α) Λουκ. Α', 41.
Α', 11. Λουκ. Γ', 22.

(β) Ματθ. Γ', 14. (γ) Ματθ. Γ', 17. Μαρκ.

πατὴρ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐντεῦθεν ἐπισπασόμενος αὐτούς, ἄρξεται μυσταγωγεῖν καὶ θαυματουργεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτω συνέδραμον ἅπαντες, οὐδ' ἂν ἤκουσαν τῆς τοιαύτης οὕτω μαρτυρίας, εἰ μὴ τοῦτο γέγονεν.

32 Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης, λέγων· Ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ

33 ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

Πάλιν τὸ, Οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἵνα ἀνύποπτον πάντῃ τὴν οἰκείαν μαρτυρίαν ἐργάσθαι.

Ἀλλὰ πότε εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός, Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ τὰ ἐξῆς; Ὅτε δηλονότι, μήπω φανέντος, τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ. Τότε μὲν γὰρ τὰ τε ἄλλα καὶ τοῦτο εἶπεν· ὕστερον δὲ καὶ ὑπέδειξεν αὐτόν παραγενόμενον ἐπὶ τὸ βαπτισθῆναι.

Ὁ μὲν οὖν παρὼν εὐαγγελιστής, ὡς εἴρηται, παρεδράμε τὰ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος, ὡς τοῖς ἄλλοις προῖσο-ρηθέντα· ὁ δὲ Ματθαῖος πλατύτερον τῶν ἄλλων ἀπήγγειλεν αὐτὰ, καὶ ἀνάγνωθι κακεῖνα πρὸς ἐντελεστέραν διάγνωσιν.

34 Καὶ γὰρ εἶρακα,

τὸ πνεῦμα, δηλαδὴ, καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.

34 Καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Καὶ τοῦ τοῦτο μεμαρτύρηκα; οὐδαμοῦ γὰρ ἀναγέγραπται. Μεμαρτύρηκε μὲν τοῦτο πάντως· παραλέλειπται δὲ τοῖς εὐαγγελισταῖς, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλά.

35 Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν

36 μαθητῶν αὐτοῦ δύο. Καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι, λέγει· Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ.

Οὐκ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε, τὰ αὐτὰ περὶ αὐτοῦ φηγγεται· (TOM. B').

ἀλλ' ἐπεὶ περ οὕτω καθίκετο τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων· οὐδεὶς γὰρ αὐτὸν οὐδὲν ἠρώτησε περὶ αὐτοῦ· ἀναγκάζεται τὰ αὐτὰ λέγειν πάλιν, καὶ δευτέραις φωναῖς ἀφυπνίζει τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ὥσπερ κοιμωμένην.

Καὶ ὅν τρόπον ὁ μὲν νυμφίος οὐδὲν τέως λέγει πρὸς τὴν νύμφην, οὐδ' ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνει ταύτην· ὁ δὲ νυμφαγωγὸς πάντα διαλέγεται, καὶ παραδίδωσιν αὐτήν· ὅτε δὲ λάβῃ ταύτην ἐκεῖνος, οὕτω διατίθουσιν, ὡς ἐπιλαθέσθαι πάντων· οὕτω καὶ νῦν, ὁ μὲν Χριστὸς ἔτι σιγᾷ· ὁ δὲ Ἰωάννης τὰ περὶ αὐτοῦ διαπραγματεύεται· διὸ καὶ φίλος αὐτοῦ κέκληται, ὡς τῷ γάμῳ παρὼν, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ νυμφίου διακονῶν· λαβὼν δὲ τὴν νυμφευθεῖσαν ἐκκλησίαν ἐκεῖνος, οὕτως αὐτὴν διέθηκεν, ὡς ἐπιλαθέσθαι πάντων αὐτίκα. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν γάμων, οὐχ ἡ νύμφη πρὸς τὸν νυμφίον ἄπεισιν, ἀλλ' οὗτος πρὸς αὐτήν, καὶ ὁ μὲν εἴη βασιλέως υἱός, ἡ δὲ, παντάπασιν εὐτελής· οὕτω καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. Αὐτὸς ὁ τοσοῦτος πρὸς τὴν εὐκαταφρόνητον παραγέγυνε, καὶ ἀρμολύμενος, οὐκ εἴασεν αὐτὴν ἐνταῦθα μένειν λοιπόν, ἀλλὰ παραλαβὼν, εἰς τὸν πατρικὸν ἀνήγαγεν οἶκον, τὸν οὐρανόν.

37 Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ.

Πολλῶν ἀκροασαμένων, οὗτοι μόνον ἤκουσαν, τοῖς ὡσὶ δηλονότι τῆς ψυχῆς, τῶν ἄλλων τοῖς ὡσὶ τοῦ σώματος ἀκουσάντων. Ἐκ μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου δύο τότε παρῆσαν· ἄλλοι δὲ πολλοὶ παρεστήκεισαν. ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ, βουλόμενοι παῖραν λαβεῖν αὐτοῦ.

38 Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Τί ζητεῖτε;

Οὐκ ἀγνοῶν, ὁ τοῖς λογισμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐμβατεύων· ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως οἰκειώσεται τοὺτους, καὶ παράσῃ θάρσεν. Εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ἐρυθρίασεν ἔτι καὶ ἀγωνία, ὡς ἀγνοῦντας.

39 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ραββί, (ὃ λέγεται ἐρμηνευόμενον, διδάσκαλε,) ποῦ μένεις;

Μήπω μηδὲν παρ' αὐτοῦ μαθόντες, διδάσκαλον αὐτὸν ὀνομάζουσι, τὴν αἰτίαν τε, δι' ἣν ἦλθον, δηλοῦντες ἐντεῦθεν, ὅτι ἀκουσόμενοι τῶν χρησίων, καὶ εἰς μαθητὰς εἰσωθοῦντες ἑαυτούς. Λέγουσι δὲ· Ποῦ μένεις; βουλόμενοι κατὰ μόνας ἐντυχεῖν αὐτῷ καὶ μεθ' ἡσυχίας.

40 Λέγει αὐτοῖς· Ἔρχεσθε καὶ ἴδετε.

Οὐ λέγει τὰ σύστημα τῆς οἰκίας, θέλων αὐτοὺς ἀκολουθεῖν, ἵνα καὶ πλέον θαρρόσωσιν.

40 Ἦλθον καὶ εἶδον, ποῦ μένει· καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα ἦν ὡς δεκάτῃ.

Ἐπισημαίνεται τὴν ὥραν, αἰνιττόμενος τούτων τε τὸ φιλομαθές, καὶ αἰνιττόμενος τὸ φιλόφρονον, ὅτι οὐδ' ὑπὸ τῆς ὥρας ἀπετρέπησαν, ἤδη πρὸς δυσμὰς ὄντος τοῦ ἡλίου, οὐδ' ἐπροφασίσαντο τὸν καιρὸν, εἰ τέ τι ἔτιον.

Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ λέγει, μὴ ἔχειν (α); ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει, οὐ περὶ οἰκίας ἀπλῶς τοῦτό φησιν, ἀλλὰ περὶ ιδίας. Ἰδίαν γὰρ οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἀλλοτρίαις ἐκέχρητο.

Ὅτι μὲν οὖν παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι δὲ ἐδιδάχθησαν, ὡς πρόδηλον, ἀφῆκε νοεῖσθαι. Τοσοῦτον γὰρ ἐν μιᾷ νυκτὶ ὠφελήθησαν, ὡς μεθ' ἡμέραν ἐφ' ἑτέρων θῆραν ἐλθεῖν αὐτούς.

Χρὴ τοίνυν καὶ ἡμᾶς μηδένα προφασίζεσθαι καιρὸν εἰς ἀκρόασιν θείαν, ἀλλὰ πάντα δεύτερα ταύτης λογίζεσθαι. Τάλλα μὲν γὰρ, ὅσα βιωτικά, καιρὸν ἔχεται· πρὸς ταύτην δὲ πᾶς ἡμῖν ἔστω καιρὸς ἐπιτήδειος.

41 Ἦν Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἰς ἐκ

τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκο-
λουθησάντων αὐτῷ.

Τοῦ ἑτέρου παρεσιώπησε τὴν κλήσιν, ἥ διότι οὐκ ἦν τῶν ἐπι-
σήμεων καὶ γνωρίμων· ἐκεῖνος, ἥ ὅτι αὐτὸς ἦν, ὁ ταῦτα γράφων,
ὥς τινες φασίν.

42 Εὐρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σί-
μωνα, καὶ λέγει αὐτῷ· Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, (ὅ
ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, Χριστός).

Σφόδρα χαίροντος ὁ λόγος. Εὐρήκαμεν, ὃν ἐζητοῦμεν, ὃν προσ-
εδοκῶμεν ἤξειν, ὃν αἱ Γραφαὶ κατήγγελλον. Ἀφ' ὧν γὰρ ἐμυσ-
ταγωγῆθη, συνῆκεν, ὅτι αὐτός ἐστιν.

Ὁρα δέ, ὅτι καὶ ἄλλοις ὄντες προσεῖχον ταῖς Γραφαῖς· ἡμεῖς
δὲ, καὶ ὁμιλοῦντες αὐταῖς, αὐδ' οὕτω προσέχομεν.

43 Καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Εἰπὼν, ὃ ἤκουσε δηλονότι παρ' αὐτοῦ. Τοῦτο γενεσιότητος ἀδελ-
φικῆς, τοῦτο φιλίας εἰλικρινοῦς, κοινωνὸν τοῦ ἀγαθοῦ προσλαμ-
βάνειν καὶ τὸν ἀδελφόν. Ἴσως δὲ καὶ οὐδὲ εἶπεν, ὃ ἐμυστα-
γωγῆθη, ἀλλὰ μόνον εἰπὼν, Εὐρήκαμεν τὸν μεσσίαν, ἤγαγεν
αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ταῦτο μόνον σπουδάζων, ἀγαγεῖν αὐτὸν
καὶ παραδοῦναι τῷ Χριστῷ, γινώσκων, ὅτι τὸ πᾶν ἐκεῖνος αὐτόν,
διδάξει.

43 Ἐμβλέψας δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Σὺ εἶ Σίμων,
ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται
Πέτρος.

Ἀρχεται λοιπὸν παραινέγειν τὰ τῆς θεότητος ἀπὸ προῤῥήσεως.
Οὐχ ἥττον γὰρ τῶν σημείων αἱ προφηταῖαι προσάγονται τοὺς
ἀνθρώπους· ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀνεπαχθέστερον ἔχουσι· τὰ μὲν γὰρ
σημεῖα καὶ διέβαλλον οἱ ἀνόητοι· ἐν Βεελζεβοὺλ γάρ, φασίν,
ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια (α). περὶ δὲ τῶν προφητειῶν οὐδὲν
ἔλεγον τοιοῦτον.

(α) Ματθ. 1Β', 24. Λουκ. 1Α', 15.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ναθαναὴλ τούτῳ κέχρη-
ται τῷ τρόπῳ· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Φιλίππου οὐδὲν προ-
φητεύει· διότι Ἀνδρέας μὲν προκατελήπτο διὰ τῆς μαρτυρίας
Ἰωάννου· Φίλιππος δὲ, ὁρῶν τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ, πρὸς
πίστιν καὶ αὐτὸς ἐχειραγωγεῖτο. Προεφήτευσε δὲ περὶ τοῦ
Πέτρου, τίνος τέ ἐστὶν υἱός, καὶ τί κληθήσεται.

Ζήτησον δὲ καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ
κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ, Περιπατῶν δὲ παρὰ
τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοὺς, Σίμωνα
τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
βάλλοντας ἀμφόβληστον εἰς τὴν θάλασσαν (α). ἔτι δὲ καὶ ἐν
τῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ,
Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον (β). Ἀλλὰ καὶ πρὸς
τῷ τέλει τοῦ δεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Λουκᾶν τὴν δι-
σάφησιν τοῦ, Οἱ δὲ ἄλλοις, ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυ-
σαν τὰ δίκτυα (γ). Συντελοῦσι γὰρ ἅπαντα εἰς τὸ προκαίμενον.

Τοῦτον μὲν οὖν Πέτρον ὠνόμασεν, Ἰάκωβον δὲ καὶ Ἰωάννην,
ἱσοῦς ἑρποντῆς, δεικνύων, ὅτι αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ ἐν τῇ Πα-
λαιᾷ τὰ ὀνόματα μεταφθυσίας, καὶ τὸν μὲν Ἀβραμ, Ἀβραάμ
καλέσας, τὴν δὲ Σάραν, Σάρραν, καὶ τὸν Ἰακώβ, Ἰσραήλ. Τισὶ
μὲν οὖν ἐκ γενετῆς ἐπέθηκε τὰ ὀνόματα, τισὶ δὲ, ὕστερον. Ὡν
μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ διαλάμπειν ἔμελλεν ἐκ πρώτης τριχὺς (δ),
τούτους ἐξ ἀρχῆς ὠνόμασεν· ὧν δὲ, ὕστερον, τούτους, ὕστερον.

44 Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν
Γαλιλαίαν· καὶ εὐρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ·

45 Ἀκολούθει μοι. Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαιᾶ,
ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.

Τῇ ἐπαύριον μὲν ἠθέλησεν ἐξελθεῖν, οὐ τῇ ἐπαύριον δὲ εὐρί-
σκει τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ὕστερον, μετὰ τὸ ἐπισπάσθαι Πέ-

(α) Ματθ. Α', 18. (β) Μαρκ. Γ', 16. (γ) Λουκ. Ε', 2.

(δ) Χρυσοστόμ. Τετμ. Η. Σελ. 113. Β. «ἐκ πρώτης ηλικίας».

τρον καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ὡς ἀπὸ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἔξεστι διαγινώσκειν.

Ἀλλὰ τίνας ἐνεκεν οὐκ ἐμνημόνευσε, πῶς αὐτοὺς εἰλκυσε, περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας; Διότι Ματθαῖος καὶ Μάρκος τοῦτο παραδεδώκασιν· ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν Φίλιππον ἐκεῖνοι παρέδραμον, ταῦτα νῦν οὗτος ἀπαγγέλλει. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀκολουθεῖ μοι, γινώσκων, ὅτι ποθεῖ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ αὐτός, ἀκηκόως περὶ αὐτοῦ παρὰ τῶν ἀκολουθούντων· εὐλαβεῖται δέ. Αὖτε οὖν αὐτοῦ τὴν αἰδῶ. Λέγει δὲ ὁ εὐαγγελιστής, καὶ ποίας πόλεως ἦν, ὅτι ἀπὸ Βηθσαιδᾶ, τῆς εὐτελοῦς καὶ φαύλης, ἵνα μάθῃς, ὅτι τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός.

46 Εὗρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ,

Μετὰ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ δηλονότι.

46 Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφῆται, εὐρήκαμεν·

Πείραν αὐτοῦ λαδῶν, κήρυξ αὐτοῦ γίνεται παραυτόκια· καὶ γινώσκων τὸν Ναθαναήλ ἀκριδέστατον ἐν ταῖς νομικαῖς, καὶ ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς· καὶ γὰρ ἦν τὰ τοιαῦτα ἄριστα διεισδυμένος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησε, καὶ τὸ ἔργον ἐδείξεν· ἐπὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας αὐτὸν παραπέμπει, κατασκευάζων ἐκεῖθεν ἀξιάπιστον τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαν ἑαυτοῦ.

46 Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ·

Επὶ γὰρ τούτου υἱὸς εἶναι ἐνομίζετο.

46 Τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.

Εκ Ναζαρέτ ἐλέγετο, διὰ τὸ τραφεῖναι ἐν αὐτῇ.

47 Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ· Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;

Ἀκούων τοῦ προφήτου λέγοντος· Καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα,

οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγοούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν Ἰσραὴλ· ἐκ Βηθλεὲμ προσεδόκα τὸν Χριστόν. Μαθὼν δὲ νῦν, ὅτι ἀπὸ Ναζαρέτ ἐστίν, ἐθορυβήθη, καὶ διεπόρησεν, οὐχ εὗρίσκων συμβαίνοντα τῇ προφητεῖα τὸν λόγον τοῦ Φιλίππου. Διὸ καὶ λογισάμενος, ἐσφάλλαι τοῦτον περὶ τὸν τόπον, ἐπιεικῇ πρὸς αὐτὸν παρίστησιν, οὐ τοῦ εὐρεθῆναι αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ εἶναι, καὶ ὁμαλῶς πως, ἐν ἐρωτήσεως τάξει, διωθεῖται τοῦτο, δεικνύων τὸ περὶ τὰς Γραφὰς ἀκριβές αὐτοῦ, καὶ τὸ τῶν τρόπων ἀνεξήπλητον.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἄρα ἐκ Ναζαρέτ ἐνδέχεται τι ἀγαθὸν εἶναι, καὶ ταῦτα τοιοῦτον (1), τῆς οὕτω φαύλης καὶ ἀπερρίμμενης; Διεβάλλετο γὰρ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ Γαλιλαία· τῆς δὲ Γαλιλαίας ἐστὶ πόλις ἡ Ναζαρέτ. Ἐλεγε δὲ τοῦτο, πεπληροφορημένος, ὅτι ὁ προσδοκώμενος οὐκ ἐστίν ἀπὸ Ναζαρέτ, ἀλλ' ἐκ Βηθλεὲμ.

47 Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Ἔρχου καὶ ἴδε.

Ἀγνοῶν τὸν τρόπον, δι' ὃν εἶπε τοῦτο, καὶ ἀπλῶς αὐτόν διαβάλλειν τὴν Ναζαρέτ οἰηθεὶς, ἔλκει τοῦτον ἐπὶ τὸν Χριστόν, ὡς αὐτίκα πεισθησάμενον, εἰ μόνον γεύσεται τῆς διδασκαλίας καὶ ὁμιλίας αὐτοῦ.

48 Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναήλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης,

Ἐπήνεσεν αὐτόν, ἐπιγινώσκοντα, ἃ ἀναγινώσκει· τοῦτο γὰρ τοῦ ἀληθῶς Ἰσραηλίτου. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ κατ' ἐκείνους, οὐ προσέχοντες, οἷς ἀνεγίνωσκον, ψευδώνυμοι ἦσαν Ἰσραηλῆται.

48 Ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἐστι.

Δόλον λέγει, τὴν ἐπικάλυψιν τῆς ἀληθείας, τὴν πονηρίαν.

(1) Οἶον, δηλονότι, ὁ Μεσσίας.

49 Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ· Πόθεν με γινώσκεις;

Οὐκ ἔχουνόθη τοῖς ἐπαίνοις, ἀλλ' ἐζήτησε μαθεῖν, πόθεν αὐτὸν γινώσκει τοιοῦτον, οἷον λέγει.

49 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἰδόν σε.

Ο μὲν, ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ἐζήταζεν ἔτι· αὐτὸς δέ, ὡς θεὸς αὐτῷ ἀποκρίνεται· λέγει γὰρ ἰδεῖν, ὃ οὐδεὶς ἑώρακε. Πρὸ τοῦ ἐντυχεῖν γὰρ αὐτῷ τὸν Φίλιππον, ἦν ὑπὸ τὴν συκῆν, οὐδενὸς παρόντος, ἢ ὁρῶντος αὐτόν. Δέδωκεν οὖν τεκμήριον ἀναντιρρήτον τοῦ γινώσκειν αὐτόν, καὶ ὁρᾶν τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀθέατα· διὸ καὶ τὸν καιρὸν εἶπε, καὶ τὸν τόπον, καὶ τὸ δένδρον. Καὶ ἅμα ἐδειξεν, ὅτι καὶ ἤκουσε πάντως θεῖπεν, ὅτι Ἐκ Ναζαρετ· δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι· καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον συνῆκεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. Ἐλογίσατο γὰρ, ὅτι εἰ μὴ ἦν, οὐκ ἂν ἐπῆνεσεν αὐτόν· ἀλλ' ἀπόσατο ἄν. Λοιπὸν οὖν ἐκ τε τῆς προφητείας, ἐκ τε τοῦ ἐπαίνου πεπίστευκεν, ὅτι αὐτός ἐστι.

Προφητεία δέ ἐστιν, οὐκ ἐπὶ τῶν μελλόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παρελθόντων, ὡς ἡ Μωϋσέως περὶ τῆς κοσμογονίας· καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεσώτων, ὡς ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ τὰ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων.

50 Ἀπεκρίθη Ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.

Ἐγὼς ψυχὴν ὑπὸ περιχαρείας σκιρτώσαν, καὶ περιπτυσσομένην αὐτὸν τοῖς ῥήμασι τούτοις· Σὺ εἶ, φησὶν, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὁ προσδοκώμενος.

Ἀλλὰ τίνας ἔνεκεν ὁ Πέτρος μὲν, μετὰ τοσαῦτα θαύματα καὶ τοσαύτην διδασκαλίαν, ὁμολογήσας αὐτόν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἑμακαρίσθη· ὁ Ναθαναήλ δέ, καὶ πρὸ τῶν θαυμάτων, καὶ πρὸ τῆς διδασκαλίας τὸ αὐτὸ ποιήσας, οὐκ ἑμακαρίσθη; Διότι εἰ καὶ τὸ αὐτὸ ἐφθέγγαντο, ἀλλ' οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας. Ὁ Πέτρος μὲν γὰρ, φύσει υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦτον ὁμολόγησεν· ὁ Να-

θαναήλ δέ, υἱὸν τοῦ θεοῦ· θέσει· καὶ ὁ μὲν, θεὸν κυρίως· ὁ δέ, θεὸν κατὰ χάριν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ ἐπαγαγεῖν· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ὁ γὰρ φύσει υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐ μόνον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλὰ πάντων βασιλεὺς ἐστίν. Οὐκ ἐντεῦθεν δέ μόνον τοῦτο δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ὁ Χριστὸς ἀπεκρίθη, προάγων τοῦτον ἐπὶ τελειότεραν ὁμολογίαν, καὶ διδάσκων, μὴ ὡς ἀνθρώπων ψιλῷ προσέχειν αὐτῷ.

51 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι εἶπόν σοι· Εἰδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων ὅψει.

Ἰνα καὶ μείζον πιστεύσῃς. Ἔτι γὰρ μικρὰ ἀκούσας, μικρὰ ἐπίστευσεν.

52 Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν· Ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς γὰρ ἐπὶ γνήσιον υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐπ' αὐτόν, διακονοῦντες· τοῦτο μὲν, παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, τοῦτο δέ, παρὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως, τοῦτο δέ, παρὰ τὸν τῆς ἀναλήψεως. Ὡς δέ ἄγγελοι διακονοῦσι δουλοπρεπῶς, οὗτος οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ θεὸς καὶ δεσπότης αὐτῶν. Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, τοῖς πιστοῖς· Ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε, μετὰ τὸ πιστεῦσαι γνησίως. Ταῦτα δέ εἰσι τὰ μείζω, περὶ ὧν εἶπεν, ὅτι Μείζω τούτων ὅψει.

Ὅψιν δέ νόησον, καὶ τὴν γνῶσιν. Ἐγίνωσαν γὰρ ταῦτα πάντες οἱ μαθηταί, οἱ μὲν, ἰδόντες, οἱ δέ, ἀκούσαντες παρὰ τῶν ἰδόντων.

Ὅπερ δέ ἐν ἄλλοις· τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ. Δύο γὰρ εἶπων προρρήσεις, τὴν μὲν, ὁμολογουμένην· ὅτι Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἰδόν σε· τὴν δέ, ἀμφίβολον· ὅτι Ὁψονται τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀπὸ τῆς ὁμολογουμένης βεβαίῳ τὴν ἀμφίβολον. Διὸ καὶ σεσίγηκε μὲν ὁ Ναθαναήλ, ἔστησε δέ καὶ ὁ Χριστὸς μέχρι τούτου τὸν λόγον, ἀφεί-

αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἀναλογίσασθαι τὰ λεχθέντα. Καταβιβάζων γὰρ εἰς γῆν καλὴν τὸν σπόνρον, κατέλιπεν ἐπὶ σχολῆς βλαστῆσαι λοιπόν.

[Ἀναβαίνοντας (1) εἶπε πρῶτον, δηλὼν τοὺς ἄχρι τούτου (2) συμπρόντας καὶ διακονοῦντας αὐτῷ.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου.

ΚΕΦ. II, 1 Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας.

Τῇ τρίτῃ, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κάθοδον τοῦ Χριστοῦ.

1 Καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ.

Κληθεῖσα παρὰ τῶν τελούντων τὸν γάμον, ὡς γνώριμος.

2 Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.

Καὶ αὐτοί, ὡς γνώριμοι. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ Σωτὴρ, οὐ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ βλέπων ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὠφέλειαν. Καὶ ὁ τὸν γάμον νομοθετήσας, ἦλθε τιμῆσων τὸν γάμον, καὶ ἀγιάσων αὐτὸν τῇ παρουσίᾳ· καὶ ὁ μορφήν δούλου λαβὼν, οὐκ ἀπηξίωσεν εἰς γάμον δούλων παραγενέσθαι, εἰ καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν οὐκ εἶχον οἱ καλέσαντες. Ὡς γὰρ ἀπλῶς γνώριμον, καὶ τῶν πολλῶν ἕνα, τοῦτον ἐκάλεσαν.

3 Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν· Οἶνον οὐκ ἔχουσι.

Ὑστερήσαντος, ἤτοι, ἐνδεήσαντος, ἐλλείψαντος. Οὕτω μὲν οὖν ἕως τότε θαῦμα πεποίηκεν. Ἐπεὶ δὲ μεμάθηκεν ἡ μήτηρ τὰ κατ'

(1) Τὰ παραρτημένα ἀναγινώσκονται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελάτῳ. (2) ἄχρι τούτου, παρὰ τῷ Α.

αὐτὸν, ὅτι τε δι' αὐτὸν ἦλθεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅτι μεμαρτύρηκε περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ ὅτι καὶ οὐρενόθεν ἐμαρτυρήθη, ἅμα δὲ καὶ εἶδεν, ὅτι μαθητὴς προσελάβετο, συνῆκεν, ὅτι ἤρξατο λοιπὸν ἀποκαλύπτεσθαι. Διὸ καὶ θαυρήσασα παρακάλεσεν αὐτὸν εἰς θαυματουργίαν οἴνου ἐλλείποντος, βουλομένη καὶ τοῖς καλέσασιν καταθεῖναι χάριν, καὶ ἑαυτὴν λαμπροτέρην ἀποδείξειν διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ δυνάμεως. Διὸ καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτῇ, οὐκ ἀτιμάζων, ἀλλὰ διορθούμενος, ὡς ἀκαίρως παρακάλεσασαν. Ὅτι γὰρ σφόδρα ταύτην ἐτίμα, δῆλον ἀπὸ τῶν πολλῶν ἄλλων, καὶ ἀπὸ τοῦ πληρῶσαι τὴν τοιαύτην αὐτῆς παράκλησιν. Ἐπετίμησε μὲν γὰρ αὐτῇ, παιδεύων, μηκέτι τοιαῦτα ζητεῖν, ἀλλ' ἔαν τὰ θαύματα κατὰ λόγον γίνεσθαι· ἐπήκουσε δὲ αὐτῆς, τιμῶν, ὡς μητέρα.

4 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι;

Τί ἡμῖν ἀναγκαῖον, περὶ οὗ παρακαλεῖς; τί τὸ κατεπεῖγον οὕτως ἡμᾶς; ἔστι δὲ καὶ ἐτέρως νοῆσαι· Τί κοινὸν ἐμοὶ καὶ σοί; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶδα τοὺς προσήκοντας καιροὺς τῶν θαυμάτων, ὡς θεός· σὺ δὲ ἀγνοεῖς αὐτοὺς, ὡς ἄνθρωπος. Οὐκ εἶπε δὲ, μητερ, ἀλλὰ, γύναι, ὡς θεός.

4 Οὕτω ἔκει ἡ ὥρα μου.

Οὕτω πάρεστιν ἡ ὥρα μου, ἡ τοῦ θαυματουργήσαι, ἡ ζητεῖς. Τότε γὰρ πάρεστιν, ὅταν οἱ δεόμενοι τοῦ θαύματος ἐπιγινῶσιν, ὅτι δύναμαι τοιαῦτα ποιεῖν, καὶ αὐτοὶ με παρακαλέσωσι. Νῦν δὲ ἡ τῆς μητρὸς παράκλησις, οὐ μόνον ἀκαιρός, ἀλλὰ καὶ ὑποπτος, καὶ τοῖς μεμψιμοίροις εὐεπηρεάστος.

Τὸ δὲ, Οὕτω ἔκει ἡ ὥρα μου, καὶ τὸ, Οὐκ ἠδύνατο αὐτὸν πιάσαι, ὅτι οὕτω ἔκει ἡ ὥρα αὐτοῦ (α), καὶ τὸ, Οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὕτω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ (β), καὶ τὸ, Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα (γ), καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ δη-

(α) Ἰωαν. Η', 20. (β) Ἰωαν. Ζ', 30. (γ) Ἰωαν. ΙΖ', 1.

λοῦσιν, ὅτι καιρῶν ἀνάγκαις καὶ ὥρων παρατηρήσεσιν ὑπέκειται· πῶς γάρ, ὁ τούτων ποιητής; ἀλλὰ ταῦτα, περὶ τῶν προσηκόντων καιρῶν εἴρηται, ἐμφαίνοντα, ὅτι πάντα ἔδει κατὰ λόγον καὶ τάξιν γίνεσθαι. Εἰπὼν οὖν, ὅτι *Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου*, ἐποίησε τὸ θαῦμα, τιμῶν τε, ὡς εἴρηται, τὴν μητέρα, καὶ δεικνύων, ὅτι οὐ δουλεύει καιροῖς, ἀλλὰ κυριεύει τούτων.

5 *Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις·* Ὅτι ἂν λέγῃ ὑμεῖν, ποιήσατε.

Συνεῖσα τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, καὶ ὅτι οὐκ ἀδυναμίας ἡ παρὰ τῆς ἐξουσίας ἐστίν, ἀλλ' ἵνα μὴ δοκῇ τοῖς θαύμασιν ἐπιπηδᾶν, καὶ θεατριῶν ἑαυτὸν, καὶ ὅτι οὐ παρόψεται τὴν ταύτης παράκλησιν, τοὺς διακόνους τῆς τραπέζης εὐτρεπεῖς αὐτῷ παριστᾶν, τρόπον ἕτερον καὶ αὐτοὺς συμπαράκαλοῦντας.

6 *Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρῖαι λίθιναι ἕξ, κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητάς δύο ἢ τρεῖς.*

Ἵδρῖαι μὲν, τὰ σκεύη τοῦ ὕδατος· μετρηταὶ δὲ, τὰ μέτρα. ἔκειντο δὲ πρὸς τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, ὑπηρετοῦσαι τούτοις εἰς τὸν καθαρισμὸν, ἵνα εἴ ποτε ἀκάθαρτοι γένοιτο, μὴ πόρρω βαδιζοῖεν εἰς πηγὰς καὶ κρήνας.

[Τοῦ ἁγίου Ματθαίου (1). *Ἐξ ὑδρίας νόμι μοι, τοὺς ἐξ τρόπους τῆς ἐλεημοσύνης, τὸν τοῦ τρέφειν τοὺς πεινῶντας, τὸν τοῦ ποτίζειν τοὺς διψῶντας, τὸν τοῦ συνάγειν τοὺς ξένους, τὸν τοῦ περιβάλλειν τοὺς γυμνοὺς, τὸν τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας, τὸν τοῦ ἔρχεσθαι πρὸς τοὺς ἐν φυλακῇ. Ταύτας οὖν τὰς ὑδρίας, κενὰς οὖσας τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν, διὰ τὸ ψυχῆναι τὴν ἀγάπην, ἀφ' ἧς, ὡς ἀπὸ πηγῆς, ἐπληροῦντο, παραγενόμενος ὁ θεὸς λόγος τῶν εὐαγγελικῶν ἐντο-*

(1) Τὰ περιγεγραμμένα ἀναγινώσκονται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις· ἐν τῷ περιελίξῃ.

λῶν (1), πρῶτον μὲν ἐπλήρωσεν ὕδατος, λέγω δὲ, τῆς σωματικῶς ἐνεργουμένης εὐποιίας, εἴτα μετέβαλε ταύτην εἰς τὴν πνευματικῶς ἐπιτελουμένην. ὡς εἰς οἶνον, θερμαίνουσιν μὲν τὴν ψυχὴν, εὐφραίνουσιν δὲ τὸν νοῦν, ἐξιστώσαν δὲ τοὺς οὖτω θεραπευομένους τῆς προτέρας διαθέσεως. Ἐκάστη δὲ ὑδρία χωρητικὴ ἐστὶ· δύο ἢ τριῶν μετρητῶν· δύο μὲν, διὰ τὸ διπλοῦν, ὡς εἴρηται, τῆς καθ' ἕκαστον τρόπον εὐποιίας, οὐ μόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς λαμβανομένης· τριῶν δὲ, διὰ τὸ κατὰ τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος θεολογίαν ἐστίν ὅτε τὴν εὐεργεσίαν ἐπιτελεῖσθαι. Ἀντλοῦσι δὲ τὸ δηλωθὲν ὕδωρ οἱ ἀγαθοὶ λογισμοί, τῷ λόγῳ διακονοῦντες. Τούτου δὲ τοῦ οἶνου γευσάμενος ὁ ἀρχιτρίκλινος, ἔχουν, ὁ διακριτικὸς λογισμὸς, φησὶν, ὅτι ἔδει τὸν καλὸν τοῦτον οἶνον πρῶτον ποθῆναι· τῆς γὰρ σωματικῆς ἐπιμελείας προτιμοτέρα ἡ ψυχικὴ. Νύμφιος δὲ ἐνταῦθα, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὡς νύμφην ἀρμαζόμενος ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν πρὸς συμβίωσιν, ὦν τὴν συζυγίαν τιμῶν ὁ θεὸς καὶ λόγος, παραγίνεται διασφίγγων αὐτῶν τὴν ἔνωσιν.]

[Ἔστι (2) δὲ καὶ ἐτέρως ἐπιβάλλειν τῇ θεωρίᾳ τῶν ἐξ ὑδριῶν. Εἶεν γὰρ ἂν αὗται, ἡ ποιητικὴ τῶν καθηκόντων δύναμις, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἣν, κενὴν καὶ ἀνενέργητον κειμένην, ἐπλήρωσεν ὁ θεὸς λόγος, πρῶτον μὲν τῆς κατὰ σωματικὴν ἐπιμελείαν γνώσεως, εἴτα τῆς κατὰ ψυχικὴν· ἡ πρῶτον μὲν τῆς κατὰ πράξιν, εἴτα τῆς κατὰ θεωρίαν· ἡ καὶ πρῶτον μὲν τῆς κατὰ φύσιν, εἴτα τῆς ὑπὲρ φύσιν. Τῶν δὲ δύο μετρητῶν, εἰς μὲν, ἡ τῶν αἰσθητῶν γνώσις, ἕτερος δὲ, ἡ τῶν νοητῶν, καὶ τρίτος, ἡ περὶ τῆς ἀκαταλήπτου θεότητος ἑλλαμψίς. Εἰς δὲ τὸν ἐξ ἀριθμῶν ἐλάβομεν τὴν ποιητικὴν τῶν καθηκόντων δύ-

(1) Αἱ λέξεις «τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν» δύνανται καὶ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἐντεῦθεν χωρὶς τινος βλάβης τῆς ἐννοίας. Πλὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐπιμένου σχολίου ἀναγινώσκεται πάλιν «τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος».

(2) Καὶ ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελίξῃ.

νάμιν τῆς φύσεως, ἡ ὅτι ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον· κόσμος δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἡ ὅτι ταῖς πέντε ψυχικαῖς δυνάμεσι συναριθμοῦμεν καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν, ὡς ταῖς πέντε τοῦ σώματος αἰσθήσεσι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα. Ὡς περ δὲ ἡ καθαρὰ καὶ ἀληθὴς παρθένος Μαρία, μήτηρ ἐγένετο τοῦ θεοῦ λόγου· οὕτως ἡ καθαρὰ καὶ ἀληθὴς πίστις, μήτηρ γίνεται τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.]

7 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

Τοὺς διακόνους τῆς τραπέζης, ποιεῖται διακόνους τοῦ θαύματος, ἵνα αὐτοὶ μάρτυρες ᾧσι τοῦ πράγματος. Οὐ προσέταξε δὲ γεμίσαι τὰ ἀγγεῖα τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τὰ δοχεῖα τοῦ ὕδατος, ἵνα μὴ τινες ὑποπτεύσωσιν, ὅτι, τρυγὸς ἐναποκειμένης, κρᾶσις τοῦ ὕδατος γέγονεν.

Καὶ διὰ τί οὐκ αὐτὸς λόγῳ μόνῳ τὰς ὑδρίας ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ τῆς διακόνους ἐπέταξεν; ἵνα μὴ δόξη φαντάζειν, ἀλλ' ἵνα οἱ ἀντλήσαντες τὸ ὕδωρ ἐπιστομίζοιεν τοὺς τὸ θαῦμα συκοφαντοῦντας.

8 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ

9 ἀρχιτρίκλινῳ. Καὶ ἤνεγκαν. Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγεννημένον· (καὶ οὐκ ἤδει πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ἤδεισαν, οἱ ἡντληκότες τὸ ὕδωρ·) φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος,

10 καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσων· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

Ἀρχιτρίκλινον ὀνομάζει τὸν συμποσίαρχον, τὸν ἐπιμελητὴν τοῦ συμποσίου· τρίκλινοι γὰρ ἐκαλοῦντο, οἱ οἴκοι τῶν συμποσίων. Οὐχ ἀπλῶς δὲ οἶνον ἐποίησε τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ καλὸν οἶνον, ὡς ὁ ἀρχιτρίκλινος ἐμαρτύρησε. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὰ θαύματα, πολλῶ τῶν φυσικῶν ὠραιότερα. Τοῦ μὲν οὖν τὸ ὕδωρ οἶνον γενέσθαι, τοὺς διακόνους εἶχε μάρτυρας· τοῦ δὲ καὶ

καλὸν οἶνον, τὸν ἀρχιτρίκλινον καὶ τὸν νυμφίον· Καὶ λοιπὸν οὐκ ἔμελλε τὸ θαῦμα λαθεῖν, οὕτως ἀναγκαστικῶς ἔχον τὰς μαρτυρίας.

Εἰκὸς δὲ, καὶ τὸν νυμφίον εἰπεῖν τι πρὸς ταῦτα· πλὴν παρῆκε τοῦτο τὸ μέρος ὁ εὐαγγελιστής, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον.

Γένοιτο δὲ καὶ, τὸν ψυχρὸν, καὶ χαλὸν, καὶ διαζέροντα, καὶ κατὰ τοῦτο μὲν ὕδατος διαζέροντα, μεταβληθῆναι πρὸς θερμὴν πνευματικὴν, καὶ στήλιν ἐνάρκτον, καὶ πῆξιν ἡθῶν, ὥστε καὶ ἑτέρους εὐφραίνειν δύνασθαι.

11 Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας,

Οὐ μόνον ἀνέγραψε τὸ θαῦμα, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι τοῦτο ἦν ἀρχὴ τῶν σημείων. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἄχρηστον ἦν, εἰδέναι καὶ τοῦτο, λοιπὸν, ὡς παρασιωπηθὲν τοῖς ἄλλοις, ἰστόρησεν αὐτὸ, χρησιμεῖον εἰς τὸ μὴ πιστεύειν τοῖς λεγομένοις παιδικοῖς θαύμασι τοῦ Χριστοῦ (1). τοῦτο γὰρ ἀρχὴ τῶν σημείων· ἐκεῖνα δὲ, πλάσμα ἐστὶν ἀνδρὸς λυμαινομένου τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ γὰρ παῖς ὢν θαυματούργει, πᾶσιν ἂν ἐγένετο γινώριμος αὐτίκα· παραδοξότερα γὰρ τὰ παρὰ μειρακίου θαυματοουργούμενα· καὶ οὐκ ἂν ἐδεήθησαν οἱ Ἰσραηλῖται τοῦ Ἰωάννου φανερώσαντος αὐτόν. Εἴρηκε γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅτι· Ἴνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων (α). Εἰκότως οὖν ἀνέμεινε τὴν ἀνδράσι πρέπουσαν ἡλικίαν, ἵνα μὴ νομίσωσι φαντασίαν εἶναι τὰ γινόμενα. Εἰ γὰρ ἐν τελείᾳ ἡλικίᾳ θαυματοουργοῦντος, πολλοὶ τοῦτο ὑπώπτευον, πολλῶ μᾶλλον ἐν ἀτελεῖ. Καὶ θάττον δὲ, καὶ πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ, ὥρμησαν ἂν ἐπὶ τὸν σταυρὸν, τῇ βασκανίᾳ τηκόμενοι, καὶ λοιπὸν ἔμελλεν οὐ μόνον ἀπιστηθῆναι ἡ οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐμποδισθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

(1) Ἰδ. περὶ τούτου καὶ Χρυσόστομον Τομ. Β'. Σελ. 121. D, καὶ ἑξῆς.

(α) Ἰωαν. Α', 31.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῇ τρίτῃ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, διὰ τί μετὰ τριακοστὸν ἔτος ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἐνθα κεῖται τό· *Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας* (α), καὶ εὐρήσεις αἰτίας εὐλογητάτας.

11 Καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὸ μεγαλεῖον τῆς θεότητος αὐτοῦ.

Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ (1); ὁλίγοι γὰρ προσέσχον τῷ γεγεννημένῳ, μόνοι γὰρ οἱ ὑπηρέται, καὶ ὁ ἀρχιτρίκλινος, καὶ ὁ νομφίος, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (2). Τό γε εἰς αὐτὸν ἦγον, ἐφανέρωσεν αὐτὴν διὰ τοῦ τοιούτου θαύματος. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τότε πολλοὶ προσέσχον, ἀλλ' ὕστερον διεδόθη τὸ θαῦμα, καὶ πολλοὺς εἴλκυσεν. Ὅτι δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἐπίστρεψε, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐξῆς. Ἐπήγαγε γάρ·

11 Καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Οἱ καὶ πρὸ τούτου θαυμάζοντες αὐτόν. Ὅρᾳς, ὅτι τότε χρὴ γίνεσθαι τὰ σημεῖα, ὅταν οἱ ὁρῶντες εὐγνωμονεῖν καὶ προσέχῃν μέλλοιεν.

12 Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καπερναοὺμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

Κατέβη εἰς Καπερναοὺμ, ἵνα διαναπαύσῃ τὴν μητέρα. Ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ, νόμφ, καὶ οὐ φύσει, οἱ υἱοὶ Ἰωσήφ, τοῦ νόμφ, καὶ οὐ φύσει πατρὸς αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Περὶ τῶν ἐκβληθέντων ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

13 Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη

(α) Ματθ. Γ', 1. (1) Νοεῖ· τὸ, ἐφ' ᾧ ἐφάνη αὐτὴν. (2) Προσέσχον ὁμιλοῦντες αὐτῷ, ἢ ἔγνωσαν αὐτό.

14 εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. Καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, 15 καὶ τοὺς κερματιστάς καθημένους. Καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντα ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας· καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε·

Παραπλήσια καὶ ὁ Ματθαῖος· ἰστόρησεν ἐν τῇ τέλει τοῦ τριακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ ἀνέγνωθι τὴν ἐκείνων ἐξήγησιν, μέγιστα καὶ πρὸς ταῦτα συμβαλλομένην.

Κερματισταὶ δὲ, οἱ καταλλάττει, οὗς ὁ Ματθαῖος κολλυβιστάς ὠνόμασεν (α). Ὡς περὶ δὲ κολλυβιστοῦ, ὁ ὀβολός, ὁ ὀβολός, οὕτω καὶ κέρμα, ἡ σωρεία τῶν τε ὀβολῶν καὶ τῶν καταλλακτομένων λεπτῶν. Φραγέλλιον δὲ ἐστὶν εἶδος μάστιγος· πλεκτὸν δὲ ἦν, ὅτι καὶ ἡ πολιτεία τῶν ἀπειθαρχούντων πεπλεγμένη ἦν ἐξ ἀτόπων λόγων καὶ πράξεων, καὶ ἡ πολιτεία τοῦ ἀπειθαρχούντος πεπλεγμένη πάλιν, ἐξ ὑπερφῶν λόγων καὶ πράξεων, καὶ ἐκ θείων καὶ ἀνθρωπίνων. Πρᾶγμα οὖν ἐποίησε πολλῆς αὐθεντίας γέμον. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖν, ὥς περ ἐδόκει τοῖς Ἰουδαίοις νόμων παραβάσις, ἵνα μὴ δοκῇ ταῦτα πράττειν, ὡς ἀντίθεος, ἐντεῦθεν προαναιρεῖ τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν. Ὁ γὰρ τοσοῦτον ζήλον ἐπιδειξάμενος ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ, καὶ τοσαύτη σφοδρότητι καὶ ἀγανακτήσει διὰ τοῦτον χρησάμενος, καὶ μηδενὸς ὁλως φοισάμενος, ἀλλὰ καὶ εἰς κίνδυνον ἑαυτὸν καταστήσας, καὶ τοὺς τε καπηλοὺς ἐκείνους, τοὺς τε παραχωροῦντας (1) αὐτοῖς Ἰουδαίους καθ' ἑαυτοῦ παροξύνας, καὶ πάντα παθεῖν ἔτοιμος ὢν ὑπὲρ τῆς εὐκοσμίας τοῦ ἱεροῦ, οὐκ ἂν ἐναντίος εἴη τῷ δεσπότῃ τοῦ ἱεροῦ.

16 Καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν· Ἄρατε ταῦτα

(α) Ματθ. ΚΑ', 12. (1) Νοεῖ· τοὺς παραχωροῦντας τοῦτο γίνεσθαι ἐν τῷ ἱερῷ ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων.

ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου.

Οἱ μόνον, ἀφ' ὧν ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ, ἀφ' ὧν εἶπε, δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. Ἀλλ' αὐτοὺς μὲν, φύσει πατέρα τὸν θεόν, ἐκάλεισεν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, θέσει πατέρα τοῦτον ὀνομάσαι οὐκ ἐπαράχθησαν ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ῥήματι. Ἀλλ' οὐδ', ἐφ' αἷς ἐποίησεν, ἡγριώθησαν· ἤλεγχε γὰρ αὐτοὺς τὸ συνειδὸς καὶ κατήσχυεν, ὡς εὐλόγως ἐκείνου καὶ ποιούντος καὶ λέγοντος. Οἶκον δὲ ἐμπορίου, ἀντὶ τοῦ, οἶκον καπηλείου.

Ἐν δὲ τῷ προῤῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ Ματθαίου, σπηλαιοῦ ἱεροῦ ἐπὶ (α), ἐν ᾧ καὶ παρεστημειωσάμεθα, ὅτι τὸν ζῆλον τοῦτον καὶ τὴν παρρησίαν δις ἐπεδείξατο κατὰ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ καπηλευόντων, ἐν ἀρχῇ τε τοῦ εὐαγγελίου, καὶ πρὸς τῷ τέλει· καὶ τὰ μὲν ἐν ἀρχῇ, νῦν ὁ Ἰωάννης ἀνέγραψε· τὰ δὲ πρὸς τῷ τέλει, Ματθαῖος.

[Οἶκον (1) ἐμπορίου ποιοῦσι τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τὰς περιστερὰς ἐν αὐτῷ πωλοῦσι, καὶ οἱ τὰς χειροτονίας πιπράσκοντες· περιστερὰς γὰρ τύπος ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐν εἶδει περιστερὰς ὀρθέντος (2)· οἱ δ' αὐτοὶ καὶ θεοκἀπηλοὶ (3), τὰ τοῦ θεοῦ καπηλεύοντες δι' αἰσχροκέρδειαν. Τὸ δὲ, Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, τὴν μετástασιν καὶ ἀποβολὴν τῆς νομικῆς λατρείας ἠνίκατο.]

17 Ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἔστιν· «Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με.»

Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ Εἰβλῳ τῶν ψαλμῶν (6). Ζῆλον δὲ λέγει νῦν, τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν· καταφάγεται δὲ, ἀντὶ τοῦ, σφόδρα περιλήφεται, καταφλέξει.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ποιήσας τὸ φραγέλλιον, οὐ τοὺς

(α) Ματθ. ΚΑ', 13. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ παλαιῷ. (2) περιθνήσκων, παρὰ τῷ Α. (3) Γρηγορ. Ναζ. Σελ. 106. καὶ Σελ. 232. (6) Ψαλμ. ΕΗ', 10.

ἀνθρώπους ἔτυψεν, ἀλλὰ τούτους μὲν ἐφόβησε, καὶ ἀπηλάσσε· τὰ δὲ πρόβατα καὶ τοὺς εἰσὶν ἔτυψε καὶ ἐξέβαλεν.

18 Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;

Κατεγνωσμένους ἑαυτοὺς εἰδότες, ἐπιτιμῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν, εἶπον δὲ αὐτῷ· Ἐπειδὴ ταῦτα ποιεῖς, ἥγουν, ἐπειδὴ αὐθεντεῖς, τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν τῆς αὐθεντίας;

Ὡ πολλῆς ἀνοίας! Δέον γὰρ εὐγνωμονῆσαι, καὶ ἐπαινεῖσαι αὐτόν, ὡς ἀπαλλάξαντα τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ τοιαύτης αἰσχύνης· οἱ δὲ σημεῖον ἐπιζητοῦσι τῆς ἐξουσίας, φθόνῳ τυχόμενοι, καὶ μελετῶντες ἐπισκῆψαι τῷ γεννησομένῳ σημεῖῳ. Καὶ γὰρ καὶ ἄλλοτε ἔλεγον, Ἐν ποίῃ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς (α);

19 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.

Σημεῖον τῆς αὐθεντίας δίδωσιν αὐτοῖς, τὴν τριήμερον ἀνάστασιν αὐτοῦ. Ναον γὰρ, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα λέγει· ναὸς γὰρ καὶ οἶκος τοῦτο ἔστιν, οὐ μόνον τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς θεότητος.

Λύσατε δὲ εἶπεν, οὐ προτρέπων αὐτοὺς εἰς τὸν καθ' ἑαυτοῦ φόνον, ἀλλ' ὅπερ ἐγίνωσκεν, ὅτι δράτουσιν, εἶπεν ἡθικῶς ἐν τοιούτῳ σχήματι λόγου. Λύσατε δὲ, ἥτοι, καταστρέψατε εἰς γῆν, διαζεύξατε τῆς ψυχῆς, λύσατε τοῦ συνδέσμου.

20 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις

21 ἐγερεῖς αὐτόν; Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Ἡ προτέρα μὲν οἰκοδομὴ δι' ἑτῶν εἴκοσι κατεσκευάσθη παρὰ Σολομῶντος· ἡ ὑστέρα δὲ, διὰ τεσσαράκοντα καὶ ἑξ παρὰ Ζοροβάβελ. Τῆς προτέρας γὰρ καθαιρεθείσης ὑπὸ Βαβυλωνίων, ἤρξατο ἡ ὑστέρα, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας Κύρου. Εἶτα φθόνῳ καὶ διαβολῇ τῶν προσέκων Σαμαρειτῶν ἐπισχε-

(α) Ματθ. ΚΑ', 23.

θεῖσα, διέμεινεν οὕτως ἔτη τεσσαράκοντα. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου, Ζοροδάβελ ἀποσταλὴς ἐτελείωσεν αὐτὴν ἐν ἔτεσιν ἑξ. Καὶ οὕτως ἐν ἔτεσι τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ὠκοδομήθη ὁ ναὸς, ἀριθμουμένοι ἀπὸ τῆς ἐνάρεξιν μέχρι τῆς τελειώσεως.

22 Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγεν αὐτοῖς· καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Ὅτε δὲ τοῦτο ἔλεγεν, ἠπόρουν, τί ποτε λέγει, καὶ οὐκ ἐπίστευον. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα φθέγγεται, παραινίκα μὲν ἄλλα τοῖς ἀκούουσι, μετὰ τοῦτο δὲ ἄλλα, ἵνα δειχθῇ προειδώς, ἃ ἔλεγεν.

Καὶ διὰ τί οὐκ ἔλυσε τὸ αἰνίγμα, ὅτι νῦν λέγει τὸ σῶμα αὐτοῦ; Διότι οὐκ ἔμελλε πιστευθῆναι. Δύο γὰρ ἦσαν τὰ προσιστάμενα τέως, ἐν μὲν, τὸ τῆς ἐγέρσεως ἕτερον δὲ, τὸ θεὸν εἶναι τὸν ἐνοικούντα τῷ τοιοῦτῳ ναῷ.

23 Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πᾶσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει.

Ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, ἀλλ' οὐ θεβαίως. Ἐκεῖνοι γὰρ ἀκριβέστερον ἐπίστευον, ὅσοι μὴ διὰ τὰ σημεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐπίστευον· τοὺς μὲν γὰρ παχυτέρους, τὰ σημεῖα ἐφέλκετο· τοὺς δὲ λεπτοτέρους (1) εἰς νοῦν, ἢ διδασκαλία καὶ αἱ προφητεῖαι. Διὸ καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων θεβασιότεροι· οἷς ἀρμόζει καὶ τὸ, *Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες* (α).

24 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς,

Ὅν κατεπίστευεν, οὐκ ἐθάρρει, ὡς γνησίους μαθηταῖς. Διὰ τί;

24 Διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας·

Πάντα ἄνθρωπον (2), εἴτε βεβαίως ἐστίν, εἴτε ἀβεβαίως. Ἡ πάντα, τὰ πάντων.

(1) ὀχύτερους, ἀκριβεστέρους. (α) Ἰωαν. Κ', 29.

(2) Ὁ Εὐθύμιος ἀνέγνωσε, πάντα, ἀντὶ τοῦ, πάντας, καὶ ἐν τῷ καμίνῳ ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου, Ἰδ. Τομ. Η', Σελ. 137, C.

25 Καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου·

Περὶ τοῦ οἰοῦντος ἀνθρώπου.

25 Αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἐν τῷ παντὶ ἀνθρώπῳ, ὡς καρδιογνώστης θεός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Νικοδήμου.

ΚΕΦ. ΙΙΙ, 1 Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νι·

2 κόδνημος ὄνομα αὐτῷ, ἀρχων τῶν Ἰουδαίων. Οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτός·

Ἐροθεῖτο γὰρ ἐλθεῖν φανερώς διὰ τὴν ὑπόψιν τῶν Ἰουδαίων, ἀποστρεφόμενων τοὺς προσιόντας αὐτῷ.

2 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββί, οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος·

Ὡς το γὰρ, ὅτι προφήτης ἐστίν, ἀπὸ θεοῦ πεμψθεὶς εἰς τὸ διδάσκειν αὐτούς.

2 Οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἡ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ.

Ἐπεὶ προφήτην αὐτὸν ᾔετο, ἀκολούθως ὑπελάμβανεν, ὅτι οὐκ ἐξ οἰκείας δυνάμεως ταῦτα ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ, δεόμενος αὐτοῦ.

3 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Εὐνόμισεν ὁ Νικοδήμος γινῶναι αὐτὸν, καὶ ὁρθεῖ φρονεῖν περὶ αὐτοῦ. Δεικνύων δὲ ὁ Χριστὸς, ὅτι πόρρω πλανᾶται τῆς ἀληθείας, φησὶν, ὅτι Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ θείου βαπτίσματος, οὐ δύναται ἰδεῖν, ἦτοι, γινῶναι τὴν

αξίαν καὶ μεγαλειότητα αὐτοῦ. Θεὸν γὰρ ἑαυτὸν λέγει νῦν· ἀσυμμετρῶς δὲ, ἵνα φύγῃ τὸν κόμπον. Τότε γὰρ ἡ διὰ τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος διδομένη θεία χάρις ῥωννύει τὸν νοῦν, καὶ ὁρᾶν ὁρῶς παρέχει, τῆς ἐπισκοποῦσης ἀσθενείας ἀποσκεδασθείσης.

4 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νικόδημος· Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέροντων; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δευτέρον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι;

Τί τοῦτο, Νικόδημε; Ῥάβδιν αὐτὸν καλεῖς, καὶ ἀπὸ θεοῦ ἐληλυθέναι λέγεις, καὶ οὐ πιστεύεις οἷς λέγει; Βαβαὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς παχύτητος! ἤκουσεν ἀναγέννησιν, ἀλλὰ πνευματικὴν οὐκ ἠδυνήθη ταύτην νοῆσαι, καὶ νουεῖ σαρκικὴν· καὶ εἰκότως ἀπορεῖ, καὶ ζητεῖ τὸν τρόπον.

5 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Σαρκνίζει μὲν τὸν τρόπον, λέγων, ὅτι ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, δηλαδὴ, τοῦ ἁγίου· οὕτω δὲ τέλειον, ἵνα προσεκτικώτερος ὁ ἔρωτων γένηται. Πολλάκις γὰρ τὸ ἀσαφές ἐγείρει τὴν διανοίαν, καὶ περιεργότερον καὶ σπουδαῖον ἀπεργάζεται τὸν ἀκροατήν. Ὁ μὲν οὖν Νικόδημος, ἀδύνατον ἔλεγε τὴν ἀναγέννησιν· ὁ δὲ Χριστὸς, καὶ σφόδρα δυνατὴν καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν, ὥς μὴδὲ δύνασθαι τινα χωρὶς αὐτῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Τὸ δὲ, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ τὸ γινῶναι τὴν ἀξίαν καὶ μεγαλειότητα αὐτοῦ δηλοῖ νῦν, ἢ τὸ τυχεῖν τῆς ἀπολαύσεως τῆς θείας.

Ὁ λόγος δὲ περὶ τῶν μετὰ τὸ βαπτισθῆναι τὸν Χριστόν. ἔκτοτε γὰρ ἡ ἀναγέννησις ἤρξατο. Λοιπὸν οὖν καὶ οἱ ἀπὸ πτολοι ἀναγεννήθησαν, δι' ὕδατος μὲν, παρὰ Ἰωάννου· διὰ πνεύματος δὲ, ὅτε ἐπεφοίτησεν αὐτοῖς ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν.

Γράφουσι δὲ τινες, ἐγγίζοντες τοῖς χρόνοις τῶν ἀποστό-

λων, ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἐβάπτισε τὸν Πέτρον καὶ τὴν Θεοτόκον· ὁ δὲ Πέτρος, πάντας τοὺς ἀποστόλους.

6 Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι.

Οὗ σαρκικὴ ἐστὶν ἡ γέννησις, φαίνεται, ἀλλὰ πνευματικὴ· τὸ μὲν γὰρ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σαρκικόν ἐστὶ γέννημα· τὸ δὲ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνευματικόν ἐστὶ γέννημα. Λοιπὸν οὖν ἡ μὲν σαρκικὴ γέννησις, αἰσθητὴ ἐστὶν· ἡ δὲ πνευματικὴ, νοητὴ, καὶ οὐ χρητὶς αἰσθητῶς ἐξετάζειν τὸ νοητὸν, οὐδὲ ἀνθρωπίνως τὸ θεῖον πράγμα. Ἐπεὶ γὰρ ἡ πρώτη γέννησις ἡ χρεῖσθη, δευτέρα δέδοται ἀναγέννησις, ὑψηλοτέρα τε καὶ τιμιωτέρα. Θεοῦ ἔργον ἡ πρώτη· Θεοῦ ἔργον καὶ ἡ δευτέρα. Θεὸς γὰρ τὸ Πνεῦμα.

Ὅταν οὖν ἀκούης, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἀναγεννᾷ, μὴ ζῆτει τὸν τρόπον. Εἰ γὰρ ἀκατάληπτος ἡ ἐν τῇ μήτρᾳ διάπλασις, ἀκατάληπτοτέρα πάντως ἡ ἐν τῷ ὕδατι. Καὶ εἰ περὶ ἐκείνης οὐκ ἀμφιβάλλομεν, τῇ παντοδυνάμει τοῦ θεοῦ σοφία πιστεύοντες, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο χρὴ ποιεῖν περὶ ταύτης.

Ὡς περ δὲ ἐν ἀρχῇ ὑπέκειτο στοιχεῖον, ἡ γῆ· τὸ πᾶν δὲ τοῦ διαπλάττοντος ἦν· οὕτω καὶ νῦν ὑπόκειται στοιχεῖον, τὸ ὕδωρ· τὸ πᾶν δὲ τοῦ πνεύματος ἐστὶν.

Ἐὰν ἐρωτήσῃς με, Διὰ τί νῦν τὸ ὕδωρ; ἀντεπερωτήσω σε, Διὰ τί τότε ἡ γῆ; Καὶ γὰρ ἡ δύνατο καὶ δίχα γῆς ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς οὐδὲν ποιεῖ χωρὶς λόγου, συνομολογῶ· ὅτι δὲ τοὺς λόγους πάντων μόνος οἶδεν αὐτὸς ἀκριβῶς, καὶ λέγω καὶ πείθω (1).

Ὅπερ δὲ ἐπὶ τῆς σαρκικῆς γεννήσεως ἡ μήτρα, τοῦτο ἐπὶ τῆς πνευματικῆς, τὸ ὕδωρ. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὸ γεννώμενον χρόνου δεῖται, ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· διότι τὰ μὲν σαρκικά, χρόνῳ προσλαμβάνει τὸ τέλειον· τὰ δὲ πνευματικὰ, τέλεια ἐξ ἀρχῆς

(1) Ὁρθότερον ἴσως τὸ, πείθω καί.

διαπλάττεται. Ὁ μὲν οὖν ἀκριβὲς λόγος τῆς χρείας τοῦ ὕδατος, μόνῃ τῷ θεῷ δηλός· ὁ δὲ καταληπτός τοις θεοῖς Πατράσιν, οὗτος· Ὅτι θεῖα τελεῖται ἐν αὐτῷ σύμβολα, ταρῇ καὶ ἀνάστασις. Καθάπερ γὰρ ἐν τινι τάφῳ καταδυόντων ἡμῶν τῆς κεφαλῆς ἐν αὐτῷ, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται καὶ καταποντίζεται· εἴτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἀνίσταται καὶ ἀναδεικνύεται. Ὡς περ γὰρ εὐκόλῳ ἡμῖν καταδυῖναι καὶ ἀνανεῦσαι· οὕτως εὐχερὲς τῷ θεῷ θάψαι τὸν παλαιόν, καὶ ἀναστήσαι τὸν νέον. Τρίτον δὲ τοῦτο γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅτι, δύναμις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τὰ πάντα ποιεῖ.

Ἀποροῦσι δὲ τινες, ὅτι εἰ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι, πνεῦμα ἄρα ἢ τοῦ Χριστοῦ σὰρξ· περὶ γὰρ τῆς Παρθένου λέγων ὁ ἄγγελος, εἶρηκεν· ὅτι *Τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματος ἐστὶν ἁγίου* (α). Πρὸς οὗς λέγομεν, ὅτι τοῦτο εἶπε, διδάσκων, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνδρός ἐστιν, οὐμὴν ὅτι οὐδ' ἐκ γυναικός. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος, *Γενόμενον ἐκ γυναικός* (β)· εἰ δ' ἐκ γυναικός, ἄρα ἐκ σαρκὸς σὰρξ. Ἐκ τῆς σαρκὸς οὖν τῆς παρθενικῆς ἐγεννήθη, ἵνα μὴ ἀλλότριος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἴη. Εἰ γὰρ, καὶ τούτου γενομένου, τινὲς διαπιστοῦσιν, ὅτι σεσάρκωται· ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσον ἀσεβείας, εἰ μὴ τοῦτο γέγονεν; Ἐν τῇ Παρθένῳ δὲ ἐγεννήθη, ἐκ Πνεύματος ἁγίου, ἡγουν, ὑπερφυῶς, διὰ τὸ μὴ ἐξ ἀνδρός. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, *Ἐκ Πνεύματος ἁγίου*.

7 Μὴ θαυμάσης, ὅτι εἰπόν σοι· Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.

Ἰδὼν αὐτὸν, οὕτω τῆς παχύτητος ἀφιστάμενον, ἀλλ' ἔτι θορυβούμενον, καταστέλλει πρῶτον· εἴτα εὐμηχάνως ἐπὶ παράδειγμα φέρει τοῦτον· αἰσθητὸν μὲν, διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ· μέσον δὲ σωματικῆς παχύτητος καὶ ἀσωμάτου λεπτότητος, ἵνα ἐντεῦθεν ἀναγάγῃ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν. Φησὶ γάρ·

(α) Ματθ. Α', 20. (β) Γαλ. Α', 4.

8 Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ· καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.

Πνεῦμα νῦν, τὸν ἄνεμον λέγει. Ἔστι δὲ ὁ σκοπὸς τοιοῦτος, ὅτι ὥς περ ὁ ἄνεμος, ὅπου θέλει, πνεῖ, τουτέστιν, ὅπου κινήθῃ· θέλησις γὰρ ἀνέμου, ἡ κίνησις· καὶ τὴν μὲν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἥτοι τὸν ἦχον καὶ πύχρον αὐτοῦ· οὐ καταλαμβάνεις δὲ, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἔστι καὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος, ἀκατάληπτος· δηλονότι κατὰ τὴν τοιαύτην γέννησιν.

Εἰ γὰρ τοῦ αἰσθητοῦ πνεύματος οὐ δύνασαι καταλαβεῖν τὴν ἑρμην, καὶ τὴν ὁδόν, οὐ τὴν αἰσθησιν δέχῃ, ἐν τῇ τῷ ἀκούειν τὸν ἦχον αὐτοῦ, καὶ καταπνεῖσθαι, καὶ ψύχεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοῦ νοητοῦ (1). Καὶ εἰ τὴν ἐνέργειαν ἐκείνου τοῦ σωματικοῦ πνεύματος μὴ καταλαμβάνων, ὅμως οὐκ ἀπιστεῖς, πῶς τὴν τούτου, τοῦ ἀσωμάτου, μὴ καταλαμβάνων, διαπιστεῖς;

9 Ἀπεκρίθη Νικόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;

Ἐπεὶ ὁ Νικόδημος ἐπὶ τῆς ἰουδαϊκῆς εὐτελείας (2) μένει, μὴδὲν ὑπὲρ τὴν αἰσθησιν ἐννοῆσαι δυνάμενος, καίτοι παραδείγματος οὕτω σαφοῦς λεχθέντος αὐτῷ. Λέγει οὖν, Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι, τὰ τῆς εἰρημένης ἀναγεννήσεως; Καὶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς πληκτικώτερον αὐτῷ διαλέγεται.

10 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;

Οὐδαμοῦ πονηρίαν αὐτοῦ καταγινώσκει, ἀλλ' εὐήθειαν καὶ ἀμαθίαν. Ἐδεῖ γὰρ αὐτὸν, ὄντα διδάσκαλον, ταῦτα γινώσκειν ἀπὸ

(1) οὐ δυνήσῃ δηλονότι καταλαβεῖν. (2) Ὁ Ἑντέως ἀνέγνωσεν, δὲ φαίνεται, εὐτελείας· ἀλλ', εὐτελείας· ἔχει καὶ ὁ Χρυσοστόμος. Τομ. Η' Σελ. 151. Α.

τῶν Γραφῶν. Σύμβολα γὰρ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως αἱ τῶν Ἰουδαίων περιέχουσι βίβλοι· οἷον τὰ κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν, ἐν οἷς τύπος ἦν ἡ θάλασσα μὲν τοῦ ὕδατος, ἡ νεφέλη δὲ, τοῦ πνεύματος· καὶ τὰ κατὰ τὸν λεπρὸν Νεεμάν, ὅτε ἐλούσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐπέστρεψεν ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν, ὡς παιδαρίου μικροῦ (α), καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα. καὶ μὴν καὶ προφητείας (ε). Εἶπε γὰρ ὁ Δαυὶδ· Καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθισμένῳ, ὅν ἐποίησεν ὁ Κύριος (ς)· καὶ Μακάριοι, ὧν ἀφένθησαν ἀδικήματα, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι (γ)· καὶ Ἀνακαιτισθήσεται ὡς ὕδατος ἡ γένη σου (δ). Τὰς τῶν ἄλλων γὰρ νῦν ἐάτεον, διὰ τὸ πλῆθος.

11 Ἀμήν ἀμήν λέγω σοι, ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν,

Ἐπεὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦτο φησιν, ἡ περὶ αὐτοῦ μόνου, ὅτι εἰ καὶ οὐ ἀπιστεῖς, ἀλλ' ἡμεῖς, ὁ οἶδαμεν ἀκριβῶς, τοῦτο λαλοῦμεν.

11 Καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν·

Τὸ αὐτὸ λέγει, βεβαιώσεως ἕνεκεν, ὅτι καὶ ὁ οἶδαμεν, μαρτυροῦμεν. Οὐ γὰρ αἰσθητὴν ὄρασιν νοήσεις· οὐπω γὰρ ἦν γεγεννημένον.

11 Καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.

Τοῦτο εἶπεν, οὐ δυσχεραίνων, ἀλλ' ἡμέρως τὸ γινόμενον ἀπαγγέλλων, καὶ πρῶτος τὸ συμβησόμενον προαναφωνῶν, καὶ οἷον διαμαρτυρούμενος, καὶ παιδεύων ἡμᾶς, ὅταν πρὸς τινὰς διαλεγόμενοι, μὴ πείθωμεν, μὴ δυσχεραίνωμεν, μηδὲ κρᾶζειν καὶ ἀγριαίνειν· ὕλη γὰρ ὀργῆς, ἡ κράυγή· ἀλλ' ἀνεξιμάκτως ἀποκρίνεσθαι, καὶ πειρᾶσθαι ποιεῖν ἀξιόπιστον τὸ λεγόμενον.

12 Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε·

{α} Δ' Βασιλ. Ε, 14. (1) περιέχουσιν. (ς) Ψαλμ. ΚΑ, 32. (γ) Ψαλμ. ΑΑ, 1. (δ) Ψαλμ. ΡΒ', 5.

πῶς, ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύετε;

Πολλάκις μέλλων ἄπτεσθαι λόγων ἀξίων τῆς μεγαλυσούντης αὐτοῦ, παρατρέχει τούτους, διὰ τὴν τῶν ἀκρωμένων παχύτητα καὶ ἀσθενείαν, καὶ προτιμᾷ τοὺς ταπεινοτέρους, συγκαταβατικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς, ὃ δὴ κἀνταῦθα πεποίηκεν. Ἐπεὶ γὰρ περὶ τῆς πνευματικῆς γεννήσεως εἶπεν, ἐξούλετο μὲν εἰπεῖν καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως, τῆς προαιωνίου καὶ πάντα νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαίνουσας· ἰδὼν δὲ τὸν Νικόδημον, μηδὲ τὴν πνευματικὴν παραδέξασθαι δυνάμενον, οὐδὲν μὲν λέγει περὶ ἐκείνης, διδάσκει δὲ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης σιγῆς, ὅτι διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἀκρωμένων. Ὡστε, ὅταν μέτρια ρηέγηται καὶ ταπεινά, καὶ ἀνάξια πολλάκις τῆς αὐτοῦ θεότητος, τῇ ἀπιστίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ τούτων λογιστέον αὐτά.

Ἐπίγεια δὲ νῦν, τινὲς περὶ τοῦ ἀνέμου φασὶν εἰρητῆσαι· ὅτι εἰ ἐπίγειον παράδειγμα εἶπον, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς, ἐὰν εἴπω οὐράνιον τι καὶ ὑψηλότερον, πιστεύετε;

Τινὲς δὲ, ἐπίγεια, περὶ τῆς ἀναγεννήσεως ῥηθῆναι λέγουσιν, ἑρμηνεύοντες, ὅτι ἐπίγειον τοῦτο εἶπε, καίτοι οὐράνιον καὶ θεῖον ὂν, ὡς ἐπὶ γῆς τελούμενον· ἢ καὶ πρὸς σύγκρισιν τῆς φρικωδεστάτης αὐτοῦ γεννήσεως. Πρὸς γὰρ τὸ ὕψος ἐκείνης, ἐπίγειός ἐστιν αὕτη καὶ χθαμαλή.

13 Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς,

Ἐπεὶ προλαβὼν εἶπεν ὁ Νικόδημος, ὅτι οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος, τοῦτο αὐτὸ διορθοῦται νῦν, ὥσαντι εἰ λέγων· Μὴ νομίσῃς με τοιοῦτον διδάσκαλον, ὡς ἓνα τῶν προφητῶν· καὶ γὰρ οὐδεὶς ἐκείνων ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἥγουν, ἐπέβη τοῦ οὐρανοῦ, εἰ μὴ ἐγώ, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· διὸ καὶ ὑψηλὰ δόγματα κομίζω.

Καὶ ἑτέρως δὲ εἶπεν, ὅτι Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· διότι παρὰ τῇ παλαιᾷ Γραφῇ κατὰ διαφορὰς οἰκονομίας ὁ

θεός καταβῆναι καὶ ἀναβῆναι λέγεται, ὡς τὸ· *Καταβὰς ὁ ἴσους, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται* (α). καὶ τὸ· *Ἀνέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Ἀβραάμ, ἡτίκα ἐπαύσατο λαλῶν αὐτῷ* (β), καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

13 Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,

Ὁ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι πολλάκις μὲν ἀπὸ τῆς θεότητος, πολλάκις δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος, ὀνομάζει ἑαυτόν.

13 Ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Ὁ κατὰ τὴν θεότητα ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ, εἶπουν, ὁ οὐράνιος. Ὁρα δὲ, πῶς, εἰ καὶ ὑψηλοὶ δοκοῦσιν οἱ λόγοι, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀνάξιοί εἰσι τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ γὰρ ὢν, οὐκ ἀπελιμπάνετο τῆς γῆς· καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατεβὰς, οὐκ ἀφίστατο τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἦν· ἀπειρήρακτος γὰρ ἡ θεότης. Ὅμως φθέγγεται τοιαῦτα, φειδόμενος τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἀνάγειν βουλόμενος τὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

14 Καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ,

15 οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Εἰπὼν τὴν μεγίστην εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος, λέγει καὶ ἑτέραν οὐκ ἐλάττωτα, τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ. Τὰς δύο γὰρ καὶ Παῦλος ὁμοῦ τίθεικε, γράφων Κορινθίοις· *Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθῃ ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε* (γ). Τὰ δύο γὰρ ταῦτα τὴν ἄφατον αὐτοῦ δεικνύουσιν ἀγάπην, ὅτι καὶ ἀναγέννησιν ἐχαρίσατο, ἵνα καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἐσταυρώθῃ, ἵνα ζήσωμεν αἰωνίως. Προσέσημανε μὲν οὖν τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ, δει-

(α) Γενεσ. ΙΗ', 21. (β) Γενεσ. ΙΖ', 22. (γ) Α' Κορ. Α', 13.

κνὺς, ὅτι προγινώσκει αὐτήν, καὶ λοιπὸν ἐκουσίως ἐπὶ αὐτὴν ἔρχεται, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Οὐκ ἐξ εὐθείας δὲ περὶ αὐτῆς εἶπεν, ἀλλὰ τὸν παρὰ Μωϋσέως ὑψωθέντα ὄφιν ἔλαβε παρὰδειγμα, διδάσκων, ὅτι συγγενῆ τὰ παλαιὰ τοῖς καινοῖς, καὶ τύποι τούτων ἐκείνα.

Ἦσσι δὲ ἡ κατὰ τὸν ὄφιν ἱστορία τοιαύτη τίς; Ἐν τῇ ἐρήμῳ πάλαι δάκνοντες οἱ ὄφεις τοὺς Ἰσραηλίτας, ἀνέστη. Ἐκέλευεν οὖν ὁ θεός τῷ Μωϋσεὶ κατασκευάσαι χαλκοῦν ὄφιν, καὶ ὑψῶσαι τοῦτον ἐπὶ ξύλου, καὶ τοὺς δεδηγμένους ἀτενίσκειν εἰς αὐτόν, καὶ οὕτως οἱ θνηθέντες ἔζων (α). Καὶ ἦν τύπος ὁ χαλκοῦς ὄφεις τοῦ στερέου καὶ ἀνεκδότου πρὸς κακίαν σώματος τοῦ Χριστοῦ· ὁ χωρὶς τοῦ, τοῦ χωρὶς τοῦ τῆς ἀμαρτίας· ὁ ὑψωθείς ἐπὶ ξύλου, τοῦ ὑψωθέντος ἐπὶ ξύλου τοῦ σταυροῦ· ὁ παρέχων ζωὴν τοῖς δεδηγμένοις ὑπὸ τῶν ὄφρων καὶ ἀτενίζουσιν εἰς αὐτόν, τοῦ παρέχοντος ζωὴν αἰώνιον τοῖς δεδηγμένοις ὑπὸ τῶν νεκρῶν ὄφρων, καὶ ἀτενίζουσιν εἰς αὐτόν ἐν πίστει.

Διὰ τοῦτο τοῖσιν ὁμοιωματικῶς εἶπεν, ὅτι *Καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν, καὶ τὰ ἔζη.* Εἴτα προσέθηκε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ὑψώσεως. Ὡς περὶ γὰρ ἐκεῖνος ὕψωσε τὸν ὄφιν, ἵνα οἱ ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν, ἔχωσι ζωὴν· οὕτω καὶ οὕτως ὕψωθη, ἵνα οἱ ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν, ἔχουν, οἱ πιστεύοντες, ἔχωσι ζωὴν αἰώνιον. Ἀλλ' ὄφρι μὲν ἐκεῖ, διὰ τοὺς δάκνοντας ὄφεις· ἀνθρώπος δὲ ἐνταῦθα, διὰ τοὺς δακνομένους ἀνθρώπους. Καὶ ἐκεῖ μὲν, ἐπεὶ δι' ὄφρα ἡ βλάβη, δι' ὄφρα καὶ ἡ θεραπεία· ἐνταῦθα δὲ, ἐπεὶ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, δι' ἀνθρώπου καὶ ἡ ζωὴ παρεγένετο· νεκροῦ δὲ, ἵνα νεκρωθῇ τὸ νεκρὸν.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι *Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον*, ἐπέφηνεν, ὅτι οὗ ὁ θάνατος ἐτέροις παρέχει ζωὴν αἰώνιον, θεός ἐστι πάντως· θανὼν μὲν, ὡς ἀνθρώπος, παρέχων δὲ ζωὴν αἰώνιον, ὡς θεός· καὶ ὁ κωλύων

(α) Ἀριθ. ΚΑ', 8.9.

τὴν ἐπέρων ἀπώλειαν, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸς ἀπωλεῖται. Ὁ σω-
ρὴς οὖν πηγὴ ζωῆς αἰωνίου. Ὁ λογισμὸς μὲν ῥαδίως οὐ παρα-
δέχεται, πίστις δὲ παραδέχεται, νευροῦσα τοῦ λογισμοῦ τὴν
ἀσθένειαν. Χρεῖα τοίνυν πίστεως.

16 Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν
υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν· ἵνα πᾶς ὁ πι-
στεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώ-
νιον.

Οὕτως ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ἦγουν, τοσοῦτον ἐστὶ
φιλόανθρωπος, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητὸν ἐξέδωκεν
ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων εἰς θάνατον, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν,
ζῇ αἰωνίως, τὴν μακαρίαν ζωὴν, τὴν πρέπουσαν τοῖς ἁγίοις.
Ἐδειξε τοίνυν, ὅτι καὶ τῷ πατρὶ κατὰ γνώμην ἡ σταύρωσις·
ἐν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι.
Πάλιν δὲ τὸ, Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται,
ἢ.ἢ. ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, εἰς θεβαίωσιν τοῦ λόγου.

Ἀλλὰ τίνας ἔνεκεν ὁ θεὸς ἠγάπησεν τὸν κόσμον; Πάντως
δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος.

Ἀισχυνοῦμεν οὖν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην. Αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδὲ
τοῦ υἱοῦ τοῦ μονογενοῦς ἐφείσατο δι' ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ καὶ χρη-
μάτων φειδόμεθα δι' αὐτὸν, ὃ πᾶσαν ὑπερβέβηκεν ὄντως
ἀχαριστίαν· ὥς εἶναι τὸ ἐκεῖνου μὲν ὑπερβολὴν ἀγαθότητος·
τὸ ἡμέτερον δὲ, ὑπερβολὴν ἀχαριστίας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν
υἱὸν τὴν ἴσπην ἀγνωμοσύνην τηροῦμεν. Ἀνθρώπων μὲν γὰρ, ὑπὲρ
ἡμῶν κινδυνεύοντι, πᾶσαν προθύμως ἐπιδώσομεν ἂν τὴν οὐ-
σίαν· τῷ δὲ Χριστῷ δι' ἡμᾶς ἀποθανόντι, οὐδὲ τοῦτο τὸ μέτρον
τῆς εὐγνωμοσύνης φυλάττομεν, ἀλλὰ παρορώμεν τοὺς ἀδελ-
φοὺς αὐτοῦ, τοὺς ἐλαχίστους, πεινῶντας καὶ διψῶντας, καὶ τᾶ-
λα πάντα κακοπαθοῦντας, μᾶλλον δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον, τὸν τὰ ἐκεῖ-
νων συμπαθῶς οἰκειούμενον.

17 Οὗ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν

κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κό-
σμος δι' αὐτοῦ.

Δείκνυσι καὶ ἄλλην τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ κηδεμονίαν
ἄφατον. Οὐ μόνον γὰρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν,
ἀλλὰ καὶ τὴν κρίσιν ἀνεβάλετο, καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρου-
σίαν αὐτὴν ἐταμιεύσατο.

Δύο γὰρ αἱ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαι, ἡ ἥδη γεγεννημένη, καὶ
ἡ μέλλουσα. Οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δὲ αἱ δύο· ἀλλ' ἡ πρώτη μὲν,
οὐχ ἵνα ἐξετάσῃ τὰ πεπραγμένα τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἵνα ἀφῇ·
ἡ δευτέρα δὲ, οὐχ ἵνα ἀφῇ, ἀλλ' ἵνα ἐξετάσῃ. Νῦν οὖν περὶ
τῆς πρώτης φησὶν.

Καίτοι καὶ ἡ πρώτη κρίσεως ἦν ἂν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λό-
γον· διότι πρὸ ταύτης καὶ νόμος ἦν φυσικὸς, καὶ νόμος γρα-
πτὸς, καὶ προφηταί, καὶ διδασκαλῖαι, καὶ σημείων ἐπιδεί-
ξεις, καὶ πολλὰ τὰ διορθοῦντα τὴν πολιτείαν· καὶ ἀκόλουθον
ἦν, εὐθύνας πάντων ἀπαιτηθῆναι· ἀλλ' ὥς ἄγαν φιλόανθρωπος,
οὐκ εὐθύς ἐν τῇ πρώτῃ ἐποιήσατο ἐξέτασιν, ἀλλὰ συγχώρησιν·
εἰ γὰρ ἐξήτασε, πάντες ἂν ἀθροὺν ἀνηρπάσθησαν· πάντες γὰρ
ἡμαρτόν (α), φησι. Νῦν μὲν οὖν ἦκε, συγχωρῶν μὲν τὰ πρό-
τερα, ἀσφαλιζόμενος δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα· ὕστερον δὲ ἔξει
κρίναι, καὶ τοὺς μὴ πεισθέντας εὐθύναι. *Εἰ μὴ ἤλθοι γὰρ,*
φησι, καὶ ἐλάβησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρό-
φασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν (β).

18 Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται·

Ὁ πιστεύων γνησίως, ἦγουν, ὁ καὶ φυλάττων τὰς ἐντολάς
αὐτοῦ. Περὶ γὰρ τῶν μὴ τοιούτων φησὶν ὁ Παῦλος, ὅτι *θεοὺν*
ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται (γ).

18 Ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἥδη κέκριται· ὅτι μὴ πεπί-
στευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνον ἡ πίστις ἐξείλετο τῆς κρίσεως πρὸ τῆς

(α) Ῥωμ. Γ', 23.

(β) Ἰωαν. ΙΕ', 22.

(γ) Τιτ. Α', 16.

κρίσεως, οὕτω καὶ τοῦτον ἡ ἀπιστία κατέκρινε πρὸ τῆς κατακρίσεως. Καὶ ὁ φονεὺς γάρ, καὶ πᾶς πλημμελής, τῇ κρίσει μὲν τοῦ ἁμαρτήματος αὐτίκα καταδικάζεται· τῇ ἀποφάσει δὲ τοῦ ἄρχοντος, ὕστερον.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον. Ἐπεὶ περ ἐμελλεν ἡ κρίσις, καὶ οὐ παρῆν, ἐγγὺς ἦγγαγε τὸν φόβον τῆς καταδίκης.

Εἰς τὸ ὄνομα δέ, ἀντὶ τοῦ, εἰς αὐτόν. Ἰδίωμα γάρ καὶ τοῦτο τῆς ἑβραϊδος γραφῆς, ἐπὶ τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ λαμβάνειν, ἀντ' αὐτοῦ, δι' εὐλόγησιν.

19 Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς·

Αὕτη ἐστὶν ἡ κατάκρισις τῶν μὴ πιστευόντων, διὰ τοῦτο κατακρίνονται, ὅτι, ἐλθόντος τοῦ φωτός τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἀληθείας εἰς αὐτοίς· λέγει δὲ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ· ἠγάπησαν μᾶλλον τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ ψεύδους παρὰ τὸ φῶς. Ὁ μὲν γάρ, ἀπόντος τοῦ φωτός, μένων ἐν τῷ σκότει, λόγον ἴσως ἔξει τινά· καὶ γάρ (1) καὶ τοῦτον ἔδει μὴ οὕτως ἔχειν, ἀλλὰ ζητεῖν τὸ φῶς· ὁ δὲ, τοῦ φωτός ἐλθόντος εἰς αὐτόν, ἔτι προσεδρεύων τῷ σκότει, πάσης ἀπολογίας ἐστέρηται. Ψυχῆς γάρ διεστραμμένης, μύειν πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἐθελουσίως σκοτίζεσθαι, καὶ μὴ μόνον μὴ αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ τούναντίον, τοῦ φωτός μᾶλλον πρὸς αὐτὸν ἐλθόντος, φεύγειν, καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Εἴτα τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἠγάπησαν τὸ σκότος.

19 Ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα.

Διὰ τοῦτο οὖν ἐφυγον τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερώσῃ αὐτά. Καί-
τοι οὐκ ἦλθεν, ἵνα ἐξετάσῃ, ἀλλ' ἵνα συγχωρήσῃ· διὸ καὶ μᾶλλον ἔδει προσδραμεῖν.

(1) Πρωτότερον ἴσως τὸ, καὶ γάρ.

20 Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς·

Ἔως ἂν φαῦλα πράσσοι, ἕως ἂν τούτοις ἐγκαταμένοι.

20 Καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Φοβούμενος δηλονότι.

21 Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς·

Ὁ πράττων τὸ εὐθεῖ, ὁ πολιτευόμενος ὁρθῶς, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἀγαπᾷ τὸ φῶς.

21 Ἴνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα·

Ἰπὸ τοῦ φωτός. Οὐκ ἐπαισχύνεται γὰρ αὐτά.

21 Ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα.

Ὅτι κατὰ θεὸν εἰσιν, ὅτι ἀρεστὰ τῷ θεῷ.

Τὸ δέ, ἵνα φανερωθῇ, εἴρηται, οὐχ ὥς ἐκείνου τοῦτο ζητοῦν-
τος, ἀλλ' ὥς τῆς ἀκολουθίας τοῦ πράγματος τοῦτο ποιούσης.
Εἴθε γὰρ τὸ φῶς φανεροῦν τὰ ἐγγίζοντα.

22 Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐ-
τοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν· καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ'
αὐτῶν, καὶ ἐβάπτιζεν.

Αὐτοὶ ἐβάπτιζον, οὐκ ἐκεῖνος. Φησὶ γὰρ προῦν ὁ εὐαγγελισ-
τής· ὅτι Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐ-
τοῦ (α). Ἴνα γὰρ μὴ περιτρέχοντες, οὕτω συνάγῃ τοὺς ὀφεί-
λοντας πιστεύειν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Σίμωνος ὁ Ἀνδρέας ἐποίησε,
καὶ τοῦ Ναθαναὴλ ὁ Φίλιππος, τὸ βαπτίζειν ἐνεστήσαντο, δι-
νάμενον πολλοὺς ἅμα συνάγειν, οἷς ὁμοῦ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ
διδάσκοντες, προσέφερον αὐτοὺς ἐγγὺς ὄντι τῷ Σωτῆρι.

Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων (1), καὶ ἐβάπτιζε, γράφουσιν,

(α) Ἰωαν. Δ', 2. (1) Ὁ Εὐθύμιος καὶ ἐν τῷ καινῷ γράφει, ἐβάπτιζον, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ, ἐβάπτιζεν· ἔλαβε δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἐκ τοῦ Χρυσόστομου Τόμ. Η'. Σελ. 164. D. Ὁ δὲ Θεοφύλακτος ἀναγινώσκει καὶ ἐβαπτίζεν. Θεοφυλ. Σελ. 600. C. Παρὰ τῷ Κυρίλλῳ λείπεται ταῦτα παντελῶς ἐκ τοῦ καινέου. Ἐν δὲ τῇ ἑρμηνείᾳ ἔχει οὕτω «Βαπτίζει τοιαυτοὺς ὁ Χριστὸς διὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν» Τόμ. Δ'. Σελ. 156. F.

8 καὶ αὐτὸ νοεῖται, ὅτι οὐ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

23 Ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο, 24 καὶ ἐβαπτίζοντο. Οὕτω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης.

Καὶ ὁ Αἰνὼν καὶ ὁ Σαλείμ, τόποι τινὲς ἦσαν, οὕτω καλούμενοι.

Ἔτι δὲ ὁ Ἰωάννης ἐβάπτιζεν ἄχρι τοῦ βλῆθῆναι εἰς τὴν φυλακὴν, ἵνα διηνεκῶς ἔχοι διδάσκειν περὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς βαπτιζομένους παραπέμπειν εἰς αὐτόν· καὶ ἵνα μὴ δόξῃ ζήλω ἢ ὀργῇ παύσασθαι, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὑποπτεύηται συμπράττειν τοῖς μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσάγειν τοὺς βαπτιζομένους· καὶ τρίτον, ἵνα μὴ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εἰς πλείονα ζηλοτυπίαν ἐξάψῃ. Εἰ γὰρ μυριάκις βῶν, καὶ ἀεὶ τῶν πρωτείων τῷ Χριστῷ παραχωρῶν, καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐλαττωῶν, οὐκ ἔπεισεν αὐτοὺς ἐκεῖνῳ προσδραμεῖν· εἰ λοιπὸν ἀπέστη καὶ τοῦ βαπτίζειν, ἡναισχύντησαν ἂν, καὶ, προφάσει τοῦ ὑπερτιμᾶν τὸν διδάσκαλον, ἐλύττησαν ἂν κατὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἰδὼς, τότε μᾶλλον ἤρξατο κηρύσσειν, ὅτε ὁ Ἰωάννης ἐκ μέσου γέγονεν.

Φησὶ δὲ ὁ Χρυσόστομος (1), ὅτι Οἶμαι διὰ τοῦτο συγχωρηθῆναι ταχίστην αὐτῷ γενέσθαι τὴν τελευτὴν, ἵνα πᾶσα τοῦ πλῆθους ἡ διάθεσις ἐπὶ τὸν Χριστὸν μετέλθῃ, καὶ μηκέτι σχίζονται ταῖς περὶ ἀμφοτέρων γνώμαις.

Εἰ δὲ τις ἐξετάζοι, τί πλέον εἶχε τὸ τῶν μαθητῶν βάπτισμα παρὰ τὸ τοῦ Ἰωάννου, φαμέν, ὅτι οὐδέν. Ἐκάτερα γὰρ ὁμοίως τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ἄμοιρα ἦν, καὶ ἀμφοτέροις αἰτία μία, τὸ προσάγειν τῷ Χριστῷ τοὺς βαπτιζομένους.

(1) Τομ. Η'. Σελ. 165. Β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ζήτησις περὶ καθαρισμοῦ.

25 Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου περὶ καθαρισμοῦ.

Ἐγένετο διάλεξις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου πρὸς Ἰουδαῖόν τινα, βαπτισθέντα παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ ζήτησις ἦν περὶ καθαρισμοῦ, ἥτοι, βαπτίσματος, ὡς τοῦ παρ' αὐτοῖς πλέον τι τοῦ τῶν μαθητῶν (1) ἔχοντος· ζηλοτυποῦντες γὰρ ἐπεχείρουν πείθειν.

26 Καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε, οὗτος βαπτίζει,

Μὴ δυνηθέντες πείσαι τὸν Ἰουδαῖον, ἦλθον πρὸς τὸν διδάσκαλον ἑαυτῶν, καὶ εἶπον, ὅτι Ὡς σὺ μεμαρτύρηκας τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα, ὃν διὰ τῆς σῆς μαρτυρίας ἐδόξασας, οὗτος ἀντιπράττει σοι, καὶ ὑφαρπάζει τὴν δόξαν σου. Ἔτι δὲ παρακινεῖται αὐτὸν ἐθέλοντες, προστιθέασιν·

26 Καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.

Σὲ καταλιμπάνοντες.

27 Ἀπεκρίθη Ἰωάννης, καὶ εἶπεν· Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδέν, ἐὰν μὴ ἡ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Οὐ δύναται ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδέν τοιοῦτον, οἶον, οὐράνιον καὶ θεῖον· γῆνι γὰρ καὶ ἀνθρώπινι πολλοὶ πολλάκις καὶ ἀφ' ἑαυτῶν λαμβάνουσι. Τοῦτο δὲ εἰπὼν, μυστικώτερον μὲν ὑπέφηνεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλὰ

(1) Σαφηνείας χάριν προσθετέον ἐνταῦθα, τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅποιον ὑπάρχει καὶ παρὰ τῷ Χρυσόστομῳ. Τομ. Η'. Σελ. 165. Ε.

καὶ θεός· φανερώτερον δὲ ἐδήλωσεν, ὅτι ἐκ θεοῦ ἔλαβε τὸ δο-
ξάζεσθαι καὶ πάντας ἐφέλεσθαι.

Εἶτα, ἐπεὶ τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν προσέβαλοντο πρὸς ὑποβί-
βασμόν του Χριστοῦ, περιτρέπει ταύτην κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπ'
αὐτῆς μᾶλλον δείκνυσιν ἐκεῖνον ὑπερκείμενον. Λέγει γάρ·

28 Αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε, ὅτι εἶπον· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ
ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμι ἔμπροσθεν
ἐκεῖνου.

Ἀπεσταλμένος εἰμι ἔμπροσθεν ἐκεῖνου, ἦτοι, διάκονος καὶ
ὑπηρετῆς αὐτοῦ. Εἰ οὖν τὴν ἐμὴν προβάλλεσθε (1) μαρτυρίαν,
αὕτη μείζονα ἐκεῖνον ἐμαρτύρησεν.

29 Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν·

Αὐτός, ὁ ἔχων τὴν νύμφην, αὐτός ἐστι νυμφίος, ἦγουν, κύριος.
Νύμφη μὲν οὖν, ὁ λαὸς τῶν πιστῶν, ἡ ἐκκλησία μυστικῶς
συναπτομένη διὰ πίστεως· νυμφίος δὲ ὁ Χριστός, ἀρρήτως συν-
άπτων ἑαυτῷ καὶ οἰκειῶν ταύτην ἐπιλεγείσαν· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ,
γάμους τὸ πρᾶγμα ὁ Σωτὴρ ὠνόμασεν (2).

29 Ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκώς καὶ ἀκούων
αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου·

Ἀνωτέρω μὲν, διάκονον καὶ ὑπηρετήν· ἐνταῦθα δὲ, φίλον ἑαυτὸν
ἐκεῖνου καλεῖ, οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν, οὐδὲ κομπάζων, ἀλλὰ τὴν
ἐπὶ τῷ πράγματι χαρὰν ἐνδεικνύμενος, διὰ τῆς τοῦ φίλου προσ-
ηγορίας. Οὐχ οὕτω γὰρ οἱ ὑπηρετῆται χαίρουσιν ἐν τοῖς γάμοις
τῶν κυρίων, ὥς οἱ φίλοι.

Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ἑκεῖνος μὲν ἐστὶ νυμφίος
καὶ κύριος· ἐγὼ δὲ φίλος καὶ νυμφαγωγός, ὃς ἐστηκώς ἤδη, ὥς
ἀνύσας τὴν νυμφαγωγίαν, καὶ ὥς πληρώσας τὸ ἐντεταλμένον μοι,
καὶ λοιπὸν ἀκούων αὐτοῦ διαλεγομένου πρὸς τὴν νύμφην, καὶ
ῥυθμίζοντος αὐτὴν καὶ παιδεύοντος, χαίρω διὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ,

(1) προβάλλεσθε, παρὰ τῷ B.

(2) ὡς Ματθ. ΚΒ', 2. παρβλ. Θ', 15.

τὴν οὕτω γλυκεῖαν, τὴν οὕτως ἐπέραστον, τὴν οὕτω σωτήριον.

29 Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται.

Παραδόντος ἐκεῖνῳ τὴν νύμφην, καὶ πεπληρωκότος, ὥς εἴρη-
ται, τὴν ἐγχειρισθεῖσαν μοι διακονίαν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ὦντο
παρακνίζοντες τὸν διδάσκαλον ἑαυτῶν, καὶ εἰς ζηλοτυπίαν ἐρε-
θίζον· αὐτὸς δὲ, τὰ ῥηθέντα εἰπὼν, ἔδειξεν, ὅτι οὐ μόνον οὐ
ζηλοτυποῖ παρευδοκιμούμενος, ἀλλ' ὅτι καὶ μᾶλλον χαίρει, καὶ
ὅτι καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐσπούδαζεν. Εἶτα προφητεύει καὶ περὶ τοῦ
μέλλοντος.

30 Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.

Ελαττοῦσθαι, ὥς, ἡλίου ἀνατείλαντος, ἕως φόρον.

Εἶδες, πῶς ἡρέμα καὶ εὐμηχάνως τὴν βασκανίαν αὐτῶν ἐσω-
φρόνισε, καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντας ἔδειξε; Διὰ τοῦτο γὰρ
καὶ ὄνονομήθη, ἐπὶ ζῶντος αὐτοῦ καὶ βαπτίζοντος, ταῦτα γε-
νέσθαι, ἵνα αὐτὸν ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς ὑπεροχῆς ἔχωσι,
καὶ μηδεμίαν τούτοις ἀντιλογίαν περιλειφθεῖη. Οὐδὲ γὰρ ἀφ' ἑαυ-
τοῦ ταῦτα εἶπεν, ἀλλ' ἐκεῖνων παρορμησάντων.

31 Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν.

Ὁ ἐπουράνιος μείζων πάντων ἐστί· διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἐλάτ-
των αὐτοῦ.

Ἡ καὶ ἐτέρως· Ὁ ἐπουράνιος ἀπροσδεγὴς πάντων ἐστί· διὰ
τοῦτο οὐδὲ τῆς ἐμῆς προσδεῖται μαρτυρίας, αὐτὸς ἑαυτῷ ἀρκῶν.

31 Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστί,

Ὡς περ ἐκεῖνα περὶ ἐκεῖνου, οὕτω καὶ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ λέγει,
ὅτι Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστίν, ἦγουν, ὑποκάτω
ἐκεῖνου· καὶ γὰρ καὶ ὁ οὐρανὸς μὲν, ἐπάνω καὶ ὑψηλός· ἡ γῆ
δὲ, ὑποκάτω καὶ ταπεινή.

31 Καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ·

Καὶ μὴν θεῖα ἐλάλει· ἀλλ' ὥς περ ὁ Χριστὸς προλαβὼν εἶρη-

κεν· *Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε (α), ἐπιγείων λέγων, τὴν θείαν ἀναγέννησιν οὐκ ἐπειδὴ ἐπίγεις ἦν, ἀλλὰ πρὸς σύγκρισιν τῆς προαιωνίου καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον γεννήσεως αὐτοῦ· οὕτω καὶ νῦν ὁ Ἰωάννης ἐκ τῆς γῆς λαλεῖν ἑαυτὸν λέγει, πρὸς σύγκρισιν τῶν ὑπερφυῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, δεικνύων, ὅτι τὰ ἑαυτοῦ μικρὰ καὶ εὐτελῆ τοῖς ἐκείνου παραβαλλόμενα. Καθάπερ γὰρ διὰ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὑψηλὸν ἐμορῶναι· οὕτω καὶ διὰ τῆς γῆς, τὸ ταπεινόν.*

31 Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστὶ.

Τὸ αὐτὸ λέγει πάλιν, βεβαιῶν τὸν λόγον.

32 Καὶ ὁ ἐώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ·

Μεταφορικὸς ὁ λόγος, ἀπὸ τῶν ὅψει καὶ ἀκοῇ παραλαμβανόντων ἃ μαρτυροῦσιν. Οὐ γὰρ αὐτὸς ἐδεῖτο γνώσεως, τῆς ἐξ ὁράσεως ἢ ἀκοῆς ἐγγινομένης, φύσει πάντα εἰδώς, ὡς ἀνεκδέης καὶ τέλειος θεός· ἀλλ' ἐπειδήπερ ἡμῖν ἢ ἀκριβοῆς γνώσις ἐκ τούτων ἐγγίνεται, καὶ ἀξιόπιστον κρίνομεν τὸν ἢ ὅψει ἢ ἀκοῇ παραλαβόντα, περὶ ὧν ἀπαγγέλλει, ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τὰ περὶ ἐκείνου πιστοῦται. Εἰπὼν οὖν, Ὁ ἐώρακε, καὶ ὁ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, ταπεινῶς μὲν εἶπε, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροωμένων· οὐδὲν δὲ ἕτερον εἶπεν, ἢ ὅτι ἀληθῆ μαρτυρεῖ. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, ὅταν θέλωμεν βεβαιῶσαι περὶ τινος, ὅτι ἀληθῆ λέγει, φαιμέν, ὅτι ὁ ἐώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.

Λοιπὸν οὖν, ὅταν ἀκούης καὶ αὐτοῦ λέγοντος· *Καθὼς ἀκούω, κρίνω (β)· καὶ πάλιν· Ἡ ἐμὴ διδασχὴ, οὐκ ἔστι ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με (γ)· καὶ αὖθις· Ἄ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον (δ), καὶ ὅσα τοιαῦτα, γίνωσκε, ὅτι οἰκονομικῶς τὰ τοιαῦτά φησιν, ἵνα μόνον δόξῃ ἀληθῆ λέγειν, διὰ τὸ μήπω τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχειν τοὺς ἀκροατάς.*

(α) Ἰωαν. Γ', 12
(β) Ἰωαν. Η', 26.

(γ) Ἰωαν. Ε', 30. (δ) Ἰωαν. Ζ', 16.

32 Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει.

Οὐδεὶς τῶν ἀπιστούντων. Τοῦτο δὲ περὶ τῶν ἀναισθητῶν Ἰουδαίων εἶρηκεν ὁ Ἰωάννης· ἐξαιρέτως δὲ περὶ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, τῶν ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ βατκανίας παρκακνίζων αὐτὸν ἐπιχειρούντων.

33 Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν.

Εσφράγισεν, ἤχουν, ἐβεβαίωσεν, ἐδειξεν, ὅτι ὁ πατὴρ ἀληθὴς ἐστίν. Εἶτα κατασκευάζει τὸ ῥηθέν.

34 Ὁν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεός, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ·

Επεὶ γὰρ, ἀπεσταλμένος ὢν, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ, λοιπὸν ὁ μὲν λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, καὶ πιστεύων αὐτῷ, ἐβεβαίωσεν, ἐδειξεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν, ὁ ἀποστείλας αὐτὸν, οὗτινός εἰσι τὰ ῥήματα, ἃ λαλεῖ· ὁ δὲ μὴ λαβὼν αὐτὴν, καὶ ἀπιστῶν αὐτῷ, τοῦναντίον ποιεῖ, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἢ προδήλως θεομαχεῖ.

Ὅρα, πῶς αὐτοὺς ἐντεῦθεν ἐρόδησε καὶ κατέπληξε, μαθόντας, ὅτι ὁ παρακούων αὐτοῦ, παρκαυεῖ τοῦ θεοῦ, τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Δείξας τοίνυν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, δεικνυσιν αὐτὴν ἀξιόπιστον καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

34 Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα.

Οὐ μεμετρημένην δίδωσιν αὐτῷ ὁ πατὴρ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις, ἀλλ' ἀμέτρητον ἔχει ταύτην, καὶ ὅλην, ὡς ὁμοφυῆ. Πνεῦμα γὰρ νῦν λέγει, τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν. Τὸ πνεῦμα μὲν γὰρ ἀμέτρητον, ἡ ἐνέργεια δὲ αὐτοῦ μετρεῖται, καὶ διανέμεται κατ' ἀξίαν τῶν λαμβανόντων αὐτήν.

Ἐδειξε δὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀξιόπιστον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐχ ὡς δεομένου τῆς ἐκείθεν

ἀξιοπιστίας· ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ, τῆς αὐτῆς αὐτοῦ ὧν φύσεως καὶ ἀξίας· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν μὲν πατέρα ἐγίνωσκον, καὶ ὅτι πνεῦμά ἐστιν, ἠπίσταντο, τὸν υἱὸν δὲ ἠγνόουν, ἀπ' ἐκείνων τὴν περὶ τούτου (1) δόξαν συνίστησιν, οἰκονομικῶς τὰ τοιαῦτα φθεγγόμενος, καὶ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀνάγειν περὶ ὁμολογίας.

Χρὴ τοίνυν, μὴ ἀπλῶς τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα παρατρέχειν, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λέγοντος ἐξετάζειν, καὶ τὴν ἀσθενείαν τῶν ἀκουόντων. Οὐ πάντα γὰρ οἱ διδάσκαλοι, ὡς βούλονται, λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ πολλὰ, ὡς ἡ εἰς ἀπαιτεῖ τῶν διδασκομένων. Φησὶ γὰρ καὶ Παῦλος· Οὐκ ἠδυνήθη ἡμῶν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς. Γάλα ἡμῶς ἐπότισα, οὐ βρώμα (α). Οὐκ ἠδυνήθη δὲ, παρὰ τὴν ἐκείνων ἀδυναμίαν (2).

35 Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν,

Ἐπεὶ προλαβὼν εἶπεν, ὅτι Ὁρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν νομίσωσιν, ἑτέρας αὐτὸν εἶναι φύσεως, ὑποδεστέρας καὶ διακονικῆς, θεραπεύει τὸ ῥηθὲν, καὶ ἀνακηρύττει τοῦτον υἱὸν τοῦ ἀποστείλαντος. Εἰ γὰρ υἱὸς, ἄρα καὶ ὁμοούσιος· καὶ εἰ ἀγαπητὸς, ἄρα πᾶς προσκρούων αὐτῷ, τῷ πατρὶ αὐτοῦ προσκρούει.

35 Καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

Πάντα εἶχεν, ὡς θεός· Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο (β). δέδωκε δὲ αὐτῷ ταῦτα, καὶ ὡς ἀνθρώπῳ. Τὸ δὲ, ἀγαπᾷ, καὶ τὸ, δέδωκεν, ἀνθρωποπρεπῶς εἴρηται. Εἰώθασιν γὰρ οἱ πατέρες ἀγαπᾶν τοὺς υἱούς, καὶ παραχωρεῖν αὐτοῖς τῶν ιδίων.

(1) περὶ τούτων, παρὰ τῷ Α.

(α) Α' Κορ. Γ', 1. 2.

(2) Ἀριστὶ περὶ τούτου λαλεῖ καὶ ὁ Θεοφύλακτος εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον Σελ. 795. Α. « Ταῦτα πάντα τὰ ταπεινά καὶ ἀνάξια δοκούντα τῆς τοῦ υἱοῦ δόξης, διὰ τοῦ ἀκρωτῆος εἴρηται, οὐχ ἵνα ἡμεῖς πρὸς τὰ δόγματα ταῦτα χρώμεθα. Ἐλέχθησαν γὰρ τοῖς ἀποστόλοις πρὸς παρηγορίαν. » Πρόσθετε καὶ Χρυσοστόμου. Τόμ. Α', Σελ. 468 Α. (β) Ἰωαν. Α', 3.

36 Ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον·

Ο πιστεύων εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ, ὁ πειθόμενος αὐτῷ.

36 Ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται ζωὴν·

Προειρήκαμεν, ὅτι ζωὴ αἰώνιός ἐστι καὶ λέγεται, ἡ ζωὴ ἡ μακαρία, ἡ ἀγιοπρεπής.

36 Ἄλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν.

Οὐκ εἶπεν, ἡ ὀργὴ τοῦ υἱοῦ, καίτοι τοῦ υἱοῦ κρῖναι μέλλοντος, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῖς ἐπεκρέμασε, μᾶλλον φοβῆσαι βουλόμενος. Τὸ δὲ, Μενεῖ ἐπ' αὐτόν, ἀντὶ τοῦ, Οὐδέποτε ἀποστήσεται αὐτοῦ, διηνεκῶς κολάσει αὐτόν.

ΚΕΦ. ΙV, 1 Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Κύριος, ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι, ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ 2 βαπτίζει ἢ Ἰωάννης· (καίτοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ 3 ἐβάπτισεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ) ἀφῆκε τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ἀφῆκε τὴν Ἰουδαίαν, περικόπτων τὴν βασκανίαν αὐτῶν.

4 Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας.

Δείκνυσιν αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστής, οὐ προηγούμενον ἔργον, ἀλλ' ὁδοῦ πάρεργον, τὰ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα ποιούμενον, διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Σαμαρείτας ὑποψίαν.

Ἡ Σαμαρεία δὲ, χώρα τίς ἦν διαφόρους ἔχουσα πόλεις καὶ κόμας. Ἐν ταύτῃ δὲ πάλαι μὲν Ἰσραηλῖται κατῴκουν· ὕστερον δὲ, μετὰ διαφόρους πολέμους, ἐρημώσας αὐτὴν ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων, τοὺς ὑπολειφθέντας μὲν εἰς Βαβυλῶνα κατήγαγεν, ἐκ Βαβυλωνίων δὲ καὶ Μήδων καὶ Καλδαίων μιγάδας ἀνθρώπους συναγαγὼν, ἐκεῖ κατῴκισε. Δεῖξαι δὲ βουλόμενος ὁ θεός, ὅτι δι' ἁμαρτίαν ἐξεδόθησαν τοῖς Ἀσσυρίοις οἱ Ἰσραηλῖται, καὶ οὐ δι' ἀσθενείαν, λείοντας ἐπαφῆκε τοῖς ἐγκατοικισθεῖσι βαρβάρους· ὅπερ μαθὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ συνεῖς, πέμπει ἱερεῖα τῶν Ἰσραηλιτῶν, παραδίδοντα καὶ κείνοις τὸν τοῦ θεοῦ νόμον, ἵνα

τῆς ἀπὸ τῶν λεόντων λύμης ἀπαλλαγῶσιν. Ἐξ ἡμισείας δὲ τότε τῆς ἀσεβείας ἀποστάντες, ὕστερον ὀλοτελῶς ἀπεπείδησαν τῶν εἰδώλων. Πλὴν οὐ μικράν εἶχον ἔτι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διαφορὰν· μόνας γὰρ τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους δεχόμενοι, τῶν ἄλλων οὐ πολὺν ἐποιούντο λόγον.

†† Ἄξιον εἰπεῖν (Γ), πόθεν οἱ Σαμαρεῖται τὴν προσήγορίαν ταύτην ἔλαβον. Σομὸρ ὄρος ἦν, καθὰ καὶ Ἡσαΐας φησὶν (α), *Ἡ κεφαλὴ Σομὸρων Ἐφραῖμ*. Ἄλλ' οἱ κατοικοῦντες, οὐ Σαμαρεῖται, ἀλλ' Ἰσραηλῖται ἐλέγοντο. Χρόνου δὲ προϊόντος, προσέκρουσαν τῷ θεῷ, καὶ βασιλεύοντος Φακεε, ἀνελθὼν Θεγγάθ Φαλασάρ πόλεις τε εἴλε πολλὰς, καὶ ἐπέθετο τῷ Ἡλᾶ, καὶ ἀνελὼν αὐτόν, Ὡσηε τὴν βασιλείαν ἔδωκεν. Ἐπὶ τοῦτον ἐλθὼν ὁ Σαλμανασάρ, εἴλε πόλεις ἑτέρας, καὶ ὑποφόρους ἐποίησεν· οὗτος δὲ πρὸς τὴν τῶν Αἰθιοπῶν κατέφυγε *συμμαχίαν*. Ἐγὼ τοῦτο ὁ Ἀσσύριος, καὶ ἐπιστρατεύσας, καὶ ἀνελὼν αὐτόν, οὐκέτι τὸ ἔθνος ἐκεῖ μένειν ἀφίησιν· ἀλλὰ τούτους μὲν εἰς Βαβυλῶνα ἤγαγεν, ἐκεῖθεν δὲ ἔθνη, ἐκ διαφορῶν τόπων ἀγαγὼν, κατῴκισεν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε λοιπὸν ἀσφαλῆ αὐτῷ τὴν ἀρχὴν εἶναι, τῶν οἰκείων ἐχόντων τὸν τόπον. Βουλόμενος δὲ ὁ θεὸς δεῖξαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ὡς οὐ δι' ἀσθένειαν ἐξέδωκεν Ἰουδαίους, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐπαφίησαι λέοντας τοῖς βαρβάροις· χρόνου δὲ προϊόντος, τῶν εἰδώλων καὶ τῆς δυσσεβείας ἀπέστησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῆς Σαμαρείτιδος.

5 Ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, λεγομένην

(1) Ταῦτα οὔτε παρὰ τῷ Α, οὔτε παρὰ τῷ Β εὐρίσκονται· ἐλήφθησαν δὲ μέρος μὲν ἐκ τοῦ Χρυσόστομου. Τόμ. Η'. Σελ. 177. C. μέρος δὲ ἐκ τοῦ Θεοφυλάκτου. Σελ. 606. B. (α) Ἡσ. Ζ', 9.

Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου, ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

Ἐκεῖνο τὸ χωρίον ἦν, τὸ κατ' ἐξαίρετον δοθὲν τῷ Ἰωσήφ, λεγόμενον Σίκιμα.

6 Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ.

Πηγὴν λέγει, τὸ φρέαρ, ὡς πηγάζον κάτωθεν· ἐκαλεῖτο δὲ τοῦ Ἰακώβ, ὡς παρ' αὐτοῦ ὄρυγόν.

6 Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. Ὥρα ἦν ὥσει ἕκτη.

Κεκοπιακῶς, κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ἀνθρωπότητος. Πιεζῇ γὰρ βαδίζων, οὕτω σύντονον ἐποιεῖτο τὴν ὁδοιπορίαν, ὡς καὶ κοπιάσαι.

Τί δὲ ἐστὶ τὸ, ἐκαθέζετο οὕτως; Ἀπ. λῶς, ὡς ἔτυχε, ἐπ' ἐδάφους. Τὸ ἄτυπον γὰρ ὁ λόγος διδάσκει.

Ἐκαθέζετο δὲ, τὸ σῶμα διαναπαύων, καὶ περὶ τὴν πηγὴν ἀναψύχων· αὐτὸ γὰρ τῆς ἡμέρας ἦν τὸ μεσαίεστον, ὅτε λοιπὸν ὁ ἥλιος σφοδρότερον καθικνεῖται τῶν ἀνθρωπίνων σωματῶν· ἅμα δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς ἀνέμενε, ἀπελθόντας εἰς ἀγορὰν τροφῶν. Ὥρα δὲ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκρίβειαν! Οὐ γὰρ εἶπεν, ὥρα ἦν ἕκτη, ἀλλ', ὥσει ἕκτη, παιδεύων ἡμᾶς, μηδ' ἐπὶ τοῖς ἐλαχίστοις ἀδιαφορεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τυχοῦσιν ἐπιτηδεύειν ἀλήθειαν. Ἵνα γὰρ μὴ, ἀποφαινόμενος, ἴσως ἀποτύχη, ἐκόλασε τὴν λέξιν, καὶ στοχαστικῶς ἔλεξεν.

7 Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ.

Ἐκεῖθεν γὰρ οἱ τῆς εἰρημένης πόλεως ὑδρεύοντο, διὰ τὸ μὴ συχνὰ φρέατα περὶ τὸν τόπον εἶναι.

8 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δός μοι πιεῖν.

Ὡσπερ ἐπὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς (α), οὐ πεινῶν ἐξίηται σῦκα,

(α) Ματθ. ΚΑ', 18. Μαρκ. ΙΑ', 12.

ἀλλ' οἰκονομῶν ἵνα εὐαφόμεως ἐπὶ τὴν θαυματουργίαν ἔλθῃ· οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τῆς πηγῆς, οὐ διψῶν ἐζήτει ὕδωρ, ἀλλ' οἰκονομῶν, ἵνα εὐαφόμεως τῇ γυναικὶ διαλεχθῇ· προεγίνωσκε γὰρ αὐτὴν πιστεύουσάν, καὶ πολλοῖς αἰτίαν πίστεως γεννησομένην· διὸ καὶ τῆς διαλέξεως ἀψάμενος, ἀφῆκε τὸ ὕδωρ.

8 (Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι.)

Οὐκ ἐπιφέροντο γὰρ ἐφόδια, παιδευθέντες καταφρονεῖν γαστροῦ, καὶ μὴ περισπούδαστον ἡγεῖσθαι τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, ἀλλὰ τότε μόνον ἐπιστρέφειν ταύτης, ὅτε λοιπὸν ἡ φύσις ἐπιείκοι.

Πῶς οὖν οὐκ ἐθαυματούργησε καὶ τότε περὶ τὰς τροφὰς τῶν μαθητῶν; Διότι ἐὰν πάντα ὡς θεὸς ἐτερατούργει, ἡπιστήθη ἂν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν· ὥσπερ πάλιν, ἐὰν πάντα ὡς ἄνθρωπος ἐπραττεν, ἡπιστήθη ἂν, ὅτι θεὸς ἐστι. Διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν, ὡς ἄνθρωπος πράττει, βεβαιῶν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι· ποτὲ δὲ, ὡς θεὸς τερατουργεῖ, πιστούμενος, ὅτι θεὸς ἐστι.

Μόνος δὲ ἐκαθέζετο παρὰ τῇ πηγῇ, παιδεύων καὶ ἐκ τούτου τὸ ἄτυπον.

9 Λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις· Πῶς σὺ, Ἰουδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὔσης γυναικὸς Σαμαρεΐτιδος; (Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρεΐταις.)

Οὐ συγχρῶνται, ἥγουν, οὐ κοινωνοῦσι, βδελυγτόμενοι τούτους, ὡς ἐξ ἡμισείας Ἰουδαΐζοντες.

Ἀλλὰ πόθεν ἔγνω, ὅτι Ἰουδαῖός ἐστιν; Ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς διαλέξεως. Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς, οἷα μὴ ἀπλῶς Ἰουδαῖος, ἀλλὰ καὶ θεός, παρεῖδε τὴν τοιαύτην παρατήρησιν, προοιμιαζόμενος τὴν οἰκείωσιν, οὐ μόνον τῶν Σαμαρεϊτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς ἐθνῶν· ἡ δὲ Σαμαρεῖτις, οἰομένη τοῦτον ἁμαρτάνειν, διορθοῦται δῆθεν, ὑπομιμνήσκουσα περὶ τῆς παρατηρήσεως.

10 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεάν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· Δός μοι πιεῖν· σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.

Ἐντεῦθεν μάλιστα φανερόν, ὡς ὑπεκρίθη τότε τὴν δίψαν, ἵνα ἐγγὺς ἀγάγῃ τὴν πλανωμένην, καὶ θηρεύσῃ τῷ δικτύῳ τῆς διαλέξεως. Ἐδίψα μὲν γὰρ, ἀλλὰ τὴν τῶν πεπλανημένων ἐπιστροφήν· ἐπεὶ καὶ προΐων, ἰδίον βρῶμα ταύτην καλεῖ, λέγων· Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με (α). νῦν δὲ φησιν· Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεάν τοῦ θεοῦ, εἰ ἐγίνωσκας, ὅποια δωρεῖται ὁ θεός. Ἐλεγε δὲ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ, κατὰ μικρὸν ἑαυτὸν ἀποκαλύπτων αὐτῇ, ὡς ἀξίᾳ τοιαύτης διδασκαλίας, διὰ τὸ πρὸς ἐπιστροφήν ἐπιτεθεῖον αὐτῆς.

Ὑδωρ δὲ ζῶν ὠνόμασε τὸ νᾶμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· ὕδωρ μὲν, ὅτι δίκην ὕδατος καθαίρει τὸν ῥύπον τῆς ἁμαρτίας, καὶ σθεννύει τὴν φλόγα τῶν παθῶν, καὶ θεραπεύει τὴν τῆς ἀπιστίας ξηρότητα καὶ ἀκαρπίαν· ζῶν δὲ, ὡς ἀένανον καὶ ἀεικίνητον. Ζωὴ γὰρ ὕδατος, τὸ νάειν καὶ κινεῖσθαι.

Φησὶ δὲ ὁ Χρυσόστομος (1), ὕδωρ ζῶν νοεῖσθαι, τὴν χάριν τοῦ θείου πνεύματος· τοῦτο γὰρ διαφόρως ὀνομάζεσθαι, πρὸς τὰς διαφορὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, νῦν μὲν ὕδωρ, ἄλλοτε δὲ, πῦρ· ἀλλ' ὕδωρ μὲν, διότι, καθάπερ τὸ ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ κατιόν, ζωοποιεῖ καὶ τρέφει· καὶ μονοειδὲς ὢν ἐνεργεῖ πολυτρόπως, λευκαῖνον μὲν ἐν κρίνῃ, μελαῖνον δὲ ἐν νεκρίσῃ, ἐρυθραῖνον δὲ ἐν ῥόδῳ, πορφυρίζον δὲ ἐν ἴῳ· καὶ γλυκαῖνον μὲν ἐπὶ τῆς συκῆς, πικραῖνον δὲ ἐπὶ τῆς ἀφύθου· οὕτω καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, ἐξ οὐρανοῦ κατιόν, ζωοποιεῖ καὶ τρέφει τὴν ψυχὴν· καὶ ἐν ὧν, εἰς διαφορὰς ἐνεργείας διαιρεῖ τὴν χάριν καὶ δύναμιν. Πῦρ δὲ, διότι, καθάπερ τὸ πῦρ, μονοειδὲς ὢν, διαφόρως ἐνεργεῖ, θερμαῖνον, φλέγον, φωτίζον, καθαίρων, οὕτω δὲ καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα.

(α) Ἰωαν. Δ', 34.

(1) Τομ. Η. Σελ. 183. D.

11 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;

Μὴ δυνηθεῖσα νοῆσαι τὸ ῥηθὲν, ὑπώπτευσεν, ὅτι ὕδωρ ζῶν λέγει, τὸ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἐκείνου, ὡς ἀναβλύζον καὶ ἀλλόμενον· καὶ ὑπενόησε ῥηθῆναι τὸν λόγον, ὡς ἐκείνου δυναμένου συντομώτερον ἀνιμῆσθαι, δι' ἀνδρείαν καὶ ἐπιτηδειότητα.

Τέως δὲ Κύριον αὐτὸν προσηγόρευσε, νομίσασα, μέγαν εἶναι τινα. Καὶ γὰρ ἤκουσεν· *Εἰ ἤθεις, τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι· Δός μοι πιεῖν, καὶ τὰ ἐξ ἧς· καὶ αὐτίκα τετίμηκεν αὐτὸν τῇ τοιαύτῃ προσηγορίᾳ, καὶ μετὰ πάσης ἐπιεικειᾶς καὶ τὰ λοιπὰ διαλέγεται.* Ἀντλημα δέ φησι, τὸ ἀγγεῖον.

12 Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;

Καὶ οἱ Σαμαρεῖται, πατρίδα τὴν Σαμάρειαν ἤδη κεκτημένοι, πατέρα λοιπὸν ἑαυτοῖς ἐπεγράφοντο τὸν Ἰακώβ, ὡς προκατοχὸν καὶ πατέρα τῆς τοιαύτης αὐτῶν πατρίδος, κἀντεῦθεν εἰσώθουν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν εὐγένειαν.

Φασὶ δὲ τινες, ὅτι ἡ Σαμαρεῖτις αὕτη γυνή, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν τὴν Σαμάρειαν οἰκούντων, ἐξ Ἰακώβ μὲν εἴλοντο τὸ γένος· αἰχμαλωτισθέντων δὲ πάλαι τῶν προγόνων αὐτῶν, καὶ δουλευσάντων παρὰ Βαβυλωνίοις, μιγάδες οὗτοι συνῆσαν τοῖς Σαμαρεῖταις, τῷ μακρῷ χρόνῳ καὶ ταῖς πολυτρόποις συμφοραῖς πρὸς τὰ ἐκείνων ἦθη μεταστάντες.

Ἡ πατέρα ἐπεγράφοντο τὸν Ἰακώβ, ὡς ἐκ Χαλδαίων καὶ αὐτὸν ἔλκοντα τὸ γένος.

Λέγει δὲ νῦν ἡ Σαμαρεῖτις, ὅτι Εἰ μὴ περὶ τούτου λέγεις τοῦ ὕδατος, μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ τουτοῦ, τὸ περιβόητον, ἵνα καὶ δύνῃ δοῦναι κρεῖττον ὕδωρ; Τὸ δὲ, Καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, πρὸς ἔπαινον τοῦ τοιούτου

φρέατος εἴρηται. Ὅτι, ἐὰν εἶχεν ἕτερον κρεῖττον, οὐκ ἂν ἐκ τοῦτου ἔπιε πανοικί. Λοιπὸν οὖν, εἰ σὺ δύναιο δοῦναι κρεῖττον, μείζων εἶ τοῦ Ἰακώβ.

Ἡ μὲν οὖν Σαμαρεῖτις αὕτη προσηνῶς αὐτῷ περὶ τοῦ Ἰακώβ διαλέγεται, καὶ παραμένει, ποθοῦσα εὐρεῖν τὸ ζητούμενον· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι καὶ λιθάζουσιν αὐτὸν ἐπεχείρησαν, ὅτι τοῦ Ἀβραὰμ ἐμνημόνευσε. Πῶς οὖν εἰκὸς ἦν, ἀποστραφῆναι τοιαύτην γυναῖκα, σπουδαίαν καὶ φιλομαθῆ, καὶ γλιγυμένην ὠφεληθῆναι;

13 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν·

Δίψαν ὕδατος.

14 Ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα·

Οὐ μὴ διψήσῃ ποτὲ, τὴν ἐξ ἀπιστίας δίψαν.

14 Ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος

Διὰ τῆς πηγῆς, τὸ ἀένναον καὶ ἀνελλιπὲς τοῦ τοιούτου ὕδατος ἐνέφηνεν.

14 Ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Αναβλύζοντος διὰ ζωὴν αἰώνιον, εἰς (1) τὸ παρέχειν ζωὴν αἰώνιον. Ὅρα δὲ, πῶς, εἰρηκίας τῆς γυναικὸς, Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, οὐκ εἶπε, *Ναί, μείζων εἰμί*· ἔδοξε γὰρ ἂν κομπάζειν· ἀφ' ὧν δὲ εἴρηκε, τοῦτο κατεσκεύασεν. Ἡ διαφορὰ γὰρ τῶν ὑδάτων, τὴν διαφορὰν τῶν παρεχόντων αὐτὰ κηρύττει· ἐκεῖνῳ μὲν γὰρ τῷ ὕδατι φύσις, δαπανᾶσθαι· τούτῳ δὲ, πηγάζειν αἰεί.

15 Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ

(1) Αἱ προθέσεις Διὰ καὶ Εἰς φαίνονται παρακατανεμῆσαι ἀπὸ τῶν οἰκείων τόπων. Ὁ Ἐντένιος φαίνεται, ὅτι ἀνέγνωσεν· Ἀναβλύζοντος εἰς ζωὴν αἰώνιον, διὰ τὸ παρέχειν —

ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.

Κατὰ μικρὸν ἀνάγεται πρὸς τὸ τῶν δογμάτων ὕψος. Ἀπὸ τῆς ὑπεροχῆς γὰρ, οὗ δίδωσιν ὕδατος, μεῖζονα τοῦτον τοῦ ἱακῶβ εἶναι πεπίστευκε. Καὶ ὅτι μὲν ἑτέρας φύσεως ὕδωρ δίδωσιν ὑψηλοτέρας, ἐνόησεν· οὕτω δὲ τὸ τέλειον ἔγνω· οὔτε γὰρ, τίς ἐστὶν ὁ τοῦτο δίδους, οὔτε τί ἐστὶ τοῦτο, κατέλαβεν· ὑπέλαβε δὲ τὸ διδόμενον ἀναιρετικὸν τυγχάνειν ταύτης τῆς διψῆς τῆς αἰσθητῆς. Οὔτε οὖν εὐκολος ἡ γυνὴ αὕτη· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐδέξατο τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς συζητήσεως· οὔτε ἀπειθής καὶ φιλόνηκος· εὐρούσα γὰρ τὸν μεῖζονα τοῦ ἱακῶβ, οὐκ ἐναπέμεινε τῇ προλήψει. Καίτοι καὶ Ἰουδαίους εἶπεν [ὁ Χριστός], ὅτι *‘Ο ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε (α)· ἀλλ’ οὐ μόνον οὐκ ἐπίστυσσαν, ἀλλὰ καὶ ἐσκανδαλίσθησαν.*

16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθε ἐνθάδε.

Εγκειμένης καὶ ζητούσης λαβεῖν, λέγει· Ὑπαγε, κάλεσον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθε ἐνθάδε, προσποιούμενος, ὅτι χρὴ κάκεῖνον κοινωνῆσαι ταύτῃ τοῦ δώρου. Καὶ ὅτι μὲν οὐκ ἔχει ἄνδρα νόμιμον, ἐγίνωσκεν, ὡς πάντα εἰδώς· ἐβούλετο δὲ ταύτην εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει ἄνδρα, ἵνα λοιπὸν, προφάσεως δραξάμενος, προφητεύσῃ τὰ κατ’ αὐτήν, καὶ διορθώσῃται ταύτην. Θέλει γὰρ τῶν προρρήσεων καὶ τῶν θαυμάτων τὰς ἀφορμὰς παρ’ αὐτῶν λαμβάνειν τῶν προσιδόντων, ὥστε καὶ τὴν τοῦ κενοδοξεῖν ὑπόνοιαν διαφεύγειν, καὶ οἰκειοῦσθαι μᾶλλον αὐτούς. Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν προηγουμένως, ὅτι Πολύγαμος γέγονας, καὶ νῦν ἔχεις ἄνδρα παράνομον, ἄκαιρον ἐδόκει, καὶ περιττόν· τὸ δὲ παρ’ αὐτῆς λαβόντα τὴν αἰτίαν, σφόδρα εὐκαιρον καὶ ἀκόλουθον.

(*) Ἰωαν. 5°, 35.

17 Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ, καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα.

Οιομένη πρὸς ἄνθρωπον ἀπλῶς διαλέγεσθαι, ἐπεχείρησε λαθεῖν, κρύπτουσα τὸ αἰσχρὸν τοῦ πράγματός.

17 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπας· Ὅτι ἄνδρα 18 οὐκ ἔχω. Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἐστὶ σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας.

Αψάμενος ἀφορμῆς, ὡς εἴρηται, προφητεύει, καὶ διελέγχει ταύτην, ἀκριβῶς ἄγαν τοὺς τε φανεροὺς καὶ νομίμους ἄνδρας αὐτῆς ἀριθμῶν, καὶ τὸν νῦν λαθραῖον καὶ παράνομον ἀποκαλύπτων. Πέντε μὲν γὰρ ἄνδρας ἔσχε φανερώς, κατὰ διαδοχὴν τοῦτο γὰρ ἀκώλυτον ἦν τοῦ πέμπτου δὲ τελευτήσαντος, οὐκ ἔτι λοιπὸν οὐδεὶς αὐτὴν φανερώς εἰς γυναικῆ λαβεῖν ἠθέλησεν. Αὕτη δὲ μὴ φέρουσα τὴν ἐπιθυμίαν, λαθραῖον εἶχε τὸν αὐτῇ συγγινόμενον. Οἱ πέντε μὲν οὖν, ἄνδρες αὐτῆς ἦσαν, διὰ τὸ φανερόν· ὁ δὲ τότε μιγνύμενος, οὐκ ἦν ἀνὴρ αὐτῆς, διὰ τὸ λαθραῖον.

[Τοῦ ἀγίου Μαξίμου (1). Ἡ Σαμαρεῖτις ὑπεδήλου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, λαβοῦσαν πέντε νόμους, ὡς ἄνδρας, τὸν τε ἐν τῷ παρθενίῳ δοθέντα τῷ Ἀδάμ, καὶ τὸν ἐκτὸς τοῦ παρθενίου τῷ αὐτῷ πάλιν δοθέντα, καὶ τὸν τῷ Νῶε, κατὰ τὸν κατακλυσμὸν, καὶ τὸν τῷ Ἀβραάμ περὶ τῆς περιτομῆς, καὶ τὸν τῷ αὐτῷ πάλιν, περὶ τῆς κατὰ τὸν Ἰσαὰκ θυσίας· ἀλλ’ οὗτοι μὲν οἱ πέντε πατήλθον, καὶ οἷον ἀπειτηνῆ-κεισαν· εἶχε δὲ τότε τὸν μωσαϊκόν. Οὐκ ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ αὐτῆς, ἢ ὅτι οὐ καθ’ ὁλόκληρον ἐστέργητό τε καὶ ἐφυλάσσετο, ἢ ὅτι οὐ διὰ παντός, ἀλλὰ μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, ἐδόθη τῇ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους φύσει τῶν ἀνθρώπων. Ἐκτοτε δὲ οὐκ ἦν ἀνὴρ αὐτῆς, ἄλλου ταύτην ἀρμοζομένου ἑαυτῷ, λέγω δὴ, τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου. Φρέαρ μὲν οὖν τοῦ ἱακῶβ, ἡ θεία ἐστὶ Γραφή· ὕδωρ δὲ τούτου, ἡ ταύτης γινῶσις· βάθος δὲ, τὸ βάθος

(1) Ταῦτα παρ’ ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ περιελισσῇ.

τῶν νοημάτων ἀντλῆμα δέ, ἡ διὰ τῶν γραμμάτων μάθησις τοῦ θεοῦ λόγου, ἣν οὐκ εἶχεν ὁ Κύριος, ὥς αὐτὸ τοῦτο, λόγος καὶ αὐτοσφία, καὶ οὐ τὴν διὰ γραμμάτων μάθησιν διδούς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν διὰ πνευματικῆς χάριτος.]

19 Λέγει αὐτῇ γυνή· Κύριε, θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ.

Οὐκ ἐδυσχέρανεν ἐλεγχθεῖσα προδήλως, οὐδὲ ὕβριν ἠγάσαστο τὸν ἐλεγχον, ἀλλὰ ἐκπλαγεῖσα τὴν ἀκριβεστάτην πρόγνωσιν αὐτοῦ, κατενόησεν, ὅτι ὄντως προφήτης ἐστίν. Θεωρῶ γάρ, φησιν, ἕτοι, συνίημι. Εἴτα οὐδὲν βιωτικὸν αὐτὸν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ περὶ δογμάτων εὐθύς. Φησὶ γάρ·

20 Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.

Πατέρας εἶπε, τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ. Καὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄρει, λόγος ἀρχαῖος ἱστορεῖ, τὸν Ἀβραάμ ἀνενηνοχέναι τὸν Ἰσαάκ εἰς θυσίαν τῷ θεῷ. Ἡ πατέρας εἶπε, τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὁ Ἰακώβ ἐστήσεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ προσεκύνει τὸν θεόν. Ἡ μὲν οὖν γυνὴ προσήγαγε τὴν ἐρώτησιν, οἰομένη κρεῖττον εἶναι τὸ δόγμα τῶν Σαμαρειτῶν, παρὰ τὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸν τόπον τιμιώτερον τοῦ ὅρους ἐκείνου παρὰ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων· ὁ δὲ Χριστὸς πρῶτον μὲν καὶ ἀμφοτέρων τῶν τόπων ἀναιρεῖ τὰ πρεσβεῖα, διὰ τὸ μέλλειν ὅσον εὐπω παυθῆναι τὰς ἐν ἐκείνοις λατρείας· εἴτα ἀποφαίνει τοὺς Ἰουδαίους συνεταγμένους· ἔπειτα παρανοίγει τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας.

21 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί.

Ἐντεῦθεν προακρῶνει τὴν κατάλυσιν τῆς σαμαρειτικῆς ὁμοῦ καὶ ἰουδαϊκῆς λατρείας, ἣν πεπόνθασιν ἐξολοθρευθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, μετὰ τὴν χριστοκτονίαν. Ὡρα γὰρ δὲ νόει, τὸν καιρὸν.

[Σοφοῦ (1). Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐν τοῦ τόπου αὐτοῦ (α).]

22 Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὁ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνούμεν ὁ οἴδαμεν·

Εἰ γὰρ καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν ἐσέβοντο Σαμαρεῖται καὶ Ἰουδαῖοι· ἀλλὰ Σαμαρεῖται μὲν ἠγνόουν, ὅτι πάντων τῶν ἐθνῶν Κύριός ἐστι· μόνων γὰρ Σαμαρειτῶν καὶ Ἰουδαίων δεσπόζειν αὐτὸν ὑπελάμβανον· Ἰουδαῖοι δὲ ἐγίνωσκον, ὅτι παντοκράτωρ ἐστὶ. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὴν εἶπεν, ὅτι Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὁ οὐκ οἴδατε, τουτέστιν, οὐ τὴν ἐξουσίαν οὐκ οἴδατε· καὶ ἐαυτὸν δὲ συνέταξε τοῖς Ἰουδαίοις· ἡμεῖς γάρ, φησὶ, προσκυνούμεν ὁ οἴδαμεν· διότι καὶ ἐξ Ἰουδαίων ἐβλάστησε, καὶ Ἰουδαῖος τῇ Σαμαρείτιδι ἔδοξεν. Εἴτα ἐπάγει καὶ τὸ μεῖζον·

22 Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.

Ἡ σωτηρία τῶν Σαμαρειτῶν ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· ἐξ αὐτῶν γὰρ ἔμαθον εἰδέναι τὸν θεόν, καὶ καταγινώσκειν τῶν εἰδώλων. Ἡ καὶ ἐτέρως· Ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐκ τῶν Ἰουδαίων· ἐξ αὐτῶν γὰρ ὁ Χριστὸς ἐνηνθρώπησεν.

23 Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ·

Προτιμήσας τῶν Σαμαρειτῶν τοὺς Ἰουδαίους, νῦν προτιμᾷ πάλιν τῶν Ἰουδαίων τοὺς χριστιανούς, ἵνα ἀνύποπτος ἢ προτίμησις γένηται, καὶ μὴ δόξη καταχαρίζεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, ὥς Ἰουδαῖος. Εἰπὼν δέ, ὅτι Ἐρχεται ὥρα, ἵνα μὴ νομίση βραδύνειν αὐτὴν, προσέθηκεν ὅτι Καὶ νῦν ἐστίν, ἥγουν, ἐνέστηκεν ἡ δὴ.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ περιελείδῳ.

(α) Σοφ. Β', 11.

Ἀληθινούς δὲ προσκυνητάς λέγει, τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν, τοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀληθῶς σέβοντας, καὶ οὐκ ἐν σκιαῖς λατρεύοντας, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ Σαμαρεῖται· πᾶσα γὰρ ἡ λατρεία τούτων σκιά ἦν καὶ προτύπῳσις τῆς ἀληθείας. Οὗτοι γοῦν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ λατρεύουσι (1) τῷ πατρὶ, οὐκ ἐν σώματι, ἀλλ' ἐν πνεύματι, τουτέστιν, οὐ διὰ σωματικῶν θυσιῶν, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν· καὶ οὐκ ἐν σκιαῖς καὶ τύποις, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ· καὶ οὐτόπῃ τὴν λατρίαν περιγράφοντες, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ Σαμαρεῖται, ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον.

Περὶ τοῦ πατρὸς δὲ μόνου νῦν ποιῆται τὸν λόγον, διὰ τὴν ἀσθενείαν τῆς γυναικός. Οὐκ ἔδει γὰρ ἀθρόον αὐτῇ τὸ δόγμα προσαγαγεῖν.

23 Καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούοντας αὐτόν.

Ἦγουν, οὐ τυπικούς, ἀλλ' ἀληθινούς, οὐ σωματικῶς θύοντας, ἀλλὰ πνευματικῶς. Εἰπὼν δὲ, ὅτι ζητεῖ, ἐνέφηνεν, ὅτι ἀπαρέσκεται τῇ νομικῇ λατρίᾳ, καὶ λοιπὸν συγκαταβατικῶς αὐτὴν ἐνομοθέτησε πάλαι, καὶ συνεχώρησεν ἄχρι τότε, διὰ τὴν τῶν Ἑβραίων παχύτητα καὶ ἀσθενείαν.

24 Πνεῦμα ὁ θεός· καὶ τοὺς προσκυνούοντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

Πνεῦμα, τουτέστιν, ἀσώματος· διὸ καὶ τοὺς λατρεύοντας αὐτῷ, πνευματικῶς χρὴ λατρεύειν, καὶ οὐκ ἐν σκιά, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ· τοῦτο γὰρ θεοπρεπὲς καὶ κατάλληλος λατρεία. Πνευματικὴ δὲ λατρεία ἐστίν, ἡ ταπεινοφροσύνη· *Θυσία γάρ, φησι, τῷ θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον* (α)· καὶ ἡ προσευχή· *Θύσον γάρ, φησι, τῷ θεῷ, θυσίαν αἰνέσεως* (β)· καὶ ἀπλῶς πᾶσα πνευματικὴ ἀρετή· *Τότε γάρ, φησιν, εὐδοκίσεις θυσίαν δικαιοσύ-*

(1) Ἰσως, λατρεύουσιν, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ἑντατίῳ. Καὶ ἐν τῷ κειμένῳ, προσκυνήσουσιν, ὑπάρχει. (α) Ψαλμ. Ν', 19. (β) Ψαλμ. ΜΘ', 14.

νης (α), ἐνταῦθα δικαιοσύνης νοουμένης καθολικῶς, πάσης ἀρετῆς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος δικαιούται.

25 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Οἶδα, ὅτι Μεσσίας ἐρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.

Πιγρίσας πρὸς τὸ τῶν ῥηθέντων ὕψος, καὶ λοιπὸν ἀπαγορεύει τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἀκρόασιν. Ἀλλὰ πόθεν Σαμαρεῖταις προσδοκίᾳ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας; Ἀπὸ τῶν Μωσαϊκῶν γραφῶν. Ἐγραψέ γὰρ Μωϋσῆς· *Προφήτην ἐμὴν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἐμῶν, ὡς ἐμέ.* Αὐτοῦ ἀκούσεσθε (α).

26 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.

Τοῖς μὲν Ἰουδαίοις ἐπικειμένοις καὶ λέγουσιν· *Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις;* Εἰπέ ἡμῖν, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός (β); οὐκ ἀπεκρίνατο τοῦτο σαφῶς· ταύτῃ δὲ αὐτίκα ἑαυτὸν ἐφάνερωσεν· ἐγνωμονεστέρᾳ γὰρ αὐτῶν ἦν. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, οὐχ ἵνα πιστεύσωσιν ἐζήτουν μαθεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κωμωδῆσαι αὐτόν· αὐτῇ δὲ μαθούσα, ἐπίστευσεν.

27 Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ἐπὶ τούτῳ, ἀντὶ τοῦ, τούτων λεγομένων.

27 Καὶ ἐθαύμασαν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει.

Ὅτι τηλικούτος ὢν, μετὰ γυναικὸς εὐτελοῦς διελέγετο.

27 Οὐδεὶς μέντοι εἶπε· Τί ζητεῖς; ἢ, τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

Εἰσίστησαν, τιμῶντες αὐτόν· πεπαιδευμένου γὰρ, τὸ μὴ πάντα τὰ τοῦ διδασκάλου περιεργάζεσθαι· ἅμα δὲ καὶ ἐγίνωσκον, ὅτι τοῖς ψυχικοῖς τραύμασιν αὐτῆς ὀάρεμχον ἐπιτίθεται.

28 Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὕδριαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλ-

(α) Ψαλμ. Ν', 21. (β) Λευτερ. ΙΗ', 15. (γ) Ἰωαν. Ι', 24.

29 **Θ**εν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;

Ηλθεν ἐπὶ τὴν αἰσθητὴν πηγὴν, εὐρούσα δὲ τὴν νοητὴν, οὕτως ἀνῆλθῃ τῷ πυρὶ τῶν πνευματικῶν ναμάτων, ὡς καὶ τὸ ἄγγος ἀφείναι, καὶ τὴν χρεῖαν, δι' ἣν παρεγένετο, καὶ δραμεῖν εἰς τὴν πόλιν, καὶ πάντα τὸν δῆμον ἐλκῦσαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, παιδεύουσα ἡμᾶς, ὅταν ἐντύχωμεν πνευματικοῖς, ὑπερορᾶν πάντων τῶν βιωτικῶν.

Καὶ ὅρα σοφίαν γυναικός! Οὐκ εἶπε, Δεῦτε, ἴδετε τὸν Χριστόν· καίτοι πιστεύουσα, ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν· ἵνα μὴ δόξῃ κρίνειν ἀφ' ἑαυτῆς περὶ τηλικούτου πράγματος· μέγιστον γὰρ εἶδῃκε τὸ ἐπιγινῶναι τὸν προσδοκώμενον· ἀλλ' ἐτέρους καλεῖ κριτὰς, ἵνα καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι. Προτείνει δὲ τούτοις, καὶ θάπερ τι δέλεαρ, τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν. Ἐγίνωσκε γὰρ, ὡς εἰ μόνον γεύσωνται τῶν λόγων αὐτοῦ, σαγηνευθήσονται καὶ αὐτοὶ παραυτίκα. Τὸ δὲ, *Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;* ἀντὶ τοῦ, *Μήποτε οὗτός ἐστιν;* ἵποκρίνεται γὰρ, οἷον ἐπιδιστάζειν, ὥστε παρ' αὐτῶν γενέσθαι τὴν κρίσιν.

30 **Ἐ**ξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

31 **Ἐ**ν δὲ τῷ μεταξύ ἡρώτων αὐτόν οἱ μαθηταί, λέγοντες· *Ῥαββί, φάγε.*

Ορῶντες αὐτόν κεκμηκότα, ὑπὸ τε τῆς ὀδοπορίας καὶ τῆς ἐπικειμένης ἡλιακῆς φλογός, ἡρώτων αὐτόν, ἥτοι, παρεκάλουν φαγεῖν. Τοῦτο δὲ φιλοστοργίας ἦν, οὐ προπετείας.

32 **Ὁ** δὲ εἶπεν αὐτοῖς· *Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν*
33 *ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.* Ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταί πρὸς ἀλλήλους· *Μήτις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;*

Αὐτός μὲν βρώσιν ἔλεγε, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· οἱ μαθηταί δὲ περὶ βρώσεως αἰσθητῆς νοοῦντες, ἀποροῦσι πρὸς ἀλλήλους· ἡλαβοῦντο γὰρ ἐκεῖνον ἐρωτῆσαι. Λοιπὸν οὖν ἐρμήνευε τὸν λόγον.

34 **Λ**έγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐμὸν βρώμᾳ ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.

Θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρός, καὶ ἔργον αὐτοῦ ἐπιταγὴν αὐτῷ, ἢ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· ταύτην δὲ ἐρώσιν ἑαυτοῦ καλεῖ, διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐμφανῶν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ὡς περὶ γὰρ τῶν ἰσχυρῶν, ἐπιθυμεῖ τῆς ἐρώσεως· οὕτω καὶ αὐτός τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Περαιθεῖναι δὲ παρὰ τοῦ πατρός, ἔστιν, ὡς ἀνθρώπος, ἢ καὶ ὡς λόγος ἐκ τοῦ γεννήσαντος νοῦ, ἢ καὶ ὡς τιμὴν τὸν πατέρα.

35 **Οὐ**χ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐστὶ τετραμήνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμός ἐρχεται; Ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν ἤδη.

Οἱ μαθηταί μὲν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ θερισμοῦ ἔλεγον· αὐτός δὲ νῦν περὶ τοῦ νοητοῦ φησὶ, καὶ δείκνυσιν τοῦτον ἐναστῶτα· χώρας μὲν ὀνομάζων, τὰ πλήθη τῶν ἐργαζομένων ἤδη πρὸς αὐτὸν Σαμαρειτῶν· *Λευκάς* δὲ αὐτὰς καλῶν, ὡς ἐτοιμοὺς πρὸς πίστιν· θερισμός γὰρ καὶ ἡ πίστις, θερίζουσα ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, καὶ συγκομίζουσα πρὸς τὸν Χριστόν. Ὡς περὶ γὰρ τὰ λευκὰ γῆ-δια ἔτοιμα πρὸς θερισμόν εἰσιν· οὕτω κάκεινοι πρὸς πίστιν.

36 **Κ**αὶ ὁ θερίζων, μισθὸν λαμβάνει,

Καὶ ὁ θερίζων τοιαύτας χώρας, ἀμοιβὴν ἐκ θεοῦ λαμβάνει. Καθολικώτερον γὰρ ἐνταῦθα περὶ πάντων λέγει τῶν μελλόντων πιστεύειν Σαμαρειτῶν καὶ Ἰουδαίων.

36 **Κ**αὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον·

Ο μὲν θερίζων αἰσθητὴν γῆδιον, συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν πρόσκαιρον· οὗτος δὲ, εἰς ζωὴν αἰώνιον.

36 **Ἴ**να καὶ ὁ σπεύρων ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων.

Ἴνα, συναχθέντος ἐκεῖ τοῦ τοιούτου καρποῦ, καὶ ὁ σπείρας ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίσας, ἐλέποντες αὐτὸν συναχθέντα ἐκεῖ,

καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ μισθοὺς ὁμοῦ κομιζόμενοι, ὁ μὲν, ὡς σπείρας, ὁ δὲ, ὡς θερίζας.

Σπείροντες μὲν οὖν εἰσιν, οἱ προφῆται, Μωϋσῆς καὶ οἱ μετ' ἐκείνων· οἳ αὖ σπείραντες τὰς περὶ Χριστοῦ προρρήσεις· θερίζοντες δὲ, οἱ ἀπόστολοι· θερίσαντες τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, καὶ συγκομίσαντες εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν αἰωνίων σκηνῶν.

37 Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, «ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.»

Ὁ λόγος ὁ ἀληθινός, τῆς παροιμίας.

38 Ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν· ὁ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε·

Εἰς δ' οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε.

38 Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.

Ταῦτα λέγει, δεικνύων, ὅτι τὸ ἐγγειρισθὲν τούτοις ἔργον, ῥᾶδιόν ἐστι καὶ εὐκόλον, καὶ θάρσος αὐτοῖς ἐντεθεὶν ἐμβάλλων, ὡς τοῦ ἐπιπονωτέρου προανυσθέντος. Τὸ σπείρειν μὲν γὰρ, μετὰ πόνου καὶ βραδέως γίνεται· τὸ θερίζειν δὲ, μετὰ ἀνέσεως καὶ ταχέως· καὶ τοῦ σπόρου ἔργον, τὸ θέρος.

Τροπικαῖς δὲ καὶ μεταφορικαῖς κέχρηται λέξεσι πολλαχοῦ τοῦ εὐαγγελίου, ποιῶν τὴν διδασκαλίαν ἐμφαντικωτέραν, καὶ τὴν μνήμην τῶν λεγομένων μονιμωτέραν, διὰ τῶν γνωρίμων εἰκόνων καὶ παραδειγμάτων· τῆς μὲν (1), ἡδύτερον εἰσδυομένης ταῖς ἀκοαῖς· τῆς δὲ (2), βαθύτερον ἐντυπουμένης τῇ καρδίᾳ· καὶ αἰσθητὰ μὲν τὰ ῥήματα· πνευματικὰ δὲ τὰ νοήματα.

39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης· Ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.

Πάντα, νόησόν τὰ περὶ τοὺς ἀνδρας, καὶ τὸν οὐκ ἄνδρα· ἢ καὶ ἄλλα ἴσως εἶπεν αὐτῇ πολλὰ κεκρυμμένα.

(1) τῆς διδασκαλίας.

(2) τῆς μνήμης.

40 Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἡρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς·

Παρεκάλουν αὐτόν.

41 Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

Τὸν τῆς διδασκαλίας.

42 Τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον· Ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν γαλιλῶν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.

Ἐξ ὧν ἤκουσαν αὐτοῦ διδάσκοντες, ἔγνωσαν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός, ὅτι, τῆς οἰκουμένης ἀπολωλυίας, ἦλθεν οὗτος σῶσαι αὐτήν. Εὐγνωμονέστεροι δὲ πολλῶ τῶν Ἰουδαίων οἱ Σαμαρεῖται· οὗτοι μὲν καὶ ἐξῆλθον πρὸς αὐτόν, καὶ παρεκάλουν αὐτόν, μεῖναι παρ' αὐτοῖς, καὶ μηδὲν σημεῖον ἰδόντες ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἐκεῖνοι δὲ, ἐργόμενον μᾶλλον πρὸς αὐτούς, ἐδίωκον, καὶ θέλοντα μένειν παρ' αὐτοῖς, ἐβαρύνοντο, καὶ πολλὰ σημεῖα βλέποντες, ἠπίστουν. Πῶς οὖν εἰκός, τούτους παρὰδραμεῖν; ἢ ποῖας δικαιοσύνης, τοῖς μὲν μισοῦσι προσεδρεύειν, τῶν δὲ ἀγαπώντων ἀποπηδᾶν;

Ἐν ἐτέρῳ δὲ καιρῷ οἱ Σαμαρεῖται οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὡς φίλον Ἰουδαίων, τῶν ἐχθραίνόντων αὐτοῖς. Τοῦτο γὰρ ὁ Λουκάς (α) ἐστόρησεν ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἕτεροι ἦσαν παρὰ τούτους· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κώμην τινα τῆς Σαμαρείας ᾠκουν· οὗτοι δὲ, πόλιν.

43 Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ 44 ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.

Διότι τότε οὐκ ἀπῆλθεν ἰδικῶς (1) εἰς Καπερναοὺμ, τὴν

(α) Λουκ. Θ', 52. 53. (1) Καθόλου μὲν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἧς ἡ Καπερναοὺμ οὐκ ἰδικῶς δὲ, ἥτοι ἐξαιρέτως, ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ.

δοκῶσαν πατρίδα αὐτοῦ, τίθησιν αἰτίαν, ὅτι οὐ προσεῖχον αὐτῷ οἱ ἐν αὐτῇ, καταχρονούντες, ὡς συνήθους. Τὸ σύνηθες γὰρ εὐκαταρρόνητον.

Ποῦ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρὶδι τιμὴν οὐκ ἔχει; ζήτησον ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον (α), καὶ εὐρήσεις. Καὶ γὰρ ἡ μὲν Ναζαρέτ ἦν πατρὶς αὐτοῦ, ὡς πατρὶς τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ δοκοῦντος πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐν αὐτῇ τεθραυγμένον· ἡ δὲ Καπερναοὺμ ἐδόκει πατρὶς αὐτοῦ, ὡς κατοικοῦντος εἰς αὐτήν. Φησὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος, ὅτι *Καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατέκνησεν εἰς Καπερναοὺμ* (ε).

45 Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ.

Γαλιλαίαν νόμιζεν ὅτι ἄλλας πόλεις καὶ κώμας τῆς Γαλιλαίας, παρὰ τὴν διηλωθεῖσαν ἰδικῶς πατρίδα αὐτοῦ. Ἑορτὴν δὲ, τὴν τοῦ πάγκα, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ δεδήλωται.

45 Καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.

Ομοῦ γὰρ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἑβραῖοι πάντες πανταχόθεν συνερχόμενοι ἐώρταζον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Περὶ τοῦ βασιλικοῦ.

46 Ἦλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον.

Εἰς τὴν Γαλιλαίαν μὲν ἦλθε, διὰ τὸν φθόνον τῶν κατοικούντων τὴν Ἰουδαίαν· εἰς τὴν ῥηθεῖσαν δὲ πατρίδα αὐτοῦ οὐκ ἀπῆλθεν, ὡς μὴ προσέχουσιν αὐτῷ, καὶ ἵνα μὴ μείζον αὐτῇ

(α) Ματθ. ΙΓ', 57. (ε) Ματθ. Δ', 13.

γένηται τὸ κρίμα. Εἰς τὴν Κανᾶ δὲ ἦλθε, πρῶτον μὲν, κληθεῖς εἰς τὸν γάμον· νῦν δὲ, τὴν ἀπὸ τοῦ προγεγονότος θαύματος ἐγγενομένην πίστιν θεβαιῶν τῇ παρουσίᾳ, καὶ μᾶλλον αὐτοῦς ἐφελκόμενος, ὡς ἐλθὼν αὐτόκλητος, καὶ προτιμῆσας αὐτοὺς τῆς πατρίδος.

46 Καὶ ἦν τις βασιλικός, οὗ ὁ υἱὸς ἡσθένει ἐν Καπερναοῦμ.

Βασιλικὸς ἐλέγετο, ἢ ὡς ἐκ γένους βασιλικοῦ, ἢ ὡς ἀξιώματι κεκτημένος, ἀφ' οὗπερ ἐκαλεῖτο βασιλικός, ἢ ὡς ὑπαρέτης βασιλικός. Τινὲς μὲν οὖν φασίν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ μνημονευόμενος ἑκατόνταρχος (α). οὐκ ἔστι δέ· καὶ γὰρ, ἵνα τὰς ἄλλας ἐάσωμεν διαφορὰς αὐτῶν, ἐκεῖνος μὲν, ἑκατόνταρχος· οὗτος δέ, βασιλικός· κακεῖνου μὲν δούλος ἡσθένει· τούτου δὲ, υἱός· καὶ ἐκεῖ μὲν ἡ νόσος παράλυσις· ἐνταῦθα δὲ, πυρετός.

47 Οὗτος ἀκούσας, ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν, καὶ ἡρώτα αὐτόν, ἵνα καταβῇ, καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

Ἡρώτα, ἦτοι, παρεκάλει.

48 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε.

Οὐ κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον, ἀλλὰ κατὰ ἀπόφασιν. Εἶπε γὰρ τοῦτο κοινῶς μὲν, τῶν Σαμαρειτῶν ὑποβιβάζων τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἐκείνων πιστευσάντων δίχα σημείων καὶ τεράτων· ἰδιαίτερον δὲ, τοῦ βασιλικοῦ καθαπτόμενος. Εἰ γὰρ καὶ πίστεως ἦν τὸ ἀπελθεῖν, καὶ παρακαλεῖν, καὶ ἐπείγειν αὐτόν· καὶ γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν· ὅτι εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· *Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ* (β)· ἐπίστευσε τῷ λόγῳ αὐτοῦ· ἀλλ' οὖν οὐκ ὑγιῶς ἐπίστευσε· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, πότε ἀφῆκε

(α) Ματθ. Η', 5. Λουκ. Ζ', 2. (β) Ἰωαν. Δ', 50.

τὸν νοσοῦντα ὁ πυρετός· ἐβούλετο γὰρ μαθεῖν, εἴτε αὐτομάτως, εἴτε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦτο γέγονε.

49 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός· Κύριε, κατάβηθι πρὶν
50 ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος
τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ Ἰησοῦς· καὶ ἐπορεύετο.

Κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν, πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου· προσεδόκα
γὰρ, ὅτι μετὰ τὸ ἀποθανεῖν, οὐ δύναται ἀναστῆσαι αὐτό.

51 Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήν-
τησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες· Ὅτι ὁ παῖς
52 σοῦ ζῇ. Ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν, ἐν ᾗ
κομψότερον ἔσχε·

Κομψότερον ἐνταῦθα λέγει, τὸ ῥαχότερον, τὸ κουφότερον, τὸ
ἐλευθεριώτερον (1).

52 Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὅτι χθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν
αὐτὸν ὁ πυρετός.

Πόρρω γὰρ τῆς Κανᾶ ἡ Καπερναοὺμ ἦν, ὥστε μὴ δυνηθῆναι
αὐτοὺς ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ κομίσαι τὰ εὐαγγέλια τῆς ζωῆς τοῦ
παιδίου.

53 Ἔγνων οὖν ὁ πατήρ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν
αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ.

Ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, δηλονότι ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

53 Καὶ ἐπίστευσεν αὐτός, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.

Νῦν ἐπίστευσεν ὑγιῶς, μετὰ τὸ ὑγιαῖναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Κα-
λῶς οὖν καθήψατο αὐτοῦ ὁ τὴν καρδίαν αὐτοῦ γινώσκων Χρι-
στὸς, εἰπὼν· ὅτι Ἐὰν μὴ σημεία καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ
πιστεύσῃτε (α).

Κυρίως οὖν σημεία μὲν εἰσι, τὰ κατὰ φύσιν, ὡς τὸ ὑγιαίνειν
νοσοῦντας· τέρατα δὲ, τὰ ὑπὲρ φύσιν, ὡς τὸ ζωοποιεῖν νεκρούς,

(1) Κομψότερον· ἑλαφρότερον· ἑλπιώτερον. Ἡσύχιος. (α) Ἰωαν. Δ', 48.

καὶ ὁμικρατοῦν τυρολούς· καταχρηστικῶς δὲ λέγονται καὶ τού-
αντίον.

54 Τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,
ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Καὶ πρότερον εἰπὼν· ὅτι Ἦλθε πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Κανᾶ
τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον (α)· οὐ μάλιστα
ἀνέμνησε τοῦ θαύματος, ἀλλ' ἐμφαίνων, ὅτι, καὶ τούτου γε-
γονότος, ἐλάττους τῶν Σαμαρειτῶν εἰς πίστιν ἐφάνησαν (1)·
καὶ νῦν δὲ λέγων· ὅτι Τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίη-
σεν ὁ Ἰησοῦς· ὁμοίως καθάπτεται αὐτῶν, ὅτι καὶ δεύτερον
σημεῖον ἰδόντες, οὐκ ἠδυνήθησαν ἐρικέσθαι τοῦ μέτρου τῆς πί-
στεως τῶν οὐδὲν ἐωρακότων Σαμαρειτῶν.

Δεύτερον γὰρ τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς μετὰ τὸ πρῶτον μηδε-
νὸς ἐτέρου παρὰ τοῦτο γεγονότος ἐν ὅλῃ τῇ Παλαιστίνῃ, ἀλλ'
ὅτι μετὰ τὸ πρῶτον δεύτερον τοῦτο ἐν Κανᾶ γέγονεν.

ΚΕΦ. V, 1 Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων,

Ἡ Πεντηκοστή.

1 Καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.

Συνεχῶς ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει τῇ πόλει ταύτῃ, τοῦτο
μὲν, συνεορτάζω· διὰ τὸν νόμον· τοῦτο δὲ, τὰ πλήθη τῶν
ἀπονήρων ἐπισπώμενος. Ἐν ταῖς ἑορταῖς γὰρ ἐκεῖ πανδημεὶ
συνέρρεον.

2 Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ
κολυμβήθρᾳ, ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊστὶ Βηθεσδά,

Ἔστιν ἐν Ἱεροσολύμοις κολυμβήθρα, ἐπὶ τῇ τοποθεσίᾳ τῇ κα-
λουμένῃ προβατικῇ (2). Οὕτω δὲ ταύτην ὠνόμαζον ἀπλῶς,

(α) Ἰωαν. Δ', 46. (1) οἱ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. (2) Ἐπὶ τῇ προβατικῇ πύλῃ
ἔστι κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη Βηθεσδά. Νεσμ. Γ', 1· «Καὶ ἀνοδοῦντες τὴν
πύλιν τὴν Προβατικὴν». Γ', 32. 18', 39. Ὅθεν Προβατικὴ μὲν, ἡ πύλη·
διότι δι' αὐτῆς εἰσῆγοντο εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὸν ναὸν τὰ εἰς θυσίαν διωρισμένα
προβάτα· Βηθεσδά δὲ, ἡ κολυμβήθρα· διότι παρείχε χάριν ἰαματικὴν. Διότι
Βηθεσδά σημαίνει οἶκον ἐλεος· ἢ οἶκον χάριτος, εὐποιίας. Charité.

κατὰ παράδοσιν ἀρχαίαν, ἥ, ὡς τινες λέγουσι, διὰ τὸ ἐκεῖσε τὰ πρόβατα συνάγεσθαι πάλαι, τὰ μέλλοντα ἐν ταῖς ἐορταῖς θυσιάζεσθαι, καὶ τὰ τούτων ἔγκατα ἐξ ἐκείνου τοῦ ὕδατος ἀποπλύνεσθαι.

2 Πέντε στοὰς ἔχουσα.

Στοὰ ἐστὶν ἡ παρ' ἡμῖν λεγομένη καμάρα, ἥ καὶ ὁ θόλος· κύκλω δὲ ταύτας εἶχεν. Ὡς οὖν θείας δυνάμειος ἐνεργούσης ἐκεῖ, κολυμβήθρα κατεσκεύαστο, καὶ στοαί, διὰ τοὺς νοσοῦντας.

3 Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. Ἀγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ. Ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος, ὑγιὴς ἐγένετο, ᾧ δὴποτε κατείχετο νοσήματι.

Διὰ μὲν τῶν ἀπηριθμημένων καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα δεδήλωται. Εἰπὼν δὲ, ὅτι κατὰ καιρὸν κατέβαινεν, ἐδίδαξεν, ὅτι οὐ πάντοτε τὸ θαῦμα ἐγένετο, ἀλλὰ κατὰ καιρὸν μὲν ἄγνωστον τοῖς ἀνθρώποις· πολλάκις δὲ, οἶμαι, τοῦ ἐνιαυτοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ταῖς στοαῖς κατέκειτο πολὺ πλῆθος τῶν ἀσθενούντων.

Ἀλλ' οἱ μὲν χωλοὶ καὶ ξηροὶ ἠδύναντο παρατηρεῖν τὸν καιρὸν· ἐώρων γὰρ ταρασσόμενον τὸ ὕδωρ· οἱ δὲ τυφλοὶ πῶς; Ἀπὸ τοῦ γινομένου θορύβου τοῦτο ἐμάνθανον. Εἶχον δὲ καὶ ὑπηρέτας παρατηροῦντας.

Ἐκείνη δὲ ἡ κολυμβήθρα, τύπος ἦν τῆς κολυμβήθρας τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνη νόσους ἰάτο, οὕτω καὶ αὕτη· ἀλλ' ἐκείνη μὲν, σωματικὰς, αὕτη δὲ, ψυχικὰς· καὶ ἐκείνη μὲν κατὰ τινὰ καιρὸν, αὕτη δὲ, ἀεὶ· καὶ ἐκείνη μὲν, καταβαίνοντος ἀγγέλου, αὕτη δὲ, ἐπιφοιτῶντος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Μείζονα γὰρ τῶν παλαιῶν τὰ καινὰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τοῦ τριακονταοκτῶ ἔτη ἔχοντος
ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

5 Ἦν δὲ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριακονταοκτῶ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

Πάρεσις ἦν, ἡ ἀσθένεια. Ἄλλος δὲ ἐστὶν οὗτος παρὰ τὸν ὑπὸ Ματθαίου (α) μνημονευθέντα παραλυτικόν, ὡς ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ τρισκαιδεκάτου κεφαλαίου αὐτοῦ σαφέστατα δεδήλωται.

6 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γινούς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;

Τὸν πολυχρονίῳ προσεδρία χρώμενον καὶ καρτερικώτατον προτιμᾷ τῶν ἄλλων, τοῦτο μὲν, ὡς ἑλκεινότερον, τοῦτο δὲ, καὶ διδάσκων, ὅτι τῶν δεομένων τῆς ἁνθρωπίνης ἰατρείας, οἱ καρτερικώτατοι μᾶλλον ἐπικαμπτοῦσι τὸν θεόν.

Οὐκ εἶπε δὲ, θέλεις, θεραπεύσω σέ, διὰ τὸ ἀκόμπαστον, καὶ διότι οὐκ ἐγνώριζε τοῦτον ὅλως ὁ ἀσθενῶν· διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ πίστιν αὐτὸν ἀπήτησεν.

Ἐρωτᾷ δὲ, οὐχ ἵνα μάθῃ περιττὸν γὰρ περὶ προδήλου πράγματος μανθάνειν· ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἀποκρίσεως φανῇ πᾶσιν ἡ καρτερία αὐτοῦ. Ὅρα γὰρ, τί ἀποκρίνεται!

7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.

Ἰσώπευσεν, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν ἠρώτησε τοῦτο, ἵνα ἐλέγξῃ, διὰ ῥαθυμίαν προϊέμενον τὴν ἴασιν, ἥ ὅτι βουλόμενος χρῆσθαι μεῦσαι πρὸς τὸ βαλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν· διὸ καὶ

ἀπολογεῖται, ὅτι παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄνθρωπον ἀποτυγχάνει.

Εἰπὼν δέ, ὅτι Ἐρ ᾧ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει, ἐδειξε τὴν καρτερίαν αὐτοῦ, πῶς ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν ἀποτυγχάνων, ἔτι παρέμενε, καὶ οὐκ ἀφίστατο, καὶ ταῦτα οὐ ἔχθρων, ἀλλὰ παραγκωνιζόμενός τε καὶ ἐπηρεαζόμενος, καὶ οὐδὲ οὕτω ναρκῶν.

Ἡμεῖς δὲ βραχύν τινα καιρὸν προσεδρεύοντες τῷ θεῷ σπουδαίως, ἐὰν μὴ τύχωμεν, ὀκνοῦμεν λοιπὸν, καὶ ἀποφοιτῶμεν, καὶ ἀναπίπτωμεν. Ἀλλ' ἐπίπονόν, φησιν, ἡ διηνεκὴς προσευχή! Καὶ ποία ἀρετὴ οὐκ ἐπίπονος; Διότι δὲ ἐπίπονος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπικερδής.

8 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγειρε, ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

Ὁ μόνον ἀνίστησιν, ἀλλὰ καὶ τὸν κράββατον ἄραι κελεύει, ἵνα πιστωθῇ τὸ θαῦμα, καὶ μὴ δόξῃ φαντασία τις. Εἰ γὰρ μὴ συνεπήγῃ τὰ μέλη βεβαίως, οὐκ ἂν τὸν κράββατον ἠδύνατο φέρειν.

Τοῦτο δὲ πολλοῦ πεποίηκεν, ἐπιστομιζὼν τοὺς ἀναισχυρταῖν βουλομένους. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ παρὰ τῷ Ματθαίῳ παρὰ τοῦ ὁμοίως ἐπεποιήκει (α)· καὶ ἐπὶ τῶν ἄρτων, διὰ τοῦτο λείψαν πολλὰ παρεσκεύασεν ὑπολειρθῆναι (β)· καὶ τῷ καθαρισθέντι λεπρῷ προσέταξε (γ), δεῖξαι ἑαυτὸν τῷ ἱερεῖ· καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ποιήσας, εἶπεν ἀντλήσαι, καὶ ἐνεγκεῖν τῷ ἀρχιτρίκλινῳ (δ)· καὶ νεκρὸν ἀναστήσας, ἐνετείλατο δοῦναι αὐτῷ φαγεῖν (ε)· διὰ τῶν τοιούτων πάντων πείθων τοὺς ἀνυπότακτους, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπατεῶν, ἀλλὰ σωτὴρ ἀληθὴς τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως.

9 Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιπάτει.

Ἀμα τὲ ἤκουσε, καὶ ἄμα τῆς υγιείας αἰσθόμενος, ἠγέρθη, καὶ

(α) Ματθ. Θ', 6.

(β) Ἰωαν. Β', 8.

(γ) Ματθ. ΙΔ', 20.

(δ) Λουκ. Η', 55.

(ε) Ματθ. Η', 4.

λοιπὸν μηδὲν ὑπολογισάμενος, ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιπάτει.

10 Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ θεραπευμένῳ· Σάββατόν ἐστιν·

11 οὐκ ἔξεστί σοι ἄραι τὸν κράββατον. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· Ὁ ποιήσας με ὑγιή, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

Ὁρα παρρησίαν! Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐπείσθη τοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐεργέτην ἀνεκέρυξε, καὶ προτιμότερον πάντων ἀπέφηνε, λέγων· Ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐκείνῳ πείθομαι· καὶ γὰρ ἐκεῖνός με ἰασάμενος, ἐκείνον μείζονα πάντων νομίζειν παρεσκεύασεν.

12 Ἠρώτησαν οὖν αὐτόν· Τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ εἰ-
13 πών σοι; Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει; Ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει, τίς ἐστιν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσε, ὅχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

Ἀμα τῷ θεραπεῦσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐξένευσε διὰ τὸν ὄχλον, τοῦτο μὲν, φεύγων τὸν παρὰ τῶν εὐγνωμονεστέρων ἔπαινον· τοῦτο δέ, περικόπτων τὸν παρὰ τῶν ἀγνωμονεστέρων φθόνον. Εἴθε γὰρ πολλάκις ὅψις μόνον τοῦ φθονομένου, πολλὴν ἐνέειναι φλόγα.

14 Μετὰ ταῦτα εὗρίσκει αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἀμαρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται.

Παρακμάσαντος ἤδη καὶ τοῦ θαύματος, καὶ τοῦ θυμοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἐντυγχάνει λοιπὸν τῷ θεραπευθέντι, θέλων βελτιῶσαι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Εὗρίσκει δὲ αὐτόν, οὐκ ἐν ἀνέσει καὶ βαθυμίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ, προσευχόμενον, οἶμαι, καὶ εὐχαριστήρια τῷ θεῷ ἀποδιδόντα. Καὶ παραινεῖ μὲν, μηκέτι ἀμαρτάνειν, δεικνύων, ὅτι ἐξ ἀμαρτιῶν ἐνόσει· ἀπειλεῖ δέ, εἰ πάλιν ἀμαρτήσῃ, χειρόνα κόλασιν, διδάσκων, ὡς οἱ μετὰ τὴν ἐξ ἀμαρτίας τιμωρίαν πάλιν ἀμαρτάνοντες, χαλεπώτερον τι-

μωρηθήσονται, ὡς ἀναίσθητοι καὶ καταφρονῆται, εἴτε ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, εἴτε ἐν τῇ μελλούσῃ, εἴτε καὶ ἐν ἀμφοτέραις.

Εἰ δὲ ἐνταῦθα κόλασις ἀμαρτιῶν παρατάθη· εἰς τριακονταοκτὼ ἔτη, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῆς ἐκεῖ κολάσεως; Ὅντως γὰρ ἀτελεύτητός ἐστι καὶ αἰώνιος! Οὕτε δὲ πᾶσαι αἱ νόσοι ἐξ ἀμαρτιῶν τίκονται, οὔτε πάντες οἱ ἀμαρτάνοντες νοσοῦσι. Καὶ ὁ μνημονευόμενος δὲ ὑπὸ Ματθαίου παραλυτικός, ἐξ ἀμαρτιῶν ἐνόσει, καθὼς ἐκεῖ διείληπται· διὸ καὶ πρὸς ἐκείνον εἶρηκεν· Ἀφέωνται σοι αἱ ἀμαρτίαι σου (α). Διὰ τῶν τοιούτων δὲ παραγγέλλει πᾶσι, τοῖς μὲν μήπω νοσήσασι, φοβεῖσθαι, μὴ νοσήσωσι, καὶ διορθοῦσθαι· τοῖς δὲ ἤδη νοσήσασι, φοβεῖσθαι, μὴ νοσήσωσι χειρόν, καὶ ἀσφαλιζέσθαι πρὸς τὸ μέλλον.

Καὶ ἡμῶν οὖν ἕκαστος, εἰ μὲν ἤδη νενόσηκε, λεγέτω πρὸς ἑαυτόν· Ἴδε, ὑγιὲς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται· εἰ δὲ οὐπω νενόσηκεν, ἐπαδέτω ἑαυτῷ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον· ὅτι τὸ χρηστόν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει· κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργήν (α). Οὐ μόνον δὲ τῷ σφίγγει τὸ σῶμα παρέσχεν αὐτῷ τῆς οἰκείας θεότητος ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν· Μηκέτι ἀμάρτανε· καὶ γὰρ ἐδήλωσεν, ὅτι πάντα οἶδε, καὶ τὰ ἀπόρρητα.

15 Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.

Ἀπῆλθε καὶ ἀνήγγειλεν, οὐχ ὡς ἀγνώμων, ἵνα προδώσῃ, ἀλλ' ὡς εὐγνώμων, ἵνα ἀνακηρύξῃ τὸν εὐεργέτην· ἱκανὴ γὰρ καὶ ἡ εὐεργεσία καὶ ἡ ἀπειλὴ ἐπισχεῖν αὐτόν· καὶ οὐ μόνον ἠδέσθη ἂν, ἀλλὰ καὶ ἐφοβήθη, μήτι χειρόν πάθῃ, μεγίστην λαβὼν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ εὐεργέτου δυνάμεως. Ἄλλως τε καὶ, εἰ προδοῦναι τοῦτον ἐβούλετο, οὐκ ἂν εἶπεν· Ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ

(α) Ματθ. θ', 2.

(α) Ῥωμ. β', 4. 5.

ποιήσας με ὑγιῆ· ἀλλ' ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν, ὁ εἰπὼν μοι· Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει. Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι μαθεῖν ἐζήτουν, οὐ τίς ἐποίησεν αὐτὸν ὑγιῆ, ἀλλὰ τίς ὁ εἰπὼν αὐτῷ, Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει· οὗτος δὲ, τὸ δοκοῦν ἐγκλημα σιγήσας, τὴν εὐεργεσίαν ἐδημοσίευσεν. Εὐγνώμων οὖν, καὶ πεπαρόχσιασμένος ὁ ἄνθρωπος οὗτος, καὶ μέμψειος ἀπάσης ἐκτός.

16 Καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ.

Τῷ φαινομένῳ μὲν, διὰ τοῦτο· τῷ κεκρυμμένῳ δὲ, διὰ τὸν φθόνον.

17 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· Ὁ πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.

Ἐδείξεν ἑαυτὸν ἴσον τῷ θεῷ ἐκατέρωθεν, ἀπὸ τε τοῦ εἰπεῖν, πατέρα ἴδιον τὸν θεόν, καὶ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, ἐργάζεσθαι, καθὼς ἐκεῖνος, ἵνα μηκέτι, ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ, τούτῳ προσέχωσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς θεῷ. Τὸ μὲν οὖν, ἕως ἄρτι, τὸ διηνεκές τῆς ἐργασίας δηλοῖ. Διττῆς δὲ νοουμένης ἐπὶ θεοῦ τῆς ἐργασίας· ἡ μὲν γὰρ σημαίνει, τὴν κατ' ἀρχὰς δημιουργίαν τῶν φύσεων· ἡ δὲ, τὴν μετ' ἐκείνην οἰκονομίαν καὶ πρόνοιαν, καὶ συντήρησιν αὐτῶν· κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σημαίνον, κατέπαυσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον, αἰεὶ ἐργάζεται, οἰκονομῶν τὴν κτίσιν, καὶ προνοοῦμενος καὶ συνέχων αὐτήν. Καὶ νόμος οὐδεὶς κωλύει τὸν νομοθέτην ἐργάζεσθαι πάντοτε τὴν σωτηρίαν τῶν κτισμάτων αὐτοῦ.

Παρατήρησον δὲ, ὅτι διαφορῶς περὶ τῆς τοῦ σαββάτου λύσεως ἐγκαλούμενος, ποτὲ μὲν θεοπρεπῶς ἀπολογεῖται, καθάπερ καὶ νῦν· ποτὲ δὲ, ἀνθρωποπρεπῶς· ἐβούλετο γὰρ ἀμφοτέρω πιστεῦεσθαι, καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐνανθρωπήσιν.

[Τοῦ ἁγίου Μαξίμου (1). Τοὺς μὲν πρῶτους τῶν γεγονότων λόγους ὁ θεὸς, καὶ τὰς καθόλου τῶν ὄντων οὐσίαις, ἀπαξ, ὡς εἶδε, συμπληρώσας, ἔτι ἐργάζεται, οὐ μόνον τὴν τούτων αὐτῶν πρὸς τὸ εἶναι συντήρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' ἐνέργειαν δημιουργίαν τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμει μερῶν. Ἐν γὰρ τῇ ὕλῃ, τυυτέστι, τῇ καθόλου τῶν ὄντων οὐσίᾳ, δυνάμει ὑπάρχουσι τὰ κατὰ μέρος, ἐκ τῆς ὕλης γινόμενα μερικὰ, ὧν τὴν γένεσιν αἰὶ ὁ θεὸς ἐργάζεται. Ἔτι μὴν ἐργάζεται καὶ τὴν πρὸς τὰ καθόλου τῶν μερικῶν ἐξομοίωσιν, λέγω δὴ, τὴν πάντων ἀνθρώπων, κατὰ μίαν τῆς γνώμης ἐπὶ τὰ καλὰ κίνησιν, πρὸς τὸν λόγον τῆς φύσεως ἔνωσιν, ἵνα γένηται πάντων, ὥσπερ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις, οὕτω καὶ γνώμη μία, σύμφωνός τε καὶ ταυτοκίνητος, θεῷ τε καὶ ἀλλήλοις συναρθέντων, διὰ τῆς προνοίας αὐτοῦ.]

18 Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἰδίον ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτοῦ ποιῶν τῷ θεῷ.

Λέγων γάρ, ὅτι Ὁ πατήρ μου, τὸ γνήσιον ἐνέφαινε· ὁ δὲ γνήσιος υἱός, ἴσος τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν.

19 Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα·

Ἐπειδήπερ, ὑψηλὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἐδιώκετο, μὴ δυναμένων ἐκείνων ἐρκεῖσθαι τοῦ ὕψους τῶν λεγομένων, ἀλλ' ὡς ἀντίθεον αὐτὸν διωκόντων, συγκαταβαίνει τῇ ἀσθενείᾳ τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ ταπεινὰ φθέγγεται κατ' οἰκονομίαν, ἵνα εὐπαράδεκτος αὐτοῖς γένηται. Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τὸν λόγον ἀνάγει, καὶ αὖθις ἐπὶ τὰ ταπεινὰ τοῦτον κατὰγει· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον, καὶ αὖθις ἐπὶ τὸ ταπεινότερον· καὶ οὕτω δι' ὑψηλῶν ὁμοῦ καὶ ταπεινῶν ῥημάτων, τῶν μὲν ἰσότητά ἐμ-

(1) Τὰτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

φανόντων, τῶν δὲ ἐλάττωσιν ἐμφαίνειν δοκούντων, ὑφαίνει τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ οἰκονομεῖ τοῦτον ἐν κρίσει (1), ὥστε τοὺς μὲν ὀξυτέρους τὴν διάνοιαν καὶ εὐγνώμονας, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν, καὶ περὶ τῶν ταπεινῶν τὴν προσήκουσαν ἔννοιαν λαμβάνειν· τοὺς δὲ ἀμβλυτέρους καὶ ἀγνώμονας, ἀπὸ τῶν ταπεινῶν παρχυμβεῖσθαι, καὶ ὡς περὶ ἀνθρώπου ταῦτα νοοῦντας, μὴ ταράττεσθαι.

Πλὴν, εἰ καὶ ταπεινὰ τὰ ῥήματα, ἀλλὰ καὶ οὕτως ὑψηλὰ τὰ ὑποκεκρυμμένα τοῖς νοήματι· καὶ ταῖς μὲν λέξεσι καθυρίσει· τοῖς δὲ νοήμασιν, οὐδαμῶς. Τί οὖν ρησὶ νῦν; Οἱ δὲ νῆματα ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· τοῖς μὲν παχύτερον νοοῦσιν, ἐλάττωσιν δυνάμει· ὁ λόγος προφαίνει, διὰ τὴν ῥηθεῖσαν οἰκονομίαν· τοῖς δὲ λεπτότερον, ἰσότητά μᾶλλον καὶ ταυτότητα, διὰ τὴν ἀλήθειαν. Οὐ δύναται γάρ, οὐ κατ' ἑλλειψιν δυνάμει, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνεγχώρητον (2)· ἀνένδεκτον γὰρ ποιεῖν τι τὸν υἱόν, ὧν οὐ ποιεῖ ὁ πατήρ· διότι οὐκ ἔστι τῷ υἱῷ δύναμις ἰδίᾳ παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἡ αὐτή· εἰ δὲ ἡ αὐτή, ἴσος ἄρα ὁ υἱὸς τῷ πατρί.

Ἡσὶ δὲ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (3), ὅτι τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους ἐσημαίνεται μὲν ὁ πατήρ, ἐπιτελεῖ δὲ ὁ υἱός, οὐ δουλικῶς, οὐδὲ ἀμαθῶς, ἀλλ' ἐπιστημονικῶς τε καὶ δεσποτικῶς, καὶ οἰκειότερον εἰπεῖν, πνευματικῶς, ἥτοι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιστήμην καὶ δεσποτείαν.

Διὰ τὰ ῥηθέντα οὖν εἴρηται, τὸ Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα. Εἰ γὰρ μὴ διὰ ταῦτα, πῶς ἡ δύναμις οὐ δύναται; ἢ πῶς ἡ σοφία δεῖται διδασκαλίου; ἢ πῶς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο;

(1) τ. ε. εὐλόγως. (2) Ἀνεγχώρητον, παρὰ τῷ Β. Προτμότερον τὸ ἀνεγχώρητον διὰ τὸ ἐπόμενον ἀνένδεκτον. Τοῦτο ἔχει καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός Σελ. 215, καὶ τὸ χωρίον τοῦτο εἶχεν ἴσως κατὰ νοῦν ὁ Εὐθύμιος. Λέγει δὲ ὁ θεολόγος· «Οὕτως ἀδύνατον καὶ ἀνεγχώρητον ποιεῖν τι τὸν υἱόν, ὅ οὐ ποιεῖ ὁ πατήρ» (3) Γρηγόρ. Ναζ. Σελ. 216.

ἢ πῶς οὐ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀσθενέστερος ἔσται, τῶν πολλὰ ποιοῦντων ἄφ' ἐκιντῶν; Καὶ γὰρ καὶ ἀρετὴν ἄφ' ἐκιντῶν αἰρούμεθα, καὶ κακίαν. Καὶ πολλὰ πολλὰ γέθεν ἅτοπα ἐπακολουθήσει.

Περὶ μέντοι τοῦ δηλωθέντος ῥητοῦ λεπτομερέστεροι διείλαβεν ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Περὶ υἱοῦ δευτέρου λόγου.

19 Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.

Ἀπὸ τῶν ταπεινῶν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ μετέβη πάλιν, ὡς προδεδήλωται. Εἰ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ, ἴσος ἄρα οὗτος ἐκείνῳ. Τὸ δέ, ὁμοίως, πρόσκειται, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μετὰ τῆς ἴσης ἐπιστήμης καὶ δεσποτείας, ὡς προεῖρηται.

20 Ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ.

Πάλιν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐπὶ τὰ ταπεινά μετεχώρησε. Φιλεῖ δὲ τὸν υἱόν, οὐ μόνον, ὡς μονογενῆ, ἀλλὰ καὶ, ὡς τὰ αὐτὰ ποιοῦντα, καὶ μηδὲν ἀθέλητον τῷ πατρὶ ἐργαζόμενον. Οὕτε δὲ ἄνω, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ, τὴν βλέπει, οὕτε ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ πατρὸς, τὸ, δείκνυσιν, ἀνθρωπίνως χρῆ νοεῖν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς καὶ ὑπερφυῶς. Οὕτε γὰρ ὁ υἱὸς βλέπει, ὡς μαθητῆς, οὕτε ὁ πατὴρ δείκνυσιν, ὡς διδάσκαλος· ἀλλ' ὁ μὲν, δείκνυσιν, ὡς νοῦς τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους ἐνσημαινόμενος· ὁ δέ, βλέπει, ὡς λόγος, ἐπιτελῶν τὰ ἐνσημανθέντα, καὶ οὕτω κοινὰ τούτοις πάντα τὰ θεοπρεπῆ πράγματα.

20 Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.

Ἐπειδὴ παράλυτον ἐσφίξε, καὶ ἦν μέγα τὸ γεγονός, ἐμελλε δὲ καὶ νεκρὸν ἐγείρειν, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε μείζον, καὶ οὕτως ἐναχθῆτε (1) πρὸς τὸ πιστεύειν.

(1) ἔνταχθε, πρὸς τῷ Α. Ἀμφοτέρω δόκιμα.

21 Ὡς περ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ.

Ἀπὸ τῶν ταπεινῶν μετέβηεν αὖθις ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ. Εἰ γὰρ, ὥς περ ἐκεῖνος, οὕτω καὶ οὗτος, οὗς θέλει, ζωοποιεῖ, ἰσδύναι· ἄρα ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ. Τὸ μὲν οὖν, ὥς περ ὁ πατὴρ ζωοποιεῖ, τῆς δυνάμεως διδάσκει τὴν ἰσότητά· τὸ δέ, οὗς θέλει, τῆς ἐξουσίας τὴν ἀπαρραλλοξίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ δύναται, καὶ ἐξουσίαν ἔχει, πῶς οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἐφ' ἐκιντοῦ οὐδέν; Οὐ δύναται οὖν χωρὶς τοῦ πατρὸς· διότι μία καὶ ἡ αὐτὴ τούτοις δυνάμεις τε καὶ βούλησις.

22 Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν
23 πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ· ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα.

Ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν μετέστη πάλιν ἐπὶ τὰ ταπεινά. Κάνταῦθα τοῖνον τὸ, δέδωκε, θεοπρεπῶς νοητέον. Τὰ τοιαῦτα γὰρ, καθὼς εἰρήκαμεν, οἰκονομικῶς λέγει, οὐ μόνον ἐντεῦθεν θεραπεύων τὴν ἀσθενεῖν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ, ἵνα τὸν αἵτιον εἰδῶμεν, καὶ μὴ ἀγέννητον εἶναι τὸν υἱὸν ὑπολάβωμεν, μηδ' εἰς τὴν Σαβελλίου νόσον καταπέσωμεν, τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα νοοῦντος, καὶ ἐν πρόσωπον τὴν ἁγίαν Τριάδα δογματίζοντος ἀνοήτως.

Πότε δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ; Ὑπὲρ τὸ πότε ἡ ἀπόκρισις. Εἰ δὲ χρή τι καὶ τολμηρῶς ἀποκριθῆναι, ἅμα τῷ τοῦτον γεγεννησθαι. Πότε δὲ οὗτος γεγεννηται; Ὅτε ὁ πατὴρ οὐ γεγέννηται. Οὐκ ἔστι γὰρ, οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐννοιά τινα χρόνου ἢ αἰῶνος, καθ' ἣν ἐφικέσθαι τινὸς ἄκρου δυνηθείμεν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα βιαζοίμεθα.

Τὴν κρίσιν δὲ πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα διὰ τοῦτο φοβούμενοι, τιμῶσιν αὐτόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. Πᾶσαν δὲ εἰπὼν, ἐδήλωσεν ἅμα τὴν τε τοῦ κολάζειν, καὶ τὴν τοῦ τιμᾶν, οὗς ἂν ἐθέλῃ. Οὐ μὴν ἐξέβαλε τὸν πατέρα τῆς ἐξου-

σίας τοῦ κρίνειν· εἰ γὰρ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, τοῦ υἱοῦ ἐστὶ, πλὴν ἀγεννησίας (1), πρόδηλον, ὅτι καὶ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ υἱός, τοῦ πατρός ἐστὶ, πλὴν γεννήσεως (2). Κρίνει· ποῖνον ὁ Υἱός, εὐδοκοῦντος μὲν τοῦ Πατρός, συνεργῶντος δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥσπερ ἄρα νοοῦμεν καὶ ἐπὶ πάντων αὐτῶν τῶν ἔργων.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι, τὸ, ὥσπερ, καὶ τὸ, καθὼς, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ μὲν τῆς ἀκτίστου Τριάδος, τὴν ἰσότητά δηλοῦσιν· ἐπὶ δὲ τῶν κτιστῶν πολλάκις, καὶ εἰκασίαν, καὶ ὁμοιότητά τινα μερικὴν. Διὰ τί δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ; Διότι οὗτος τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε, καὶ φθαρέντα ἀνέπλασε, καὶ τὰς σωτηρίους ἐντολάς ἔδωκε· καὶ ἵνα ὁ ἐνανθρωπήσας, κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους, μὴ μόνον, ὡς θεός, εἰδὼς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ, ὡς ἄνθρωπος, πεπειραμένος αὐτῆς. Καὶ διὰ τί ἔπλασεν ὁ υἱός τὸν ἄνθρωπον; Διότι οὗτός ἐστι σωτὴρ καὶ λόγος καὶ δύναμις τοῦ πατρός. Καὶ διὰ τί ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐχ ὁ Πατήρ, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνηνθρώπησε; Διότι ἔδει τὸν ἄνω υἱόν, μένειν καὶ κάτω υἱόν, ἵνα μὴ δύο εἶεν υἱοί· καὶ διότι ἔδει τὸν δημιουργόν, ἀνακαινίσαι τὸ συντριβέν αὐτοῦ δημιουργημα· καὶ διότι ἔδει τὸν λογικόν, διὰ τοῦ λόγου ἐλευθερωθῆναι τῆς ἀλογίας τῶν παθῶν· καὶ διότι πρέπον ἦν διὰ τῆς ἀπαρρέακτου εἰκόνης τοῦ πατρός, τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ πεποιημένον καὶ παραλλάξαντα αὐτὴν, εἰς τὸ πρότερον ἐπαναχθῆναι ἀξίωμα, καὶ οὕτω καταλλήλως πάντα γενέσθαι.

Εἰ οὖν τιμῶμεν αὐτόν, καθὼς τιμῶμεν τὸν πατέρα, πάντως καὶ πατέρα τοῦτον προσαγορεύομεν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' υἱὸν αὐτὸν εἰδότες, πατέρα μὲν οὐκ ὀνομάσομεν, ἵνα μὴ συγχέωμεν τὰς ιδιότητας· ὡς τὸν πατέρα δὲ τιμῶμεν· περὶ γὰρ τιμῆς ὁ λόγος, οὐ περὶ προσηγορίας. Καταχρηστικῶς δὲ, καὶ πατέρα τοῦτον καλοῦμεν, ὡς ποιητὴν καὶ κηδεμόνα καὶ διδάσκαλον ἡμῶν.

(1) ἀγέννητος γὰρ ὁ πατήρ. (2) γεννῆτός γὰρ ὁ υἱός.

Εἶδες τὴν σωφράτην καὶ θαυμασίαν πλοκήν τῶν ὑψηλῶν ἅμα καὶ ταπεινῶν ρημάτων· ὥστε καὶ τοῖς τότε γίνεσθαι τὸν λόγον εὐπαράδεκτον, καὶ τοὺς μετὰ τοῦτο μὴ βλάπτεσθαι. Εἰ γὰρ μὴ διὰ συγκατάθεσιν τὰ ταπεινὰ ἔλεγε, διὰ τί καὶ τὰ ὑψηλὰ προσέπλεκεν; Ὁ μὲν γὰρ ὀφείλων μέγαρα περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, ὅταν μικρὰ φλέγῃται, πρόφασιν ἔχει τὴν οἰκονομίαν· οἰκονομικῶς γὰρ τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ μικρὰ λέγειν ὀφείλων, τίνος ἔνεκεν μέγαρα φθέγγεται; τοῦτο γὰρ οὐκ ἐστὶν οἰκονομίας, ἀλλ' ἐσχάτης ἀλαζονείας. Εἰ δὲ καὶ ἐλάττων ἦν ὁ υἱός, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἄρειον ἐλήρου, διὰ τί τὴν ἴσιν τῷ πατρὶ τιμὴν ἀπήτει; καὶ οὐκ ἀπῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφόβει, λέγων·

23 Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν.

Ὁ μὴ τιμῶν, ὡς ἔλεγεν ἀνωτέρω, ἡγούν, καθὼς τὸν πατέρα. Τὸν πέμψαντα δὲ εἶπεν, οὐκ ἐλάττωσιν ἑαυτοῦ ἐμφαίνων, ἀλλὰ τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων ἐμφράττων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ συνεχῶς ἐπὶ τὸν πατέρα καταφεύγει, τιθεὶς μεταξὺ τὴν οἰκίαν εὐγένειαν. Εἴ τι γὰρ πάντα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν ἐλάλει, οὐκ ἂν παρεδέξαντο, νομίζοντες ἀντίθεον, ὅπου γε καὶ ἀπὸ βραχέων τοιούτων ρημάτων ἐδίωξαν αὐτόν, καὶ ἐλίθασαν· εἴτε πάντα συγκαταβατικῶς ἐφθέγγετο, ὑπορώμενος αὐτούς, πολλοὶ ἂν ἐβλάβησαν. Διόπερ, ὡς εἰρήκαμεν, ἀναμίγνυσι καὶ κινῶν τὴν διδασκαλίαν· πρὸς γὰρ τὸ εὐπαράδεκτον γενέσθαι αὐτὴν, οὐ τοσοῦτον τὰ ὑψηλὰ, ὅσον τὰ ταπεινὰ συνεβάλλετο. Λοιπὸν οὖν, ὅταν εὐρίσκωμεν ταπεινὰ φωνάς, οἰκονομικῶς αὐτὰς λογιζώμεθα, ἢ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ ταύτας προσάπτωμεν, ὥσπερ καὶ τὰς ὑψηλάς, τῇ θεότητι.

24 Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον·

Πάλιν οἰκονομικῶς φησιν. Οὐκ εἶπε γὰρ, Καὶ πιστεύων ἐμοί,

ἵνα μὴ δόξῃ κομπάζειν· ἀλλὰ, *τῷ πέμψαντι με*, ἵνα δόξῃ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ λέγειν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πέμψαντος αὐτόν, καὶ οὕτω πιστεῦσῃ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ὥς δι' αὐτοῦ τῷ πέμψαντι αὐτόν πιστεύοντες. Ὅρᾳς, πῶς τὸ ταπεινὰ λέγειν, λυσταλεῖ τοῖς ὑψηλοῖς.

24 Καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται,

Εἰς κατακρίσιν κολάσεως. Ὁ γὰρ πιστεύων τῷ λόγῳ αὐτοῦ, πάντως καὶ τηρεῖ αὐτόν. Λοιπὸν οὖν, ὁ μὴ τηρῶν αὐτόν, οὐ πιστεύει αὐτῷ. Φρίξωμεν οἱ μὴ φυλάσσοντες τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ· μετὰ τῶν ἀπίστων γὰρ τετάγμεθα. Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τὸ, *Ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, οὐ κρίνεται* (α).

24 Ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

Θάνατον, οὐ τὸν ἐνταυθά φησιν, ἀλλὰ τὸν ἐκεῖ, τουτέστι τὴν κόλασιν· ὥσπερ καὶ ζωὴν, τὴν ἀπόλαυσιν τὴν ἐκεῖ. Μεταβάς γὰρ ἀπὸ τῆς ἀπιστίας εἰς τὴν πίστιν, μεταβέβηκε λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως τῶν ἀπίστων ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πιστῶν.

25 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.

Εἰπὼν ἀνωτέρω, ὅτι *Ὡςπερ ὁ πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ*, οὕτω καὶ ὁ υἱός, ὅς ἐθέλει, ζωοποιεῖ (β). ἵνα μὴ δόξῃ κομπάζειν, ἐπαγγέλλεται νῦν, οὐκ εἰς μακρὰν ζωοποιῆσαι νεκροὺς, καὶ τὸν λόγον ἔργῳ πιστώσασθαι. Καὶ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος δὲ ὁμοίως εἰρηκώς, *Ὅτι ἔρχεται ὥρα, προσέθηκεν, ὅτι Καὶ νῦν ἐστίν* (γ), καὶ εἰρήκαμεν ἐκεῖ τὴν αἰτίαν. Οἱ νεκροὶ δὲ ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, πῶς; Ἄμα τῷ θελήσει αὐτόν, τῆς ἐκάστου ψυχῆς ἐπιστραφείσης εἰς τὸ ἴδιον.

(α) Ἰωαν. Γ', 18.

(β) Ἰωαν. Ε', 21.

(γ) Ἰωαν. Δ', 23.

σῶμα· καὶ οἱ ἀκούσαντες νεκροὶ, ζήσονται πάλιν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴν. Ὑψηλὰ οὖν εἰρηκώς ἐνταυθα, τῷ καλέσαι ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, πάλιν ἐπισκιάζει τὸν λόγον, προσπλέκων ταπεινά.

26 Ὡςπερ γὰρ ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ.

Το, ἔδωκε, ταπεινὸν καὶ οἰκονομικόν· *Ἐχει δὲ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ*, ἀντὶ τοῦ, πηγάζει.

27 Καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν,

Κρίσιν, τὴν τῶν βεβιωμένων ἐκκρίσιν. Συνεχῶς δὲ στρέφει τὴν κρίσιν, ἐπὶ πλείον ἐκροθῶν αὐτοῦ, ἵνα κατὰ μικρὸν περὶ θόμενοι, τοῦτον εἶναι κρίτην, προσδράμωσιν αὐτῷ, κατασκευάζοντες ἐνταυθεν ἡμέραν ἑαυτοῖς τὸν δικαστήν.

27 Ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. Μὴ θαυμάζετε τοῦτο·

Διότι (1) δὲ ἀνθρωπός ἐστιν, ὁ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων λαβὼν, καὶ τὰ προφῶρθέντα διδάξας περὶ ἑαυτοῦ, τὰ μεγάλα, καὶ μὴ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἄγγελον, καὶ μόνου ὄντα θεοῦ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο. Προεῖρηται γὰρ, ὅτι καὶ υἱὸς θεοῦ ἐστί, καὶ λοιπὸν οὐ χρὴ σκανδαλίζεσθαι. Ἄ γὰρ φορτικὰ φαίνεται, διὰ τὸ ταπεινὸν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, ταῦτα φορητὰ φανέσθω, διὰ τὸ ὕψος τῆς θείας. Εἴτε προστίθῃσι περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἑτέραν φοβεράν καὶ ἄρρητον δύναμιν.

28 Ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις

29 οἱ ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ· καὶ ἐκπορεύσονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

Ὡραν μὲν λέγει, τὸν καιρὸν τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, τὸν τῆς παγκοσμίου κρίσεως· ἐν τοῖς μνημείοις δέ, φησι, τοὺς νε-

(1) Ὁ Εὐθύμιος ἀναγινώσκει καὶ ἐρμηνεύει, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο. Ἀκολουθεῖ ἄρα κατὰ τὴν στίξιν τὸν Χρυσόστομον, κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως διχλεγόμενον. Ἰδ. Τομ. Η. Σελ. 230. Α. Παρθ. καὶ Θεοφυλ. Σελ. 632. Α.

κρούς, οὗς ὁμοῦ πάντας ἀθρόον καὶ ἀρρότῳ δυνάμει συμπήξει, καὶ ψυχώσει, καὶ ἐξαναστήσει ἡ φωνὴ αὐτοῦ, ἥτοι, τὸ κέλευσμα τὸ διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου τηλικαῦτα φωνοῦμενον· *Ἐν κελεύσματι γάρ, φησιν, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ (α).*

Καὶ μὴν οὐ πάντες ἐν τοῖς μνημείοις εἰσὶν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς μνημείοις ἐδήλωσε καὶ τοὺς οὐκ ἐν τοῖς μνημείοις, ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ταφέντων, καὶ τοὺς μὴ κατὰ φύσιν ταφέντας. Ἐκ τῶν μνημείων δὲ πορεύονται, οἱ μὲν, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου· οἱ δὲ, εἰς ἀνάστασιν κατακρίσεως· οἱ μὲν, εἰς τὸ ἀπολαύειν αἰεὶ· οἱ δὲ, εἰς τὸ κολάζεσθαι αἰεὶ. Ἀλλαχοῦ δὲ ἔλεγε· *Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι, εἰς ζωὴν αἰώνιον (β).*

30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω·

Ὡς περ ἄνωτέρω περὶ τοῦ ἐργάζεσθαι ἔλεγεν· Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα (γ)· οὕτω καὶ νῦν περὶ τοῦ κρίνειν φησὶν· Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, τουτέστιν, οὐ κρίνω ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ καθὼς ἀκούω παρὰ τοῦ πατρὸς, ἥγουν, ὡς ὁ πατήρ, ὅπερ ὑποδηλοῖ τὸ πρὸς τὸν πατέρα ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον. Ὡς περ γὰρ ἄνω τὸ, *βλέπειν*· οὕτω κἀνταῦθα τὸ, *ἀκούειν*, νοητέον· οἰκονομικῶς μὲν, θεοπροπῶς δέ. Οὐ γὰρ δεῖται τοῦ ἀκούειν· ἀνενδεὴς γὰρ ὁ θεός.

30 Καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός.

Κρίνω δίκαιά, φησι· διότι οὐ κρίνω κατὰ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν· οὐδὲ γὰρ ἔχω θέλημα ἴδιον· ἀλλὰ κατὰ τὸ τοῦ πατρὸς· τοῦτο γὰρ καὶ ἐμὸν· ἐν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα πατρός καὶ υἱοῦ.

(α) Α' Θεσσαλ. Δ', 16. (β) Ματθ. ΚΕ', 46. (γ) Ιωαν. Ε', 19.

Καὶ λοιπὸν, εἰ ὁ πατήρ κριτὴς δίκαιος, καὶ ὁ υἱὸς ἄρα κριτὴς δίκαιος.

Χρὴ τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων συγκαταβατικῶν τε καὶ οἰκονομικῶν δημάτων, μὴ πρὸς αὐτὰ βλέπειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐβλήθησαν. Αἰτία γὰρ ἐπὶ τούτων, ἡ ἀσθένεια τῆς διανοίας τῶν ἀνοηόντων, καὶ τὸ μὴ δοκεῖν αὐτὸν ἀντίθεον, ὡς διακρίτως εἰρήκαμεν.

31 Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

Χρὴ τοὺς τῆς ἱερᾶς Γραφᾶς ἀκριβοσκοποῦντας, τὸν τε σκοπὸν τοῦ λέγοντος, καὶ τὴν ἔξιν τοῦ ἀκούοντος ἐξετάζειν, καὶ καιροῖς καὶ τόποις ἔστιν ὅτε προσέχειν, καὶ τὰ ἰδιώματα παρατηρεῖν, καὶ μὴ ἀπλῶς καὶ καθ' ἓνα τρόπον ἐπιέναι πάντα, εἰ βούλονται τὰ γνήσια νοήματα καταλαμβάνειν, καὶ μὴ ψιλοῖς τοῖς ῥήμασιν ἐναπομένειν, καὶ πλανᾶσθαι κατὰ τοὺς αἰρετικούς. Αὐτίκα γὰρ τὸ προκείμενον χωρίον ἔχει μὲν πολὺν θησαυρὸν, ἔχει δὲ τοῦτον πολλῇ κατακεχωσμένον ἀσφαλίᾳ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν εὐθέως θεωρηθῇ, ἀκούων τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· *Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής· Καὶ γὰρ αὐτὸς ἔλεγεν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια (α)*· καὶ ἐὰν ἡ ἀλήθεια οὐκ ἀληθὴς, τίς ἀληθεύσει; Ἐὰν, ἡ περὶ ἐαυτοῦ μαρτυρήσῃ, οὐκ εἰσιν ἀληθεῖς, πάντως οἴχεται ἡμῖν τὸ κεφάλαιον τοῦ κηρύγματος. Ἐὰν γὰρ ἐξώμεν τᾶλλα, μυρία ὄντα, καὶ συνεκτικὰ τῆς πίστεως, ποῦ θέσομεν, ἡ πρὸ βραχέος ἐμαρτύρησε περὶ ἐαυτοῦ· ὅτι υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἴσος αὐτῷ κατὰ φύσιν καὶ δύναιμι καὶ θέλησιν, ὅτι δημιουργός, ὅτι ζωοποιός, ὅτι κριτής, καὶ ὅσα τοιαῦτα;

Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι, ἐπειδὴ τοιαῦτα περὶ ἐαυτοῦ μαρτυρήσας, ἔγνω τοὺς Ἰουδαίους ἐνθυμουμένους ἀντιθεῖναι καὶ εἰπεῖν· ὅτι Ἐὰν σὺ μαρτυρῇς περὶ σεαυτοῦ, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν

(α) Ιωαν. ΙΔ'. 6.

ἀληθής (1)· οὐδεὶς γάρ, ἑαυτῷ μαρτυρῶν, ἀξιόπιστος ἐν ἀνθρώποις, δι' ὑποψίαν φιλαυτίας· προέλαβε, καὶ εἶπεν, ὃ ἐμελλον εἰπεῖν ἐκεῖνοι, λέγων· Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής, ὡς ὑμῖν δοκεῖ. Καὶ λοιπὸν παράγει μάρτυρας, συγκαταβαίνων ἀνταῦθα τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν, καὶ ἐκ περιουσίας ἐπιστομίζων αὐτούς.

Ὅστε τὸ, Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής, οὐχ ὡς ἀποφαινόμενος εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἐκείνων τοῦτο εἰπεῖν ἐνθυμούμενων. Ὅτι δὲ ἀληθῆ ταῦτα, δῆλον ἐντεῦθεν. Ἐπεὶ γὰρ προῖων ἐλάλησε λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἐξῆς· εἰπόντων τῶν Φαρισαίων, Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής, ἀντεῖπε, Καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου (α). Πρόδῃλον οὖν, ὅτι ἐκεῖνο μὲν τῆς ἐκείνων ἀντιθέσεως ἦν· τοῦτο δέ, τῆς τούτου γνώμης. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὥντο, μὴ ἀξιόπιστον αὐτὸν εἶναι περὶ ἑαυτοῦ μαρτυροῦντα, ὡς ἀνθρώπον· οὗτος δὲ τούναντίον ἔλεγεν ἀξιόπιστον ἑαυτὸν, ὡς θεόν. Πρῶτον μὲν οὖν κατέλυσε τὴν μελετωμένην ἀντίθεσιν αὐτῶν, εἰπὼν, ὅπερ εἶπεν ἐνεθυμούντο, καὶ δείξας, ὅτι γινώσκει τὰς διανοίας αὐτῶν· εἶτα καὶ μάρτυρας παράγει σαφεῖς καὶ ἀναντιρρήτους τρεῖς, τὸν Ἰωάννην, τὰ οἰκεῖα ἔργα, καὶ τὸν πατέρα. Πρώτην δὲ τίθησι τὴν ἐλάττω μαρτυρίαν, τὴν Ἰωάννου.

32 Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ· καὶ οἶδα, ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία, ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.

Οἶδα τοῦτόν, φησιν· διότι παρὰ πάντων ἔχει τὸ ἀξιόπιστον, ὡς προφῆτης θεοῦ, καὶ ὑπὸ θεοῦ ἐνηχοῦμενος, ᾧ φθέγγεται. Εἶτα, ἵνα μὴ ἀντιθήσῃ τίς· τί οὖν, εἰ πρὸς χάριν μεμαρτύρηκε; προαναιρεῖ καὶ ταύτην τὴν ἀντίθεσιν, λέγων·

(1) Καὶ τοῦτο ἀντίθεσιν τῶν ἐκείνων εἰς αὐτόν. Ἰδ. Ἰωαν. Η', 13.

(α) Ἰωαν. Η', 12. 13. 14.

33 Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ.

Ἐν προσιμίαις, μετὰ τὴν θεολογίαν, φησὶν ὁ εὐαγγελιστής· Ὅτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευῖτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; καὶ τὰ ἐξῆς (α)· τότε οὖν ἐμαρτύρησε περὶ τοῦ Χριστοῦ πολλὰ καὶ μεγάλα. Διὰ τοῦτο λέγει νῦν· Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην ἐρωτῶντες· οὐκ ἂν δὲ ἀπεστείλατε, εἰ μὴ ἀξιόπιστον αὐτὸν ἐγινώσκετε. Δοιπὸν οὖν οὐ δύνασθε παραγράψασθαι τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ.

34 Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω·

Τουτέστιν, οὐκ ἀνθρωπίνης μαρτυρίας δέομαι, θεὸς ὢν. Καὶ πῶς τὸν Ἰωάννην μάρτυρα παράγει; ἀνθρώπον ὄντα; Πρῶτα μὲν, διότι ἡ μαρτυρία αὐτοῦ, οὐκ ἦν αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ· εἶπε γάρ, ὅτι Ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνος μοι εἶπεν (β). Ἐπειτα δὲ τίθησι καὶ ἄλλην αἰτίαν. Ὅρα γάρ·

34 Ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

Οὐκ ἀνθρωπίνης μαρτυρίας δέομαί, φησιν, ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου λέγω οἰκονομικῶς, ἵνα τῷ καὶ ὄντι καὶ δοκοῦντι ὑμῖν ἀξιωπίστῳ πειθόμενοι, σωθῆτε.

35 Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καϊόμενος καὶ φαίνων·

Ὁ λύχνος, ὁ ἀνακαϊόμενος τῷ πυρὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος, καὶ φαίνων τοῖς ἐν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας. Λύχνον δὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν, ὡς ἀμαυρωθέντα τῷ ὑπερβάλλοντι φωτὶ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Ἐφη γάρ αὐτὸς περὶ τοῦ Χριστοῦ· ὅτι Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι (γ).

Καὶ ἐτέρως δὲ λύχνον αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς μὴ οἰκοθὲν ἔχοντα τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἐκ τῆς χάριτος τοῦ

(α) Ἰωάν. Α', 19.

(β) Ἰωαν. Α', 33.

(γ) Ἰωαν. Γ', 30.

ἀγίου Πνεύματος. Οἶμαι δὲ, περὶ τούτου προεῖπε διὰ τοῦ Λαζάρου ὁ Θεός· *Ἠτοίμασα λόγον τῷ Χριστῷ μου* (α).

35 Ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.

Ἡ ἀγάπεται τούτων, ὡς μὴ μέχρι τέλους τηρησάντων αὐτῷ τὴν σπουδὴν. Ἠθελήσατε γάρ, φησιν, ἀγαλλιασθῆναι πρὸς καιρὸν τινα ἐν τῷ φωτὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὅτε πανταχόθεν πάντες πρὸς αὐτὸν συνετρέχετε· εἴτα ἐψυχράνθητε, εἰ καὶ μέχρι νῦν θαυμάζετε τοῦτον· εἰ γὰρ μὴ ἐψυχράνθητε, πάντως ἂν ἐπιστεύσατε τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ. Ἐλέγχεσθε οὖν, τὸν αὐτὸν καὶ ἀξιοπίστον ὁμολογοῦντες, καὶ μὴ πιστεύοντες τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ.

36 Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν· μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα, ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε.

Τὴν μὲν γὰρ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρίαν ἡδυνάτο τις διαβαλεῖν, ὡς πρὸς χάριν γεγεννημένην, καίτοι οὐδὲ τοῦτο ἐξῆν εἰπεῖν κατ' ἀνδρὸς μετὰ πάσης ἀκριθείας φιλοσοφοῦντος, καὶ σφόδρα θαυματούμεντος αὐτοῖς· τὰ δὲ ἔργα, πάσης ὑποψίας ἀπηλλοτριμένα, πᾶν ἐμφράττει στόμα φιλόνοιον, ἤγουν (1), ἡ τοῦ παραλύτου σύσφιγξις, καὶ τὰ λοιπὰ θαύματα παρ' αὐτοῖς ὄντων δὴ τῶν θεραπευθέντων, καὶ πληροφορούντων αὐτούς. *Αὐτὰ, φησι, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκεν.*

Οὐκ εἶπε δὲ, Μαρτυρεῖ, ὅτι ἰσός εἰμι τῷ πατρὶ, ἀλλ' ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε· καίτοι καὶ τοῦτο κάκεινο ἐμαρτύρουν. Ὡμως, εἰ καὶ μείζον ἦν τὸ πιστευθῆναι, ὅτι ἰσός ἐστι τῷ πατρὶ, ἀλλά γε τὸ ἥττον τέθεικεν, ὡς μάλιστα τηνικαῦτα σπουδαζόμενον. Ἐξούλετο γὰρ πρῶτον πιστευθῆναι, ὅτι ὁ θεὸς ἀπέ-

(α) *Παλμ. ΡΑ 17.* (1) Προτιμότερον τὸ οἶον, ἀντὶ τοῦ, ἡ γου.

στείλεν αὐτόν· τούτου γὰρ πιστευθέντος καὶ τὸ ἄλλο ῥᾶδιον ἦν.

Ἀλλὰ πῶς τὰ ἔργα ἐμαρτύρουν, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἀπέσταλκεν, ὡς μόντος ἔργα θείας δυνάμεως· τοιαῦτα γὰρ ἀντίθεος ποιεῖν οὐκ ἡδύνατο. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς θαύμασιν ἀντειπεῖν ἀνασχύντως ἐτόλμησαν, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐπιδόκηται, λέγοντες· *Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβοῦλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων* (α). ἀλλ' οὖν ταχέως ἐπιστομίσθησαν ἐκεῖ, καὶ μάτην φλυαροῦντες ἠλέγχθησαν.

37 Καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ.

Ποῦ μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ, δηλώσει προῖων, ὅτι ἐν ταῖς Γραφαῖς. Καὶ μὴν καὶ βαπτιζομένου μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ, λέγων· *Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα* (6)· καὶ αὐθις μεταμορφουμένου. Ἀλλὰ βαπτιζομένου μὲν, εἰ καὶ ἤκουσαν, ἀμφέβαλλον· μεταμορφουμένου δὲ, οὐδὲ ἤκουσαν αὐτοί. Αἰε τοῦτο τὰς τοιαύτας μαρτυρίας παραδραμῶν, πρὸς τὰς Γραφὰς αὐτοῦς παραπέμπει, τὰς ἐν χερσὶν οὖσας αἰε, καὶ ἀναντιρρήτους. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ποιεῖ προῖων· νῦν δὲ, ἵνα μὴ ἀπαιτήσωσιν αὐτὸν αὐτόφωνον καὶ αὐτοπρόσωπον μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ, λέγοντες· ὅτι Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόαμεν πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκαμεν· συνομολογεῖ μὲν, ὃ ἐμελλον λέγειν· διὰ δὲ τοῦ συνομολογεῖν, εἰς φιλόσοφον αὐτοῦς ἀνάγει δόγμα, διδοὺς νοεῖν, ὅτι οὔτε φωνὴν περὶ θεόν, οὔτε εἶδος· ταῦτα μὲν γὰρ σωμάτων εἰσὶν· ὁ δὲ θεός, ἀσώματος φύσις, μᾶλλον δὲ, ὑπερασώματος καὶ ὑπερφύσις.

37 Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε.

Καὶ μὴν πολλοὶ πολλὰκις καὶ φωνὴν αὐτοῦ ἤκουσαν, καὶ εἶδος αὐτοῦ ἐωράκασιν, ὡς ἐν ταῖς Γραφαῖς περὶ διαφορῶν δια-

(α) Ματθ. 18, 24.

(6) Ματθ. 17, 17.

φύσιν ἰσχύονται. Ἀλλὰ φωνὴν καὶ εἶδος, οὐ κατὰ φύσιν θεοῦ, καθ' ὁμοίωσιν δὲ ἀνθρώπου.

38 Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν·

Καὶ τί λέγω, φησί, περὶ φωνῆς αὐτοφώνου καὶ εἶδους αὐτοπροσώπου; ἀλλ' οὐδὲ τὸν λόγον αὐτοῦ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν λαληθέντα, εἰ καὶ οἴεσθε, τοῦτον ἔχειν μένοντα ἐν ὑμῖν, καὶ ἐπὶ τούτῳ σεμνύνεσθε. Εἴτα κατασκευάζει, ὃ εἴρηκεν, ἀποδεικνύων αὐτό.

38 Ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.

Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν διὰ νόμου καὶ προφητῶν δοθεὶς λόγος βοᾷ, ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ ὑμῶν, καὶ ὅτι χρὴ ὑμᾶς τούτῳ πιστεῦειν· ὑμεῖς δὲ, ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ οὐ πιστεύετε· πάντως οὐ προσέχετε τῷ δηλωθέντι λόγῳ αὐτοῦ· μὴ προσέχοντες δὲ αὐτῷ, οὐκ ἔχετε αὐτόν, ἤγουν, τὴν χάριν αὐτοῦ· ἀπέπτῃ γὰρ ἅψ' ὑμῶν. Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ὅτι καὶ εἰ μὴ φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόαμεν, πῶς ἐμαρτύρησέ σοι; φησὶν·

39 Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς,

Τὰς νομικὰς καὶ προφητικὰς· ἐκείθεν γὰρ ἡ παρὰ τοῦ πατρὸς μαρτυρία. Ὅρα δὲ, πῶς οὐκ εἶπεν, Ἀναγινώσκετε, ἀλλ' Ἐρευνᾶτε· ἀνεγίνωσκον μὲν γὰρ, οὐκ ἠρεύνοι δέ· διὰ τοῦτο καλεῖται ἐρευνᾶν. Ἐπεὶ γὰρ συνεσχίαστο τὰ περὶ αὐτοῦ (1) γεγραμμένα, συμφερόντως καὶ οἰκονομικῶς, διὰ τὴν τῶν προγόνων αὐτῶν ἀσθενείαν, ἵνα μὴ ἐκπέσωσιν εἰς πολυθείαν, ἐπιτάττει νῦν διορύττειν, ἵνα τὰ ἐν τῷ θάθει κείμενα, καθάπερ τις θησαυρὸς (2), δυνηθῶσιν εὑρεῖν.

39 Ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν·

Δοκεῖτε μὲν ἔχειν, οὐκ ἔχετε δέ· διότι ἐπιπολαιῶς ταῦτα ἀναγινώσκοντες, οὐχ εὐρίσκετε ταύτην, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς,

(1) ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις. (2) ἴσως, — τινὰ θησαυρόν.

ἡ πηγὴ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐπεὶ οὖν δοκεῖτε μὲν ἀπὸ τῶν Γραφῶν ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, οὐκ ἔχετε δέ, διὰ τὴν ῥηθείαν αἰτίαν, λοιπὸν ἐρευνᾶτε ταύτας εἰς βάθος, ἵνα εὐρόντες ἔχητε.

39 Καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ·

Αἱ μαρτυρεῖσαι, φησι, περὶ ἐμοῦ, προσώπῳ τοῦ πατρὸς, οἷα παρὰ τοῦ πατρὸς ἐμπνευσθεῖσαι ἀπορήτως τοῖς γεγραμμένοις αὐτάς. Περιττὸν δὲ ἐνταῦθα τὸ, Καὶ, καθ' ἑβραϊκὴν ἰδίωμα.

40 Καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν ἔχητε.

Ζωὴν αἰώνιον δηλοῦσι. Εἴτα, ἵνα μὴ υπολάβωσιν, ὅτι φιλοδοξῶν λέγει τὰ τοιαῦτα, φησιν·

41 Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω·

Οὐ φιλῶ, εἰς μὴ χρηζῶν αὐτῆς· οὐδὲ γὰρ ὁ ἥλιος δαίεται λυχνίου φωτός. Καὶ τίνος ἕνεκεν τὰ τοιαῦτα ἔλεγεν; Ἵνα παντοιοτρόπως ἐπισπᾶσθαι αὐτοὺς εἰς πίστιν, δι' ἧς ἔμελλον ἔχειν ζωὴν αἰώνιον.

42 Ἀλλ' ἔγνων αὐμὰς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.

Ἵμεῖς μὲν, φησιν, ὡς δῆθεν ἀγαπῶντες τὸν θεόν, ἀποθεῖσθε με, ὅτι ποιῶ ἐμμαντὸν ἔσον τῷ θεῷ· ἐλέγχεσθε δὲ ψευδόμενοι· ἔγνων γὰρ ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἀγαπᾶτε τὸν θεόν· πῶς; Ὅτι περὶ οὗ ἐκεῖνος μαρτυρεῖ, καὶ διὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν Γραφῶν, τοῦτον ὑμεῖς οὐ προσέεσθε. Ὡς περ οὖν πρότερον, νομίζοντες εἶναί με ἀντίθεον, ἠλαύνετε· οὕτω νῦν, ὑπὸ τῶν εἰρημένων μαρτυριῶν ἀποδειχθείσης τῆς ἀληθείας, ὀφείλετε προσδραμεῖν. Ἀλλὰ μάτην κομπάζετε δι' ἀγάπην τοῦ θεοῦ ἀποστρέφεσθαι με! Διὰ βασικανίαν γὰρ τοῦτο ποιοῦντες, συσκιάζειν ταύτην ἐπιχειρεῖτε.

43 Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με·

Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ἤγουν, ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ

πατρός μου, ὡς αὐτός τε μαρτυρεῖ, καὶ ὁμολογῶ, καὶ οὐ
δέχεσθαι με·

43 Ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον
λήψεσθε.

Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου τοῦτο φησιν, ὅς ἐλεύσεται ἐν τῷ ὀνό-
ματι τῷ ἰδίῳ, τουτέστιν, ὥς ἑαυτοῦ, ὡς δὴθεν αὐτός ὢν ὁ
ἐπὶ πάντων θεός. Καθάπτεται οὖν τῆς ἀναισχυρίας τῶν Ἰου-
δαίων, ὡς αὐτὸν μὲν, τὸν λέγοντα εἰδέναι τὸν θεόν, καὶ ὁμο-
λογοῦντα, ἀπεστέλλει παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐλεγχόμενον ἀντί-
θεον, ἀποσεισμένον· τὸν δὲ φάσκοντα, μὴ εἰδέναι ἐκεῖνον, καὶ
κομπάζοντα ὥς ἑαυτοῦ ἦκειν, καὶ προδηλότατα διακρινωσά-
μενον ἀντίθεον, προσεμένον.

Εἴτα τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, ὅτι διὰ
φιλοδοξίαν οὐ πιστεύουσι. Μὴ θέλοντες γὰρ προτιμηθῆναι αὐ-
τῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους τὸν Χριστὸν, ἐκώφεον, καὶ ἔμυν ἐθε-
λουσίως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πάντα ἐποιοῦν, ὑπὲρ τοῦ μὴ
ἐκπεσεῖν τῆς δόξης, ἣν εἶχον παρὰ τοῦ πλήθους.

44 Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλή-
λων λαμβάνοντες,

Ἐμποδίζει γὰρ αὕτη.

44 Καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε·

Ἦν μόνην ἔδει ζητεῖν, τῆς παρὰ ἀνθρώπων καταφρονοῦντας,
εἰ καὶ ὑμεῖς τούναντίον ποιεῖτε. Πανταχόθεν τοίνυν ἐπιστομί-
σας αὐτοὺς, καὶ ἀποδείξας πάσης συγγνώμης ἀναξίους, λοιπὸν
ἐρίστησιν αὐτοῖς κατήγορον αὐτὸν τὸν Μωϋσεῖα, τὸν νομοθέ-
την αὐτῶν.

45 Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν
πατέρα·

Κατ' ἐρώτησιν ἡθικὴν ὁ λόγος, ὅτι εἰ καὶ ἔδει με τοῦτο ποιῆ-
σαι, ἀλλ' οὐ ποιήσω, ἀνεξίκακος ὢν.

45 Ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, Μωσῆς,

Ὁς ἀπιστούντων, οἷς περὶ ἐμοῦ ἔγραψα, καὶ οὕτως ἀπειθούν-
των αὐτῷ.

45 Εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίζατε.

Ὁς εἰς δημαγωγὸν, καὶ προστάτην, καὶ μεσίτην τὰ πρὸς θεόν.
Ὡς περ δὲ περὶ τῶν Γραφῶν ἔλεγε· Δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζῶν αἰώ-
νιον ἔχειν· οὕτω καὶ περὶ Μωϋσεως φησὶν· Εἰς ὃν ἠλπίζατε·
ἀπὸ τῶν αἰκίων χειρούμενος αὐτούς.

46 Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ὃν ἐμοί· περὶ
γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

Εἰ πιστὸν ἐκεῖνον ἐνομίζετε, ἐπιστεύετε ὃν ἐμοί· ἐνετεύλατο
γὰρ ὑμῖν ἐμοῦ ἀκούειν.

47 Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς
τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;

Εἰ ταῖς ἐκείνου συγγραφαῖς ἀπιστεῖτε, ὃν διαφερόντως τι-
μῇ καὶ εὐφραμῇ κομπάζετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύ-
σετε, ὃν διαφερόντως ἀτιμάζετε καὶ ἐλασσημαῖτε; Ὡς περ οὖν
πρότερον ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου, δοκοῦντας αὐτὸν θαυμάζειν, ἤλεγξε
καταφρονοῦντας· οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ Μωϋσεως, δοκοῦντας
αὐτῷ πιστεύειν, ἐδειξεν ἀπιστοῦντας· καὶ αἰεὶ εὐμνηστῶς εἰς
τὴν κεφαλὴν αὐτῶν περιτρέπει πάντα τὰ δοκοῦντα ὑπὲρ αὐ-
τῶν. Τίς οὖν παράνομος; ὁ συνήγορον ἔχων τὸν νομοθέτην, ἢ
οἱ κατήγορον αὐτὸν ἔχοντες.

ΚΕΦ. VI, I Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν
τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, τῆς Τιβεριάδος.

Τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, ἥτοι, τῆς Τιβεριάδος. Θάλατ-
σαν γὰρ τῆς Γαλιλαίας, τὴν Τιβεριάδα λίμνην φησὶν, ὡς ἐν τῷ
κατὰ Ματθαῖον δεδηλωται. Ἀπῆλθε δὲ ἐκεῖ, ὑπεξιστάμενος
τῷ θυμῷ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῶν εἰρημένων λόγων
ἀναφθέντι.

2 Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων αὐτοῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

Διὰ τί οὕτως ἀπαγγέλλει κατ' εἶδος τὰ σημεῖα; Ἀνάτι ὁ εὐαγγελιστὴς οὗτος περὶ τὰς διδασκαλίας, καὶ δημηγορίας, καὶ τὰ δόγματα μᾶλλον καταγίνεται. Διὰ τὰ σημεῖα δὲ, καὶ οὐ διὰ τὰς διδασκαλίας, ὁ ὄχλος οὗτος ἠκολούθει, παρύτερον διακείμενος· ὁ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ἐξῆς πλήσσειτο ἐπὶ τῇ διδασκῇ τοῦ Σωτῆρος (α).

3 Ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, παιδεύων ἡμᾶς διαναπαύεσθαι ἀπὸ τῶν θορύβων καὶ τῆς ἐν μέσῳ ταραχῆς. Ἐπιτήθειον γὰρ πρὸς φιλοσοφίαν ἢ ἐρημίαν.

Πολλάκις δὲ καὶ μόνος αὐτὸς τὸ ὄρος καταλαμβάνει, καὶ διανυκτερεύει, καὶ εὐχεται, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι δεῖ τὸν μάλιστα θεῷ προσιόντα, πάσης ἀπηλλάχθαι ταραχῆς, καὶ τόπον ἐπιζητεῖν καθαρὸν θορύβου καὶ ταραχῆς.

4 Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ πῶς οὐκ ἀναβαίνει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἑορτήν, ἀλλὰ πάντων ἐπειγόμενων εἰς τὰ ἱεροσόλυμα, αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὴν Γαλιλαίαν; καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητάς ἐπαγόμενος; Διότι ἡρέμα λοιπὸν ὑπεξέλυε τὸν τυπικὸν νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τοῦ φθόνου τῶν Ἰουδαίων. Καὶ γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν ἔμελλε παυθῆναι τὸ τυπικὸν πάσχα, παραδιδόμενον λοιπὸν τοῦ ἀληθινοῦ.

(α) Ματθ. 2', 28. ΚΒ', 33.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων.

5 Ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ θεασάμενος, ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον· Πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;

Εἰρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν (α).

6 (Τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει, τί ἔμελλε ποιεῖν.)

Εκεῖ καὶ περὶ τούτου διασαφίζεται. Τὸ δὲ, πειράζων αὐτόν, ἀνθρωποπρεπῶς μὲν νοεῖται, κατὰ τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσιν ἐξήγησιν· θεοπρεπῶς δὲ, ἀντὶ τοῦ εἰς ἀπορίαν ἐμβύλλων αὐτόν, ἵνα τὴν ἀπορίαν ὁμολογήσας, ἀκριδέστερον καταμάρτη τοῦ μέλλοντος γενέσθαι θαύματος τὸ μέγεθος· εἰ γὰρ ἀπλῶς ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐφάνη τηλικούτων. ὡς θεὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἔμελλεν ὁ Φίλιππος ἀποκριθῆναι.

Φασι δὲ τινες, ὅτι λέγεται ὁ θεὸς πειράζειν τινὰ κατὰ δύο τρόπους, ἢ ἵνα ἐλέγξῃ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ, ὥσπερ νῦν ἐπὶ τοῦ Φιλιππου, ἢ ἵνα δεῖξῃ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ, ὥσπερ πάλαι ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι Καὶ ἐπείραζεν ὁ θεὸς τὸν Ἀβραάμ (β), ὅτε δηλαδὴ ἀνενεγατεῖν αὐτῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς ὁλοκάρπωσιν ἐνετέλλετο.

7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος· Διακοσίων δηναρίων

(α) Ματθ. 14', 16. (β) Γεν. ΚΒ', 1.

ἄρτοι οὐκ ἄρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν
βραχύ τι λάβῃ.

Οὐα τὴν ἀσθένειαν τῆς διανοίας τοῦ Φιλίππου, μὴ δυναθέντος
ἐννοῆσαι τὴν δύναμιν τῆς θεότητος αὐτοῦ.

8 Λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας,
9 ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· Ἔστι παιδάριον ἐν
ᾧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια·
ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσούτους;

Εν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ματθαίου καὶ περὶ τούτου
διετίληπται. Ὑψηλοτέραν μὲν οὖν ἔσχε διάνοιαν ὁ Ἀνδρέας
παρὰ τὸν Φίλιππον· οὐκ ἔφθασε δὲ πρὸς τὸ τέλειον· ἐνόμισε
γάρ, ὅτι ἀπὸ μὲν ἐλαττόνων ἐλάττονα ποιήσει· ἀπὸ δὲ πλειό-
νων, πλείονα. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν· Ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς
τοσούτους;

10 Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀνα-
πεσεῖν. Ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. Ἀνέ-
πεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὥσει πεντα-
κισχίλιοι.

Εν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ πλατύτερον περὶ τούτων εἴρηται.
Οὐκ ἐθροβήθησαν δὲ οἱ μαθηταί, ἀλλ' αὐτίκα γνόντες, ὅτι
θαυματουργῆσαι μέλλει, ἀδιστακτικῶς ὑπήκουσαν.

11 Ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστή-
σας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνα-
κειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων, ὅσον ἤθελον.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

12 Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

13 Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ
τι ἀπόληται. Συνήγαγον οὖν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα
χοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κρι-
θίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Ἐκέλευσε δὲ συναγαγεῖν τὰ περισ-

εῦσαντα, οὐκ ἐπιδείξας ἔνεκεν, ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία
τις τὸ γινόμενον. Ἐξ ὑποκειμένων δὲ ὕλης ἐπλήθυνε καὶ τοὺς
ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, δι' αὐτὸ τε τοῦτο, καὶ ἵνα ἐμ-
φραγῇ τὰ στόματα τῶν Μαρκιωνιστῶν, αἵτινες διαβόλλουσι τὴν
κτίσιν, ληροῦντες, ὅτι οὐκ ἔστιν αὕτη ποίημα τοῦ θεοῦ.

14 Οἱ οὖν ἄνθρωποι, ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰη-
σοῦς, ἔλεγον· Ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης,
ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ προδῆλος γαστριμαργίας! Μυρία μὲν πρότερον θαυμαστό-
τερα τούτου θαυμάζοντες, οὐδὲν τοιοῦτον ὡμολόγησαν· ὅτε δὲ
ἐνεπλήσθησαν, τότε τοῦτον εἶναι τὸν προφήτην ἔλεγον, τὸν
προσδοκώμενον αὐτοῖς ἀπὸ τῆς Μωυσέως ἐπαγγελίας.

15 Ἰησοῦς οὖν γινούς, ὅτι μέλλουσιν ἐρχεσθαι, καὶ
ἀρπάξειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνε-
χώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

Βασιλεῦ! Πόση τῆς γαστριμαργίας ἡ τυραννίς! Πόση τῆς γνώμης
τούτων ἡ εὐκολία! Τῆς γαστρὸς γὰρ ἐμπλησθεῖσθε, πάντα τῇ
αὐτοῖς, καὶ προφήτης, καὶ βασιλείας ἄξιος. Ὁ δὲ Χριστὸς φεύ-
γει, παιδεύων φεύγειν τὰ ἀνθρώπινα ἀξιώματα, καὶ τὰς
γῆνους τιμὰς, καὶ κατατρoneῖν τῶν ἐνταῦθα λαμπρῶν.

Καὶ μὴν ὁ προφήτης εἶπεν· Ἰδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται!
σοι πρᾶς (α). Ἀλλὰ βασιλείαν εἶπε, τὴν οὐράνιον, περὶ ἧς
καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ὁ Χριστός· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν
ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.

16 Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

(α) Ζαχ. Θ', 9.

(β) Ἰωαν. ΙΗ', 36.

17 ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρ-
χοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναούμ.

Κατέβησαν οὐχ ἐκόντες, ἀλλ' ἀναγκασθέντες ὑπ' αὐτοῦ. Εἴ-
ρηκε γὰρ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ ῥηθέντι εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ·
ὅτι «Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητάς, ἐμβῆναι
εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπο-
λύσει τοὺς ὄχλους. Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ
ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. Ὁψίας δὲ γενομένης, ἦν ἐκεῖ
μόνος (α).»

Τούτων δὲ πάντων τὰς αἰτίας ἐδηλώσαμεν ἐκεῖ, καὶ ἀνά-
γνωθι ταύτας. Ἐπίστησον δὲ, ὅτι μεθ' ἀπέλυσεν αὐτοὺς, ὑπερ-
ἐξιπλόγησαν τὸ σημεῖον, καθ' ἑαυτοὺς γινόμενοι, καὶ λοιπὸν
ἐβουλεύσαντο στραφῆναι, καὶ ἀρπάσαι αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν
αὐτὸν βασιλέα.

17 Καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς
18 αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. Ἦ τε θάλασσα, ἀνέμου μεγά-
19 λου πνέοντος, διηγείρετο. Ἑλληλακότες οὖν ὡς στα-
δίους εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰη-
σοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τοῦ
20 πλοίου γινόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν. Ὁ δὲ λέγει αὐ-
21 τοῖς· Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Ἦθελον οὖν λαβεῖν
αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο
ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν ὑπῆγον.

Οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐπεφάνη αὐτοῖς,
ὡς ἐποίησεν ὕστερον· ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς πειράζεσθαι. Ἐν τῷ
τέλει δὲ τοῦ προμνημονευθέντος εἰκοστοῦ ἔκτου κεφαλαίου, καὶ
ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐβδόμῳ περὶ πάντων τούτων εὐρήσεις. Τὰ ἐξῆς
δὲ παρῆκεν ὁ Ἰωάννης, ὡς τοῖς ἄλλοις ἱστορηθέντα· καὶ λοι-
πὸν ἱστορεῖ τὰ ἐκείνοις παρεθέντα (1).

Ἡμεῖς μὲν οὖν, τοῖς ἄλλοις ἐξηγηταῖς ἀκολουθήσαντες, ἀπε-

(α) Ματθ. 14', 22. 23. (1) παρεσθέντα, παρὰ τῷ Α.

δείξαμεν τὸν αὐτὸν εἶναι ἐπὶ τῆς θαλάσσης περίπατον, ὅν ὁ
Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψαν (α).

Ὁ δὲ Χρυσόστομος (1), τοχαζόμενός, φησιν, ἕτερον εἶναι τοῦ-
τον παρ' ἐκεῖνον. Εἰκὸς γὰρ, ἐκεῖνον γενέσθαι πρότερον· εἴτα,
μεθ' ἡμέρας τινὰς τοὺς ὄχλους βουλεύσασθαι ἀρπάσαι αὐτὸν, ὡς
εἴρηται, καὶ λοιπὸν, γινόντα τοῦτο τὸν Χριστόν, αὐτῷ δια-
περάσαι πρὸς τὸ ὄρος μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ ἀναχωρῆσαι ἐκεῖ
μόνον, ἥσουν, ἡσυχάσαι μόνον· τοὺς δὲ μαθητάς ἐκεῖθεν κα-
ταβῆναι ἐπὶ τὴν θάλασσαν, προτραπεύοντας τοῦτο, καὶ ἐμβάντας
εἰς τὸ πλοῖον, ἐρχεσθαι πρὸς τὴν Καπερναούμ, οἰομένους, αὐτὸν
πεζεύσαι πάλιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς οὐκ
εἰς μακράν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν εἰπεῖν, ὅτι
Καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ
Ἰησοῦς (6), καὶ τὰ λοιπὰ γενέσθαι, καθὼς οὗτος ἔγραψε. Καὶ
ἐπὶ μὲν ἐκεῖνου τοῦ περιπάτου τοὺς μαθητάς φοβηθέντας ἀνα-
κραγεῖν· ἐπὶ δὲ τούτου, φοβηθῆναι μόνον, ἐλάττωτος φόβου
γενομένου, διὰ τὴν ἡδὴ συνήθειαν. Καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰπόντος· Ἐγὼ
εἰμι· μὴ φοβεῖσθε, οὕτω ἐπληροφρήθησαν· διὸ καὶ ὁ Πέτρος
ἔλεγεν· Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σέ· ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ
ὕδατα (γ)· ἐνταῦθα δὲ εὐθέως ἐπληροφρήθησαν, ἐλθόντες λοιπὸν
γενόμενοι. Καὶ τότε μὲν οὐκ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, ἀλλ' οἱ εἰς-
ῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον· νῦν δὲ, φωνήσαντος μόνον, γαλήνη γέ-
γονε· καὶ οὐδὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ θελόντων λαβεῖν
αὐτὸν, αὐτό τε εἰς τὴν γῆν ἐξῆλθε, καὶ αὐτὸς ὁπίσω αὐτοῦ.

22 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος, ὁ ἐστρικῶς πέραν τῆς θαλάσ-
σης, ἰδὼν, ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἐν
ἐκείνῳ, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι
οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ
πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον·
23 (ἄλλα δὲ ἦλθε πλοιάρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ

(α) Μαρκ. 5', 47 καὶ ἐξῆς. (1) Τομ. Η'. Σελ. 255. D.

(6) Ἰωαν. 5', 17. (γ) Ματθ. 14', 27. 28.

τόπου, ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ
 24 Κυρίου·) ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν
 ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν καὶ αὐτοὶ
 εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ, ζητοῦν-
 τες τὸν Ἰησοῦν.

Ὁχλον ἐστηκότα πέραν τῆς θαλάσσης λέγει, τοὺς ἐλθόντας
 ἀρπάσσει αὐτόν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα· μὴ εὐρόντες
 γὰρ αὐτόν, ἴσταντο ἐν τῷ αἰγιαλῷ, διαλογιζόμενοι, τί γέγονε.
 Δρακεῖ οὖν ἐλλείπειν ὁ λόγος. Μήπω γὰρ ἀναπαύσας τοῦτον ὁ
 εὐαγγελιστής, αὐθις ἐτέρωθεν ἤρξατο, εἰπών· "Ὅτε οὖν εἶδεν
 ὁ ὄχλος, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, καὶ τὰ ἐξῆς. Σχῆμα δὲ
 ἐστὶ τοῦτο συντομίας.

Τὸ δὲ, "Ἀλλὰ δὲ ἦλθε πλοῖαρία ἐκ Τιβεριάδος, ἐγγὺς
 τοῦ τόπου, ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ
 Κυρίου, μεταξυλογίᾳ ἐστίν, εἰς δῆλωσιν τοῦ ὕστερον ἐλθεῖν
 αὐτά· τῶς δ' οὖν ἐξαπορηθέντες, ὑπώπτευσαν, ὅτι ἐπέβλεψεν
 ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ,
 ζητοῦντες αὐτόν· ἐκεῖ γὰρ τὰ πολλὰ διατρίβειν εἰώθει.

25 Καὶ εὐρόντες αὐτόν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπαν
 αὐτῷ· Ραββί, πότε ὧδε γέγονας;

Ὁὐκ ἤρώτησαν αὐτόν, πῶς διέβη, ἵνα τὸ τηλικούτον σημεῖον
 μάθωσιν, οὐδὲ περὶ τῆς βασιλείας εἶπον· ἀλλὰ ταῦτα παρέν-
 τες, ἤρξατο κολακεύειν, λέγοντες· Πότε ὧδε παραγέγονας,
 λαθὼν ἡμᾶς τοὺς ἐκκεμαμένους σου; Ἐκολάκευον δὲ, ἵνα
 πάλιν τράπεζαν αὐτοῖς παραθήτῃ· ἅπαξ γὰρ ἐμπλησθέντες,
 καὶ λοιπὸν λιχνευσάμενοι, τᾶλλα πάντα δεύτερα ἐνόμιζον. Οὐ
 πάντες δὲ ἦσαν τὰ τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες. Πέραν δὲ λέ-
 γεται, ἐκότερον τῶν ἐπ' εὐθείας ἀντικειμένων περάτων τῆς
 θαλάσσης, δηλοῦντος τοῦ τοιούτου ὀνόματος, νῦν μὲν τοῦτο,
 νῦν δὲ ἐκεῖνο.

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Ἀμὴν ἀμὴν

λέγω ὑμῖν· Ζητεῖτε με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα,
 ἀλλ' ὅτι ἐράγατε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε.

Τὸ προσκινῆς καὶ ὁμαλὸν, οὐ πανταχοῦ χρησίμιον· ἀλλ' ὅταν
 ὁ μαθητὴς παρὺς εἴη καὶ νοθής, τότε κέντρου χρεῖα τῷ δι-
 δασκάλῳ, καὶ λόγου πλεγματικωτέρου πρὸς τὸ καθυμένειν καὶ
 διεγείρειν αὐτόν, ὅπερ ὁ Ἰησοῦς ἐνταῦθα παποιήκεν, ἅμα μὲν
 ἐπιπλήττων αὐτοῖς, ὡς κόλαξιν, ἅμα δὲ καὶ τὴν γνώμην
 αὐτῶν ἀνακαλύπτων, καὶ ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς διορθοῦμενος.
 Λέγει γὰρ, ὅτι Ζητεῖτέ με, οὐχ ὡς σημεῖα δεῖξαντα ἡμῖν,
 ἀλλ' ὡς ἐρέξαντα καὶ χορτάσαντα ὑμᾶς· οὐχ ἵνα σημεῖα βλέ-
 ποντες πιστεύατε, ἀλλ' ἵνα θρώματα ἐσθίοντες χορτάζησθε,
 ὅπερ ἐστὶ κοιλιοδούλων καὶ γαστριμάργων. Προσκινῶς δὲ καὶ
 μετὰ ρειδούς ἐλέγχει· καὶ οὐχ ἴσταται μέχρι τῶν ἐλέγχων,
 ἀλλὰ καὶ διδασκαλίαν προστίθειν.

27 Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρώσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ
 τὴν βρώσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον,

Φροντίζετε, μὴ τῆς βρώσεως τῆς φθιτομένης, ἀλλὰ τῆς
 ἀσθάρτου, μὴ τῆς τρεπούσης τὴν σάρκα, ἀλλὰ τῆς τρεπούσης
 τὴν ψυχὴν· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ πίστις, ὡς προῶν ἐρεῖ. Ἐργασίαν
 γὰρ νῦν λέγει, οὐ τὴν ἀναγκαίαν, ἀλλὰ τὴν περιττήν, ἥτοι,
 τὴν ἔμμονον καὶ διηνεκῇ φροντίδι τῆς βρώσεως τῆς αἰσθητῆς·
 ἡ ἀναγκαία γὰρ ἀκόλυτος. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος πολλαχοῦ τῶν
 ἐπιστολῶν, οὐ μόνον ἐπέτρεψεν ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσίν,
 ἀλλὰ καὶ διατρέχον ἐνετείλατο, ὅτι *Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζε-
 σθαι, μὴδὲ ἐσθιέτω* (α).

Ὡςπερ οὖν ἐπὶ τῆς Μάρθας εἰπὼν ὁ Χριστός· *Μάρθα,*
Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάλλῃ περὶ πολλά· ἐνὸς δὲ ἐστὶ
χρεῖα (ε)· οὐκ ἐκόλυσε τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ προετίμησε τὴν
 τῶν θείων λογίων ἀκρόασιν· οὕτω καὶ νῦν, εἰπὼν· Ἐργάζεσθε·
 μὴ τὴν βρώσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς

(α) Β' Θεσσαλ. Γ', 10.

(ε) Λουκ. Ι', 41.

ζωὴν αἰώνιον· οὐκ ἐκώλυσε τὸ ἐργάζεσθαι τὴν βρώσιν τῆς σαρκός· ἀναγκαίᾳ γάρ· ἀλλὰ προστίμηκε τὸ ἐργάζεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς ἀναγκαιοτέρα γάρ· καὶ παρήνευσεν ἔχειν πάρεργον μὲν τὴν σωματικὴν βρώσιν· ἔργον δὲ τὴν ψυχικὴν. Ἐργάζεσθαι, ἔργον, ὁλοφύχως, παντοιοτρόπως, διηνεκῶς, μὴ τόδε, ἀλλὰ τόδε· μᾶλλον μὲν οὖν τοῦτο, ἔλαττον δὲ ἐκείνο.

27 Ἦν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει·

Ἦν ἐγὼ δώσω ὑμῖν ἐργάζεσθαι, ἣν αὐτὸς ὑποδείξω κατῆσθαι. ἵνα δὲ μὴ δόξη κομπάζειν, ἐπὶ τὸν πατέρα πάλιν ἀνατρέχει, λέγων·

27 Τοῦτον γάρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν, ὁ θεός.

Εσφράγισεν, ἤγουν, προεχειρίσατο εἰς τοῦτο, εἰς τὸ διδόναι ταύτην ὑμῖν· ἢ ἀπέδειξεν, ἐφανερώσε, διὰ τῆς ἑαυτοῦ μαρτυρίας. Σφραγίζειν γὰρ λέγεται καὶ τὸ ἀποδεικνύειν, ὡς τό· Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστι (α).

28 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ;

Ἔργα τοῦ θεοῦ καλοῦσι, τὴν εὐαρέστησιν τοῦ θεοῦ. Ἐρωτῶσι δὲ, οὐχ, ἵνα ἐργάσωνται αὐτὰ, ἀλλὰ κολακεύοντες, ἵνα δόξωσι μαθηταὶ καὶ αὐτοὶ, καὶ οὕτως ἐπισπάσωνται (1) πρὸς χορηγίαν τροφῆς.

29 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέσταλεν ἐκεῖνος.

Προεδίδαξε γὰρ διάφορως, ὅτι παρὰ τοῦ θεοῦ ἀπέσταλται.

30 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ;

Ορα πολλὴν ἀνοιαν! Πρὸ βραχείας ἐχόρτασεν αὐτοὺς τροφῆς,

(α) Ἰωάν. Γ', 33. (1) τὸν Χριστόν.

καὶ τοῦ τοιοῦτου θαύματος αὐτίκα ἐπιλαθόμενοι, σημεῖον ἐπιζητοῦσιν· εἶτα καὶ τὸ εἶδος λέγουσι τοῦ ἐπιζητουμένου σημείου.

31 Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον· Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν. »

Γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν (α). Πολλῶν δὲ σημείων γεγονότων ἐπὶ τῶν πατέρων αὐτῶν, τούτου μάλιστα μνημονεύουσι, διὰ τὴν τῆς γαστροῦ τυραννίδα, νομίζοντες ἐρεθίζειν αὐτόν, εἰς τὸ ποιῆσαι καὶ αὐτὸν τοιοῦτον σημεῖον, ὅπερ ἔμελλεν ἐμπλήρουν αὐτοὺς τροφῆς. Ἀλλ', ὡ ἀνυπόμονες καὶ ἀχάριστοι! Οὐ καὶ αὐτοὶ πρὸ μικροῦ ἄρτους καὶ ἰχθύος εἰς κόρον ἐφάγετε ἐν ἐρήμῳ τόποι;

Καὶ παρατρέπει μοι κἀνταῦθα τὴν κολακείαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πονηρίαν! Οὐκ εἶπον γάρ, ὅτε ὅτι Μωϋσῆς ἐποίησε τὸ σημεῖον, οἴόμενοι πληρῆσαι αὐτόν, εἰ τὸν Μωϋσέα τούτῳ συγκρινοῦσιν, ὅτε ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸ πεποίηκεν, ἵνα μὴ δόξωσιν ἐξισοῦν αὐτόν τῷ θεῷ. Διὰ τοῦτο ἀπολύτως εἶπον· Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τί οὖν ὁ οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει; Οὐκ ἐλέγχει τούτους, ἀλλ' ὁμαλῶς ἀποκρίνεται. Χρὴ γάρ, ὡς προείρηται, ποτὲ μὲν ἐλέγχειν, ποτὲ δὲ ἀνεξικκαεῖν οἰκονομικῶς.

32 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· Οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐπεὶ ὑπελάμβανον, τὸ μάννα ἄρτον εἶναι ἐκ τοῦ κυρίως οὐρανοῦ, διὰ τὸ γεγράφθαι· Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διορθοῦται τὴν ἐσφαλμένην ὑπόληψιν αὐτῶν. Οὐρανὸν γὰρ ἐκεῖ, τὸν ἀέρα εἶπε καταχρηστικῶς ἡ Γραφή· ὡς καὶ ὅταν λέγῃ· Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάλιν· Καὶ ἐδρότησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος (6).

(α) Ψαλμ. ΟΖ', 24. (6) Ψαλμ. ΙΖ', 14.

Φησὶν οὖν, ὅτι Οὐ Μωϋσῆς δέδωκε τότε τῷ γένει ὑμῶν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ κυρίως οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ πατήρ μου νῦν δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ κυρίως οὐρανοῦ. Ὡς περὶ γὰρ ὁ πατήρ, οὐράνιος· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὐράνιος, καὶ κυρίως ἄρτος, ὡς στήριζον καρδίαν ἀνθρώπου.

32 Τὸν ἀληθινόν.

Ἐκεῖνος γὰρ ὁ ἄρτος, τυπικὸς ἦν, προτυπῶν, φησὶν, ἐμὲ τὸν αὐτοαληθινὸν ὄντα. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἀνῶθεν καταβάς, ἔτρεφε καὶ ἐρῶννυε τοὺς μεταλαμβάνοντας· οὕτω καὶ γώ. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐκ τοῦ αἵματος· ἐγὼ δὲ ἐκ τοῦ ὄντως οὐρανοῦ· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔτρεφε καὶ ἐρῶννυε σώματα· ἐγὼ δὲ, ψυχάς. Προϊὼν δὲ λέγει καὶ τὴν καθολικωτέραν διαφορὰν τοῦ τε τυπικοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ.

33 Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ.

Ὁ κυρίως ἄρτος τοῦ θεοῦ, ἦθουν, ὁ θεὸς ἄρτος, ἐστίν, ὁ ἐκ τοῦ ὄντως οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν αἰώνιον διδούς τῷ κόσμῳ τῷ πιστεύοντι. Ἐκεῖνος γὰρ ζωὴν πρόσκαιρον ἐδίδου, καὶ οὐ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ μόνοις τοῖς Ἑβραίοις. Ζωὴν δὲ αἰώνιον νόει, μὴ τὴν ἀπλῶς, ἣν ζήσουσι κοινῶς πάντες ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὴν μακαρίαν, τὴν ἐν ἀπολαύσει διηγεῖται.

34 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.

Ἐπὶ αἰσθητὸν νομίζοντες τὸν τοιοῦτον ἄρτον, ὑπὸ λαίμαργίας ἐζήτησαν αὐτόν, οὐχ ἀπαξ λαβεῖν, ἀλλὰ πάντοτε.

35 Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς·

Ὁ ἄρτος ὁ ζωῆς, ὁ ζωὴν αἰώνιον διδούς, ὡς εἴρηται· ζωὴ γὰρ κυρίως, ἢ αἰώνιος· ἢ γὰρ πρόσκαιρος, οὐ κυρίως ζωὴ, ἀλλ' εἰκὼν ζωῆς. Ἄρτον δὲ ζωῆς, τὴν θεότητα ἑαυτοῦ λέγει·

νῦν· αὕτη γὰρ ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Πρὸς τῷ τέλει· δὲ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἄρτον καλεῖ.

35 Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

Ἐρχεται τις πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς πίστεως· αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς πρὸς αὐτόν. Οὐ μὴ πεινάσῃ, φησὶ, τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας πείναν· καὶ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε, τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας δίψαν· ἀλλὰ πλησθεὶς τῆς θείας χάριτος, αὐτὸς τε ἀπροσδεὴς ἐσται λοιπὸν, καὶ ἐτέροις μᾶλλον ἐπαρκέσει, διδάσκων καὶ κατηχῶν αὐτούς.

36 Ἄλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε.

Ἐωράκατέ με, ἡγουν, ἐγνώκατε, τίς εἰμι, ἀπὸ τε τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου, ἀπὸ τε τῶν σημείων, ὧν ἐποίησα, καὶ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας τῶν Γραφῶν, ἃς ὑμῖν ἀνέπτυξα· ἀλλ' ἐθελοκακοῦντες, οὐ πιστεύετε. Πότε δὲ τοῦτο εἶπεν αὐτοῖς; Εἰκὼς, τοῦτο ῥηθῆναι μὲν, μὴ γραφῆναι δέ.

37 Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἔξει·

Τοῦτο παρίστησιν ὁ λόγος, ὅτι ὁ πατήρ προσάγει αὐτῷ τοὺς πιστεύοντας. Φησὶ γὰρ καὶ Παῦλος· Δι' οὐ ἐκλήθητε εἰς κοινωρίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (α). Λέγει τοίνυν, ὅτι Πᾶν ἐκεῖνο πρὸς ἐμὲ ἔξει, ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, τουτέστι, Πᾶς, ὃς δοθῇ μοι παρὰ τοῦ θεοῦ (Ι), ὃς ὁδηγηθῇ παρ' αὐτοῦ, οὗτος ἔξει πρὸς με, οὗτος πιστεύσει μοι, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ὁ τυχών. Ἐντεῦθεν δὲ κατασκευάζει, ὅτι θέλει ὁ πατήρ, ἵνα πιστεῦσωσιν εἰς αὐτόν, καὶ λοιπὸν, ὃ μὴ πιστεύων εἰς αὐτόν ἐναντιοῦται τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. Δίδωσι δὲ καὶ ὁ πατήρ τῷ υἱῷ, ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ· καὶ ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, προσάγων αὐτοὺς αὐτῷ, διὰ τῆς πίστεως.

(α) Α' Κορ. Α', 9.

(Ι) παρὰ τοῦ πατρὸς, παρὰ τῷ Α.

Ἀλλ' εἰ ἐκεῖνος ἔρχεται πρὸς τὸν υἱόν, ὁ δοθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀνάίτιος ἔσται ὁ μὴ ἐλθὼν, ὥς μὴ δοθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς. Ἀλλ' ὁ πατήρ ἐκεῖνους δίδωσιν, ὧν ἡ προαίρεσις ἀγαθή· οὔτε γὰρ αὕτη δύναται ποιῆται πιστὸν, ἀπούσης τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ χειραγωγίας· οὔτε μὴν ἐκείνη συνεργεῖ, μὴ παρούσης ἀγαθῆς προαιρέσεως.

37 Καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω.

Οὗτ' ἐνταῦθα, ἔξω τῆς ἐμῆς οἰκειώσεως, οὔτε ἐκεῖ, ἔξω τῆς ἐκκλησίας τῶν οὐρανῶν. Τὸν ἐρχόμενον δέ, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὀρθῶς.

38 Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.

Οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἥτοι, τὸ ἴδιον· οὐδὲ γὰρ ἔχω ἴδιον· ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, τουτέστι, τὸ κοινὸν ἐκείνου τε καὶ ἐμοῦ, ὧν ὡς μία θεότης, οὕτω καὶ ἓν θέλημα. Καταβέβηκε δὲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τῇ θεότητι.

39 Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρὸς, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Καὶ μὴν πάντας ἀναστήσει τότε, καὶ τοὺς σωθέντας, καὶ τοὺς ἀπολωλότας, καὶ τοὺς πιστοὺς, καὶ τοὺς ἀπίστους. Ἀλλ' ἀνάστασιν ἐνταῦθα λέγει, τὴν ἐπὶ ἀπολαύσει, οὐ τὴν ἐπὶ κολάσει. Ἀφ' ὧν δέ φησιν, δείκνυσιν, ὅτι κοινὸν θέλημα καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τὸ σωθῆναι πάντας· διὰ τοῦτο γὰρ ὁ μὲν ἀπέστειλεν, ὁ δὲ παρεγένετο· καὶ ὁ μὲν δίδωσι τοὺς πιστευόντας· ὁ δὲ παραλαμβάνων σώζει.

[Ἴνα μὴ ἀπολέσω (1), τουτέστιν, ἵνα μὴ ἐξ ἐμῆς αἰτίας ἀπόληται τις. Καὶ ἀνωτέρω γὰρ εἶπεν· ὅτι Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. Λοιπὸν οὖν, εἴ τις ἂν ἐκουσίως

(1) Τὰ παρενθεταμένα ἀγινώσκονται παρ' ἀμφοτέρων· τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ περιελείῳ.

ἐξέλθῃ, καὶ ἐκουσίως ἀπόληται, παρὰ τὴν ἐκδοὺς αἰτίαν τοῦτο πάσχει. Οὐδένα γὰρ ὁ θεὸς πρὸς ἀνάγκην ἔλκει.]

40 Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτόν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Τὸν αὐτὸν λόγον σαφηνίζει, συνεχέστερον αὐτὸν ἐκχθόν, ἵνα μὴ εὐαπόδλητος γένηται, καὶ ἵνα βεβαιότερον μάθωσιν, ὅτι ἀνάστασις ἐστὶ, καὶ τῆς εἰς αὐτόν πίστεως ἀμοιβή, καὶ τῶν ἐνταῦθα πνευματικῶν ἀγώνων ἀνταπόδοσις· καὶ εἰ μὴ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαύσουσιν, ἀλλὰ γε κατὰ τὸν μέλλοντα. Πᾶς δὲ ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ψυχῆς, ὁ ἐστίν, ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν.

41 Ἐγὼ γυζον σὺν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν·
42 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει οὗτος· Ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;

Ὅτε μὲν ἄρτον ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ τὴν γαστέρα ἐνέπλησε, καὶ προφήτην ἔλεγον εἶναι, καὶ βασιλέα ποιῆσαι ἤθελον· ὅτε δὲ περὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄρτου καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς καὶ ζωῆς αἰωνίου διελέγετο, ἐταράσσοντο, καὶ ἐξητελείζον τὸ γένος αὐτοῦ, ὧν θεὸς ἡ κοιλία (α), καλῶς (1) εἶπε Παῦλος. Καὶ προσεποιούντο μὲν ἀγανακτεῖν, διότι εἶπεν, ὅτι· Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα· τὸ δὲ ἀληθές, ἠγανάκτουν, διότι οὐκ ἔθρεψε πάλιν αὐτοὺς, ὡς προσεδόκων. Εἰ γὰρ δι' ἐκεῖνο ἐγόγγυζον, ἠρώτησαν ἂν, πῶς ἄρτος ἐστίς; πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν;

Ὁ δὲ Χριστὸς, οὐκ εἶπεν, ὅτι Οὐκ εἰμι υἱὸς Ἰωσήφ, οὐδὲ ἐδίδαξέ τι περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ, γινώσκων αὐτοὺς οὕτω δυ-

(α) Φιλίπ. Γ', 19. (1) Ἰωάν. 6, 56· καλῶς, ὅτι, ὧν θεὸς τὴν κοιλίαν.

ναμένους ἀκούσαι τὸν θαυμαστὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ πολλὰ μᾶλλον τὴν προαιώνιον αὐτοῦ γέννησιν. Οἰκονομικῶς οὖν παρέδραμε τὸν περὶ τούτου λόγον, ἵνα μὴ ἔτερον σκάνδαλον ἀναισῶν, ἕτερον ἐμβάλη.

43 Ἀπεκρίθη οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν,

Ἐλευσιν πρὸς ἐαυτὸν φησιν, οὐ τὴν ἀπλῶς· ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ τὴν ἐκ πίστεως. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰκότως οὐ πιστεύετε μοι· οὐ γὰρ εἰλκυσθητε παρὰ τοῦ πατρὸς, ὡς ἀνάξιοι· οὐδεὶς γὰρ δύναται ἐλθεῖν πρὸς ἐμὲ, ἥτοι πιστεῦσαι εἰς ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν. Εἶρηκε γὰρ καὶ ἀνωτέρω, ὅτι Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει (α)· καὶ ἀνάγνωθι τοῦ τοιοῦτου ῥήτου τὴν ἐξήγησιν, συμβαλλομένην εἰς τὸ προκείμενον.

44 Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Τὸν ἐλθόντα, δηλαδὴ, πρὸς ἐμὲ, εἴτουν, τὸν πιστεύσαντα εἰς ἐμὲ. Πάλιν οὖν τὸ, Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν· παραδεικνύει γὰρ τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν τοιούτων λόγων καθικνεῖται τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν.

45 Ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· «Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ θεοῦ.»

Τοῦτο τέθεικε, βεβαιῶν, ὅτι ὁ πατήρ ἐλκύει τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτόν. Πάντες δὲ, οἱ ἐρχόμενοι δηλονότι πρὸς αὐτόν, οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν, ἢ οἱ βουλόμενοι. Οὐδένα γὰρ μὴ βουλόμενον ἐλκύει.

45 Πᾶς οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μαθὼν, ἔρχεται πρὸς με.

(α) Ἰωαν. 5', 37.

Ο ἀκούων νοερώς περὶ ἐμοῦ. Ἴνα γὰρ μὴ ὑπολάβωσι, παχέως ὄντες, ὅτι αἰσθητῶς ἀκούει τις παρὰ τοῦ πατρὸς, ὁρῶν αὐτὸν ἀνθρωποπρεπῶς, φησὶν·

46 Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τὶς ἐώρακεν,

Ἴνα καὶ αἰσθητῶς ἀκούῃ παρ' αὐτοῦ. Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε (α).

46 Εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ·

Εἰ μὴ ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ νῦν τὸ, Ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ. Καὶ διὰ τί μὴ τρανώτερον αὐτὸ τέθεικε; Διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν. Εἰ γὰρ, εἰπόντος, ὅτι Καταδέεικα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐσκανδαλίσθησαν, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, εἰ καὶ τοῦτο φανερώς εἶπεν;

46 Οὗτος ἐώρακε τὸν πατέρα.

Ὡς τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ γνώσεως, καὶ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς. Καὶ μὴν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁρᾷ αὐτόν, ὡς καὶ αὐτὸ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ γνώσεως, καὶ ὢν ἐν τῷ πατρὶ· ἀλλ' οὕτω καιρὸς ἦν διδάσκειν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἱ γὰρ μήπω περὶ τοῦ υἱοῦ πιστεύσαντες, οὐκ ἂν ἐπίστευσαν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

47 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἀνωτέρω εἶπε τοῦτο, λέγων· Ἴνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον (β).

48 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

Ἐτι ἀνωτέρω εἶπε καὶ τοῦτο. Ἄρτος δὲ ἐστὶ τῆς ζωῆς, ὡς τρέφων τῇ διδασκαλίᾳ τὰς ψυχὰς, καὶ συγκρατῶν τὴν ζωὴν, καὶ ταύτην, καὶ τὴν αἰώνιον. Κατὰ μικρὸν δὲ ἀνάγει τούτους, καὶ ὁμαλῶς ἀποκαλύπτει τὰ περὶ τῆς ἐαυτοῦ θεότητος.

(α) Ἰωαν. 1, 18.

(β) Ἰωαν. 5', 40.

49 Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον.

Ἐπεὶ προλαβόντες εἶπον αὐτῷ· ὅτι *Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ* (α)· ποιεῖται νῦν σύγκρισιν ἐκείνου τε τοῦ μάννα καὶ τούτου τοῦ ἄρτου, τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντος, ἥτοι, τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς.

50 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τίς ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἔνεστιν τοῦ θρέψαι καὶ ἀθανατίσαι. Ἐῖτα σαφηνίζει τὸν λόγον, καὶ διδάσκει, τίς ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν λέγει.

51 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν,

Ὁ ζῶν αἰεὶ, καὶ ζῶν παρέχων.

51 Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς·

Τῇ θεότητι. Καὶ ἀνωτέρω δὲ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ διαμύθως εἶπε, τῇ συνεχείᾳ διερεθίζων αὐτοὺς εἰς τὸ ἐρωτῆσαι, πῶς ἄρτος ἐστὶ ζῶν, καὶ πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν· ἀλλ' ἐκεῖνοι πρὸς μόνον ὁρῶντες τὴν θεραπείαν τῆς γαστρὸς, πάντα τὰλλα περιττὰ ἐνόμιζον, ὡς προειρήκαμεν.

51 Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα·

Ἐάν τις μετέσχη τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἐσθίει γὰρ ἐξ αὐτοῦ, ὁ μεταλαμβάνων ταύτης· βρώσις γὰρ καὶ αὕτη, τρέφουσα τὴν ψυχὴν. Ζήσεται δὲ εἰς τὸν αἰῶνα, εἴτουν, αἰεὶ, ὡς μηδέποτε ἀποθνήσκων τὸν ψυχικὸν θάνατον· ψυχικὸς δὲ θάνατος, ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ χωρισμός· ὥσπερ καὶ σωματικὸς θάνατος, ὁ ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμός. Ζωῶν γὰρ τὸ σῶμα μὲν, ἡ ψυχὴ· τὴν ψυχὴν δὲ, ὁ θεός.

Καὶ μὴν, πολλοὶ μετέλαβον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπώλοντο· ἀλλὰ κακῶς ἐχρήσαντο τῇ μεταλήψει· νῦν δὲ

(α) Ἰωαν. 5', 31.

περὶ τῶν καλῶς αὐτῇ χρωμένων ὁ λόγος, οὐ περὶ τῶν διαφορεμένων αὐτῇ, ἐπιμιξίᾳ δογματικῇ παντῶν, ἢ φαυλότητι πολιτείαις. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι κρείττονα ἄρτον τοῦτοῖς δίδωσι παρὰ τὸ μάννα, ὃ ἔφαγον οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐκείνο μὲν γὰρ οἱ φαγόντες ἀπέθανον, ἐκ τούτου δὲ οἱ τρώγοντες, ζήτουνται εἰς τὸν αἰῶνα.

51 Καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν,

Κατὰ δύο τρόπους ἄρτος ἐστὶν ὁ Χριστός, κατὰ τὴν θεότητα, καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Διδάξας οὖν περὶ τοῦ κατὰ τὴν θεότητα, νῦν διδάσκει καὶ περὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι ὃν δίδωμι, ἀλλ' ὅτι ὃν δώσω. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν δώσειν ἐν τῷ τελευτήῳ δείκνυσι, ὅτι *ἄρτον* αὐτὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλεισε, καὶ ἐδίδοτο τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· *Ἄλlete, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου* (α).

Ζήτησον οὖν τὸ ἐξηκοστὸν τέταρτον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ, ἔνθα κεῖται τὸ, *Εἰς ἄρεσιν ἁμαρτιῶν* (β), ἀναγνωθὶ τὴν ἐξηγήσιν ὅλην, καὶ εὐρήσεις, πῶς ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἄρτος.

51 Ἦν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

Δώσω εἰς θάνατον. Ἐνταῦθα γὰρ τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ προσμαίνει. Τὸ δὲ, *Ἦν ἐγὼ δώσω*, τὸ ἐκούσιον ἐμψαίνει τοῦ τοιούτου πάθους.

52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;

Ἐπαράττοντο, μὴ δυνάμε·οι πιστεύειν τῷ λόγῳ, διὰ τὸ δοκεῖν ἀδύνατον. Πάντα γὰρ κατὰ φύσιν ἐξετάζοντες, οὐδὲν ὑπερφύε·ς παρεδέχοντο.

53 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν,

(α) Ματθ. ΚΓ', 26.

(β) Ματθ. ΚΓ', 28.

ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,
καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.

Ἐκεῖνοι μὲν, ἀδύνατον τοῦτο ὑπελάμβανον· αὐτὸς δὲ δείκνυσιν αὐτὸ καὶ σφόδρα δυνατόν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Νικοδήμου πεποίηκε. Προστίθεται δὲ καὶ περὶ τοῦ αἵματος, σημαίνων (1) περὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου, ἃ ἔμελλεν, ὡς εἴρηται, δοῦναι τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ τελευταίῳ δείπνῳ. Ζωὴν δὲ πάλιν λέγει, τὴν αἰώνιον, ἥτοι, τὴν μακαρίαν.

54 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

Συνεχῶς στρέφει τὸν περὶ τῶν μυστηρίων λόγον, δεικνύς τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος, ὅτι πάντως γενέσθαι τοῦτο χρή.

54 Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Πυκνῶς ἐλίττει καὶ τὸν περὶ τῆς ζωῆς, καὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, βουλόμενος αὐτὸν ἐντυπῶσαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκουόντων. Ἄ δὲ διαφόρως προστεταλμένα, ταῦτα νῦν συλλεβδὴν ἀνακεφαλαιωτέον. Ὅτι, ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται, καὶ πάντες ζήσονται αἰωνίως, προσήκει νοεῖν ἀνάστασιν, ἐπὶ τῶν δικαίων μὲν, τὴν ἐπὶ ἀπολαύσει· ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν δὲ, τὴν ἐπὶ κολάσει· καὶ αὖ ζωὴν μὲν αἰώνιον, ἐπὶ τῶν δικαίων, τὴν ἐν ἀπολαύσει· ἐπὶ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν, τὴν ἐν κολάσει.

55 Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἶμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.

Ἀληθῆς (2) ἐστὶ βρώσις, ἥτοι, κυριωτάτη, ὡς τὸ κυριώτατον μέρος τοῦ ἀνθρώπου τρέφουσα, τὴν ψυχὴν· καὶ τὸ αἶμα δὲ, ὁμοίως. Ἡ ταῦτα εἶπε, βεβαιῶν, ὅτι οὐκ αἰνιγμα λέγει, οὐδὲ παραβολὴν.

(1) Προτιμότερον τό, προσσημίων.

(2) Ὁ Εὐθύμιος ἄρα ἀνέγνωσεν, ἀληθῆς, καὶ ὄχι, ἀληθῶς.

56 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα, ἐν ἑμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.

Ἐν ἑμοὶ μένει, ἐνοῦται μοι, διὰ τῆς μεταλήψεως καὶ κοινωνίας τῆς ἐμῆς σαρκὸς καὶ τοῦ ἐμοῦ αἵματος, καὶ σύσσωμός μοι γίνεται, καὶ μέτοχος τῆς ἐν ἑμοὶ ζωῆς· εἰ δ' ἐκεῖνος ἐν ἑμοί, πάντως καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.

57 Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα.

Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, οὕτω καὶ ἐγὼ ζῶ ἀπαρалаκτικῶς, διὰ τὸ γεννηθῆναι με ἐκ ζώντος πατρὸς.

[Γνωσιν (1) ἡμῖν (2) εἰσάγει, τοῦ ἔχειν ἀρχὴν, καὶ μὴ εἶναι ἀναρχος, ὥσπερ ὁ πατήρ. Ἡ καὶ ἐτέρως· Διὰ τὸ ζῆν τὸν πατέρα (3)· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνος ἔζη, οὐδὲ ἐγὼ ἔζων· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ζῇ, ζῶ καὶ ἐγώ. Καὶ εἰ μὴ ἐκεῖνος εἶχεν, ὅσα ἔχει, οὐδὲ ἐγὼ εἶχον, ὅσα ἔχω. Ἰσα γὰρ ἡμῖν πάντα, χωρὶς τῶν προσωπικῶν ιδιοτήτων.]

57 Καὶ ὁ τρώγων με, κακεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ.

Ὡσπερ ἐγὼ ζῶ, διὰ τὸ γεννηθῆναι ἐκ ζώντος πατρὸς, οὕτω καὶ ὁ τρώγων με, κακεῖνος ζήσεται, διὰ τὸ τρώγειν ἐμέ, τὴν ζωὴν, καὶ μεταλαμβάνειν τῆς ζωῆς.

58 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς.

Οὗτος, ὁ ζῶν αἰώνιον χορηγῶν.

58 Οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον.

Οὐκ ἀποθανοῦνται, οἱ τρώγοντες αὐτὸν δηλονότι, καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον. Καὶ μὴν,

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέραις τοῖς χειρογράφοις. (2) Ὁ Ἑντίμιος μετέφρασεν, ὡς ἂν ἀνέγνωσεν· Εἰς γνωσιν ἡμῶν· εἰσάγει. (3) Νόει, ζῶ καὶ ἐγώ.

ὥςπερ οἱ τὸ μὲν ἐκείνο φαγόντες, ἀπέθανον τῇ σαρκί, οὕτω καὶ οἱ τὸν ἄρτον τοῦτον τρώγοντες, ἀποθνήσκουσι τῇ σαρκί. Ἀλλ' οὗτοι μόνον ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου ἀποθνήσκοντες, οὐ δοκοῦσιν ἀποθανεῖν, ἀλλ' ὑπνοῦν.

58 Ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἰκανῶς ἐνδιέτριψε τῷ περὶ τοῦ ἄρτου καὶ περὶ τῆς ζωῆς λόγῳ, γινώσκων, τὸν μὲν, ἀναγκαῖον, τὴν δέ, γλυκεῖαν τοῖς ἀνθρώποις· τὸν μὲν σωματικὸν ἄρτον, τοῖς σωματικοῖς· τὸν δὲ πνευματικόν, τοῖς πνευματικοῖς· καὶ τὴν μὲν σωματικὴν ζωὴν, τοῖς σωματικοῖς· τὴν δὲ πνευματικὴν, τοῖς πνευματικοῖς.

59 Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν Καπερνα-
60 ούμ. Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπον· Σκληρὸς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;

Σκληρὸς ἐστὶν, ἥτοι δυσπαραδέκτος, οὗτος ὁ λόγος, ὁ περὶ τοῦ τρώγειν αὐτόν. Τίς δύναται αὐτόν παραδέχεσθαι; Οἱ τοῦτο δὲ εἰπόντες, μαθηταὶ μὲν αὐτοῦ ἦσαν· οὐκ ἐκ τῶν δώδεκα δέ· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα.

Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ἐκ τῶν ἄλλως (1) μαθητευομένων αὐτοῦ· πολλοὶ γὰρ καὶ ἕτεροι ἠκολούθουν αὐτῷ πολλάκις. Μέλ-
λοντες οὖν ἀποπηδᾶν, ὑπεραπολογοῦνται δήθεν ἑαυτῶν· ἔδει δὲ αὐτοὺς ἀναμεῖναι τὸν προσήκοντα καιρὸν, καὶ πυθέσθαι περὶ τοῦ δοκοῦντος δυσχεροῦς, καὶ μὴ ἀπαγορεύειν· οὕτω γὰρ οἱ δώδεκα μαθηταὶ πιποῖχασι. Μαθητοῦ γὰρ ἐν γινώμονος, ἀπεριέργως πάντα δέχεσθαι τὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ, καιροῦ καλοῦντος, εὐλαβῶς ἐρωτᾶν περὶ τῶν ὑπερβαίνοντων τὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

61 Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ

(1) Τῶν ἐκτὸς τοῦ ἱερώμου τῶν δώδεκα καὶ τῶν ἐβδομήκοντα, οἱ ἐν τάξει μαθητῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;

Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀπόδειξις, τὸ τὰ ἀπόρρητα αὐτοῖς φέρειν εἰς μέσον. Καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἀπορρήτως ἐγόγγυζον.

62 Ἐὰν οὖν θεωρῇτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον;

Λεῖπει τὸ, τί ἐρεῖτε; Ἐλεγε δὲ περὶ τῆς ἐς ὕστερον εἰς οὐρανὸν ἀναλήψεως αὐτοῦ. Ἀναβαίνοντα, τῇ ἀνθρωπότητι· ὅπου ἦν τὸ πρότερον, τῇ θεότητι. Ὁ γὰρ δυνάμενος τὴν σάρκα ταύτην οὐράνιον ποιῆσαι, δύναται πάντως αὐτὴν καὶ τροφὴν ἀνθρώπων ἀπεργάσασθαι.

63 Τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν· ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν.

Πνεῦμα λέγει νῦν, τὸ πνευματικῶς νοεῖν τὰ ῥηθέντα. Ὁμοίως δὲ καὶ σὰρκα, τὸ σαρκικῶς νοεῖν αὐτά. Οὐ γὰρ περὶ τῆς ζωοποιου σαρκὸς αὐτοῦ νῦν ὁ λόγος. Φησὶ τοίνυν, ὅτι τὸ μὲν πνευματικῶς νοεῖν ταῦτα, ζωὴν παρέχει, τὴν ἀνωτέρω λεγθεῖσαν· τὸ δὲ σαρκικῶς νοεῖν αὐτά, οὐδὲν ὠφελεῖ.

63 Τα ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν.

Πνευματικά ἐστι καὶ ζωηρά ἐστι· διὸ χρὴ, μὴ ἀπλῶς εἰς αὐτὰ βλέπειν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ σαρκικῶς νοεῖν· ἀλλ' ὑψηλότερόν τι φαντάζεσθαι, καὶ τοῖς ἐνδον ὀφθαλμοῖς αὐτὰ κατοπτεῖν, ὡς μυστήρια· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ πνευματικῶς νοεῖν.

64 Ἄλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινὲς, οἱ οὐ πιστεύουσιν· ἥ' οὐ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς, τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν.

Οὐ μόνον τὴν πρόγνωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνεξέλικτον αὐτοῦ δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ γογγῦσαι, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἀνωθεν

ἐγίνωσκε, καὶ τοὺς πιστεύοντας, καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας, καὶ ὅμως κοινῶς πάντας ἐδίδασκεν.

65 Καὶ ἔλεγε· Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ἢ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός μου.

Διὰ τοῦτο· ποῖον; Διὰ τὸ εἶναί τινας, οἱ οὐ πιστεύουσι. Συνεχῶς δὲ πατέρα ἑαυτοῦ, τὸν θεὸν ὀνομάζει, διδάσκων, ὅτι οὐκ ἔστιν υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ὡς ἐκεῖνοι ᾤοντο.

66 Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν.

Ἐκ τούτου, ἀντὶ τοῦ, ἔκτοτε. Ἀπῆλθον δὲ εἰς τὰ ὀπίσω, εἴπουν, ἀπεσχίσθησαν, οἱ ἀνωτέρω γογγύσαντες. Ὅπισω δὲ νόει μοι, καὶ τὸν πρότερον βίον αὐτῶν, εἰς ὃν πάλιν ὑπέσρεψαν.

67 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;

Οὐκ εἶπεν, Ἀπέλθετε καὶ ὑμεῖς· τοῦτο γὰρ ἀπαθουμένου ἦν· ἀλλ' ὁμαλῶς ἠρώτησε, δεικνύς, ὅτι οὐ δεῖται τῆς διακονίας αὐτῶν, οὐδὲ περιάγει τούτους, ἐπιδεικνύμενος, καὶ ὅτι οὐδένα, μὴ βουλόμενον, βούλεται κατέχειν. Οὕτε δὲ ἐδεικνυμένην, οὕτε κατηγόρησε τῶν ἀπελθόντων εἰς τὰ ὀπίσω, ὅπερ ποιεῖν εἰώθαμεν ἡμεῖς, καταφρόνησιν καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα κρίνοντες· διότι μετὰ φιλοδοξίας ἅπαντα πράττομεν.

68 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα;

Ο Πέτρος, ὁ φιλάδελφος, ὑπεραπολογεῖται πάντων τῶν ἀδελφῶν· Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; τὸ πρὸς αὐτὸν φιλόστοργον ἐμφάνων, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἕτερον τιμιώτερον αὐτοῦ, οὐ γονεῖς, οὐ συγγενεῖς, οὐ φίλους, οὐχ ἀπλῶς τίνα τῶν ἀπάντων. Εἶτα, ἵνα μὴ δοκῇ τοῦτο εἰπεῖν, ὡς οὐκ ὄντος τοῦ ὑποδεχομένου αὐτοῦ, ἐπήγαγεν·

68 Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις·

Ῥήματα, ζωὴν αἰώνιον προξενούντα. Ὁρᾷς, ὅτι οὐ τὰ ῥήματα ἦν τὰ σκανδαλίζοντα, ἀλλ' ἡ ἀπροσεξία τῶν ἀκούοντων, καὶ τὸ σαρκικῶς νοεῖν αὐτὰ, καὶ μὴ πνευματικῶς. Ἀκούουσαν μὲν γὰρ, καὶ ἀναγκαῖον ἦν, ἐκεῖνα ῥηθῆναι, διὰ τὸν περὶ τοῦ μάννα λόγον τῶν Ἰουδαίων· ἔδει δὲ τοὺς ἀκούοντας, ἢ πνευματικῶς ἀκούειν αὐτὰ, ἢ, μὴ τοῦτο δυναμένους, δέχεσθαι μὲν ταῦτα, ὕστερον δὲ φιλομαθῶς ἐρωτῆσαι περὶ τούτων.

69 Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.

Καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου τὸ αὐτὸ εἶπε· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος (α). Ἀλλὰ τότε μὲν ἐμακάρισεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς, διὰ τὴν ἐκείνῃ ῥηθεῖσαν αἰτίαν· νῦν δὲ, ἐπειδὴ κοινῶς εἶπεν, ὅτι ἡμεῖς καμεν καὶ ἐγνώκαμεν, διαστέλλει τὸν Ἰσκαριώτην ἀπ' αὐτῶν, ἥδη σαλευόμενον.

70 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην;

Τοῦτο κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον.

70 Καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν; Ἔλεγε δὲ τὸν

71 Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἡμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἰς ὃν ἐκ τῶν δώδεκα.

Οὐκ ἐγώ, φησιν, ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; καὶ ὅμως ἐξ ὑμῶν εἷς, οὐδὲν τῆς παρ' ἐμοῦ ἐκλογῆς ἀπανάμενος, ἀλλ' αὐτεξούσιος πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, διάβολός ἐστιν, ἔχων, διαβολικός, τοῦ διαβόλου ὑπουργός. Διήλον οὖν, ὅτι ἐν τῇ προαιρέσει τοῦ ἀνθρώπου κεῖται, τὸ σώζεσθαι ἢ ἀπολλύεσθαι.

Τινὲς δὲ διάβολον νῦν, τὸν ἐπίβουλον ἐνόησαν. Οὐδὲν οὐ καινόν, ἐν τῷ ἐκλέγεσθαι μὲν, ἀγαθὴν προαίρεσιν ἔχον· Ἰούδαν· ὕστερον δὲ μεταβληθῆναι τοῦτον, ὡς αὐτὸς ἐν

ΚΕΦ. VII, 1 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

Ὁ δὲ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν (1), ἤγουν, οὐκ εἶχεν ἄδειαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν. Ὡς περὶ ἀνθρώπου γὰρ τοῦτο εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής· ὡς γὰρ ἄνθρωπος ὑπεστέλλετο νῦν, οὐ ρεύγων τὸν θάνατον, ἀλλὰ φειδόμενος τῶν ρονέων, καὶ ὅτι οὕτως καιρὸς ἦν τοῦ πάθους αὐτοῦ. Ἔδιδε γὰρ αὐτὸν ποτὲ μὲν, ὡς θεὸν, μένειν ἀχειρώτον, ποτὲ δὲ, ὡς ἄνθρωπον, ὑποχωρεῖν οἰκονομικῶς.

2 Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία.

Αὕτη ἑορτάζετο εἰς μνήμην τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Μωϋσῆς ἐπηξεν πρῶτον τὴν κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βεσελεὴλ θείαν σκηνήν (2).

3 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ·

Οἱ τοῦ Ἰωσήφ υἱοί, τοῦ θεοῦ πατρός αὐτοῦ.

3 Μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὑπάγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου, ἃ ποιεῖς·

Προσποιοῦνται μὲν ἐπ' ἀγαθῷ συμβουλευεῖν, ὡς συγγενεῖς δῆθεν καὶ οἰκειότατοι· σκοπὸς δὲ αὐτοῖς πονηρὸς, ἐκ φθόνου τεχθεῖς. Πειρώμενοι γὰρ μεταγαγεῖν τοῦτον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα ἀναιρεθῇ παρὰ τῶν ζητούντων ἀποκτεῖναι αὐτὸν, προβάλλονται, τὸ δεῖν καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας μαθητάς αὐτοῦ, ἥτοι, τοὺς ὄχλους, τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ, παρεπομένους αὐτῷ, θεωρεῖν τὰ σημεῖα, ἃ ποιεῖ.

(1) Ὁ Χρυσόστομος ἀνέγνωσεν, Οὐ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν, ἀντὶ τοῦ, Οὐ γὰρ ἤθελεν· καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Χρυσόστομου ἐρμηνεύει ὁ Εὐθύμιος ταύτην δὲ ἀποδοκιμάζει ὁ Θεοφύλακτος.

(2) Ἡ σκηνοπηγία ἑορτάζετο εἰς μνήμην τῆς ἐν σκηναῖς κατοικήσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἀραβίας. Δευτ. ΚΓ', 42, 43.

4 Οὐδείς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι.

Κατὰ μὲν τὸ προχείρως νοούμενον, δοκοῦσι παραινέειν αὐτὸν, ἵνα μεταστῇ· κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον, ἀποσκόπτουσιν, ὡς δειλὸν ἄμα καὶ φιλόδοξον. Τὸ μὲν γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖν, δειλοῦ· τὸ δὲ ζητεῖν ἐν παρρησίᾳ εἶναι, ἥτοι φανερόν, ἀπόδολεπτον, φιλοδόξον.

4 Εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.

Εἰ ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖς, καὶ οὐ φανταζῇς, φανέρωσον σεαυτὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις. Ἰπώπτευσεν γὰρ καὶ (1) τὰ σημεῖα, ὡς φαντασίαν.

Δήλον οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι σημεῖα ἐποίησε κακεῖ, ἃ πάντα παρέδραμεν ὁ Ἰωάννης, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ, σπεύδων μᾶλλον ἐπὶ τὰ φέροντα ξένην τινα διήγησιν, καὶ ὧν οἱ ἄλλοι οὐκ ἐπεμνήσθησαν. Εἶτα λέγει καὶ τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης ὑποψίας.

5 Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

Οὐδ' αὐτοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ὡς εἰς θεόν. Ἀλλ' ὅμως οἱ νῦν τοιοῦτοι, μεγάλοι γεγόνασιν ὕστερον, καὶ πολλὰ παρὰ πολλῶν ὑπὲρ αὐτοῦ πεπόνθαπιν, Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας. Τί οὖν ὁ τὰς καρδίας αὐτῶν εἰδώς; Οὐκ ἤλεγξεν αὐτοὺς πονηροὺς καὶ ἐπιβούλους, ἀλλὰ μακροθύμως ἀποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν.

6 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πάρεστιν·

Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς, ὁ τοῦ ἀπελθεῖν με εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀναιρεθῆσόμενον, ὡς σπουδάζετε, οὕτω πάρεστι. Τί με κατεπείγετε πρὸ τοῦ τοιούτου καιροῦ;

(1) καὶ γὰρ, παρὰ τῷ B.

6 Ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἑτοιμος.

Ο καιρὸς ὁ ὑμέτερος, ὁ τοῦ ἀπελθεῖν ὑμᾶς εἰς τὴν Ἰουδαίαν, πάντοτέ ἐστιν εὐχερής. Ἐμοὶ μὲν γὰρ ἐμποδίζει, τὸ μήπω παρ-εῖναι αὐτόν· ὑμῖν δέ, οὐδέν, συμφρονοῦσιν ἤδη τοῖς Ἰουδαίοις.

7 Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς·

Ὡς φίλους αὐτοῦ, καὶ ὁμόφρονας· διὸ ὑμεῖς ὑπάγετε εἰς αὐτόν. Κόσμος γὰρ λέγει, τοὺς κοσμικὰ φρονούντας Ἰουδαίους.

7 Ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν.

Ἐμοὶ δὲ ἐχθραίνει· διότι ἐγὼ ἀποδεικνύω, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστι. Διὸ ἐγὼ οὐχ ὑπάγω εἰς αὐτόν (1) ἄρτι, ἀναιρεθιγόμενος· ἀλλ' ὅτε ὁ καιρὸς ἐπιστῇ. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι διὰ τὸ ἐλέγχειν τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐμισεῖτο, εἰ καὶ ἐκεῖνοι ἔλεγον, μισεῖν αὐτόν, ὡς παράνομον καὶ ἀντίθεον, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, ἵσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ (α).

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς πράως ἤνεγκε τὴν ἐπίβουλον συμβουλὴν τῶν ἀδελφῶν. Ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλ' εὐθέως ἀγανακτοῦμεν καὶ σχετλιάζομεν, καὶ πᾶσι τρόποις ἀμυνόμεθα τοὺς τοιούτους. Πῶς οὖν ἐσόμεθα μαθηταὶ αὐτοῦ;

8 Ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην·

Τὴν προειρημμένην, τὴν τῶν σκηνοπηγιῶν. Ὑμεῖς, οἱ φίλοι τῶν Ἰουδαίων, οἱ μηδένα κίνδυνον ὑποπτεύοντες.

8 Ἐγὼ οὐπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην·

Οὐκ εἶπεν, Οὐκ (2) ἀναβαίνω, ἀλλ' Οὐπω ἀναβαίνω, τουτέστιν, οὐ νῦν ἀναβαίνω, διὰ τὸ ζέειν καὶ ἀκμαΐζειν νῦν τὸν

(1) εἰς αὐτόν, πρὸς τῷ Α. (α) Ἰωαν. 8, 18.

(2) Ἀποδοκιμάζει ἄρα ὁ Εὐθύμιος τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Χρυσοστόμου, Οὐ κ, ἀν-τὶ τοῦ, Οὐπω. Ἰδ. Χρυσός. Τομ. Β'. Σελ. 285. Ε. Καὶ ὁ Κύριλλος, Οὐ κ, ἀνί-γνωσε. Τομ. Α'. Σελ. 401. Β.

θυμὸν τῶν Ἰουδαίων. Θρασύτης γὰρ ἀλογίστου τὸ ἐπιρρί-πτειν ἑαυτὸν εἰς πρόδηλον κίνδυνον.

8 Ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πεπλήρωται.

Ο καιρὸς τῆς ἐμῆς ἐν τῇ γῇ ζωῆς. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸ μέ-λον πάσχα σταυροῦσθαι ἔμελλεν, ἀλλ' ἔδει αὐτόν ἔτι καὶ θαυματουργῆσαι, καὶ διδάξαι, καὶ πολλοὺς εἰς πίστιν ἐπισπά-σασθαι. Οὐ δειλίας τοίνυν ὁ λόγος, ἀλλ' οἰκονομίας. Εἰ γὰρ ἀπῆλθε τότε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, πάντως ἂν ἐπεχείρησαν ἀνε-λεῖν αὐτόν· καὶ εἰ μὲν χειρωθεῖς, ὡς ἄνθρωπος, ἀνιρέθη, ἐνε-ποδίσθησαν ἂν, ἃ λέγειν καὶ ποιεῖν ἔμελλεν· εἰ δὲ μὴ χειρωθεῖς, ὡς θεός, διέδρα, ἠπιστήθη ἂν ἡ ἐνανθρώπησις αὐτοῦ. Λοιπὸν οὖν οἰκονομεῖ τὸν καιρὸν (1).

9 Ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

10 Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν,

Σὺν αὐτοῖς μὲν οὐκ ἀνέβη, διὰ τε τὴν βῆθεισαν αἰτίαν, καὶ ἵνα μὴ φανερώσωσιν αὐτόν τοῖς Ἰουδαίοις· ὑστερον δὲ ἀνῆλθεν, ἀρξαμένου λοιπὸν τοῦ θυμοῦ αὐτῶν καταστέλλεσθαι, καὶ ἵνα γνῶσιν οἱ δειλῖαν αὐτοῦ καταγινώσκοντες, ὅτι οὐκ ἔστι δει-λός, ἀλλ' οἰκονομικός.

10 Οὐ φανερώς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.

Ὡς κρυφίως. Ἐτι γὰρ ὑπεστέλλετο, περιμένων χαυνωθῆναι τέ-λεον τὸν θυμὸν, καὶ ἵνα μήπω γνωσθῇ μηδὲ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

11 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτόν ἐν τῇ ἑορτῇ,

Καλά γε (2) αὐτῶν τὰ ἐν ταῖς ἑορταῖς κατορθώματα, ἀρο-μὴν φόνου ποιουμένοις (3) αὐτάς. Προμελετήσαντες γὰρ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦτον ὄνελεῖν, ὡς τηνικαῦτα διὰ τὴν πανήγυριν καὶ αὐτὸν συμπαραεσόμενον, ἡστόχησαν, μὴ εὕρισκομένου.

(1) Τ. ε. οἰκονομικῶς τηρεῖ τὸν καιρὸν. (2) Καταλέγει αὐτῶν, πρὸς τῷ Α. Τὴν παραδεδομένην ἀνάγνωσιν ἀποδέχεται καὶ ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Β'. Σελ. 288. Β. (3) Προτιμότερον τὸ, περισυμμένον.

11 Καὶ ἔλεγον· Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;

Οὐδ' ὄνομασὶ τοῦτον βούλονται καλεῖν, διὰ τὸ μῖσος· ὁμοίως ὁ λόγος ἐμφαίνει χάριν σὶν τινὰ τοῦ θυμοῦ.

12 Καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις.

Τάραχος, ἀντιλογία.

12 Οἱ μὲν ἔλεγον· "Οτι ἀγαθὸς ἐστίν·

Οἱ ἀδιάφοροι τὸν νοῦν.

12 Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Οὐ· ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.

Οἱ διεφθαρμένοι. Κόσμον (1) δὲ λέγουσι, τὸ πλῆθος.

13 Οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

Οὐδεὶς τῶν λεγόντων, ὅτι ἀγαθὸς ἐστὶ, παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, ἡγουν, εἰς ἐπήκοον τῶν ἀρχόντων, διὰ τὸν φόβον αὐτῶν.

14 Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης, ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκε.

Ἀνέβη μὲν, ὅτε ἔγνω σβεσθέντα τὸν θυμὸν αὐτῶν· ἐδίδασκε δὲ, δεικνύων τὸ ἀπτόητον ἑαυτοῦ. Μεσοῦσης δὲ τῆς ἑορτῆς τῶν σκηνοπηγιῶν, ἡγουν, τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ· ἐπεὶ γὰρ ἡμέρας ἐώρταζον αὐτήν.

15 Καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς;

Εθαύμαζον, οὐχ ὅτι ἐδίδασκεν, ἀλλὰ, πῶς γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς. Κατενόουν γὰρ, ὅτι ἐδίδασκε, πάσης μεσὰ σοφίας, καὶ οὐκ ἄνευ εἰδήσεως γραμμάτων τοιαῦτα δύνασθαι διδάσκειν ὑπελάμβανον. Ἔδει δὲ αὐτοὺς ἀντεῦθεν συνιδεῖν, ὅτι θεός ἐστιν, ἡ αὐτοσοφία, αὐτὸς ἐξευρών πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης (α).

(1) Ὁ Εὐθύμιος· ἀνέγνωσεν ἄρα, κόσμον, ἀντὶ τοῦ, ὄχλον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρυσοστόμος, ὄχλον, ἀναγινώσκει. Τομ. Η'. Σελ. 288. C. δις, καὶ Σελ. 289. A. (α) Βαρόχ. Γ', 27.

16 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἐστὶν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.

Τὸ μὲν, ἐμὴ, ἀληθές· τὸ δὲ, οὐκ ἐμὴ, οἰκονομικόν, εἰς τιμὴν δὲ τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ, καὶ εἰς ἀπόδειξιν μετριοφροσύνης, καὶ εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὴν εὐπαραδεκτοτέραν. Οὐκ ἐπειδὴ δὲ οἰκονομικόν, διὰ τοῦτο καὶ ψευδές· τὰ γὰρ τοῦ υἱοῦ, πάντως καὶ τοῦ πατρὸς· ὥσπερ καὶ τὰ τοῦ πατρὸς, πάντως καὶ τοῦ υἱοῦ· καὶ γὰρ ἀμφοῖν, ὡς ἴσοις.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον βαθύτερον. Ἡ φαινόμενη ἐμὴ διδαχὴ, οὐκ ἐστὶν ἐμὴ ἰδίως· οὐδὲ γὰρ ἔχω ἰδίαν· ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ἐστίν, ὡς ἐμοῦ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ διδάσκοντος, διὰ τὸ ταῦτόν τῆς φύσεως καὶ θελήσεως, καὶ διὰ τὸ εἶναί με λόγον αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ ἄλλη ὑπόστασις ἐγώ, ἀλλ' οὕτω λέγω καὶ πράττω, ὡς νομίζεσθαι ἡμᾶς ἓν.

17 Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἑμαυτοῦ λαλῶ.

Θέλημα τοῦ θεοῦ λέγει νῦν, τὸ ἐργάζεσθαι τὴν ἀρετὴν, καὶ προσέχειν ταῖς περὶ αὐτοῦ προφητεῖαις. Ἡ ἀρετὴ μὲν γὰρ καθαίρει τὸν νοῦν· αἱ προφητεῖαι δὲ διδάσκουσιν αὐτὸν τηλαγωγῶς. Ἀφ' ἑαυτοῦ δὲ λαλεῖ, ὅτι τὰ τοῦ ἰδίου θελήματος λαλῶν. Εἴτα ἐπάγει καὶ συλλογισμὸν ἀναντιρρήτον.

18 Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθής ἐστιν.

Δόξαν ἐνταῦθα, τὴν τιμὴν φησι· πανταχοῦ γὰρ τὸν πατέρα καὶ θεὸν προστίθει, καὶ αὐτῷ πάντα ἀνέτιθει, καὶ τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα. Μὴ ζητῶν οὖν δόξαν ἰδίαν, τίνος ἕνεκεν ἔμελλεν ἕτερα διδάσκειν; μὴ διδάσκων δὲ ἕτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν, ἀληθής ἐστὶ πάντως.

Καὶ πῶς πάντας εἴλεε πρὸς τὴν εἰς ἑαυτὸν πίσιν, καὶ ἔλεγεν·

Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν (α); Δοκεῖ γὰρ ἐντεῦθεν δόξαν ἰδίαν ζητεῖν ἀλλ' οὐχ, ὡς δόξης ἰδίας ἑρῶν, ταῦτα ἐποίει καὶ ἔλεγεν· ἀλλ', ὡς θέλων τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· αὕτη γὰρ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ οὐχ ἑτέρως, ἐμελλε γίνεσθαι. Εἶρκε γὰρ ὁ πατήρ· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε (β)· καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα διὰ τῶν προφητῶν.

18 Καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

Οὐκ ἀδικος γὰρ ὁ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Τινὲς δὲ ἀδικίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὸ ψεῦδος ἐνόησαν. Τοῦ μὲν οὖν ταπεινὰ φθέγγεσθαι τὸν Χριστόν, πολλὰ τὰ αἰτία, τὸ μὴ νομισθῆναι ἀγέννητον, τὸ μὴ δόξαι ἀντίθεον, τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀκούοντων, τὸ διδάσκειν τοὺς ἀνθρώπους μετριοφρονεῖν, καὶ μηδὲν μέγα λέγειν περὶ ἑαυτῶν, τὸ ὡς ἀνθρώπον λέγειν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα· τοῦ δὲ ὑψηλὰ φθέγγεσθαι, μία αἰτία, τὸ ὕψος τῆς θεότητος.

Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι οὗτοι δύο ἐγκλήματα ἐπῆγον αὐτῷ, παρανομίαν καὶ ἀντιθεΐαν, ὅτι τε ἔλυε τὸ σάββατον, καὶ ὅτι πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ, καθὼς ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ προεῖρηται (γ)· περὶ μὲν τοῦ ἐνός, ἐκεῖ τούτοις ἀπελογήσατο, δείξας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος· περὶ δὲ τοῦ ἑτέρου, νῦν ἀπολογεῖται, καὶ δείκνυσιν, ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον εἰσι παράνομοι.

19 Οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον;

Καθολικῶς λέγει νόμον, τὰς νομικὰς ἐντολάς, ἃς δέδωκε Μωϋσῆς, ἐκ τοῦ θεοῦ κομίσας αὐτάς, καὶ γράψας ταύτας αὐτοῖς. Ἐρωτᾷ οὖν, Οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον, ὁ παρ' ὑμῖν τιμώμενος, καὶ ἐκδικούμενος, ᾧ λελάληκεν ὁ θεός;

(α) Ἰωαν. Ε', 23.

(γ) Ἰωαν. Ε', 18.

(β) Ματθ. ΙΖ', 5.

19 Καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸ νόμον·

Ποιεῖ, ἤγουν τηρεῖ. Εἴτα προστίθῃσι, καὶ πῶς οὐ τηροῦσι τὸν νόμον.

19 Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;

Τοῦ νόμου λέγοντος, Οὐ φονεύσεις, τί με σπουδάζετε φονεύσαι, μήτε αὐτόν (1) τηροῦντες, μήτε τὸν Μωϋσέα αἰδούμενοι, τὸν δεδωκότα ὑμῖν αὐτόν; Ἀντιδίδας γὰρ, τοὺς παρανόμους ἐγκαλεῖν ἑτέρῳ παρανομίαν.

20 Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε· Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;

Ὁ ὄχλος τοῦτο φησι, χαριζόμενος τοῖς ἀρχουσι· καὶ ὑβρίζουσι μὲν τὸν τιμῆς ἐπέκεινα, εἰς τιμὴν δῆθεν τῶν ὑβρεως ἀξίων ἀρχόντων· ἀρνούνται δὲ τὸν φόνον, διὰ τὸ μύσος, καὶ ἵνα ἀφύλακτος λαιπὸν καταστῇ τοῖς ἐπιβουλεύουσι. Γνοὺς δὲ αὐτοὺς ἀναισχυνοῦντας, καὶ εἰς ὀργὴν πάλιν ὑποκινουμένους, ἀφίησι μὲν ἐπὶ πλείον ἐλέγχει αὐτούς, ἵνα μὴ ἀναισχυντότεροι γένωνται· καὶ γὰρ οὐκ ἐβούλετο συνεχῶς τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐξάπτειν· ἄπτεται δὲ τῆς ἀπολογίας τῆς περὶ τοῦ σαββάτου.

21 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.

Ἐν ἔργον λέγει, τὴν ἐν σαββάτῳ ὑγίαν τοῦ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχοντος ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, περὶ οὗ τὸ ἐβδόμον ἱεροεὶ κεφάλαιον. Καὶ πάντες θαυμάζετε, ἤγουν, θορυβεῖσθε, ταράττεσθε· οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ τότε μανέντες, καὶ ἔκτοτε ζητοῦντες αὐτὸν ἀποκτεῖναι. Εἴτα λέγει, ὅτι Μωϋσῆς παρέδωκεν αὐτοῖς τὴν περιτομὴν, καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνουσιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ ὀγδόη ἡμέρα τοῦ παιδίου εἰς σάββατον καταντήσῃ. Ἐπειτα συλλογίζεται, ὅτι, εἰ περιτέμνεται ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, τὸ δὲ

(1) τὸν νόμον.

περιτέμνουν, ἔργον, πῶς οὐκ ἐγκαλεῖτε Μωϋσεῖ, τῷ ἐντειλαμένῳ ἔργον ἐν σαββάτῳ;

22 Διὰ τοῦτο Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν· (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων) καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.

Τὸ, διὰ τοῦτο, οὐκ ἔστι νῦν αἰτιολογικόν, ἀλλ' ἀπλῶς κεῖται κατὰ συνήθειαν ἑβραϊκὴν. Λέγει δέ, ὅτι Μωϋσῆς παρέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν, καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. Τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ ῥητὰ τέθεικε, δεικνύων, ὅτι, εἰ καὶ Μωϋσῆς παρέδωκεν ὑμῖν αὐτήν, ἀλλ' οὖν παλαιότερα αὐτοῦ ἦν. Φησὶ γάρ· Οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστὶ· τουτέστι, παρέδωκεν ὑμῖν αὐτήν, οὐχ ὅτι ἐκ τῆς αὐτοῦ νομοθεσίας ἀρχὴν λαμβάνει, οὐχ ὅτι ἔκτοτε ἀρχεται, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων ἐστὶ, τῶν περὶ Ἀβραάμ· ἐκείνῳ γάρ πρῶτῳ ἐνέταλ'· καὶ ὁμῶς, ἐπεισακτον δοκοῦν, κυριώτερον γίνεται τοῦ σαββάτου.

23 Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἔμοι χολᾶτε, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῇ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;

Ἴνα μὴ ἀθετηθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ὁ περὶ τῆς περιτομῆς. Τοῦ Μωσέως δὲ αὐτὸν εἶπεν, ὡς ὑπ' αὐτοῦ παραδοθέντα, καθὼς εἰρήκαμεν. Φησὶ τοίνυν, ὅτι, Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἔμοι ὀργίζεσθε, ὅτι ὅλου ἀνθρώπου ὑγείαν ἐργασάμην, ἀφέντες χολᾶν Μωϋσεῖ πρὸ ἐμοῦ, τῷ ἐπιτρέψαντι ἐργάζεσθαι περιτομὴν ἐν σαββάτῳ;

Ὅλον δὲ ἄνθρωπον εἴρηκε, διότι ὅλον τὸ σῶμα αὐτοῦ παραλελυμένον, ὅλον ὑγιὲς ἐποίησεν· ἢ ἐνέφηεν, ἕτι οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐθεράπευσε.

24 Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν·

Μὴ κρίνετε προσωποληπτικῶς, ἐκείνον μὲν, ὡς παρ' ἡμῖν μέγαν καὶ ἑνδοξον, ἀφιέντες αἰτίας, ἐμὲ δέ, ὡς εὐτελῆ καὶ ἄδοξον, αἰτιώμενοι.

24 Ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.

Μὴ πρὸς τὰ πρόσωπα βλέποντες, ἀλλὰ πρὸς τὰ πράγματα. Καὶ ἑτέρως γάρ· Ἡ μὲν περιτομή, σημεῖον ἦν μόνον ἑβραίου· τὸ δὲ παρ' ἐμοῦ ἐργασθὲν, ὁλόκληρος ὑγεία τοῦ σασμασμένου.

25 Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· Οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε, παρρησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι.

Καὶ γὰρ ἐπεστόμισε αὐτούς.

26 Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός;

Ἐν τῷ ὅχλῳ γάρ οἱ ἄρχοντες ἦσαν τότε.

27 Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν.

Καὶ μὴν οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ἐρωτηθέντες παρὰ Ἡρώδου, Ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται, εἶπον αὐτῷ· Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας (α)· καὶ προσέθηκαν καὶ τὴν τοῦτο δηλοῦσαν προφητείαν. Πῶς οὖν φλυαρεῖτε, ὅτι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν; Ἀλλὰ καὶ, εἰ τοῦτον οἶδατε, πόθεν ἐστὶ, πῶς ἐξ ὑμῶν ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι Τοῦτον οὐκ οἶδαμεν, πόθεν ἐστὶ (β); Τοιοῦτον ἡ πονηρία, ἐναντιολογοῦσα καὶ ψευδομένη προφανῶς, οὐ συνέσι· μέθῃ γὰρ καὶ αὕτη ψυχῆς.

Εἰ δέ τις τὸ, πόθεν, οὐ περὶ τόπου καὶ πατρίδος, ἀλλὰ περὶ γένους καὶ πατρὸς νοήσῃ, εἴποι ἂν, αὐτοὺς λέγειν, ὅτι τούτου μὲν οἶδαμεν τὸ γένος καὶ τὸν πατέρα, δηλαδὴ τὸν Ἰωσήφ, ὡς ἐδόκει· τοῦ δὲ Χριστοῦ τὸ γένος καὶ τὸν πατέρα, οὐδεὶς γινώσκει, διὰ τὸ μὴ ῥητῶς ἀναγεγράφθαι.

28 Ἐκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγων· Κάμ' οἶδατε, καὶ οἶδατε, πόθεν εἰμί·

Ἐκραξεν, ἐντρέπων αὐτοὺς, ὡς ἐθελοκακοῦντας· ἅμα δὲ καὶ

πᾶσι φανερῶν, τὰ κρυφίως παρ' αὐτῶν λεγόμενα. Λέγει δὲ, ὅτι *Κἀμὲ οἴδατε*, τίς εἰμι· ὅτι θεός· καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμὶ· ὅτι ἐκ πατρὸς Θεοῦ, εἰ καὶ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ εἰδέναι με προσποιεῖσθε. Εἰδέναι δὲ αὐτὸν αὐτοὺς ἔλεγεν, ἀπὸ τε τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου, περὶ οὗ εἶρηκεν· ὅτι *Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ (α)*· ἀπὸ τε τῶν ἔργων αὐτοῦ, περὶ ὧν εἶπεν· ὅτι *Αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ (β)*· καὶ ἀπὸ τῶν Γραφῶν, περὶ ὧν ὁμοίως ἔφη· ὅτι *Ἐκεῖναι εἰσὶν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ (γ)*.

Καὶ πῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἶρηκεν, ὅτι *Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ (δ)*· ὅτι ἐκεῖνο μὲν εἶπε περὶ τῆς φύσεως τῆς θεότητος αὐτοῦ· τοῦτο δὲ, περὶ τοῦ εἰδέναι ἀπλῶς, ὅτι ἐστὶ θεὸς καὶ υἱὸς Θεοῦ.

28 Καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα·

Οἴδατε καὶ τοῦτό φησι· καὶ τοῦτο γὰρ αἱ δηλωθεῖσαι μαρτυρίαι διδάσκουσιν· ἄλλως τε, καὶ ὅτι οὐ τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητῶ, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντός με (ε).

28 Ἄλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με,

Ὁ πατήρ καὶ θεὸς, ὡς πέμψας με, καθὼς διὰ τῶν προφητῶν ἐπιγγέλατο. Εἰ δὲ ἀληθινὸς ὁ πέμψας, ἀληθινὸς ἄρα καὶ ὁ πεμφθεὶς, τῆς αὐτῆς φύσεως ὢν.

28 Ὅν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

Ὡς τοῖς ἔργοις ἀρνούμενοι αὐτόν. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος· ὅτι *Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται (ζ)*.

29 Ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμὶ·

Διότι ἐξ αὐτοῦ εἰμι, ἐξ αὐτοῦ γεγέννημαι. Καὶ ὁπίσω δὲ εἶρηκεν, *Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ (η)*.

(α) Ἰωαν. Ἑ, 32. (β) Ἰωαν. Ἑ, 36. (γ) Ἰωαν. Ἑ, 39. (δ) Ματθ. 14, 27. (ε) Ἰωαν. Ζ', 18. (ζ) Τιτ. Α', 16. (η) Ἰωαν. 5', 46.

29 Κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν.

Συνεχῶς λέγει περὶ τῆς ἀποστολῆς, θουλόμενος πείσαι αὐτοὺς, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀπέσταλται, καὶ οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, ὡς προλαβόντες εἰρήκαμεν. Ἄμα δὲ καὶ εἰς θεραπείαν τῶν προσισταμένων αὐτοῖς θεοπρεπῶν ῥημάτων, ἃ παρεμίγνυε πολλάκις τοῖς ἀνθρωποπρεπέσιν αὐτοῦ.

30 Ἐζήτουν οὖν αὐτόν πιάσαι·

Ἐπλήγησαν γὰρ, ἀκούσαντες, ὅτι ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

30 Καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὴν χεῖρα,

Ἐπείχοντο γὰρ ἀσάτως, ὑπὸ τῆς ἐνούσης αὐτῷ θείας δυνάμεως.

30 Ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Ἡ τοῦ συλληφθῆναι καὶ παθεῖν αὐτόν.

31 Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν,

ὑπὸ τε τῶν προλαβόντων σημείων, ὑπὸ τε τῶν ἄρτι ῥηθέντων λόγων ἐλακώτες.

31 Καὶ ἔλεγον· Ὅτι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσῃ, ὢν οὗτος ἐποίησεν;

Εἰ καὶ ἐπίστευσαν, ἀλλ' οὐχ ὑγιῶς· εἰπόντες γὰρ, ὅτι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔλθῃ, ἔδειξαν, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν βεβαίως, αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἀμφιβόλως, ὡς ἀγελαῖοι καὶ κούφοι.

Ἡ καὶ καθ' ὑπόθεσιν τοῦτο εἶπον, ὅτι Θῶμεν, ἔτιρον εἶναι τὸν Χριστόν, ὡς οἱ ἄρχοντες λέγουσιν· Ὁ Χριστὸς, ὃν αὐτοὶ φασιν, ὅταν ἔλθῃ, μήτι δυνατώτερος ἔσται τούτου; οὐχί!

32 Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα·

Ἦκουσαν, ἐν ἐτέρᾳ ἡμέρᾳ, δηλονότι. *Γογγύζοντος* δὲ, ἤγουν σὺν γογγυσμῷ τῷ κατὰ τῶν ἀρχόντων λέγοντος.

32 Καὶ ἀπέστειλαν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

Ὡς ἀποσχίζοντα τὸν λαόν. Ὡς τῆς μανίας, μᾶλλον δὲ τῆς

ἀνοίας! Αὐτοὶ πολλάκις ἐπιχειρήσαντες, καὶ οὐκ ἰσχύσαντες, τοῖς ὑπηρεταῖς τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψαν, τὸν τε θυμὸν παραμυθούμενοι, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἑαυτῶν συγκαλύπτοντες.

33 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι,

Ἐλεγε μὲν πρὸς τὸ πλῆθος, ἀπετείνετο δὲ πρὸς τοὺς ἀποστειλάντας τοὺς ὑπηρετάς· δυσωπητικὸν δὲ τὸ ῥῆμα, πρὸς καταστολὴν τῆς μανίας αὐτῶν· Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, τὸν ἄχρι τοῦ πάσχα δηλῶν· τοῦτον μόνον ἀναμείναιτε.

34 Καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με·

Ὅταν ἀναληφθῶ εἰς τὸν οὐρανόν.

34 Ζητήσετε με, καὶ οὐχ εὐρήσετε·

Εἰκὸς γάρ, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν μνημονεύειν αὐτοῦ, καὶ ζητεῖν αὐτὸν βοηθόν, καὶ μᾶλλον, ἀλισκομένων τῶν ἱεροσολύμων.

34 Καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν.

Ὅπου εἰμι τότε. Δηλοῖ δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθέδραν.

35 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασποράν τῶν Ἑλλήνων μέλλει

36 πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος, ὃν εἶπε· Ζητήσετε με, καὶ οὐχ εὐρήσετε· καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν;

Ἐπαθόν τι πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ, δυσωπηθέντες αὐτοὺς, καὶ ζητοῦσι πρὸς ἑαυτούς, μὴ νοοῦντες τὰ ῥηθέντα. Διασπορὰν δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔλεγον, τὰ ἔθνη, διὰ τὸ διεσπάρθαι πανταχοῦ, καὶ ἀκωλύτως ἀλλήλοις ἐπιμύγνυσθαι, αὐτοὶ μόνην οἰκοῦντες τὴν Παλαιστίνην, καὶ παρὰ τοῦ νόμου κωλυόμενοι ἐπιμύγνυσθαι τοῖς ἀλλογενέσιν.

37 Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς

εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω.

Καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δηλωθείσης ἑορτῆς τῶν σκηνοπηγιῶν καὶ ἡ ἐσχάτη μεγάλαί ἐνομιζόντο· διὸ καὶ σπουδαιότερον ἐν ταύταις συλλεγόμενοι, τοῖς θεοῖς ἐσχόλαζον, τὰς ἐν τῷ μέσῳ μᾶλλον εἰς τρυφὰς ἀναλίσκοντες. Τότε τοίνυν, ὅτε συμπληρουμένης ἤδη τῆς ἑορτῆς, ἔμελλεν ἀναχωρεῖν ἕκαστος οὐκαδε, εὐύλεται δοῦναι τοῖς βουλομένοις ἐφόδια πρὸς σωτηρίαν· καὶ ἔκραξε μὲν, δηλῶν τὴν παρρησίαν αὐτοῦ, καὶ ἵνα πάντες ἀκούσωσι, πολλοὶ ὄντες· εἶπε δὲ, Ἐάν τις διψᾷ, δίψαν διδασκαλίας, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω πόμα πνευματικόν. Τοὺς γὰρ οὐ διψῶντας οὐ συγκαλῶ, ἀλλὰ τοὺς δικακῶς ἐρῶντας τοῦ τοιοῦτου πόματος.

38 Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βρέυσουσιν ὕδατος ζῶντος.

Κοιλίαν ἐνταῦθα λέγει, τὴν καρδίαν, ὡς τό· Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου (α). ποταμοὺς δὲ ὕδατος, τὴν δαψίλειαν τοῦ πνεύματος, τὴν πλημμύραν τῆς θείας χάριτος· ζῶντος δὲ, ἡγουν, αἰεὶ ἐνεργοῦντος, αἰκινιήτου. Ὅταν γὰρ ἡ θεία χάρις ἐνιδρυθῇ ψυχῇ, πηγὴ γίνεται, καὶ βλύζει διαπαντός. Καὶ γὰρ καὶ Πέτρος, καὶ Παῦλος, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους (1), τὴν θείαν χάριν ἐν τῇ καρδίᾳ πλημμυροῦσαν ἔχοντες, οὐ ποταμόν, ἀλλὰ ποταμοὺς λόγων ἠφίσαν, πολλὰ τῷ ῥοίζῳ φερομένους, καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν παρασύροντας, καὶ τὰς τῶν ἀπίστων κενοφωνίας ἐπικλύζοντας, καὶ καταποντίζοντας.

Καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ δὲ κεφαλαίῳ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν εἶπεν, ὅτι Τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον (β), καὶ ἀνάγνωθι πάλιν τὴν ἐξήγησιν τῶν τοιούτων ῥητῶν.

(α) ψαλμ. ΛΘ', 9. (1) ἐγένοντο δηλονότι. (β) Ἰωαν. Δ', 14.

Μετά δὲ τὸ, *Καθὼς εἶπεν ἡ γραφή*, ὑποστικτίον (1). Δια-
φύρως γὰρ ἐνετείλατο ἡ Γραφή πιστεῦσιν εἰς αὐτόν.

39 Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἐμελλον
λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν.

Τοῦτο ποῖον; Τὸ, *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεῖν σὺν
ὕδατος ζῶντος. Περὶ τοῦ πνεύματος δὲ, εἶπουν, περὶ τῶν
πνευματικῶν χαρισμάτων.*

39 Οὕτω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον,

Οὕτω ἦν ἐν ταῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, οὕτω ἦν δεδομένον
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

39 Ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.

Ὅτι οὕτω ἐδοξάσθη, διὰ τοῦ σταυροῦ· δόξαν γὰρ καλεῖ, τὸν
σταυρόν· τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἅπασιν, δυνείδος ἦν (2), ὡς με-
γάλων ἐγκλημάτων ἐπιτίμιον· μόνον δὲ τῷ Χριστῷ δόξα γέ-
γονεν, ὡς μεγάλης ἀγάπης τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιτίμιον. Τίς γὰρ
εὐγνώμονα ψυχὴν ἔχων, ἀκούων τὸν ἐπέκεινα πάσης τιμῆς, τη-
λικαύτην ἀτιμίαν ὑποστάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων,
οὐ δοξάσει τοῦτον;

Πρὸ μὲν οὖν τοῦ σταυροῦ, οὐ Πνεῦμα ἅγιον ἔδωκε τοῖς
μαθηταῖς, ἀλλ' ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβαλ-
λῆν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν (α).
μετὰ δὲ τὸν σταυρόν, Πνεῦμα ἅγιον. Ἐπεὶ γὰρ, ἡμαρτηκότες
καὶ προσκεκυκότες, ἐχθροὶ ἦμεν τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ χάρις τοῦ
ἁγίου Πνεύματος, δωρεά ἐστίν· ἡ δὲ δωρεά τοῖς φίλοις διέδο-
ται· ἔδει πρότερον προσενηχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν, καὶ
καταλλαγὴν καὶ κατάλυσιν τῆς ἐχθρας (3), ἥτις ἦν ἡ σφαγὴ

(1) Οὕτως ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 299. D. (2) ὁ σταυρός.

(α) Ματθ. Ι', 1. (3) Αἱ αἰτιατικαὶ αὐταὶ δὲν θύναται κατ' οὐδένα
τρόπον νὰ ἐξηγῶνται ἐκ τοῦ, προσενηχθῆναι. Δύναται τις ἄρα νὰ εἰπά-
σθ, ὅτι πρέπει ἢ ν' ἀναγνωσθῇ, καὶ γενέσθαι καταλλαγὴν —, ἥ ἐμετὰ τὸ, θυ-
σίαν, καὶ, νὰ τραπῇ εἰς τὴν Εἰς· ἥτοι· θυσίαν, εἰς κατάλλαγὴν κτλ. Ὁ
Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 301. B. λέγει « Καὶ τὴν ἐχθρὴν ἐν τῇ σαφὴ κατα-
λυθῆναι, καὶ γενέσθαι τοῦ θεοῦ φίλους, καὶ τότε λαβεῖν τὴν δωρεάν. »

τοῦ λογικοῦ ἀμνοῦ, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ· καὶ τότε δοθῆναι
τὴν δωρεάν.

40 Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον,
ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης.

Περὶ οὗ Μωϋσῆς ἔγραψεν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν. Καὶ ἀλη-
θῶς οὗτος ἦν! Ἄλλ' αὐτοὶ προφήτην αὐτὸν ἀπλῶς εἶναι ὑπε-
λάμβανον, ὡς τὸν Μωϋσέα, καὶ οὐχὶ καὶ θεόν.

41 Ἄλλοι ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Καὶ ἀληθῶς οὗτος ἦν! Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ψιλὸν ἄνθρωπον αὐτὸν
ἐνόμιζον.

41 Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ
Χριστός ἐρχεται;

Καὶ μὴν οὐδὲ οὗτος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ γεγέννηται.

42 Οὐχὶ ἡ γραφή εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ,
καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυὶδ, ὁ
Χριστός ἐρχεται;

Καὶ μὴν, καὶ οὗτος ἐκείθεν ἦν· ἀλλ' ἐθειλοκάρως πατρίδα τού-
τῃ ἐπισημαίνουσι τὴν Ναζαρέτ, ὅθεν ἦν ἡ μήτηρ καὶ ὁ νομίζό-
μενος πατὴρ αὐτοῦ, ἵνα μὴ, ἐκ Βηθλεὲμ λεγόμενος, ὁ Χριστός
εἶναι πιστευθῇ διὰ τὴν προφητείαν.

43 Σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν.

Ἐκάστου μέρους φιλονεικοῦντος.

44 Τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν.

Ὡς πλάνον δῆθεν.

44 Ἄλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

Ἐπεχομένης ἀοράτως, ὡς καὶ ἀνωτέρω δεδηλωται.

45 ἤλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φα-
ρισαίους· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· Διὰ τί οὐκ ἡγά-
γετε αὐτόν; Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· Οὐδέποτε

οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὥς οὗτος ὁ ἄνθρωπος·

Ἀπῆλθον μὲν, δήσοντες αὐτόν· ἐπανῆλθον δὲ, δεθέντες αὐτοὶ τῷ θαύματι τῶν λόγων αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν πέμψαντες, πολλῶν λόγων αὐτοῦ ἀκούσαντες, καὶ πολλὰ θαύματα θεασάμενοι, καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἀναγινώσκοντες, καὶ σοφοὶ δοκοῦντες, οὐδὲν ἀπώναντο· οἱ δὲ πεμφθέντες, τὸναντίον ἄπαν, ἀπὸ μιᾶς δημογορίας ἐάλωσαν· ἀδέκαστον γὰρ διάνοιαν εἶχον. Οὐ τοίνυν τὴν σύνεσιν αὐτῶν μόνον ἐστὶ θαυμάσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν παρρησίαν. Οὐ γὰρ λέγουσιν, ὅτι διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τοῦ λαοῦ στάσιν ἀφήκαμεν αὐτόν, οὐδὲ πλάττονται τινα πρόφασιν, ἀλλ' αὐτὴν λέγουσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ κηρύσσουσι τὴν αὐτοῦ σοφίαν.

47 Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι· *Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;*

Οὐρα φθόνου μανίαν! Δέον γὰρ ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν, τί ἐλάλησεν· οἱ δὲ οὐκ ἠνέσχοντο, ἀλλ' εὐθὺς κολακεύουσιν αὐτούς, ἔτι φειδόμενοι· καὶ οὐκ αὐστηρίᾳ χρῶνται, δεδοικότες, μὴ τέλεον αὐτῷ προστεθῶσι.

48 *Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ*
49 *ἐκ τῶν Φαρισαίων; Ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον·*

Αὕτη μᾶλλον ἢ μείζων κατηγορία ὑμῶν, ὅτι ὁ μὲν ὄχλος ἐπίστευσεν· ὑμεῖς δὲ ἠπιστήκατε. *Νόμον* δὲ ἐνταῦθα λέγουσι τὴν ὅλην γραφὴν ἀπλῶς.

49 Ἐπικατάρατοί εἰσι.

Καὶ μὴν ὁ νόμος ἐπικατηράσατο τοῖς ἀθετοῦσι τὸν νόμον· ὑμεῖς οὖν ἐπικατάρατοι, οἱ ἀθετοῦντες τὸν νόμον· ἐκεῖνοι δὲ τηροῦσι τὸν νόμον, πιστεύοντες εἰς αὐτόν· κελεύει γὰρ ὁ νόμος πιστεῦειν εἰς τὸν θεόν.

50 *Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς*

51 *πρὸς αὐτόν, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν· Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γινῶ τί ποιεῖ;*

Τὸ, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν, προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστής, δεικνὺς, ὅτι καὶ τινες τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσαν, εἰ καὶ αὐτοὶ εἶπον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν. Ἐλέγχει οὖν αὐτούς ὁ Νικόδημος παραδόξως τοῦ νόμου, πλὴν λεληθότως, καὶ μετὰ φειδοῦς· οὕτω γὰρ τὴν προσήκουσαν εἶχε παρρησίαν. Εἰ γὰρ ὁ νόμος οὐ κατακρίνει πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι καὶ γινῶναι, αὐτοὶ δὲ κατέκριναν αὐτόν πρὸ λόγου καὶ διαγνώσεως, παρέβησαν ἄρα τὸν νόμον.

52 Ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· *Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ;*

Μὴ τῆς αὐτῆς αὐτῷ χώρας καὶ πατρίδος ὢν, διὰ τοῦτο βοηθεῖς αὐτῷ; Βλέπε, πῶς ἀγροικότερον καὶ θυμικώτερον ἀποκρίνονται!

52 Ἐρεύνησον, καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγγήγερται.

Καὶ μὴν, οὐκ εἶπεν, ὅτι προφήτης ἐστίν, ἀλλ' ὅτι κατακριθῆναι αὐτόν ἀνεξετάστως οὐ χρή· οἱ δὲ ὑβριστικῶς λέγουσιν, ἐρώτησον καὶ μάθε· οὐ γὰρ οἶδας τὰς Γραφάς. Καὶ εἰ οὐκ οἶδεν αὐτὰς, πῶς ὑμᾶς ἤλεγξε παραβαίνοντας τὸν νόμον;

Χρὴ δὲ (1) γινώσκειν, ὅτι τὰ ἐντεῦθεν ἄχρι τοῦ, *Πάλιν οὖν ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου* (α), παρὰ τοῖς ἀκριβέσιν ἀντιγράφοις, ἢ οὐχ εὑρηται, ἢ ὠβελισται· διὸ φαίνονται παρῃ γράμματα καὶ προσθήκη· καὶ τούτου τεκμήριον, τὸ μὴδὲ τὸν Χρυσόστομον ὅλως μνημονεῦσαι αὐτῶν (2). Πειρατέον δὲ ὁμῶς ἡμῖν καὶ ταῦτα

(1) Τὸ σχόλιον τοῦτο ἀναφέρει ὁ Ῥιχάρδος Σίμων ἐν τῇ *Histoire critique du texte du N. Testament*. p. 145. (α) Ἰωαν. Η', 12.

(2) Περὶ τῆς ἱστορίας ταύτης τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ κατελιγμένης· γυναῖκος, τὴν ὁποίαν περισσότεροι τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας παραλείπουσιν ἢ ἀναφέρουσιν,

διασαφῆσαι· οὐκ ἄμοιρον γὰρ ὠφελείας οὐδὲ τὸ ἐν τούτοις κεφάλαιον, τὸ περὶ τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ κατελιττημένης γυναίκος.

53 Καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Οργισθέντες ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ Νικοδήμου, καὶ φοβηθέντες, μήποτε καὶ ἄλλος τῶν ἀρχόντων εἴποι τοιαῦτα.

ΚΕΦ. VIII, 1 Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.

Εκκλίνων τὴν διὰ νυκτὸς ἐπιβουλὴν.

2 Ὁρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.

Λαὸν ἐνταῦθα φησι, τοὺς λέγοντας, ὅτι Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης, καὶ τοὺς λέγοντας αὐτῷ, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· ὅπερ οὐκ ἐνεγκόντες οἱ Ἰουδαῖοι, σκόπει, τί πονηρεύονται;

3 Ἄγουσι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναῖκα ἐπὶ μοιχείᾳ κατελιττημένην· καὶ στή-

4 σαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ, λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατελήφθη ἐπαυτοφώρῳ μνηχευομένη.

Επαυτοφώρῳ λέγεται τὸ, αὐτελέγκτως, αὐτοφανῶς, προδήλως.

5 Ἐν δὲ τῷ νόμῳ Μωσῆς ἡμῖν ἐντείλατο τὰς
6 τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι· σὺ οὖν τί λέγεις; Τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἔχῃσι κατηγορεῖν αὐτοῦ.

Γινώσκοντες γὰρ αὐτὸν ἐλεήμονα καὶ συμπαθεῖ, προσεδόκων, ὅτι φείσεται αὐτῆς, καὶ λοιπὸν ἔξουσι κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ, ὡς παρὰ νόμῳ φειδομένου τῆς ἀπὸ τοῦ νόμου λιθοζυμένης.

ὑπάρχει καὶ τὴν σήμερον μεταξὺ τῶν κριτικῶν μεγάλη διαφωνία, τῶν μὲν, θελόντων αὐτὴν γνησίαν, τῶν δὲ, νεθον. Ὁ Εὐθύμιος, εἰς τὸ κύρος τοῦ Χρυσόστομου στήριζόμενος, θεωρεῖ αὐτὴν παρέγγραπτον καὶ προσθήκην. Πλὴν καὶ τοιαύτην θεωρῶν αὐτὴν ἐρμηνεύει· ὁ δὲ Θεοφύλακτος παραλείπει αὐτὴν ὅλως.

6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραψεν εἰς τὴν γῆν.

Ὅπερ εἰδῆσαι πολλάκις ποιεῖν οἱ μὴ θέλοντες ἀποκρίνασθαι πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας θαυρα καὶ ἀνάξια. Γινὼς γὰρ αὐτῶν τὴν μηχανὴν, προσεποιεῖτο γράφειν εἰς τὴν γῆν, καὶ μὴ προσέχειν, οἷς ἔλεγον.

7 Ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτόν, ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν, πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτὴν βαλέτω.

Ὅρα σοφίαν τῆς αὐτοσοφίας κατασοφίζομένην εὐμηχανῶς τὰς μηχανὰς αὐτῶν! Ὅρα, πῶς ἄρα καὶ τὸν νόμον ἐτήρησε, καὶ τῆς γυναίκος φείσαστο! Ἐπέτρεψε γὰρ τὸν ἀναμάρτητον ἐξ αὐτῶν ἀρξασθαι τοῦ λιθοβολεῖν αὐτήν, εἰδώς, πάντας ἐν ἀμαρτίαις.

8 Καὶ πάλιν κάτω κύψας, ἔγραψεν εἰς τὴν γῆν.

Ἰνα μὴ, βλέποντος εἰς αὐτούς, αἰσχύνωνται, ἔξω αὐτῶς ἐλεγχθέντες, καὶ ἵνα, ὡς αὐτοῦ δὴθεν ἀσχιολοιμένου εἰς τὸ γράφειν, ἐξῆ αὐτοῖς ὑπανχωρήσῃσι πρὸ φανερώτερης κατακρίσεως· καὶ αὐτῶν γὰρ ἐφείδετο, δι' ὑπερβολὴν χρηστότητος.

9 Οἱ δὲ, ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι, ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἷς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως τῶν ἐσχάτων.

Οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητον εἶπεν ἐκυτὸν ἡδύναιτο.

9 Καὶ κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡ γυνὴ ἐν
10 μέσῳ ἐστῶσα. Ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναίκος, εἶπεν αὐτῇ· Ἡ γυνὴ, ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου; οὐδεὶς σε κατέκρινεν;

Ἀναχωρήσαντες γὰρ, ἀφῆκαν αὐτὴν ἄνετον· ἐπεὶ δὲ ἄνετον, πάντως καὶ ἀκατάκριτον, τὸ ἐπ' αὐτοῖς· ἡ γὰρ ἂν συνέσχον αὐτήν.

11 Ἦ δὲ εἶπεν· Οὐδαίς, Κύριε. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς·
Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω,

Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι, ἄνθρωποι ὄντες, οὐ κατέκρινάν σε, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω, θεὸς ὢν, καὶ τοῦ νόμου κύριος.

11 Πορεύου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε.

Ἀρχοῦντος τοῦ τηλικούτου θριάμβου, καὶ τῆς ἐνώπιον τοσούτων αἰσχρότης, εἰς τιμωρίαν· ἔγνω γὰρ αὐτὴν καὶ μετανοήσαν ὀλοκαρδίως.

12 Πάλιν οὖν ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐλάλησε, λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου·

Ὡς φωτίζων τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁδηγῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ἀρετήν· καὶ ὡς καταλάμπων καὶ φωδρύνων τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῶν, καθὼς καὶ ἐν προοιμίῳ τοῦ παρόντος εὐαγγελίου διελέξομεν, ἐνθα κεῖται τὸ· Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων (α). Τοῦτο δὲ εἶπε, διὰ τὰς περὶ ἑαυτοῦ διαφόρους ὑπολήψεις (1) αὐτῶν.

12 Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ·

Ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ.

12 Ἀλλ' ἐξεῖ τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Τῆς αἰωνίου.

13 Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

14 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου·

Ζήτησον περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐξδόμου κεφαλαίου τό· Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής

(α) Ἰωαν. Α', 4. (1) Περὶ ὧν ἀνωτέρω κεφ. Ζ', 40. 41.

(α). Ἐν τῇ ἐξηγήσει γὰρ ἐκεῖνου καὶ τοῦτο ἐμνημονεύθη. Φασι δὲ τινες, ὅτι ἐκεῖνο μὲν εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος, τοῦτο δὲ, ὡς θεός, ἐμφορῶν, ὅτι οὐκ ἔστι ψιλὸς ἄνθρωπος, ὡς αὐτοὶ ὑπολαμβάνουσιν.

14 Ὅτι οἶδα, πόθεν ἦλθον,

Ἐκ πατρὸς θεοῦ.

14 Καὶ ποῦ ὑπάγω·

Εἰς αὐτὸν (1), μετὰ τὸ τέλος τῆς οἰκονομίας ταύτης. Ἐπεὶ δὲ οἶδα, ὅτι ἐκ πατρὸς θεοῦ ἦλθον, καὶ εἰς αὐτὸν ὑπάγω, πάντως υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι, καὶ θεός. Καὶ λοιπὸν ἀξιώπιστός εἰμι, καὶ αὐτόπιστος, ὡς αὐτοαλήθεια.

14 Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε, πόθεν ἔρχομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω.

Οὐκ οἴδατε, ὡς δοκεῖτε, ὡς φαίνεσθε, ὡς προσποιεῖσθε· τῇ γὰρ ἀληθείᾳ οἴδατε· διὸ καὶ ἀνωτέρω εἶπεν· ὅτι Κάμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμι (6).

15 Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε,

Σαρικῶς, αἰσθητῶς, παχυμερῶς, πρὸς μόνον τὸ φαινόμενον βλέποντες, καὶ μηδὲν ὑψηλότερον καὶ πνευματικὸν ἐννοοῦντες. Εἰδὼς δὲ αὐτοὺς μέλλοντας εἰπεῖν ὅτι, Καὶ διὰ τί οὐ κολάζεις ἡμᾶς, κρίνοντας οὕτως, εἰ δύνῃς; φησὶν·

15 Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα.

Οὐ κρίνω νῦν. Καὶ ὀπίσω γὰρ, ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, εἶπεν· Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ (γ)· καὶ ἀνάγνῃτι πάλιν τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν ἐξήγησιν. Ἵνα δὲ μὴ καὶ αὐθις εἴπωσιν ὅτι, Διὰ τοῦτο λέγεις, οὐ κρίνω, ὡς μὴ θαρρῶν κατακρίναι ἡμᾶς, ἐπιφέρει·

(α) Ἰωαν. Ε', 31.

(1) Πρὸς αὐτόν.

(6) Ἰωαν. Ζ', 28.

(γ) Ἰωαν. Γ', 17.

16 Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθὴς ἐστίν·

Ἀληθὴς ἐστίν, ἥτοι, ὀρθή, δικαία. Καὶ λοιπὸν ἀληθῶς κατακρίνω ὑμᾶς. Εἴτα λέγει, καὶ πῶς ἀληθὴς ἐστίν ἡ κρίσις αὐτοῦ.

16 Ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.

Ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ κρίνων, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ· κοινὰ γὰρ ἡμῖν πάντα. Καὶ ἐπεὶ, ὅπερ ἐγὼ κρίνω, τοῦτο καὶ ὁ πατήρ ἐν γὰρ ἀμφοτέροις, ὡς προεῖρηται, θέλημα· καὶ ὁ πατήρ ἄρα κατακρινεῖ (1) ὑμᾶς, ἀπιστοῦντας τῷ ἀπεισταλμένῳ παρ' αὐτοῦ υἱῷ αὐτοῦ.

17 Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστίν.

Τῷ ὑμετέρῳ, ὡς αὐτοὶ ἐρευνήσεσθε· παράνομον γὰρ ἐμὲ λέγετε. Εἰ δὲ δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς, τὸ ἐντεῦθεν αὐτοὶ συλλογίσασθε, ὅτι πολλῷ μᾶλλον δύο κριτῶν ἡ κρίσις ἀληθὴς, καὶ ταῦτα τοιούτων. Συνεπισκισμένα δὲ τὰ τοιαῦτα πολλαχοῦ λέγει, διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, ἵνα ἐκείνοις μὲν εἴη ἀσυμφανῆ, τοῖς δυνατωτέροις δὲ χριστιανοῖς ἐμφανῆ. Ἐπὶ πάντων οὖν τῶν τοιούτων ταύτην γίνωσκε τὴν αἰτίαν.

18 Ἐγὼ εἰμὶ ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ,

Πάλιν πρὸς τὸ, Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ποιεῖται τὸν λόγον, Ἐγὼ εἰμι, λέγων, ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, εἰ καὶ οὐδεὶς μαρτυρεῖ περὶ ἐαυτοῦ· ἐγὼ μὲν γάρ, ὡς θεός, οὐδεὶς δὲ, ὡς ἄνθρωπος.

18 Καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ.

Εἰ μὴ ἐγὼ δοκῶ ὑμῖν ἀξιόπιστος. Μαρτυρεῖ γὰρ διὰ τοῦ προφήτου λέγων· Ἰδοὺ, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν (α), ἥγουν, εἰς τὸ εἶναι φῶς ἐθνῶν. Προεῖρηται δὲ καὶ ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ, πῶς ὁ πατήρ μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, ἔνθα κεῖται τὸ· Καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ (β).

(1) Κατακρίνει, παρὰ τῷ Α. (α) Ἦσ. ΜΘ', 6. (β) Ιωαν. Ε', 37.

19 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Ποῦ ἐστίν ὁ πατήρ σου;

Ἐλεγον τοῦτο, προσποιούμενοι ἀγνοεῖν, τίνα λέγει πατέρα, καὶ πειράζοντας.

19 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Οὔτε ἐμὲ οἶδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·

Ὡς προσποιεῖσθε· τῇ ἀληθείᾳ γὰρ οἶδατε, καθὼς καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἡ τοῦτο εἶπε, διότι προσποιούντο, γινώσκειν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, λέγων, Εἰ οὕτως οἶδατε, ὡς προσποιεῖσθε, οὔτε ἐμὲ οἶδατε· οὐ γὰρ ἐγὼ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ· οὔτε τὸν πατέρα μου· οὐ γὰρ ὁ Ἰωσήφ πατήρ μου.

19 Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν.

Ἡμεῖς γὰρ ἀμφοτέρω φύσεως. Καὶ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ δὲ κεφαλαίῳ πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκεν· Ὁ ἰωρακὼς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν πατέρα (α), ἥγουν, ὁ νενοσηκὼς, ὁ γνούς. Εἶδεν γὰρ καὶ ὤραεν, οὐκ αἰσθητὴν φησιν, ἀλλὰ νοητὴν. Ἐπεὶ δὲ ἐμὲ προσποιεῖσθε μὴ εἰδέναι, ἀκολουθῶς καὶ τὸν πατέρα μου προσποιεῖσθε μὴ εἰδέναι.

20 Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ,

Ταῦτα τὰ παρήσιαστικά. Ἐπεσημνήματο γὰρ τὸν τόπον, δεικνύων τὴν παρήσiam τοῦ διδασκάλου. Γαζοφυλάκιον δὲ, τὸ θησαυροφυλάκιον, περὶ οὗ πλατύτερον ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον εἰρήκαμεν.

20 Διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ·

Ἀκριβεία· ἐν τούτῳ γὰρ ἦν καὶ τὸ γαζοφυλάκιον

20 Καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν·

Ὅπως παρήσιαζόμενον.

(α) Ἰωαν. ΙΔ', 9.

20 Ὅτι οὐπὼ ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Η τοῦ συλληφθῆναι καὶ ἀναιρεθῆναι αὐτόν. Ἐδει γὰρ τοῦτον εἶτι θαυματουργῆσαι καὶ διδάξαι, καὶ πολλοὺς εἰς πίστιν ἐπισπάσθαι, ὡς καὶ προλαβόντες εἰρήκαμεν. Συνεχῶς δὲ τοῦτο λέγει, δεικνὺς, ὅτι πολλάκις ἐπιχειρήσαντες, οὐκ ἠδυνήθησαν, καὶ ὅτι οὐδ' ὕστερον ἐκράτησαν ἀν αὐτόν, εἰ μὴ αὐτὸς ἠθέλησεν.

21 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ὑπάγω, Μεταβαίνω ἀπὸ τῆς ἐπιγείου ζωῆς.

21 Καὶ ζητήσετέ με,

Καὶ ἀνωτέρω τοῦτο εἶπε, καὶ ἡρμηνεύθη ἐκεῖ.

21 Καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.

Ηλθον ἐλευθερώσω ὑμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας ὑμῶν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠθελήσατε, ἀπέρχομαι, καὶ λοιπὸν ἐν πάσῃ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε, μὴ θελήσαντες ἀπαλλαγῆναι αὐτῆς.

Ἀμαρτίαν δὲ νόησον, καὶ τὴν εἰς αὐτόν, διότι ἔμελλον ἀνελεῖν αὐτόν, ἐν ᾗ ἀπέθανον, ἥτοι, δι' ἣν κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, Οὔεσπασιανοῦ καὶ Τίτου.

21 Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

Συνεχῶς ταῦτα λέγει, κατασεύων αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ ἐκφοβῶν.

22 Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

Ο ἐβούλοντο, τοῦτο καὶ ἐπέλαβον. Τί οὖν ὁ Χριστὸς; Ἀναιρεῖ τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν, καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἁμαρτία ἐστὶ τὸ ἀνελεῖν ἑαυτόν.

23 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ,

Ἐκ τῆς γῆς, οὐχ ὅτι τὸ σῶμα αὐτῶν ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ὅτι τὸ φρόνημα αὐτῶν γῆινον καὶ φαῦλον. Καὶ ὁ Παῦλος γάρ, λέγων· Οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί (α)· σάρκα, τὸ σαρκικὸν φρόνημα λέγει.

(α) Ῥωμ. Η', 9.

23 Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμὶ·

Εκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦμεν, ἀλλ' ὅτι τὸ φρόνημα αὐτοῦ οὐράνιον καὶ θεῖον. Εἶτα σαρκινίζει τὸν λόγον.

23 Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

Κόσμον ἐνταῦθα λέγει, τὸ κοσμικὸν καὶ φαῦλον καὶ γῆινον φρόνημα. Ὅσπερ γὰρ πνεῦμα λέγεται, τὸ πνευματικὸν φρόνημα, καὶ σὰρξ, τὸ σαρκικόν· οὕτω καὶ γῆ, καὶ κόσμος, τὸ γῆινον καὶ κοσμικόν. Φησὶν οὖν, ὅτι Ἐγὼ οὐχ, ὡς ὑμεῖς, φρονῶ, ἵνα ἀποκτείνω ἑμαυτόν.

24 Εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν·

Ἐπὶ ἐκροθεῖ αὐτοὺς, βουλόμενος πείσαι.

24 Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.

Εὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, συνεχόμενοι αὐταῖς. Ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας, καὶ διὰ θαπτίσματος ἀπολουσάμενος τὸν ῥύπον τῶν ἁμαρτιῶν, ἐν αὐτῷ πάντως ἀποθνέσκειται, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀναστὰς, δίκην δώσει.

25 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ;

Φαυλίζοντες τοῦτο ἔλεγον, καὶ πειράζοντες.

25 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Τὴν ἀρχὴν ὅ, τι καὶ λαλῶ ὑμῖν.

Ελλειπτικὸν τὸ ῥῆμα κατ' ἥθος. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ὅλως, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν, περιττόν ἐστιν· ἀνάξιοι γὰρ ἐστε παντός λόγου, ὡς πειρασταί.

26 Πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν·

Πολλὰ δύναμαι περὶ ὑμῶν λαλεῖν, εἰς κατηγορίαν, καὶ

κρίνειν, εἰς τὸ κολάσαι· ἀλλ' οὐ θέλωμαι νῦν· διότι οὐδὲ ὁ πατήρ μου θέλειται. Προεῖρχε γάρ, ὅτι Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ (α).

26 Ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθὴς ἐστι·

Πέμψας με, μὴ κρίναι νῦν, ἀλλὰ σῶσαι. Ἡ, ἀληθὴς ἐστιν, ὀνομάσας με φῶς τοῦ κόσμου. Ἰδοὺ γάρ, φησι, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν (β), ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται (ι).

26 Καὶ γὰρ ἡ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον.

ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, τά, τε ἄλλα, καὶ ὅτι εἰμι φῶς ἐθνῶν· καὶ εἶπον, τά, τε ἄλλα, καὶ ὅτι ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁ οὖν ἤκουσα, τοῦτο εἶπον.

27 Οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.

Οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῖς ἔλεγε, τοῦ φύσει πατρὸς αὐτοῦ. Εἰκὸς γάρ, αὐτοὺς διαπερεῖν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντας, τίς ἐστιν ὁ πέμψας αὐτόν; καίτοι πολλάκις αὐτοῖς διελέχθη περὶ ἐκείνου. Τοσοῦτον προσεῖχον τοῖς λόγοις αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ, τοσοῦτον ἦσαν φρενοβλαβεῖς! Εἰκότως οὖν εἶπεν αὐτοῖς· Τὴν ἀρχὴν, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν (γ).

28 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὅταν ὑψώσῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι·

Ὅταν κρεμάσῃτε με, ὡς ἄνθρωπον, ἐπὶ σταυροῦ, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, δηλονότι υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ θεός. Ὡς θεὸς γὰρ εἶρηκε τὸ, Ἐγὼ εἰμι. Γνώσεσθε δὲ τοῦτο, ἀπὸ τε τῶν τινικαὐτὰ γενησομένων ἀναντιρρήτων σημείων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς μου, καὶ μὴν καὶ ἀπὸ τῆς ἔκτοτε καταληφόμενης τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων θεομηνίας. Μετὰ γὰρ τὸ

(α) Ἰωάν. ι', 17.

(β) Ἦσ. ΜΘ', 6.

(ι) Εἰς Ἰωαν. Β', 18.

(γ) Ἰωαν. Η', 25.

σταυρωθῆναι αὐτόν, καὶ γενέσθαι τὰ φερόντα ἐκεῖνα σημεῖα, γράφει Λουκᾶς· ὅτι Καὶ πάντες οἱ συμπαραγεγνημένοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τίπτοντες ἐαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεψον (α). Ἐγνωσαν μὲν γάρ, ὅτι θεὸς ἄνθρωπος ὢντος ἦν, καὶ συμπέσχει αὐτῷ ἡ κρίσις, μὴ φέρουσα τὰ πάθος αὐτοῦ· μὴ τολμῶντες δὲ λαλεῖν διὰ τὸν φόβον τῶν ἀρχόντων, ἔτυπτον τὰ στήθη αὐτῶν, σημαίνοντες τὴν ἐντὸς ὁδύνην. Ἰσώπτευσόν γάρ, ὅτι κακὸν ἀνήμεστον τὸ γένος ἅπαν πείσεται δι' αὐτόν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐκπτόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τιμωροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ὡς φησι Ματθαῖος, ἰδόντες τὰ γενόμενα, ἐροδοθήσαν σφόδρα, λέγοντες· Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος (β). »

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχόντες τῶν Ἰουδαίων ἔγνωσαν τότε, ὅτι θεοῦ υἱὸς ἦν, καὶ θεός, εἰ καὶ πεπατήκασι τὴν συνείδησιν ἐαυτῶν, δι' ὑπερβολὴν φθόνου καὶ μανίας. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ Ματθαῖος· ὅτι « Ἰδοὺ, τινες τῆς κουστωδίας, ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. Καὶ συναγθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβουλίῳ τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις, λέγοντες· Εἴπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, νυκτὸς ἐλθόντες, ἐκλείψαν αὐτόν, ἡμῶν κοιμωμένων, καὶ τὰ ἐξῆς (γ). »

Ἔτι γε μὴν καὶ τὰς ἔκτοτε τῶν Ἰουδαίων συμφοράς, καὶ τὴν ἀλωσιν τῶν ἱεροσολύμων, συγγράφων ὁ λαγιώτατος ἐν Ἰουδαίοις Ἰώσηπος (ι), ὁμολογεῖ, διὰ τὸν Χριστὸν χεθῆναι κατ' αὐτῶν τὴν τοιαύτην θεομηνίαν, καὶ κατατραπῆναι τὰς τοσαύτας αὐτῶν μυριάδας ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἐπεὶ γὰρ θεραπευόμενοι, γινῶναι αὐτὸν οὐκ ἠθέλησαν, κολαζόμενοι, ἔγνωσαν, τίς ἦν.

(α) Λουκ. ΚΓ', 48.

(β) Ματθ. ΚΖ', 54.

(γ) Ματθ. ΚΗ', 11—13. (ι) Ὁ Εὐθύμιος φαίνεται, ὅτι συγγράει τὸν νόμον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Ἰδ. Ἰωστ. π. Ἀργ. Ἰουδ. Βιβλ. ΙΗ. Κεφ. Ε. §. 6'. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐπαναλαμβάνει ὁ Εὐθύμιος καὶ εἰς Ἰωαν. ΙΑ', 47. 48.

28 Καὶ ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξε με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ.

Εἰ γὰρ ἐκεῖνο γνώσεσθε τότε, πάντως καὶ ταῦτα, ὅτι ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ πάντα, ἃ θέλει ὁ πατήρ· ἴσος γὰρ αὐτῷ ὢν, ἃ θέλει, ταῦτα θέλω· ἐν γὰρ ἡμῖν θέλημα, ὥσπερ καὶ μία δύναμις· καὶ ὅτι ἃ ἐδίδαξε με, ταῦτα λαλῶ· νοῦς μὲν γὰρ ἐκεῖνος, λόγος δὲ ἐγώ. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἔργων εἶπε καὶ ὀπίσω, ὅτι Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν (α)· καὶ ἀνάγνωθι πάλιν τὴν ἐξηγήσιν ἐκείνου τοῦ ῥητοῦ· περὶ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ εἰρηκεν, ὅτι Ἡ ἐμὴ διδαχὴ, οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με (6)· καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὴν περὶ τούτου ἐρμηνείαν.

29 Καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ἐστίν.

Ἴνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ πέμψας, θεραπεύει τὴν τοικύτην ὑποψίαν, λέγων· Καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ἐστίν, ὡς ἀχώριστος· τὸ μὲν γὰρ πέμψαι, τῆς οἰκονομίας ἐστι· τὸ δὲ μετὰ τοῦ πεμφθέντος εἶναι, τῆς ἀλληλουχίας. Ἡ γὰρ Τριάς, ἐπίσης πάντα τόπον πληροῦσα, ἑαυτῆς οὐ διέστηκεν.

29 Οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστά αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.

Εἰ μὲν, ὡς ἄνθρωπος, τοῦτο φησιν, ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι πανταχοῦ μὲν ἐστὶν ὁ θεός, κατὰ τό· Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ (γ); μᾶλλον δὲ εἶναι λέγεται ἐν τοῖς ἀξίοις αὐτοῦ· εἰ δὲ, ὡς θεός, διὰ τὸ ἀχώριστον τῆς ἁγίας Τριάδος, διηρημένης μὲν ταῖς ἰδικαῖς ὑποστάσεσιν, ἡνωμένης δὲ τῇ ταυτότητι τῆς οὐσίας καὶ θεότητος.

Τὰ ἀρεστά δὲ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε, ἢ ὡς πειθόμενος αὐτῷ, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὡς ἴσος αὐτῷ, κατὰ τὴν θεότητα καὶ θέλησιν. Εἰ δὲ τὰ ἀρεστά αὐτῷ ποιῶ πάντοτε, ἀρεστὸν αὐτῷ ἄρα καὶ τὸ ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν τοὺς παρειμένους.

(α) Ἰωάν. 5, 30.

(6) Ἰωάν. 2', 16.

(γ) Ιερ. ΚΓ', 24.

Δέχου δὲ τὰ ταπεινὰ ῥήματα, ὡς οἰκονομικά, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων, ὡς καὶ προλαβόντες παρηγγελιαμεν· τὰ τοιαῦτα γὰρ μᾶλλον ἐφείλκοντο τοὺς πολλοὺς, καὶ τὸ παρὰδεδειγμένον ἐγγύς. Ὅρα γάρ.

30 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

Ὅτε εἰς τὸ ταπεινότερον κατήγαγε τὸν λόγον, τότε ἐπίστευσαν· οὐχ ὡς ἐχρῆν δὲ ἐπίστευσαν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπίστευσαν τοῖς ταπεινωτέροις λόγοις αὐτοῦ, μὴ παραδεχάμενοι τοὺς ὑψηλοτέρους. Ὅπερ εἰδὼς ὁ Χριστός, πειράζεται διορθοῦν αὐτούς, τὸ ἑαυτοῦ πανταχοῦ ποιῶν, εἰ καὶ αὐτοὶ ταχέως ἀπεπηθήσαν, καὶ πρὸς ὕβρεις μᾶλλον ἐξεπράπησαν.

31 Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους·

Πρὸς τοὺς πεπιστευκότας τότε, ὡς εἴρηται.

31 Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ,

Ἐὰν ὑμεῖς ἐμμείνητε, ὡς τῶν ἄλλων μὴ ἐμμεινάντων, περὶ ὧν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι Πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ οὐκ ἔτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν (α). Ἐὰν ὑμεῖς ἐμμείνητε, φησι, τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἤγουν, τῇ διδασκαλίᾳ μου, ἣν διδάξω ὑμᾶς, τότε ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ· οὕτω γὰρ ἐστέ.

32 Καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν,

Εἰ μὲ ἐγὼ γάρ, φησιν, εἰμὶ ἡ ἀλήθεια. (1) Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν παρ' ἐμοῦ· τὰ γὰρ νομικά πάντα, τύπος καὶ σκιά καὶ εἰκὼν τῆς ἀληθείας εἰσὶ.

(α) Ἰωάν. 5', 66.

(1) Τὸ ἐπόμενον εἶναι ἄλλη ἐρμηνεία, διάφορος τῆς πρώτης· διὸ καὶ κρίνεται ἀναγκαία ἡ παρενθήκη τοῦ, ἢ.

32 Καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.

Ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν.

33 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις· Ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε;

Ἀσέντες εἰπεῖν, τί οὖν; ψεῦδος ὁ νόμος; ψευδής ἡ τῶν Ἰουδαίων γνώσις; τοῦτο μὲν οὐ λέγουσι· τῶν τοιούτων γὰρ οὐκ ἔμελλεν αὐτοῖς· ἐπὶ τῇ ὕψει δὲ τῆς σωματικῆς εὐγενείας ἀγανακτοῦσιν, ὑποπτεύσαντες, ὡς δούλοις ἀνθρώπου τινὸς εἶπεῖν αὐτοῖς, ὅτι ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Εἰκότως οὖν ὁ Ἰωάννης (1) ἔλεγε· Μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ (α). Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν Ἰουδαίων αὐχήματα! Μὴ ἔχοντες γὰρ οἰκείαις ἀρεταῖς ἐνσεμνύνεσθαι, τὴν τῶν προγόνων εὐγένειαν προσβάλλοντο. τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἤλεγξεν αὐτοὺς, πολλάκις δουλεύσαντας Αἰγυπτίοις, καὶ Βαβυλωνίοις, καὶ διαφόροις ἄλλοις ἔθνεσιν· ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν δουλείαν παρέδραμεν, ὡς οὐδὲν ἐλάπτουσιν τὴν ψυχικὴν εὐγένειαν· περὶ δὲ τῆς ἁμαρτίας φησὶν, ἥτις αὐτὴν ἐλάπτει καταδουλοῦσα, ἥς ἡ δουλεία χαλεπωτάτη, ἀρ' ἥς ἐλευθεροῦ οὐχ ἕτερος, ἀλλ' ἡ μόνος ὁ Χριστός, καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ.

34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστί τῆς ἁμαρτίας.

Δείκνυσιν, ὅτι δουλείαν ἐνέφηνεν ἀνωτέρω, τὴν ἐξ ἁμαρτίας, οὗ τὴν ἐκ δυναστείας ἀνθρώπου. Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ὅτι ὁ Μωϋσῆς ὑμᾶς ἐλευθερώσει ταύτης, δείκνυσιν διὰ παραβολῆς, ὅτι οὐκ ἔχει ἐκεῖνος ἐξουσίαν, δούλος ὢν, ἀλλ' αὐτὸς, ὡς υἱός.

35 Ὁ δὲ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ· εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Ὁ δούλος οὐ κληρονομεῖ τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ὁ υἱὸς

(1) Ὁ Ἐκπαιστὴς διανοεῖται.

(α) Ματθ. Γ', 9.

κληρονομεῖ αὐτήν. Λοιπὸν ἐκεῖνος (1) οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἐλευθεροῦν, δούλος ὢν· ἐγὼ ἔχω ἐξουσίαν ἐλευθεροῦν, υἱὸς ὢν, καὶ μένων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου ἀεὶ, καὶ κληρονομῶν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Εἶπε γὰρ καὶ ὁπίσω· ὅτι Τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ (α)· καὶ πάλιν· Καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν (β).

36 Ἐάν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὅντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.

Νῦν μὲν γὰρ, οὐκ ἀληθῶς ἐλεύθεροί ἐστε, λεδουλωμένοι τῇ ἁμαρτίᾳ· ὅτε δὲ ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, τότε οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Θεὸς ὁ δικαῖος, τίς ὁ κατακρίνων (γ); Τὴν μὲν γὰρ σωματικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνθρώπος δίδωσι· τὴν δὲ ψυχικὴν, μόνος ὁ υἱός, ὡς κυρίως κύριος· ἐπεὶ καὶ κυρίως αὕτη ἐλευθερία. Εἶτα ἀρεῖς τὰς ἄλλας αὐτῶν ἁμαρτίας, εἰς μέσον ἄγει τὴν μελετωμένην (2)· ἔγνω γὰρ αὐτοὺς ἤδη ἀποπηδήσαντας, καὶ ὁμαλῶς φησὶν.

37 Οἶδα, ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστέ· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι,

Φανερώς μὲν οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐστὲ, φειδόμενος αὐτῶν· ἐπὶ· λεληθότως δὲ τοῦτο δεδήλωκεν. Ἐπεὶ γὰρ ζητεῖτε με ἀποκτεῖναι, οὐκ ἐστέ. Οὐδένα γὰρ ἐκεῖνος ἀπέκτεινεν ἀδίκως. Ὡςπερ γὰρ ἡ ἐλευθερία, ἀπὸ τῶν ἔργων δείκνυσται, τῶν πρεπόντων ἐλευθέρῳ, οὕτω καὶ ἡ συγγένεια. Τίθησι δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου.

37 Ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.

Ὁ λόγος μου, ὁ διδασκαλικός, ὑψηλὸς ὢν, οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν, τοῖς ἔχουσι νοῦν ἐστενωμένον ὑπὸ φαυλότητος· καὶ χαμαὶ συμρόμενον. Ἰδοὺ γὰρ, ἀπώσασθε, καὶ ἂν περὶ μικροῦ παρεδέξασθε,

(1) Ὁ Μωϋσῆς δηλαδὴ, ὡς εἶπε μικρὸν ἀνωτέρω. (2) Ἰωάν. Ε', 22.

(β) Ἰωάν. Ε', 27.

(γ) Ρωμ. Η', 31.

(δ) τὸν κατ' αὐτὸν φόνον, παρὰ τῷ Α.

στέγειν αὐτὰ μὴ δυνάμενοι. Ἴνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ἀπὸ σεαυτοῦ ταῦτα λαλεῖς, ἐπήγαγεν·

38 Ἐγὼ δὲ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρί μου, λαλῶ.

Ο ἔγνω παρὰ τῷ πατρί μου, ὃ ἔμαθον ἀπ' αὐτοῦ.

38 Καὶ ὑμεῖς οὖν ὃ ἐώρακατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε.

Τὸ ἀνθρωποκτονεῖν πατέρα γὰρ αὐτῶν ἐμφαίνει νῦν, τὸν διάβολον. Ὡς περ γὰρ τῆς πατρότητος τοῦ Ἀβραάμ ἐκβάλλει αὐτοὺς ἢ τῶν ἔργων ἀνομοιότης· οὕτως ἄρα τῇ πατρότητι τοῦ διαβόλου εἰσποιεῖ αὐτοὺς ἢ τῶν ἔργων ὁμοιότης. Κάκεινος γὰρ ἀνθρωποκτόνος, περὶ οὗ προῖων ἐρεῖ φανερώτερον.

39 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι.

Μὴ νοήσαντες, τίνα ἔλεγε πατέρα αὐτῶν, πάλιν ἐπὶ τὴν τοῦ Ἀβραάμ συγγένειαν καταφεύγουσι. Λοιπὸν οὖν ὁ Χριστὸς φανερώτερον αὐτῶν καθάπτεται.

39 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν.

Τὴν δικαιοσύνην.

40 Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι,

Συνεχῶς ἐλέγχει τὴν μελέτην αὐτῶν, ἐντρέπων αὐτοὺς, ὅπως διορθωθῶσιν.

40 Ἀνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἦν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ·

Τὸ, ἐώρακα, καὶ τὸ, ἤκουσα, ὡς οἰκονομικὰ δεκτέον καὶ νοητέον.

40 Τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν.

Τὸ ζητεῖν ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ἀλήθειαν λελαληκότα καὶ ἀθῶον.

41 Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

Τὸ ἀνθρωποκτονεῖν, καὶ εἴ τι πονηρὸν.

41 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ὑμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν, τὸν θεόν.

Ἐπεὶ εὐλόγως ἀπέδειξεν αὐτοὺς ἀναζήτους τῆς πατρότητος τοῦ Ἀβραάμ, ἐρ' ἢ μέγα ἐκόμπαζον, λοιπὸν ἀνοήτως ἀνατρέχουσιν ἐπὶ τὴν πατρότητα τοῦ θεοῦ, διὰ τὸ λέγειν τὴν Γραφὴν· Πῶς πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ (α). Ἐκβάλλει δὲ καὶ ταύτης αὐτοὺς τῆς τιμῆς, εὐλόγοις ὁμοίως ἀποδείξουσιν. Ἀλλὰ πῶς αὐτοὶ μὲν ἀδελφῶς πατέρα ἑαυτῶν λέγουσι τὸν θεόν, τῷ δὲ Χριστῷ, πατέρα ἰδιον λέγοντι τὸν θεόν, ἐγαλέπαινον; Διότι οὕτως πατέρα ἑαυτοῦ ἔλεγεν αὐτόν. Τὸ δὲ, Ὑμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα, νοεῖται, διὰ τὰ ἐξ Ἰσραὴλ καταγομένα ἔθνη, ὃς ἐκ δουλικῆς συμπλοκῆς ἐγεννήθη τῷ Ἀβραάμ, ἐξ Ἄγαρ τῆς δούλης· ἅτε αὐτῶν ἐξ Ἰσαὰκ καταγομένων, ὃς ἐξ εὐγενοῦς γάμου ἐγεννήθη τῷ Ἀβραάμ, ἐκ Σάρρας τῆς κυρίας τῆς Ἄγαρ.

Λέγουσι δὲ τινες (1), ὅτι πρὸς ὕβριν αὐτοῦ τοῦτο εἶπον οἱ ἑναγείς, διὰ τὸ λέγεσθαι, αὐτὸν μὴ εἶναι φύσει υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ. Ὅτε δὲ ἐξευτελίσαι τοῦτον θέλousι, τότε αὐτὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκείνο φλυαροῦντες, καὶ οὐδέποτε τῇ ἀληθείᾳ συντιθέμενοι. Καὶ μὴν πολλοὶ αὐτῶν ἐκ πορνείας ἐγεννήθησαν· πολλοὺς γὰρ παρὰ νόμους γάμους Ἰουδαῖοι ἐποιοῦν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο σιγᾷ, πρὸς τὸ μειζὺν ἐπειγόμενος.

42 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἄν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον,

Ἐγεννήθην, ἢ ἀπεστάλην.

42 Καὶ ἤκω·

Πρὸς ὑμᾶς.

(α) Ἐξοδ. Δ', 22. (1) Οὕτως ὁ Ὀριγένης. Τετ. Δ'. Σελ. 327. Β.

42 Οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα·

Ἀπὸ ἰδίου θελήματος· οὐ γὰρ ἔχω ἴδιον θέλημα· ὡς πολλάκις εἴρηται.

42 Ἄλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε.

Ὡς πατὴρ υἱόν, ὡς νοῦς λόγον.

43 Διατί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε;

Διὰ τὴν λέγόμενα παρ' ἐμοῦ, οὐ νοεῖτε; Εἴτα προστίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ νοεῖν αὐτοῦς αὐτά.

43 Ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.

Τὸ, Οὐ δύνασθε, τὸ, Οὐ θούλεσθε, σημαίνει νῦν. Ὅτι οὐ εὐ-
λεσθε συνιέναι τὸν λόγον τὸν ἐμόν, τὸν περὶ δογματῶν, διὰ
φαιδριότητα ψυχῆς, χαμαὶ συρομένης, καὶ μηδὲν ὑψηλὸν φαν-
ταζομένης. Ἐπεὶ δὲ ἐτόλμησαν εἰπεῖν, πατέρα ἑαυτῶν τὸν θεόν,
οἱ ἀνάζιοι καὶ τῆς τοῦ Ἀβραάμ. συγγενείας, παρρησιάζεται, καὶ
ἐπάγει τούτοις, ὡς ἀνιάτοις, φανερωτέραν πληγὴν, ἀντιῆροπον
τῆς ἀναισχυντίας αὐτῶν, καταστέλλων τὸ φύσημα καὶ τὸν κόμ-
πον τῶν ἀλαζόνων.

44 Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ,

Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκείνου ἐστέ, τοῦ διαβόλου· ὑμῶν πα-
τὴρ ἐκεῖνός ἐστιν, ὁ διάβολος.

44 Καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.

Τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἐκείνου. Ἐπιθυμίαι δὲ αὐτοῦ, τὸ ἀνθρωπο-
κτονεῖν, καὶ τὸ ψεῦδος, εἴπουν, ὁ σκολιὸς καὶ διεφθαρμένος
βίος, ὡς ἐρεξῆς ἐρεῖ.

44 Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς,

Τὸν πρῶτον ἀνθρωπον κτείνας, τὸν Ἀδάμ· αὐτὸς γὰρ αὐτῷ
τὸν θάνατον προεξένησεν· εἴτα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ
ἀνελὼν· αὐτὸς γὰρ καὶ αὐτῷ τὸν ἀδελφὸν Καῖν ἐπ' ἀνέστησεν,
κινήσας τῷ φθόνῳ.

44 Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν·

Οὐκ ἐμμένει, τουτέστιν, ἐν τῷ ὀρθῷ βίῳ οὐκ ἀναπαύεται,
ἀλλὰ μισεῖ τὴν τοιαύτην πολιτείαν.

44 Ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.

Ἀλλὰ τὸν ἀντίον, ψεῦδος.

44 Ὅταν λαλήῃ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ·

Τὰ ἴδια λαλεῖ. Ἰδιον γὰρ αὐτοῦ τὸ ψεῦδος· αὐτὸς γὰρ πρῶ-
τος ἐξεῦρεν αὐτὸ, καὶ πρῶτος ἐχρήσατο αὐτῷ, ψευδόμενος πρὸς
τὴν Εὐχην, ὅτε ἔλεγεν αὐτῇ διὰ τοῦ ὄψεως, ὅτι Οὐ θαράτφ
ἀποθανεῖσθε· καὶ, ὅτι Ἔσεσθε ὡς θεοί (α).

44 Ὅτι ψεύστης ἐστί,

Ἐκτοτε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ψευδόμενος.

44 Καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.

Καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἦτοι, τοῦ ψεύδους, αὐτός ἐστιν, ὡς πρῶ-
τος ἐξευρών αὐτὸ, καθὼς εἴρηται.

45 Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.

Εἰ μὲν ἔλεγον ψεῦδος, ἐπιστεύσατέ μοι ἂν, ὡς τὸ ἴδιον τοῦ
πατρὸς ὑμῶν λέγοντι· διότι δὲ τὴν ἀλήθειαν διδάσκω, οὐ πι-
στεύετε μοι, ὡς τὸ ἄλλότριον αὐτοῦ διδάσκοντι. Ἀλήθειαν δὲ
καλεῖ, τὰς τε ἄλλας αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ τὴν, ὅτι υἱὸς
ἐστί τοῦ θεοῦ.

46 Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;

Εἰ μὴ, διότι τὴν ἀλήθειαν λέγω, ἀπιστεῖτέ μοι, εἴπατε, Τίς
ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας, ὑπ' ἐμοῦ γενομένης, ἵνα
δόξητε δι' ἐκείνην ἀπιστεῖν;

46 Εἰ δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;

Εἰ οὐτε, διότι τὴν ἀλήθειαν λέγω, ἀπιστεῖτέ μοι, οὐτε τις ἐξ

(α) Γεν. Γ', 4. 5.

(TOM. B'.)

ὕμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας, ἄρα ἀλήθειαν λέγω· καὶ ἐὰν ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; Οὕτως ἐλέγξας αὐτοὺς ἐθελοκάκους, ἔτι συλλογίζεται·

47 Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.

Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ δέχεται, καὶ πιστεύεται· ὑμεῖς οὐ δέχεσθε· οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστέ. Καὶ λοιπὸν ψεύδεσθε, λέγοντες, πατέρα ἔχειν τὸν θεόν, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ εἶναι. Κατὰ μὲν οὖν τὸν λόγον τῆς δημιουργίας, πάντες ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσι· κατὰ δὲ τὸν τῆς οἰκειότητος, μόνοι οἱ τὰ ῥήματα αὐτοῦ δεχόμενοι, καὶ πειθόμενοι, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τὸ γνήσιον δεικνύοντες.

48 Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπόν αὐτῷ· Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;

Ἦσαν ἐρώτησιν ἀναγνωστέον. Σαμαρείτην μὲν οὖν αὐτὸν ἐλεγον, ὡς μὴ ἀκριβῶς τηροῦντα τὸν νόμον, ὡς αὐτοῖς ἐδόκει, μηδὲ τὰς παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων· τοιοῦτοι γὰρ οἱ Σαμαρεῖται. Δαιμόνιον δὲ ἔχοντα, ὡς τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτὸν ἔλκοντα· τοιοῦτοι γὰρ οἱ δαίμονες· ἀλλ' ὁ μὲν, ὡς ἐν ἀληθείᾳ θεός, οἱ δὲ, ὡς ἀπατεῶνες.

49 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω,

οὐ γὰρ ἀτιμάζω τὸν θεόν, ὡς οἱ δαίμονες, οὐδὲ τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἐκβάλλω αὐτόν.

49 Ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου,

Τιμῶν γὰρ τὸν πατέρα, ἀποφαίνω, ὑμᾶς μὴ ἔχοντας πατέρα τὸν θεόν, μηδ' ἐκ τοῦ θεοῦ ὄντας. Ἀτιμία γὰρ τοῦ φιλανθρώπου, πατέρα εἶναι τῶν ἀνθρωποκτόνων.

49 Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με.

Σαμαρείτην καὶ δαιμόνιον ἔχοντα ὀνομάσαντες, διότι τιμῶν

τὸν πατέρα, ἀπέστηκα ὑμᾶς μὴ ἔχοντας πατέρα τὸν θεόν· ἀτιμάσαντες δὲ τὸν υἱόν, ἠτιμάσατε τὸν πατέρα. Προσέειπται γὰρ, ὅτι Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν (α).

50 Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου.

Τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἀτιμίας μου.

50 Ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.

Ὁ πατήρ, δι' οὗ ἠτιμάσατέ με, καὶ πρὸς οὗ ἡ ἀτιμία τοῦ υἱοῦ διαθαίνειν οἶδεν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐκβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ κρίναι· ἀλλὰ διότι λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ υἱός.

Ὅρα δὲ, πῶς, ὅτε μὲν εἶπον πατέρα ἑαυτῶν τὸν θεόν, ἐπαχρησιάζετο, καὶ σφοδρῶς αὐτῶν κατήψατο· ὅτε δὲ αὐτὸν ἠτιμάσαν, ἐπεικῶς ἀπεκρίνατο καὶ πράως. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς, τὰ μὲν εἰς τὸν θεὸν ἐκδικεῖν, τὰ δὲ εἰς ἡμᾶς παρορᾶν. Καὶ αὐτὸς γὰρ παραδραμὼν τὴν εἰς ἑαυτὸν ὕβριν, ἐπὶ παραινέσιν τρέπεται.

51 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἴαν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

Ζήτησεν ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τὸ, Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ. Νοήσεις γὰρ ἐκαῖθεν, περὶ ποίου θανάτου λέγει νῦν· περὶ οὗ μὴ νοήσαντες ἐκεῖνοι, πάλιν ἀτιμάζουσιν αὐτόν.

52 Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Νῦν ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις·

Νῦν μάλλον. Εἶπον δὲ τοῦτο, ὡς ἐκεῖνου δῆθεν ποιούντος ἑαυτὸν μείζονα τοῦ θεοῦ.

(α) Ἰωάν. Ε', 23.

(β) Ἰωάν. Γ', 31.

52 Ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται,

Οἱ τηρήσαντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

52 Καὶ σὺ λέγεις· Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ

53 γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν σὺ ποιεῖς;

Ἀκόλουθον μὲν ἦν εἰπεῖν, Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ θεοῦ; ἀλλ' οὐ λέγουσι τοῦτο, ἵνα μὴ, συγκρίναντες αὐτὸν τῷ θεῷ, δόξωσι μᾶλλον τιμᾶν αὐτόν. Βούλονται δὲ αὐτὸν ἐλάττωνα καὶ τοῦ Ἀβραάμ ἀποφῆναι. Καὶ οὐκ εἶπον τοῦ Ἀβραάμ (Γ), ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, κομπάζοντες πάλιν, καὶ τῇ συγγενείᾳ τοῦ Ἀβραάμ. ἐπισημνυόμενοι.

54 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἐάν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτὸν, ἢ δόξα μου οὐδέν ἐστιν·

Οὐδέν ἐστιν, ὥς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε. Πρὸς τὴν ἐκείνων γὰρ ὑπόνοιαν τοῦτο εἶπεν, ἴσον λέγων τῷ, Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθὴς (α). ὅπερ κεῖται περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

54 Ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με,

Ἐάν ἐγὼ μεγαλύνω, φησὶν, ἑμαυτὸν, δοκῶ ὑμῖν ψεύδεσθαι· ἔστιν ὁ μεγαλύνων με, ὁ πατήρ μου. Καὶ ἐν τῷ ῥηθέντι γὰρ κεφαλαίῳ ὁμοίως εἶπεν, ὅτι Καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ (ε). Προθεραπεύει δὲ, ὁ μέλλει εἰρεῖν, ἵνα μὴ δόξῃ κομπάζειν. Βούλεται γὰρ κατασκευάσαι, ὅτι μείζων ἐστὶ τοῦ Ἀβραάμ· φανερώς γὰρ νῦν οὐκ εἶπε τοῦτο, διὰ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν.

54 Ὅν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι, καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν·

Οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ὥς τοῖς ἔργοις ἀρνούμενοι αὐτόν. Φησὶ

(1) Ἀπλῶς δηλαδὴ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης, τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ.
(α) Ἰωαν. Ε', 31. (β) Ἰωαν. Ε', 37.

γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος, ὅτι Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται (α). Ἡ καὶ, ὥς μὴ ἐγνώκατε τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Προεῖρκε γὰρ, ὅτι Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν (β). Ἡ, ὥς μὴ τηροῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ· εἰ γὰρ ᾔδειτε αὐτόν, ἐτηρεῖτε ἂν τὸν λόγον αὐτοῦ.

55 Ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν.

Οὐ μόνον ὥς ἐξ αὐτοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ γνώσεως ὦν, ἀλλὰ καὶ ὥς τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶν. Καὶ ὁπίσω δὲ εἶπεν, ὅτι Ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε· ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι (γ).

55 Καὶ ἐάν εἶπω, ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὁμοῖος ὑμῶν, ψεύστης.

Ψεύδεσθε γὰρ ὑμεῖς, λέγοντες, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστιν· οὐ γὰρ ἐγνώκατε αὐτόν, ὥς προεῖρηται. Εἰδῆσαι δὲ καὶ γινώσκειν ἀπλῶς, ὅτι ἐστὶ θεὸς καὶ πατήρ, οὐ μὴν τὴν τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ. Αὕτη γὰρ οὐ μόνον ἀγνωστος, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνεγνώστου καὶ ἀνεπιγνώστου, καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσιν.

55 Ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.

Οἷός, ὅτι τὸ, τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τηρεῖν, σημεῖόν ἐστι τοῦ εἰδέναι αὐτόν. Φοβηθῶμεν τοίνυν οἱ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ μὴ φυλάττοντες, ὥς ταπτόμενοι μετὰ τῶν ἀγνοούντων τὸν θεόν. Εἶτα κατασκευάζει, καὶ ὅτι μείζων ἐστὶ τοῦ Ἀβραάμ.

56 Ἀβραάμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἡγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν·

Ἠγαλλιάσατο, ἤγουν, ἐπεθύμησεν. Ἡμέραν δὲ αὐτοῦ λέγει, τὴν τοῦ σταυροῦ.

56 Καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη.

Ἐχάρη διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Προγνοῦς γὰρ τὸ μν-

(α) Τιτ. Α', 16. (β) Ἰωαν. Η', 19. (γ) Ἰωαν. Ζ', 28.

στήριον τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, καὶ εἶδεν αὐτὴν, προσκιογραφηθεῖσαν καὶ διατυπωθεῖσαν (1) ἐν τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἀνῆλγε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰσαὰκ εἰς ὀλοκάρπωσιν. Ἔμαθε γὰρ, ὅτι, ὥσπερ αὐτὸς οὐκ ἐρείσατο τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, διὰ τὸν θεόν, οὕτως οὐδὲ ὁ θεὸς φείσεται τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, διὰ τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὥσπερ οὗτος ἐδάστασε τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαυτώσεως αὐτοῦ· οὕτω κακείνως βαστάσει τὸ ξύλον τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Πλὴν καθάπερ τούτου μέιναντος ἀπαθοῦς, ὁ κριὸς ἐτύθη· οὕτω κακείνου μένοντος ἀπαθοῦς, τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ σφαγιασθήσεται. Εἰ δὲ ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, ὡς μείζωνος πάντως.

57 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν· **Πεντήκοντα ἔτη οὕπω ἔχεις, καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας;**

Ὡλοῦντο γὰρ αὐτὸν ἐγγὺς εἶναι πενήκοντα ἔτων, διὰ τὴν πολυπειρίαν αὐτοῦ. Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων, **τεσσαράκοντα** (2), γράφουσιν, ὅπερ δοκεῖ ἀκριβέστερον.

58 Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι.

Ὡς θεός. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐγὼ ἡμῖν, ἀλλ' Ἐγὼ εἰμι, ὁ αἰεὶ ὢν. Τὸ μὲν οὖν, **Γενέσθαι**, κτιστοῦ· τὸ δὲ, **Εἰμι**, ἀκτίστου καὶ κτίστου.

59 Ἦσαν οὖν λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν·

Οἱ τεχεῖς πρὸς φόνον. Ἠγρίαναν γὰρ, δόξαντες ὑβρισθῆναι τὸν Ἀβραάμ· ἅμα δὲ καὶ γινόντες, ὅτι αἰδιότητα θεοῦ περιτίθηναι ἑαυτῶ.

59 Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη,

Ἀόρατος αὐτοῖς κατέστη, τῇ ἐξουσίᾳ τῆς θεότητος.

(1) προδιατυπωθεῖσαν, παρὰ τῷ Α.

(2) Ὁ Χριστότοπος γράφει, τεσσαράκοντα. Ἰδ. Τομ. Η'. Σελ. 324. Πεντήκοντα γράφουσιν ὁ Κύριλλος. Τομ. Δ'. Σελ. 585. C. ὁ Θεοφύλακτος. Σελ. 690 B. ὁ Σαυῆς ἐν τῇ σειρᾷ εἰς τὸν Ἰωάννην παρὰ Κορδαρίου Σελ. 243, καὶ ἔλα τὰ δοκιμώτερα χειρόγραφα.

59 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ,

ἵνα κατασταλῇ ὁ θυμὸς αὐτῶν.

59 Διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν·

Μὴ ἰσχυρόντων ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ διὰ τί οὐκ ἐξέλυεν αὐτῶν τὴν δύνανται, καὶ φανερώς ἀνεχώρησε; Διότι οὐθ' οὕτως ἐμελλον πιστεῦναι. Καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ὑππύτους (1) αὐτοῦς ἐβρίμυε, καὶ πᾶς ὄψαις αὐτῶν ἐσκότισε, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν. Οὐδὲν γὰρ χεῖρον ψυχῆς ἀπεγνωκυίας· καὶ γὰρ σημεῖα ἰδὼν, καὶ τέρατα, μένει τὴν αὐτὴν ἔχουσα πάλιν ἀναισχυνταίν.

59 Καὶ παρήγεν οὕτως.

Εβλάδιζεν οὕτως, μὴ φαινόμενος αὐτοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ.

ΚΕΦ. IX, 1 Καὶ παράγων, εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

Βεβαιῶν, ἃ εἶπε, καὶ πιστούμενος, ὅτι θεὸς ἐστι, εὐθύς ἔρχεται ἐπὶ θαῦμα μέγιστον, καὶ μήπω μέχρι τότε γενόμενον. Τυφλοὶ μὲν γὰρ καὶ ἄλλοι ἀνέβλεψαν· τυφλὸς δὲ ἐκ γενετῆς, οὐδεὶς ἄχρι τότε. Διὸ καὶ ἀναβλέψας ἔλεγεν· Ἐκ τοῦ αἵματος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἡγοιζέτις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου (α).

2 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Ῥαββί, τίς ἡμαρτεν; οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;

Ερωτῶσιν, οὐχ ὡς τοῦτο πάντως ἢ ἐκεῖνο ὑπολαμβάνοντες, καθάπερ οἱ ἀνόητοι Ἰουδαῖοι· τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτεῖν πρὸ τοῦ

(1) Οὕτως ἐπὶ τὸ πολὺ παρὰ τῷ Χρισστοτόμῳ τὸ Ἰωαν. III', 6. ἐπεὶ ἐν χα· μαί. (α) Ἰωαν. Θ', 32.

γεννηθῆναι, ἀδύνατον· τὸ δὲ ὑπὲρ τῶν γονέων καλῶς εἶσθαι, ἀδίκον· ἀλλ' ἔστιν ὁ σκοπὸς τοῦ λόγου τοιοῦτος· ὁ μὲν πατέρα αὐτοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἠσθένει, καθὼς ἐκεῖ μεμαθήκαμεν· περὶ τούτου δὲ, τί λέγεις; τίς ἥμαρτεν; οὗτος, ἢ αἱ γονεῖς αὐτοῦ; Ἡμεῖς γὰρ οὔτε τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνο δυνάμεθα λέγειν, παντελῶς ἐξαπορούμενοι.

3 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Οὔτε οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ.

Οὐ παντελῶς ἀναμαρτήτους αὐτοὺς φησὶν, ἀλλ' ὅσον εἰς τὸ τυφλωθῆναι τοῦτον, ἀναμαρτήτους κακείνους καὶ τοῦτον (1).

Ἐντεῦθεν λοιπὸν μανθάνομεν, ὅτι, πατέρων ἁμαρτανόντων, οὐ κολάζονται παῖδες. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τοῦ θεοῦ γέγραπται· ὅτι Ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν (α)· ἀλλὰ δι' ἐκείνους μόνους εἴρηται, τοὺς μέλλοντας ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰδωλολατρεῖν. Ἐπεὶ γὰρ ἐξήλωσαν τὴν ἀσέβειαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εἰδωλολατρησάντων γονέων αὐτῶν, ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν ἐκείνων εἰκότως· ὧν γὰρ ἴσαι αἱ ἁμαρτίαι, τούτοις ἴσαι πάντως καὶ αἱ κολάσεις. Ὑστερον γὰρ νομοθετῶν διὰ Μωϋσέως, φησὶν· Οὐκ ἀποθανοῦνται παῖδες ὑπὲρ πατέρων, οὐδὲ πατέρες ὑπὲρ παίδων (β). Καὶ διὰ Ἰεζεκιήλ πάλιν λέγει (γ)· Τί ὑμῖν ἡ παραβολὴ αὕτη, λεγόντων· Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ οὐδόντες τῶν τέκνων ὠμοδίασαν (δ); Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, εἰ ἔσται ἡ παραβολὴ αὕτη· ἀλλὰ τῶν φαγόντων τὸν ὄμφακα ὠμοδιάσουσιν οἱ οὐδόντες.

3 Ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.
Ἔργα τοῦ θεοῦ λέγει τὴν ἀπὸ χοῦς πλάσιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ

(1) Προσθετέον ἐνταῦθα τό, λέγει, ἢ, ἀποφαίνεται, ἢ τοιοῦτόν τι.

(α) Ἐξοδ., Κ', 5. (β) Δευτερ. ΚΔ', 16. (γ) Ἰεζεκ. ΙΗ', 2, 3, 4.

(δ) Οὕτω καὶ παρὰ τῷ Χρυσόστομῳ. Τομ. Η. Σελ. 327. Β. ἀντὶ τοῦ, ἡμῶν· διαστῶν. Παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ γράφεται κοινότερον, ἐγομφίασαν.

τυφλοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ὁμολογούμενον ἔργον θεοῦ ἦν ἡ ἀπὸ χοῦς πλάσις τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ, ἀπὸ χοῦς καὶ αὐτὸς πλάττει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, τὸ κάλλιστον μέρος τοῦ σώματος, ἵνα ἐντεῦθεν φανείη (1) θεὸς ἀναμφιβόλως, οἷα τὰ ἴσα τῷ θεῷ δυνάμενος· ὁ γὰρ τὸ κάλλιστον μέρος οὕτω πλάσας, δυνάτεις καὶ τὸ ὅλον πλάσαι.

Ἡ, ἔργα τοῦ θεοῦ φησι, τὴν κεκρυμμένην δύναμιν τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἥτις τότε μᾶλλον ἐφάνη. Τί οὖν; εἰ μὴ ἐκολάσθη οὗτος, οὐκ ἐνῆν ἐτέρως φανερωθῆναι τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ; Ἐνῆν μὲν, ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐκολάσθη, μᾶλλον μὲν οὖν εὐηργετήθη, διὰ τῆς πηρώσεως τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν, ἀναβλέψας τοὺς τῆς ψυχῆς. Τί γὰρ ὄφελος ἐκείνων, ὅταν οὗτοι μὴ βλέπωσιν; Ἐξῆν οὖν τῷ κτίσῃ, τυφλὸν αὐτὸν κτίσαι, οὐ κολαστικῶς, ἀλλ' οἰκονομικῶς, ἵνα τε τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ φανερωθῇ, καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν ἀναβλέψῃ τὴν ψυχὴν.

Τινὲς δὲ τὸ, ἵνα, οὐκ αἰτιολογικὸν λέγουσιν ἐνταῦθα, ἀλλὰ δηλωτικὸν τοῦ μέλλοντος, ὅτι φανερωθήσονται τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ. Τοιοῦτον δὲ εἶναι λέγουσι καὶ τὸ· Εἰς κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται (α)· σημαίνει γὰρ, ὅτι οἱ μὴ βλέποντες, βλέψουσι, καὶ οἱ βλέποντες, τυφλωθήσονται· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες, τυφλοὶ γένωνται. Καὶ ὁ Πῦλος δὲ φησιν (β)· Νόμος παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο παρεισῆλθεν, ἀλλ' ὅτι μέλλει πλεονάσαι τὸ παράπτωμα. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ἰδίωμα γὰρ καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς.

4 Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα, τὰ δεικνύοντά με υἱὸν τοῦ πατρὸς, καὶ ἴσον τῷ θεῷ· Ἐμὲ χρὴ φανεροῦν ἑμαυτὸν, ὡς φιλόνηθρον, ἵνα διὰ τῶν τοιούτων ἔργων χειραγωγούμενοι πρὸς τὴν

(1) φανῇ, παρὰ τῷ Α.

(α) Ἰωαν. Θ', 39.

(β) Ῥωμ. Ε', 20.

εἰς ἐμὲ πιστὶν οἱ ἄνθρωποι, μὴ ἀπόλωνται· ἐμοῦ γὰρ ἰκάνω-
πῆσαντος, ἀδύνατον σωθῆναι τινὰ ἑτέρως, εἰ μὴ διὰ τῆς εἰς
ἐμὲ πίστεως.

4 Ἔως ἡμέρα ἐστίν·

Ἔως ὁ παρὼν αἰὼν ἐστίν, ἕως ὁ θῖος οὗτος συνέστηκεν, ἕως
ἕξεστι τοῖς ἀνθρώποις ἐργάζεσθαι.

4 Ἐρχεται νῦν, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.

Ἐρχεται ὁ μέλλον αἰὼν, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι τὸ πι-
στεύειν εἰς ἐμέ. Ἐργασίας γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς· ὁ δὲ μέλλον,
ἀνταποδόσεως. Ὅτι δὲ ἐργασίαν ἐνταῦθα, τὴν τοῦ πιστεύειν
λέγει, δῆλον ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν ὀπίσω· ὅτι Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον
τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσῃτε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος (α).

Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς ἡμέραν μὲν ἐκάλεσε, τὸν παρόντα αἰῶ-
να, διὰ τὸ ἐνεργόν· νύκτα δὲ, τὸν μέλλοντα, διὰ τὸ ἀερ-
γόν. Ὁ δὲ Παῦλος τὸναντίον, νύκτα μὲν, τὸν παρόντα αἰῶνα,
διὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀγνοίαν καὶ τὸ σκότος τῶν παθῶν·
ἡμέραν δὲ, τὸν μέλλοντα, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν τούτων· φησὶ
γάρ· Ἡ νῦν πρόσκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν (β).

5 Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.

Καὶ χρὴ τοὺς ἐσκοτισμένους φωτίζεσθαι διὰ πίστεως, πρὸ τοῦ
μεταβῆναι με ἀπὸ τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ
δὲ κεφαλαίῳ πλατύτερον περὶ τούτου λέγει. Τί οὖν; ἐν τῷ
οὐρανῷ ὢν, οὐκ ἔστι φῶς τοῦ κόσμου; Ἐστίν· ἀλλὰ νῦν περὶ τῆς
ἐν τῇ γῇ διατριβῆς αὐτοῦ φησιν, ἅμα μὲν προτρεπόμενος εἰς
πίστιν, ἅμα δὲ τὸν ὅσον οὐπω θάνατον αὐτοῦ παραδηλῶν.

6 Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσσε χαμαί, καὶ ἐποίησε πηλὸν
ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ
τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.

Διὰ τί μὴ χοῦν μόνον λαβὼν ἐπέχρισε; Διότι ὁ χοῦς ἄνευ

(α) Ἰωαν. 5', 29.

(β) Ρωμ. ΙΓ', 12.

ὕγρου τινὸς οὐκ ἐπιχρίσεται. Καὶ διὰ τί οὐχ ὕδατι, ἀλλὰ
πτύσματι πηλὸν ἐποίησεν; Ἴνα τῷ πτύσματι ἐπιγραφῇ τὸ
ὠαῦμα.

7 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβή-
θραν τοῦ Σιλωάμ·

Νίψασθαι μὲν κελεύει, δεικνύς, ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχε τοῦ χοῦς·
ἀλλ' ἐχρήσατο τούτῳ πρὸς τὸ διδάσχει μόνον, ὅτι αὐτός ἐστιν
ὁ κατ' ἀρχάς ἐκ χοῦς πλάσας τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ. Ἀποστέλ-
λει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, πόρρω οὖσαν,
ἵνα φανῇ ἡ πίστις καὶ εὐπειθεῖα τοῦ τυφλοῦ· οὐδὲ γὰρ ὑποψία
τις ἦν, ὅτι ἡ κολυμβήθρα θεραπεύσει αὐτόν. Πολλῶν γὰρ
καθεκάστην ἐκεῖ καὶ νιπτομένων καὶ λουομένων, οὐδεὶς εὐρέ
ποτε νόσου τινὸς ἀπαλλαγὴν.

7 Ὁ ἐρμηνεύεται, Ἀπεσταλμένος.

Ὅπερ ὄνομα, τὸ Σιλωάμ δηλονότι, Ἑβραϊκὸν ὂν, ἐρμηνεύε-
ται Ἀπεσταλμένος· οἶμαι διὰ τὸν ἀπεσταλμένον ἐκεῖ τότε
τυφλὸν· πρὸς δὲ γὰρ ἡ τῆς κολυμβήθρας κλήσις τὸ μέλλον.

7 Ἀπῆλθεν οὖν, καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

Ἀπῆλθε, μὴ διακριθεὶς ὅλως, ἀλλ' εὐθέως ὑπακούσας, καί-
τοι εἰκὸς ἦν εἰπεῖν, τί τοῦτο βούλεται; οὐκ ἠδύνατο αὐτὸς
θεραπεῦσαι; μήποτε πλανᾷ με, καὶ μάτην πέμπει; πολλάκις
γὰρ ἐκεῖ νιψάμενος, οὐδὲν ἀπανάμην. Καὶ ἑτέρως δέ· Εἰ ὁ πηλὸς
θεραπεύσει, τίς ἡ χρεῖα τοῦ νίψασθαι εἰς τὴν εἰρημένην κο-
λυμβήθραν; εἰ δὲ ἐκείνη θεραπεύσει, τίς ἡ χρεῖα τοῦ πηλοῦ;
Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἡ εἶπεν ἡ ἐλογίσαστο· ἀπλῶς δὲ πιστεύ-
σας, ὅτι τὰ πρὸς ἱασιν αὐτοῦ καὶ ποιόηκε καὶ προσέταξεν,
ἐπεισθη, καὶ ἀπῆλθε, καὶ τῆς τοιαύτης πίστεως οὐ διήμαρτεν.

8 Οἱ οὖν γείτονες, καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτόν τὸ πρότε-
ρον, ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθή-

9 μενος καὶ προσαιτῶν; Ἄλλοι ἔλεγον· Ὅτι οὗτός
ἐστίν. Ἄλλοι δέ· Ὅτι ὁμοῖος αὐτῷ ἐστίν. Ἐκεῖνος

- 10 ἔλεγεν· Ὅτι ἐγὼ εἰμι. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Πῶς ἀνεώ-
 11 χθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν·
 Ἄνθρωπος, λεγόμενος Ἰησοῦς, πηλὸν ἐποίησε, καὶ
 ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἶπέ μοι· Ὑπα-
 γε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, καὶ νίψαι.
 Ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος, ἀνέβλεψα.

Τί λέγεις; Ἄνθρωπος τοιαῦτα δύναται; Οὐπω γὰρ ἐγίνωσκεν
 αὐτὸν, καὶ θεόν. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ἐπυνσε χαμαὶ οὐχ ἑώρα
 γὰρ τότε· ἀλλ' ὅτι Πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς
 ὀφθαλμούς· ἥσθητο γὰρ καὶ ἔγνω τοῦτο ἐκ τῆς ἀφῆς.

Ἀλλὰ πόθεν ἔμαθεν, ὅτι Ἰησοῦς λέγεται; Ἡρώτησε τότε
 πάντως τοὺς παρόντας. Εἰκὸς γὰρ καὶ πρότερον ἀκούειν περὶ
 τῶν θαυμάτων αὐτοῦ· διὸ καὶ ἀπεριέργως ὑπήκουσεν αὐτοῦ,
 καθὼς εἴρηται.

- 12 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;

Ἐζήτουν γὰρ αὐτὸν, διαφυγόντα τὴν μανίαν αὐτῶν, καὶ ὡς
 μόνον ἤκουσαν, ἰχνηλατοῦσιν αὐτόν.

- 12 Λέγει· οὐκ οἶδα.

Ἐπιχρίσας γὰρ, καὶ ἐντειλάμενος ἀπελθεῖν εἰς τὴν κολυμβή-
 θραν, ἀνεχώρησεν αὐτίκα, φεύγων τὸν ἀπὸ τοῦ θαύματος κρότον.

- 13 Ἀγούσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, τὸν ποτε
 14 τυφλόν. Ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ
 Ἰησοῦς, καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.

Μὴ εὐρόντες ἐκεῖνον, ἄγουσι τοῦτον εἰς ἀπόδειξιν τῆς λύ-
 σεως τοῦ σαββάτου.

- 15 Πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι, πῶς ἀνέ-
 βλεψεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Πηλὸν ἐπέθηκέ μου
 ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.

Οὐκ ἠρώτησαν, Πῶς ἀνέβλεψας; ἀλλὰ, Πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς
 ὀφθαλμούς (1); διδόντες ἀφορμὴν τοῦ διαβάλλειν αὐτὸν ἐπὶ

(1) Ἐν τῷ κεμένῳ ἀναγινώσκειται· Πῶς ἀνέβλεψε, καὶ οὐχί, Πῶς
 ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος συγγέει τὸν τίτιον

ἐργασία κεκωλυμένη δῆθεν ἐν τῷ σαββάτῳ· ὁ δὲ, ὡς πρὸς
 ἀκηκοότας ἤδη τὰ κατ' αὐτὸν λέγων, ἐπιτέμνει τὸν λόγον.

- 16 Ἐλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές· Οὗτος ὁ
 ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον
 οὐ τηρεῖ.

Οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, ἀπεσταλμένος δηλονότι, ἢ οὐκ ἔστιν
 ἐκ θεοῦ.

- 16 Ἄλλοι ἔλεγον· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς
 τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; Καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.

Ο γὰρ μὴ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ, καὶ πάντως
 ἁμαρτωλὸς ἐστὶ. Σχίσμα μὲν οὖν καὶ τότε καὶ πρότερον ἐγέ-
 νετο· Οὐκ ἦλθον γὰρ, φησι, βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν,
 ἀλλὰ μάχαιραν (α)· ἀλλ' οὐκ ἐπέμεινεν (1)· ἠνώθησαν γὰρ
 αὐθις, ἐπικειμένων τῶν ἀρχόντων.

- 17 Λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν· Σὺ τί λέγεις περὶ αὐ-
 τοῦ, ὅτι ἠνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;

Λέγουσι τοῦτο, οὐχ οἱ εἰπόντες, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ
 θεοῦ, ἀλλ' οἱ σχισθέντες ἀπ' αὐτῶν· ἵνα γὰρ μὴ δόξωσι συνη-
 γορεῖν αὐτῷ, τὸν λαβόντα πείραν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ποιοῦν-
 ται κριτὴν τῆς ἀμφιβολίας.

- 17 Ὁ δὲ εἶπεν· Ὅτι προφήτης ἐστίν.

Προφήτας ἐκάλουν τοὺς θείους ἄνδρας. Ἄντικρυς οὖν φησιν,
 ὅτι παρὰ θεοῦ ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐφοβήθη τὸν θυμὸν τῶν λεγόν-
 των, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. Στερόδος γὰρ ἦν, καὶ φιλαλήθης,
 καὶ εὐγνώμων.

- 18 Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι
 τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεψεν,

Οἱ εἰπόντες, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. Ἀλλ', ὦ ἀνόητοι! Εἰ

15 καὶ τὸν 26 (1^ο Τ. Τ. Μ. Η'. Σελ. 334. Α.). Ἀκολουθεῖς τούτῳ ὅτι Εὐθύμης
 καὶ ὁ Θεοφύλακτος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν.

(α) Ματθ. 1', 34. (1) Τὸ σχίσμα.

οὐχὶ τυφλὸς ὢν ἀνέβλεψε, πῶς διαβάλλετε τὸν Χριστὴν, ὡς ἐν σαββάτῳ ἰσάμενον αὐτόν;

18 Ἔως οὗτο ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀνα-
19 βλέψαντος· καὶ ἠρώτησαν αὐτούς, λέγοντες· Οὐ-
τός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυ-
φλὸς ἐγεννήθη;

Οὐρα πονηρίαν! Αὐστηρῶς ἐρωτῶσι, προσδοκῶντες ἐκροθεῖν αὐτούς· ἵνα, τούτων ἀρνησαμένων, ἐπισκιασθῇ τὸ θαῦμα· καὶ φασιν, ὅτι ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη, ψευδόμενοι, δη-
λαδὴ, καὶ κακουργοῦντες, καὶ τῷ Ἰησοῦ δόξαν περιποιούμενοι.

19 Πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;

Εἰ τυφλὸς ἐγεννήθη;

20 Ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ, καὶ εἶπον·

Οἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυ-
21 φλὸς ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἶδαμεν·
ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν·

Τρία ἐρωτηθέντες, Εἰ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς αὐτῶν, Εἰ τυφλὸς ἐγεννήθη, καὶ Πῶς ἄρτι βλέπει· τὰ μὲν δύο ὁμολογοῦσι· πῶς δὲ ἄρτι βλέπει, ἀγνοεῖν λέγουσι, φοβούμενοι τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἐξῆς δηλωθήσεται.

21 Αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρώτησατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.

Ἐξω κινδύνου καθιστῶντες ἑαυτοὺς, ἐπὶ τὸν τεθεραπευμένον παραπέμπουσι τὴν ἐρώτησιν, ὡς ἀξιολογότερον αὐτῶν ἐν τῷ τοιοῦτῳ ζητήματι.

22 Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· ἡδὴ γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα, εἴαν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται.

Συνετέθειντο, ἥτοι, συνεφώνησαν. Ἀποσυνάγωγος δὲ, ὁ ἐκβα-
θλημένος τῆς συναγωγῆς.

23 Διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον· Ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρώτησατε.

Τὸ αὐτὸ· πάλιν λέγει (1), διασφύρον αὐτοὺς (2), ὡς δειλοὺς, καὶ διὰ τὸ μὴ ἀποτυγχάνουσι γενέσθαι, προσποιουμένους μὲν ἀγνοεῖν, τῷ υἱῷ δὲ τὸν ἀγῶνα ὅλον ἐπιτορτίζοντας.

21 Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὅς ἦν τυφλὸς, καὶ εἶπον αὐτῷ· Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ·

Δόξαν τὸν θεῖον, ὡς παρ' αὐτοῦ ἰαθεῖς, καὶ μὴ παρὰ τοῦ Ἰησοῦ.

24 Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀμαρτωλὸς ἐστίν.

Ἀπόντος τοῦτο λέγετε, μικροί· παρόντος γὰρ, καὶ ἐρώτησαν-
τος ὑμᾶς ἐναγῶς· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας (α). οὐκ ἡδυνήθητε οὐδὲ γρύξαι μόνον, ἐμφραγέτων ὑμῶν τῶν στομάτων ὑπὸ τῆς ἀληθείας.

25 Ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· Εἰ ἀμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν, ἄρτι βλέπω.

Τὸ, Εἰ ἀμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα, οὐ δισταζὼν εἶπεν, ἀλλ' ἐν σχήματι δισταζόντος, παραπεμπόμενος τὸν τοιοῦτον φλη-
ναρον. Προῖαν γὰρ φανερώτερον ἀποφαίνεται, λέγων· Οἶδαμεν δὲ, ὅτι ἀμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει (β).

26 Εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν· Τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἤνοι-
ξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;

Πανταχόθεν ἀποκρουσθέντες, καὶ μηδὲν, ὃν ἐξούλοντο, δυνη-
θέντες ἀνῆσαι, πάλιν ἐπὶ τὸ πρότερον ἐρώτημα στρέφονται· διὸ καὶ καταγνοὺς αὐτῶν ὁ τεθεραπευμένος, οὐκ ἔτι μεθ' ὑποστολῆς, ἀλλὰ παρρησιαστικώτερον ἀποκρίνεται.

(1) Ὁ εὐαγγελιστὴς δηλονότι. (2) τοὺς γονεῖς τοῦ κατὰ τυφλοῦ.

(α) Ἰωάν. Η', 46. (β) Ἰωάν. Θ', 31.

27 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· Εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἤκούσατε·
Οὐκ ἐπιστεύσατε.

27 Τί πάλιν θέλετε ἀκούειν;

Τίνος ἕνεκεν πάλιν ζητεῖτε ἀκούειν;

27 Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;

Εἰπὼν, ὅτι Μὴ καὶ ὑμεῖς, ἔδειξεν, ὅτι αὐτὸς τέως ἐστὶ, καὶ θαρράλως ὁμολόγησε, μὴ δειλιάσας τὴν μαρίαν αὐτῶν. Οὐτως ἰσχυρὸν ἢ ἀλήθεια, παρρησίας ἐμπιπλώσα τοὺς ἐλομένους αὐτήν, καὶ εἰ τῶν ἀπερρίμμένων εἶεν· τὸ δὲ ψεῦδος τὸν παντίον, ἀσθενές, δειλοὺς ἀπεργαζόμενον καὶ τοὺς ἰσχυροὺς.

28 Ἐλοιδόρησαν αὐτὸν, καὶ εἶπον· Σὺ εἴ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως ἐσμέν μαθηταί.

Οὐδὲ τοῦ Μωϋσέως· εἰ γὰρ τοῦ Μωϋσέως ἦτε, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἂν ἦτε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε, φησι, Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί (α).

29 Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι Μωσῇ λελάληκεν ὁ θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν, πόθεν ἐστίν.

Πόθεν ἀπεστάλη. Καὶ μὴν διαφόρως ἐδίδαξεν ὑμᾶς, τίνες μαρτυροῦσι περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἰωάννης, ὅτι τὰ ἔργα, ἃ ποιεῖ, ὅτι ὁ πατὴρ καὶ θεός. Ἀλλὰ περὶ Μωϋσέως μὲν ἀκούετε, οὐ μὴν βλέπετε· τὰ ἔργα δὲ τούτου, οὐ μόνον ἀκούετε, ἀλλὰ καὶ βλέπετε, καὶ οἴδατε, ὅτι ὀφθαλμοὶ ὧτων πιστότεροι.

30 Ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστὶ, καὶ ἀνέωξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὅτι ὑμῖν ἄσχημος καὶ ἄδοξος ὢν, ἀνέωξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεποίηκε τηλικούτον θαῦμα. Εἰ γὰρ ἦν τῶν ἐπισήμων καὶ ἐνδόξων, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἦν θαυμαστόν. Ὡστε μέγας τίς ἐστιν, εἰ καὶ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστίν.

(α) Ἰωαν. 7, 46.

31 Οἶδαμεν δὲ, ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῇς ᾧ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.

Βλέπε σύνεσιν! πῶς θαυμασίως συλλογίζεται, καὶ αὖξει τὸν λόγον! Ἐρωτίσθη γὰρ ὄντως, οὐ τοὺς ἐξω μόνον ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνδον. Ἐπεὶ γὰρ προλαβόντες εἶπον, Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλὸς ἐστὶ (α)· τότε μὲν ἐν σχήματι διστάζοντος παρεκρούσατο τὸν λόγον· νῦν δὲ, παρρησίας ὦν μεστός, ἀποδεικνύει τοῦτον μὴ ὄντα ἁμαρτωλόν, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον θεοσεβῇ, καὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιοῦντα. Ἐπεὶ γὰρ ἄνθρωπον τοῦτον ὑπελάμβανεν, ὡς εἰσέλαμμεν. Ἅμαρτωλῶν δὲ ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, ἐπὶ τοιούτοις θαύμασι, δηλονότι.

32 Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἤκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμούς τυφλοῦ γεγεννημένου. Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.

Οὐδὲν τοιοῦτον. Τυφλοῦ μὲν γὰρ ἦνοιξαν καὶ ἄλλοι ὀφθαλμοί· τυφλοῦ δὲ ἐκ γενετῆς, οὐδαίς. Λοιπὸν τοίνυν, τὸ ὑπερέαλλον τοῦ θαύματος, θεῖόν τινα δεικνύει τὸν ἐργάτην αὐτοῦ. Ὁ γὰρ μείζον πάντων τῶν ἀνθρωπίνων θαυμάτων ποιῶν, μείζων ἄρα πάντων ἀνθρώπων ἐστίν.

34 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;

Οὐκ ἦνεγκαν τὸν λαμπρὸν ἐλεγχον, καὶ τὴν περιφανῆ νίκην· περιτραπίεσις δὲ τῆς πονηρίας κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, ὀργισθέντες ὑβρίζον αὐτόν, λέγοντες· Ἅμαρτωλὸς σὺ ἐγεννήθης ὅλος, ἤγουν, τὴν ἀρχὴν, ἐκ πρώτης ἡλικίας. Ὑπελάμβανον γὰρ αὐτόν ἀνοήτως, δι' ἁμαρτίας τινὰς τυφλὸν γεννηθῆναι, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ εἶναι αὐτόν ἁμαρτωλόν· καίτοι καὶ ἁμαρτωλὸς ἐάν ᾖ, τοὺς λόγους ἔδει τούτου δοκιμάσαι, εἰ ἀληθεῖς εἰσὶ· τί γὰρ ἄτοπον εἶπεν;

(α) Ἰωαν. 6, 24.

34 Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

Ἀποσυνάγων ἐποίησαν τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, ὡς μαθητὴν δῆθεν τοῦ Χριστοῦ. Μὴ δυνηθέντες γὰρ ἐπιτεῖναι τῷ θαύματι, τὸναντίον δὲ μᾶλλον περιβόητον αὐτὸ διὰ τῆς πολυπραγμοσύνης ποιήσαντες, κενοῦσι τὸν θυμὸν κατὰ τοῦ θεραπευθέντος.

35 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· καὶ εὐρών αὐτόν, εἶπεν αὐτῷ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

Ἐρχεταὶ μεῖζον εὐεργετήσων τὸν ἐκβληθέντα δι' αὐτόν, καὶ δίδωσι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, γνωρίζων ἐκυτὸν αὐτῷ, καὶ μαθητὴν ἀληθῆ ποιῶν· τὸ δέ, σὺ, δι' ἐκείνους εἶπε τοὺς ἀπιστοῦντας.

36 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· Καὶ τίς ἐστὶ, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;

Ἀνεπερώθη τῷ λόγῳ, ὡς ἔτοιμος εἰς τὸ πιστεῦσαι, καὶ ζητεῖ μαθεῖν, τίς ἐστίν· οὐ γὰρ ἠπίστατο, τίς ἐστιν.

37 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Καὶ εἶδράκας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν.

Εἶδράκας αὐτόν, οὐ πρότερον, ἀλλὰ νῦν. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς σου· βούλεται γὰρ δεῖξαι τὸ ἀπερίεργον τῆς πίστεως αὐτοῦ, πρὸς ὠφέλειαν τῶν τηνικαῦτα παρόντων, καὶ ἐντροπὴν τῶν καὶ πολλὰ διδασθέντων, καὶ πολλὰ σημεῖα θεασαμένων, καὶ μὴ πιστευσάντων ἔτι. Μόνον γὰρ ἀκούσας, ὅτι Ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν, εὐθὺς ἐπίστευσεν· ἦψατο γὰρ ὁ λόγος αὐτίκα τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, εὐρών αὐτὴν ἀγαθὴν, καὶ κατέλαμψεν αὐτὴν εἰς ἐπίγνωσιν καὶ πίστιν. Ὅρα γάρ.

38 Ὁ δὲ ἔφη· Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Προσεκύνησε, βεβαιῶν, ὅτι ἐπίστευσε.

39 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον· ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι· καὶ οἱ βλέποντες, τυφλοὶ γένωνται.

Καὶ μὴν ὁπίσω ἔρχεν· ὅτι Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον (α). Ἀλλὰ κρίμα νῦν, τὸ κατὰκριμα λέγει, ὅτι εἰς κατὰκριμα ἐγὼ ἐνηνθρόπησά τινων. Ἐφερμηνεύων γὰρ τὸν λόγον, φησὶν, Ἵνα οἱ μὴ βλέποντες, ἤγουν, οἱ δοκοῦντες τυφλοὶ τὸν νοῦν, τῇ ἀγνοίᾳ τῶν Γραφῶν, οὗτοι βλέπωσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, διανοιγέντων αὐτοῖς τῶν ψυχικῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τῆς εἰς ἐμέ πίστεως· αὐτοὶ δέ, οἱ δοκοῦντες ὁζυδερεῖς τῇ γνώσει τῶν Γραφῶν, οὗτοι μᾶλλον μὴ βλέπωσι, μυσάντων αὐτοῖς τῶν ἔνδον ὀφθαλμῶν ὑπὸ ἀπίστιας.

Κάνταῦθα δὲ τὸ, ἵνα, οὐ χρὴ νοεῖν αἰτιολογικόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες, τυφλοὶ γένωνται· ἀλλὰ δηλωτικόν τοῦ μέλλοντος, ὅτι μελλοῦσιν οἱ μὴ βλέποντες βλέπειν, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοῦσθαι, ὡς καὶ προσλαβόντες περὶ τοῦ Ἵνα παρεσημειωσάμεθα.

Ἡ, Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἀντὶ τοῦ, Εἰς διάκρισιν καὶ διαχωρισμὸν τούτων τε κακείνων, ἵνα φανῇ τῶν μὲν, ἡ ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἀνάδολεψις, τῶν δὲ, ἡ ἐκ πονηρᾶς γνώμης ἀποτύφλωσις.

40 Καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ,

Οἱ ποτὲ ὄντες μετ' αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἀποστάντες· ἢ οἱ ὄντες τηνικαῦτα. Τινὲς γὰρ φαρισαῖοι παρείποντο, βλέποντες καὶ ἀκούοντες, τί ποιεῖ καὶ λαλεῖ.

40 Καὶ εἶπον αὐτῷ· Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;

Ὡς περ ἀλλάχου ἔλεγον· Οὐδενὶ δεδουλείκαμεν πώποτε (β)· καὶ, Ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα (γ)· οὕτω καὶ νῦν πρὸς τὰ

(α) Ἰωαν. Γ', 17.

(β) Ἰωαν. Η', 33.

(γ) Ἰωαν. Η', 41.

αίσθητά κεχῆνασι μόνον, καὶ τὴν σωματικὴν τύφλωσιν ἐπισχύνονται διὸ περὶ ταύτης ἐρωτῶσι, γινόντες, ὅτι καὶ δι' αὐτοὺς εἴρηται ὁ λόγος.

41 Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν·

Οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν, ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ δηλονότι· καὶ γὰρ ἠδύνασθε, ἀπολογεῖσθαι, ὅτι οὐχ ἐωράκαμεν τὰ σημεῖα.

41 Νῦν δὲ λέγετε· Ὅτι βλέπομεν·

Ῥμεις τοῦτο λεγετε, ἐγὼ δὲ οὐ· εἰ γὰρ ἐβλέπετε, ἐπιστεύετε ἂν, οἷς ἐργάζομαι θαύμασιν ἐνώπιον ὑμῶν. Ἀλλὰ τῷ δοκεῖν μὲν, βλέπετε, τῇ δὲ ἀληθείᾳ, οὐ βλέπετε, τετυφλωμένοι τὸν νοῦν. Κατὰ γὰρ τὴν παροιμίαν Νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει· τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλὰ καὶ κωφά.

41 Ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

Μένει ἀσύγνωστος· διότι λέγοντες βλέπειν, οὐ βλέπετε, ἐθελοτυφλώττοντες ὑπὸ φθόνου καὶ πονηρίας. Ἐδειξε τοίνυν, ὅτι ἡ σωματικὴ ὄρασις, ἐφ' ἣ μεγαλαυχοῦσιν, αὐτὴ τούτους καταδικάζει. Ἄμα δὲ καὶ τὸν πρὶν τυφλὸν ἐνταῦθεν παρεμυθήσατο, καὶ ἐσθαιότερον εἰς τὴν πίστιν ἀπειργάσατο.

Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ὅτι οὐχ ὡς οὐ βλέποντες ἀπιστοῦμεν, ἀλλ' ὡς πλανῶντός σου τὸν λαόν ἀποδεικνύει διὰ παραβολῆς, ὅτι οὐκ ἔστι πλάνος, ἀλλὰ ποιμὴν. Καὶ πρῶτον μὲν τίθησι τὰ γνωρίσματα τοῦ πλάνου καὶ λυμεῶνος, εἶτα καθέξις τὰ τοῦ ποιμένου καὶ σωτῆρος, ἵνα ἀπ' αὐτῶν γνωσθῇ, εἴτε πλάνος ἐστίν, εἴτε ποιμὴν.

ΚΕΦ. X, 1 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτῃς ἐστὶ καὶ ληστῆς.

Ἀναγωγικῶς θύραν μὲν νοοῦμεν ἐνταῦθα, τοὺς νόμους, ἥτοι, τὰς Γραφάς, διὰ τὰ εἰσάγειν εἰς θεογνωσίαν, καὶ ἀποκλείειν

πᾶσαν κατὰ τῆς εὐσεβείας παράδοτον τοῖς αἵρετικοῖς καὶ τοῖς Ἕλλησι, καὶ φυλάττειν τὸν λαὸν ἀνεπιβούλευτον τοῖς δαίμοσιν· αὐλὴν δὲ, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πρόνοιαν τῶν προβάτων· πρόβατα δὲ, τοὺς Ἰσραηλίτας, τὸν τοῦ θεοῦ λαόν· Ἡμεῖς δὲ, φησι, λαὸς αὐτοῦ καὶ πρόβατα τοῦ αὐτοῦ (α). Ὁ τοίνυν καὶ διὰ τῶν Γραφῶν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ εἰσερχόμενος, ὡς μὴ κρώμενος αὐταῖς, μηδὲ κατ' αὐτάς πολιτευόμενος, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ὡς ὑπερπηθὼν μὲν τὴν θύραν, τέμνων δὲ ἑτέραν εἴσοδον, ἐκεῖνος οὐ ποιμὴν, ἀλλὰ κλέπτῃς ἐστὶ καὶ ληστῆς· κλέπτῃς μὲν, ὡς βουλούμενος τὰ μὴ προσήκοντα εἰς αὐτὸν ἐπισπάσασθαι· ληστῆς δὲ, ὡς λυμεῶν.

Τοιοῦτοί εἰσι πρὸ αὐτοῦ μὲν, Ἰούδας καὶ Θεοδᾶς· μετ' αὐτὸν δὲ, οἱ ψευδόχριστοι, καὶ ὁ Ἀντίχριστος, καὶ εἴτινες ἑτεροπλάνοι. Παράπτεται (1) δὲ καὶ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, τῶν διδασκόντων διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων, καὶ τὸν νόμον παραβαινόντων (6). Εἶδες, πῶς ὑπέγραψε τὸν κλέπτην καὶ ληστὴν καὶ πλάνον; σκόπει καὶ τοῦ ποιμένου τὰ γνωρίσματα.

2 Ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ἐστὶ τῶν προβάτων.

Ὅσπερ καὶ αὐτός, οἷα κρώμενος ταῖς Γραφαῖς, καὶ κατ' αὐτάς πολιτευόμενος· εἰ γὰρ καὶ ἐν σαββάτῳ εἰργάζετο, ἀλλὰ θεῖα ἔργα· ὁ γὰρ νόμος τὰ ἀνθρώπινα ἐκώλυεν, ἥτοι, τὰ βιωτικά.

3 Τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει,

Θυρωρὸς κατὰ ἀναγωγὴν, ὁ Μωϋσῆς, ὡς αὐτὸς ἐμπιστευθεὶς τοὺς νόμους τοῦ θεοῦ. Τῷ τοιούτῳ οὖν ὁ Μωϋσῆς ἀνοίγει, ὡς

(α) Ψαλμ. 44, 7.

(1) Πλαγίως ἢ ἐν παροῦδι καθάπτεται.

(2) Ματθ. 16, 9.

ποιμένι, καὶ εἰσδέχεται αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν προβάτων, ὡς γνωρίζων αὐτόν. Καὶ γὰρ ἔγραψεν, ὅτι Αὐτοῦ ἀκούετε (α).

3 Καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει.

Ἰσακούουσι, πείθονται, καὶ ἀκολουθοῦσιν· ἐπιγινώσκουσι γὰρ αὐτήν. Τὰ πρόβατα δὲ εἶπεν, ἦτοι, τὰ ἀληθῶς πρόβατα, τὰ ἄζια ποιμαίνεσθαι, ὥστε γὰρ ὁ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, οὗτος ποιμὴν ἐστὶ· οὕτω καὶ οἱ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούοντες, ὡς εἴρηται, οὗτοι πρόβατά εἰσιν· οἱ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντες, τῆς τῶν προβάτων τάξεως ἀπερράγησαν.

3 Καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα,

Καὶ τοῦτο γὰρ γνώρισμα ποιμένος, τὴν εἰς ἕκαστον πρόβατον ἄκραν φροντίδα δηλοῦν· οὐ γὰρ ἂν αὐτὰ καλέσῃ κατ' ὄνομα, μὴ γνωρίζων ἕκαστον ἀκριβῶς ἐκ τῆς εἰς ἕκαστον ἄκρας φροντίδος.

3 Καὶ ἐξάγει αὐτά.

Ἐπὶ νομῇ· νομὴ δὲ τῶν λογικῶν προβάτων, ἡ διδασκαλία τῶν θεῶν λόγων, τρέφουσα καὶ παινύουσα τὴν ψυχὴν.

4 Καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται·

Ὁδηγῶν αὐτὰ εἰς εὐθείαν, καὶ προασιπίζων αὐτῶν. Καὶ μὴν οἱ ποιμένες τοῦναντίον ποιοῦσιν, ὅπισθεν τῶν προβάτων ἀκολουθοῦντες. Ἄλλ' ἡ ποιμαντικὴ τοῦ ποιμένος τούτου παραδοξοτάτη· διότι καὶ τὰ πρόβατα λογικά. Καὶ γὰρ καὶ, ὅτε τοὺς μαθητάς ἀπέστειλεν, ἔλεγεν· Ἰδοὺ, ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων (β)· οἱ δὲ ποιμένες ἔξω λύκων ἀποστέλλουσι τὰ πρόβατα. Πορεύεται δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ὡς πρῶτος τεμὼν τὴν ὁδὸν τῆς πολιτείας, καὶ ποιήσας, αἱ διδάσκει.

(α) Δευτερ. ΙΗ', 15. (β) Ματθ. Ι', 16.

4 Καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ,

Κατ' ἔχθος αὐτῷ ἔπεται, βαδίζοντα τὴν αὐτὴν ὁδὸν, καὶ τοῖς νόμοις αὐτοῦ πειθόμενα.

4 Ὅτι οἶδασι τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

Ὅσαν ἐκ τῶν συνήθων Γραφῶν, ἐκ τῶν γνωρίμων φωνῶν.

5 Ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἶδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν.

Ἀλλότριοι μὲν, οἱ μὴ εἰσερχόμενοι διὰ τῆς θύρας· οὐκ οἶδασι δὲ αὐτῶν τὴν φωνὴν τὰ πρόβατα, ὡς μὴ ἀπὸ τῶν συνήθων Γραφῶν, ὡς εἴρηται, ὅσαν, ἀλλ' ἀπὸ κοιτίας αὐτῶν.

6 Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·

Τὴν παραβολήν.

6 Ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν, τίνα ἦν, αἱ ἐλάλει αὐτοῖς.

Ἀσαφῶς γὰρ ἐλάλει, προσεκτικωτέρους ποιῶν αὐτούς. Εἶτα τρόπον ἕτερον ἑαυτὸν ὀνομάζει καὶ θύραν καὶ ποιμένα.

7 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.

Δι' ἧς εἰσερχονται τὰ πρόβατα εἰς τὴν αἰὼν μάνδραν. Ἐτέρως γὰρ οὐκ εἰσέρχεται τις, εἰ μὴ δι' αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

8 Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί.

Ὅσοι ἦλθον, ἀφ' ἑαυτῶν, ὅσοι ἦλθον, μὴ διὰ τῆς προειρημένης θύρας, ὡς Ἰούδας καὶ Θεοδᾶς, καὶ εἴ τις τοιοῦτος· οἱ πραφῆται γὰρ οὐκ ἦλθον ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ εἰσῆλθον ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς θύρας.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι πολλάκις ἡ Γραφὴ καθολικὸν τύπον σχηματίζουσα, μερικὴν ἔννοιαν ἐνδείκνυται. Τὸ γὰρ, πάντες, νῦν, οὐ πάντας ἀπλῶς δηλοῖ τοὺς πρὸ αὐτοῦ. Τοιοῦτόν ἐστι.

καὶ τὸ δαυϊτικόν· Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἡχρειώθησαν (α)· οὐ γὰρ καὶ οἱ τηνικαῦτα θεοφιλεῖς· καὶ τὸ σολομώντειον· Πάντα ματαιότης (β)· οὐ γὰρ καὶ ἡ ἀρετὴ.

Ἔστι δὲ ὅτε τὸ, πᾶς, τὸ, οὐδεὶς, σημαίνει, ὡς τὸ τοῦ Σωτῆρος· Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ (γ), ἥγουν, οὐδεμία σὰρξ· καὶ τὸ δαυϊτικόν· Καὶ μὴ κατακυριεύσάτω μου πᾶσα ἀνομία (δ), τουτέστι, μηδεμία καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

8 Ἄλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.

Τὰ ἀληθῶς πρόβατα. Κάντεσθιν οὖν δῆλον, ὅτι οὐ συμπεριέλαβε καὶ τοὺς προφῆτας· τούτων γὰρ ἤκουσαν.

9 Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα·

Τῷ διπλασιασμῷ τοῦ ῥητοῦ βεβαίωσι τὸν λόγον.

9 Δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται·

Διὰ τῶν ἐμῶν ἐντολῶν ἐάν τις ὁδεύσῃ, σωθήσεται, ἀνερχόμενος εἰς τὴν ἄνω μάνδραν.

9 Καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται,

Εἰς πάντα τόπον τῆς οἰκουμένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γέγονεν.

9 Καὶ νομὴν εὕρησει.

Οὐ ψυχικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ σωματικὴν· πάντα γὰρ τὰ τῶν πιστευόντων αὐτοῖς πρόκειται.

10 Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ, καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέσῃ·

Οὐκ ἔρχεται διὰ σωτηρίαν τῶν προβάτων, εἰ μὴ διὰ τὸ κλέψαι καὶ θῦσαι καὶ ἀπολέσαι. Καὶ γὰρ καὶ οἱ κλαπέντες ὑπὸ Θεοῦ καὶ Ἰούδα, ἐσφάγησαν καὶ ἀπώλοντο παραυτίκα.

(α) Ψαλμ. ΙΓ', 3.

(β) Ψαλμ. ΡΙΗ', 133.

(γ) Ἐκκλησ. Α', 2.

(δ) Ματθ. ΚΔ', 22.

[Ὁ (Ι) διάβολος κλέπτει μὲν, ὅτε λαμβάνει τὴν ψυχὴν, καὶ μεθίστηται πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὰ ἑαυτοῦ θελήματα· θύει δὲ, ὅτε σπάζει τὴν προαίρεσιν αὐτῆς, καὶ νεκροῖ πρὸς τὴν ἐνάρτεον ζωὴν· ἀπόλλυσι δὲ, ὅτε καὶ τὴν κατὰ θεὸν μνημὸν αὐτῆς ἀρσενίζει, ὥστε μὴ δύνασθαι μνημονεύειν τῆς μελλούσης κρίσεως.]

10 Ἐγὼ ἤλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.

Ζωὴν ἐνταῦθα μὲν, τὴν κατὰ θεὸν, ἥς περισσότερον, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐκεῖ δὲ, τὴν μακαρίαν, ἥς περισσότερον, ἢ ἐσθλαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἠνέβη (α)· ἡ καὶ ἡ τελεία ἐπὶ ἡγνώσει· τῆς ἀγίας Τριάδος.

11 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός·

Ὁ ἀληθής. Ἄνω μὲν οὖν, θύραν· ἑαυτὸν ὠνόμασε, διὰ τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν αἰτίαν· ἐνταῦθα δὲ, ποιμένα, ὡς τὰ τοῦ ποιμένος ποιοῦντα, ἃ παρατρέχοντες οἱ ποιμένες τῶν Ἰουδαίων, ὀνειδίζονται διὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, περὶ ὧν ἐροῦμεν οὐκ εἰς μακράν. Ἔτι δὲ καὶ, ὡς πρὸς τὴν ἐκεῖθεν μάνδραν συνάγοντα, λόγοις ποιμαντικῆς ἐπιστήμης.

Ἐν ἄλλοις δὲ, καὶ πρόβατον καλεῖται, καὶ ἀμνός, καὶ σφάγιον, καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ μυρία ἕτερα, πρὸς τὰς πολυτρόπους οἰκονομίας αὐτοῦ.

11 Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων·

Πάλιν λέγει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τε ποιμένος καὶ τοῦ μισθωτοῦ.

12 Ὁ μισθωτὸς δὲ, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀρτήσιν τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιειλημῷ.

(α) Α' Κορ. Β', 9.

Ἡρμήνευσε, τίς ἐστὶ μισθωτὸς, ὅτι οὐ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἰδία. Λύκος δὲ ἀναγωγικῶς, ὁ λυμεὼν καὶ κακόδοξος, καὶ ὁ διάβολος, ὅστις καὶ λέων λέγεται, καὶ δράκων, καὶ ὄφις, καὶ σκορπίος, καὶ ἄσπις, καὶ βασιλλίσκος, καὶ πολλὰ ἑτέρα πρὸς τὰς κακομηχανίας αὐτοῦ (1).

13 Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτὸς ἐστὶ, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

Πανταχοῦ γὰρ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν ζητεῖ, τῶν ἄλλων ἀμελῶν· ὁ δὲ ἀληθὴς ποιμὴν τὸνναντίον ποιεῖ, τῆς ἑαυτοῦ ἀμελῶν, τὴν τῶν προβάτων ζητεῖ. Δύο οὖν ἔθηκε λυμεῶνας, τὸν ἐρχόμενον, ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ, καὶ τὸν θεωροῦντα τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφιέντα τὰ πρόβατα καὶ φεύγοντα. Διὰ μὲν τοῦ πρώτου τὸν Θεοῦ καὶ Ἰούδα ἀνιτιπόμενος· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, τοὺς Ἰουδαίους διδασκάλους, ἀφροντιστοῦντας τῶν ἐμπεπιστευμένων, καὶ προδιόντας τὸ ποίμνιον. Ὅπερ καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, ὡς εἴρηται, ὁνειδίζονται, λέγοντος· Ἦ οἱ ποιμένες Ἰσραὴλ! μὴ βόσκουσιν ἑαυτοὺς οἱ ποιμένες; οὐχὶ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες (α); Εἵτα καταλέγει καὶ τὰ ἔργα τοῦ ποιμένος, ὃ παρέτρεχον, ὅτι οὔτε τὸ πεπλανημένον ἐπέστρεφον, οὔτε τὸ ἀπολωλὸς ἐξεζήτουν, οὔτε τὸ συντετριμμένον ἐδέσμων, οὔτε τὸ ἀρρώστατον ἐθεράπευον· ἐπειδὴ ἑαυτοὺς, καὶ οὐ τὰ πρόβατα ἐβόσκον.

Ἐν οἷς οὖν εἶπεν, ἀμφοτέρων διέστησεν ἑαυτόν. Τῶν πρώτων μὲν, ἐν τῷ ἐλθεῖν, ἵνα ζῶν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι· τῶν δευτέρων δὲ, ἐν τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ἀπὸ γοῦν τοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ τῶν προβάτων ἐβεβαίωσε καὶ τὸ ἐλθεῖν, ἵνα ζῶν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι.

Φησὶ δὲ καὶ Παῦλος· Εἰ ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ

(1) πρὸς τὰς ποιικίλας μηχανὰς αὐτοῦ, παρὰ τῷ Α.

(*) Ἰεζκ. 44, 2.

θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον κατὰλλαγέμεθα (α)· καὶ πάλιν· ὅς γε τοῦ ιδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαριεῖται (β);

14 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς,

Καὶ πῶς οὐκ εἶπον αὐτῷ, ὃ καὶ πρότερον, ὅτι σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς (γ); Διότι τότε τὴν ἀπόκρισιν ἔλαβον ἐπιστομίζουσιν αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἐξῆς.

14 Καὶ γινώσκω τὰ ἐμά,

Κατὰ πρόγνωσιν, ὡς θεός. Φησὶ γὰρ Μωϋσῆς· Ἐγὼ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ (δ)· καὶ ὁ Παῦλος· Οὐκ ἀπόστατο ὁ θεὸς τὸν λαόν αὐτοῦ, ὃν προέγνω (ε).

14 Καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν,

Κατ' ἐπίγνωσιν, ὡς συνετῶν. Ἐπέγνωσαν γὰρ αὐτόν, ἀπὸ τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου, καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς μαρτυρίας, περὶ ὧν ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ προεῖρηται. Δεικνύων δὲ τὴν ἑαυτοῦ γινῶσιν διαφορωτέραν πολλῷ τῆς ἐκείνων, ἴσωσεν αὐτὴν τῇ τοῦ πατρὸς, λέγων·

15 Καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν πατέρα·

Γινῶσιν λέγει, τὴν κατὰ φύσιν, περὶ ἧς καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπεν· Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱός (ζ).

15 Καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ἀφίημι, ἀποθνήσκω ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὡς ὄντων ἰδίων μου· ὁ δὲ πλάκτος οὐκ ἂν ἔλοιτο ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῶν πλανωμένων παρ' αὐτοῦ.

(α) Ῥωμ. 8, 10. (β) Ῥωμ. 8, 32. (γ) Ἰωαν. 8, 13. (δ) Ἀριθ. 15, 5. παρβ. Β' Τιμ. Β', 19. (ε) Ῥωμ. 1Α, 2. (ζ) Ματθ. 1Α, 27.

16 Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης·

Τῆς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου· λέγει δὲ περὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν.

16 Κάκεινά με δεῖ ἀγαγεῖν,

Συναγαγεῖν ὑπὸ τὴν ἐμὴν ποιμαντικὴν.

16 Καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι·

Ἰπποκούςουσι, πεισθήσονται.

16 Καὶ γενήσεται μία ποίμνη,

Ἐκ τε τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν συναρθεῖσα.

16 Εἷς ποιμὴν.

Τούτων τε κάκεινων, ὁ Χριστός.

17 Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου,

Ὅτι ἀποθνήσκω ὑπὲρ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, εἴπουν, τῶν αὐτοῦ· ὅτι εἰμὶ φιλόανθρωπος, ὡς αὐτός. Οἰκονομικῶς μὲν οὖν ὁ λόγος· ἐμφαίνει δὲ ὅμως τὸ ἴσον ἀμφοῖν.

Τὶ οὖν; πρότερον οὐκ ἠγαπᾷτο; Πάνυ μὲν οὖν· ἐπεὶ καὶ υἱός, καὶ ἀγαπητός, καὶ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς. Περὶ αὐτοῦ γὰρ εἶπεν ὁ πατὴρ· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα (α). ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὡς γνώριμον, παρῆκε· διαφόρως γὰρ περὶ τούτου ἐδίδαξεν ἐν ἄλλοις τε καὶ ἐν οἷς ἔλεγεν, ὅτι Ὁ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱόν (β)· περὶ δὲ τῆς, διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων θάνατον, ἀγάπης, φησὶ νῦν.

17 Ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν.

Κἀνταῦθα τὸ, ἴνα, οὐκ ἔστιν αἰτιολογικόν, ἀλλὰ δηλωτικόν τοῦ πάντως ἐσομένου. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο τίθησιν, ἵνα πάλιν λάβῃ αὐτήν· ἀλλὰ τίθησι μὲν ὑπὲρ τοῦ κόσμου, λαμβάνει δὲ αὐτήν ὑπὲρ τοῦ φανήναι, ὅτι θεός ἐστιν.

(α) Ματθ. Ι', 17.

(β) Ἰωαν. Ε', 20.

18 Οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ·

Ἀκοντος, ἤσαν, οὐδεὶς με θανατοῖ, μὴ βουλόμενον.

18 Ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ·

Ἐκουσίως· ὡς φιλόανθρωπος. Ἐνδιατρίβει δὲ τῷ λόγῳ, δηλῶν τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν.

18 Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν·

Ἐξουσίαν ἔχω, ὡς θεὸς παντεξούσιος καὶ παντοδύναμος. Λοιπὸν οὖν μάταιος ὁ πόνος τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἐμοῦ μὴ θέλοντος, εἰ καὶ ὑπερὸν οἱ ἀσύνετοι ὀνειδίζοντες, ἔλεγον· Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι (α).

18 Ταύτην τὴν ἐντολήν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

Τὸ θεῖναι τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ τῶν προβάτων, τὸ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀνείλον αὐτὸν, διότι ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐξῆγεν αὐτοὺς ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, ἀπὸ ἀμαρτίας εἰς ἀρετὴν, ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν.

Ἀντιτίθω μὲν οὖν εἰπών· Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου (β)· τὸ ἐκούσιον τοῦ θανάτου δεδήλωκεν· ἐνταῦθα δὲ εἰρηκώς· ὅτι Ταύτην τὴν ἐντολήν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου, τὸ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς ἀποθνήσκειν ἐσθίμηνεν. Εἰ γὰρ ἐντολῆς ἐδεῖτο, πῶς ἔλεγεν (γ), ὅτι Ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ; καὶ ὅτι ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν; καὶ περὶ τούτων· ὅτι Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός (δ); Ὁ τοιοῦτος γὰρ ἐντολῆς οὐ δεῖται. Οὐδὲν οὖν ἕτερον ἢ ἐντολὴ τοῦ πατρὸς δείκνυσιν, ἢ μόνον τὴν πρὸς τὸν πατέρα ὁμόνοιαν. Οἰκονομικὰ δὲ τὰ τοιαῦτα, διὰ τὴν τῶν ἀκούοντων ἀσθένειαν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

19 Σχίσμα οὖν πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ

(α) Ματθ. ΚΖ', 42. (β) Ἰωαν. Ι', 17. (γ) Ἰωαν. Ι', 17. 18.

(δ) Ἰωαν. Ι', 11.

20 τοὺς λόγους τούτους. Ἐλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐ-
τῶν· Δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀ-
κούετε;

Δαιμονῶντα, καὶ μαινόμενον αὐτὸν ἔλεγον, ὡς μείζονα ἢ κα-
τὰ ἄνθρωπον φθεγγόμενον, δέον ἐντεῦθεν μᾶλλον γινῶναι, ὅτι
θεός ἐστιν.

21 Ἄλλοι ἔλεγον· Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαι-
μονιζομένου· μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλ-
μοὺς ἀνοίγειν;

Συνελογίσαντο, ταῦτα μὴ εἶναι δαιμονιζομένου, ἀπὸ τῆς ὑ-
περφουδίας θαυματουργίας. Ὁ δὲ Χριστὸς νῦν οὐκ ἐλέγχει τοὺς
ὕβριζοντας αὐτόν· προλαβὼν γὰρ ἱκανῶς ἀπελογήσατο πρὸς
αὐτοὺς, ὅτε εἶπον· Οὐ καλῶς ἐλέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρεί-
της εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις (α);

Ἄλλως τε καὶ, οὐκ ἐξ ὀρθοῦ πρὸς αὐτὸν ἐκένωσαν τοὺς τοι-
ούτους ὑβριστικούς λόγους, ἀλλὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐφλυάρον οὕτω.
Διὸ καὶ σιγήσας, ἐπαίδευσεν ἡμᾶς, μὴ ἐπιστρέφεσθαι τῶν μὴ
ἐξ ὀρθοῦ πρὸς ἡμᾶς χεομένων ὕβρεων. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐπε-
στράφη τῶν τοιούτων λόγων, ἀλλ' οὐδ' ἐμνησικακήσεν αὐτοὺς,
ὡς ἀπὸ τῶν ἐφεξῆς δῆλον.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον εἰσήσεν, ὁρῶν τοὺς σχισθέντας
ἀπ' αὐτῶν ὑπεραπολογουμένους αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐδὲ λόγου ἦ-
σαν ἐκεῖνοι ἄξιοι, μετὰ τηλικούτου θαῦμα οὕτως ὑβρίζοντες.

22 Ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις,

Τὰ τοῦ ναοῦ. Ἐώρταζον γὰρ λαμπρῶς ἀνὰ πᾶν ἔτος τὴν ἡ-
μέραν, καθ' ἣν τὸ δεύτερον ὑπὸ Ζοροβάβελ οἰκοδομηθεὶς ἀ-
πληρώθη, μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον.

22 Καὶ χειμῶν ἦν.

Οὐ μόνον ἐξ ἁέρος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπιστίας. Παρεσημειώσατο

(α) Ἰωαν. Η', 48.

δὲ τὸν καιρὸν, διὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης οἰκοδομῆς τοῦ
ναοῦ· ἐκεῖνα γὰρ κατὰ τὸ μετόπωρον ἐωρτάζοντο.

23 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ στοᾷ
τοῦ Σολομῶντος.

Παῖς γὰρ τῇ ἐορτῇ καὶ αὐτός.

24 Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι,

Περσδοκῶντες, ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ δράξασθαι τινος ἀφορ-
μῆς εἰς ἐπίθεσιν· τοῖς ἔργοις γὰρ αὐτοῦ μηδὲν ἐγκαλεῖν δυ-
νάμενοι, ἐπιθύμουν ἀπὸ τῶν ῥημάτων εὗρεῖν τινὰ πρόφασιν·
οὔτε γὰρ αὐτοὶ τῆς κακίας ἔληγον, οὔτ' αὐτός, τῆς ἀνεξικακίας.

24 Καὶ ἔλεγον αὐτῷ·

Υπούλως καὶ δολερῶς.

24 Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἵρεις;

Ἀλωρεῖς, ἀναρτᾷς, μεταξὺ πίστεως καὶ ἀπιστίας;

24 Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, εἰπέ ἡμῖν παρῥησίᾳ.

Φανερῶς, ἀπαρακαλύπτως. Καίτοι σαφῶς ἐγίνωσκον, ὅτι τοῦ-
το λέγει· διὸ καὶ προλαβόντες συνεφώνησαν, ἴνα, ἐάν τις αὐ-
τὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυτάγῳτος γένηται (α). ἀλλὰ
νῦν σκαιᾷ γνώμῃ τοῦτο ἐρωτᾷσι, βουλόμενοι προσερωτῆσαι,
πόθεν τοῦτο λέγει, ἴνα, προβαινούσης οὕτω τῆς συζητήσεως,
φθέγξῃται τι μέγα πάλιν περὶ ἑαυτοῦ, καὶ λάβωσιν ἀφορμὴν,
ὡς εἴρηται. Αὐτὸς δὲ, γινώσκων τὴν τοιαύτην μηχανήν, οὐδὲ
νῦν ἐλέγχει τούτους πειράζοντας, παιδεύων, μὴ πάντα τοὺς
ἐπιβουλεύοντας ἐλέγχειν, ἀλλὰ μακροθύμως φέρειν τὰ πολλά.

Καὶ οὐκ εἶπε, Πῶς ὡς ἀξιόπιστον ἐρωτᾶτε, οὐ τὴν μαρ-
τυρίαν ἀπεδοκιμάσατε, λέγοντες· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς,
ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής (β); ὃν ἐκαλέσατε παρά-
νομον καὶ ἀντίθεον καὶ πλάνον καὶ ἀμαρτωλὸν, καὶ Σαμαρεί-

(α) Ἰωαν. Θ', 22.

(β) Ἰωαν. Η', 13.

την, καὶ δαιμονῶντα, καὶ μαινόμενον, καὶ πολλὰ τοιαῦτα; ὃν λιθάξετε καὶ διώκετε, καὶ ἀνελεῖν, ἐπείγεσθε; Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οὐδ' ἐμνησιμάκησε, διδάσκων ἀμνηστίαν τῶν ρηθασάντων καταψηφίζεσθαι· πρῶτατα δὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνεται.

Σὺ δέ μοι σκόπει τὸ διεστραμμένον καὶ φιλόνεικον τῶν Ἰουδαίων! Ὅταν μὲν γὰρ διημιγοῦν καὶ διὰ λόγων διδάσκη, λέγουσι, *Τι σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν* (α); ὅταν δὲ θαυματουργῇ, καὶ διὰ τῶν ἔργων παρέχη τὰς ἀποδείξεις, λέγουσιν· *Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, εἰπέ ἡμῖν παρόρητα*. Τῶν λόγων διδασκόντων, ἔργα ζητοῦσι· τῶν ἔργων εὐδόντων, λόγους αἰτοῦσι, πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῶν κακοῦθως μεθιστάμενοι. Ἐπεὶ οὖν ἀνοίας ἦν, τῶν ἔργων ἀνακηρυττόντων αὐτὸν, ζητεῖν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων μαρτυρίαν· ὅρα, πῶς ἀποκρίνεται; ὁμοῦ μὲν ἐμφανῶν, ὅτι οὐχ ἕνεκα τοῦ μαθεῖν ἐρωτῶσιν· οὐ γὰρ πιστεύουσιν· ὁμοῦ δὲ δηλῶν, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ μεῖζον τῶν λόγων κεκράχασιν.

25 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε.

Εἶπον ἡμῖν, περὶ οὗ ἐρωτᾶτε, οὐ μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων, ἀλλ' οὐ πιστεύετε. Μάτην οὖν ἐρωτᾶτε, καὶ περιέρχως.

25 Τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς
26 μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. Ἄλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε·

Μαρτυρεῖ, ὅτι ἐγώ εἰμι. Πάλιν δὲ τὸ, Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ἵνα μὴ δόξῃ ἀντίθεος.

Ὅνομα δὲ νῦν, τινὲς μὲν, τὴν θεότητα εἶπον· τινὲς δὲ, τὴν ἰσχύ· ἄλλοι δὲ, τὴν ἐξουσίαν. Ὀνομάζεται γὰρ καὶ Θεός, καὶ Ἰσχυρὸς, καὶ Ἐξουσιαστής, καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἴ τι

(2) Ἰωάν. Β', 18.

δὲ τοῦ πατρὸς, τοῦτο καὶ τοῦ υἱοῦ. Ἐπεὶ οὖν προσεποιούντο πεισθῆναι ἀπὸ υἱοῦ ῥήματος, δείκνυσιν ὁμαλῶς, ὅτι κακοῦργοῦσιν, ὥσαντι λέγων· Εἰ τοῖς ἔργοις οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς λόγοις πιστεύσετε;

26 Οὐ γὰρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν,

Εἰ μὲν γὰρ, ὡς ποιμὴν καλὸς, πάντα τὰ τοῦ καλοῦ ποιμένας ἐνεδειχάμην· ὑμεῖς δὲ, ἀπεβήξατε ἐκ τούτου· τῆς τῶν προβάτων συγγενείας.

26 Καθὼς εἶπον ὑμῖν. Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς ρωνῆς
27 μου ἀκούει, καὶ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθεῖ σί μοι.

Εἴρηται περὶ τούτων ἀνωτέρω.

28 Καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπολλώνται εἰς τὸν αἰῶνα,

Καὶ περὶ τῆς ζωῆς ταύτης πολλάκις εἴρηται καὶ ἡρμήνευται.

28 Καὶ οὐχ ἄρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου.

Τίς τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτοῖς. Χεῖρα δὲ λέγει, τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἶπε, διότι συνεφώνησαν Ἰουδαῖοι, ἵνα, εἰάν τις αὐτὸν ἐμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται (α)· βεβαίως γὰρ, ὅτι εἰς κενὸν σπουδάζουσιν.

[Ἀρπάσει μὲν (1), ἐκ τῆς ἀληθείας δεξιᾶς, τὸν μὴ ἐκλεγμένον, οὐδεὶς ἐχθρὸς δύναται· ἀποπλανῆται δὲ τὸν ἀπετῶμενον καὶ προδιδόντα ἑαυτὸν, δύναται. Καὶ τοῦτο, οὐ παρὰ τὴν ἀμαχον δεξιάν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀντιξούσιν εὐχέρειαν τοῦ ἐκουσίως ἀποποιήσαντος.]

29 Ὁ πατήρ μου, ὃς δέδωκέ μοι, μεῖζον πάντων ἐστίν·

Μεῖζον πάντων, τῶν ἐπιβουλευόντων, ὡς εἴρηται. Πάλιν οὖν τὸ, δέδωκέ μοι, οικονομικόν.

(2) Ἰωάν. Θ', 22. (1) Ταῦτα παρὰ τὰ τῶν Α καὶ τῶν Β ἐν τῷ περιελιγμένῳ (TOM. Β').

29 Καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου.

Ἰνα δὲ μὴ δόξῃ, ὡς ἀσθενὴς, βοηθεῖσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐπέφηκεν·

30 Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμεν.

Ἐν, κατὰ τὴν δύναμιν, ἡγοῦν, ταυτοδύναμοι· εἰ δὲ ἐν κατὰ τὴν δύναμιν, ἐν ἄρχῃ καὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ οὐσίαν καὶ φύσιν. διὰ μὲν οὖν τοῦ εἰπεῖν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, τὴν δυάδα ἐδήλωσε τῶν προσώπων, τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων· διὰ δὲ τοῦ, Ἐν ἐσμεν, τὴν μονάδα τῆς θεότητος, τὸ ταῦτόν τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ δυνάμεως.

31 Ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν.

Διότι υἱὸν τοῦ θεοῦ φύσει εἶπεν ἑαυτόν· τοῦτο γὰρ ἐμφανίζει τὸ, Ἐν ἐσμεν.

Ὅρα δὲ, πῶς ἠλέγχθησαν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν ἐρωτῶντες, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ δράξασθαι τινος ἀφορμῆς εἰς ἐπίθεσιν, ὡς προέφημεν.

Καὶ διὰ τί δέδωκεν αὐτοῖς ἀφορμὴν; Διότι ἐβούλετο νῦν αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν ἐλεγχθῆναι πειράζοντας καὶ κακουργοῦντας. Ἄλλως τε δὲ, οὐκ ἔδει πάντα οἰκονομικῶς λέγειν, ἀλλὰ καὶ γυμνοῦν ἐν μέρει τὴν ἀλήθειαν.

32 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς μου·

Δεικνύοντά με ἴσον τῷ πατρί.

32 Διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετέ με;

Διὰ ποῖον ἔργον, μὴ δεικνύον με ἴσον τῷ πατρί; Τὰ ἔργα οὖν ἴσον με τῷ πατρί κηρύττουσι, καὶ ἐγὼ σιωπήσω.

33 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφη-

μίας, καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.

Διὰ καλὸν ἔργον οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ διὰ βλασφημίαν· τίως οὖν ὠμολόγησαν καλὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· εἰ δὲ καλὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, αὐτὰ ταῦτα μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐ βλασφημεῖ, λέγων ἑαυτὸν θεόν· ἔργα γὰρ εἰσι θεοῦ, καὶ οὐκ ἀνθρώπου ψιλοῦ.

34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστέ·» Νόμον ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὴν εἰδὸν τῶν ψαλμῶν φησὶν ἐν ἐκείνῃ γὰρ τοῦτο γέγραπται (α)· ἐπεὶ καὶ αὐτὴ νόμος, διὰ τὰ ἐν αὐτῇ θεόπνευστα λόγια, καὶ διὰ τὸ παιδαγωγεῖν καὶ ρυθμίζειν τοὺς ἀνθρώπους,

35 Εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή·

36 ὃν ὁ πατήρ ἡγάσσε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε· Ὅτι βλασφημεῖς· ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι;

Λυθῆναι, ἀντὶ τοῦ, πεσεῖν, ἀθετηθῆναι. Ἠγάσσε δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἀφώρισεν, ἐξελέξατο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς ὁ θεός, ἀνθρώπους ὄντας, ἐμὲ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημεῖς, διότι εἶπον υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι, ἐμὲ, ὃν ὁ πατήρ ἀφώρισεν, ἐξελέξατο καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον;

Συγκαταθατικῶς δὲ ταῦτά φησι. Πρῶτον γὰρ χαλῶ καὶ καθυφάνησι τῷ λόγῳ, καὶ ταπεινότερα φθέγγεται, παρὰ καυχήμενος τὸν θυμὸν αὐτῶν· ἔπειτα ἐπάγει τὰ ὑψηλότερα.

37 Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε· 38 τέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε.

Ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων ἰσότητος καὶ ταυτότητος τὴν πρὸς τὸν πατέρα ἰσότητα καὶ ταυτότητα δεικνύει.

(α) Ψαλμ. ΠΛ', 5.

38 Ἵνα γινῶτε, καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ.

Ὅτι ἐν ἐμοὶ θεωρεῖται ὁ πατήρ· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐγὼ, ἢ ὅπερ ὁ πατήρ, μένων υἱός· καὶ οὐδὲν ἄλλο ὁ πατήρ, ἢ ὅπερ ἐγὼ, μένων πατήρ. Ὁ οὖν τὸν υἱὸν γινώσκει, τὸν πατέρα ἔγνω· καὶ ὁ τὸν πατέρα μαθὼν, τὸν υἱὸν ἔμαθε.

Καὶ ἐτέρως δὲ· Ὁ μὲν υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ, ὡς τὸ τῆς εἰκόνης κάλλος ἐν τῷ ἀρχετύπῳ· ὁ δὲ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ, ὡς τὸ τοῦ πρωτοτύπου κάλλος ἐν τῇ εἰκόνι· εἰκόνα δὲ τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν λέγομεν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἀπαράλλακτον.

39 Ἐζήτησαν οὖν πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. Καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ.

Ὅταν μὲν μέγα τι σημεῖον ποιῇται, ρεῖται διὰ τὸν κρότον καὶ τὴν εὐφροσύνην τοῦ ὄχλου· ὅταν δὲ μέγα τι περὶ ἑαυτοῦ φησέσθῃ, ἀναχωρεῖ διὰ τὸν θυμὸν τῶν φθονερῶν, ἐνδιδοῦς αὐτῷ λωφῆσαι καὶ λῆξαι τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. Ἀπῆλθε δὲ εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ Ἰωάννης τὸ πρότερον ἐβάπτιζεν, ἵνα ἀναμνησθῶσιν οἱ παρόντες τοῦ γεγονότος, ὅτε ἐβαπτίσθη, σημεῖου, καὶ τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας, ἣν ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ, καὶ πιστεύσωσιν, ὃ δὲ καὶ γέγονεν. Ὅρα γάρ·

41 Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλεγον· Ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ σου, ἀληθὴ ἦν.

Σκόπει, πῶς πρὸς ἑαυτοὺς συλλογίζονται· Ἰωάννης μὲν, σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· οὗτος δὲ πολλὰ· μείζων ἄρα οὗτος ἐκείνου. Εἴτα λαμβάνουσι καὶ ἕτερον σημεῖον τῆς ὑπεροχῆς· ὅτι Καὶ πάντα, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ σου, ἀληθὴ ἦν, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων φανέντα· εἶπε δὲ, ὅτι Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστὶ (α), καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ με-

(α) Κατθ. Γ', 11.

γάλα, καὶ· ὅτι Καὶ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (α).

Ἐρμηνεύεται δὲ καὶ ἐτέρως ἀπλούστερον ὁ λόγος· Ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν, πάντα δὲ ὅμως, ὅσα εἶπε περὶ σου, ἀληθὴ ἦν, καὶ διὰ τοῦτο ἀξιοπίστος ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

42 Καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

Εἶδες, πόσον αὐτοῦ ὠκεῖται ὁ τόπος, καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπαλλοτρίωσις· διὰ τοῦτο γὰρ πολλοὶ αὐτοῦ ἐξέγιναι καὶ ἀπάγει τῆς ἐκείνου συνουσίας, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς φαίνεται ποιεῖται, πόρρω τῶν Αἰγυπτίων, ἐπὶ τῆς ἐρήμου, τοὺς Ἰσραελῖτας διαπλάττων καὶ ρυθμίζων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τοῦ Λαζάρου.

ΚΕΦ. ΧΙ, 1 Ἦν δὲ τις ἀσθενῶν Λάζαρος, ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαριάς καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ.

Εἴτα προστίθησι καὶ γινώσκου τῆς Μαρίας.

2 (Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρῳ, καὶ ἐκμάχασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς· ἥς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἡσθένει.)

Γινώσκου καὶ διαθήκεται αὐτὴν τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐποίησιν.

3 Ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτόν,

ὅτι ἀπῆλθον, ἀλλ' ἀπέστειλαν, ὡς θαυμάζουσαι· πολλὴν γὰρ εἶχον πρὸς αὐτὸν οἰκείωσιν. Ἄλλως τε δὲ, καὶ ὡς γυναῖκες ἀθηνεῖς, καὶ ὡς κατεχόμεναι τῷ πένθει. Ὅτι γὰρ οὐ

(α) Ἰωαν. Ἰ, 34.

καταρρονοῦσαι ἀπέστειλαν, ἐδήλωσαν ὕστερον, ὑπαντήσασαι αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς.

3 Λέγουσαι· Κύριε, ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ.

Τοῦτο εἶπον, ἐπισπάσασθαι αὐτὸν εἰς οἶκτον βουλόμεναι. Ἐτι γὰρ ὡς ἀνθρώπων προσεῖχον, μεγάλῳ μὲν, πλὴν οὐχὶ καὶ θεῷ.

4 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον,

Οὐ γίνεται πρὸς θάνατον κυρίως, ἀλλὰ πρὸς ὕπνον τινα· θάνατος γὰρ κυρίως, ὁ μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως· οὗτος δὲ, καὶ θάνατος, καὶ οὐ θάνατος· τὸ μὲν, διὰ τὴν διάκρυξιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· τὸ δὲ, διὰ τὴν ὅσον οὕτω ἀνάστασιν.

4 Ἄλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, τοῦ πατρός.

4 Ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.

Δόξα γὰρ τοῦ πατρὸς ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ. Κἀνταῦθα δὲ τὸ, ὑπὲρ, καὶ τὸ, ἵνα, οὐκ αἰτιολογικὰ, ἀλλὰ δηλωτικὰ τοῦ ἐκβησομένου, ὅτι μέλλει δοξασθῆναι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς δι' αὐτῆς.

Τινὲς (1) δὲ δόξαν, τὸν σταυρὸν νοοῦντες, ἐρμηνεύουσιν, ὅτι ὑπὲρ τῆς σταυρώσεως τοῦ θεοῦ, ἵνα σταυρωθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς. Ἐμελλον γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου μαθόντες, τῇ ὑπερβολῇ τοῦ τοιοῦτου θαύματος ἐξαφθῆναι πρὸς ἀκάθεκτον μανίαν, καὶ διαναστῆναι σπουδαίως εἰς τὸ ἀποκτεῖναι αὐτόν.

(1) Πολλὰκις ὁ Χρυσόστομος ἐξηγεῖ τὴν δόξαν τὸν σταυρὸν. Ἄλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ Τομ. Η'. Σελ. 369 οὐδὲν τοιοῦτον εὐρίσκειται. Οὐδὲ ὁ Κύριλλος Τομ. Δ'. Σελ. 677. Α. ἔχει τι τοιοῦτον. Οὗτος μάλιστα τὸ, ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἐξηγεῖ περὶ τοῦ υἱοῦ. Διαφωνεῖ ἄρα πρὸς τὸν Εὐθύμιον. Ἐν παρῶν δὲ φέρεται ἐνταῦθα ὅ,τι λέγει ὁ Κύριλλος Τομ. Δ'. Σελ. 676. Ε. εἰς τὸ, Αὕτη ἡ ἀσθένεια κ. τ. λ. «Λέγει μὲν ταῦτα ὁ Κύριος, οὐχ ἵνα ἀπελθόντες οἱ ἄνθρωποι ἀπαγγείλωσι ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ Λαζάρου, ἀλλ' ὡς θεὸς προλέγων τὸ ἐσόμενόν, ὅτι πρὸς δόξαν θεοῦ ἰώρα τὸ τοῦ πράγματος ἀποτέλεσμα κ. τ. λ.»

5 Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν Λάζαρον.

Οὐ μόνον διὰ τὴν πίστιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἄλλας τούτων ἀρετάς.

6 Ὡς οὖν ἤκουσεν, ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας.

Τὴν μὲν προῤῥηθεῖσαν ἀπόκρισιν ἔπειμψε παρηγορῶν αὐτάς· αὐτὸς δὲ ἔμεινεν ἔτι, περιμένων, ἵνα ἀποπνεύσῃ καὶ ταχῆ, ὥστε μηδένα δύνασθαι λέγειν, ὅτι οὐκ ἀποθανόντα αὐτὸν ἀνέστηκεν, ἀλλὰ καρωθέντα, ἢ ἐκλυθέντα, ἢ κάτοχον γενόμενον.

7 Ἐπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς· Ἀγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.

Προλέγει τοῦτο, ἵνα τε ἐλέγξῃ τὴν ἐξ ἀπιστίας δειλίαν αὐτῶν, καὶ ἵνα, προμαθόντες, μὴ ταραχθῶσιν ἀθρόον τότε, τῷ ἀπροσδοκῆται τοῦ προστάγματος. Ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γὰρ ἦν ἡ Βηθανία.

8 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· Ῥαββί, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;

Νῦν, ἀντὶ τοῦ, πρὸ μικροῦ. Ἐδειλίω μὲν γὰρ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ δὲ πλέον, ὑπὲρ ἑαυτῶν.

9 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Οὐχὶ δώδεκά εἰσιν ὥραι τῆς ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει· 10 ἐάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει· ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

Διὰ παραδείγματος παραβαρύνει αὐτοὺς, ὅτι, ὥσπερ Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἤγουν, ἐν ἐκάστῃ τῶν δώδεκα ὥρῶν τῆς ἡμέρας, οὐ προσκόπτει, καὶ τὰ ἐξῆς· οὕτω καὶ ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἀρετῆς, οὐ προσκόπτει εἰς κίνδυνον, ὅτι τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς βλέπει, καὶ ὁδηγεῖται. Ἐάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῷ σκότει τῆς κακίας, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Λοιπὸν οὖν ὑμεῖς, ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦν-

τες, οὐ προσκόψετε. Καὶ μὴν καὶ αὐτοὶ προσέκοψαν, εἴτουν, ἐκινδύνευσαν· ἀλλ' οὐ τότε. Συλλαμβανόμενος γὰρ εἶπεν· Εἰ ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφρατε τούτους ὑπάγειν (α)· περὶ ἐκείνου γὰρ τοῦ καιροῦ νῦν ὁ λόγος.

Νοεῖται δὲ καὶ ἑτέρως, ὅτι Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, καὶ τὰ ἐξῆς· τουτέστι, Καὶ ἐάν τις περιπατῇ ἐν ἐμοί, εἴτουν, μετ' ἐμοῦ, οὐ προσκόπτει, ὅτι ἡ δύναμις μου ὁδηγεῖ αὐτόν.

- 11 Ταῦτα εἶπε· καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς· Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα
12 ἐξυπνίσω αὐτόν. Εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Κύ-
13 ριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. Εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν, ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.

Εκεῖνος μὲν εἶπεν, ὅτι ὁ φίλος ἡμῶν, ἐμφαίνων ἀναγκαίαν τὴν εἰς αὐτόν ἀφίξιν· αὐτοὶ δὲ εἶπον, ὅτι σωθήσεται, ἤγουν, ὑγιανεῖ, βουλόμενοι ἐγκόψαι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ· οὕτω γὰρ ἀπεβάλλοντο τὸν φόβον.

Τὸ δὲ, Ἴνα ἐξυπνίσω αὐτόν, τὸ ῥάδιον τῆς ἀναστάσεως ὑποφαίνει. Ἐδεῖ δὲ αὐτοὺς ἐντεῦθεν γοῦν συνιέναι, ὅτι περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ φησί. Πῶς γὰρ ἂν ἔμελλε πορεύεσθαι στάδια πεντεκαίδεκα, ὥστε ἐξυπνίσαι αὐτόν; ἀλλ' ἐνόμισαν αἰνιγμά τι εἶναι, οἷα πολλὰ ἔλεγε.

- 14 Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ·
Φανερώς.

- 14 Λάζαρος ἀπέθανε· καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεῦ-
15 σητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ·

Καὶ χαίρω, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· χαίρω δὲ, δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεῦσητε πλέον, ὅταν ἴδῃτε αὐτόν ἀνιστάμενον. Εἰ γὰρ ἦν

(α) Ἰωαν. ΙΗ, 8.

ἐκεῖ, ἢ οὐκ ἂν ἀπέθανεν, ἢ οὐκ ἂν τηλικούτον ἐράνη τὸ θαῦμα, ἢ καὶ ὑπωπτεύθη ἂν, ὥς προειργάμεν.

- 15 Ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.

Ἴνα μὴ δοῶμεν ἀφιλόστοργοι. Τὸ δὲ, Οὐκ ἤμην, καὶ τὸ, Ἀγώμεν, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὥς ἄνθρωπος λέγει.

- 16 Εἶπεν οὖν Θωμᾶς, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, τοῖς συμ-
μαθηταῖς· Ἀγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ'
αὐτοῦ.

Δοκεῖ μὲν εὐτολμίας ὁ λόγος, ἔστι δὲ μάλλον διειλίας καὶ ἀπιστίας· ἡπίστει γὰρ, ὅτι οὐ προσκόψουσιν, ὥς προῖπε, καὶ διὰ τοῦτο προσεδόκα συναναιρεθῆναι πάντας τῷ διδασκάλῳ. Οὐκ ἐπετίμησε δὲ αὐτῷ ὁ Χριστὸς, διὰδασκάλων ἔτι τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Δίδυμος δὲ ἐλέγετο, διὰ τὸ συνάμα ἀδελφῷ γεννηθῆναι.

- 17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς, εὔρεν αὐτόν τέσσαρας ἡμέ-
ρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

Αὐτὸς μὲν ἀπέθανε, μεθ' ἀπέστειλαν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς τὸν Χριστόν, κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἡμέραν· οὗτος δὲ ἔμεινεν, ἐν ᾧ ἦν τόπῳ, δύο ἡμέρας, αὐτὴν τε καὶ ἑτέραν· κατὰ δὲ τὴν τρίτην εἶπε ταῖς μαθηταῖς, ὅτι Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ ἀπῆλθε, περιμείνας, ἵνα ὀξέσῃ, ὥστε πλέον φανῆναι τὸ μεγαλεῖον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Αὐταὶ δὲ οὐκέτι ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν, ἀπογοῦσαι λοιπὸν τὴν ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ.

- 18 Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς
19 ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε· καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰου-
δαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ
Μαρίαν, ἵνα παραμυθῶσονται αὐτάς περὶ τοῦ ἀδελ-
φοῦ αὐτῶν.

Πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν, τουτέστι, πρὸς Μάρθαν καὶ Μαρίαν· καὶ τοῦτο γὰρ ἰδίωμα λόγου. Ἀλλὰ πῶς αὐτάς

παρεμυθούντο, φίλας οὐσας τοῦ Ἰησοῦ; Πάντως, ἡ διὰ τὴν εὐγένειαν αὐτῶν, ἡ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἡ διὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς.

Ἄλλως τε, οὐδ' ἦσαν οὗτοι τῶν πάντῃ πονηρῶν· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ πιστεῦσαι πολλοὺς αὐτῶν.

20 Ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν, ὅτι Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.

Αὕτῃ μόνῃ τοῦτο ἀκούσασα, οὐκ ἐκοινώσατο καὶ πρὸς τὴν ἀδελφὴν, ἵνα μὴ, κἀκείνης ἐξελεύσεως, θορυβηθῶσιν οἱ παρὰ μυσθόμενοι.

21 Εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Κύριε, εἰ
22 ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει· ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι ὁ θεός.

Εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει· ἡτήσω γὰρ ἂν τὸν θεόν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν αὐτόν, καὶ εἰσηκούσθης ἂν, ὡς θεωρίλης. Οὕτω γὰρ ἐγίνωσκεν, ὅτι εἰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀπῆν, ἀλλ' ὡς θεὸς παρῆν.

23 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός
24 σου. Λέγει αὐτῷ Μάρθα· Οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ὡς καὶ τὸ, Οἶδα, ὅτι, ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι ὁ θεός, οὐ περὶ τοῦ ἀναστῆναι αὐτόν εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ ἀπορρίπτεσθαι αὐτόν τοῦ θεοῦ. Οὕτω γὰρ εἶχε περὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν προσήκουσαν ὑπόληψιν· καὶ γὰρ οὐδ' οἱ μαθηταί, καίτοι τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα καὶ ἀκούσαντες, καὶ ἰδόντες.

25 Εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή·

Ἡ δύναμις τῆς ἀναστάσεως, καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὁ ἀνίστων καὶ ὁ ζῶν, ὡς θεός. Πρῶτον μὲν οὖν μετρίως εἶπεν, Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου· ἐκείνης δὲ μὴ συνειδήσεως, ἀποκαλύ-

πτει λοιπὸν τὴν κεκρυμμένην ἐξουσίαν αὐτοῦ, καὶ ἀνάγει τὸν νοῦν αὐτῆς.

25 Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ
26 πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ ἀποθάνῃ ἡδὴ τὸν ἐνταῦθα θάνατον, ζήσεται τὴν ἐκείνῃ ζωὴν, τὴν μακαρίαν· καὶ ὁ ζῶν ἔτι τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, οὐ μὴ ἀποθάνῃ τὸν ἐκεῖ θάνατον, τὸν ἄβυστον. Ταῦτα εἰπὼν, ἐδείξεν, ὅτι ἐκείνᾳ εἰσιν ἀληθὲς ζωὴ καὶ ἀληθὲς θάνατος, ὡς ἀναλλοίωτα καὶ ἀδιάδοχα, κἀκείνων μάλιστα φροντιστέον.

26 Πιστεύεις τοῦτο;

Τὸ ἐμὲ εἶναι τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ζωὴν, καὶ τὰ ἐξῆς;

27 Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

Ὅτι μὲν μέγα περὶ ἑαυτοῦ εἶπεν, ἔγνω· πῶς δὲ ταῦτα εἶπεν, ἠγνόησε· διὰ τοῦτο ἕτερον ἐρωτηθεῖσα, ἕτερον ἀποκρίνεται. Ἀλλὰ πόθεν ἐγίνωσκεν, ὃ ἀπεκρίθη; Ἀπὸ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν. Καὶ γὰρ καὶ ὅπερ ἀνωτέρω εἶπε, τὸ, Οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, ὑπ' αὐτοῦ τε τοῦ Χριστοῦ διδάσκοντος ἔμαθε, καὶ ἀπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Πολλάκις γὰρ παρ' αὐταῖς μετ' αὐτῶν ἐξενοδοχεῖτο.

28 Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λάθρα, εἰπούσα· Ὁ διδάσκαλός πάρεστι, καὶ φωνεῖ σε.

Προσδοκῆσά τι ἀγαθὸν ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, τρέχει, καὶ καλεῖ τὴν ἀδελφὴν λάθρα, ἵνα μὴ οἱ παρόντες Ἰουδαῖοι τοῦτο γινῶσι, καὶ ἴσως καταμηνύσωσιν αὐτόν τοῖς ἐπιβουλεύουσιν. Εἶπε δὲ, ὅτι φωνεῖ σε, ἵνα θᾶπτον ἀπαντήσῃ.

29 Ἐκείνη ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχύ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν.

Υπὸ πολλῆς μάλα τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς.

30 (Οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην· ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπῆντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα.)

Ἦν ἐτι ἐκεῖ, διδάσκων τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ προφάσει τοῦ διδάσκειν, περιμένων αὐτάς, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιπηδᾶν, ὡς φιλόδοξος, τῷ θαύματι. Ἡ τοῦτο εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ἐμψαίνων, ὅτι καὶ ἡ καλέσασα, καὶ ἡ κληθεῖσα τοσοῦτον ὕψους ἔδραμον, ὡς προφάσαι αὐτὸν ἐκεῖ.

31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντες τὴν Μαρίαν, ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες· Ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.

ἠκολούθησαν μὲν, καθέζοντες, εἴ που τί μέλλοι καθ' ἑαυτῆς διαπραχᾶσθαι· γεγόνاسι δὲ μάρτυρες τοῦ θαύματος ἀπαράγραπτοι.

32 Ἡ οὖν Μαρία, ὡς ἦλθεν, ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτόν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, λέγουσα αὐτῷ· Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός.

Εἰ καὶ θερμότερα ἦν τῆς ἀδελφῆς πρὸς τὴν εἰς αὐτόν τιμὴν· καὶ γὰρ αὕτη ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἀλλὰ γε τὰ αὐτὰ λέγει, τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὴ περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν ἔχουσα.

33 Ἰησοῦς οὖν, ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμῆσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν·

Οὐκ εἶπε πρὸς αὐτήν, ἃ καὶ πρὸς τὴν ἀδελφὴν, διὰ τοὺς συνελθόντας· ἅμα δὲ καὶ ἐγίνωσκεν, ὅτι μαοθήσεται ταῦτα παρ' ἐκείνης κατὰ σχολήν. Κινηθείσης δὲ ἤδη τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς συμπάθειαν· τὸ γὰρ ὁρᾶν ἑτέρους δρα-

κρόντας ἐρεθίζειν οἶδε πρὸς οἶκτον τοὺς φιλανθρώπους· Ἐνεβριμῆσατο τῷ πνεύματι, τοῦτέστιν, ἐπετίμησε τῷ πάθει, ἀναχαιτίζων αὐτὸ, δριμύ τι καὶ αὐστηρὸν ἐνέβλεψε τῇ συγχύσει, ἵνα μὴ μετὰ δακρύων ποιήσῃται τὴν ἐρώτησιν. Πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα νοεῖται, τὸ πάθος τῆς συγχύσεως. Ἐμβριμῆσάμενος δὲ, ἐτάραξεν ἑαυτόν, ἥγουν διέσεισε· συμβαίνει γὰρ τινάσσεσθαι τὰ ἀνωτέρω μέρη τῶν οὕτως ἐμβριμωμένων.

Τινὲς δὲ πνεῦμα, τὴν θεότητα αὐτοῦ νοοῦντες, ἐμψαίνουσιν, ὅτι ἐνεβριμῆσατο τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐν τῇ θεότητι, καὶ ἐκλόνησεν αὐτὴν ροδῶν τὴν ἐμβριμῆσιν.

34 Καὶ εἶπε· Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; Λέγουσιν αὐτῷ· 35 Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς.

Ὡς ἄνθρωπος μὲν καὶ ἔρωτᾷ, καὶ δακρύει, καὶ ἄλλα ποιεῖ, ὅσα θεοποιῶσιν, ὅτι ἀνθρωπὸς ἐστίν· ὡς δὲ θεός, ἀνιστᾷ τὸν τεταρταῖον καὶ ὀδωδότα νεκρὸν, καὶ τὰ λοιπὰ ἐνεργεῖ, ὅσα μαρτυροῦσιν, ὅτι θεός ἐστιν. Βούλεται γὰρ ἀμφοτέρας αὐτοῦ τὰς φύσεις διαγινώσκεισθαι, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν, ἀνθρωποπρεπῶς, τὰ δὲ, θεοπρεπῶς ἐπιδείκνυνται.

36 Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Ἴδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν!

Ἰδόντες αὐτὸν δακρύσαντα.

37 Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· Οὐκ ἡδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀπεθάνῃ;

Ἀδυναμίαν ὀνειδίζουσιν αὐτῷ, καὶ εἰρωνευόμενοι λέγουσιν, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· ἀπὸ τοῦ μὴ ποιῆσαι τοῦτο, κακεῖνο ψευδὲς οἰόμενοι. Ἄγνοοῦσι δὲ, ὅτι ὁ μέλλει ποιῆσαι, μεῖζον ἐστὶ· τοῦ γὰρ κωλύσαι ἐπιόντα τὸν θάνατον, μεῖζον τὸ παραγενόμενον ἤδη καὶ κυριεύσαντα ἀπελάσαι αὐτόν.

38 Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον.

Ἐδάκρυσε μὲν, ἀφ' οὗ τὴν φύσιν ἐνδείχεται τὰ ἑαυτῆς· ὁλί-

γον δέ, μέτρα τῶν ἐπὶ νεκροῖς δακρύων παραδιδούς ἡμῖν. Ἔ-
τα πάλιν ἐμβριμάται τῷ πάθει, κωλύων ἐκπεσεῖν εἰς ἀμετρίαν.

38 Ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ.
39 Λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἄρατε τὸν λίθον.

Διὰ τί οὐκ ἀνέστησεν αὐτὸν, ἐπικειμένου τοῦ λίθου; Ἵνα οἱ
τὸν λίθον ἄραντες, καὶ πρῶτοι τῆς ὁσμῆς ὀσφρανθέντες, αὐ-
τοὶ μαρτυρήσωσι μάλιστα τῷ θαύματι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
οὐκ ἀπὼν ἀνέστησεν αὐτὸν, καὶ μετὰ πολλῶν ἦλθεν εἰς τὸ
μνημεῖον, καὶ δεδεμένον χειρίαις καὶ σουδαρίῳ ἤγειρεν αὐτὸν,
καὶ προσέταξε λύσαι αὐτὸν, πρὸς ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν τοῦ
θαύματος, ἵνα διὰ πάντων τούτων ἡ ἀλήθεια μαρτυρηθῇ, καὶ
μὴ πάλιν, ὡς ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ, γένηται τις ἀμφιβολία.

39 Λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος, Μάρθα· Κύ-
ριε, ἥδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι.

Ἡδη ὄζει, καὶ λοιπὸν, ἀδύνατον ἀναστήναι αὐτὸν διεσθορότα.
Προεῖρηται γάρ, ὅτι οὐπω περὶ αὐτοῦ τὴν προσήκουσαν ὑπό-
ληψιν εἶχεν, οὐδὲ δ' εἶπεν αὐτῇ, νενόηκε.

40 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ εἶπόν σοι, ὅτι, ἐάν πι-
στεύσης, ὅψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;

Εἰκὸς γάρ, καὶ τοῦτο εἰπεῖν αὐτῇ, ἡ τοῦτο νοῆσαι ἐδίδω, δ'
εἶπεν αὐτῇ.

41 Ἦραν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος.

Ἦραν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τόπου, ὅπου ἦν κείμενος.

41 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε·
Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.

Οἷον ἄνω, καὶ εὐχαριστεῖ, ἵνα πιστευθῇ, ὅτι παρὰ τοῦ θεοῦ
ἀπεστάλη· αὐτὸς γὰρ προῖων διδάσκει, ταύτην εἶναι τὴν αἰ-
τίαν· ἔλεγον γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ θεοῦ. Ἀλλὰ
πῶς εἶπεν, ὅτι ἤκουσάς μου; οὐ γὰρ ᾤξατο. Οὐκ ᾤξατο μὲν,
ἐμφαίνων, ὅτι οὐ δεῖται εὐξασθαι· εἶπε δὲ, ὅτι ἤκουσάς μου,

ὑποδηλῶν τὸ ταῦτόν τοῦ θελήματος. Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤθε-
λησας, δ' ἔβλω.

42 Ἐγὼ δὲ ᾔδω, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις·

Πάντοτε θέλεις, δ' ἔβλω· τὸ αὐτὸ γὰρ ἀμφοτέρους θέλημα,
ἡ αὐτὴ γνώμη. Ἔτα προστίθεται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης
εὐχαριστίας, καὶ τῶν ταπεινῶν ῥημάτων.

42 Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστώτα εἶπον,

Τὸ, Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν
περιεστώτων.

42 Ἵνα πιστεῦσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Τοῦτο γὰρ ἦν ἀναγκαιότατον. Ὁ γὰρ πιστεύσας, ὅτι ὁ θεὸς
αὐτὸν ἀπέστειλε, πιστεύσει πάντως καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ,
τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τοῖς περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ·
ὁ δὲ μὴ πιστεύσας, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἀπέστειλεν, οὐδὲ τοὺς
λόγους αὐτοῦ παραδέχεται.

43 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάξα-
ρε, δεῦρο ἔξω.

Φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασεν, ἐνδεικνύμενος, ὅτι καλεῖ τὴν
ψυχὴν οὐ παροῦσαν, ἀλλ' ἀποῦσαν πόρρω· καὶ ἵνα πάντες οἱ
παρόντες ἀκούσωσι τὸ ἐξουσιαστικὸν τοῦτο κέλευσμα, καὶ ὅταν
ἴδωσιν εἰς ἔργον ἐκβάν, ὑψηλόν τι καὶ θεοπρεπὲς περὶ αὐτοῦ
ἐννοήσωσιν.

Οὐκ εἶπε δὲ, Ἀνάστηθι, ἀλλὰ Δεῖρο ἔξω· ὡς ζῶντι τῷ
τεθνηκότι διαλεγόμενος· παρὰ γὰρ τῷ θεῷ καὶ οἱ νεκροὶ ζῶσι.
Τοῦτο οὖν ἐστίν, δ' ἔλεγεν· Ὅτι ἐρχεται ἔρα, καὶ νῦν ἐστίν,
ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ
οἱ ἀκούσαντες ζήσονται (α). Ὅρα γάρ·

44 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας
καὶ τὰς χεῖρας χειρίαις·

Δεσμοῖς νεκροστολικοῖς. Ὡς μεγίστου καὶ διπλοῦ θαύματος!

Οὐ μόνον σεσηπώς ὢν ἀνέστη, ἀλλὰ καὶ δεδεμένος ὢν, ἐξῆλθε τοῦ μνημείου. Ἡ μὲν οὖν εὐχαριστία, τῆς οἰκονομίας· τὸ δὲ κέλευσμα καὶ τὸ ἔργον, τῆς ἐξουσίας· ἐκείνη, διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν· ταῦτα δέ, διὰ τὴν τούτου δύναμιν. Διὰ ταῦτα προλαβὼν ἔλεγεν· Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοὶ ἔργοις πιστεύσατε (α).

44 Καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδεδέτο.

ᾠκυκλίῳ μικρῷ, οἷον χρῶνται μέχρι καὶ νῦν Ἑβραῖοι καλῶματι κεφαλῆς,

44 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Λύσατε αὐτόν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

Ἦμεῖς αὐτὸν λύσατε, ἵνα καὶ ἡ ἀφή μαρτυρήσῃ, ὅτι οὐ φάσμα, ἀλλ' ἐκεῖνος ὄντως ἐστίν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν, ἵνα μὴ, μετ' αὐτοῦ περιπατῶν, εὐφημίας αὐτῷ καὶ κρότου γίνηται αἷτιος, καὶ ἵνα κατὰ σχολὴν τελειώτερον αὐτὸν περιεργάζωνται οἱ βουλόμενοι.

Ἐπὶ δὲ καὶ τὸν ἐμὸν νοῦν, ἐντεθαμμένον μνημείῳ τῶν παθῶν, καὶ δεδεμένον κειρίαις αὐτῶν, καὶ λίθον ἀναισθησίας ἐπικείμενον ἔχοντα, καὶ ὄζοντα δυσωδία τῶν ἁμαρτιῶν, τῷ λόγῳ τοῦ λόγου ἐξαναστῆναι!

45 Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, 46 ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπηήλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.

Οὐχ ὡς θαυμάζοντες, ἀλλὰ διαβάλλοντες, ὡς γόητα. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ εἰπόντες· Οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ἀγνοίῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

(α) Ἰωαν. Ι', 37.

47 Συνήγαγον οὖν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· Τί ποιούμεν; ὅτι οὗτός ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ. Ἐὰν ἀφώμεν αὐτόν, οὕτω πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.

Ἀροῦσιν, ἤγουν, ἀπολέσουσιν. Εὐπρόσωπον δὲ ἀφορμὴν ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλῇ θέλοντες, καὶ τὸν λαὸν κινήσαι κατ' αὐτοῦ μηχανώμενοι, προφασίζονται τὸν φόβον τῶν Ῥωμαίων, ὅτι, ἐὰν πάντες πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν, ὑπαπτευθήσεται τυραννίδα μελετᾶν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀπολέσουσι πάντας, ὡς κοινωνοὺς τῆς τυραννίδος καὶ ἀποστασίας.

Καὶ μὴν αὐτὸς μὲν ἀποστασίαν οὐκ ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπέτρεψε κῆνσον ἀποδοῦναι Καίσαρι· καὶ βουλομένων τῶν ὄχλων ποιῆσαι αὐτὸν βασιλεῖα, ἔφυγε, καὶ εὐτελῶς περιήρχετο, καὶ εἶον ἄριστον ὑπετίθετο, ἅπερ ἀναίρεσις ἐστὶ μᾶλλον τυραννίδος· αὐτοὶ δὲ, εἰ καὶ μὴ προσδοκῶντες, ἀλλ' ἐκ φόβου προεφασίσαντο τὴν Ῥωμαίων ἀπώλειαν, ὅμως πεπόνθασιν, ἃ προεφασίσαντο, οὐ διότι ἐπίσθοντο τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ διότι οὐκ ἐπέσθοντο. Δι' ἐκεῖνον γὰρ προεδόθησαν, ὡς καὶ Ἰώσηπος μαρτυρεῖ (1). Καὶ αὐτοὶ μὲν προεφασίζοντο ἀνελεῖν αὐτόν, ἵνα μὴ ἐξολοθρευθῶσιν ὑπὸ Ῥωμαίων· ἐπεὶ δὲ ἀντίλογον, ἐξωλοθρεύθησαν· καὶ ἅπερ, ὡς διαφευζόμενοι, ἐπραξαν, ταῦτα, ἐπειδὴ ἐπραξαν, οὐ διέφυγον.

49 Εἰς δὲ τις ἐξ αὐτῶν, Καϊάφας,

Ονομαζόμενος, δηλονότι.

49 Ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,

Ἐξοκειλάντων γὰρ εἰς παρανομίας, ὁ δυνάμενος ἐνιαυσιαίαν ὠνεῖτο τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων· καὶ αὐτὸς μὲν

(1) Ἰδ. εἰς Ἰωαν. Η', 28.

ἔρχεν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ αὐτοῦ, οἱ πρὸ αὐτοῦ δὲ συνήδρευον καὶ συνεβούλευον αὐτῷ, καλούμενοι καὶ αὐτοὶ ἀρχιερεῖς, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀρχιερατεύσαντες, περὶ ὧν καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ δεδηλώκαμεν.

49 Εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν·

Οὐδὲν συμφέρον, οὐδὲν χρήσιμον, οὕτω ῥαθυμῶς διακείμενοι.

50 Οὐδὲ διαλογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἰς ἀνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος

51 ἀπόληται. Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν·

Τοῦτο· ποῖον; τὸ, Ἵνα εἰς ἀνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

51 Ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὧν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτη-
τευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ
ἔθνους·

Οὐχ ὡς ἄξιός, προεφήτησεν· ἀλλ', ὡς ἀρχιερεὺς ὧν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· οὐ δι' οὐκείαν ἀρετὴν ἀλλὰ διὰ τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα. Ἐτι γὰρ ἡ θεία χάρις παρέμεινε τῷ ναβί, ἥτις τῷ στόματι αὐτοῦ χρησαμένη, τῆς καρδίας οὐχ ἤψατο.

Προεφήτησε δὲ, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων· ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἀπέθανε, σπουδάζων σῶσαι αὐτούς· ἔλεγε γὰρ· Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλὸτα οἴκου Ἰσραὴλ (α) καὶ πάλιν ἔλεγε· Καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθην ὑπὲρ τῶν προβάτων (β). Ἵνα δὲ μὴ δόξῃ ὑπὲρ αὐτῶν μόνων ἀποθανεῖν, προστίθεται·

52 Καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσχορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἑν.

Ὡσπερ γὰρ ἐνηθρώπησεν, οὐχ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν· οὕτως ἄρα καὶ ἀπέθανεν, οὐχ ὑπὲρ ἐκείνων μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων. Ἄ γὰρ ἐδίδασκε καὶ ἐποίει, καὶ ὑπὲρ τούτων ἦσαν, ἵνα προηγουμένως ἐκείνοι μαθόντες, ὡς καὶ πρῶτοι πάλαι τὸν θεὸν ἐπιγινόντες,

(α) Ματθ. ΙΕ', 24.

(β) Ἰωαν. Ι', 15.

ἔπειτα καὶ τούτους διδάξωσι. Τέκνα μὲν οὖν τοῦ θεοῦ, τὰ ἔθνη ὠνόμασεν, ὡς μέλλοντα γενέσθαι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς πρόβατα αὐτοῦ ταῦτα προστήθρευσεν, ἀπὸ τοῦ μέλλοντος. Διεσχορπισμένα δὲ τοῖς διαφόροις περὶ θεοῦ δόγμασι, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ποιμένα καλόν· συναγάγῃ δὲ εἰς ἓν ποιμνιον, εἰς μίαν πίστιν. Οἱ δὲ λοιποὶ, οὐχ ὡς προφητεῖαν, ἀλλ' ὡς συμβουλήν τὸν λόγον δεξάμενοι, κυροῦσιν αὐτόν.

53 Ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

Καὶ μὲν καὶ πρότερον ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτείνειν, ὡς προσέ-
ρηται· ἀλλὰ νῦν μετὰ συμβουλῆς καὶ σκέψεως ἐκύρωσαν τὴν γνώμην, νῦν μετὰ πάσης προθυμίας καὶ σπουδῆς ἐπεχείρησαν.

54 Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι παρῥησίᾳ περιεπάται ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν· κακεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Οὐκέτι φανερώς περιεπάται, ἀλλὰ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῶραν τὴν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, ἔχουν, εἰς πόλιν Ἐφραῖμ ὀνομαζομένην, ἀπὸ τοῦ φυλάρχου Ἐφραῖμ. Ἀνθρωπίνως γὰρ σώζει ἑαυτὸν, ἀναμένων ἔτι τὸν καιρόν. Πῶς οὖν οἶτι θαυραβεῖσθαι τοὺς μαθητάς, δρώντας αὐτὸν ἀνθρωπίνως σωζόμενον;

55 Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἀνέ-
βησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα,

Ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἱεροσολύμων.

55 Ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς.

Κατὰ τὸν νόμον.

56 Ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηνότες· Τί δοκεῖ ὑμῖν; ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;

Καλὸς ἀγνισμὸς, μετὰ ἐπιβουλῆς καὶ προαιρέσεως μαιφόνου! Τὴν ἑορτὴν οὖν ἐποιούντα θήρατρον αὐτοῦ.

57 Δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολὴν, ἵνα, ἐάν τις γινῶ ποῦ ἐστὶ, μὴνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

Θαυμαστὴ τῶν ἀρχιερέων ἡ ἐντολὴ, προδοσίᾳ ἐπὶ θανάτῳ! Ὡ τῶν ἀνοσίων! Οἷς μὲν προσιμίαις τιμῶσι τὴν ἐορτήν! οἷς δὲ ψυχᾶς, φόνου πνεύσαις, ἐορτάζειν μέλλουσιν!

ΚΕΦ. XII, 1 Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τε-
2 θνηκώς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν συνανακειμένων αὐτῷ.

Αὐτὸς μὲν ἦλθεν ἐκεῖ, πλησιάζων κατὰ μικρὸν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ καιροῦ τοῦ πάθους αὐτοῦ· ἅμα δὲ, ἵνα οἱ μαθηταὶ θεάσωνται τὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα Λάζαρον ἐσθίοντα. Αἱ ἀδελφαὶ δὲ ἐποίησαν αὐτῷ δεῖπνον, ὡς διδασκάλῳ, καὶ εὐεργέτῃ, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω.

3 Ἡ οὖν Μαρία, λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου,

Πιστικῆς, ἥτοι ἀκράτου καὶ καταπεπιστευμένης εἰς καθαρότητα, ἥ καὶ προσηγορία τις ἦν τοῦτο μύρου.

3 Ἠλείψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ,

Ὡς δεσπότου αὐτῆς, ὡς θεοῦ.

3 Καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· Ἐνδεικνυμένη τὸ μέγεθος τῆς εἰς αὐτὸν τιμῆς καὶ πίστεως. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὸ ἐξηκοστὸν δεύτερον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον, χρησιμεῖον εἰς τὰ παρόντα.

3 Ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὁσμῆς τοῦ μύρου. Ἐμελλε γὰρ καὶ ὁ κόσμος πληρωθῆναι τῆς εὐωδίας τοῦ Ἰησοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Περὶ ὧν εἶπεν Ἰούδας.

4 Λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι· Διὰ τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων
5 δηνარიῶν, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; Εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἐμελλεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτῃς ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

Εἴρηται περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ, ἔνθα καίται τὸ· *Μὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς* (α)· καὶ ζήτησον τὴν ὁλὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

Οὐκ ἤλεγξε δὲ τὸν σκοπὸν τοῦ Ἰούδα ὁ Χριστὸς, τῇ πολλῇ μακροθυμίᾳ βουλόμενος ἐπιστρέψαι αὐτόν. Ἀλλὰ πῶς, κλέπτοντα αὐτὸν εἰδώς, θαλλαντιορύακα εἶναι αὐτὸν εἶπας; Πάντως διὰ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνου, ἵνα τὴν φιλαργυρίαν ἐκείθεν παραμυθούμενος, μὴ δι' αὐτὴν ἐμπέσῃ εἰς προδοσίαν τοῦ διδασκάλου.

7 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· Ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.

Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου ἐφύλαξε τὸ μύρον, ἥγουν, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου, ὥσαντι προφητεύουσα τὸν πλησιάζοντά μου θάνατον. Τοῦτο δὲ φανερώτερον ὁ Μάρκος ἔγραψε, ῥηθὲν καὶ περὶ τῆς ἄλλης γυναικός.

(α) Ματθ. Κ', 13.

Εἶρηκε γάρ· ὅτι Προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐν-
ταφιασμόν (α). Ἔθος γάρ ἦν, μύριοι ἐνταφιάζειν τὰ σώματα
πρὸς τὸ διαρκεῖν.

8 Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν,
ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

Παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ εἶρηκε· Πάντοτε τοὺς πτωχοὺς ἔχετε
μεθ' ἑαυτῶν, καὶ, ὅταν θέλητε, δένασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι
(β). Εἰπὼν δέ· ὅτι· Ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε· ὑπόμνησιν
αὐτοῖς ἐνέβαλε τῆς μετ' ὀλίγον σφαγῆς αὐτοῦ.

9 Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐ-
κεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ'
ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν.

10 Ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον

11 ἀποκτείνωσιν· ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν
Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

Τὸν μὲν Χριστὸν ἐζήτουν ἀποκτεῖναι, προφασίζόμενοι, ὅτι
λύει τὸ σάββατον, καὶ ὅτι ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ θεῷ, καὶ ὅτι
πολλοὶ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· τὸν δὲ Λάζαρον διὰ τί; διότι
ἀνέζησε; Καὶ ποῖον ἐγκλημα τὸ ἀναζῆσαι; Φθόνος οὖν τὸ
πάν! Ἐφθόνουν γὰρ οὐ μόνον τῷ εὐεργετοῦντι, ἀλλὰ καὶ τοῖς
εὐεργετούμενοις· διὸ καὶ τὸν τυφλὸν ἐξέβαλον ἔξω, καὶ τὸν
Λάζαρον ἀνελεῖν βουλεύονται. Οὕτως ἦσαν οἱ φθονεροὶ μόνον,
ἀλλὰ καὶ ταχεῖς εἰς φόνους. Διὸ καὶ ὁ προφήτης περὶ αὐτῶν
ἔλεγεν· Αἱ χεῖρες αὐτῶν αἵματος πλήρεις (γ). Ἔδρακε δὲ
αὐτοὺς καὶ τὸ, τῆς ἐορτῆς ἐγγιζούσης, πολὺν ὄχλον ἀφεῖναι
ταύτην, καὶ τρέχειν πρὸς αὐτόν.

12 Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς, ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἐορτήν,
ἀκούσαντες, ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,

13 ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξηλθον εἰς ὑ-
πάντησιν αὐτῷ,

ἵνα μὴ δι' αὐτὸν ἀνέλωσι τὸν Λάζαρον, ἔρχεται πρὸς τὰ ἱε-

(α) Μαρκ. 14', 8. (β) Μαρκ. 14', 7. (γ) Ἠσ. 4, 15.

ροσόλυμα· ἅμα δὲ, ἵνα καὶ ὁ ὄχλος μετὰ τῶν βαΐων θπαντήσῃ
αὐτῷ, καὶ καταπλαγῶσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες, καὶ δυνήθωσι συν-
ιέναι. Ἐλαβον δὲ τὰ βαῖα, σύμβολον νίκης, τούτοις αὐτῶν,
ὡς νικητὴν τοῦ θανάτου, γεραίροντες.

13 Καὶ ἔκραζον· Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ!

Τοῦτο μάλιστα τοὺς Ἰουδαίους ἀπέπνιγε, τὸ πεισθῆναι τὸν
ὄχλον, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἔρχεται. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ τεσσαράκωσθ'
πέμπτῳ κεφαλῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τό· Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ
προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες· Ὡσαννά
τῷ υἱῷ Δαυὶδ (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν
ἐφεξῆς δύο ρητῶν, ἄριστα ἐκτεθειμένην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Περὶ τοῦ ὄνου.

14 Εὐρών δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄναριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό,
Ζήτησον ἐν ἐκείνῳ πάλιν τὴν ἐξηγήσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κεφα-
λαίου, καὶ ἀνάγνωθι πᾶσαν, ἀναγκαιοτάτην οὖσαν.

Εὔρε δὲ τὸ ὄναριον ἀχθὲν ὑπὸ τῶν ἀποσταλέντων μαθητῶν,
ὡς οἱ ἄλλοι ἰστόρησαν εὐαγγελισταί. Ἐκεῖνοι γὰρ πάντα μὲν,
τὰ κατὰ τὸν εἰρημέμον Λάζαρον καὶ τὰ ἐφεξῆς ἄχρι τῆς ὄνου
καὶ τοῦ πώλου παρέδραμον, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ θαύματα,
καὶ διδάγματα, εἴτε ἐπιλαθόμενοι ἀπλῶς, εἴτε καὶ κατὰ τινα
θειωτέραν οἰκονομίαν, ὡς ἂν ἔχοι καὶ οὗτος μετ' αὐτοὺς γρά-
φειν ἰδικῶς, εἰς βεβαίωσιν τοῦ εὐαγγελίου.

ὑπερβάντες δὲ (1) ταῦτα, φασί, Ματθαῖος μὲν· ὅτι Ὅτε ἡγ-
γισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγή, πρὸς τὸ ὁ-
ρος τῶν Ἐλαιῶν· τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητάς,

(α) Ματθ. ΚΑ', 9.

(1) Νόει· οἱ λοιποὶ εὐαγγελισταί.

καὶ τὰ ἐξῆς (α). Μάρκος δέ· ὅτι Ὅτε ἤγγισεν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς Βηθθαγῆ καὶ Βηθαίαν, πρὸς τὸ ὅρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ (β). Ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς (γ).

Φαίνεται οὖν, ὅτι ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀζάρον, καὶ ἔτι ἐν Βηθανίᾳ ὦν, ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς, καὶ ἤγαγον τὴν ὄνον, καὶ τὸν πῶλον. Διὸ οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταί, ὡς ἀπλῶς ὁδεύοντες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τοῦ Χριστοῦ, διηγούνται, μὴ διακόψαντες τὸν λόγον τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πορείας, τῇ μνήμῃ τῇ κατὰ τὸν Ἀζάρον· ὁ δὲ Ἰωάννης τὰ παρασεσσωπημένα μὲν πλατύτερον ἱστορεῖ· τὰ κατὰ τὸν πῶλον δὲ καὶ τὴν ἐξῆς ὁδὸν, ἐπιτομώτερον, ὡς προϊστορημένα.

Καὶ τοῦτο δὲ χρὴ ἐπιτηρῆσαι, ὅτι τὰ μὲν βαῖα τῶν φοινίκων βαστάζοντες ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν· οὗς δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννυσον ἐν τῇ ὁδῷ, μετὰ τὸ ὑπαντῆσαι ἔκοπτον, περὶ ὧν Ματθαῖος καὶ Μάρκος εἶπον.

14 Καθὼς ἐστι γεγραμμένον· «Μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών·
15 Ἰδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.»

Μὴ φοβοῦ· πραῦς γάρ ἐστι, καὶ οὐχ ὡς οἱ πολλοὶ τῶν βασιλευσάντων σου, ἀπηνῆς καὶ ἄδικος καὶ τύραννος. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τό· Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, καὶ τὰ ἐξῆς (δ). ἐκεῖ γὰρ εὐρήσεις τὴν ἐρμηνείαν.

Εἰ δὲ ἀφῆκεν ὁ Ἰωάννης τὸ, πραῦς, μὴ θαυμάσης· πολλὰς γὰρ λέξεις τινὰς τῶν παλαιῶν παραλιμπάνουσιν, ἢ ὡς μὴ ἐπὶ μνήμην ἰούσας, ἢ ὡς ἐμφαινομένας τοῖς ἐξῆς. Ἐπεὶ γὰρ καθήκει ἐπὶ πῶλον ὄνου, πάντως πραῦς ἐστὶ καὶ ἐπιεικής. Ἀλλὰ καὶ τὸ, καθήμενος, καὶ τὸ, ἐπιβεβηκώς, τὸ αὐτὸ δηλοῦσι, σημαίνουσιν ἀμφοτέρω τῆς ἐβραϊκῆς λέξεως. Καὶ αὖθις ὁ πῶλος τῆς ὄνου, ὄνος ἐστὶ, καὶ πῶλος, υἱὸς ὑποζυγίου.

(α) Ματθ. ΚΑ', 1.
(β) Ματθ. ΚΑ', 1.

(γ) Λουκ. ΙΑ', 1.

(δ) Λουκ. ΙΘ', 29.

16 Ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· Ταῦτα, ἦτοι, τὰ τοιαῦτα προφητικὰ ρητὰ, οὐκ ἔγνωσαν πρὸ τοῦ σταυροῦ, ὅτι περὶ αὐτοῦ ἦσαν.

16 Ἄλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.

Ὅτε ἐδοξάσθη διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα τὰ προφητικὰ πάντα δι' αὐτὸν (1) ἦσαν γεγραμμένα, ἦτοι, περὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ταῦτα πάντα τὰ γεγραμμένα ἐποίησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι.

17 Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος, ὁ ὦν μετ' αὐτοῦ, ὅτι τὸν Ἀζάρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Ἐμαρτύρει περὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἀζάρον σημείου.

18 Διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος· ὅτι ἤκουσε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

Ὁ ὄχλος μὲν τῶν τῆνικαῦτα πιστευσάντων, ἐμαρτύρει· ὁ ὄχλος δὲ τῶν ἀκουσάντων, ὑπήντησεν αὐτῷ μετ' αὐτῶν.

19 Οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· Θεωρεῖτε, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; Ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

Κόσμον, τὰ πλήθη λέγουσιν ὀπίσω δὲ αὐτοῦ ἀπῆλθεν, ἀντὶ τοῦ, ἀκολουθεῖ αὐτῷ. Εἰ μὲν οὖν Φαρισαίους ἐναυθὰ νοήσεις, τοὺς ἐπιβουλεύοντας, μέμφονται ἑαυτοῖς, ὡς οὐκ ἀνύουσιν οὐδὲν διὰ ῥαθυμίαν· εἰ δὲ μάλλον τοὺς πιστευσάντας μὲν, κρύπτοντας δὲ τὴν πίστιν, διὰ τὸν φόβον τῶν ἄλλων· μέμφονται καθ' ἑαυτοὺς τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ὡς μάτην σπουδάζουσι, καὶ οὐκ ἀνύουσιν οὐδέν.

(1) Οὕτως ἐξηγεῖ τὸ, ἐπ' αὐτῷ, ὁ Εὐδύμιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ τῶν προσελθόντων Ἑλλήνων.

20 Ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν αναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ.

Πολλοὶ γὰρ Ἕλληνες, ἀσπαζόμενοι τὴν θρησκείαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ θέλοντες γενέσθαι πρῆλυτοι, ἀνέβαινον καὶ προσκύνουν ἐν τῇ ἑορτῇ.

21 Οὗτοι οὖν προσήλθον Φιλίππῳ, τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἡρώτων αὐτόν, λέγοντες· Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.

Ακούσαντες τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, θέλουσιν αὐτὸν ἰδεῖν.

22 Ἐρχεται Φίλιππος, καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ·

Περὶ τῶν Ἑλλήνων τούτων, ὡς πρώτῳ.

22 Καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰη-

23 σοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων· Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπεὶ τότε ἔμελλεν ἀποθανεῖν, ὅτε οἱ μὲν Ἰουδαῖοι κυριώσουσι τὸν αὐτοῦ θάνατον, τὰ δὲ ἔθνη ἄρξονται προσέρχεσθαι αὐτῷ· γέγονε δὲ ἤδη καὶ τοῦτο κακείνο· ἐξ ἐθνῶν γὰρ οἱ ῥηθέντες Ἕλληνες φησὶν, Ἐλήλυθεν ὁ καιρὸς, ἵνα ἀποθάνω· μετὰ γὰρ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἔμελλε δοξασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, κηρυχθέντος τοῦ εὐαγγελίου ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Καὶ ὅτε ἔδοξαν οἱ Ἰουδαῖοι σβέσαι τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε μάλλον ἔλαμψεν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

Ἐπεὶ οὖν Ἰουδαῖοι μὲν μετὰ διασκέψεως ἐκύρωσαν τὸν αὐτοῦ θάνατον, τὰ ἔθνη δὲ ἐζήτησαν αὐτόν, ἀνάξιον ἦν τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, παραμένειν ἔτι τοῖς ἀνιάτοις, καὶ περιορᾶν τοὺς ἐτοιμούς εἰς θεραπείαν. Καὶ διὰ τὴν μὴ μετέβη τότε ἐπὶ τὰ

ἔθνη, διὰ τὸ περιλεῖν πᾶσαν ἀπολογία ἀγνωμοσύνης τῶν Ἰουδαίων· οὐ μόνον γὰρ αὐτὸς οὐ μετέβη, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς μαθητὰς ἀρᾶκεν εἰς ὁδὸν ἐθνῶν ἀπελθεῖν, καὶ μυρία πάσχων ὑπὸ τῶν ἀχαρίστων, οὐκ ἀνῆκε διδάσκων, θεραπείων, καὶ πάντα τρόπον εὐεργετῶν, ἕως ἀνείλον αὐτόν.

24 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

Παραμυθούμενος τοὺς μαθητὰς, διὰ παραδείγματος ἀποδείκνυσιν, ὅτι συμφέρον καὶ ἀναγκαῖον, ἀποθανεῖν αὐτὴν· τρόπον γὰρ σίτου ὁ θάνατος αὐτοῦ πολλοὺς καρποφορήσει, καὶ γονιμώτατος ἔσται, καὶ κερδαλέος. Διὰ τὴν προῤῥηθεῖσιν γὰρ αἰτίαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔμελλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀποσταλῆναι εἰς τὸ μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη, καὶ λοιπὸν ὁ θάνατος αὐτοῦ ζωὴ τῶν ἐθνῶν. Θάνατον δὲ σίτου νόμι μοι, τὴν φθορὰν αὐτοῦ. Εἴτα παραθήγει καὶ αὐτοὺς ἐπὶ τὸ καταφρονεῖν τοῦ θανάτου, καὶ μὴ φιλοψυχεῖν ἐν τοῖς προκειμένοις κινδύνοις ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτόν πίστεως.

25 Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν·

Ὁ φιλοψυχῶν ἐν καιρῷ μαρτυρίου, ὁ χαριζόμενος τῇ ψυχῇ παρὰ τὸ δέον, ὁ φιλῶν αὐτήν, ἐπιθυμοῦσαν κακῶς· Μὴ πορεύου γὰρ, φησιν, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς σου (α). ὁ φιλῶν αὐτήν παρὰ τὸν θεόν, ἀπολέσει αὐτήν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τουτέστιν, εἰς κόλασιν ἐμβαλεῖ, ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν.

25 Καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

Ὁ τούναντίον ποιῶν, ἤγουν, ὁ μὴ φιλοψυχῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

(α) Σαράχ ΙΗ', 30. — Οὕτως ἀναφέρει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 400. C.

Εἶρηκε δὲ τοιαῦτα καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἐνεακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἐν ἄλλοις.

26 Ἐάν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω·

Ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, διὰ μιμήσεως, τουτέστιν, ἔάν ἐμοὶ μαθητεύηται τις, ἐμὲ μιμνήσθω. Ὡς περ γὰρ ἀναγκαῖον τὸν ὑπηρέτην ἔπεςθαι τῷ κυρίῳ, οὕτω καὶ τὸν μαθητὴν τῷ διδασκάλῳ.

26 Καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται·

Ἡ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει, διαμαρτυρούμενος, ἡ περὶ τῆς ἐνεστώσης κακοπαθείας εἰπὼν, προσέθηκε καὶ περὶ τῆς μελλούσης ἀπολαύσεως, ὅτι ὁ ἐμοὶ ἀκολουθῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσεται.

26 Καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ·

Δοξάσει αὐτὸν, ὡς ὑπηρέτην τοῦ γνησίου υἱοῦ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ εἶπε, διότι ἔτι τὸν πατέρα μείζονα αὐτοῦ ἐνόμιζον. Ἵνα δὲ μὴ εἴπῃ τις, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ὢν, εὐκόλως περὶ θανάτου φιλοσοφεῖ, δείχνουσιν, ὅτι καὶ αὐτὸς, ὡς ἄνθρωπος, περὶκειται τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως. Διὸ πρῶτον μὲν συγχωρεῖ τῇ φύσει πάσχειν τὸ ἴδιον, εἶτα παραθερύνει ἑαυτὸν εἰς τὸ ὑπομεῖναι, διὰ τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον. Ὁρα γὰρ τί φησι·

27 Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραται·

Ἀνθρωπίνως τεθορύβηται, ἀγωνιώσα διὰ τὸν ἐγγίζοντα θάνατον.

27 Καὶ τί εἴπω;

Ἀπορούμενος ὑπὸ τῆς ἀγωνίας.

27 Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης;

Ρῥαί με ἐκ τοῦ καιροῦ τούτου, τοῦ φοβεροῦ, τοῦ θανατηφόρου. Ταῦτα εἰπὼν, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς ἀνθρωπίνην δειλίαν περιβεβλημένος, ἀνακτᾶται ἑαυτὸν καὶ ἐπιρρώνει λέγων·

27 Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἤλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.

Διὰ τοῦτο ἐτηρήθην ἕως τοῦ νῦν καιροῦ, διὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐν τούτῳ, καὶ λοιπὸν χρῆ φέρειν γενναίως. Ἀπολιπὼν οὖν ἡμῖν μέτρον φυσικῆς δειλίας, καὶ ὑπογραμμὸν ἀνδρείας, πάλιν λέγει·

28 Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα.

Δεδοξασμένον ὃν παρὰ ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι, δόξασον αὐτὸ καὶ παρὰ τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις, διὰ τῶν μελλόντων ἐπὶ τῷ θανάτῳ μου γενέσθαι σημείων· δόξασον αὐτὸ, διὰ τῆς τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος δόξης· ἡ γὰρ ἐμὴ δόξα, σή·

28 Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.

Ἐδόξασα, ἐν τοῖς προγεγενημένοις σημείοις, καὶ πάλιν δοξάσω, ἐν τοῖς ἐπὶ τῷ θανάτῳ σου γενησομένοις.

29 Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε βροντὴν γεγενῆσθαι·

Οὐ συνείδῃ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὸν ἦχον αὐτῆς μόνον κατασχών.

29 Ἄλλοι ἔλεγον· Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.

Συνιέντες αὐτῆς.

30 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.

Οὐ δι' ἐμὲ, ἵνα μάθω, ὃ οὐκ οἶδα· πάντα γὰρ οἶδα τὰ τοῦ πατρός· ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα μάθητε, περὶ οὗ ἀμφιβάλλετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ εἰμι. Πῶς γὰρ ἂν ἦλθε φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπ' ἐμὲ, εἰ μὴ ἐκ τοῦ θεοῦ εἰμι; πῶς δ' ἂν ὁ θεὸς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἐδόξασε καὶ πάλιν δοξάσει δι' ἐμοῦ;

31 Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου·

Νῦν ἤδη ἐκδίκησις τῶν τοῦ κόσμου τούτου ἀνθρώπων, διὰ τῆς ἐμῆς ἐκδικήσεως. Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἄπασιν ἀνθρώποις

ὁ θάνατος ἐπιτίμιον ἁμαρτίας ἐστὶ· Πάντες γὰρ ἡμᾶρτον (α); φησὶ καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος (β); ἐμοὶ δὲ, οὐδαμῶς· διότι οὐδαμῶς ἡμάρτον. Ἐπεὶ οὖν καί μοι τὸν θάνατον ὁ διάβολος ἐπάγει, ἀναμαρτήτως μεμενηκότι, νῦν ἐν τῷ ἐνεστώτι καιρῷ δίκην δίδωσι τῆς ἐμῆς ἀδικίας, τὴν κα-
θαίρεισιν τῆς τυραννίδος· αὕτη δὲ ἡ δίκη, εἴτουν, ἡ κόλασις, τοῦ κόσμου τούτου ἐκδίκησις ἐστὶ. Λοιπὸν νῦν (1) ἡ ἐκδί-
κησις τῆς εἰς ἐμὲ ἐπηρείας, ἐκδίκησις ἐστὶ τῆς εἰς τοὺς γενάρ-
χας καὶ ὅλον τὸ γένος ἐπηρείας.

31 Νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.

Ἐξω τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ἣν δι' ἀπάτης ἐκτήσατο. Ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς διὰ τοῦ ξύλου τῆς ἐρώσεως (2) πάλαι τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐξέβαλε τῆς βασιλείας τοῦ κόσμου· αὐτὸν διὰ τοῦ ξύλου τῆς σταυρώσεως νῦν ὁ νέος Ἀδὰμ ἐκβάλλει τῆς βασι-
λείας τοῦ κόσμου, τὴν τοῦ προπάτορος παρακοὴν διὰ τῆς ἑαυ-
τοῦ ὑπακοῆς ἰασάμενος.

32 Καγὼ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω
πρὸς ἑμαυτόν.

Εἰ ἀναχθῶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν, πάντας πανταχόθεν τοὺς δε-
κτικὰς τῆς πίστεως ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν δι' αὐτῆς. Καὶ
οὕτως, ὑψωθείς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, πρῶτον ἐλκύσε τὸν ληστὴν,
καὶ τὸν ἐκατόνταρχον, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦντας αὐτόν,
ἐντεῦθεν ἀρξάμενος ἐλκύειν. Ἐλκύσω δέ, φησὶ, κατεχομέ-
νους ὑπὸ τοῦ τυράννου, ἅτε πρῶτον ἐκεῖνον καταβαλὼν.

Ταύτην δὲ τὴν ἑλξιν, ἀρπαγὴν ἐκάλεσεν ἀλλαχοῦ, λέγων·
Ὡς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ,

(α) Ῥωμ. Γ', 23. (β) Ῥωμ. Ε', 12.

(1) Προτιμότερον τὸ, οὖν, ἀντὶ τοῦ, νῦν. (2) Ὀλίγον τι τραχὺ τὸ, διὰ
τοῦ ξύλου τῆς ἐρώσεως, ἀντὶ τοῦ, διὰ τῆς τοῦ ξύλου ἐρώσεως.
Ἐγραψε δὲ ὁ Εὐθύμοις, διὰ τοῦ ξύλου τῆς ἐρώσεως· διότι ἐμαλλὰ καὶ
ἔπει, διὰ τοῦ ξύλου τῆς σταυρώσεως.

καὶ τὰ σκευὴ αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῇσῃ τὸν
ἰσχυρόν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ (α); Ὅπισω
μὲν οὖν εἶπεν· ὅτι Οὐδεὶς δύναται εἰσεῖν πρὸς ἐμὲ, ἐὰν μὴ
ὁ πατήρ, ὁ ἐμψύχας με, ἐλκύσῃ αὐτόν (β). ἐνταῦθα δὲ λέγει,
ὅτι Πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν· οὐκ ἐναντιολογῶν, ἀλλὰ
τὰ τοῦ πατρὸς οἰκειούμενος, καὶ κοινὰ πάντα δεικνύων, καὶ
τὸ ἴσον διὰ τῶν τοιοῦτων περιστάσεων.

33 Τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἡμελλεν
ἀποθνήσκειν

Τοῦτο· ποῖον; τὸ, ὅταν ὑψωθῶ ὑπεδύλου γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ
σταυροῦ ὑψωσιν.

34 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ
τοῦ νόμου, ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ
πῶς σὺ λέγεις, ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀν-
θρώπου;

Κἀνταῦθα νόμον λέγουσιν ἀπλῶς, τὴν θεῖαν Γραφήν. Πολ-
λαχοῦ γὰρ αὐτῆς, τὸ ἀθάνατον τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ση-
μαίνεται, ὥσπερ καὶ τὸ ὀνητὸν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ
μᾶλλον ἐν τοῖς Δευτερίοις ψαλμοῖς.

Ὅρα δὲ κακουργίαν! Ἀκούσαντες γὰρ ἀνωτέρω περὶ τοῦ
θανάτου φιλοσοφίσαντες, καὶ προσθέντες· ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου (γ)· εἰ καὶ μὴ προσέθηκε τοῦτο ὁ εὐ-
αγγελιστής· καὶ γὰρ διαφόρως ἔλεγε τοῦτο πρὸς αὐτούς· ἐπεὶ
καὶ νῦν εἶπεν ὅτι, ὅταν ὑψωθῶ, συνῆκαν, ὅτι ὑψωσιν, τὸν
θάνατον λέγει, εἰ καὶ μὴ τὸν ἐπὶ σταυροῦ ἐνόησαν, καὶ προσ-
εδόκησαν ἐντεῦθεν ἐλέγχειν αὐτόν, μὴ ὄντα Χριστόν, ὡσανεὶ
λέγοντες· Ἠκούσαμεν ἐκ τῆς Γραφῆς, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἀπο-
θνήσκει· καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι ἀποθανεῖν χρὴ αὐτόν; Εἴτα,
ἵνα μὴ δόξῃσι περὶ αὐτοῦ τοῦτο λέγειν, φασί·

(α) Ματθ. 18', 29. (β) Ἰωαν. 5', 44. (γ) Ἰωαν. Γ', 14. Ἡ, 28.

34 Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

Εἰ μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἀποθνήσκει· εἰ δὲ ἀποθνήσκει, οὐκ ἔστιν ὁ Χριστὸς. Καὶ μὴν, ὡς ἀνόητοι! σαθρὸς ὁ λόγος ὑμῶν· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο κάκεῖνο· ἀθάνατος μὲν, τῇ θεότητι· θνητὸς δὲ, τῇ ἀνθρωπότητι. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς οὐκ ἰδιδάξε νῦν, πῶς μὲν ἐστὶν ἀθάνατος, πῶς δὲ, θνητὸς, εἰδώς, αὐτοὺς οὐ παραδεξιμένους τὸν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ λόγον.

Σκόπει γὰρ, ὅτι καὶ τὴν ἐλθοῦσαν φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐνωτισθέντες, καὶ εἰπόντες, ὅτι Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν, ἔτι πονηρεύονται. Διὸ παραινεῖ αὐτοῖς ἀπλῶς.

35 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστι· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ.

Φῶς, ἑαυτὸν λέγει· καὶ γὰρ καὶ προλαβὼν ἔλεγεν· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ (α). Μικρὸν δὲ χρόνον φησί, τὸν ἄχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ὑπὸ φιλανθρωπίας τοίνυν διαμαρτύρεται, καὶ κατεπείγει αὐτοὺς εἰς τὸ περιπατεῖν ἐν τῷ φωτί, ἥγουν, ἀκολουθεῖν αὐτῷ, φωταγωγοῦντι καὶ ὁδηγοῦντι, καὶ πιστεῦειν τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Σκοτίαν δὲ νοῶ, τὴν πλάνην, ἣν ἐπλάνησαν αὐτοὺς οἱ ἄρχοντες αὐτῶν μετὰ τὸ ἀνελεῖν τὸν Χριστόν, πληροφορήσαντες, ὅτι πλάνος ἦν.

Νοεῖται δὲ σκοτία, καὶ ἡ ἀπλῶς πλάνη τῶν Ἰουδαίων· τὴν γὰρ σωματικὴν λατρείαν φυλάσσοντες, δοκοῦσιν εὐαρεσεῖν τῷ θεῷ, καὶ σώζεσθαι. Καὶ μὴ αὕτη ἡ σκοτία καὶ τότε ἔχεν αὐτούς· ἀλλὰ τὸ, καταλάβῃ, ἀντὶ τοῦ, κατακυριεύσῃ μέχρι τέλους.

35 Καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει. Πλανᾶται, προσκόπτει, κρημνίζεται.

(α) Ἰωαν. 8, 12.

36 Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, Ἐσαρτήσατε τὸν λόγον.

36 Ἴνα υἱοὶ φωτός γένησθε.

Καὶ ἐν προομιαῖς τοῦ εὐαγγελίου εἶπεν οὗτος ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι Ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ (α). Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν νοοῦμεν, ὅτι τέκνα τοῦ πατρὸς γίνονται· ἐνταῦθα δὲ, ὅτι υἱοὶ τοῦ υἱοῦ, ἵνα μάθῃς, ὅτι μία ἐνέργεια πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ κοινὰ πάντα ἔχουσιν.

36 Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

Ἐγὼ γὰρ τὸν θυμὸν αὐτῶν παρασσύμενον καὶ ἀγριαινόμενον, καὶ ἐκρύβην, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ἀναφλεγῇ, κατασταλῇ δὲ μᾶλλον, τῇ ὑποχωρήσει αὐτοῦ.

37 Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεπονηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

Τοσαῦτα, ὅσα ἐκεῖνος μὲν ἐποίησεν, οὗτος δὲ παρέλιπε, διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν.

38 Ἴνα ὁ λόγος Ἑσαίου τοῦ προφήτου πληρωθῇ,

Κάνταῦθα τὸ, ἵνα, οὐκ ἐστὶν αἰτιολογίας, ἀλλ' ἐκβάσεως, ἥτοι πληρώσεως τοῦ μέλλοντος, ὅτι ἐμελλε πληρωθῆναι. Καὶ πανταχοῦ τὸ, Ἴνα ὁ λόγος τοῦ προφήτου πληρωθῇ, καὶ τὸ, Ὅπως, καὶ τὰ τοιαῦτα, Ἴνα ἡ προφητεία πληρωθῇ, καὶ τὸ, Ὅπως, καὶ τὰ τοιαῦτα, τοιαύτην ἔχουσι τὴν σημασίαν, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελιστοῖς τοῦτο δεδηλώκαμεν. Οὐ γὰρ, διότι εἶπον οἱ προφῆται, διὰ τοῦτο γεγονάσιν, ἀ εἶπον· ἀλλὰ διότι ἐμελλον γενέσθαι, διὰ τοῦτο εἶπον οἱ προφῆται. Ἰδιώμα γὰρ ἐστὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, ὡς προδεδήλωται, δηλοῦν τὸ ἀψευδές τῆς προφητείας, καὶ τὸ πάντως πληρούμενον.

(α) Ἰωαν. 1, 12.

38 Ὃν εἶπε· «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;

Περὶ τῶν μὴ πιστευσάντων τοῦτο εἶρηκεν ὁ προφήτης, τούτων τε, καὶ τῶν τοιούτων· ἀκοὴν λέγων τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείαν, ἣν ἀκούσαντες οἱ προφῆται τοῖς ὡς τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνηχηθεῖσαν, προσφήτησαν. Λέγει δέ, ὅτι οὐδεὶς τῶν τοιούτων ἐπίστευσεν αὐτῇ.

38 Καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίτι ἀπεκαλύφθη;

Βραχίων τοῦ πατρὸς, ὁ υἱός, ὡς δύναμις αὐτοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· Χριστὸς θεοῦ δύναμις (α). Οὐδενὶ τούτων ἐγνωρίσθη, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ κρυφίτητα, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτῶν τύφλωσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ δίκην ἡλίου τὸ φῶς τῆς οἰκείας θεότητος ἐδείκνυε, καὶ διὰ λόγων, καὶ δι' ἔργων· αὐτοὶ δὲ σαθρωθεῖσαν τῇ πονηρίᾳ τὴν ὁρασὶν ἔχοντες, οὐκ ἐνετρανίζον (Γ).

39 Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦναι, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαίας·

Κάνταῦθα τὸ, Διὰ τοῦτο, οὐκ ἔστιν αἰτιολογία, ἀλλὰ μέλλοντος, ὅτι ἔμελλον οὐ δύνασθαι πιστεῦναι, εἴθουν, οὐ βούλεσθαι· εἰ γὰρ ἐβούλοντο, ἐπίστευον ἂν. Τὸ γὰρ Μὴ δύνασθαι σημαίνει καὶ τὸ Μὴ βούλεσθαι, ὡς καὶ προλαβόντες ἐδιδάξαμεν. Ἡ, Οὐκ ἠδύναντο, κωλυόμενοι ὑπὸ τῆς κακίας καὶ πωρώσεως αὐτῶν. Τί οὖν πάλιν εἶπεν Ἡσαίας;

40 «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν·

Ἰδίωμα καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, τὸ τὴν παραχώρησιν τοῦ θεοῦ, ὡς πρᾶξιν αὐτοῦ λέγειν· τὸ γὰρ, τετύφλωκε, καὶ τὸ, πεπώρωκεν, ἀντὶ τοῦ, παρεχώρησε τυφλωθῆναι καὶ πωρωθῆναι, ὡς ἀνιδίων· οὐδένα γὰρ ἀνθέλκει, διὰ τὸ αὐτεξούσιον ἐκάστου. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τό· Σκληρύνων σκληρονῶ τὴν καρδίαν Φαραῶ

(α) Ἡ. Ε. Α', 24.

(Γ) τραῖς ἐγίνωσκον.

(α)· καὶ τό· Ἐξέκλησε τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου (β)· καὶ τό· Ἐπλάγησε ἡμᾶς, Κέριε, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου (γ)· συνεγῆ δὲ τὰ τοιαῦτα ἰδίωματα παρὰ τῇ παλαιᾷ Γραφῇ. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ παρὰ Παύλῳ· Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον τοῦ (δ)· καὶ· Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς πάθῃ ἀτιμίας (ε). Ὁ γὰρ θεὸς οὐ μόνον οὐδέν τι τοιοῦτον πράττει· ἀλλ' οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνει, ἐὰν μὴ ἐγκαταλίπωμεν αὐτόν. Λέγει γὰρ· Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν διίστῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἡμῶν (ζ); καὶ πάλιν φησὶν· Ἐπελάθου νόμον θεοῦ σου, ἐπιλήσομαί σου κἀγώ (η)· καὶ ὁ Δαυὶδ· Ἰδοὺ, οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται (θ). Καὶ αὖθις ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ· Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε (ι). 40 Ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.»

Πάλιν τὸ, Ἵνα, οὐκ ἔστιν αἰτιολογία, ἀλλὰ μέλλοντος, ὅτι ἔμελλον μὴ ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδὲ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ, μηδ' ἐπιστραφῆναι καὶ ἰαθῆναι. Ὀφθαλμοὺς δὲ λέγει, τοὺς νοητούς· τοῦ γὰρ μὴ ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐφερμηνευτικὸν τὸ Μηδὲ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ.

Ταῦτα δὲ τὰ ῥητὰ τρόπον ἕτερον ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, καθ' ἕτερον ῥηθέντα καιρόν.

41 Ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.

Ταῦτα τὰ περὶ τῆς τυφλώσεως καὶ πωρώσεως, καὶ τὰ ἐξῆς. Δόξαν δὲ αὐτοῦ, φησὶ, τὴν ἐνδοξον ὀπτασίαν ἐκείνην, ὅτε εἶδε τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ (κ), καὶ τέλλα,

(α) Ἐξ. δ. Α', 21. (β) Ψαλμ. ΜΓ', 12. (γ) Ἡσ. ΞΓ', 19.

(δ) Ῥωμ. Α', 28. (ε) Ῥωμ. Α', 26. (ζ) Ἡσ. ΚΘ', 2.

(η) Ὡς. Δ'. 6. (θ) Ψαλμ. ΟΒ', 27. (ι) Ματθ. ΚΓ', 37.

(κ) Ἡσ. Σ', 1.

τὰ περὶ αὐτοῦ φανερά καὶ ἐξήσια. Τὸν υἱὸν ἄρ' εἶδε τότε, καὶ ταῦτα εἶπεν ὕστερον, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ, ἀκούσας αὐτὰ τότε παρ' αὐτοῦ. Περὶ τοῦ Χριστοῦ γὰρ ἦσαν, ὅτι ἐμελλεν τυφλωθῆναι καὶ παρωθῆναι, καὶ μὴ ἰδεῖν, μηδὲ συνέναι, ὅτι θεὸς ἐστι, μηδ' ἐπιστραφῆναι ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ ἰαθῆναι τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς αὐτῶν.

42 Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Ἡγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ περὶ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

Οὐκ ἄρα ἀρχοντες ἦσαν, ἀλλὰ δούλοι δόξης ἀνθρωπίνης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν αὐτοῖς· Πῶς δύνασθε ἡμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητοῦντες (α);

44 Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με·

Εὐδόκτος τοῖς Ἰουδαίοις τοῦ θυμοῦ, πάλιν ἀνεφάνη καὶ διδάσκει. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντά με, οὐ μόνον διότι μία φύσις καὶ θεότης ἀμφοῖν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τιμὴ, εἰς τὸν ἀποστείλαντα διαβαίνει. Τὸ δὲ, Οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, δοκεῖ μὲν ἀρνήσεως· ἐστὶ δὲ μᾶλλον προτροπὴ εἰς τὸ πιστεῦειν. Τοιοῦτον δὲ ἐστὶ καὶ τό· Ὁ ἐμὲ δεχόμενος, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με (β). Ἰδιωματικά γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἕτερόν ἐστι τὸ Πιστεῦειν αὐτῷ, καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ Πιστεῦειν εἰς αὐτόν· τὸ μὲν γάρ ἐστι Πιστεῦειν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων λέγεται· τὸ δὲ ἐστὶ, Πιστεῦειν εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ, ὅπερ ἐπὶ θεοῦ μόνου λέγεται.

(α) Ἰωαν. Ἐ, 44. (β) Μαρκ. Θ', 37.

45 Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμέ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

Θεωροῦν, τὴν διὰ τοῦ νοῦ λέγει· ὅτι ὁ γινούς τὴν ἐμὴν θεότητα, ἔγνω τὴν τοῦ πατρὸς μου· μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ θεότης ἐν ἡμῖν καὶ ἐγὼ εἰκὼν εἶμι τοῦ πατρὸς ἀπαράλλακτος.

Θεωρεῖ δὲ τις τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς· ἀθεώρητος γὰρ ἡ θεὸς φύσις καὶ παντελὴς ἀνεννόητος· κατὰ τὸ· Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε (α)· ἀλλ' ἀπὸ τῶν θεοπρεπῶν ἔργων καὶ λόγων αὐτοῦ.

46 Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐκλήλυθα,

Φῶς νοητὸν, λύων τὸ νοητὸν σκότος, καὶ διὰ τῶν θεοπρεπῶν ἔργων καὶ λόγων παραδεικνύων τὰς ἀκτίνας τῆς θεότητος τοῖς ὑγίαισι ὀφθαλμοῖς.

46 Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ.

Τῇ τῆς πλάνης, τῇ τῆς ἁμαρτίας. Διαφόρως δὲ τὰ αὐτὰ λέγει διαμαρτυρούμενος, καὶ τῇ συνεχεῖ μαλαῶσαι τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας αὐτῶν βουλόμενος, καὶ πᾶν εἰσρέων τὸ ἑαυτοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἔκραξεν.

47 Καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν·

Εν τῷ νῦν αἰῶνι.

47 Οὐ γὰρ ἔλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

Εἶπε καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, ὅτι Οὐκ ἀπίστευον ὁ θεὸς τοὺς υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ (γ)· καὶ ἀνάγνωθι πάλιν ἐκεῖ τὴν ἐξηγήσιν εὖ ἔχουσαν.

48 Ὁ ἀθετῶν ἐμέ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν·

Ὁ ἀπειθῶν ἐμοί, καὶ μὴ δεχόμενος τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν

(α) Ἰωαν. Α', 18. (β) Ἰωαν. Γ', 17.

κατακρίνοντα, τὸν ἐλέγχοντα αὐτόν· τίς δὲ ἐστὶν οὗτος, ἄκουσον·

48 Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ

Τίς δὲ ὁ λόγος οὗτος, ἐνωτίσθητι·

49 Ὅτι ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω.

Ἐπεὶ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπειθοντο αὐτῷ, φησὶν, ὅτι, Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα λέγων, ὅτι ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτός μοι ἐνετείλατο, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν, ἐν τάξει κατηγοροῦ ἰστάμενος καὶ διελέγχων, καὶ πᾶσαν ἀπολογίαν περιζῶν, ὃν ἐβεβαίουν τοῖς ἔργοις, πανταχόθεν δεικνύων, ὅτι οὐκ εἰμι ἀντίθεος.

50 Καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστιν.

Ὡς ζῶν αἰώνιον προξενούσα, ὡς εἰς ζῶν αἰώνιον ἄγουσα. Ἀναπολόγητοι οὖν οἱ μὴ δεχόμενοι τὰ ἐνταλθέντα μοι λαλήθῃναι, ἥτοι τὰ ῥήματά μου, τὴν διδασκαλίαν μου· καὶ ἐπίβουλοι εἰσιν ἑαυτῶν, ὡς μὴ δεχόμενοι τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Τὸ δέ· Τί εἴπω καὶ τί λαλήσω, τὸ αὐτὸ δηλοῦσι. Πολλὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παρὰ τῇ Γραφῇ.

50 Ἀ οὖν λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ πατὴρ, οὕτω λαλῶ.

Καὶ διὰ τοῦ προῤῥηθέντος, καὶ διὰ τοῦ παρόντος ῥητοῦ, πάλιν ἐνάγει τούτους εἰς πίστιν, ἔτι φειδόμενος αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπείρου φιλανθρωπίας. Περὶ μέντοι τῆς ταπεινότητος τῶν τοιούτων οικονομικῶν ῥημάτων, διαφόρως εἰρήκαμεν. Τὸ γὰρ, Ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα (α) καὶ, Ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα (β).

(α) Ἰωαν. 2', 28. (β) Ἰωαν. 18', 49.

καὶ, Αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω, καὶ τὰ τοιαῦτα, φανερώτερον μὲν, τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν ἀντίθεον· βεβαιούσι· κρυφιώτερον δὲ, τὸ εἶναι αὐτὸν ἴσον τῷ πατρὶ ὑποφαίνουσι.

ΚΕΦ. ΧΙΙΙ, 1 Πρὸ δὲ τῆς ἐορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα,

Ἀποθανὼν γὰρ καὶ ἀναστὰς, μετέβη ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν.

1 Ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.

Ἰδίους λέγει τοὺς μαθητάς, ὡς οἰκίους, διὰ τὴν εὐπειθειαν. Ἰδιοὶ δὲ αὐτοῦ προσηγορεύθησαν καὶ οἱ πάντες Ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς· καὶ οἱ σύμπαντες ἄνθρωποι, ὡς δημιουργήματα αὐτοῦ. Τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ δὲ εἶπε, διότι καὶ οἱ τετελευτηκότες ἐν ἀρετῇ, ἰδιοὶ αὐτοῦ ἦσαν, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ κατ' ἐκείνους δίκαιοι. Ἀγαπήσας οὖν, φησὶ, τοὺς μαθητάς ἄχρι τοῦ τότε καιροῦ, τότε μᾶλλον ἠγάπησεν αὐτούς· τὸ γὰρ, εἰς τέλος, τὸ σφόδρα δηλοῖ. Ἐπεὶ γὰρ ἐμείλιν ἤδη ἀποθανεῖν καὶ ἀπολιπεῖν αὐτούς, ἐπιτείνει τὴν ἀγάπην, εἰς ἐμπόρευμα μνήμης αὐτοῦ σφοδρότερης. Σημεῖον δὲ τῆς ἐπιτάσεως, τὸ νίψαι τοὺς πόδας αὐτῶν· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τινα θερμῶς, οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὑπηρεσίαν αὐτοῦ παραιτεῖται.

2 Καὶ δείπνου γενομένου·

Ἐν τῷ καταλύματι, ὅπου τὸ ἐστρωμένον ἀνώγειν, ὅτι, ὥσπερ γενομένης, ὡς εἶπε Ματθαῖος, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα (α). Ζήτησον οὖν τουτί τὸ ῥητὸν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι πᾶσαν τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν ἐξήγησιν.

2 (Τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν

(α) Ματθ. Κ5', 20.

Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῶ·)

Ἦδη θεβληκότος λογισμόν τότε, ὅτε τὸ μύρον κατέχευε ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ ἡ γυνή, περὶ ἧς Ματθαῖος ἱστορεῖ. Ζήτησον οὖν πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἐξηκοστοῦ δευτέρου κεφαλαίου αὐτοῦ τό· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ ῥηθείσης ἐξηγήσεως.

Τοῦτο δὲ παρενέβαλεν ὁ εὐαγγελιστής, ἐκπληττόμενος τὴν υπερβάλλουσαν τοῦ Σωτῆρος ἀνεξικακίαν, ὅτι καὶ τούτου τοῦ πόδας ἐνίψε, μελετώντος ἤδη προδοῦναι αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ νιπτῆρος.

3 Εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας·

Ὡς υἱὸς γνησίῳ καὶ μονογενεῖ. Ἀνθρωποπρεπῶς δὲ εἶπεν (1), ὅτι Πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, μιμούμενος τὸν Χριστὸν, τοιαῦτα λέγοντα περὶ ἑαυτοῦ πολλάκις κατ' οἰκονομίαν, ὡς διαφόρως εἰρήκαμεν. Ὡςπερ δὲ ὁ πατὴρ παραδίδωσι τῷ υἱῷ· οὕτω καὶ ὁ υἱός, τῷ πατρί. Φησὶ γὰρ Παῦλος· Ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί (6).

3 Καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·

Ὡς υἱὸς θεοῦ καὶ θεός. Φησὶν οὖν, ὅτι Εἰδὼς ἑαυτὸν παντοκράτορα, καὶ υἱὸν θεοῦ, καὶ τοσαύτης μὲν ἐξουσίας, τηλικαύτης δὲ ἀξίας, ὅμως εἰς ἄκραν συγκατέβη ταπεινώσιν· ἅμα μὲν τὴν εἰς τοὺς μαθητὰς ἀγάπην ἐνδεικνύμενος· ἅμα δὲ παιδεύων αὐτοὺς ταπεινοφρονεῖν.

(*) Ματθ. ΚΖ', 13. (1) ὁ εὐαγγελιστής. (6) Α' Κορ. ΙΕ', 24.

4 Ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια· Ὁὐ πάντα, ἀλλὰ τὸ ἐξώθεν περιδύλαιον, ἃ καὶ τὸ μετ' ἐκεῖνο, πρὸς τὸ εὐσταλὲς εἶναι.

4 Καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτόν.

Τῷ λεντίῳ διέζωσεν ἑαυτόν, πρὸς τὸ ἐκμάπτειν δι' αὐτοῦ τοὺς πόδας τῶν νιπτομένων.

5 Εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα,

Αὐτὸς καὶ τὸ ὕδωρ κομίσας, καὶ πάντα μετὰ πάσης προθυμίας αὐτουργήσας, ἵνα καὶ ἡμεῖς διακονοῦντες, πάντα μετὰ πάσης προθυμίας αὐτουργῶμεν, εἰς ἐκεῖνον ἀποδίδοντες, καὶ μὴ ἐπαυρώμεθα· τί γὰρ ἡμεῖς πρὸς τὸν Κύριον; Τὸ μέντοι λέντιον, καὶ τὸν νιπτῆρα, καὶ τὴν ὑδρίαν, ἀπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου πάντως ἔλαβεν εἰς τὴν τότε χρῆσιν.

5 Καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ

6 ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ὃ ἦν διεζωσμένος. Ἐγχεταὶ οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον·

Ἐπεὶ ἤρξατο νίπτειν, εἶτα ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, φαίνεται ὅτι πρῶτον ἐνίψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰσκαριώτου (1), ἅμα μὲν εὐεργετῶν ἄχρι θανάτου καὶ τιμῶν τὸν προδότην αὐτοῦ, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ποιῶμεν· ἅμα δὲ καὶ ἐυλόγητος αὐτὸν κατανοῇ, τοιαῦτα κατὰ τοῦ τοιοῦτου κηδεμόνος διανοούμενον.

6 Καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;

Σὺ, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; Ἐκπλαγεῖς γὰρ εἶπε τοῦτο, καὶ σρόδρα εὐλαβηθεῖς.

7 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι,

Ὁ ἐγὼ διδάσκω διὰ τούτου τοῦ πράγματος.

(1) Γνώμη τοῦτο τοῦ Χρυσοστόμου, Τσμ. Η. Σελ. 415. Α.

7 Γνώση δε μετὰ ταῦτα.

Οτε φανερώσω αὐτό. Οὐκ εἰς μακρὰν γὰρ ἔρει περὶ τούτου· ὅτι *Εἰ ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας (α), καὶ τὰ ἐξῆς·* ἡ Γνώση μετὰ ταῦτα, ὅταν με ἴδῃς ἀναλαμβάνομενον εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ἐφ' ὑμᾶς. Τότε γὰρ γνώσῃ, ἡλικὸς ὢν, ἡλικίον ἔργον ἐποίησα, καὶ διὰ τί.

8 Λέγει αὐτῷ Πέτρος· Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα.

Εἰς τὸν αἰῶνα, ἀντὶ τοῦ, ποτέ. Διῃσχυρίζεται γὰρ, τιμῶν αὐτόν, καὶ λίαν αἰδούμενος.

8 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐάν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν.

Οὐκ εἶπε μὲν, τίνος ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ, γινώσκων αὐτόν μὴ πεισθησόμενον ἀπὸ τούτου, μᾶλλον μὲν οὖν ἐπὶ πλέον ἐνστησόμενον· ἐπεὶ δὲ ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης διῃσχυρίζετο, ἀπὸ ταύτης αὐτόν πείθει. Ἀπειλήσας γὰρ ἐκπτῶσιν αὐτῆς, αὐτίκα τοῦτον ὑποκλίνει, καὶ ποιεῖ μᾶλλον αἰτεῖν ὃ πρὶν παρητεῖτο, καὶ τοσαύτην ἱκεσίαν εἰσφέρειν, ὅσην πρότερον εἰσέφερεν ἔνστασιν, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα. *Μὴ τοὺς πόδας γάρ, φησι, μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν.* Οὕτω δὲ ὑπερβολὴν ἀγάπης καὶ πρῶτον ἐνέστη, καὶ ὕστερον ἐνέδωκεν.

10 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὁ λελουμένος οὐ χρειᾶν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ,

ἵνα μὴ υπολάβωσιν, ὅτι ἡ νίψις αὐτῇ, καθάρσιόν τι ἐστίν, οἷον καὶ τὸ βάπτισμα, λύει τὴν τοιαύτην ὑποψίαν παραδειγ-

(α) Ἰωαν. ΙΒ', 14.

ματικῶς, ὅτι ὁ λελουμένος οὐ χρῆζει λούσασθαι, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι μόνους· διότι τούτοις περιπατῶν, ἔξεισι τοῦ λουτροῦ· ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος, ὡς ἦδη λελουμένος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ὡς ἦδη καθαρισθέντες ὑπὸ τῆς διδασκαλίας, ἣν ἐδίδαξα ὑμᾶς, καὶ ῥίψαντες πᾶσαν κακίαν καὶ πονηρίαν.

Ἐρμηνεύων γὰρ ὁ Χρυσόστομος τό· *Καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε·* προσκαίεσθαι (1) λέγει καὶ τό· *Διὰ τὸν λόγον, ὃν λελάληκα ὑμῖν,* εἴπουν, τὴν διδασκαλίαν. Οὐ χρῆζετε οὖν καθαρισθῆναι, ὧν ἐκαθάρισθητε, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι μόνους, διὰ πρᾶγμα, ὃ οὐκ αἶδατε ἄρτι, γνώσεσθε δὲ μετὰ ταῦτα.

10 Ἄλλ' οὐχὶ πάντες.

Οὐ πάντες καθαροὶ ἐστε.

11 Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.

Ἦδει αὐτόν ἐκτραχηλισθέντα καὶ ῥυπωθέντα.

12 Ὅτε οὖν ἐνίψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;

Ἐρωτᾷ ἀγνοοῦντας, ἵνα διεγείρῃ εἰς προσοχήν· μετὰ γὰρ τὸ ποιῆσαι, λοιπὸν βούλεται διδάξαι τὸ ἀγνοούμενον.

13 Ὑμεῖς φωνεῖτέ με· Ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.

Εἰμὶ ταῦτα, ὡς θεός. Πρὸς τοὺς μαθητὰς γὰρ διαλεγόμενος, ἐκκαλύπτει ἑαυτόν. Εἰπὼν μὲν οὖν· ὅτι Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὑμεῖς καλεῖτέ με οὕτως, ἀνεπαχθῇ τὸν λόγον ἐποίησε· πρόσθεις δὲ ὅτι, εἰμὶ, ἐβεβαίωσε τε τὰς τοιαύτας προστηγορίας,

(1) Ὁ Χρυσόστομος· Τομ. Η. Σελ. 416. Β. λέγει «Ἄλλ' ἵνα μὴ διὰ ταῦτα νομίης αὐτοὺς καθαρούς, ὡς ἀμαρτημάτων ἀπὸλλυγμένους, ἐπήγαγεν· Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐλάλησα ὑμῖν· τούτῃσι, ταύτῃ τῶς ἐστὲ καθαροί.» Δὲν λέγει ἄρα προσκαίεσθαι καὶ τοῦτο· ἀλλὰ φέρει αὐτὸ ἐκ τοῦ Ἰωαν. ΙΒ', 3. ἐξηγήσεως χάριν.

καὶ μὴ πρὸς χάριν, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν λεγομένως ἀπέδωκε.
Λοιπὸν τοίνυν ἐντεῦθεν συλλογίζεται·

14 Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐάν ἐγὼ, ὁ φύσει κύριος, ἐνίψα ὑμῶν, τῶν φύσει δούλων, τοὺς πόδας, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς, οἱ ὁμόδοιοι, ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· οὐδ', ὅτι Ἐάν ἐγὼ ἐνίψα τοὺς τοῦ προδότου, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς τοὺς τῶν ἐπιβούλων· ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ταῦτα δηλώσας, ἀφῆκε τὴν διάκρισιν αὐτῶν τῇ συνειδήσει τῶν ἀκρωμένων.

15 Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν·

Ὑπόδειγμα τῆς ἐν ἀγάπῃ ταπεινώσεως ἔδωκα ὑμῖν, διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως.

15 Ἰνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.

Ἐξ ἀγάπης ταπεινούμενοι, καὶ διακονοῦντες τοῖς ὑποδεσποκόσι. Καίτοιγε, αὐτὸς μὲν ἦν ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ λόγον· ἡμεῖς δὲ ἐσμεν γῆ καὶ σποδός, καὶ τέφρα, καὶ κόνις, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον. Ὅταν δὲ οὐ μόνον οὐ ταπεινούμεθα πρὸς τοὺς ἐλάττονας, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τοὺς μείζονας· καὶ οὐ μόνον οὐ νίπτομεν τοὺς πόδας τῶν δούλων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν φίλων, οἱ καὶ τοὺς τῶν ἐπιβούλων νίπτειν ὀφείλοντες· ποίας οὐκ ἂν εἴημεν ἄξιοι καταδίκης, οὐ μόνον οὐ μιμούμενοι τὸ δοθὲν ὑπόδειγμα, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐναντίας ἰστάμενοι, καὶ κατὰ διάμετρον ἐπαυρόμενοι, καὶ τὴν ὀφειλὴν οὐκ ἀποδιδόντες; Καὶ ὑμεῖς γάρ, φησιν, ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

16 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

Λοιπὸν οὖν, εἰ ἐγὼ ὁ ἀσυγκρίτως μείζων, οὕτως ἐταπεινώ-

θην, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς ἀράτου ταπεινώσεως αὐτοῦ, τὸ δοῦναι ἑαυτὸν παρὰδειγμα, τὸν πλάστην τοῖς πλάσμασι, καὶ τρόπον τινὰ συγκρίνεσθαι τὸν ἀσύγκριτον.

Εἶπε δὲ τὸ νόημα τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἐνεακκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τό· Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α).

[Οὐκ ἔστι δούλος (Ι). Ἐως ἂν ὁ μὲν ἔστι δούλος τοῦτου, ὁ δὲ, ἀπόστολος ἐκείνου. Ἐλάττωσις γὰρ καὶ τὸ δουλεύειν, καὶ τὸ ἀποστελλεσθαι.]

17 Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐάν ποιῆτε αὐτά.

Εἰ ταῦτα οἴδατε, τὰ ἐρρήνεντα· οἴδατε δὲ αὐτά, παρ' ἐμοῦ μαθόντες· μακάριοί ἐστε, ἐάν ποιῆτε αὐτά. Οὐκ ἀρκεῖ γὰρ εἶδέναι μόνον, ἀλλὰ χρὴ καὶ ποιεῖν.

18 Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω·

Τὸ, Ἐάν ποιῆτε αὐτά. Περὶ τοῦ Ἰούδα γὰρ τοῦτο ἔλεγεν, ὅς οὐ μόνον οὐκ ἔμελλε ποιῆσαι αὐτά, ἀλλ' οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐντεταλμένων, ἥδη τὴν προδοσίαν μελετῶν.

18 Ἐγὼ οἶδα οὐς ἐξελεξάμην·

Οἶδα, ὡς θεός, τίνες μὲν τῶν παρ' ἐμοῦ ἐκλεγέντων ποιήσουσιν αὐτά, τίς δὲ οὐ ποιήσει. Καὶ ἀνωτέρω δὲ εἰπὼν· ὅτι Καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες (β)· καὶ ἐν διαφόροις δὲ καιροῖς πολλὰ τοιαῦτα ρηγεζόμενος, νύττοντα μόνον τὸ τοῦ προδότου συνειδός, καὶ ἅμα μὲν διδάσκοντα, ὅτι οὐ λανθάνει ἐπιβουλεύων, ἅμα δὲ καὶ εἰς μεταμέλειαν καὶ διόρθωσιν ἐκκαλούμενα, οὐκ ἔπεισεν.

Διὰ τί δὲ ἐξελέξατο καὶ τὸν προδότην, εἰρήκαμεν ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τό· Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς ἠθέληεν αὐτός (γ),

(α) Ματθ. Ι, 24. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελισθίῳ. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 10. (γ) Μαρκ. Γ', 13.

καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν τούτων ῥητῶν.

18 Ἄλλ' ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ· Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.»

Κἀνταῦθα τὸ, ἵνα, δηλωτικόν ἐστι τοῦ μέλλοντος· οἶον· Ἀλλὰ διὰ τὸν προδότην τοῦτο λέγω· μέλλει γὰρ ἡ Γραφή πληρωθῆναι ἡ δαυϊτικὴ, ἡ λέγουσα· Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερνισμόν (α).

Οἱ μὲν οὖν ἑβδομήκοντα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐβραϊκοῦ τὸ ῥητὸν ἡρμήνευσαν· ὁ δὲ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ νῦν μεθερμηνεύων, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς λέγει, δι' ἐτέρων ἰσοδυνάμων λέξεων. Ἴσον γὰρ τὸ, Ὁ ἐσθίων, καὶ τὸ, Ὁ τρώγων, καὶ τὸ, Ἐμεγάλυνε, καὶ τὸ, Ἐπῆρε· καὶ τὰ λοιπὰ δὲ ὁμοίως ἔχουσιν.

Φησὶ δὲ περὶ τοῦ Ἰούδα, ὅτι ὁ τρεφόμενος παρ' ἐμοί, ὁ κοινῶν μοι τραπέζης, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο αἰδεσθεῖς, ἐμεγάλυνε καὶ ἐπῆρεν, ἥγουν, ἐκραταίωσε καὶ ἐκίνησε κατ' ἐμοῦ, πτέρραι καὶ πτερνισμόν, εἴπου, ἐπιβουλὴν καὶ δόλον, διὰ τὸ συλλαλῆσαι τοῖς ἐχθροῖς. Εἰώθασι γὰρ, οἱ τοὺς τρέχοντας ὑποσκελίζειν πειρώμενοι, διὰ τῆς πτέρνης ἐπιβουλεύειν. Διὸ πτέρρα καὶ πτερνισμός, ἡ ἐπιβουλὴ καὶ ὁ δόλος.

19 Ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι.

Ἰνα, ὅταν πληρωθῇ ἡ τοιαύτη Γραφή, πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, περὶ οὗ ἐκείνη προσηφάνευσεν.

20 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· Ὁ λαμβάνων, εἰάν τινα πέμψω, ἐμέ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμέ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.

Καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἑννεακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπεν· Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὁ

(γ) Ψαλμ. Μ', 10.

ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με (α)· καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ λέγει, παρηγορῶν αὐτοὺς ἐπὶ πλεόν, μέλλοντας ὅσον οὕτω διατρέχειν τὴν οἰκουμένην.

21 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη τῷ πνεύματι,

Πνεῦμα νόει, τὸ πάθος τῆς λύπης καὶ συγχύσεως, τῆς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ προδότου· ὑπὸ γὰρ τῆς ἄγαν συμπαθείας ἐταράχθη, ὑπεραλγίσας αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου δὲ τό, Ἐρεθιμήσατο τῷ πνεύματι (β), ἐρμηνεύοντες, πνεῦμα τὸ πάθος τῆς συγχύσεως εἰρήκαμεν.

21 Καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

Ἐμαρτύρησεν, ἥγουν, διεμαρτύρατο περὶ τῆς προδοσίας.

22 Ἐβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.

Οὕτω γὰρ ἤθελε δημοσιεῦσαι τὸν ἄθλιον, ἀναμένων ἔτι τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ.

23 Ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς.

Αὐτὸς ἦν ὁ ταῦτα γράφων, ὡς αὐτὸς ἐπὶ τέλους τοῦ εὐαγγελίου δεδήλωκε. Τοῦτον δὲ ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, πλεόν δηλονότι, ὡς ἄξιον ἀγαπᾶσθαι πλεόν, διὰ πλεονεξίαν ἀρετῆς μεγάλης, ἢν αὐτὸς ἀπέκρυψε διὰ μετριοφροσύνην.

Λέγεται δὲ καὶ τοσοῦτον ἐκ νεότητος ἐπιμελήσασθαι καθαρότητος, ὡς μὴ ἔασαι ποτε μηδὲ λογισμὸν αἰσχροῦ ἀναβῆναι εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ· λογισμὸν δὲ αἰσχροῦ, οὐ τὴν φυσικὴν κίνησιν οἰκτέον· ἀλλὰ τὴν προαιρετικὴν φαντασίαν· διὸ καὶ παρθένος ὑστερον ἐπωνομάσθη. Τοῦτο δὲ τὸ προτέρημα καὶ τῇ Θεοτόκῳ προσῆν.

Λέγει δὲ ὁ Χρυσόστομος (Γ), ὅτι ἠγάπα αὐτὸν πλεόν, καὶ

(α) Ματθ. Ι, 40. (β) Ἰωαν. ΙΑ', 33. (Γ) Τομ. Η. Σελ. 194. Α.

δι' ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην καὶ πραύτητα, ἅπερ ἐκτέ-
σατο μετὰ τὸ ἐπιτιμηθῆναι διὰ τὴν προεδρίαν. Ταῦτα γὰρ καὶ
τὸν Μωϋσῆν ὕψωσαν.

Σκόπει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ τοῖς πάθεσι τοῦ διδασκάλου
μόνος τῶν μαθητῶν παρέμεινεν ἄχρις ἂν ἐξέπνευσε. Διὰ ταῦτα
οὖν καὶ ἡγαπάτο πλέον, καὶ ἀνέκειτο κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖ-
νον ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, ὡς παῖς ἐν κόλπῳ πατρὸς, ἀναλό-
γως ἐγγίζων αὐτῷ, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐγγύτητα. Εἰκὸς
γάρ, αὐτὸν γνόντα ἡδὴ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου, σφόδρα
σκυθρωπάζειν, καὶ διὰ τοῦτο, μετὰ τὸν νιπτήρα, προσκληθῆ-
ναι, καὶ ἀναπνεεῖν ἐκεῖ, χάριν παρηγορίας. Ἐγραψε μὲν οὖν
ταῦτα, οὐ φιλοτιμούμενος· καὶ γὰρ φεύγων τὸν κόμπον, τὸ
ἑαυτοῦ παρσιωπῆσεν ὄνομα.

Ἀλλ' ἐπειδὴ παρέδραμον οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τὰ περὶ
τοῦ ἐμβαφέντος ψωμίου καὶ δοθέντος τῷ Ἰούδᾳ, μέλλων διη-
γήσασθαι τοῦτο, ἀναγκαίως ἐνέπεσε καὶ εἰς τὴν τούτων ἀπαγ-
γελίαν. Ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς, ἐπιτραπείς παρὰ τοῦ Πέτρου, ἠρώ-
τησε κρυφίως, Τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς αὐτόν· ἀναγκαῖον ἦν
εἰπεῖν, ποῦ ἀνακείμενος ἡδύνατο ἐρωτᾶν κρυφίως, καὶ πῶς
ἐθάρρει ἐκεῖ τε ἀνακεῖσθαι, καὶ ἐρωτᾶν μυστικῶς.

Ἡ τὸ μὲν ἀνακεῖσθαι ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ φησὶ, δηλῶν
τὴν ὑπεράπειρον ταπείνωσιν τοῦ τὴν δόξαν ὑπεραπεΐρου· τὸ
δὲ ἀγαπᾶσθαι λέγει, δεικνύων ἑαυτὸν τε εὐχάριστον, κακεῖ-
νον φιλανθρωπότατον. Καὶ ὅτι μὲν ἡγαπάτο, ὁμολογεῖ· διὰ
τὶ δὲ ἡγαπάτο, οὐ προστίθουσιν· εὐχαριστῶν μὲν ἅμα, καὶ με-
τριοφρονῶν.

24 Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος, πυθέσθαι, τίς ἂν
εἴη, περὶ οὗ λέγει.

Αὐτὸς μὲν οὐκ ἐθάρρῃσεν ἐρωτῆσαι, διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν εἰρή-
καμεν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον·
τῷ Ἰωάννῃ δὲ τοῦτο ἐπέτρεψεν, ὡς ἡγαπημένῳ μάλιστα τῷ
διδασκάλῳ, καὶ ἀνακειμένῳ τηλικαῦτα ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ.

25 Ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ
Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστίν;

Οὕτως· ὡς ἀνέκειτο, τουτέστι, μὴ ἀναστὰς, ἀλλὰ μόνον με-
ταστραφείς (1). Ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης ἐξ ἀπλότητος καὶ ἀγάπης
ἐπέπεσεν· οὕτω γὰρ φύσει θεὸν αὐτὸν ἐγίνωσκεν· αὐτὸς δὲ
ἠέσχετο, καὶ τούτῳ ψυχαγωγῶν αὐτόν.

26 Ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς· Ἐκεῖνός ἐστιν, ὃ ἐγὼ βά-
ψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. Καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον,
οἰδῶσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη.

Ζήτησαν ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό-
λῳ· λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῶ ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννή-
ματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης (α), καὶ ἀνά-
γνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν· ἐν αὐτῇ γὰρ περὶ τούτων τε καὶ
τῶν ἐφεξῆς ἐρρήθη κατὰ λόγον.

27 Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ
σατανᾶς.

Ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνης εὐρήσεις περὶ τούτου σα-
φῶς. Εἰσῆλθε δὲ εἰς ἐκεῖνον, οὐχ ὥστε δαιμονᾶν αὐτόν, ἀλλ'
ὥστε κατακυριεύειν καὶ δουλαγωγεῖν αὐτόν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐβδο-
μηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εἰρήκαμεν. Ἡ καὶ
διὰ τῶν λογισμῶν εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον (2).

27 Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον
τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἐγὼ τῶν ἀνακειμένων,

28 πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ
γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ

29 Ἰησοῦς· Ἀγόρασεν ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἐορ-
τήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τί δῶ.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐξηγήσει καὶ ταῦτα πάντα διηρημνεύθησαν ἄριστα.

(1) Ἐν τῷ κειμένῳ, τὸ ἐπὶ τὸν παρεδόντα ὁ Εὐδῆμιος, ἀναγινώσκεται καὶ
τὸ, οὕτως, μετὰ τὸ, ἐκεῖνος, καὶ διὰ τοῦτο ἐρμηνεύεται.

(α) Ματθ. ΚΣ', 29. (2) εἰς αὐτόν.

30 Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξήλθεν·

Ομοίως καὶ τοῦτο.

30 Ἦν δὲ νύξ, ὅτε ἐξήλθε.

Ἐπεσήμεναι τὸν καιρὸν ὁ εὐαγγελιστὴς, δεικνύων, ὅτι οὐδὲ ἡ νύξ ἐπέσχευεν αὐτόν.

31 Λέγει ὁ Ἰησοῦς· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, Ἀνωτέρω μὲν εἶπεν, ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (α)· ἐνταῦθα δὲ, Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδοξάσθη, φησί, τοῖς ὑπὲρ τοῦ κόσμου πάθεσι· δόξα γὰρ τῷ δεσπότῃ τὰ ὑπὲρ τῶν δούλων πάθη. Ὡς γεγονὸς δὲ λέγει τὰ γεννησόμενον, διὰ τὸ ὅσον οὕτω μέλλειν συλληφθῆναι καὶ πάσχειν. Εἰ δὲ τῷ δεσπότῃ δόξα, τὰ ὑπὲρ τῶν δούλων πάθη, πολλῷ μᾶλλον τοῖς δούλοις δόξα, τὰ ὑπὲρ τοῦ δεσπότου.

31 Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.

Ὁ πατὴρ ἐδοξάσθη ἐν τῷ υἱῷ, διὰ τῆς πολιτείας, ἣν ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐπολιτεύσατο. Ὡς περ γὰρ τῷ υἱῷ δόξα, τὸ ἔχειν τοιοῦτον πατέρα· οὕτως ἄρα καὶ τῷ πατρὶ δόξα, τὸ ἔχειν τοιοῦτον υἱόν. Ἄλλως τε καὶ οἱ ἄνθρωποι, βλέποντες, ἃ ἑτεροτύγει καὶ ἐδίδασκεν, ἐδόξαζον τὸν θεόν, ὡς οἱ εὐαγγελισταὶ φασιν.

32 Εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτόν ἐν ἑαυτῷ,

Δοξάσει τὸν υἱόν δι' ἑαυτοῦ, τερατουργῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ· τὰ φοβερά καὶ ἐξαισία σημεῖα, καὶ δεικνύων ἐντεῦθεν, ὅτι γνήσιος υἱὸς αὐτοῦ ἐστι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προλαβὼν εἶπεν· Ὅταν ὑψώσῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι (6)· ἔνθα πλατύτερον ὁμοῦ καὶ σαφέστερον ἐξηγησάμεθα.

(α) 1^{ου} 18, 23.

(6) 1^{ου} 14, 28.

32 Καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

Εὐθὺς, ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἵνα μὴ ὑπολάβωσιν, ὅτι περὶ τῆς δόξης ἐκείνης λέγει τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ αὐτοῦ, περὶ ἧς διαφύως ἐδίδασκεν αὐτούς. Ταῦτα δὲ λέγων, ἀνίστησι καταπεπτωκότας τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν, καὶ πείθει, μὴ μόνον μὴ δυσφορεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν, διὰ τὴν μετὰ βραχὺ δόξαν αὐτοῦ.

33 Τεκνία, ἔτι μικρόν μεθ' ὑμῶν εἰμι.

Πάλιν προλέγει αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, ἵνα τε μετὰ ταῦτα ὑπομιμνησκόμενοι γινώσκουσιν, ὅτι προεῖπε, πάντα σαφῶς εἰδώς, καὶ ἵνα μὴ, ἀθρόον ἐπελθόντα, διαταράξουσιν αὐτούς, οὐ προσδοκῶντας. Τεκνία δὲ ἐκάλεσε τούτους, οὐ μόνον ὡς παιτὸς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς διδάσκαλος. Εἰπὼν δὲ, Τεκνία, ἔτι μικρόν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, σφοδρότερον αὐτοῖς ἐξάπτει τὸν πόθον.

33 Ζητήσετε με·

Μετὰ τὸ ἀποθανεῖν με. Τοῖς μὲν Ἰουδαίοις εἰπὼν· Ζητήσετε με (α)· προσέθηκεν, ὅτι Καὶ οὐχ εὐρήσετε· ἐπὶ δὲ τῶν μαθητῶν, οὐ προσέθηκε τοῦτο· διότι ἐμελλαν εὐρεῖν αὐτὸν οὗτοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ ἐκαίνοις μὲν, παραμυθούμενος τὴν μαρτίαν, εἶπεν, ὅτι, Ζητήσετε με· τούτοις δὲ, πόθον ἐμβάλλων πλείονα.

33 Καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις· Ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

Ἀλλ' ἐκαίνοις μὲν εἶπε τοῦτο, ὡς ἀναξίους τοῦ τόπου ἐκαίνου· τούτοις δὲ, ὡς οὕτω ἀποθανουμένους.

34 Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους·

Καὶ μὴ παλαιὰ ἐντολὴ ἦν· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν· ἀλλ' ἡ νῦν διδομένη, μείζων ἐκείνης· ἐπάγει γὰρ

(α) 1^{ου} 14, 34.

34 Καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

Τοῦτο ἡ καινότης· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐκέλευεν, ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτόν· αὕτη δὲ, καὶ ὑπὲρ ἑαυτόν. Ὁ γὰρ Χριστὸς οὕτως ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὡς μηδὲ ἑαυτοῦ φείσασθαι, ἀλλ' ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἡμῶν.

Τινὲς δὲ ἐτέρως ἐρμηνεύουσιν, ὅτι, ἐπειδὴ παλαιὰ ἐντολὴ ἦν· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου (α)· καὶ (Γ) νῦν δίδωσιν, ἀγαπᾶν πάντας, ἤγουν, καὶ τοὺς ἐχθρούς· καὶ αὐτὸς γὰρ ἠγάπησε τοὺς μαθητάς· πάντας, ὡς μηδὲ τὸν Ἰούδαν μισῆσαι, ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ταραχθῆναι τῷ πνεύματι, τουτέστι, τῷ πάθει τῆς λύπης καὶ συγχύσεως, τῆς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ.

35 Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

Καθὼς καὶ ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς· ἐπεὶ καὶ μαθητὴς ἀληθής, ὁ μιμούμενος τὸν διδάσκαλον. Τῆτο σαφὲς χαρακτὴρ τοῦ χριστιανοῦ· τοῦτο φανερόν γινώρισμα· ἡ ἀληθής γὰρ ἀγάπη, πάσης ἐστὶν ἀρετῆς κεφάλαιον.

Τι οὖν; Οὐ πολλῷ μᾶλλον τὰ θαύματα δεικνύουσιν τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητήν; Οὐδαμῶς· εἴρηκε γὰρ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἔκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὅτι Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προσφητεύσαμεν; καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς· Ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς (β)· καὶ ἀνάγνων τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν πᾶσαν ἐξήγησιν.

Καὶ μὴν, τὰ θαύματα μάλιστα τὴν οἰκουμένην ἐπηγάγατο. Ἀλλὰ διότι προῦπῃν τοῖς θαυματουργοῦσιν ἡ ἀγάπη.

36 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις;

(α) Ματθ. Ε', 43.

Ἰσως, καὶ νῦν.

(1) Καὶ νῦν, ἀντὶ τοῦ, καὶ νῦν, παρὰ τῷ Α.

(6) Ματθ. Ζ', 22. 23.

Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅπου ὑπάγω, οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθεῖσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.

Ὁ μὲν Πέτρος ἠρώτησεν, οὐχ οὕτω βουλόμενος μαθεῖν, ὡς ἐπιθυμῶν ἀκολουθεῖσαι· ὁ δὲ Χριστὸς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ γινούς, πρὸς αὐτὴν ἀπεκρίθη. Οὐκ εἶπε γὰρ, ποῦ ὑπάγει, ἀλλ' ὅτι Οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθεῖσαι· ὑπεδήλου δὲ περὶ τῆς σφραγῆς.

37 Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Κύριε, διατὶ οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθεῖσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.

Τι ποιεῖς, ὦ Πέτρε; Ἐκείνου εἰπόντος, ὅτι Οὐ δύνασαι, σὺ λέγεις, ὅτι Διατὶ οὐ δύναμαι; Οὐκοῦν ἡ πείρα διδάξει σε μὴ ἀντιλέγειν.

38 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τό· Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι (α)· καὶ ἀνάγνων καὶ τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν ἐξήγησιν· ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν ἐφεξῆς ρητῶν, ἄχρι τοῦ· Ὅμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον (β).

Εἰ δὲ καὶ παραλλαγὴν τινα φέρουσι τὰ ρητὰ, καὶνὸν οὐδέν. Ταῦτα μὲν γὰρ ἐρρήθησαν πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν· ἐκεῖνα δὲ, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐκεῖ· δις γὰρ ἐνστάντι τῷ Πέτρῳ, δις περὶ τῆς ἀρνήσεως διεμαρτύρατο ὁ Χριστός· καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης ἐνστάσεως καὶ διαμαρτυρίας Ματθαῖος καὶ Μάρκος (γ) ἔγραψαν· περὶ δὲ τῆς δευτέρας, Λουκᾶς (δ) καὶ Ἰωάννης.

(α) Ματθ. ΚΣ', 23.

(β) Ματθ. ΚΣ', 35.

(γ) Μαρκ. ΙΔ', 29.

(δ) Λουκ. ΚΒ', 33.

ΚΕΦ. XIV, 1 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία.

Εἰπόντος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον· ὅτι Ὑστερον ἀκολουθήσεις μοι (α)· καί· ὅτι Ἀπαρνήσῃ με τρίς (β)· ἔταράχθησαν δι' ἀμφοτέρα, δεδοικότες, μήποτε αὐτοὶ ἀπεκόπησαν αὐτοῦ, μόνου τοῦ Πέτρου ἀκολουθήσαντος, καὶ μήποτε καὶ αὐτοὶ τοῦτον ἀπαρνήσωνται, ὡς ὁ κορυφαῖος. Καταστέλλων οὖν τὴν ἐν-τεῦθεν ἀγωνίαν αὐτῶν, πρῶτα μὲν περὶ τοῦ φόβου τῆς ἀπαρνήσεως παραμυθεῖται, εἶτα καὶ περὶ τοῦ φόβου τῆς ἀποκοπῆς.

1 Πιστεύετε εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε.

Πιστεύετε βεβαίως, εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς ἐμέ· καὶ λοιπόν, ἢ εἰς ἡμᾶς πίστις συντηρήσει ὑμᾶς ἀητητήτους.

2 Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν·

Ἰκαναὶ δέξασθαι καὶ ὑμᾶς, συνεσομένους ἡμῖν αἰεὶ.

2 Εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν· Πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.

Εἰ δὲ μὴ ἦσαν ἐκεῖ πολλαὶ μοναὶ, καὶ δαψίλεια καταγωγίων, εἶπον ἂν ὑμῖν, ὅτι πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον μονῆς ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς· καὶ πρὸ πάντων τούτου πάντως ἂν ἐφρόντισα, ἵνα, ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ᾤτε. Προεῖρηκε γὰρ αὐτοῖς· ὅτι Ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται (γ).

3 Καὶ ἐὰν πορευθῶ, καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτὸν· ἵνα ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ᾤτε.

Καὶ εἶπον ἂν ὑμῖν καὶ τοῦτο, ὅτι Ἐὰν πορευθῶ ἐτοιμάσαι ὑμῖν τόπον μονῆς, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτὸν, καὶ τὰ ἐξῆς. ὥστε οὐδὲ οὕτως ἔδει ἀθυμεῖν. Ἐπεὶ δὲ πάλαι παρσκευάσται τὸ πλῆθος τῶν μονῶν, καὶ ἀποκεκλήρωνται τοῖς ἀξίοις, χρὴ θαρρεῖν, καὶ μὴ ἀπογινώσκειν.

Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν, ὅτι Καὶ ἐὰν πορευθῶ ἐτοιμάσαι

(α) Ἰωαν. ΙΓ', 36. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 38. (γ) Ἰωαν. ΙΒ', 26.

ἡμῖν τόπον, ἔρχομαι, ἐγκαίνισαι ὑμῖν ἄνοδον πρὸς τὸν οὐρανόν, ἣν οὐδεὶς οὐδέπω τῶν ἀνθρώπων ἀνῆλθε, πάλιν ἔρχομαι, κατὰ τὴν δευτέραν μου παρουσίαν, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτὸν, ἀναστάντας ἐκ νεκρῶν, συμβασιλεύουσιντάς μοι αἰωνίως. Εἰ γὰρ καὶ ἀποθανόντες, πρὸς αὐτὸν ἀνῆλθον, ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν σωμάτων· καὶ εἰ σύνεισιν αὐτῷ, ἀλλ' οὐ συμβασιλεύοντες. Ἐπεὶ δὲ, εἰδὼς τὰ κινήματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν, ἔγνω ἐπιθυμοῦντας μαθεῖν, ποῦ ὑπάγει, καὶ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν, ὅπου ὑπάγει, φησί·

4 Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.

Ἐξ ὧν διαφύρας εἶπον ὑμῖν, οἴδατε καὶ ἀμρότερα, εἰ ἀναμνησθῆτε. Ἰπῆγε μὲν οὖν πρὸς τὸν πατέρα, ἀρ' οὐ καὶ ἐξῆλθεν· ὁδὸς δὲ ἔστιν αὐτός, δι' οὗ ἐρχόμεθα πρὸς τὸν πατέρα, ὡς προῖων ἐρεῖ.

5 Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς· Κύριε, οὐκ οἶδαμεν, ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;

Ὡς το γὰρ, αἰσθητὸν εἶναι τινὰ τόπον, ὅπου ὑπάγει, καὶ ὁδὸν ὁμοίως τοιαύτην.

6 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ·

Ὁδὸς μὲν, ὅτι δι' ἐμοῦ ἔρχεσθε· ἀλήθεια δὲ, ὅτι ἀληθεύω, καὶ πάντως ἔσται ταῦτα· ζωὴ δὲ, ὅτι καὶ τοῦ θανάτου κυριεύω. Εἰ οὖν ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, ὁδηγήσω ὑμᾶς· εἰ δὲ καὶ ἀλήθεια, οὐ ψεύδομαι· εἰ δὲ καὶ ζωὴ, οὐδὲ ὁ θάνατος διαστήσει ὑμᾶς ἐμοῦ.

6 Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

Ἐν τῷ ἐννάτῳ δὲ κεφαλαίῳ εἶπεν· Οὐδεὶς δύναται εἰλθεῖν πρὸς ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτὸν (α)· ὁ μὲν

(α) Ἰωαν. 5', 44.

γὰρ ἐλκύει, ὁ δὲ ὁδηγεῖ· καὶ ἀμφοτέροι συνεργοῦσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

7 Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· Ἀνωτέρω μὲν εἰπὼν, ὅτι Καὶ ὅπου ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε (α). ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ τὸν πατέρα οἶδασιν καὶ αὐτόν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπαγαγὼν, ὅτι Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· ἐνέφηγεν, ὅτι καὶ αὐτὸν ἀγνοοῦσι, καὶ τὸν πατέρα. Καὶ πολλὰ τοῦτο ποιεῖ· ἐπεὶ γὰρ ἐγνώσκον μὲν καὶ ἀμφοτέρους, οὐχ ὡς προσήκον δέ· (ὕστερον γὰρ ἐπιφοιτήσαν τὸ πανάγιον Πνεῦμα κατεσκεύασεν αὐτοῖς τελείαν τὴν γνώσιν) ποτὲ μὲν, ὅτι γινώσκουσι, λέγει· διότι ὅπως δὴ ποτὲ γινώσκουσι· ποτὲ δὲ, ὅτι οὐ γινώσκουσι· διότι, ὡς ἔχρη οὐ γινώσκουσι. Νῦν δὲ φησιν, Εἰ ἐγνώκειτέ με, ὡς χρὴ, τίς εἰμι τὸ νοούμενον, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· ἐπεὶ γὰρ ἴσος ἐμοὶ καὶ ἀπαράλλακτός ἐστιν, ὁ νενοηκώς ἐμὲ, νενόηκε καὶ τὸν πατέρα.

7 Καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν, Ἐπεὶ ἐμὲ γινώσκετε, εἰ καὶ μὴ ὡς χρὴ, λοιπὸν γινώσκετε καὶ αὐτόν· ὡσαύτως.

Ὁ δὲ Χρυσόστομος (I), Γνώσεσθε, ἐρμηνεύει, ἡγουν, ὅσον οὕτω γνώσεσθε αὐτόν, ὡς προσήκον, ἐπιφοιτήσαντος ὑμῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

7 Καὶ ἐώρακατε αὐτόν. Καὶ ἐώρακατε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐμῆς δυνάμεως, διὰ τῶν θεοπερεπῶν σημείων, ὧν ἐποίησα. Ἄ γὰρ ἐγὼ δύναμαι, ταῦτα κάκεῖνος.

8 Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ὑμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.

Καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν, ὡς σὲ τέως ἐγνώσκουσιν. Ἐπεὶ οὖν ἐζήτησε γινῶναι τὸν πατέρα, δείκνυσιν ὁ Χριστός, ὅτι οἶδεν αὐτόν.

(α) Ἰωαν. ΙΔ', 4.

(1) Τομ. Η'. Σελ. 432. C.

9 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνώκας με, Φίλιππε;

Κατ' ἐρώτησιν ὁ λόγος. Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, θεοσημείας ἐξαχόμενος, καὶ οὐκ ἐγνώκας με ἀπὸ τούτων, τίς εἰμι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν; ὅτι θεὸς παντοδύναμος; Καὶ πάντως ἐγνώκας με· καὶ εἰ ἐγνώκας με, λοιπὸν ἐγνώκας τὸν πατέρα· εἰκὼν γὰρ ἀπαράλλακτος ἐγὼ τοῦ πατρὸς.

9 Ὁ ἐώρακώς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν πατέρα·

Ὁ ἐγνώκας τὴν ἐμὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν, ἐγνώκε τὴν τοῦ πατρὸς ἀπαράλλακτον γὰρ ἡμεῖς, καὶ δι' ἀλλήλων γνωριζόμενοι.

9 Καὶ πῶς σὺ λέγεις· Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα;

Πῶς θέλεις γινῶναι, ὃν ἐγνώκας; πῶς ζητεῖς, ὃ ἔχεις;

Νοοῦνται δὲ καὶ ἑτέρως τὰ ῥητὰ, ὅτι ἐζήτησε μὲν ὁ Φίλιππος ἰδεῖν τὸν πατέρα, τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, ὥπως ἀκούων, ὁραθῆναι πολλοῖς, πολλάκις τῶν προφητῶν ἐν ἀνθρωπίνῳ εἶδει καὶ σχήματι· καὶ προσέθηκεν, ὅτι Καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν, ὡς αὐτόν· τέως ὁρῶν καὶ εἰδώς. Δείκνυσιν δὲ ὁ Χριστός, ὅτι οὕτε αὐτόν εἶδεν, οὐδὲ οἶδε κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος. Λέγει οὖν αὐτῷ κατὰ ἀπόφασιν, Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνώκας με, Φίλιππε· ἀθέατος γὰρ ἡ θεία φύσις καὶ ἄγνωστος. Ὁ ἐώρακώς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν πατέρα· ὁ δὲ ἐμὲ μὴ δυνάμενος ἰδεῖν, οὐδὲ τὸν πατέρα δύναται ἰδεῖν. Καὶ πῶς σὺ λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, ἐμὲ μὴ ἰδὼν, μήτε γνοὺς, εἰ καὶ ὑπολαμβάνεις ἰδεῖν καὶ γινῶναι με;

10 Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστιν;

Ὅτι δι' ἀλλήλων γνωριζόμεθα, ὡς ἀπαράλλακτοι; Ζήτησον δὲ πρὸς τῷ τέλει τοῦ δεκάτου κεφαλαίου τό· Ἴνα γινῶτε καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ, καὶ ἐν αὐτῷ (α)· καὶ ἀναγινῶθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

(α) Ἰωαν. Ι', 38.

10 Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλῶ· Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρὸς· καὶ εἰ ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἅρα ἀπ' ἑμαυτοῦ· τὰ ἐμὰ γὰρ, ἐκείνου, καὶ τὰ ἐκείνου, ἐμὰ. Πάντα γὰρ κοινὰ καὶ ἴσα κεκτήμεθα. Εἰπὼν δὲ περὶ τῶν λόγων, λέγει καὶ περὶ τῶν ἔργων.

10 Ὁ δὲ πατὴρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.

Πρὸς τῷ τέλει μὲν τοῦ εἰρημένου κεφαλαίου εἶπεν· Εἰ οὐ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι (α). ἔνταῦθα δὲ λέγει, ὅτι ὁ πατὴρ ποιεῖ τὰ ἔργα, ἃ ἐργάζομαι, δηλονότι. Καὶ τότε δὲ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ἐνέφηεν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ δύνανται, καὶ θέλουσιν. Ὁ τοίνυν πατὴρ λαλεῖ μὲν διὰ τοῦ υἱοῦ, ὡς διὰ ἰδίου λόγου· ἐργάζεται δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ, ὡς διὰ ἰδίας δυνάμεως. Τὸ δὲ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, ἀντὶ τοῦ, ὁ μὴ κεχωρισμένος μου, ἢ ὁ δι' ἐμοῦ χαρακτηριζόμενος.

11 Πιστεύετε μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν·

Πιστεύετε μοι, λέγοντι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ θεωρούμεθα.

11 Εἰ δε μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.

Εἰ δὲ μὴ πιστεύετε μοι διὰ τοὺς λόγους μου, κἂν διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι, ὑπερφυῆ καὶ θεοπρεπῆ ὄντα. Καὶ πρὸς τῷ τέλει δὲ ὁμοίως τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου εἶρηκεν· ὅτι *Κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε* (6).

12 Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος ποιήσει·

Οὐκ εἶπεν, ὅτι καὶ μεῖζονα, ὧν εἰργασάμην, δύναμαι ἐργάσασθαι· ἀλλ', ὁ πολλῶ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ ἑτέροις δώσω τοιαῦτα ἐργάσασθαι. Εἶτα προστίθησι καὶ τὸ ἔτι μεῖζον, λέγων·

(α) Ἰωαν. Ι', 37.

(6) Ἰωαν. Ι', 38.

12 Καὶ μεῖζονα τούτων ποιήσει·

Τοῦτο δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ δωδωκότος ἐστὶν ἀπόδειξις, οὗ τῆς τοῦ ποιούντος· ὁ γὰρ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ μεῖζονα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἔργα ποιῶν, τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἀνακρύπτει.

12 Ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι.

Ἰμῶν, φησὶν, ἐστὶ τοῦ λοιποῦ καὶ τὸ θαυματουργεῖν· διότι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν δόξαν ἀποκαθίσταμαι. Ταῦτα δὲ πάντα παραμυθούμενος αὐτοὺς ἔλεγε, σκυθρωπάζοντας καὶ δυσφοροῦντας, διὰ τὸ μήπω γινώσκειν τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λόγους.

13 Καὶ ὁ, τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω·

Ὁ ἂν αἰτήσητε, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά μου. Ποιήσω δὲ, εἶπε, δαικνὺς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ.

13 Ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ.

Δόξα γὰρ τῷ πατρὶ, τὸ παντοδύναμον τοῦ υἱοῦ.

14 Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω.

Εἰδὼ, ὡς παντοδύναμος ἐπίσης τῷ πατρὶ. Τὸ αὐτὸ δὲ λέγει, βεβαιῶν μάλιστα τὸν λόγον. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνους χρὴ αἰτεῖν, τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, διδάσκει, πῶς χρὴ ἀγαπᾶν αὐτὸν, ὅτι οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ.

15 Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε·

Τοῦ ἀγαπᾶν με γὰρ σημεῖον ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν τῶν ἐμῶν· τήρησις δὲ αὐτῶν, ἡ πληρώσις, ἡ ἐργασία αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς, αὐτοὺς ἐπιζητεῖν τὴν σωματικὴν αὐτοῦ συνουσίαν, καὶ τὰς συνήθεις ὁμιλίας, ἔτι παραμυθούμενος τὸ ἄλλος αὐτῶν, φησί·

16 Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν,

Ἐντεῦθεν ἄρχεται γνωρίζειν τοῖς μαθηταῖς τὰ περὶ τοῦ ἁγίου

Πνεύματος. Ἄλλον δὲ παράκλητον, ὡς ἐμὲ, ἦτοι, παραινέτην καὶ ἀλείπτειν ἐν τοῖς ἁθλοῖς τῆς ἀρετῆς, καὶ (1) ψυχωρῶσαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ ἀντίληψιν. Εἰπὼν μὲν οὖν, ὅτι ἄλλον, ἔδειξε τῶν ὑποστάσεων τὸ διάφορον. Φήσας δὲ, ὅτι παράκλητον, ἐδίδαξε τῆς φύσεως τὸ ταύτον· παράκλητοι γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Πέμψω, ἵνα μὴ ἀντίθεος εἶναι δοῖται, καὶ ὡς ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἐξουσίας ποιῆσθαι τοὺς λόγους. Ἀλλὰ νῦν μὲν ἐρωτήσαι τὸν πατέρα ἐπηγγείλατο, διὰ τε τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ ἵνα λογισθῇ ἀξιόπιστος· προὖν δὲ τὸ οἰκεῖον ἐμφανίζει ἀξίωμα, λέγων· Ἐὰν ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς (α)· καὶ πάλιν· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον (β).

Ἀλλὰ πῶς παρ' ἄλλου δίδεται καὶ πέμπεται τὸ πανταχοῦ παρὸν, καὶ διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται (γ), τὰ χαρίσματα; Οὐχ ὡς δούλον, ἀλλ' ὡς ὁμοῦς, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ βουλόμενον. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῶν κτιστῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτίστου Τριάδος τὰ τοιαῦτα σημαίνουσι. Καὶ δίδεται μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον· πέμπεται δὲ παρὰ τοῦ υἱοῦ, ὡς συνεργὸν καὶ οὐκ ἐναντίον. Νῦν μὲν οὖν δίδεσθαι καὶ πέμπεσθαι φησι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· προβαίνων δὲ καὶ τὴν τούτου δείκνυσιν ἐξουσίαν, λέγων· Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος (δ).

16 Ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα·

Μηδὲ μετὰ τὴν τελευταίαν ὑμῶν ἀφιστάμενος. Εἴτα διδάσκει, καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἄλλος παράκλητος.

17 Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας,

Τὸ ἀληθινόν, ἦτοι τὸ ἐξαίρετον, πρὸς τὰ ἄλλα πνεύματα.

(1) Τάχα δὲν εἶναι κατὰλλοτέρων τὸ γὰρ τραπὴ τὸ, καὶ, εἰς τὸ, πρὸς;

(α) Ἰωαν. 15', 7.

(β) Ἰωαν. Κ', 22.

(γ) Α' Κορ. 1Β', 11.

(δ) Ἰωαν. 15', 13.

Πνεῦμα γὰρ λέγεται, καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ ὁ ἄνεμος, καὶ ἕτερα πλείονα. Ἵνα δὲ μὴ ἀκούσαντες, ὅτι ἄλλον παράκλητον, ὑποπτεύσωσι καὶ κείνον ἑνσαρκον, καὶ ὁρατὸν αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, φησὶν·

17 Ὁ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν·

Οὐ δύναται λαβεῖν αἰσθητῶς.

17 Ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό,

Σωματικῶς· ἀσώματον γὰρ.

17 Οὐδὲ γινώσκει αὐτό·

Μὴ ἰδὼν αὐτό.

Νοεῖται δὲ καὶ ἐτέρως, ὅτι ὁ κοσμικὸς φρονῶν, οὐ δύναται ὑποδέξασθαι αὐτό, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, πεπηρωμένος ὢν τοὺς νοητοὺς ὀφθαλμούς· οὐδὲ γινώσκει αὐτό, μηδὲν ὑψηλὸν ἐννοεῖν ἰσχύων.

17 Ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό,

Γινώσκετε, ὅσον οὕτω. Οὐκ εἰς μακρὰν γὰρ ἐπεροιτήσεται, καὶ διδάξει ὑμᾶς.

Ἡ, Γινώσκετε αὐτό, ἀπὸ τοῦ γινώσκειν ἐμέ. Ὡσπερ γὰρ ὁ νενοηκὼς ἐμὲ, νενόηκε τὸν Πατέρα· οὕτω πάλιν ὁ νενοηκὼς ἐμὲ, νενόηκε τὸ Πνεῦμα. Μιᾶς γὰρ οἱ τρεῖς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ δυνάμειος καὶ ἀξίας.

17 Ὅτι παρ' ὑμῖν μένει,

Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα· ἀχώριστος γὰρ ἡ μακαρία Τριάς.

17 Καὶ ἐν ὑμῖν ἐσται.

Μὴ ἀποθνήσκον, ὡς ἐγώ· οὐδὲ γὰρ ἐνηθρώπησεν, ὡς ἐγώ. Ἐπαὶ δὲ τοσαῦτα εἰπὼν, οὕτω τὴν ἀθυμίαν αὐτῶν ἐξεβαλεν, ἀδημονούντων ἔτι καὶ ἀλγυνομένων, ὡς ὀφραῶν ἤδη καταλιμπανομένων, θεραπεύει τὸ τοιοῦτον ἄλγος.

18 Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς·

Πατρικῆς εὐσπλαχνίας τὸ ῥῆμα, πολλὴν εἰσάγον παρακλή-
σιν καὶ ψυχαγωγίαν. Οὐ παντάπασιν ἀφήσω ὑμᾶς, τὰ τεκνία μου.

18 Ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

Ἐρχομαι πάλιν, μετὰ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, εἰ καὶ μὴ
ὥς τὸ πρότερον συνεσόμενος.

19 Ἔτι μικρὸν, καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ·

Αποθανόντα, ὡς ἄνθρωπον.

19 Ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με·

Ἐπιφαινόμενον ὑμῖν ἐκ διαλειμμάτων, συνόντος ὑμῖν αἰ
τοῦ ἄλλου παρακλήτου.

19 Ὅτι ἐγὼ ζῶ,

Ζῶ, πάλιν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν.

19 Καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.

Μὴ ἀναιρούμενοι αὐτίκα σὺν ἐμοί, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐμῆς δυ-
νάμειος ἐφ' ἱκανὸν συντηρούμενοι. Ἡ, Καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε;
μετὰ θάνατον, τὴν μακαρίαν ζωὴν.

20 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γινώσκεσθε ὑμεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν
τῷ πατρὶ μου;

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τῇ τῆς ἀναστάσεώς μου, δηλονότι,
γινώσκεσθε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου, ὅτι ἐγὼ ἀδιαίρετος τοῦ
πατρός μου, ἐν τῷ τὰ αὐτὰ ἐκείνῃ δύνασθαι.

20 Καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν.

Καὶ ὅτι καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, φρουρούμενοι καὶ νευρούμενοι·
καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν, φρουρῶν καὶ νευρῶν ὑμᾶς. Γινώσκεσθε δὲ ταῦτα;
τῶν ἐχθρῶν καταστελλομένων, ὑμῶν παρρησιαζομένων, τοῦ
κηρύγματος καθ' ἑκάστην ἀνθοῦντος τὴν ἡμέραν.

Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς ἐν τῷ πατρὶ, κατὰ λόγον ἰσοδυναμίας·
οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτοὶ ἐν αὐτοῖς, κατὰ λόγον

βοηθείας. Οἶδε γὰρ ἡ Γραφὴ πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ῥήμασιν,
ἐπὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κειμένοις, οὐχ ὁμοίως κεχρησθαι. Καὶ
ὁ Χριστὸς γὰρ, καὶ ἡμεῖς υἱοὶ θεοῦ, καὶ θεοὶ, λεγόμεθα, καὶ
εἰκὼν θεοῦ, καὶ δόξα θεοῦ· ἀλλὰ πολὺ τὸ διάφορον. Καὶ πολ-
λὰ πολλοῦ τοιαῦτα.

21 Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖ-
νός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με·

Οὐκ ἀρκεῖ γὰρ τὸ ἔχειν αὐτάς μόνον, ἀλλὰ χρὴ καὶ ποιεῖν
αὐτάς. Εἰπὼν δὲ τοῦτο καὶ πρότερον, λέγει αὐτὸ καὶ νῦν,
ἐμφαίνων, ὅτι τῆς ἀγάπης αὐτοῦ σημεῖον, οὐ τὸ ἀθυμεῖν
ἐπὶ τῷ χωρισμῷ αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ δειλίας μᾶλλον ἐστίν·
ἀλλὰ τὸ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

21 Ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρός
μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν,

Καὶ ἐγὼ, ὡς μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἀποκαταστάς εἰς τὸ πρότε-
ρον ἀξίωμα. Ὅρα δὲ θαυμαστὴν ἀκολουθίαν! Ὁ τηρῶν τὰς ἐντο-
λάς μου, φησὶν, ἀγαπᾷ με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ
τοῦ πατρός μου· ὃν δὲ ἀγαπήσει ὁ πατήρ μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω
πάντως, ὡς ἀμφοτέρων τὰ αὐτὰ θελόντων καὶ ἀποδεχομένων.

21 Καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.

Ποτὲ μὲν, ἀνθρωποπρεπῶς, ποτὲ δὲ, δι' ἐλλάμψεως. Τοῦτο δὲ
ἀκούσας Ἰούδας ὁ Ἰακώβου, ὁ καὶ Λεββαῖος, καὶ Θαδδαῖος
καλούμενος, ἐνόμισεν, ὅτι, ὡς οἱ νεκροὶ πολλάκις ἐν ὀνείροις,
ἐμφανίσει ἑαυτόν· διὸ καὶ συγχυθεὶς, οὐκ ἐτόλμησε μὲν εἰπεῖν,
ὃ ἐβούλετο, οἷον Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι ἀποθνήσκεις, καὶ νεκροῦ τρό-
πον ἐμφανίζεσθαι μέλλεις· ἐτέρως δὲ δι' ἐρωτήσεως τὴν σύγ-
χυσιν ὑποφαίνει.

22 Λέγει αὐτῷ Ἰούδας· (οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης·) Κύριε,
τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν,
καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;

Τὸ, Τί γέγονε; δυσφοροῦντός ἐστι καὶ συγχεομένου. Τί συμβέ-

ἔθηκεν, ὅτι ἡμῖν ἐμφανισθήσῃ ἐν ὀνείροις, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ συνήθως· ἵπὸ γὰρ τοῦ μὴ θέλειν, ἵνα ἀποθάνῃ, παράδοξον καὶ ἀνέλπιστον ὦντο τὸν θάνατον αὐτοῦ.

23 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει· καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

Πρὸς τὸν ἀγαπῶντά με ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα, τουτέστιν, οὕτως, ἐμφανισθήσομαι, ὡς ὁ πατήρ μου, καὶ οὐχ, ὡς οἱ νεκροί· καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, οἰκοῦντες ἐν αὐτῷ θεοπροσέως, ὅπερ ὀνειράτων οὐκ ἔστιν.

24 Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμφαντός με πατρός.

Ἀποδείκνυσιν, ὅτι ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ μὴ τηρῶν, οὔτε αὐτὸν ἀγαπᾷ, οὔτε τὸν πατέρα. Λέγει γὰρ, ὅτι Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· ἃ δὲ λέγω, οὐκ εἰσὶν ἐμὰ, ἀλλὰ τοῦ πατρός· μὴ τηρῶν δὲ τοὺς λόγους μου, οὐ τηρεῖ τοὺς λόγους τοῦ πατρός· μὴ τηρῶν δὲ τοὺς λόγους τοῦ πατρός, οὐδὲ τὸν πατέρα ἀγαπᾷ· τεκμήριον γὰρ ἀγάπης, ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν. Ὡς δὲ ὁ λόγος, ὃν λέγει, καὶ αὐτοῦ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, προσηγάμεν. Ἐπεὶ δὲ ἐγίνωσκεν, αὐτοὺς τινὰ μὲν μὴ συνιέντας, ἐν τισὶ δὲ καὶ ἀμφιβάλλοντας, ὑπὶ σχνεῖται καὶ τὴν τῶν ἀγνοουμένων, καὶ τὴν τῶν ἀμφιβαλλομένων διδασκαλίαν.

25 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων.

Ταῦτα, τὰ δοκοῦντα ἀσαφῆ· τὸ δὲ, Παρ' ὑμῖν μένων, προσέθηκεν, ἐμφαίνων κἀνταῦθα, ὅτι τοῦ λοιποῦ ἄπεισι πρὸς τὸν πατέρα.

26 Ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει

ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα,

Τὰ προσιστάμενα ὑμῖν δηλαδὴ. Τὸ δὲ, Ἐν τῷ ὀνόματί μου, τὸ, ἀντ' ἐμοῦ, σημαίνει ἐνταῦθα. Ἐπεὶ γὰρ αὐτός, πληρώσας τὴν οἰκονομίαν, ἀνῆλθε πρὸς τὸν πατέρα, λοιπὸν ἀντ' αὐτοῦ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα παράκλητος ἡμῖν μὴ λείπῃ, καθὼς φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος.

Καὶ διὰ τί οὐκ αὐτός ἐδίδαξε τότε τὰ προσιστάμενα; Διότι οὐκ ἠδύναντο βαστάζειν πλεῖον, ὡς προΐων ἔρεϊ.

26 Καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.

Ἀναμνήσει τελεωτέρων τελεωτέρους γενομένους. [Εἰκὸς (1) γὰρ αὐτοὺς ἐπιλαθέσθαι τινῶν.]

27 Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν.

Οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες χρήματα καὶ κτήματα τοῖς οικείοις ἀφίσχουσιν· ὁ δὲ Χριστὸς εἰρήνην τοῖς ἰδίοις ἀφῆκεν, εἰρήνην, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Εἰρήνην, φησὶν, ἀφίημι ὑμῖν, ἵνα εἰρηνεύητε πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἐμὲ· καὶ λοιπὸν, οὐδὲν ὑμᾶς ἢ τοῦ κόσμου ταραχὴ βλάψει οὐδ' ἐμποδίσει.

27 Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν.

Τὴν ἐμοὶ πεφιλημένην, τὴν ἐπὶ τοῖς ψυχωφελέσιν, οὐ τὴν τοῦ κόσμου, τὴν ἐπὶ τοῖς ψυχοδλαδέσιν.

27 Οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν.

Ο μὲν γὰρ κόσμος, ἥθουν, οἱ κοσμικὰ φρονοῦντες, εἰρήνην διδόντες ἀλλήλοις ἐπὶ κακῷ· ἐγὼ δὲ εἰρήνην δίδωμι ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ.

Ἡ ὁ μὲν κόσμος χρήματα καὶ κτήματα δίδωσι τοῖς αὐτοῦ· ἐγὼ δὲ εἰρήνην δίδωμι ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς. Ἐπεὶ δὲ τὸ, ἀφίημι

(1) Τὰ παρενθετιμῆνα ἀναγινώσκονται παρ' ἀμφοτέρων· τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιγμένῳ.

ὑμῖν, ἀναχώρησιν ἐμφαίνον, σύγχυσιν πλείονα αὐτοῖς ἐνεποιή-
σε, φησί·

27 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά, μηδὲ δειλιάτω.

Ὡρᾶς, ὅτι οὐ τοσοῦτον ἀπὸ φιλοστοργίας, ὅσον ἀπὸ δειλίας
ἐπασχον, οἰόμενοι διασπαρχθήσεσθαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

28 Ἐκούσατε, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· Ὑπάγω, καὶ ἔρχο-
μαι πρὸς ὑμᾶς·

Οὐκ εἶπον, ὅτι ὑπάγω μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔρχομαι πρὸς
ὑμᾶς. Λοιπὸν, τί δειλιάτε;

28 Εἰ ἡγαπάτέ με, ἐχάρητε ἂν, ὅτι εἶπον· Πορεύομαι
πρὸς τὸν πατέρα·

Ἐπειδὴ οὕτω περὶ τῆς ἐμῆς πεπληροφόρησθε δυνάμεως, καὶ
διότι ἀποθνήσκω, νομίζετε με μὴ δύνασθαι μετὰ θάνατον
συντηρεῖν ὑμᾶς· ὠφείλετε χαίρειν, ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς
τὸν πατέρα, τὸν δυνάμενον ἐξελεῖσθαι ὑμᾶς πάσης ἐπιβουλῆς,
ἐννοοῦντες, ὅτι πρεσβεύσω πάντως ὑπὲρ ὑμῶν.

28 Ὅτι ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστί.

Μεῖζων μου ἐστί, τῇ δυνάμει, ὡς ὑμεῖς δοκεῖτε, ἅτε περι-
φανέστερον ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀνακηρυττόμενος. Ταῦτα δὲ πάντα
λέγει, συγκαταβαίνων τῇ ὑπολήψει καὶ ἀσθενείᾳ τῶν μαθητῶν,
καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐκ ὀρθῆς αὐτῶν ὑπολήψεως ἐλέγχων αὐτούς.
Κατὰ γὰρ τὴν ἀληθῆ λόγον, ὁ πατήρ μεῖζων μὲν, ἀλλ' οὐ τῇ
δυνάμει· μόνον δὲ τῷ αἰτίῳ· ὅτι αἴτιος τῷ υἱῷ τῆς γεννήσεως·
ἐκ τοῦ πατρὸς γὰρ ὁ υἱός.

29 Καὶ νῦν εἰρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι· ἵνα, ὅταν γένη-
ται, πιστεύσητε.

Εἰρηκα ὑμῖν, τὰ περὶ τῆς ἀποδημίας καὶ πάλιν ἐπιδημίας
μου, καὶ τὰ περὶ τοῦ ἄλλου παρακλήτου, ἵνα, ὅταν γένηται,
πιστεύσητε, ὅτι πάντα καὶ οἶδα καὶ δύναμαι. Οὕτως οὖν πα-
ραμυθησάμενος αὐτούς, πάλιν λέγει τὰ λυπηρὰ, τῇ συνεχείᾳ

τούτων γυμνάζων αὐτοὺς εἰς τὸ μὴ θορυβηθῆναι κατὰ τὸν και-
ρὸν τῶν δεινῶν· τὸ γὰρ προσδοκῆθέν, ὁμαλώτερον εἶωθε προσ-
βάλλειν.

30 Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ ὁ
τοῦ κόσμου ἄρχων,

Ἐνταῦθα κόσμον μὲν λέγει, τὴν κακίαν· ἄρχοντα δὲ, τὸν
διάβολον· οὐ γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἄρχει· ἐπεὶ πάντα ἂν ἀνέ-
τρεψε καὶ κατέβαλεν. Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ἄρχων τοῦ σκότους
ὀνομάζεται, ἥγουν, τῆς ἀμαρτίας. Φησὶν οὖν, ὅτι ἔρχεται
κατ' ἐμοῦ ὁ διάβολος μετὰ τῶν πονηρῶν Ἰουδαίων, δοθείσης
αὐτοῖς ἐξουσίας ἄνωθεν. Εἶπε γὰρ καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν
εὐαγγελίῳ πρὸς τοὺς συλλαμβάνοντας αὐτόν· ὅτι Αὕτη ὑμῶν
ἐστὶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους (α).

30 Καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

Ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, αἴτιον τοῦ θανάτου ἡ ἀμάρ-
τία· οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος· διὸ καὶ οὐδεὶς ἀθάνατος· ἐν
ἐμοὶ δὲ οὐκ ἔχει οὐδέν αἴτιον θανάτου· ἀναμάρτητος γὰρ
ἐγὼ· διὸ καὶ κατακριθήσεται, καθὼς προεξηγησάμεθα ἐν τῷ
πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ἐνθα κεῖται τό· Νῦν κρίσις ἐστί
τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλη-
θήσεται ἔξω (β).

31 Ἄλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα,

Ἄλλ' ἀποθνήσκω, ἵνα γινῶσι πάντες, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα,
ὑπακούων αὐτοῦ τῷ θελήματι· θελημα δὲ αὐτοῦ, ἀποθανεῖν
με ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

31 Καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω ποιῶ·

Καὶ ἵνα γινῶσιν, ὅτι πληρῶ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, ἀποθνήσκων.

31 Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

Βλέπων τοὺς μαθητὰς σφόδρα δειλιῶντας, καὶ φανταζομένους

(α) Λουκ. ΚΒ', 53. (β) Ἰωαν. ΙΒ', 31.

ἤδη τοὺς συλληφθέντους καὶ ἀναιρῆσοντας, καὶ διὰ τοῦτο πικρὰ μεταστρεφόμενους, καὶ μὴ δυναμένους προσέχειν τοῖς λαγομένοις· καὶ γὰρ ἐνεποιοῦν αὐτοῖς ἀγωνίαν, καὶ ὁ τόπος, κατάδηλος ὢν, καὶ ἡ νύξ, καὶ τὸ εἰπεῖν· ὅτι *Ἔρχεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων* (α)· μετὰγει τούτους εἰς ἕτερον τόπον ἀσφαλέστερον, ἵνα, νομίσαντες ἐν ἀσφαλείᾳ καταστῆναι, μετὰ ἀδείας ἀκούσωσι· καὶ γὰρ ἔμελλον μεγάλων ἀκούσεσθαι δογμάτων. *Εἶτα* πάλιν φησὶν·

ΚΕΦ. XV, 1 Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή,

Η ἐξαίρετος, ἡ ἀφθαρτος, ἡ πνευματική. Ταῦτα γὰρ πολλάκις τὸ ἀληθινὸν δηλοῖ.

Καὶ ἐτέρως δέ, *Ἄμπελος ἀληθινή*, ἡ τὴν ἀλήθειαν καρποφοῦσα.

Ἄμπελον μὲν οὖν ἑαυτὴν ὀνομάζει, ὡς παρέχοντα τὸ νόστιμον καὶ εὐφραῖνον καρδίαν ἀνθρώπου κήρυγμα, ὃ καὶ οἶνον ἡ Γραφή προσαγορεύει· καὶ ὡς ῥίζαν τῶν μαθητῶν κλήματα δέ, τοὺς μαθητάς, ὡς ἐξ αὐτοῦ βλαστήσαντας τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας, καὶ δι' αὐτοῦ τρεφόμενους εἰς καρποφορίαν ἐοτρύων ὥραιων, εἴπουν, ἀρετῶν, καὶ παροχὴν ὁμοίως τοῦ διδασκαλικοῦ οἴνου.

1 Καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι.

Ο ἐπιμελητής, πλὴν οὐ τῆς ῥίζης, ἀλλὰ τῶν κλάδων. Ἐξαίρετος γὰρ ὄντως αὕτη ἡ ἄμπελος, κατὰ τοὺς κλάδους μόνον δεομένη ἐπιμελείας! Τῷ πατρὶ δὲ τὴν ἐπιμελείαν αὐτῶν ἀνατίθουσιν, ὡς θεῷ· δεικνύς, ὅτι συνεργεῖ τοῖς καρποφοροῦσι, καὶ κολάζει τοὺς μὴ καρποφοροῦντας.

2 Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό·

Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ βλαστήσαν, καὶ διὰ πίστεως ἡνωμένον **μοι, μὴ φέρον καρπὸν**, ἤγουν, ἀρετάς, ἐκκόπτει αὐτό, ὡς

(α) Ἰωάν. ΙΔ', 30.

ἄχρηστον καὶ πυρὸς ἄξιον. Λοιπὸν οὖν, πᾶς χριστιανὸς μὲν, ἄκαρπος δέ, ἐκκέκοπται τοῦ Χριστοῦ, καὶ (1) εἰ δοκεῖ συνῆρθαι αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῷ αἰώνιῳ πυρὶ τετήρηται.

2 Καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ.

Καθαίρει αὐτό, διὰ τῶν πειρασμῶν, παραχωρῶν ἐπάγεσθαι τούτους αὐτῷ, πᾶν μὲν βλαβερὸν ἀποξέοντας, πᾶσαν δὲ στεννότητα καὶ γονιμότητα πλείονος ἀρετῆς ἐμποιοῦντας. ἵνα δὲ μὴ ὑπολάβωσιν, ἀκάρπους εἶναι τινὰς αὐτῶν, καὶ πάλιν θορυβηθῶσι περὶ ἑαυτῶν, προαναιρεῖ τὸν τοιοῦτον θόρυβον, λέγων·

3 Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον, ὃν ἠελάληχα ὑμῖν.

Περικαθαρθέντες τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ μου. Ὁρᾷς, ὅτι εἰ καὶ ἄμπελος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ γεωργός· κοινὴ γὰρ ἡ τοιαύτη γεωργία καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ὥσπερ δὴ καὶ τᾶλλα. ἵνα δὲ μὴ ὑπὸ τῆς πολλῆς δειλίας ἀποσχισθῶσι τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ σχέσεως, χυνωμένην αὐτῶν ἤδη τὴν ψυχὴν ἐπισφίγγει, καὶ ἑαυτῷ συγκολλᾷ, εἰπὼν·

4 Μείνατε ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν.

Μείνατε ἐν ἐμοί, συγκολλώμενοί μοι βεβαιότερον διὰ πίστεως ἀδιστάκτου καὶ σχέσεως ἀρρήκτου, καὶ γὰρ μενῶ ἐν ὑμῖν, συνὼν τῇ δυνάμει, καὶ περιέπων ἡ συνέχων ὑμᾶς, ὡς ἄμπελος κλήματα, καὶ καρποφόρους ἀπεργαζόμενος.

4 Καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἂν ἐκυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ· οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.

Οὐδὲ ὑμεῖς δύνασθε καρποφορεῖν, ἐὰν ἀποσχισθῆτε τῆς συνάφειας μου.

5 Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ μένων

(1) Ἰωάν. εἰ καὶ ἦ, καὶ ἂν δοκῇ.

ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν·
Σαφηνίζει τὴν παραβολήν. Καὶ σκόπει, πῶς εἶπεν, Ὁ μένων
ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν. Πολλά-
κις γὰρ μένει μὲν τις ἐν τῷ Χριστῷ συνημμένος αὐτῷ διὰ τῆς
πίστεως, οὐ μένει δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ, ἀποστρεφόμενος
αὐτὸν, ὡς ἀναξίως αὐτοῦ πολιτευόμενον. Οὗτος φέρει μὲν
καρπὸν, ὀλίγον δὲ, ἐν τι ἀγαθόν, ἢ καὶ δύο που διαπραξάμε-
νος. Ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐν ἀμπέλοις τοιαῦτα κλήματα, ἃ, μὴ
χαιρουσῶν αὐτοῖς τῶν ἀμπέλων, βοτρυδία οἰκτρὰ τινα φέρουσιν.

5 Ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Ωσπερ οὐδ' οἱ βλαστοί, μὴ ἀπολαύοντες· δυνάμεως ἐκ τῆς
ρίζης. Εἰπὼν δὲ ἀνωτέρω· ὅτι οὐ δύνασθε καρποφορεῖν, ἐὰν
μὴ ἐν ἐμοί μένητε· νῦν λέγει καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ μὴ ἐν αὐ-
τῷ μένοντος.

6 Ἐὰν μὴ τις μένη ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω, ὡς τὸ κλῆμα,
Ως τὸ κλῆμα, τὸ ἄχρηστον.

6 Καὶ ἐξηράνθη·

Καὶ ἀπώλεσεν, ἣν εἶχε ἐκ τῆς ρίζης ἱμάδα χάριτος.

6 Καὶ συνάγουσιν αὐτά,

Καὶ συνάγουσι τὰ τοιαῦτα κλήματα οἱ ἄγγελοι, κατὰ τὸν
καιρὸν τῆς κρίσεως.

6 Καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι,

Τὸ τῆς γενένης.

6 Καὶ καίεται.

Καὶ φλέγονται, οὐ μὴν κατακαίονται. Οὐ μένοντας δὲ ἐν
αὐτῷ λέγει, οὐ μόνον τοὺς ἀποκοπέντας ἢ ἀποσχισθέντας αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδ' ὅλως συναφθέντας αὐτῷ.

7 Ἐὰν μένητε ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν

μείνη, ὁ ἐὰν θέλητε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.
Οὐδὲν γὰρ ἀνάξιον αἰτῆσεται, ὁ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ ἐμ-
πολιτευόμενος. Σκόπει δὲ, ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ μένειν τὸν Χρι-
στὸν ἐν τοῖς μαθηταῖς, τὸ, τὰ ῥήματα αὐτοῦ μένειν ἐν αὐτοῖς,
εἴτουν, τηρεῖσθαι, ἐνεργεῖσθαι.

8 Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατὴρ μου, ἵνα καρπὸν πο-
λὺν φέρητε·

Τὸ μὲν, ἐδοξάσθη, ἀντὶ τοῦ, δοξάζεται· τὸ δὲ, ἵνα φέρητε,
ἀντὶ τοῦ, ἐὰν φέρητε. Πολλὰ γὰρ τοιαῦτα ιδιώματα παρὰ τῇ
Γραφῇ.

8 Καὶ γενήσεσθε ἐμοί μαθηταί.

Απαρτισθήσεσθε. Παρατηρητέον οὖν, ὅτι ὁ καρπὸν πολὺν
φέρων, οὗτος ἀπαρτίζεται μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ. *Δοξάζεσθαι*
δὲ, ἥτοι, χαίρειν, τὸν πατέρα εἶπεν, ἐν τῇ πολλῇ καρποφορίᾳ
καὶ τελείᾳ μαθητείᾳ αὐτοῦ, προτρεπόμενος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πράγ-
μα, ὡς ἐπὶ εὐχρόδεκτον τῷ θεῷ.

9 Καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατὴρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς·
Ον τρόπον ἠγάπησέ με ὁ πατὴρ, ὡς ποιῶντα δηλαδὴ τὸ
θέλημα αὐτοῦ· οὕτω καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς, ὡς ποιῶντας τὸ
θέλημά μου.

Προδιέσταλται δὲ ἡμῖν, ὅτι τὸ, καθὼς, καὶ τὰ τοιαῦτα,
ὅταν μὲν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος λέγωνται, ἰσότητα δηλοῦσιν· ὅταν δὲ ἐπὶ θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων, ὁμοιότητα σημαίνουσιν· ἡ δὲ ὁμοιότης, οὐ παν-
τάπασιν ἀπαράλλακτος.

9 Μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.

Πάλιν ἐπισφίγγει αὐτοὺς.

10 Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ
ἀγάπῃ μου· καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρὸς
μου τητήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Καὶ πῶς ἀποθνήσκεις, ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος; Διότι θέλει

τοῦτο καὶ ὁ πατὴρ καὶ ἐγώ, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα ἤγημαι. Ὡς περ οὖν ἐγώ, οὕτως ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὅμως ἀποθνήσκω δι' ὑμᾶς· οὕτω καὶ ὑμεῖς, οὕτως ἀγαπώμενοι παρ' ἐμοῦ, ὅμως ἀποθανεῖσθε δι' ἐμέ. Κατ' εὐδοκίαν γὰρ ὁ τοιοῦτος θάνατος, οὐ κατὰ ἀποστροφὴν ἢ ἀσθένειαν.

11 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ,

Ταῦτα, τὰ παραμυθητικὰ ῥήματα, λελάληκα ὑμῖν, ἀνωμένοις ἐπὶ τῷ θανάτῳ μου, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ δι' ἐμέ, ἣν ἐχαίρετε ἐπ' ἐμοὶ μέχρι τῶν σκυθρωπῶν τούτων, μὴ ἀφανισθῇ, ἀλλὰ ἐν ὑμῖν μείνῃ βεβαιωθείσιν, ὅτι οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἀλλὰ πάλιν ἔρχομαί πρὸς ὑμᾶς.

11 Καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.

Καὶ ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν, ἡ ἐπ' ἐμοί, πληρωθῇ, ὥς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς προσεδοκάτε, ἐλπίζοντες αἰεὶ μοι συνεῖναι.

12 Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς.

Ἴνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους οὕτω σφοδρῶς, ὥς καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων ἀποθνήσκειν. Οὕτω γὰρ καὶ ἐγώ ἡγάπησα ὑμᾶς, ὥς καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἀποθνήσκειν ἤδη. Συνεχῶς δὲ τὰ τοιαῦτα λέγει, ἀνεξάλειπτον ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐγκολάπτων τὴν ἀγάπην.

Ὁρα δὲ θαυμασίαν σειράν! Δέδεικται γὰρ, ὅτι τὸ μεῖναι ἐν τῷ Χριστῷ γίνεται ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν αὐτόν· τὸ δὲ ἀγαπᾶν αὐτόν, ἀπὸ τοῦ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρεῖν· ἡ ἐντολὴ δὲ αὐτοῦ, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. Ὡς τε τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, μένειν ἐν τῷ Χριστῷ ἐστὶ, καὶ ἀγαπᾶν τὸν θεόν ἐστὶ, καὶ ἀναπεπλεγμένοι πρὸς ἀλλήλους εἰσὶν ἢ τε πρὸς θεόν καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη. Εἰπὼν δὲ, ὅτι καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς, ἐδείξεν, ὅτι ἐκουσίως ἀποθνήσκει διὰ τὴν ἀγάπην αὐτῶν.

13 Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Μείζονα ταύτης, τῆς αὐτῶ μεγάλης, ὥς καὶ τὴν ψυχὴν ἀρεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων, καθὼς ἐγὼ ποιῶ νῦν. Δοιπὼν οὖν οὐκ ἐξ ἀσθενείας ἐμῆς, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης ὑμῶν ἀποθνήσκω, καὶ οἰκονομικῶς ὑμῶν χωρίζομαι, καὶ μὴ ἀθυμεῖτε. Ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς φίλους αὐτοῦ ὑπεδήλωσε, λέγει, πῶς εἰσὶ φίλοι αὐτοῦ.

14 Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῇτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

Ὡς ἀνεκλάστου φιλικότητος! Ἐρ' ἡμῶν μὲν, οὐκ ἂν ποτέ τις τὸν ἐγνώμονα δοῦλον ποιήσῃ φίλον· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ τοῦτο ποιεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδελφὸν αὐτόν ἀπεργάζεται. Ἀπαγχεῖλατε γάρ, φησι, τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν (α)· καὶ υἱοθετεῖ τοῦτον τῷ πατρὶ, καὶ καθιστᾷ συγκληρονόμον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

15 Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους·

Καὶ πότε αὐτοὺς εἶπε δούλους; Ὅτε διδάσκων ἀπεκάλυπτε τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐαυτοῦ θεότητος. Καὶ προλαβὼν δὲ εἶπεν· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με· Ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ (β).

15 Ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε, τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος·

Τί ποιεῖ ἀπόρρητον.

15 Ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.

Ανήγγεila ὑμῖν, ὥς φίλοις, πάντα, ὅσα ἠδύνασθε εἰπαῖν δηλονότι, ὅσα ἀκοῦσαι ὑμᾶς εἰκός. Τῷ φίλῳ γάρ τις, οὐ τῷ δούλῳ, καταπιστεύει τὰ ἀπόρρητα.

Καὶ μὴν ἀνωτέρω εἰπὼν· Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῇτε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν· ἐνέφηεν, ὅτι οὕτω εἰσὶν,

ἀλλὰ τότε εἰσὶν, ὅτε ποιοῦσι· πῶς οὖν ἐνταῦθ' ἔφησεν·
 Ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ
 πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν· Τὸ, ἐστὲ, ἀντὶ τοῦ, διαμένετε,
 νόησαν· ὅτι ὄντες ἤδη, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διαμένετε, ἐὰν ποιῇτε,
 ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

Εἵτα τίθησι καὶ ἄλλο τεκμήριον τοῦ ἔχειν αὐτοὺς φίλους
 αὐτοῦ.

16 Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην
 ὑμᾶς,

Κατὰ ἀπόφασιν ὁ λόγος· ὅτι ἐγὼ εἰλόμην ὑμᾶς φίλους, ἐγὼ
 τῇ φιλίᾳ ὑμῶν ἐπέδραμον.

16 Καὶ ἔθνηκα ὑμᾶς,

Καὶ ἐφύτευσα (1) ὑμᾶς εἰς τὴν ἐμὴν ἀγάπην, εἰς τὴν εἰς ἐμὲ
 πίστιν.

16 Ὡς ὑμεῖς ὑπάγητε,

ἵνα ἐκτείνησθε (2) αὐξανόμενοι.

16 Καὶ καρπὸν φέρητε,

Ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται· ἡ καρπὸν, τὰ πνευματικὰ χαρίσματα,
 ἢ τὰ πλήθη τῶν σωζομένων ἐκ τῆς αὐτῶν σπουδῆς.

16 Καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη·

Καὶ ἵνα μένη ἀνώλεθρος, διηνεκής.

16 Ὡς, ὁ, τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί
 μου, δῶ ὑμῖν.

Ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτέστιν, ὡς ἐμοί, ὡς χριστιανοί.

(1) Οὕτως ἐξηγῆται τὸ, ἔθνηκα, ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 452. C. Θεοφυλ. Σελ. 782. A. B. (2) Οὕτως ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 452. C. Θεοφυλ. Σελ. 782. A. Ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ, ἀνάγειν, τὸ, ὑπάγειν. Τομ. Δ'. Σελ. 892. E. Στραβεῖται δὲ ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ τοῦ, ἔθνηκα, καὶ τοῦ, ὑπάγειν, εἰς τὰ ἐπόμενα ῥήματα, καρπὸν φέρητε. Ἀλλ' ὥς ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι σφῆ μαλλον ἢ ἀληθῆς. Τὸ, τίθεναι, εὐρίσκεται καὶ παρὰ τοῖς ἑξω συγγραφεῦσι περὶ αὐτεῦσε-
 ως, ὡς Εὐνοφ. Οἶκον. ΙΘ'. ζ'. θ'. Τὸ δὲ, ὑπάγειν, ἀντὶ τοῦ, ἐκτείνεσθαι, ἀνάγειν, αὐξάνειν, μένει χωρὶς παραδείγματος.

*Ἡ Ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά μου, ὡς καὶ προλαβόντες
 ἡρμηνεύσαμεν, ἐνθα ἔλεγε· Καὶ ὁ, τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνό-
 ματί μου, τοῦτο ποιήσω (α). καὶ πάλιν· Ἐάν τι αἰτήσητε
 ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω (β). ἀφ' ὧν δεικνύται τὰ
 ἰσοδύναμον πατρὸς καὶ υἱοῦ.

17 Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

Ταῦτα λαλῶ (1) ὑμῖν, τὸ, ὅτι ἀποθνήσκω ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ
 τὸ, ὅτι ἐγὼ τῇ φιλίᾳ ὑμῶν ἐπέδραμον, οὐκ ὀνειδίζων, ἀλλ'
 ἐνάγων ὑμᾶς εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. Ἐπεὶ δὲ ἐθορυβοῦντο,
 ὡς ἤδη πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις μισητοὶ γενόμενοι, παραμυθεῖται
 καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀθυμίαν.

18 Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε, ὅτι ἐμὲ πρῶ-
 τον ὑμῶν μεμίσηκεν.

Κόσμον λέγει τοὺς πονηροὺς Ἰουδαίους. Ἔστω, φησὶν, ὑμῖν
 εἰς παραμυθίαν, τὸ πρὸ ὑμῶν ἐμὲ μισηθῆναι, καὶ χαίρετε μαλ-
 λον, ὅτι κοινωνεῖτέ μοι τοῦ παρὰ τῶν πονηρῶν μίσους. Εἵτα
 λέγει καὶ ἐτέραν παραμυθίαν, ὅτι ἔὰν ἐκ τῶν πονηρῶν ᾦσαν,
 οἱ πονηροὶ ἂν ἐφίλουν αὐτούς.

19 Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ᾗτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει·
 Τὸ ὅμοιον. Χαίρει γὰρ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον.

19 Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελε-
 ξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς
 ὁ κόσμος.

Ὡς τε τὸ μισεῖσθαι ὑμᾶς παρὰ τῶν πονηρῶν, ἀποδείξις ἐστὶν
 ἀρετῆς, ὥσπερ καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν τοιούτων, κακίας.
 Ἐπάραις οὖν αὐτῶν καταπίπτον τὸ φρόνημα, πάλιν ἀπὸ τῶν
 καθ' ἑαυτὸν τούτους παρηγορεῖ.

(α) Ἰωάν. ΙΔ', 13. (β) Ἰωάν. ΙΔ', 14. (1) Λέγει ὁ Εὐθύμης,
 λαλῶ ὑμῖν· ὅτι ὁ Χρυσόστομος Τομ. Η'. Σελ. 452. D. ἀντὶ τοῦ. ἐντέλ-
 λομαι, ἔχει, λέλάληκα.

20 Μνημονεύετε τοῦ λόγου, οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν·

Καὶ ποῖός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ λόγος, ἀκούσον·

20 Οὐκ ἔστι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

Τούτον γὰρ τὸν λόγον προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς, καὶ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ διαφόρως. Λέγει οὖν, ὅτι Οὐκ ἐμοῦ κρείττους ὑμεῖς.

20 Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμεῖς διώξεουσιν·

Ἀκόλουθον γὰρ, εἴγε μαθηταὶ μου ἐστέ. Εὐφραγεῖτε οὖν, τὰ ὅμοια τῷ διδασκάλῳ πάσχοντες, καὶ κατ' ἔχνος ἀκολουθοῦντές μοι.

20 Εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.

Μήτε διωκόμενοι δυσφορεῖτε, μήτε τοῦ λόγου ὑμῶν ἀθετομένου· ἃ γὰρ εἰς ἐμὲ ἐνεδείξαντο, ταῦτα καὶ εἰς ὑμεῖς ἐνδείξονται· καὶ ἀρκετόν, φησι, τῷ δούλῳ, ἵνα γένηται ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ (α).

21 Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου·

Ταῦτα πάντα, διώκοντες δηλαδή, καὶ τὸν λόγον ὑμῶν μὴ τηροῦντες. Εἰ οὖν ἀγαπᾷτέ με, χαρήσετε πάντως, ὅτι δι' ἐμὲ ταῦτα πάσχετε, ἐπεὶ καὶ ἐγὼ δι' ὑμᾶς καὶ ὑμεῖς μὲν ὑπὲρ δεσπότου, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ δούλων. Εἶτα τίθησι καὶ ἄλλην παραμυθίαν.

21 Ὅτι οὐκ οἶδαςι τὸν πέμψαντά με.

Ὅτι ἀθετοῦσι τὸν ἀποστείλαντά με, τουτέστιν, ὑβρίζουσι καὶ τὸν πατέρα. Λοιπὸν τοίνυν ἀγαλλιᾶσθε, ὑβριζόμενοι μεθ' ἡμῶν. Ἐπειτα ἀποστερεῖ τοὺς Ἰουδαίους ἀπάσης συγγνώμης ἐθελοκακοῦντάς, καὶ τοιαῦτα διαπραττομένους.

22 Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ

(α) Ματθ. ι', 25.

εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Εἰ μὴ ἐδίδαξα αὐτοὺς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον, διώκοντες καὶ ὑβρίζοντες ἐμὲ τε καὶ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς, ὡς μήτε, τίς εἰμι, λέγοντα, μήτε ἀπὸ τῶν Γραφῶν τοῦτο δεικνύοντα.

23 Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ.

Σαφηνίζει καὶ αὖτις τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, λέγων, ὅτι καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ ὕbris, τοῦ πατρὸς ἐστὶν ὕbris. Εἰπὼν δὲ περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, λέγει καὶ περὶ τῶν σημείων αὐτοῦ.

24 Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον·

Καὶ ὅτως αὐτοὶ τούτων μάρτυρες, λέγοντες· ὅτι Οὐδέποτε οὕτως ἐφάνη ἐν τῷ Ἰσραὴλ (α), καὶ ἕτερα τοιαῦτα.

24 Νῦν δὲ καὶ ἐωράκασι,

Τὰ τοιαῦτα ἔργα.

24 Καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.

Ἀνωτέρω γὰρ εἶπεν· ὅτι Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ (β). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν (γ).

25 Ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν· «Ὅτι ἐμίσησάν με ὠρεάν.»

Κάνταῦθα τὸ, Ἴσα, οὐκ αἰτιολογικόν, ἀλλὰ δηλωτικόν τοῦ μέλλοντος, ὅτι μέλλει πληρωθῆναι ὁ λόγος οὗτος. Νόμον δὲ λέγει τὴν βίβλον τῶν ψαλμῶν, ἐν ᾗ γέγραπται· ὅτι Καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με ὠρεάν (δ). Ἐμίσησαν οὖν αὐτὸν ὠρεάν, ἥτοι, μάτην, ἀνευλόγως (ι), διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν.

(α) Ματθ. θ', 33.

(β) Ἰωαν. ιε', 23.

(γ) Ἰωαν. ε', 23.

(δ) Ψαλμ. ΡΗ', 2.

(ι) οὐκ εὐλόγως, ἀνευ λόγου.

ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν οἱ ἀπόστολοι· Εἰ σὲ ἐδίδωξαν, καὶ τὸν λόγον σου οὐκ ἐτήρησαν· εἰ τοιαῦτα διδαχθέντες, καὶ τοιαῦτα ἑωρακότες, οὐδὲν ἀπάναντο· εἰ σὲ καὶ τὸν πατέρα σου μεμίσῃκασι, μέλλουσι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ ὅμοια ἐνδείξασθαι, τίνας ἐνεκεν εἰς τοιοῦτους ἀποστέλλεις ἡμᾶς; ἐπάγει παραμυθίαν, λέγων, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεργήσει αὐτοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Περὶ τοῦ παρακλήτου.

26 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, (τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται,) ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.

Περὶ τῆς ἐμῆς θεότητος. Τοῦ γὰρ πατρὸς διάφορως μαρτυρήσαντος περὶ ἐμοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διάφορως μαρτυρήσει πάντως. Μαρτυρήσει δὲ, ἐλλάμπον ταῖς καρδίαις ὑμῶν εἰς πληροφάναν τελειωτέραν, καὶ τερατουργοῦν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου. Ὅρα δὲ, ὅτι πέμπει μὲν αὐτὸ καὶ ὁ υἱός, ὡς ὁμοτίμος τῷ πατρί· παρὰ τοῦ πατρὸς δὲ, ὡς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Παρὰ τοῦ πατρὸς δὲ ἐκπορεύεται, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὄν. Διὸ καὶ οἶδε πάντα τὰ τοῦ πατρὸς, ὥσπερ καὶ ὁ υἱός.

Εἰ δὲ τις ἐρωτᾷ, Πῶς οὐ λέγεται καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱός, οἷα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ὄν; Ἐροῦμεν, διότι οὐ γεννᾶται, ὡς ὁ υἱός, ἀλλ' ἐκπορεύεται τρόπον ἕτερον. Διὸ τῷ γεννητῷ μὲν κλῆσις, υἱός, τῷ ἐκπορευτῷ δὲ, πνεῦμα. Εἰ δὲ προσερωτήσῃ, Τίς ἐστὶν αὕτη ἡ ἐκπόρευσις; Προσεροῦμεν, ὃ φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος (I), μικρὸν ὑπαλλάξαντες· ὅτι Εἶπε σὺ τὴν γέννησιν τοῦ

(1) Τὸ χωρίον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐν τῷ Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ Σελ. 221. ἔχει οὕτω· «Τίς οὖν ἡ ἐκπόρευσις; Εἶπε σὺ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ πατρὸς, καὶ ἐγὼ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογήσω, καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος, καὶ παρακλητικῶς ἡμᾶς εἰς θεοῦ μυστήρια παρακλύπτοντας.»

υἱοῦ, καὶ ἡμεῖς φυσιολογήσομεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος, καὶ παρακλητικῶς ἐπίσης εἰς θεοῦ μυστήρια παρακλύπτοντες.

Καὶ διὰ τὸ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγονται ἀδελφοί, τὸν αὐτὸν ἔχοντες πατέρα; Διότι οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶν ἐξ αὐτοῦ· ὁ μὲν γὰρ γεννᾶται, τὸ δὲ ἐκπορεύεται.

27 Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστέ.

Καὶ ὑμεῖς μάρτυρες τῶν λόγων καὶ ἔργων μου, καὶ τῆς ἐμῆς θεοπρεποῦς δυνάμεως ἀξιόπιστοι· ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν θαυμάτων μετ' ἐμοῦ ἐστέ, καὶ πολλοὺς πάντως ἀγρεύετε πρὸς τὴν πίστιν· οὐ γὰρ πάντες ὁμοίως πονηροί.

ΚΕΦ. ΧVΙ, 1 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε.

Ὅταν ἴδῃτε τοὺς πονηροὺς διώκοντας ὑμᾶς καὶ κακοῦντας· ἀλλ' ἵνα γινώσκοντες, ὅτι ὁ παράκλητος ἐπικουρεῖ ὑμῖν, εὐψυχεῖτε καὶ ἀνδρίζεσθε.

2 Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς·

Προεῖρηται γάρ· ὅτι Συνέθετο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα, ἐὰν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται (α).

2 Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα, πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, δόξῃ λατρεῖαν προσφέρειν τῷ θεῷ.

Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, φησὶ, τοσούτον ἐκμανήσονται, καὶ περισπούδαστον ποιήσονται τὸν θάνατον ὑμῶν, ὥστε τὸν ἀποκτείνοντα ὑμᾶς δοκεῖν θυσίαν προσφέρειν τῷ θεῷ, καὶ νομίζειν εὐσεβεῖν μάλλον καὶ εὐαρεστεῖν αὐτῷ, ὡς ἀποκτείνοντα πλάνους καὶ λυμεῶνας καὶ θεοστυγεῖς. Προεῖπὼν δὲ τὰ λυπηρὰ, ἐπάγει πάλιν παραμυθίαν.

3 Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμέ.

Δι' οὗς ταῦτα ὑποστήσεσθε. Καὶ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰς παράκλησιν

τὸ, δι' ἡμᾶς ταῦτα πάσχειν. Οὐκ ἔγνωσαν δὲ τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμὲ, ἐκόντες, ὡς ἐθελοκαυχῶντες.

4 Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν.

Ἰνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς διώξεως καὶ ἀναιρέσεως ὑμῶν, μνημονεύητε αὐτῶν, ὧν δὴ (1) λελάληκα ὑμῖν, ἥγουν, ἵνα μνημονεύητε, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν πάντα, ὡς πάντα εἰδώς· καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς προαγορεύσεως τῶν σκυθρωπῶν ἡγήσθῃ με πιστὸν καὶ ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς ἐπαγγελίαις· ὁ γὰρ ἀπατῶν, οὐ προλέγει τὰ ἀπάγοντα τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ μόνον τὰ ἔλκοντα.

Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα συνεχῶς αὐτοῖς ἐπιλέγει, ἵνα, ὅταν πάσχωσι, μὴ θορυβῶνται, προειδότες τοῦτο, μηδὲ μαλακίζωνται, γινώσκοντες, ὅτι διὰ τὸν θεὸν πάσχουσι. Μέγα γὰρ φάρμακον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶσι, τὸ γινώσκειν ὑπὲρ τίνος ὁ ἀγών. Καὶ ἡμᾶς οὖν, ὑπὲρ καλοῦ πάσχοντας, παραμυθεῖσθω τὸ γινώσκειν, ὅτι ὑπὲρ καλοῦ πάσχομεν· εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀγαπητοῦ τις πάσχων χαίρει, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ θεοῦ καὶ ὑπὲρ ἀρετῆς.

4 Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.

Ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην, καὶ οὐκ ἐμέλλετε οὕτω παθεῖν, ὥς μεθ' ὑμῶν ἤμην. Νῦν δὲ ταῦτα λέγω, διότι χωρίζομαι ὑμῶν, καὶ ἐγγίζουσιν ἤδη τὰ δεινὰ ὑμῖν.

Καὶ μὴν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὅτε ἐκάλεσεν αὐτοὺς, καὶ εἰς ἀποστολὴν ἔταξεν, εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων (α)· καὶ ὅτι Παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν βασισιγώσουσιν ὑμᾶς (β)· καὶ ὅτι Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ· καὶ ὅτι Ἔσεσθε μισούμενοι

(1) Ἀπλὰ δὲ, ἀντὶ τοῦ, ὃν, παρὰ τῷ Α. (α) Μαρ. 1', 16.

(β) Ματθ. 1', 17. 18.

ἐπὶ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου (α)· καὶ ὅτι Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα (β)· καὶ πολλὰ τοιῦτα. Πῶς οὖν εἶπεν, ὅτι Ταῦτα ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον; Διότι ἐνταῦθα τὸ, Ταῦτα, ἔτετα παρ' ἐκεῖνα δηλοῖ, φησὶ δὲ, τὸ· Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα· εἶπουν, ἐγγίζει· καὶ τό· Ἰνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, δύξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. Ταῦτα γὰρ νῦν εἶπεν αὐτοῖς, φοβερώτερα ἐκείνων ὄντα.

5 Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις;

Ἰδὼν αὐτοὺς οὕτως ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καταπαλαισθέντας, ὡς ἀρώνους γενέσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι αὐτῷ προσλαλεῖν, ὁνειδίζει τὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀθυμίας σιγήν, λέγων· Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις;

Καὶ μὴν ὁ Πέτρος ἠρώτησεν αὐτόν, εἰπὼν· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις (γ); Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὁ Πέτρος εἰπὼν· Ποῦ ὑπάγεις; περὶ τόπου ἠρώτησεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ· Ποῦ ὑπάγεις; τὸ, Τί ποιεῖς; ὑποκρίνεται. Εἰώθασιν γὰρ οἱ δεινοπαθοῦντες οὕτως ἐπιφωνεῖν τῷ πρὸς θάνατον ὁρμῶντι. Ἔδει οὖν καὶ τοὺς μαθητάς ἐπιλέγειν· Ποῦ ὑπάγεις; ἥγουν, Τί ποιεῖς ἀπολυμπάνων ἡμᾶς;

Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν, ὅτι, ἐπειδὴ τότε, τοῦ Πέτρου ἐρωτήσαντος, οὐκ ἀπεκρίνατο, ποῦ ὑπάγει, ἐχρῆν αὐτοὺς πάλιν ἐρωτῆσαι.

6 Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

Σφόδρα ἐλυπήθητε, καὶ διὰ τοῦτο σιγάτε.

7 Ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν·

Ὡς αὐτοαλήθεια. Κἂν γὰρ μυριάκις λυπήσθῃ, τὴν ἀλήθειαν λέγω, καὶ οὐκ ἀποκρύψω τὰ λυπηρά, ὡς οἱ λέγοντες πρὸς

(α) Ματθ. 1', 22.

(β) Ματθ. 1', 23.

(γ) Ἰωαν. 11', 36.

χάριν. Εἵτα παρηγορῶν, δείκνυσιν λυσιτελοῦσαν αὐτοῖς τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ.

7 Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

Ἑμεῖς μὲν βούλεσθε συνεῖναι με ὑμῖν· ἔστι δὲ τὸ συμφέρον ἕτερον. Κηδομένου δὲ, τὸ μὴ φεῖδεσθαι τῶν ἡγαπημένων, ὅταν ἀσύμφορα βούλωνται. Ἐπεὶ γὰρ εὐδόκησεν ἄνωθεν ἡ ἁγία Τριάς, τὸν μὲν Πατέρα, ἐλκύσαι αὐτοὺς πρὸς τὸν υἱόν· τὸν δὲ Υἱόν, διδάξαι αὐτούς· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τελειῶσαι αὐτούς· καὶ τὰ μὲν δύο ἤδη γεγονάσιν· ἔδει δὲ γενέσθαι καὶ τὸ τρίτον, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τελείωσιν· οὐκ ἦν δὲ εἰκός, τοῦτο ἐλθεῖν, μὴ ἀπελθόντος τοῦ υἱοῦ· φησὶν οὖν, ὅτι *Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω*, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὡς περ γὰρ, ἐὰν ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· οὕτω καί, ἐὰν ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς, οὐ τελειωθήσεσθε. Ἀναγκαῖον οὖν λοιπὸν ἡμεῖς ἀπελθεῖν, πεπληρωκότα τὸ ἔργον, ὃ ἔδει ποιῆσαι με, ἵνα ὁ ἄλλος παράκλητος ἔλθῃ, καὶ τελειώσῃ ὑμᾶς.

8 Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος, ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως.

Ἐλέγξει, τουτέστι, καταδικάσει τέλειον τοὺς πονηροὺς, ἀναπολογήτους παντάπασιν ἀποφανεῖ, ὅταν, ἀποθανόντος μου, παρασκευάσῃ ὑψηλὰς διδασκαλίας, καὶ μέγιστα σημεῖα ἐπιτελεῖσθαι (1) ἐπὶ τῇ κλήσει τοῦ ὀνόματός μου. Τί γὰρ ἐροῦσιν ἔτι κατ' ἐμοῦ εὐλογον, οὗ καὶ ἀποθανόντος τηλικαῦτα δύνανται τὸ ὄνομα μόνον; ὧντως οὐδέν. Εἵτα ἐφερμηνεύει, καὶ ἐφ' οἷς ἐλέγξει αὐτούς.

9 Περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· Ἀμαρτία γὰρ ἀσύγνωστος, τὸ μὴ πιστεύειν ἔτι εἰς ἐμέ.

(1) Τραχὺ τὸ παρασκευάσῃ διδασκαλίας, καὶ ἐπιτελεῖσθαι. ὅταν μὲν τὸ διδασκαλίας, πρέπει νὰ προτεθῇ τὸ γίνεσθαι.

10 Περὶ δικαιοσύνης δὲ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑψάγω, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με·

Δικαίου γὰρ γνῶσιμα, τὸ πορεύεσθαι πρὸς τὸν θεόν, καὶ συνεῖναι αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· *Καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με*. Καὶ λοιπὸν, εἰ μὴ ἤμην δίκαιος, οὐκ ἂν ἐπορευόμην πρὸς τὸν πατέρα. Πῶς γὰρ ἂν ἀμαρτωλὸς καὶ πλάνος, καὶ παράνομος, καὶ ἀντίθεος πορευθεῖν πρὸς τὸν δίκαιον καὶ ἀληθινόν, καὶ νομοθέτην καὶ θεόν;

Καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι πρὸς τὸν θεὸν ἀπῆλθε καὶ σύνεστιν αὐτῷ; Πόθεν; Ἀπὸ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαρτυρίας, τῆς δι' ἐλλάμψεως καὶ σημείων, ὡς προσείρηται, ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ γινομένης (2).

Οὐκέτι δὲ θεωρεῖτέ με, μετὰ τῆς νῦν δηλονότι ἀδοξίας καὶ εὐτελείας. Ἐμελλον γὰρ αὐτὸν ὁρᾶν, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ πρότερον.

II Περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

Ὅτι ὁ διάβολος κατακέκριται, καὶ ἐκβέβληται τῆς δυναστείας αὐτοῦ, μηκέτι δυνάμενος ὅλως φέρειν τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἀλλὰ παρ' αὐτίκα δραπετεύων. Πῶς δ' ἂν τοῦτο πέπονθεν; εἰ φίλον αὐτὸν εἶχον, ὡς οἱ πονηροὶ λέγουσιν· ὅτι ἔν τῷ Βεελζεβοῦλ, ἄρχοντι τῶν δαιμόνων, ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια (α); καὶ ὅτι δαιμόνιον ἔχω (β); καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἴνα δὲ τὸν λόγον ἀνακεφαλαιώσωμεν· Ἐλθὼν, φησιν, ὁ παράκλητος ἐλέγξει τοὺς πονηροὺς· ἐπὶ ἁμαρτίᾳ μὲν, ὅτι ἁμαρτάνουσι, μὴ πιστεύοντες ἔτι· ἐπὶ δικαιοσύνῃ δὲ, ὅτι δίκαιος ἐγὼ, καὶ οὐχ ἁμαρτωλὸς, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν· ἐπὶ κρίσει δὲ, ἥτοι κατακρίσει, ὅτι κατακέκριται ὁ ἄρχων τῶν δαιμονίων, ὡς ἐχθρὸς, καὶ οὐ φίλος μου.

(2) γινομένης παρὰ τῷ Α.

(α) Ματθ. ΙΒ', 24.

(β) Ἰωαν Ζ', 20.

12 Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βα-
σταίνειν ἄρτι.

Ἀτελεῖς ὄντες ἔτι, καὶ μήπω, διὰ τῶν ἐν τῷ σταυρῷ καὶ
τῇ ἀναστάσει μου φρικτῶν καὶ παραδόξων, προζόψαντες, μηδὲ
ἐνδυσάμενοι δύναμιν ἐξ ὑψους.

13 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδη-
γήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν·

Εἰς τὸ εἰδέναι πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τῶν θείων δογμάτων, τὴν
προσθήκυσαν δηλονότι γνωρισθῆναι ὑμῖν. Εἴτα, ἵνα μὴ, τηλι-
καῦτα περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀκούσαντες, μείζον τὸ πνεῦ-
μα νομίσωσι, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀσέβειαν ἐμπέσωσιν, ἐπάγει θε-
ραπειαν, καὶ φησὶν·

13 Οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ·

Ὡσπερ οὐδ' ἐγὼ, καθὼς διαφόρως προδιστειλάμην. Οὐδὲν
γὰρ ἴδιον οὐδενὶ τῆς ἁγίας Τριάδος [προσώπῳ], πλην ἀγεννησίας,
καὶ γεννήσεως, καὶ ἐκπορεύσεως, ἀλλὰ κοινὰ πάντα αὐτῇ.

13 Ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει,

Ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ πατρὸς, ὃ καὶ περὶ ἑαυτοῦ πολλά-
κις εἶρηκα, δηλῶν τὸ ὁμοούσιον, καὶ ὁμοφυές, καὶ ἴσον, καὶ
ἀπαράλλακτον. Ὡσπερ γὰρ ὁ υἱός, πλήρωμα νόμου καὶ προ-
φητῶν, τὰ τυπικῶς προδιαγραφέντα βεβαιώσας διὰ τῆς ἀλη-
θείας· οὕτω καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, πλήρωμα τοῦ εὐαγγελίου,
ἀναπληροῦν τὰ τοῦ υἱοῦ, καθὼς καὶ οὗτος τὰ τοῦ πατρὸς.

13 Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Τὰ μέλλοντα, ὥστε μὴ ἐμπίπτειν ὑμᾶς ἀφυλάκτως, καὶ
προγνωστικοῦ χαρίσματος ἀξιώσει.

14 Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει·

Ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι τὰς ἐνεργείας διδούς, ἀποκαλύπτων
ὑμῖν πρᾶγμότερον τὸ μυστήριον τῆς ἐμῆς ἐνανθρωπήσεως.

14 Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Ἐκ τῆς ἐμῆς γνώσεως, ἥτοι, τῆς τοῦ πατρὸς. Ἀντί τούτου, ἀκούσει. Τὰ τοιαῦτα δὲ συγκαταβατικῶς λέγει, διὰ
τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν. Τὸ γὰρ, λαμβάνειν, καὶ, ἀκούειν,
τῶν κτιστῶν εἰσιν· ἡ δὲ ἄκτιστος Τριάς οἶδε πάντα, καὶ ἐπὶ
πᾶσιν ἀνευδεής ἐστίν. Εἴτα ἐξηρμηκεῖ τὸ, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ.

15 Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ· διὰ τοῦτο
εἶπον· Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Ἐπεὶ γὰρ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμὰ ἐστίν, ἐν δὲ τούτων
καὶ ἡ γνώσις αὐτῇ, εἰκότως εἶπον, ὅτι Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται,
τουτέστι, συμφῶς μοι καὶ ἀκούσει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, καὶ
οὐδὲν ἀπ᾿ ἑδῶν, ὡς κατὰ πάντα ἴσος ἐμοί. Λοιπὸν τοίνυν, ἥπερ
ἂν διδάξῃ, ἐμὰ ἐστὶ, καὶ τῶν ἐμῶν ἀναπληρωτικά.

Καὶ διὰ τί οὐκ ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, συνόντος αὐτοῖς
ἔτι τοῦ υἱοῦ; Πρῶτα μὲν, διότι ἤρκει συνὼν αὐτοῖς ὁ Υἱός·
ἔπειτα δὲ, διότι, μήπω τοῦ ἁμνοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν
τοῦ κόσμου τυθέντος, οὕτω ἐλύθη ἡ ἁμαρτία· μήπω δὲ ταύτης
λυθείσης, οὕτω καταλλαγὴ τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους
ἐγένετο· μήπω δὲ καταλλαγῆς γενομένης, οὐκ ἔδει δοθῆναι
τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅτε δὲ καὶ καταλλαγὴ γέ-
γονε, καὶ οἱ ἀπόστολοι πρὸς κινδύνους ἐπέμποντο, καὶ πρὸς
τοὺς ἁγῶνας ἀπεδύοντο, καὶ χρεῖα τοῦ ἀλείφοντος ἦν, τότε
λοιπὸν ὁ ἄλλος παράκλητος ἔρχεται.

Καὶ διὰ τί μὴ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐθὺς ἔρχεται; Ἵνα ἐν
πολλῇ αὐτοῦ καταστάντι ἐπιθυμίᾳ, μετὰ πολλῆς αὐτὸν χα-
ρᾶς ὑποδέξωνται. Ἔως μὲν γὰρ συνῆν αὐτοῖς ὁ Χριστός, οὐκ
ἔσαν ἐν θλίψει· ἐπεὶ δὲ ἀπῆλθε, γυμνωθέντες, καὶ ἐν πολλῷ
ζόφῳ καὶ ἀθυρίᾳ γενόμενοι, σφόδρα ἡδέως ἐμελλον ὑποδέ-
ξασθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ὡσπερ δὲ ὁ Πατήρ ἠδύνατο τὰ ὄντα παραγαγεῖν, ὁ Υἱός
δὲ ταῦτα παρήγαγεν, ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ

θεότητά· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἠδύνατο τὰ τοῦ ἄλλου παρακλητῆς ἐργάσασθαι ἐν τοῖς μαθηταῖς· τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον εἰργάσατο, ἵνα μάθωμεν καὶ αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ θεότητα. Ἐπεὶ γὰρ περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἀμφέβαλλε, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἠγνόουν, διὰ τοῦτο ὁ μὲν, δι' ἐνανθρωπήσεως ὁμιλεῖ αὐτοῖς, τὸ δὲ, τρόπον ἕτερον καταρτίζει.

Καὶ ἐπεὶ περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς πολλὰ ἤκουσαν, τὸν δὲ Υἱὸν πολλάκις εἶδον θεοπρεπῶς ἐργαζόμενον, τὴν δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀξίαν οὔτε δι' ἀκοῆς, οὔτε δι' ὄψεως ἐγίνωσκον, λοιπὸν παρὰ τούτου τελειοῦνται, ἵνα καὶ τὴν τούτου θεότητα γνωρίσωσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θείου βαπτίσματος ἡ ζωοπάροχος Τριάς παραλαμβάνεται, οὐχ ὡς τοῦ ἐνός μόνου μὴ ἀρκοῦντος εἰς ἀναγέννησιν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς κοινωνίας τῶν ἐπικλησέων, ἡ κοινωνία τῆς θεότητος δῆλη γένηται.

16 Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με·

Τεθαμμένον ὑπὸ γῆν.

16 Καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με,

Ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν.

16 Ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα.

Διάβασιν πανταχοῦ τὸ πρᾶγμα καλεῖ, δεικνύς, ὅτι οὐ κατασχεθήσεται ἐπὶ πολὺ παρὰ τοῦ θανάτου. Χαρίεντα μὲν οὖν περὶ τοῦ ἄλλου παρακλητοῦ ἐπαγγελάμενος, λυπηρὰ πάλιν ἐπήγαγε· καὶ πολλάκις ἤδη τοῦτο πεποίηκε, καὶ ποιεῖ, τοῖς θυμῆρσι τὰ θυμαλγῇ ἀναπλέκων, οἷα τοῦτο μὲν παρηγορῶν καταπίπτοντας, τοῦτο δὲ γυμνάζων ἐστῶτας. Οἱ γὰρ ἐν τοῖς ῥήμασι τὰ ἀπενκταῖα μελετήσαντες, εὐφορώτερον ἔμελλον οἶσιν αὐτὰ ἐν τοῖς πράγμασιν.

17 Εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους·

Τί ἐστι τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν· Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με· καὶ·

18 Ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα; Ἔλεγον οὖν·

Τοῦτο τί ἐστὶν ὃ λέγει, τὸ μικρὸν; οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ.

Ἐδοκεῖ γὰρ αὐτοῖς παραβολὴν τινα κἀνταῦθα λέγειν, ὡς καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον προειρήκαμεν. Ἰσως δὲ καὶ τὸ σφοδρὸν τῆς ἀθυμίας τὴν ἀναισθησίαν ταύτην ἐνεποίησεν αὐτοῖς· καὶ οἱ πολλάκις ταῦτα ἀκούσαντες, οὕτω διέκειντο, ὡς μηδέποτε μηδὲν τούτων ἀκηκοότες.

19 Ἔγνων οὖν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἤθελον αὐτὰν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον· Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με;

Ἔτα διερμηνεύει τὸ ζητούμενον.

20 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς,

Μὴ θεωροῦντές με, ὡς τεθαμμένον ὑπὸ γῆν.

20 Ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται·

Οἱ πονηροὶ, ὡς ἀπαλλαγέντες μου.

20 Ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε·

Πρὸς καιρὸν τινα. Ὅρα δὲ, πῶς εἶπε, Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε, καὶ λυπηθήσεσθε, γυμνάζων αὐτοὺς ἐπὶ πλέον εἰς ὑπομονὴν διὰ τῆς συνεχείας καὶ ἐπιτάσεως τῶν ἀλγυνόντων.

20 Ἄλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.

Πάλιν θεωρούντων με, ὡς ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν ἤδη. Ἔτα τίθησι καὶ κοσμικὸν ἀναντίρρητον παράδειγμα τῆς τὴν λύπην ἀφανιζούσης χαρᾶς.

21 Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς·

Ὁ καιρὸς τῶν ἐπωδύνων ὠδίνων.

21 Ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει

τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.

Ὡς περ τῇ ὠδινούσῃ γυναικὶ ἡ ἀπὸ τῶν ὠδίνων βραχεῖα λύπη γεννᾷ τὴν ἐπὶ τῷ γεννήματι μεγάλην χαρὰν· οὕτω καὶ ὑμῖν ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου μου πρόσκαιρος λύπη, γεννήσει τὴν ἐπὶ τῇ ἀναστάσει μου διηνεκὴ χαρὰν.

22 Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὀψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν.

Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ὑμῶν· οὐκέτι γὰρ ἀποθανοῦμαι, οὐκέτι με ζημιώθησθε. Πῶς δὲ περὶ τῆς γυναικὸς εἶπεν, ὅτι Χαίρει, διότι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον; οὐ διὰ τοῦτο γὰρ χαίρει, ἀλλὰ διότι ἐγεννήθη αὐτῇ παιδίον. Τοῦτο εἶπε, διότι καταρχὰς ὁ θεὸς εἴρηκεν· *Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν (α)*· καὶ προηγουμένως μὲν, εἰς τὸν κόσμον γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, ἐπομένως δὲ, καὶ εἰς θεραπείαν τῶν γεννητόρων.

Ἄμα δὲ καὶ τι μυστικὸν ἐντεῦθεν ὑποδηλοῦται, ὅτι ὡς διὰ μητρας τινὸς, διὰ τοῦ θανάτου, τεχθεὶς ὁ Χριστὸς, καὶ τὰς ὠδινὰς τοῦ θανάτου λύσας, ἐγεννήθη ἄνθρωπος καινός, εἰς τὸν κόσμον τὸν καινὸν, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

23 Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. *Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ*, τουτέστιν, ἐλθόντος τοῦ παρακλητήτου, οὐκ ἐρωτήσετέ με οὐδέν, ὧν ἐρωτᾶτε νῦν, οἶον, Ποῦ ὑπάγεis, καὶ, Δεῖξον ὑμῖν τὸν πατέρα, καὶ τὰ τοιαῦτα, διδασκόμενοι πάντα ὑπὸ τοῦ παρακλητήτου.

**Ἡ καὶ ἐτέρως. Οὐχ ἔχετε χρεῖαν ἐντυχεῖν μοι σωματικῶς· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν· ἀλλὰ μόνον*

(α) Γενεσ. Α', 28,

τὸ ὄνομά μου ὀνομάζοντες, πάντα λήψεσθε τὰ ζητούμενα. Ἐπάγει γάρ.

23 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.

Οὐ δὲ τὸ ὄνομα τοσαῦτα δύναται, θεὸς ἀναντιρρήτως ἐστὶ. Διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ διατόμως ὑμνῶν αὐτό, σῃσιν, νῦν μὲν· Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ (α). νῦν δέ· Ὅτι ἐξώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνον (β).

Παρατηρήσον δὲ, ὅτι ποτὲ μὲν τῷ πατρὶ τὴν δόσιν τῶν αἰτηθέντων ἀντιτίθει· ποτὲ δὲ ἐκυτῷ, ὥς περ δὴ καὶ τῇ ἁλλῃ, διὰ τὸ ἴσον καὶ ὁμοθενές· ἐνταῦθα δὲ καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἐκυτῷ. Φησὶ γάρ, ὅτι *Ἐν τῷ ὀνόματί μου*. Ὁμοίως δὲ καὶ (1) ἐνθα ἂν τοῦτο (2) συνέζευκται.

[*Ὅσα (3) ἂν αἰτήσητε· ὅσα συμφέροντα καὶ ὠφέλιμα.*]

24 Ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου·

Καὶ μὴν, ὅτι ἀπέστειλεν αὐτοῖς, δούς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ, καὶ θεραπείειν πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν (γ), ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐνέργουν. Ἀλλὰ τότε οὐ τὸν πατέρα ἠτοῦντο ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

24 Αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἡ πεπληρωμένη.

Ἴνα γνόντες, ὅσα τὸ ὄνομά μου δύναται, χαρὰν ἔχητε τελείαν, ἥτοι πολλὴν, ἢ πλείονα.

25 Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν·

Τουτέστι, συνεσχιασμένα, καὶ οὐ πάντῃ σαφῇ· διότι, δεδοικότες ἔτι καὶ ἀθυμοῦντες, οὐ δύνασθε προσέχειν τοῖς λεγομένοις, ἢ πλεῖον ἐνωτίσασθαι.

(α) Ψαλμ. Η', 2. (β) Ψαλμ. ΡΜΗ', 13. (1) Νοεῖται τὸ, ἐκυτῷ καὶ τῷ πατρὶ ἀνατίθει. (2) Τὸ, Ἐν τῷ ὀνόματί μου. (3) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελθόντι. (γ) Ματθ. Ι', 1.

25 Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν.

Ἐρχεται καιρὸς, ὁ τῆς ἀναστάσεώς μου δηλαδὴ, ὅτε ἀπαρκαλύπτως καὶ σαφῶς διδάξω ὑμᾶς, ἐν εὐθυμίᾳ γενομένους ἤδη. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἦν ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καθά φησιν ἡ βίβλος τῶν Πράξεων (α).

26 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε·

Ἡμέραν, τὸν καιρὸν πολλάκις εἶπτε λέγειν. Συνεχῶς δὲ περὶ τῆς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ αἰτήσεως λέγει, πληροφορῶν αὐτοὺς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ θάρσους ἐμβάλλων.

26 Καὶ οὐ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν·

Καὶ οὐ λέγω ὑμῖν τότε, ὅτι ἐγὼ παρακαλέσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν.

27 Αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε, ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον.

Αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς τότε, ὡς ἐγὼ, ἐμμένοντας τῇ πρὸς ἐμὲ φιλίᾳ καὶ πίστει.

28 Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.

Τὸ, ἐξῆλθον, καὶ, ἐλήλυθα, καὶ, ἀφίημι, καὶ, πορεύομαι, καὶ τὰ τοιαῦτα συγκαταβατικῶς λέγει, διὰ τὴν ἀσθενείαν τῆς διανοίας τῶν μαθητῶν, ὡς διαφόρως εἰρήκαμεν. Ὡς γὰρ θεός, καὶ ἐν τῷ πατρὶ ἦν, καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἀπερίγραφτον γὰρ ἡ θεότης.

(α) Πραξ. Α', 3.

Τὸ μὲν οὖν, Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, δηλοῖ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, ἔχουν, υἱὸν γνήσιον τοῦ πατρὸς· τὸ δὲ, Ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, σημαντικὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, Ἀφίημι τὸν κόσμον· τὸ δὲ, Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, παρίστανει τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προτέρας ἐξουσίας καὶ δόξης αὐτοῦ.

29 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ἴδε, νῦν παρρησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις.

Νῦν φανερῶς λαλεῖς, καὶ οὐδὲν συνεσκιασμένον λέγεις. Ἐγνωμεν γὰρ, ἃ εἶπες νῦν.

30 Νῦν οἶδामεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις, ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ·

Τοῦτο λέγουσι, παρηγορηθέντες οὐ μικρῶς ἀπὸ τῶν ῥηθέντων λόγων, ὡς μαθόντες, ὅτι ἀναστήσεται, καὶ πάλιν διδάξει αὐτούς, καὶ ὅτι ὁ πατὴρ φιλεῖ αὐτούς. Τὸ μὲν γὰρ ἐλπίδα βοηθείας παρεῖχε, τὸ δὲ, πληροφορίαν ὁρθῆς πίστεως. Τότε γὰρ ταῦτα μάλιστα νενοήκασι. Φασὶν οὖν, ὅτι Νῦν οἶδामεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις, ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ, περὶ ὧν βούλεται μαθεῖν, ἀλλὰ προφθάνων λύεις τὸ ζητούμενον. Καὶ ἡμῶν γὰρ συζητούντων, τί ἐστι τό· Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με, καὶ τὰ ἐξῆς· μὴ ἐρωτηθεῖς ἡρμήνευσας αὐτὰ, καὶ ἀνέπαυσας ἡμῶν τὴν διάνοιαν.

30 Ἐν τούτῳ πιστεύομεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες. Ἀπε-
31 κρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἄρτι πιστεύετε;

Αὐτοὶ μὲν, ὥσπερ χάριν τινὰ παρέχοντες αὐτῷ, εἶπον, ὅτι Ἀπὸ τούτου πιστεύομεν ἐντελῶς, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπεστάλης, ὅτι υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ· αὐτὸς δὲ ὀνειδιζὼν αὐτοῖς ἀτελεῖ ἔτι πῖσιν, φησὶν, Ἄρτι πιστεύετε ἐντελῶς; Οὐδ' ἄρτι· ἐλέγξει γὰρ ὑμᾶς ὁ ἐφεστὼς ἤδη καιρὸς.

32 Ἴδου, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπι-

σθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀπῆρε-

Τὸν καιρὸν λέγει τῆς ἐφόδου τῶν ἀμφὶ τὸν προδότην, ὅτε αἱ μαθηταὶ αὐτοῦ πάντες, ἀφέντες αὐτὸν, ἔφυγον, ὡς ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος (α). Τότε γὰρ ὁ φόβος ἀτελῇ τὴν πίστιν αὐτῶν ἤλεγξε, σκανδαλισθέντων μικρὸν ἐπὶ τῷ πάθει αὐτοῦ.

32 Καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστι. Συνὼν μοι αἱ, ὡς ἀχώριστος.

33 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε.

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, οὐ τελείαν γινώσκιν παραδιδούς ὑμῖν, ἀλλ' ἵνα ἐπ' ἐμοὶ μὴ στασιάζητε τοῖς λογισμοῖς, μηδὲ ταράσσησθε, ὅτε συλλαμβάνομαι, καὶ δεσμοῦμαι, καὶ ἀπάγομαι, καὶ τᾶλλα πάσχω ἀνθρωποπρεπῶς.

33 Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε.

Οὐχ ὅτε πάσχω μόνον, ἀλλ' ἕως ἂν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐστέ. Στάδιον γὰρ ὁ παρὼν βίος, καὶ γυμναστήριον τῶν ἀθλητῶν τοῦ θεοῦ, καὶ δοκίμιον τῶν ἀγαπώντων με. Προεῖρηται γὰρ ὅτι στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν (β). Ἴνα δὲ μὴ καταπέσωσιν, ἀκούσαντες, ὅτι διὰ βίου παντὸς θλιβήσονται, παραβαρύνει αὐτούς.

33 Ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

Τὴν πονηρίαν, καὶ τὸν πονηρὸν, τὸν ταύτης πατέρα. Προεῖρηται γάρ· ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκρυται (γ), ἥτοι, καταπεπάλαισται. Μὴ φοβεῖσθε οὖν τοῦ διδασκάλου γὰρ νικήσαντος, ἀκόλουθον καὶ τοὺς μαθητάς νικᾶσαι, μιμουμένους αὐτόν. Οἱ γὰρ κακοῦντες καὶ ἀποκτείνοντες τὸ σῶμα, ἡττηθήσονται τῆς ψυχῆς ὑμῶν· καὶ τὸ μὲν ληπτὸν αἰρήσουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀλήπτου περιφανῶς καταπαλαισθήσονται.

(α) Ματθ. Κ', 56. (β) Ματθ. Ζ', 14. (γ) Ἰωαν. 15', 11.

ΚΕΦ. XVII, 1 Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν,

Μετὰ τὴν παραίνεσιν, ἐπὶ εὐχὴν τρέπεται, ὡς ἄνθρωπος, παιδεύων τοὺς ἀνθρώπους, ἐν τοῖς πειρασμοῖς πρὸς τὸν θεὸν βλέπειν, καὶ πάντα ἀφέντας, εἰς αὐτὸν καταφεύγειν, καὶ παρ' αὐτοῦ αἰτεῖσθαι βοήθειαν. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἄνω αἶρει τοὺς ὀφθαλμοὺς, διδασκων τὸ ἐκτενὲς καὶ ἀπερίσπαστον ἐν ταῖς εὐχαῖς· ἀλλαχοῦ δὲ, πίπτει ἐπὶ πρόσωπον (α)· νομοθετῶν ταπεινῶσιν καὶ συντριβὴν καρδίας ἐν ταῖς εὐχαῖς. Ἦλθε γὰρ, οὐχ ἑαυτὸν δεῖξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν παραδοῦναι, μὴ μόνον διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων. Τοῦτο γὰρ διδασκάλου ἀληθοῦς.

1 Καὶ εἶπε· Πάτερ, ἐλγύλυθεν ἡ ὥρα·

Ἡ τοῦ πάθους, ἡ τοῦ θανάτου, περὶ ἧς ἔλεγεν· ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πάρεστιν (β)· ὁ καιρὸς, ὃν ὁ προσλαβὼν θεὸς ὤρισε τῷ προσληφθέντι ἀνθρώπῳ.

1 Δόξασόν σου τὸν υἱόν·

Τοῖς ὑπὲρ τοῦ κόσμου πάθεισι. Δόξα γὰρ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ, πάσχειν ὑπὲρ τῶν δούλων μου, καὶ γνωρίζειν ἐντεῦθεν τοῖς ἀνθρώποις, οἳ ἐγὼ φιλικνθρωπίαν, ὥστε προσδραμεῖν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ γινῶναί με θεόν. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· ὅτι οὕτως ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὥστε παραδοῦναι ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν (γ).

Ἡ, Δόξασόν με, τερατουργῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ τὰ φοβερά καὶ ἐξαισία σημεῖα, καὶ δεικνύων ἐκ τούτων, ὅτι γνήσιος υἱός σου εἰμὶ. Ταῦτα δὲ εἴρηται καὶ ἐνθα κεῖται τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (δ).

1 Ἴνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε·

Διὰ τῆς ἑαυτοῦ δόξης· τῶν γὰρ ἐθνῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ,

(α) Ματθ. Κ', 39.

(β) Ἰωαν. Ζ', 6.

(γ) Γαλ. Β', 20.

Ἐφεσ. Ε', 2.

(δ) Ἰωαν. ΙΓ', 31.

καὶ οὐ δοξασθήσῃ. Καὶ εἰς σέ γὰρ πιστεύουσιν, καὶ δοξάσουσί σε, ὡς τοῦ ἰδίου σου υἱοῦ μὴ φεισάμενον ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ ἡ ἐμὴ δόξα ἔσται καὶ σή. Ζητῶν οὖν, ὡς δεδήλωται, δοξασθῆναι, δείκνυσιν, ὅτι ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἑκουσίως ἔρχεται. Εἴτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ζητεῖ δοξασθῆναι.

2 Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἑξουσίαν πάσης σαρκὸς,

Καθὼς, ἀντὶ τοῦ, Διότι. Φησὶν οὖν, Δόξασόν σου τὸν υἱόν· διότι ἔδωκας αὐτῷ ἑξουσίαν πάντων τῶν ἔθνων, ὥστε δοξάζεσθαι παρ' αὐτῶν. Γέγραπται γάρ· Καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς (α). Δόξασόν σου τὸν υἱόν· διότι εὐδόκησας γνωρισθῆναι αὐτὸν καὶ δοξασθῆναι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Καὶ τὸ ζητεῖν δὲ δοξασθῆναι, καὶ τὸ λέγειν, ὅτι ἔδωκας, καὶ τὰ τοιαῦτα, συγκαταβατικῶς λέγει καὶ οἰκονομικῶς, ὡς διαφορῶς προδιεστείλαμεθα, ἢ καὶ ὡς ἄνθρωπος.

2 Ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.

Ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ. Εἰ δέ τινες οὔτε ἐπίστευσαν, οὔτε ἔλαβον ζωὴν αἰώνιον, τῶν τοιούτων ἐστὶ τὸ ἔγκλημα· ὁ μὲν γὰρ πατὴρ εὐδόκησεν, ἵνα πάντων ὁ υἱὸς ἑξουσιάσῃ διὰ τῆς πίστεως, καὶ πάντες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ γένωνται· καὶ ὁ υἱὸς δὲ πᾶσι διὰ τῶν ἀποστόλων δέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, τὴν θεογνωσίαν, ἥτις ἐστὶ ζωὴ αἰώνιος, ὡς πρόξενος ζωῆς αἰωνίου· οἱ δὲ μὴ ὑποταγέντες, μηδὲ παραδεξάμενοι, αὐτοὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας αἰτίοι· οὐδένα γὰρ ἄκοντα καταναγκάζει· αἵρετὴ γὰρ ἡ ἀρετή.

3 Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

Καὶ ὁντως αἰώνιος ζωὴ ἡ θεογνωσία, τῇ πίστει καὶ τῶν ἔρ-

(α) Ψαλμ. B', 8.

γων δηλονότι συνεζευγμένων· Ἡ πίστις γάρ, φησι, χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν (α). Ἵνα γινώσκωσι θεόν, σέ, τὸν μόνον ἀληθινόν θεόν, καὶ ἐμέ.

Μόνον δὲ ἀληθινόν θεόν εἶπε τὸν πατέρα, πρὸς διαστολὴν τῶν ψευδωνύμων θεῶν, τῶν οὐκ ὄντων μὲν, λεγομένων δέ. Οὐ μὲν ἑαυτὸν ἐξέβαλε τοῦ εἶναι ἀληθινόν θεόν. Πῶς γάρ; ὅς γε ἀλήθειαν ἑαυτὸν καλεῖ, λέγων· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια (ε). καὶ ἴσον ἑαυτὸν τῷ πατρὶ κηρύττει, ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς, καὶ ἐν οἷς φησὶν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ εἰς ἐσμέν (γ); Οὐκ εἶπεν οὖν τοῦτο καὶ περὶ ἑαυτοῦ οὖν, ὡς ἤδη γνωρίμων, ἀρ' ὃν πολυλάκις ἐδίδαξε. Καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμνημόνευσεν ἐνταῦθα, ὡς καὶ περὶ τούτου δηλώσας, ἀρ' ὃν ἐδίδαξε, καὶ ὡς αὐτοῦ τοῦ παρακλήτου ὁδηγήσαντος αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καθὼς προεῖρηται.

4 Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς·

Ἐπὶ τῆς γῆς εἶπε· διότι ἐν τῷ οὐρανῷ ἐδεδόξαστο, ἐν τε (1) φύσει τὴν δόξαν ἔχων, καὶ παρὰ τῶν ἀγγέλων προσκυνούμενος. Οὐ τοίνυν περὶ ἐκείνης τῆς δόξης λέγει, τῆς τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ συγκεκληρωμένης· ἐκείνην γὰρ, καὶ εἰ μηδεὶς ἐδόξαζεν αὐτόν, ἔχει πεπληρωμένην· ἀλλὰ ταύτην φησί, τὴν ἀπὸ τῆς λατρείας τῶν ἀνθρώπων γινομένην. Οὐκοῦν τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ· Δόξασόν σου τὸν υἱόν· καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι περὶ ταύτης τῆς δόξης φησὶν, ἐπήγαγε·

4 Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω.

Τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου. Καὶ μὴν ἀρχὴν ἔτι τὸ πρᾶγμα εἶχε· πῶς οὖν λέγει, Ἐτελείωσα; Ὅτι πᾶν τὸ ἑαυτοῦ πεποίηκεν ἤδη. Ἡ τὴν ἐσόμενον, ὡς γεγεννημένον, λέγει. Ἡ τοῦτο εἶπεν, ὡς τὴν ῥίζαν τῶν ἀγαθῶν καταβαλλόμενος, ἥτις πάντως ἐμελλε καρποφορεῖσθαι.

(α) Ἰακ. B', 20.

(ε) Ἰωαν. ΙΑ', 6.

(γ) Ἰωαν. Ι', 30.

(1) Ἰσως, ἄτε φύσει.

Αὐτός οὖν τὸν πατέρα ἐδόξασεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἔδει γνω-
ρίσας αὐτὸν πάση τῇ οἰκουμένῃ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ὃ ἐμίλλε
κηρυχθῆναι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διὰ τῶν ἀποστόλων. *Εἰς πᾶ-
σαν γὰρ, φησι, τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ
πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν (α).* Ἐδόξατε δὲ
αὐτὸν, καὶ ὡς τὰ πάντα αὐτῷ ἐπιγραφόμενος, καὶ τὰς διδα-
σκαλίας, καὶ τὰ σημεῖα.

5 Καὶ νῦν δόξασόν με σὺ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ
δόξῃ, ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί.
*Εγὼ μὲν ἐδόξασά σε ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς δεδήλωται· σὺ δὲ
δόξασόν με παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ τῆς θεότητος, ἣ εἶχον πρὸ
τοῦ κόσμου. Δόξασόν με, τὸν ἄνθρωπον, παρὰ σεαυτῷ, τῆς
παρὰ σοὶ βασιλικῆς καθέδρας ἀξιώσας· περὶ οὗ φησιν ὁ προ-
φήτης· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου (β), τουτέστιν, ὁ πα-
τήρ τῷ υἱῷ· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ
εἶχον, ὡς θεός, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ τῇ σῇ ἐξουσίᾳ·
πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι, τουτέστι, πρὸ πάντων, καὶ αἰεῖ·
Τὸ δὲ, Καὶ νῦν, ἀντὶ τοῦ, λοιπόν.*

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἀπολαύσομεν ταύτης τῆς δόξης, ἐὰν μι-
μησώμεθα αὐτόν. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· *Εἶπερ συμμάσχομεν,
ἔγω καὶ συνδοξασθῶμεν (γ).* Μυρίων ἄρα θαυμάτων ἄξιοι πάν-
τως οἱ, τοιαύτης προκειμένης δόξης, ἐκπίπτοντες αὐτῆς διὰ
ῥαθυμίας, καὶ δίκην μαινομένων καὶ ἀνοήτων ἐπιβουλεύοντες
ἐαυτοῖς. Καὶ εἰ μὴ κόλασις γὰρ ἦν, ἀθλιώτατοι οἱ, συμβασι-
λεῦσαι καὶ συνδοξασθῆναι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ πατρὸς, τηλικούτων
ἀγαθῶν ἐαυτοὺς ἀποστεροῦντες. *Οὐκ ἄξια γάρ, φησι, τὰ πα-
θήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-
λυφθῆναι εἰς ἡμᾶς (δ).*

6 Ἐφανερώσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις,
Εἰπὼν, ὅτι Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ἐπεξηγῆται τὸν λόγον. Καὶ

(α) Ψαλμ. ΙΗ, 5. Ρωμ. Ι', 18.

(δ) Ρωμ. Η', 18.

(β) Ψαλμ. ΡΘ', 1. (γ) Ρωμ. Η', 17.

μήν τοῖς Ἰουδαίοις πεφανερωμένον ἦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἥδεισαν
γάρ, ὅτι θεός ἐστιν· ἀλλὰ περὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν λέγει, οἷς
ἄγνωστον τοῦτο ἦν.

Ἡ ὄνομα λέγει, τὸ πατρικὸν, ὅτι ἐστὶ πατήρ υἱοῦ γνησίου.
Τοῦτο γὰρ ἀφανές αὐτοῖς ὄν, παρ' αὐτοῦ ἐφανερώθη.

6 Οὗς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου· σοὶ ἦσαν,

Ως θεοῦ.

6 Καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας·

Ως ἴσθι. Περὶ τῶν ἀποστόλων δὲ ὁ λόγος· δείκνυσιν δὲ κίν-
ταῦθα, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀντίθεος, καὶ ὅτι βούλημά ἐστι τοῦ πα-
τρὸς, τὸ πιστεύειν αὐτοὺς εἰς τὸν υἱόν. Εἰ γὰρ, ὡς τινες ληροῦσιν,
ὅτι ἦσαν τοῦ πατρὸς, οὐκ ἦσαν τοῦ υἱοῦ· λοιπόν, δούς αὐτοὺς
τῷ υἱῷ, ἐξέστη αὐτῶν, ὅπερ ἄποπον. Δέδωκας δὲ μοι εἶπεν,
καθ' ὃν εἴρηκε λόγον πρότερον· *ὅτι Οὐδεὶς δύναται εἰλθεῖν
πρὸς ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν (α).*

Ἀλλὰ πῶς ἔφηκεν, *Οὗς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου;* προ-
λαβὼν γὰρ ἔφη πρὸς αὐτούς· *ὅτι Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐσὶ (β).*
Κόσμον ἐκεῖ μὲν τοὺς πονηροὺς ὠνόμασεν, ἐνταῦθα δὲ λέγει
τὴν κρίσιν ταύτην.

6 Καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασιν.

Τὸ θέλημα σου πεπληρώκασιν, ἐν τῷ πιστεῦσαι εἰς ἐμέ.

7 Νῦν ἔγνωσαν, ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ
ἐστίν·

Νῦν, ἦτοι, μετὰ τὸ μαθεῖν, *ἔγνωσαν, ὅτι πάντα, ὅσα δέδω-
κάς μοι, τουτέστιν, ὅσα λέγω καὶ διδάσκω, ἀπὸ σοῦ εἰσι, σά
εἰσιν ἐντάλματα, καὶ οὐδὲν ἴδιον ἐμοὶ ἢ ἀλλότριόν σου. Εἴτα
λέγει, καὶ πόθεν τοῦτο ἔγνωσαν.*

8 Ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ

(α) Ἰωαν. 5', 44. (β) Ἰωαν. ΙΕ', 19.

αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς, ὅτι παρὶ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Τοῦτο ἔγνωσαν, ἀπὸ τῶν ῥημάτων, ὧν δέδωκα αὐτοῖς. Καὶ γὰρ διαβρῆδην ἐδίδασκον, ὅτι σὰ εἰσιν, ὅσα λέγω καὶ διδάσκω, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον εὐπειθῶς.

Ταῦτα δὲ, καὶ τὰ τοιαῦτα, διαλέγεται πρὸς τὸν πατέρα, δεικνύων τοῖς μαθηταῖς, οἷον ἔχει φίλτρον αὐτῶν. Ὁ γὰρ μὴ μόνον τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέχων, ἀλλὰ καὶ ἄλλον εἰς τοῦτο παρκαλῶν, πλείονα δεικνύει τὸν πόθον.

9 Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ.

Ἵπὲρ αὐτῶν παρακαλῶ σε, ὡς ἄνθρωπος.

9 Οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι.

Οὐ περὶ τοῦ κόσμου παντὸς παρακαλῶ, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ· οἱ γὰρ μὴ πιστεύοντες, οὐ θέλουσιν, ἵνα περὶ αὐτῶν παρακαλῶ. Πυκνῶς δὲ τίθησι τὸ, δέδωκας, ἵνα μάθωσι βεβαιότερον, ὅτι θέλημα τοῦ πατρὸς ἐστὶ τὸ πιστεύειν εἰς τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δὲ τὸ, Δέδωκάς μοι, καὶ τὸ, Σοί εἰσι, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἔμελλον ἐμποιῆσαι τοῖς ἀσυνέτοις ὑποψίας πονηράς, ὅτι μεῖζων ἢ ἐξουσία τοῦ πατρὸς, καὶ προγενεστέρα, λύει ταῦτας λέγων.

10 Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ.

Εἶδες ἰσοτιμίαν; Τοῦτο γὰρ δηλοῖ, νῦν ἡ ἀντιστροφή. Εἰπὼν μὲν οὖν ὅτι, Σοί εἰσι, ἐδειξεν, ὅτι καὶ δοθέντες αὐτῷ, τῆς ἐξουσίας τοῦ πατρὸς εἰσιν. Ἵνα δὲ μὴ νομίσῃ τις ἐντεῦθεν, ὅτι ἐξουσιαστικώτερός ἐστιν ὁ πατήρ, προσέθηκε, Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα, σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ, ἐμὰ. Ὡς καὶ πρὸ τοῦ δοθῆναι, τοῦ υἱοῦ ἦσαν, καὶ μετὰ τὸ δοθῆναι, τοῦ πατρὸς, τουτέστιν, ἀεὶ ἀμφοτέρων, ὡς ἰσοτίμων. Δέδωκας οὖν μοι τοὺς ἐμούς· δέδωκας δὲ, εἶπον οἰκονομικῶς, ἵνα γινῶσιν, ὅτι οὐ παρὰ τὸ σὸν θέλημα τούτους ἐπεσπασάμην.

10 Καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.

Καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἐν τοῖς σοῖς, ὡς ἐμοῖς, ὥσπερ καὶ σὺ, ἐν τοῖς ἐμοῖς, ὡς σοῖς.

Ἡ, δεδόξασμαι ἐν τοῖς δοθεῖσί μοι μαθηταῖς, ἐπιγινούσι με Κύριον ἑαυτῶν, καὶ προσκυνοῦσι καὶ κηρύττουσί με θεόν.

11 Καὶ οὐκέτι εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ,

Μετὰ μικρόν ἀποθνήσκων. Πάλιν δὲ εἰσάγει (I) τὸ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, μέλλον αὐτοῦς, ὡς ἄνθρωπος, παραθέσθαι τῷ θεῷ καὶ πατρί. Φησὶν οὖν, ὅτι Οὐκέτι εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ, καθάπερ ἄρτι νῦν, συνών, καὶ στήριζων, καὶ ἀλείφων, καὶ παρηγορῶν αὐτούς.

11 Καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ,

Μήπω ἀποθνήσκοντες, καὶ διὰ τοῦτο τῆς σῆς δεόνται βοήθειας. Εἰπὼν δὲ, ὅτι Οὐκ εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ, ἐφερμηνεύει τοῦτο, λέγων.

11 Καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι.

Ὡς υἱός, πρὸς πατέρα, τὸ ἔργον τελειώσας, ὡς εἴρηται.

11 Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ᾧ δέδωκάς μοι.

Διὰ τοῦ ὀνόματός σου τοῦ παντοδυνάμου, ὃ ἔχω φύσει καγῶ· θεός γὰρ καγῶ. Πάλιν δὲ τὸ, δέδωκας, ἵνα μὴ δόξῃ ἀντίθεος· ἢ, ὃ δέδωκάς μοι, ὡς ἀνθρώπῳ.

11 Ἵνα ᾧσιν ἐν,

Ἵνα ᾧσιν ἐν, τῇ ἐνώσει τῆς εἰς ἐμέ πίστεως, καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης, περὶ ἧς ἀνωτέρω πολλὰ αὐτοῖς ἐντελέματο.

11 Καθὼς ἡμεῖς.

Προεῖρηκε γάρ· ὅτι Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμέν (α). Προδι-

(1) Ἐπάγει, παρὰ τῷ Α. (α) Ἰωαν. I', 30.

στειλάμεθα δὲ καὶ ἐν ἄλλοις, ὅτι τὸ, *Καθώς*, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ μὲν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἰσότητα δηλοῦσιν· ἐπὶ δὲ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ὁμοίωσιν τινα. Ἐν οὖν εἰσιν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, ὥσπερ τῇ οὐσίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ τῇ ὁμοιοῖα. Λοιπὸν οὖν τὸ, *Καθώς* ἡμεῖς, διὰ τὸ ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάρρηκτον.

12 Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου·

Ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἄνθρωπος· αἰ γὰρ εἰμι, ὡς θεός· τότε ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου, ἥγουν ἐν σοί· ἡ ἐμὴ γὰρ δύναμις, σὴ, καὶ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμέν.

Καὶ ὡς ἄνθρωπος δὲ ταῦτα, καὶ τὰ τοιαῦτα, διαλέγεται, καὶ διὰ τὴν ἀσθενείαν τῶν μαθητῶν. Ἐπεὶ γάρ, πολλὰ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἀκούσαντες, καὶ ὅτι *Πάλιν θύομαι ὑμᾶς*, καὶ *χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά*, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν (α), οὐκ ἀπηλλάγησαν οὕτω τῆς ἀθυμίας τέλειον, τῷ πατρὶ λοιπὸν ὑπὲρ αὐτῶν διαλέγεται, ἵνα καὶ γοῦν τῷ πατρὶ παρατιθέμενοι θαυμάσωσιν. Ἀτελεῖς γὰρ ὄντες, οὐχ οὕτω τοῖς ὑψηλοῖς καὶ θεοπρεπέσι ῥήμασιν ἐπίστευον, ὡς τοῖς ταπεινότεροις καὶ ἀνθρωποπρεπέσιν.

12 Οὗς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας·

Ἰούδας, ὁ προδότης, ὁ φίλτατος τῆς ἀπωλείας, ὁ φιληθείς αὐτῇ καὶ φιλήσας αὐτήν. *Ἀπώλειαν* δὲ νόει, τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκπτώσιν τε καὶ ἀλλοτριώσιν· ἢ καὶ τὸν διάβολον, ὡς ἀπολλύοντα τοὺς πειθομένους αὐτῷ. Ἀπώλετο γὰρ ὁ Ἰούδας ἐκουσίως, διὰ φαυλότητα προαιρέσεως. Καὶ μὴν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τῶν ἐβδομήκοντα μαθητῶν ἀπώλοντο· ἀλλ' οὐ τότε, ἀλλ' ὕστερον· τότε δὲ μόνος ὁ προδότης ἀπώλετο.

(α) Ἰωάν. ΙΓ', 22.

13 Ἴνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.

Ἡ δαυϊτικὴ, ἡ πολλαχοῦ περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ διαλαμβάνουσα, καὶ μᾶλλον ἐν τῷ ἑκατοστῷ ὀγδὼφ ψαλμῷ. Κάνταῦθα τοίνυν τὸ, *Ἴνα*, οὐκ αἰτίας ἐστὶ δηλωτικόν, ἀλλὰ τοῦ πάντως ἐσομένου, ὅτι μέλλει ἡ Γραφὴ πληρωθῆναι.

13 Νῦν δὲ πρὸς σέ ἐρχομαι,

Πάλιν τὸ, *Πρὸς σέ ἐρχομαι*, ὥσπερ καὶ τὸ, *Παρά τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον*, καὶ τὰ τοιαῦτα, τῇ συνεχείᾳ πάντως ἐπὶ πλεόν βεβαιῶν αὐτοῖς ταῦτα, καὶ ἅμα παραμυθίαν ἐντεῦθεν, οὐ τὴν τυχούσαν παρέχων.

13 Καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.

Ταῦτα λαλῶ, ἐν τῷ κόσμῳ ὧν ἔτι. Ταῦτα ποῖα; Τὸ, *Πρὸς σέ ἐρχομαι*, καὶ τὸ, *Τήρησον αὐτοὺς*. Ταῦτα οὖν, φησιν, λαλῶ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν περὶ ἐμοῦ ὀλοτελῇ, πληροφορηθέντες, ὅτι καὶ ἐμεῖ οὐ καθέξει ὁ ἄδης, καὶ σὲ ἔξουσι βοηθόν. Εἰ γὰρ καὶ ἐπίστευον, ἀλλὰ, μήπω καταρτισθέντες, ἐκυμαίνοντο τοῖς λογισμοῖς πάλιν, καὶ ἤρμεῖν οὐκ ἠδύναντο.

Ἡ, *Ταῦτα λαλῶ*, τὰ ταπεινὰ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ· ἵνα, ἀναπαυομένης τῆς ἀσθενοῦς τέως διανοίας αὐτῶν, χαίρωσιν ἐντελῶς, ὡς μὴ δοκοῦντος μου ἀντιθέου.

14 Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.

Δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, τὸν εὐαγγελικόν· καὶ οἱ πονηροὶ ἐμίσησαν αὐτοὺς, ὡς μὴ ὄντας ἐξ αὐτῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκακίᾳ. Καὶ προλαβὼν γὰρ εἶπε πρὸς αὐτούς· ὅτι *Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει* (α). *Κόσμον* γὰρ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα, τοὺς πονηροὺς καλεῖ, διὰ τὸ φιλόκοσμον

(α) Ἰωάν. ΙΕ', 19.

καὶ φιλήδονον. Καὶ λοιπὸν, ὡς διὰ τὸν λόγον σου μισήθεις, διαφύλαξον αὐτούς.

15 Οὐκ ἐρωτῶ, ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ.

Σαφηνίζει τὴν εὐχὴν, δι' αὐτοὺς, ἵνα θάρσῃσιν μάλλον, ὡς οὐκ αὐτίκα τεθνηξόμενοι πρὸ τοῦ κηρύττειν, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς φυλακῆς ἀπολαύσονται. Κάνταῦθα δὲ ἡ ἐρώτησις τὴν παράκλησιν σημαίνει.

16 Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ,

Συνεχῶς καὶ τοῦτο λέγει, προσμαρτυρῶν αὐτοῖς τὸ ἀπόνηρον, ἵνα βεβαιωθῶσιν εἰς τὸ μὴ θορυβεῖσθαι μισούμενοι, εἰδότες, ὅτι ἀντίκειται τῇ ἀρετῇ πάντως ἡ κακία. Ἀμα δὲ καὶ ἐπαινεῖ αὐτοὺς παρὰ τῷ πατρὶ, δεικνύων αὐτοῖς κάντεῦθεν τὴν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην αὐτοῦ. Φησὶν οὖν, ὅτι οὐρανοπολεῖται (1) εἰσὶν, οὐ κοσμικὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ οὐράνια.

16 Καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμὶ.

Καὶ τῇ πρὸς ἑαυτὸν ὁμοιότητι παρηγορεῖ τούτους, καὶ διεγείρει πρὸς ὑπομονήν.

17 Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.

Αγίους ποιήσον διὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῶν δογμάτων· τὰ γὰρ ἀληθῆ δόγματα ἀγιάζουσι τὸν ἄνθρωπον. Εἴτα διασαφεῖ, τί λέγει ἀλήθειαν.

17 Ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι.

Ὁ λόγος, ὁ τῶν δογμάτων, ὁ σὸς, ἤγουν, ὁ παρὰ σοῦ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνηχούμενος αὐτοῖς. Εἴρηκα γὰρ ἀνωτέρω· ὅτι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν (α).

(1) Ὁ Χρυσόστομος Τομ. Η. Σελ. 483. D. λέγει « τῶν οὐρανῶν γεγονάσι πολιταί. » Ἐντεῦθεν οἱ οὐρανοπολεῖται παρὰ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 801. παρὰ τῷ Ἀμνώνῳ ἐν τῇ σειρή παρὰ Κορδερίῳ Σελ. 413. (α) Ἰωαν. 15', 13.

Νοεῖται δὲ καὶ ἐτέρως τὸ, Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, ἀντὶ τοῦ, Ἀφώρισον αὐτοὺς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ σου· ὁ λόγος γάρ, ὁ σὸς, εἴτουν, ὁ εὐαγγελικὸς, ἀλήθειά ἐστι.

Τοῦ πατρὸς δε τὸν λόγον εἶναι φησι, καθὼς καὶ προλαβὼν εἶπεν· ὅτι Ἐγὼ ἐξ ἑμαντοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω (α).

18 Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον.

Καθὼς σὺ, θέλων τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐμὲ ἀπέστειλας· οὕτω καὶ γὰρ, θέλων αὐτήν, ἀπέστειλα αὐτούς· ἢ, Καθὼς σὺ, πατήρ μου ὢν, ἐμὲ ἀπέστειλας· οὕτω καὶ γὰρ, πατήρ αὐτῶν ὢν, ἀπέστειλα αὐτούς. Ἀλλὰ σὺ μὲν πατήρ μου φύσει· ἐγὼ δὲ πατήρ αὐτῶν, ὡς κτίστης, καὶ προναητής, καὶ διδάσκαλος. Ὡς γεγονὸς δὲ λέγει τὸ γενησόμενον, διὰ τὸ ἥδη μέλειν ἀποστεῖλαι αὐτοὺς μετὰ μικρόν.

19 Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτὸν,

Ἐγὼ ἐκουσίως θυσιάζω ἑμαυτόν. Ἀγιασμὸν γὰρ ἐνταῦθα, τὸν θυσιασμὸν λέγει· ἅγιον γὰρ λέγεται καὶ ἡ θυσία· καὶ πολλὰ σημαίνει τὸ ἅγιον.

19 Ἴνα καὶ αὐτοὶ ὣσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

Ἴνα καὶ αὐτοὶ ὣσι τεθυμένοι ἐν ἀληθινῇ θυσίᾳ· ἡ γὰρ νομικὴ θυσία τύπος ἦν, οὐκ ἀλήθεια· ἵνα δὲ ὣσι τεθυμένοι, ὡς τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τυθείσης. Ἡ ὡς καὶ αὐτοὶ θυόμενοι. Ἐλογίσθημεν γάρ, φησι, ὡς πρόβατα σφαγῆς (β)· καὶ Παραστήσατε τὰ μέλη (1) ὑμῶν, θυσίαν ζῶσαν (γ). Ἔστι γὰρ θύεσθαι καὶ δίχα σφαγῆς. Ἴνα δὲ μὴ νομίσῃ τις ὑπὲρ τῶν ἀποστόλων μόνων ταῦτα λέγειν αὐτόν, φησὶν·

(α) Ἰωαν. 1Β', 49. (β) Ψαλ. ΜΓ', 23. (1) Ἀντὶ τοῦ, τὰ σώματα, γράφει ὁ Εὐθύμιος, τὰ μέλη, ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου Τομ. Η. Σελ. 484. C. (γ) Ῥωμ. 1Β', 1.

20 Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν
21 πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάν-
τες ἐν ᾧ σιν·

Αἷμα καὶ παρεμυθήσατο αὐτοὺς πάλιν, δείξας, ὅτι διὰ τοῦ
κηρύγματος αὐτῶν καὶ ἄλλοι ἔσονται μαθηταί.

21 Καθὼς σὺ, πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ
αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧ σιν·

Καθὼς σὺ ἐν τῇ ἐμῇ ἀγάπῃ, καὶ γὰρ ἐν τῇ σῇ, ἵνα καὶ αὐτοὶ
ἐν ἡμῖν, ἦγουν, ἐν τῇ εἰς ἡμᾶς πίστει, ἐν ᾧ σιν. ὄντες γὰρ
ἐν τῇ εἰς ἡμᾶς πίστει ἐν, ἔσονται καὶ ἐν τῇ εἰς ἀλλήλους
ἀγάπῃ ἐν. Εἴρηκε γὰρ· ὅτι 'Ο ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ
τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με (α). καὶ· Αὕτη ἐστὶν
ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους (β). Ἐκ τῆς ἀγά-
πης τοίνυν καὶ ὁμονοίας ἀρξάμενος, εἰς ταύτην πάλιν κατέ-
κλεισε τὸν λόγον, δεικνύς, ὅτι θεοφιλὲς καὶ περισπούδαστον
ἡ ἀγάπη.

21 Ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Ἵνα, πιστεύσας τοῖς ἀποστόλοις, πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέστει-
λας· τοῦτο γὰρ μέλλουσι κηρύττειν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐμελλεν
ἐμποδίζειν τῷ κηρύγματι, ὥς τὸ διεσχίσθαι τοὺς κήρυκας, τῇ
τε διαφορᾷ τῆς πίστεως, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀπεχθείᾳ. Ἐπει-
δὴ, μαχομένων, ἐροῦσιν, οὐκ εἰρηνικοῦ εἶναι μαθητάς· εἰ δὲ
οὐκ εἰρηνικοῦ, οὐδὲ παρὰ σοῦ ἀποσταλέντος· ὁμαγνομονούντων
δὲ, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλαττόντων, γνώσονται πάντες, ὅτι
ἐμοὶ μαθηταὶ εἰσι, καὶ ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

22 Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς·

Τὴν ἀπὸ τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν θαυμάτων, ἣ καὶ τὴν ἀπὸ
τῆς ὁμονοίας· οὐκ ἔλαττον γὰρ ἐκ ταύτης ἢ ἐκ τούτων δοξά-
ζονται. Δέδωκα δὲ εἶπε, παραδελῶν κἀνταῦθα καὶ τὸ ἑαυτοῦ

(α) Ἰωαν. 1Α', 21

(β) Ἰωαν. 1Ε', 12.

ἀξίωμα, καὶ τὸ πρὸς τὸν πατέρα ὁμότιμον, ὥσπερ καὶ ἐν ἄλ-
λοις πολλάκις.

22 Ἵνα ᾧ σιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμέν·

Τοῦτο καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ἡρμηνεύεται· καὶ νῦν δὲ τοῦτο
λέγει, σφόδρα τοῦτο βουλόμενος ἐνεῖναι αὐτοῖς, ὥς ἀναγκαιό-
τητον.

23 ('Εγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί·)

Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς μένω, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, τουτέστιν, Ἐγὼ καὶ σὺ
ἐν αὐτοῖς μένομεν, καὶ πῶς οὐ συντηρήσομεν (1) αὐτούς; Καὶ
ἀλλαχού δὲ εἴρηκεν· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τη-
ρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευ-
σόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν (α). Ἀλλ' ἐγὼ μὲν
ἐν αὐτοῖς θεοπροπῶς, διὰ τὴν πίστιν· σὺ δὲ ἐν ἐμοὶ πατροπρο-
πῶς, διὰ τὴν φύσιν.

23 Ἵνα ᾧ σιν τετελειωμένοι εἰς ἐν·

Εἰς ἔνωσην, εἰς ὁμόνοιαν. Ὡσπερ γὰρ ἡ στάσις διαλύει· οὕτως
ἡ συμφωνία συγκροτεῖ.

23 Καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σύ με ἀπέστειλας,
Καὶ ἀνωτέρω εἶπεν· Ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σύ με
ἀπέστειλας (β). Πάλιν οὖν τὸ αὐτὸ φησιν, ἵνα θεβαίως ὁμο-
νοῶσι, πληροφορηθέντες, ὅτι τοῦτο μᾶλλον πρὸς πίστιν ἐπι-
σπάσεται τοὺς ἀνθρώπους.

23 Καὶ ἡγάπησας αὐτοὺς, καθὼς ἐμὲ ἡγάπησας.

Τεκμήριον γὰρ τῆς ἀγάπης αὐτῶν, τὸ μηδὲ τοῦ ἰδίου σου υἱοῦ
φείσασθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Κἀνταῦθα δὲ τὸ, Καθὼς, οὐκ ἰσότης,
ἀλλ' ὁμοίωσιν τινα δηλοῖ, καθάπερ προλαβόντες παρεσημειώσα-
μεθα. Τίθησι δὲ τοῦτο συνεχῶς, παραμυθούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς
πρὸς ἑαυτὸν ὁμοιώσεως, καὶ θαρρεῖν παρέχων.

(1) συντηρήσωμεν, παρὰ τῷ Α. (α) Ἰωαν. 1Δ', 23. (β) Ἰωαν. 1Ζ', 21.

Μέχρι τούτου τὰ περὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας περατώσας, διαλέγεται λοιπὸν καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν παρούσαν ζωὴν ἀποκειμένων αὐτοῖς βραβείων καὶ στεφάνων, ἵνα πλέον θαρρήσωσι.

24 Πάτερ, οὗς δέδωκάς μοι, θέλω, ἵνα, ὅπου εἰμι ἐγὼ, κάκεινοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ.

Εν τῇ βασιλείᾳ σου, δηλονότι, συμβασιλεύοντές μοι.

24 Ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἣν ἔδωκάς μοι.

Τὴν δόξαν τῆς θεότητος, ἣν δέδωκάς μοι, οὐχ ὡς ἐλάττωσι, ἢ ὑστερογενεῖ, ἀλλ' ὡς αἴτιος, εἴτουν, ὡς γεννήσας με. Πότε δὲ δέδωκεν; Ὅτε δηλονότι γεγέννηκε. Πότε δὲ γεγέννηκεν; Ὑπὲρ τὸ πότε τὸ ἐρώτημα, καὶ ὁ λόγος ἀνέφικτος. Ἄμα γὰρ καὶ ἦν, καὶ γεγέννηκε· καὶ οὐκ ἦν, ὅτε οὐκ ἦν πατὴρ ὁ πατήρ. Ἐπεὶ δὲ τὸ, Δέδωκας, συγκαταβατικὸν ὄν, ἐμελλέτισι τίκειν σκάνδαλον, δοκῶν ἐλάττωσιν περιάπτειν τῷ υἱῷ, θεραπεύει τοῦτο λέγων.

24 Ὅτι ἡγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου.

Τούτεστι, πρὸ αἰώνων. Οὕτω γὰρ ἡ Γραφὴ δηλοῖ τὸ αἰδίως. Οὐκ εἶπε δὲ, Ἵνα μετέχωσι τῆς δόξης τῆς ἐμῆς, ἀλλ' Ἵνα θεωρῶσι· τὸ μὲν γὰρ, ὑπὲρ αὐτοὺς ἦν, τὸ δὲ, πᾶσα ἀπόλαυσις αὐτοῖς, ὃ καὶ Παῦλός φησιν· Ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι (α). Μεγίστη γὰρ ὄντως δόξα, τὸ θεωρεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ.

25 Πάτερ δίκαιε,

Δίκαιον αὐτὸν λέγει νῦν, ὡς θέλοντα, μὴ μόνους Ἰουδαίους, ἀλλὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιγνωσθῆναι, ἵνα πάντες σώζωνται, καὶ μηδεὶς δι' ἄγνοιαν ἀπόληται. Τοῦτο γὰρ ἀκροτάτης δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητος.

(2) Β' Κορ. Γ', 18.

25 Καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω.

Ὁ μὲν ἄλλος κόσμος, οὐδ' ὅλως (1)· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, (2) πατέρα μου, διὰ τὸ ἐθελοκακεῖν.

25 Ἐγὼ δέ σε ἔγνω.

Φύσει.

25 Καὶ οὗτοι ἔγνωσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Οἱ μαθηταὶ μου ἔγνωσαν τοῦτο, ἀφ' ὧν εἶπον καὶ ἔπραξα θεοπρεπῶς.

26 Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου,

Τὸ τῆς πατρότητος. Ταῦτα δὲ καὶ ἀνωτέρω εἶρηκε, καὶ νῦν λέγει πάλιν, ἐπαναλαμβάνων.

26 Καὶ γνωρίσω.

Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁρᾷς, ὅτι, ὥσπερ ὁ πατήρ λέγει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς γνωρίζει δι' αὐτοῦ, ἃ βούλεται, τοῖς μαθηταῖς; ἀφ' ὧν αὐθις τὸ ἰσοτιμον καὶ σύμφωνον τῆς ἁγίας Τριάδος δέκνυνται.

26 Ἵνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἡγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾗ,

Γνωρίσω, φησὶν, αὐτοῖς ἐπὶ πλέον τὸ ὄνομά σου, ἵνα, τοῦτο σαφῶς γνωρισάντων, καὶ διαγνόντων, ὅτι γνήσιος υἱὸς ἐγὼ σου, καὶ φύσει ἀγαπητός, ἡ τοιαύτη ἀγάπη, ἡ γνησία καὶ φύσει, ἐν αὐτοῖς εἴη γνωριζομένη.

26 Κἀγὼ ἐν αὐτοῖς.

Κἀγὼ ἐν αὐτοῖς ὃ πλέον, διὰ πίστεως μερίζονος, ἅτε γνωρίζομενος αὐτοῖς ἐντελέστερον. Πάλιν οὖν εἰς ἀγάπην κατέληξε, ταύτην ἐπιθείς τῷ λόγῳ τελείωσιν· τελειωτικὴ γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡ ἀγάπη.

(1) Νοεῖται τὸ, ἔγνω σε. Ὁ Ξυτάνιος εὗρηκεν ἴσως ἐνταῦθα προσθεμιμένον, διὰ τὸ εἰδωλολατρεῖν, ὡς ὅλον ἐκ τῆς μεταφράσεως. (2) Φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ παρενθεθῇ ἐνταῦθα τὸ, οὐχ ὡς, ἥτοι, οὐχ ὡς πατέρα μου, ἔγνωσάν σε δηλονότι.

ΚΕΦ. XVIII, 1 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε τῶν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κεδρων, ὅπου ἦν κήπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Καὶ ἐμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (α)· ἐκεῖ γὰρ ἐξηγήθη καὶ περὶ τούτων. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐξῆς πλατύτερόν τε καὶ ἀκριβέστερον ἐν ἐκείνῳ τῷ εὐαγγελιστῇ δηλώκαμεν.

2 Ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, τὸν τόπον·
Εἶτα λέγει, καὶ πόθεν τοῦτον ἐγίνωσκεν.

2 Ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Πολλάκις πύλισθη ἐκεῖ.

3 Ὁ οὖν Ἰούδας, λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.

Τὰ ὅπλα ἐπήγοντο, δεδουκότες τοὺς ἐπομένους αὐτῷ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἄνωγ' αὐτῶν νυκτῶν ἐπῆλθον.

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ δὲ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐρρήθη περὶ τούτων, ἔνθα κεῖται τό· Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθε (6)· τὰ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ παρέδραμεν ὁ Ἰωάννης, ὡς τοῖς ἄλλοις ἱστορηθέντα, ὁ πολλαχοῦ πολλάκις ποιεῖ.

4 Ἰησοῦς οὖν, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν,

5 ἐξελθὼν, εἶπεν αὐτοῖς· Τίνα ζητεῖτε; Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι. (Εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδι-

6 δούς αὐτόν, μετ' αὐτῶν.) Ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι

(α) Ματθ. Κς', 30

(6) Ματθ Κς', 47.

ἐγὼ εἰμι· ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί.

Εἰδὼς ὡς θεός, πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν, ἐξελθὼν ἀταράχως ἠρώτησεν αὐτούς, ὡς ἄνθρωπος. Εἰστήκει δὲ καὶ ὁ προδότης μετ' αὐτῶν· καὶ οὐδὲ οὗτος ἠδυνήθη γνωρίσαι αὐτόν, ἢ ἀπὸ τοῦ εἶδους, ἢ ἀπὸ τῆς φωνῆς. Ἐδειξεν οὖν ὅτι, μὴ βουλόμενον, οὐ μόνον οὐκ ἠδύναντο κατασχεῖν αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ ὁλως ἰδεῖν. Ἐν τῷ ῥηθέντι δὲ κεφαλαίῳ καθεξῆς καὶ περὶ τούτων ἐμνημονεύθη.

7 Πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησε· Τίνα ζητεῖτε; Οἱ δὲ
8 εἶπον· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ εἰμι.

Αὐτὸς ἐμφανίζει ἑαυτόν, παιδεύων τε τοὺς μαθητάς, μηδὲ ἐν κινδύνῳ ψεύδεσθαι, καὶ πληροφορῶν, ὅτι ἐκουσίως ἐπιτίδωσιν ἑαυτὸν τοῖς φονεῦσιν.

8 Εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. Ἴνα
9 πληρωθῇ ὁ λόγος, ὃν εἶπεν· Ὅτι οὗς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.»

Τὸ Ἰνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ἀφ' ἑαυτοῦ φησιν ὁ εὐαγγελιστής. Ἀνωτέρω γὰρ πρὸς τὸν πατέρα διαλεγόμενος, εἶρηκεν· ὅτι Οὐδὲ δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπώλειας (α). Τὸ γοῦν, Οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἀπώλεσα, ταῦτόν ἐστι τῷ, Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο. Οὐδεὶς γάρ, φησιν, ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο παρ' ἐμὴν αἰτίαν, τουτέστιν, Οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα ἐξ ἐμῆς αἰτίας.

10 Σίμων οὖν Πέτρος, ἔχων μάχαιραν, εἵλκυσεν αὐτήν, καὶ ἐπαίσε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν· ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἔνθα τό· Καὶ ἰδοὺ, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέ-

(α) Ἰωαν, ΙΖ', 12.

σπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ (α). Προσέθηκε δὲ ὁ Ἰωάννης καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πληγέντος, καὶ τὸ πληγὲν μέρος, διὰ τὸ περιφανὲς τοῦ πράγματος· οὐ μόνον, ὅτι ἐθεράπευσεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς αὐτίκα, ὡς ἀπὸ τοῦ Λουκᾶ (β) μεμαθήκαμεν, ἀλλ' ὅτι καὶ (1) μέλλοντα μικρὸν ὕστερον (2) ῥαπίζειν αὐτόν, ὡς ὁ Χρυσόστομος παρεσημειώσατο (3).

11 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· Βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πίνω αὐτό;

Τὸ ποτήριον, τὸ τοῦ θανάτου, δηλονότι. Λέγει δὲ, ὅτι τὸν θάνατον, ὃν παρεχώρησεν ἐπενεχθῆναι μοι ὁ πατήρ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, δέδωκεν· οὐ μὴ δεξομαι; Πάνυ μέν οὖν, ὡς τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ βουλούμενος. Ἐν τῷ εἰρημένῳ δὲ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων διελάβομεν ἐφεξῆς.

12 Ἦ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν· καὶ ἀπήγαγον αὐτόν πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἣν γὰρ πενθερός τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου.

ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐνεπόμεπον τῷ πράγματι, ὡς τρόπαιον στήσαντες· καὶ ἀπήγαγον αὐτόν πρὸς Ἄνναν πρῶτον, ὡς Ἰσα πατρὶ τιμώμενον ὑπὸ τοῦ Καϊάφα, τοῦ τηλικαῦτα ἀρχιερέως, διὰ τὸ κῆδος. Ζήτησον ἐν τῷ μνημονευθέντι κεφαλαίῳ τό· Οἱ δὲ, κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα (γ)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν ἐξήγησιν.

14 Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλευσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

Ἰνα μὴ, ἀκούσας ὁ ἀκροατὴς δεσμᾶ, θορυβηθῇ, ἀναμνησθῇ

(α) Ματθ. Κς', 51. (β) Λουκ. ΚΒ', 51. (1) Ἐκ τοῦ προηγουμένου δύναται νὰ νοηθῇ καὶ ἐνταῦθα τὸ, ἐθεράπευσεν. (2) Ἀναφέρεται εἰς τὸν στίχον 22. (3) Τομ. Η'. Σελ. 491. Β. (γ) Ματθ. Κς', 57.

τούτον τῆς προφητείας τοῦ Καϊάφα, δηλῶν, ὅτι ἐπὶ συμφέροντι τοῦ λαοῦ ἀπέθνησκειν, ἤρουν, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὁ Καϊάφας, προσφήτησε.

15 Ἦκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητής·

Αὐτός ἐστιν, ὁ ἄλλος μαθητής. Ζήτησον ἐν τῷ τοιαύτῳ κεφαλαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως (α).

15 Ὁ δὲ μαθητής ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισῆλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως. Ὁ δὲ Πέτρος εἰστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω.

Οὐρα μετριοφροσύνην καὶ φιλαδελοῖαν! ἵνα γὰρ μήτε αὐτόν τις ἐπαινῇ συνεισελθόντα, μήτε τὸν Πέτρον ψέγῃ, μείναντα ἔξω, φησὶν, ὅτι αὐτῷ μὲν, ὡς γνωρίμῳ τοῦ ἀρχιερέως, παρεχωρήθη ἡ εἰσόδος· τῷ Πέτρῳ δὲ, ὡς μὴ γνωρίμῳ, ἀπεκλείσθη· καὶ ὁμῶς ἔτι παρέμενεν, ὃ καὶ μάλλον ἐγκώμιον τοῦ Πέτρου.

16 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητής ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσῆγαγε τὸν Πέτρον. Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ Πέτρῳ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Λέγει ἐκεῖνος· Οὐκ εἰμί.

Εὐρὲ ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τό· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐκεῖ ρηθέντα, ἀναγκασιότατα τυγχάνοντα. Καὶ μὴν καὶ ἐν τῷ ἐξήκοστῳ ἔκτῳ τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη, καὶ τὰ ἐξῆς (γ).

18 Εἰστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρώπιαν πεποιηχότες, ὅτι ψύχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο·

(α) Ματθ. Κς', 58. (β) Ματθ. Κς', 58. (γ) Ματθ. Κς', 69.

ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος.

Δείκνυσιν, ὅτι αὐτὸς μὲν κατὰ τὴν ἐνδοτέραν αἰλὴν συνὼν τῷ διδασκάλῳ, ἑώρα πάντα καὶ ἤκουεν· ὁ δὲ Πέτρος, κατὰ τὴν ἐξωτέραν ὦν, οὐδὲν τούτων ἐγίνωσκεν.

19 Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ.

Περὶ τῶν μαθητῶν μὲν, ποῦ εἰσι, καὶ τίνος ἕνεκεν συνέλεξεν αὐτούς· περὶ τῆς διδαχῆς δὲ, τί διδάσκει, καὶ διὰ τί· Ταῦτα δὲ ἠρώτησεν, ἐλέγχει βουλόμενος αὐτὸν νεωτεροποιῶν καὶ στασιαστὴν, ὡς παρασυναγωγὰς ποιοῦντα, καὶ καινὰ δογματίζοντα, καί τοι πολλάκις ἀκούσας αὐτοῦ διδάσκοντος.

20 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ παρρησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ·

Φανερώς ἐδίδαξα τὸν λαὸν ἅπαντα, οὐ μόνον τοὺς μαθητάς μου.

20 Ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν.

Οὐδέν, οἷον ὑπολαμβάνεις, στασιῶδες καὶ ἀπαρέσκον θεῶ. Τί οὖν; οὐχὶ καὶ κρυφίως πολλάκις ὠμίλησε τοῖς μαθηταῖς; Ναί· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ὁ ἀρχιερεὺς ᾤετο.

21 Τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερώτησον τοὺς ἀκηκόοντας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε, οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγώ.

Οὐκ αὐθαδιαζόμενον τὰ ρήματα, ἀλλὰ θαρρῶντος τῇ ἀληθείᾳ τῶν διδαγμάτων. Τί ἐμὲ ἐπερωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἀκηκόοντας, μὴ τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς μηδὲ πιστεύσαντας.

22 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὼς ἔδωκε ράπισμα τῷ Ἰησοῦ, εἰπών· Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ;

Φρίξον οὐρανὸν, ἐκστηθι γῆ, τῇ τε τῶν δούλων ἀγνωμοσύνῃ

καὶ τῇ τοῦ δεσπότου μακροθυμίᾳ! Ὡ πάντολμε! τί αὐθαδὲς ἀπεκρίνατο; οὐχὶ μᾶλλον ἐτίμησε τὴν ἀρχιερωσύνην, μὴ ἐλέγξας τὸν ἀρχιερέα κακοήθως ἐρωτῶντα, περὶ ὧν οἶδε; Δυνάμενος οὖν σείσαι καὶ καταχῶσαι πάντας, ἢ καὶ τρόπον ἕτερον πικρῶς ἀπολέσαι, μακροθυμεῖ, καὶ φθέγγεται ρήματα, πᾶσαν ἐκλύοντα θηριωδίαν, εἰ καὶ μὴ τὴν ἐκείνων.

23 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεεις;

Μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· τουτέστιν, ἀπόδειξον τὸ κακῶς λαλήθην, ἐλεγξον κακῶς λαλήσαντα.

Ζητοῦσι μὲν οὖν τινες, πῶς οὐκ ἔστρεψε καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα ὁ Χριστὸς τῷ ράπισαντι, καθὼς τοῖς ἀποστόλοις ἐνετείλατο ποιεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡγανάκτησε; Λέγομεν δὲ ἡμεῖς, ὅτι καὶ ἡ ἐντολὴ ἐκείνη τὸ μὴ ἀμύνεσθαι εἰσηγήσατο, διὰ τὰς ἐντεῦθεν στάσεις· καὶ νῦν δὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἡμύνατο τὸν ράπισαντα· μᾶλλον μὲν οὖν, μὴ παρωσάμενος αὐτὸν, μηδ' ἀποπηδήσας, ἑτοιμος ἦν καὶ πρὸς ἐτέρας πληγὰς· ἐδικαιολογήσατο δὲ, ἵνα μὴ σιωπήσας δόξῃ αὐθάδης, ὃ καὶ ἠτιάθη.

24 Ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν

25 τὸν ἀρχιερέα. Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; Ἠρνήσατο οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν·

26 Οὐκ εἰμί. Λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς ὧν οὐ ἀπέκοψε Πέτρος τὸ ὥτιον· Οὐκ

27 ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ; Πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ Πέτρος·

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἡκριβολογήθη καὶ περὶ τούτων, ἔνθα κεῖται τό· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (α).

27 Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἑκτῷ κεφαλαίῳ τοῦ ρηθέντος εὐαγ-

(α) Ματθ. Κς', 58.

γελιστοῦ τό· Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώρησεν (α). Ἐκεῖ γὰρ ἐρρήθη περὶ τούτου σαφῶς.

28 Ἀγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρῶτ'· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μινθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.

Εμνημονεύθησαν καὶ ταῦτα ἐν τῷ τέλει τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου, ὅπου τὸ Πρωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν (6).

29 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτοὺς, καὶ εἶπε· Τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, 30 οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Λάβετε αὐτόν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.

Καὶ ταῦτα πάντα διημνηεύθησαν ἐκεῖ, ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ, ἔνθα τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος (γ). Ἀνάγνωθι οὖν κακεῖνα. Ἀλλὰ πῶς, εἰπόντων, ὅτι κακοποιός ἐστι, σιγᾷ; Διότι οὐκ ἠρωτήθη περὶ τούτου· ἀνεξικακεῖ οὖν.

31 Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι· οὐδένα.

Σταυρῷ δηλονότι. Τοῦτο γὰρ εἶπον, οὐ τοσοῦτον, ὥς κείμενοι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀφηρημένοι τὴν οἰκείαν ἐξουσίαν, ὅσον ὡς βουλόμενοι σταυρῷ τὸν Χριστὸν ἀναireθῆναι, τῷ χαλεπωτάτῳ καὶ ἐπονειδίστῳ θανάτῳ, ὅπερ ὁ νόμος οὐκ επέτρεπεν αὐτοῖς. Ὅτι γὰρ ἐτέρως ἀνῆρουν, δείκνυσιν ὁ Στέφανος λιθαζόμενος.

32 (ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.)

Τοῦτο εἶπον, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ. Ἐμελλε γὰρ,

(α) Ματθ. ΚΣ', 74.

(6) Ματθ. ΚΖ', 1.

(γ) Ματθ. ΚΖ', 11.

μνησθῆναι, ὁ λόγος αὐτοῦ πληρωθῆναι, ὃν εἶπε, λέγων· ὅτι Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκίσω πρὸς ἐμαυτόν· (α) ὡς καὶ ἐκεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς παρεσημείωσατο περὶ τούτου, προσθεῖς· ὅτι Τοῦτο ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν, τούτεστιν, αἰνιττόμενος τὸν σταυρόν.

33 Εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πιλάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν· καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἄρ' ἐαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον 34 περὶ ἐμοῦ; Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί·

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καθεξῆς εὐρήσεις καὶ περὶ τούτων, ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ· Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτόν ὁ ἡγεμὼν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων (6);

36 Τί ἐποίησας; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν. 37 Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα τετυχήκασιν ἐξηγήσεως ἀκολούθως.

37 Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ.

Ερωτήσαντος ἐν ἀρχῇ τοῦ Πιλάτου· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; καὶ ἀποκριθέντος τοῦ Κυρίου, ὅτι Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ βασιλεὺς ἐντεῦθεν ὑποφάνησεν ἑαυτόν, εἰ καὶ μὴ ἐπίγειον· πάλιν ἐπηρώτησεν ὁ Πιλάτος· Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; καὶ λοιπὸν προσαπεκρίθη,

(α) Ἰωαν. ΙΒ', 32. 33.

(6) Ματθ. ΚΖ', 11.

ὅτι ἐστίν. Ἐῖτα βεβαιῶν, ὅτι ἀληθεύει, φησί· Διὰ τοῦτο γηγέν-
ημαι, διὰ τοῦτο ἐνθρόνωπια, καὶ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦ-
τον, ἵνα διδάξω τὴν ἀλήθειαν. Ὡς περ οὖν ἀληθεύω τῆς ἀλή-
θειας, οὕτω δὲ καὶ τοῦτο.

Ἡ, Εἰς τοῦτο γηγένημαι, ἀντὶ τοῦ, βασιλεὺς ὢν, εἰς τὸ βα-
σιλεύειν ἐνθρόνωπια, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν κόσμον,
ἵνα διδάξω τὴν ἀλήθειαν, ὅτι, βασιλεὺς ὢν αἰτίος, ἐνθρό-
νια εἰς τὸ βασιλεύειν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ.

37 Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς.

Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ὁ φιλῶν τὴν ἀλήθειαν, πείθεται
μου τῷ λόγῳ, πιστεύει μου τῇ διδασκαλίᾳ.

38 Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Τί ἐστὶν ἀλήθεια;

Μαθεῖν βουλόμενος, ἐρωτᾷ, Τί ἐστὶν ἀλήθεια, ἥ μαρτυρεῖς,
ἣν διδάσκεις; Γινὼς δὲ, ὅτι καιροῦ δεῖται τὸ ἐρώτημα, πρὸς
τὸ κατεπεῖγον ἵσταται καὶ αὐτίκα ἐξελθὼν, σπουδάζει τοῦτον
ἐξελεῖσθαι τῆς τῶν Ἰουδαίων ὁρμῆς. Ὁρα γάρ·

38 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαί-
ους, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω
ἐν αὐτῷ.

Ἐν τῷ προδηλωθέντι κεφαλαίῳ πάλιν ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν
τοῦ· Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ βασι-
λεὺς τῶν Ἰουδαίων (α); ἐν ᾗ καὶ ῥητὰ τοῦ Λουκᾶ ἐμνημονεύ-
θησαν, ἀφ' ὧν καὶ τὸ παρὸν διαγινώσκεται.

39 Ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν
τῷ πάσχᾳ· βούλεσθε οὖν, ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασι-
λέα τῶν Ἰουδαίων;

Ζήτησον ἐν αὐτῷ τό· Κατὰ δὲ ἐορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπο-
λύειν ἕνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ᾗθελον (β). Ἐκεῖ γὰρ ἐρρήθη
καὶ περὶ τούτου.

(α) Μαθ. ΚΖ', 11.

(β) Μαθ. ΚΖ', 15.

40 Ἐκραύγασαν οὖν πάλιν πάντες, λέγοντες· Μὴ τοῦ-
τον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν· ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Ματθαῖος· Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς
καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσονται τὸν
Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολύσωσι (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν
ἐξήγησιν αὐτοῦ.

ΚΕΦ. ΧΙΧ, 1 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν,
2 καὶ ἐμαστίγωσε. Καὶ οἱ στρατιῶται, πλέξαντες στέ-
φανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ
3 ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν· καὶ ἔλεγον·
Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ
ῥαπίσματα.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καθέξῃς καὶ ταῦτα πάντα σαφῶς γε-
γόνاسι κατὰ λόγον. Ἐν ἐπιτομῇ δὲ καὶ ταῦτα διεξιῇς ὁ Ἰωάν-
νης, ὡς τοῖς ἄλλοις ιστοριθέντα, σπεύδων ἀπαγγεῖλαι κἄν-
ταῦθα τὰ παραλειμμένα. Καὶ διὰ τί ὁλως μνημονεύει τῶν
μνημονευθέντων τοῖς ἄλλοις; Διότι οὐκ ἂν ἐτέρως ἐμελλεν ἀρ-
μοδίως ιστορεῖσθαι τὰ ἀνιστόρητα.

4 Ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, καὶ λέγει αὐ-
τοῖς· Ἴδε, ἄγω ὑμῖν αὐτόν ἔξω,

Ἐξω τοῦ πραιτωρίου. Τὸ δὲ, Ἴδε, ἀντὶ τοῦ, Ἰδοῦ.

4 Ἴνα γινώτε, ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω.

Τοῦτο λέγει, τῆς γνώμης αὐτῶν ἀποπειρώμενος.

5 (Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθι-
νον στέφανον, καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον.)

Ἐξήγαγεν αὐτὸν περιβεβλημένον τὴν στολὴν τῆς χλεύης, ἵνα
ἐν ἀτιμίᾳ τοσαύτῃ τοῦτον ἰδόντες, κορεσθῶσι καὶ δυσωπηθῶσι.

5 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἴδε, ὁ ἄνθρωπος!

Ὁ ἄνθρωπος, εἶπεν, ὑπὸ συμπαθείας, ἵνα καὶ αὐτοὶ συμπα-
θῶσιν.

(γ) Μαθ. ΚΖ', 20.

6 Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέ-
ται, ἐκραύγασαν, λέγοντες· Σταύρωσον, σταύρωσον
αὐτόν.

Ὡς ἀνήμεροι κύνες, ἰδόντες μόνον (1), ἐμμανῶς καθυλάκνη-
σαν· ὡς ἄγριοι θῆρες, αἰσθόμενοι τοῦ θηράματος, ὀξέως ἐπέδρα-
μον· τῷ φθόνῳ γὰρ μεθύσαντες, εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον
ἐξεβαλχέυθησαν.

6 Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ
σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.

ὑμεῖς, φησὶν, οἱ ἄδικοι. Παραχωρεῖ δὲ τούτοις τῆς ἐξουσίας,
δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ βίᾳ καὶ ἀναίσχυντιᾳ αὐτῶν.

7 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἡμεῖς νόμον
ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν,
ὅτι ἑαυτὸν υἱὸν θεοῦ ἐποίησεν.

Γνήσιον δηλονότι. Ἀποτριβόμενοι δὲ τὴν ἀδικίαν, τοῦτο εἶπον.
Πάλιν οὖν ἐφ' ἑτέραν μετεπήδησαν κατηγορίαν, ὑπ' ἀπορίας.
Τί οὖν ὁ Χριστός; Τοιαῦτα κατηγορούντων, ἐσιώπα, πληρῶν
τὸ προφητικόν· ὅτι Οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ (α).

8 Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον,
μᾶλλον ἐφοβήθη.

Μήποτε τῇ ἀληθείᾳ θεὸς ἐστι (1), καὶ ἐξαλοθρεύσῃ τοῦτον,
οὕτως ὑβριζόμενος παρ' αὐτῷ (2).

9 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει
τῷ Ἰησοῦ· Πόθεν εἶ σύ;

Οὐκέτι ἐρωτᾷ, Τί ἐποίησας, ἀλλὰ, Πόθεν εἶ σύ; ἐξ οὐρανοῦ
ἢ ἐκ γῆς;

9 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.

Διότι, ὅπερ ἐζήτην μαθεῖν, ἔμαθεν, ὅτε ἤκουσεν, ὅτι Ἡ βασι-
λεῖα ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (α). Καὶ ὥσπερ

(1) αὐτόν. (α) Ἦσ. ΝΓ', 7. (1) Προτιμότερον τὸ, ἢ.

(2) Ἰσθῶς, παρ' αὐτοῦ. (α) Ἰαν. ΙΗ', 36.

τότε μαλακῶς ἀντιποιοῦμενος (1), οὐδὲν ὠφέλησεν· οὕτως
οὐδὲ νῦν ἐμελλεν ὠφελησεῖν, ἀνανδρὸς ὢν καὶ φοφοδεής.

10 Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ
οἶδας, ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε, καὶ ἐξουσίαν
ἔχω ἀπολῦσαί σε;

Καὶ φοβεῖται καὶ φοβεῖ. Παροξυνθεὶς γὰρ, διότι οὐδὲ αὐτῷ
τῷ θάλλονται αὐτὸν ἀπεκρίθη, λοιπὸν ἐπέσεισε τὴν ἐξουσίαν.
Ἀλλ', ὦ ἀνόητε! Εἰ ἐξουσίαν ἔχεις ἀπολῦσαι αὐτόν, πῶς οὐκ
ἀπολύεις, εἰδὼς ἀναίτιον, καὶ διαφόρως τοῦτο προσμαρτυρῶν
αὐτῷ;

11 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν
κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν·

Ἀπεκρίθη, κατασπῶν τὴν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ὀφρὺν αὐτοῦ, καὶ
φησιν· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι
συγκεχωρημένον ἐκ θεοῦ· δηλῶν, κατ' οἰκονομίαν τινα θειο-
τέραν πάσχειν. Ἵνα δὲ μὴ, ἀκούσας τοῦτο, νομίσῃ ἀπηλλάχθαι
ἐγκλήματος, ἐπήγαγεν·

11 Διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς με σοι, μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει.
Διότι ἐξουσίαν ἔχεις, καὶ οὐκ ἀπολύεις με, οὐκ ἀπολέλυσαι ἁμαρ-
τίας, εἰ καὶ ἐλάττωτος τῆς τῶν παραδόντων μέ σοι· καὶ γὰρ
οὗτοι μὲν μαιφόναι, σὺ δὲ, ἀπαλὸς καὶ εὐρίπιστος.

12 Ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος ἀπολῦσαι αὐτόν·

Καταπλαγεὶς ταῖς λόγους αὐτοῦ. Ἰουδαῖοι δὲ, καὶ θεοπρεπῆ
σημεῖα αὐτοῦ πολλὰ θεασάμενοι, μᾶλλον ἐμαίνοντο.

12 Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον, λέγοντες· Ἐὰν τοῦτον
ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βα-
σιλεὺς ἑαυτὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.

Ἰδόντες ἀνόνητον τὸν προβληθέντα νόμον, καὶ γνόντες, ὅτι

(1) Νότι τὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς Ἰουδαίοις. Ἡ ἀπλῶς, ἀντιποιοῦ-
μενος, ἀντὶ τοῦ, ἐναντιούμενος τοῖς Ἰουδαίοις.

ζητεῖ ἀπολῦσαι αὐτόν, πάλιν ἐπὶ τὴν κατηγορίαν τῆς τυραννίδος μεταχωροῦσιν, ὡς οὐ παροπτέαν τῷ Πιλάτῳ, διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Καίσαρος φόβον. Οὐκ εἶ φίλος, εἴτουν, εὖνους. Ἀντιλέγει δὲ, ἦτοι, ἀνταίρει.

Καὶ τοῦ οὗτος τυραννίδος ἐάλω; πόθεν ἔχετε δεῖξαι τοῦτο; ἀπὸ τῆς ἀλουργίδος; ἀπὸ τοῦ διαδήματος; ἀπὸ τοῦ ὄχηματος; ἀπὸ τῆς ἄλλης παρασκευῆς καὶ τῶν παρασῆμων; Οὐ πάντα ἦν εὐτελὲς καὶ τροφὴν καὶ στολὴν καὶ οἰκῆσιν καὶ τὰ λοιπὰ; μετὰ δώδεκα μόνων περιερχόμενος μαθητῶν, καὶ τούτων οἰκτρῶν· τὰ πλείω δὲ μόνος.

13 Ὁ οὖν Πιλάτος, ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος, εἰς τόπον, λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαββαθᾶ.

Νομίσας προσκρούειν τῷ Καίσαρι, καὶ κινδυνεύειν, εἰ παρίδοι τὴν τοιαύτην κατηγορίαν ἀνεξέταστον, ἤγαγεν ἔξω τῆς πόλεως (1) τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ βήματος δημοσία, ἵνα πάντας ἔχοι μάρτυρας τῆς ἐξετάσεως.

14 (Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὥσει ἕκτη·)

Παρεστημειώσατο καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, δεικνύων, ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πάσχα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμέρας ἥδη κλινούσης, καὶ ἐγγιζούσης τῇ ἐσπέρᾳ τῆς ἑορτῆς, ὅτε τὸ πάσχα ἔθουον, δικαστήριον θανατηφόρον συνεκρότουν, οἱ πρὸ βραχέος μiasμὸν ἡγησάμενοι τὸ ἐπιβῆναι τοῦ δικαστηρίου.

14 Καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις· Ἴδε, ὁ βασιλεὺς ὑμῶν!

Ἀφίς ἐξετάσαι, πάλιν εἰς τὸ δυσωπῆσαι τούτους ἐτρέπετο. Ἴδε γάρ, φησιν, ὁ βασιλεὺς ὑμῶν! ἰδοὺ, ἔστηκεν ὁ (1) κα-

(1) Ὁ Ἑντένιος ἔχει, ἔξω τοῦ πραιτωρίου. Τὸ πόλεως, δὲν ἔχει· ὥραν ἐνταῦθα· διότι μετὰ τὴν καταδίκην ἀπῆλθεν ὁ Χριστὸς ἔξω τῆς πόλεως· ὅθεν δύναται τις νὰ εἰκόσῃ, ἔξω τῆς πόλεως, ἢ, τοῦ πυλῶνος τοῦ πραιτωρίου. (1) Προτιμότερον χωρὶς τοῦ ἄρθρου, ἦτοι, Ἰδοὺ, ἔστηκεν ὁ βασιλεὺς ὑμῶν κατηγορούμενος.

τηγορούμενος, οὐκ ἀπολείπεται, μὴ δειλιάτῃ. Γινώριμον δὲ πάντως, ὅτι τὸ, Ἴδε, πολλάκις, ἀντὶ τοῦ, Ἰδοὺ, τίθεται ἡ Γραφή.

15 Οἱ δὲ ἐκραύγασαν· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν. Ὡμανίας ἀνυπερβλήτου!

15 Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω;

Τοῦτο εἶπε, χλευάζων δὴθεν τὸν Χριστόν, εἰς θεραπείαν τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀπηνείας.

15 Ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα.

Ἐπεὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν ἀπωσάμενοι, τὴν Καίσαρος ἐξουσίαν εἵλοντο, λοιπὸν, γυμνωθέντες τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τοῖς Ῥωμαίοις παρεδόθησαν εἰς πανωλεθρίαν, κατ' αὐτὴν αὖθις τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, καθ' ἣν ἐκραύγασαν τό· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα.

16 Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτόν αὐτοῖς, ἵνα σταυρωθῇ.

Ἡττηθεὶς τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν. Τίσι δὲ τοῦτον παρέδωκε; τοῖς Ἰουδαίοις, δηλονότι, καὶ τοῖς στρατιώταις.

16 Παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἤγαγον.

Ζήτησον εἰς τὸ ἐξηκοστὸν ἐβδομον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ (α), καὶ ἀνάγκωθι τὴν ἐξήγησιν.

17 Καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς λέγεται Ἑβραϊστὶ

18 Γολγοθᾶ· ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν,

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐμνημονεύθησαν καὶ ἐσαφηνί-

(α) Ματθ. ΚΖ', 31.

σθησαν. Ἐφερε δὲ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων, οἳα τις ἀρετὴς δόρυ, δι' οὗ καταβαλεῖν ἔμελλε τὸν ἐχθρόν.

18 Καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τῶν δύο τούτων ἐρρήθη σαφῶς, ἔνθα τό· Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησται, εἷς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων (α).

Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι συσταυρώσαι τοῦτον τοῖς κακούργοις ἐσπούδασαν, ἵνα τῇ κοινωνίᾳ τῆς πονηρίας, ἡ πονηρὰ ἐκείνων φήμῃ τὴν ἀγαθὴν τούτου συσκιάσῃ. Ἐλαμψε δὲ τοσοῦτον ἡ δόξα αὐτοῦ, ὅτι (1) καὶ τῶν τριῶν ὁμοῦ κρεμαμένων, ὅτε τὰ φοβερά σημεῖα ἐγίνοντο, μόνῳ τούτῳ ταῦτα πάντες ἐπέγραφον· καὶ οὐ μόνον οὐ μετέσχε τῆς ἐκείνων ὑπολήψεως, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν τὸν ἕνα τούτων ἐπεσπάσατο, καὶ τὸ πᾶν τέχνασμα περιετρέπη κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου.

19 Ἐγράψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· ἦν δὲ γεγραμμένος· **ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑ-**

20 **ΖΩΡΑΙΟΣ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.** Τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων· ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως, ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένος Ἑβραϊστί, Ἑλλην-

21 νιστί, Ῥωμαϊστί. Ἐλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων· Μὴ γράψῃ· Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε· Βασιλεὺς εἰμι τῶν

22 Ἰουδαίων. Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· Ὁ γέγραφα, γέγραφα.

Ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ὁμοῦ πάντα τῆς ἀρμοζούσης ἔτυχον ἐρμηνείας, ἔνθα τό· Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὗτος ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων (β).

(α) Ματθ. ΚΖ', 38.

(1) Ὁρθότερον τό, ὡς τὰ.

(6) Ματθ. ΚΖ', 37.

23 Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, (καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρατιώτῃ μέρος,) καὶ τὸν χιτῶνα· ἦν δὲ ὁ χιτῶν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἀνωθεν ὕφαντός 24 δι' ὅλου. Εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους· Μὴ σχίσωμεν αὐτόν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται. Ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ ἡ λέγουσα· « Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. »

Ἐτι καὶ ταῦτα, ἔνθα τό· Σταυρώσαντες δὲ αὐτόν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον (α)· καὶ ἀνελιπῶς ἐκεῖ πάντα δικριμνήθησαν.

25 Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν. Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, **Μαρία** ἡ τοῦ **Κλωπᾶ**, καὶ **Μαρία** ἡ **Μαγδαληνῆ**.

Καὶ μὴν μονογενὴς ἦν ἡ Θεοτόκος· ἀλλ' ἐπεὶ Ἰωσήφ καὶ **Κλωπᾶς** ἀδελφοί, ἔθος δὲ παρ' Ἑβραίοις καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν γυναῖκας ἀδελφάς προσαγορεύεσθαι, διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀδελφότητα, λοιπὸν τὴν σύννυμφον αὐτῆς, ἀδελφὴν ὠνόμασεν. Ἀλλ' Ἰωσήφ μὲν καὶ **Κλωπᾶς**, οἱ ἄνδρες αὐτῶν, φύσει ἀδελφοί· αὗται δὲ, αἱ τούτων γυναῖκες, ἀγχιστεῖα ἀδελφαί. Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ, ἄδειαν εὐροῦσαι τηλικαῦτα. Πρῶτον γὰρ πᾶσαι αἱ μαθήτριάι ἀπὸ μακρόθεν ἐθεώρουν, ὡς οἱ ἄλλοι ἐδίδαξαν εὐαγγελισταί.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἔφηκε τὸ πνεῦμα (β).

26 Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἠγάπα,

Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς συμπαρέστη, τῶν ἐχθρῶν Ἰουδαίων ἡδὲ ἀναχωρούντων.

(α) Ματθ. ΚΖ', 35.

(6) Ματθ. ΚΖ', 50.

26 Λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Γύναι, ἴδε, ὁ υἱός σου.
27 Εἵτα λέγει τῷ μαθητῇ· Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου.

Ἦδη ἀποθνήσκων παρατίθεται τὴν μητέρα τῷ μαθητῇ, τὴν ἡγαπημένην τῷ ἡγαπημένῳ, τὴν παρθένον τῷ παρθένῳ, παιδεύων ἡμᾶς φροντίζειν τῶν γονέων ἄχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς, ὅταν οὐ μόνον οὐκ ἐμποδίζωσιν εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον συμφιλοσοφῶσιν ἡμῖν τὰ σωτήρια. Ὅτε μὲν γὰρ ἀκαίρως ἠνώχλει, ἔλεγε· *Τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, γύναι* (α); καί· *Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου* (β); νῦν δὲ πολλὴν ἐπιδείκνυται φιλοστοργίαν. Ἰδε, ὁ υἱός σου, τουτέστιν, οὗτος ἔσται σοι ἀντ' ἐμοῦ· Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου, ἡγουν, σὺ ἔση ταύτῃ ἀντ' ἐμοῦ, ὁρεῖλεις, ὡς μητρός σου, ταύτης φροντίζειν. Τῆς μὲν οὖν μητρός ἐφρόντισε· τὸν δὲ μαθητὴν ἐτίμησε τιμὴν τὴν μεγίστην, καὶ τῆς παραρμονῆς τοῦτο μισθὸν τέως δέδωκε.

Διὰ τί δὲ μή καὶ τῆς ἄλλης ἐφρόντισε γυναικός; Ὅτι ἐκείνη μὲν εἶχε κηδεμόνα, ἡ δὲ μήτηρ οὐδένα, καὶ ἵνα γινώμεν, ὅτι χρὴ τοὺς τοιοῦτους γεννήτορας προτιμᾶν τῶν ἄλλων, ἀνθ' ὧν ἔτεκον, ἀνθ' ὧν ἀνέθρεψαν, ἀνθ' ὧν μυρία δεινὰ πεπόνθασιν.

Σκόπει δὲ, πῶς πρὸ μὲν τοῦ πάθους ἡγωνία, νῦν δὲ ἀταράχως διαλέγεται; Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τῆς φύσεως ἀσθένεια, ἐνταῦθα δὲ ἡ τῆς ὑπομονῆς περιουσία φαίνεται. Ὡς περ γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μίξεως τῶν σωμάτων, καίτοι σφοδρὰν ἡμῖν ἐνσπασαῖσαν πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους, φιλοσοφοῦντες μαρακίζομεν· οὕτω καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς, καίτοι πολλὴν ἡμῖν ἐντεθεῖσαν πρὸς τὸ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτοὺς, φιλοσοφοῦντες ἀμβλύνομεν· καὶ λοιπὸν ὁ ἐκ φιλοζωίας τάραχος, ὑπὸ φιλοσοφίας καταστέλλεται, καὶ οὕτω προσγίνεται τὸ περιγίνεσθαι τῶν δεινῶν.

Οὐδὲν δὲ πλεῖον ἐπέσκηψε, τοῦτο μὲν, διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ, τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὸ βιωτικὸν μὲν μηδὲν ἔχειν, περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν προεντεῖλασθαι κοινῇ πᾶσιν.

(α) Ἰω. 4. (β) Ματθ. 1Β', 46.

27 Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ διδασκάλου.

28 Μετὰ τοῦτο, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἤδη τετέλεστοι,

Πάντα ἄλλα, τὰ τῆς οἰκονομίας.

28 Ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφή, λέγει· Διψῶ. Σκεῦος οὖν
29 ἔκειτο ὄξους μεστόν· οἱ δὲ, πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

Τοῦτο γὰρ μόνον ἔτι ἐνέλειπε. Γραφὴν δὲ λέγει, τὴν δαυτικὴν, τό· *Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ ἐρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος* (α).

Ζήτησον δὲ ἐν τῷ προδιαληφθέντι κεφαλαίῳ τό· *Ἐδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον* (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ῥηθέντα ἐκεῖ. Ὑσώπῳ δὲ περιθέντες, εἶπουν, ὑσώπου καλάμῳ, προχείρως εὐρεθέντι, διὰ τὸ ὕψος τοῦ σταυροῦ. Ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ, προσφέροντες ὄξος.

30 Ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Τετέλεστοι!

Ἀπῆρτισται, οὐδὲν ἐλλείπει.

30 Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Οὐκ, ἐπειδὴ ἐξέπνευσεν, ἐκλινε τὴν κεφαλὴν, ὅπερ ἐφ' ἡμῶν γίνεται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκλινε τὴν κεφαλὴν, ἐξέπνευσεν, ἵνα μάθωμεν, ὅτι, ὅτε ἠθέλησε, τότε ἀπέθανεν. Ὅτε πάντα ἐτετέλεσθαι, τότε παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ πατρὸς, ὡς ἐδήλωσεν ὁ Λουκᾶς (α) ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι ἐν αὐτῷ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου.

(α) Ψαλμ. 31. (β) Ματθ. ΚΖ', 34. (γ) Λουκ. ΚΓ', 46.

31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· (τῇ γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου·)

Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκάστου. Ἐπεὶ γὰρ παρασκευὴ ἦν, εἰ μὴ τότε ἤρθησαν, ἔμελλον μένειν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ, καὶ ἔμελλον ἐπιφθάσαι αὐτὰ κρεμάμενα ἐκεῖνο τὸ σάββατον, καὶ ἐδόκει ἐντεῦθεν ἀτιμάζεσθαι.

Μεγάλην δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνου τοῦ σαββάτου φησὶν, ὅτι οὐ μόνον εἶχε τὸ τίμιον, ὡς σάββατον, ἀλλὰ καὶ, ὡς ἑορτῆς ἐν αὐτῷ λαχούσης, τῆς τῶν ἀζύμων ἦν γὰρ διπλῇ ἑορτῇ. Τὰ τοιαῦτα δὲ σάββατα ὠνόμαζον σάββατα σαββάτων, οἷον, τίμια τιμίων, ἑορτὰς ἑορτῶν, διὰ τὸ διπλοῦν τῆς ἑορτῆς, ὡς εἴρηται.

[Ἄλλως τε (1), καὶ τὸ Δευτερονόμιον (6) ἐθέσπιζε περὶ τοῦ σταυρωθέντος, ὅτι Οὐκ ἐπικοιμηθήσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλὰ ταφῇ θάψετε αὐτὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.]

31 Ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν.

Παρεκάλεισαν, ἡτήσαντο, ἵνα θλασθῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, πρὸς τὸ θάπτον ἀποθανεῖν.

32 Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται,

Οἱ τοῦτο κελευσθέντες παρὰ τοῦ Πιλάτου.

32 Καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη,

Τοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος.

32 Καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ.

Τῷ Χριστῷ δηλονότι.

33 Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη·

Τελευταῖον ἦλθον ἐπ' αὐτὸν, ἐνυδρῆσαι πλέον βουλόμενοι, πρὸς χάριν τῶν Ἰουδαίων.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ περισιελίδι.

(6) Δευτ. 21, 22.

34 Ἄλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Περὶ τοῦ πρᾶγμα, καὶ τρανῶς διδάσκον, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρώπου ὁ νυγεί. Ἐκ νεκροῦ γὰρ ἀνθρώπου, καὶ μυριάκις νύξη τις, οὐκ ἐξελεύσεται αἷμα. Νύττεται μὲν οὖν λόγχῃ τὴν πλευρὰν ὁ Σωτὴρ, διὰ τὴν νυγεῖσαν τῇ ἁμαρτίᾳ πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, ἥγουν, τὴν Εὐάν, τῇ πληγῇ τῆς πλευρᾶς τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς ἰώμενος. Βλύζει δὲ αἷμα καὶ ὕδωρ, δύο βαπτίσματα καινουργῶν, τὸ δι' αἵματος, μαρτυρίου, καὶ τὸ δι' ὕδατος, ἀναγεννήσεως· καὶ τῇ ῥοῇ τούτων τὴν ῥοὴν τῆς ἁμαρτίας κατακλύζει.

Καὶ ἐτέρως δὲ, δύο πηγάζει κρουνούς· τῷ ὕδατι μὲν καθαίρων τὴν ἐκκλησίαν· τῷ αἵματι δὲ τρέφω αὐτήν. Δι' ὕδατος μὲν γὰρ ἀναγεννώμεθα, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμεθα, τῶν θείων καὶ μυστικῶν. Δοιπὸν οὖν, ὅταν προσέρχῃ τῷ φρικτῷ ποτηρίῳ, πέπεισο, ὅτι ἀπ' αὐτῆς μέλλεις πίνειν τῆς δεσποτικῆς πλευρᾶς, καὶ οὕτω διάκεισο. Εἴτα θέλων βεβαιῶσαι τὸ τοιοῦτον θαῦμα, φησί·

35 Καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε,

Ὅ ταῦτα θεασάμενος, ταῦτα γέγραπεν, οὐ παρ' ἐτέρου τινὸς ἀκούσας.

35 Καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ·

Ὡς ἰδόντος τὰ, περὶ ὧν μαρτυρεῖ, καὶ ὡς προηγουμένως περὶ ὕβρεως τοῦ διδασκάλου γράφοντος· ὕβρις γὰρ ἡ νύξις τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, εἰ καὶ θαῦμα ταύτῃ ἐπηκολούθησε.

35 Κακεῖνος οἶδεν, ὅτι ἀληθὴ λέγει,

Ἀκριβῶς τοῦτο οἶδεν, οἷα παρὼν τότε, καὶ ὁρῶν, εἰ καὶ Ἰουδαῖοι ψεύδεσθαι αὐτὸν ἐνίστανται.

35 Ἴνα καὶ ὑμεῖς πιστεύσητε.

Ἀλλὰ ταῦτα γέγραπεν, ἵνα ὑμεῖς, οἱ πιστοὶ, πιστεύσητε καὶ περὶ τούτου.

36 Ἐγένετο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ·

Η γεγραμμένη ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ, καὶ λέγουσα·

36 «Ὅστούν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.»

Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ τυπικοῦ ἁμνοῦ ἐδόκει γεγράφθαι (α), ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀληθινοῦ ἐγγράπτο, προδηλοῦσα τὸ γεγεννημένον νῦν.

37 Καὶ πάλιν ἑτέρα γραφή λέγει·

Προφητική.

[Εἰκὸς (1) δὲ τουτὶ τὸ ρητὸν ἐκβληθῆναι παρ' Ἰουδαίων μετὰ τὸ εὐαγγέλιον· οὐδαμοῦ γὰρ εὐρίσκεται νῦν· ἡ ἑτέρα γραφὴν λέγει, τῶν λεγομένων ἀποκρύφων βίβλων.]

37 «Ὁφονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.»

Οφονται αὐτὸν, ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενον, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Ὁφονται γὰρ, φησι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κυριακοῦ σώματος.

38 Μετὰ ταῦτα ἠρώτησε τὸν Πιλάτον Ἰωσήφ, ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, (ὢν μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων,) ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ηρώτησε· παρεκάλεισεν. Ἀνάγνωθι τὰ ἐξηγηθέντα ἐν τῷ τέλει τοῦ προμνημονευθέντος ἐξηκοστοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου, ἔνθα τό· Ὁψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὀνόματι Ἰωσήφ (γ).

(α) Ἐξοδ. ΙΒ', 46. Ἀριθ. Θ', 12. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιγμένῳ. — Οἱ ἐρμηνευταὶ ἀναφέρονται περὶ τοῦ ρητοῦ τούτου εἰς Ζαχαρ. ΙΒ', 10. (β) Ματθ. ΚΔ', 30. (γ) Ματθ. ΚΖ', 57.

38 Καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πιλάτος. Ἦλθεν οὖν καὶ ἦρε τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος, (ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον,) φέρων 40 μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὥσει λίτρης ἑκατόν. Ἐλάβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐδῆσαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταριάζειν.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου καὶ ἐξῆς καὶ περὶ τούτων πάντων εὐρήσεις. Πότε δὲ ὁ Νικόδημος ἦλθε πρὸς τὸν Χριστὸν νυκτὸς, εἴρηται ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐαγγελιστοῦ.

[Μικροσώματα (1) τὸν εὐσχημόνα βουλευτήν, εὐσχημόνως βουλευόμενον περὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ δεσποτικοῦ σώματος, καὶ μυριζόντες φιλοτίμως ταῖς ἀπὸ τῶν ἀρετῶν εὐωδίαις, καὶ καθαρᾷ συνδόνι συνειδήσεως ἐλίσσοντες αὐτὸ, καὶ καινῷ μνήματι καρδίας καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἀπηλλαγμένῳ ἐναποτιθέμενοι.]

41 Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς 42 ἐτέθη. Ἐκεῖ οὖν, διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

Εν τῷ ρηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου καὶ περὶ τούτου ἐστῆρηται. Ἐβούλοντο μὲν οὖν ἐν ἑτέρῳ ἀξιολογωτέρῳ μνημείῳ τούτον θεῖναι, πορρωτέρῳ τῆς πόλεως· διὰ δὲ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ἦγουν, τὴν παρατετηρημένην πρὸς ἐσπέραν τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτε οὐκ ἦν θέμις ἢ πορρωτέρῳ βαδίζειν, ἢ ἐτι ἐργάζεσθαι· καὶ μᾶλλον, ὅτι καὶ τὸ πάσχα τότε κατέλαβεν· εἰς τὸ πλησιάζον ἔθηκαν αὐτὸν, τῆς θείας προνοίας οὕτως οἰκονομησάσης, ἵνα καὶ αἱ μαθήτρια θεωρήσωσι, ποῦ τίθεται, καὶ οἱ μαθηταὶ δύνωνται ἀπέρχεσθαι, διὰ τὴν

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιγμένῳ.

ἐγγύστετα, καὶ θεαθῶσι τὰ μετὰ τοῦτο τερατουργηθέντα ἐκεῖ παρόδους.

ΚΕΦ XX, 1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων,

Ἐν τῷ λεγθέντι κεφαλαίῳ, ἔνθα κεῖται τὸ· Ὁὐδὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων (α). ἀνάγνωθι τὰ ἐξηγηθέντα.

- 1 Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτῃ, σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. Τρέχει οὖν, καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

Κόνταῦθα τὰ μὲν περὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν παρέδραμεν, ὡς προῖστορηθέντα τοῖς ἄλλοις· τὰ δὲ κατὰ τὴν Μαγδαληνὴν ἐκτίθεται, ὡς ἐκεῖνοις σεισωπημένα. Δουπὸν οὖν ἀνάγνωθι ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ, ἀπὸ τοῦ· Ὁὐδὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἄχρι τοῦ· Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν (6)· καὶ εὗρήσεις πάντα κατὰ λόγον ἡρμηνευμένα, καὶ ἁρμονίαν μίαν τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν, καὶ σῶμα τῆς ἱστορίας ἓν.

Τῷ Πέτρῳ δὲ καὶ τῷ Ἰωάννῃ διαλέγεται ἡ Μαγδαληνὴ· τῷ μὲν, ὡς κορυφαίῳ· τῷ δὲ, ὡς ἡγαπημένῳ, καὶ ὡς πλεῖον τῶν ἄλλων ἀγαπῶσι τὸν Κύριον· καὶ γὰρ μόνον τούτῳ ἠκολούθησαν, ἀπαγομένῳ δεσμίῳ πρὸς Ἄνναν καὶ Καϊάφαν.

- 3 Ἐξήλθεν οὖν ὁ Πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς, καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον.

Μηδενὶ μὲν τῶν ἄλλων μηδὲν εἰπόντες, καταφρονήσαντες δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν φυλάκων, ὑπὸ θερμότητος.

- 4 Ἐτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ·

Τῇ ὁμοίᾳ θερμότητι ἀμιλλώμενοι.

(α) **ΚΑΤΑ ΚΗ', 1.** (6) **ΜΑΤΘ. ΚΗ', 1. ΜΑΤΘ. ΚΗ', 16.**

- 4 Καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου, καὶ ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον.

Ω; ἀρμαίοντος τὸν τόνον τοῦ σώματος.

- 5 Καὶ παρακύψας, βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια·

Τὰ ἐντάρια, τὴν συνδόναν.

- 5 Οὐ μέντοι εἰσῆλθεν.

Φρίξας, ἢ ἀρμισθεῖς.

- 6 Ἔρχεται οὖν Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον·

Μὴ δειλιάσας, ἵνα τὸ τῆς προτέρας δειλίας ἀποτρίψῃται ἔγκλημα, ἢ ἀκριβέστερον ἐρευνῆσαι βουλόμενος. Ἐνίκησαν οὖν ἀλλήλους ἄμφω, Ἰωάννης μὲν, τῷ προδραμεῖν· Πέτρος δὲ, τῷ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον.

Ζήτησαν καὶ ἐν τῷ ὁδοποιοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τό· Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον (α), καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐξηγηθέντα εἰς τό· Θαυμάζων τὸ γεγονός (6), πᾶν ἀναγκαῖα ὄντα πρὸς τὰ παρόντα.

- 7 Καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

Α καὶ ἄμφω σημεῖα ἦσαν τῆς ἀναστάσεως ἀναντίρρητα. Οὔτε γὰρ, εἰ μετέθηκε τις αὐτόν, ἐγύμνωσεν ἄν, οὔτε, εἰ ἐκλεψεν, ἐφρόντισεν ἄν, ὥστε καὶ τὸ σουδάριον ἐπιμελῶς ἐντυλίξαι, καὶ θεῖναι εἰς ἓνα τόπον, ἥγουν, εἰς ἕτερον παρὰ τὸν τῶν ὀθονίων· ἀλλ' οὕτως, ὡς εἶχε, τὸ σῶμα μετέθηκεν ἄν, ἢ ἐκλεψέ, δεδιώς τοσοῦτον ἀναλῶσαι καιρὸν εἰς πρᾶγμα περιττόν, μήποτε κατάρως γένηται, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑφέξῃ δίκην.

Ἄλλως τε, καὶ τῆς σμύρνης κολλωδιστάτης οὐσίας, μεθ' ἧς

(α) **ΛΟΥΚ. ΚΔ', 12.** (6) **ΛΟΥΚ. ΚΔ', 12.**

ἦν ἐντετακισμένοις· καὶ τὴν σινδύνα προσκαλλώσης αὐτῇ λίσυ συμψῶς καὶ ἀναποσπάστως. Διὰ τοῦτο γοῦν ταῦτα χωρὶς ἀλλήλων ἔκαινον, καὶ τὸ σουδάριον ἐνετετύλικτο, ἵνα μάθωμεν, ὅτι κατ' ἐξουσίαν ἀνέστη, καὶ πᾶσαν ἄδειαν. Τὸ σουδάριον δὲ ἦν φακιόλιόν τι μικρὸν, οἷον καὶ ὁ τεθνηκώς Λάζαρος τὴν ὄψιν περιεδέδετο.

8 Τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητής, ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον,

Κληθεὶς παρὰ τοῦ Πέτρου.

8 Καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν.

Θεασάμενος σημεῖα τῆς ἀναστάσεως ἀναμείβολα.

9 Οὐδέπω γὰρ ᾗδειςαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Ἀπολογεῖται, πῶς οὐκ ἐπίστευσαν πρότερον ταῖς γυναιξίν, εὐαγγελισαμέναις αὐτοῖς τὴν ἀνάστασιν· ἀλλ' ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν (α)· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πορευομένοις εἰς ἄγρὸν δυσὶν ἐξ αὐτῶν (β)· καὶ φησὶν, ὅτι οὐπω ἐνόουν τὴν γραφὴν, τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ διδάσκουσαν· διάφορος δὲ αὕτη, ἐν διαφόροις ψαλμοῖς δαυϊτικοῖς καὶ λόγοις προφητικοῖς κατεσπαρμένη.

10 Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί.

Πρὸς τὴν ἑαυτῶν καταγωγὴν.

11 Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω.

Υστέρησε γὰρ τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, μὴ δυνηθεῖσα συντρέχειν αὐτοῖς, καὶ οὐδὲ στρεφομένοις (ι) συνήντησε τούτοις, ἵνα καὶ μάθῃ τι βεβαιότερον.

11 Ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ

12 θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς·

Περιβλήμασι, δηλονότι. Οὗτοι δὲ ἦσαν, οἱ καὶ πρότερον ὁ-

(α) Λουκ. ΚΔ', 11. (β) Μαρκ. ΙΓ', 12.

(ι) Ἰωάν., ἀναστρεφομένοις, ἢ, ὑποστρεφομένοις.

φθόντες αὐτῇ τε καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ. Καὶ πῶς οὐκ ἐφάνησαν οὐτα τῷ Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ; Ὅτι ἐκεῖνοις ἐμελλον ἀρκεῖν πρὸς πίστιν, ἀ ἐθέασαντο, συνετωτέροις οὔσι.

12 Καθεζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐκάθηντο μὲν, δι' αὐτὴν· φαιδροὶ δὲ φαιδρῶς, διὰ τὴν χαράν.

[Οἱ (ι) τῷ τάφῳ τοῦ Χριστοῦ προσεδρεύοντες ἄγγελοι, πρὸς πίστωσιν παρέμενον καὶ διδασκαλίαν τοῦ ἐξηγήσθαι, ἀλλὰ μὴ κεκλῆσθαι τὸν Κύριον.]

13 Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι· Γύναι, τί κλαίεις;

Μὴ τολμῶσης αὐτῆς ἐρωτῆσαι αὐτοὺς, αὐτοὶ διαλέγονται αὐτῇ.

13 Λέγει αὐτοῖς· Ὅτι ἤρην τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

Ὡςτο γὰρ, ὑπὸ τῶν θαψάντων μετατεθῆναι αὐτόν.

14 Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα·

Καὶ πῶς, μήπω μηδὲν μαθοῦσα παρὰ τῶν ἐρωτησάντων, αἰρωνίδιον ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω; Ὅτι τοῦ Χριστοῦ ἄφνω φανέντος ὀπίσω αὐτῆς, οἱ ἄγγελοι τὸν δεσπότην ἑαυτῶν ἰδόντες, εὐθέως ἐξανέστησαν σύντρομοι, δουλοπρεπῶς ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν. Ἐστράφη οὖν ἰδεῖν, τίς ὁ φανείς αὐτοῖς.

14 Καὶ οὐκ ᾗδει, ὅτι Ἰησοῦς ἐστι.

Ἐφάνη γὰρ αὐτῇ ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, καὶ ἐν εὐτελεστερῷ καὶ κοινῷ σχήματι, ἵνα μὴ ἄδρόον καταπλαγῇ.

15 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; Ἐκείνη, δοκοῦσα, ὅτι ὁ κηπουρὸς ἐστι, λέγει αὐτῷ· Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ.

Ἀπὸ τε τοῦ καινοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἶναι ἐν τῷ κτήρει ὑπέ-

(ι) Τούτων τῶν ἀγγέλων τὸς χειρογράφους ἐν τῇ περιουσίᾳ.

λαβεν, ὅτι ὁ κηπουρός ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἐγνώρισεν, ἀσυνήθη ἐνηχηθεῖσαν. Ἦτο δὲ, ὡς εἴρηται, μετατεθῆναι μὲν αὐτὸν εἰς ἕτερον τόπον ἀσφαλέςτερον· βασταχθῆναι δὲ παρὰ τοῦ κηπουροῦ. *Εἰπέ μοι οὖν, φησί, ποῦ ἔθηκας αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτὸν ἀρῶ, εἰς ἄλλον καταθήσουςα τόπον ἀνεπιβουλευτότερον.*

[Ὁ μόνων (1) τῶν ἐν γενεᾷ καὶ φύρᾳ δημιουργόν καὶ προνοήτην νομίζων τὸν Κύριον, οὗτος εἰς κηπουρόν παραγωνρίζει αὐτόν· διὸ καὶ φεύγει τοῦτου καὶ τὴν ἀφῆν ὁ δεσπότης, ὡς μήπω παρ' αὐτῷ ἀναβάς πρὸς τὸ ἄζωμα καὶ τὴν ἰσότητά τοῦ πατρὸς. Ἀνάξιοι γὰρ αὐτοῦ οἱ μετὰ τοιαύτης ὑπολήψεως αὐτῷ προσερχόμενοι.]

16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μαρία. Στραφεῖσα ἐκείνη, λέγει αὐτῷ· Ῥάββουνι, (ὃ λέγεται, διδάσκαλε.)

Νῦν, καταστήσας τὴν φωνὴν καὶ τὴν μορφήν καὶ τὸ σχῆμα πρὸς τὸ γνωριμώτερον, δέδωκεν αὐτῇ αἰσθῆσιν αὐτῶν· καὶ αὐτίκα τοῦτον ἐπιγινώσκει, ἐβόησεν ὑπὸ περιχαρείας· *Διδάσκαλε!* Ἀλλὰ, πῶς στραφεῖσα λέγει, εἴγε πρὸς αὐτὸν διελέγετο; Διότι, εἰποῦσα, ὅπερ εἶπε, μεταστράφη πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἰδεῖν, εἰ πάρεσιν, ἢ ἐρωτῆσαι, τίς ὁ ἐκπλήξας αὐτούς· εὐθύς δὲ τοῦ Χριστοῦ καλῶσαντος αὐτήν, ἐστράφη πάλιν πρὸς αὐτόν.

17 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μὴ μου ἅπτου·

Ὁρμησε γὰρ ἅψασθαι τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὡς εἰώθει. Κωλύει δὲ αὐτὴν προσφέρεσθαι αὐτῷ τοῦ λοιποῦ, καθὼς τὸ πρότερον, θειοτέρας ἤδη τῆς σαρκὸς αὐτοῦ γενομένης.

17 Οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου·

Τοῦτο εἶπε δι' οὐδὲν ἕτερον, ὡς ὁ Χρυσόστομος φησιν (2), ἢ μόνον, ἵνα γινῶ, ὅτι ὑψηλότερός ἐστι καὶ αἰδεσιμώτερος. Ὁ γὰρ μετὰ τοῦ σώματος σπεύδων ἀναβαίνειν πρὸς τὸν πατέρα καὶ θεόν, πρόδηλον, ὅτι τὸ τοῦ σώματος ἐπίκνηρον ἀπεβάλετο.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις· ἐν τῷ περισσελλοῖω.

(2) Τοῦ. Η. Σελ. 515. Α.

Καὶ μὴν πρὸ βραχέος αὕτη τε καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐκράτησαν αὐτὰς τοὺς πόδας, ὡς ἰστόρησεν ὁ Ματθαῖος (α). ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ ἀπεκώλυσε, παρέχων πληροπορηθῆναι διὰ τῆς ἀφῆς, ὅτι οὐκ ἔστι χάσμα· νῦν δὲ οὐ συγχωρεῖ, διότι τῆς ὀπτασίας ἐκείνης καὶ τῆς ἀφῆς ἐπελάθετο καὶ ἠπίστησεν.

17 Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεόν ὑμῶν.

Καὶ μὴν οὐκ εὐθέως ἐμελλεν ἀναβαίνειν, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, πῶς οὖν Ἀναβαίνω λέγει; Πάντως ἐπὶ πλείον ἀνάγων αὐτῆς τὴν διάνοιαν, καὶ ἔτι βεβαιῶν, ὅτι ὑψηλότερός ἐστι καὶ θειότερος, καὶ πείθων αἰδεσιμώτερον αὐτῷ τοῦ λοιποῦ προσέχειν.

Ἄλλως τε τὸ, Ἀναβαίνω, δηλοῖ καὶ τὸ, Βούλομαι ἀναβαίνειν, δυνάμενον εἰς πλείονα καιρὸν ἐκτείνεσθαι.

Ἀναμνησκεί δὲ τοὺς μαθητάς, οὗ πολλάκις εἶπεν αὐτοῖς, πρὸ τοῦ παραδοθῆναι. Ἀδελφούς δὲ αὐτοὺς ὠνόμασεν, ὡς καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος, καὶ συγγενὴς αὐτῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον.

Ἐτέρως δὲ πατέρα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα εἶπε, καὶ ἑτέρως τῶν μαθητῶν ἑαυτοῦ μὲν, φύτει, ὡς ὁμοουσίον· τῶν μαθητῶν δὲ, τῷ λόγῳ τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας, ὡς δημιουργημάτων καὶ προνοίας ἀξιουμένων. Θεὸν δὲ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν, ὡς ἀνθρώπων.

Καὶ πῶς οὐχ ἀπλῶς εἶπε, Καὶ θεὸν ἡμῶν, ἀλλὰ κἀνταῦθα διέστειλεν ἑαυτόν· Διότι, εἰ καὶ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἀδελφὸς αὐτῶν τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ πολὺ διέφερεν αὐτῶν τῇ τιμῇ, διὰ τε τὴν ἔνωσιν τῆς θεότητος, καὶ διὰ τὸ ἀναμάρτητον.

18 Ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, ἀπαγγέλλουσα τοῖς

(α) Ματθ. ΚΗ. 9.

μαθηταῖς, ὅτι εἶώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

Καὶ ὅτι ταῦτα εἶπεν αὐτῇ, ἃ δὴλονότι λελάληκεν αὐτῇ. Ἐπεὶ δὲ εἰκός, τοὺς μαθητὰς, ἀκούσαντας ταῦτα, ἣ διαπιστεῖν ἢ γυναικί, καθάπερ καὶ πρότερον, ἣ, πιστεῦσαντας, (οἷα καὶ τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου συντιθεμένων, ἀρ' ὧν εἶδον,) ἀλγεῖν, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἠξιώθησαν ὅψεως αὐτοῦ, αὐθημερὸν ἐμυχανίζεσθαι καὶ αὐτοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐγύμνασε τὸν πόθον αὐτῶν· εἶτα ποθεινότερον ἑαυτὸν παρέσχεεν αὐτοῖς, διψῶσιν ἤδη αὐτόν.

19 Οὕσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον,

Εσπέρας ἦλθεν, ὅτε μᾶλλον ἐφοβοῦντο, καὶ ὅτε συνήγοντο· καὶ τὰς μὲν θύρας οὐκ ἐπάταξεν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν, κεκλεισμένων δὲ εἰσῆλθεν, ὡς θεός, καὶ ὡς λεπτοῦ ἤδη καὶ κούφου καὶ ἀκηράτου γενομένου τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἔστη δὲ εἰς τὰ μέσον, ἵνα πᾶσιν εἴη θεατός.

19 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνῃ ὑμῖν.

Τουτέστι, μὴ ταραχθῆτε. Καὶ ἀποθνήσκων δὲ, εἰρήνην ἀφῆκεν αὐτοῖς· Εἰρήνην γάρ, φησιν, ὑφίμμι ὑμῖν (α). Ταῖς μὲν οὖν μαθηταῖς χαρὰν πρὸ παντὸς λόγου δέδωκεν αὐταῖς· λύπην γὰρ τὸ γένος ἐκείνο κατεκέκριτο· τοῖς δὲ μαθηταῖς, εἰρήνην, διὰ τὸν ὑποπτευόμενον πόλεμον, ἀπὸ τε Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων.

20 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ.

Ζήτησον ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τό· Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὰ ἐξῆς (β), ἄχρι τοῦ· Ἔτι δὲ ἀπιστοῦντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων (γ).

(α) Ἰωαν. 14', 27. (β) Λουκ. ΚΔ', 35. (γ) Λουκ. ΚΔ', 41.

καὶ ἐκείνῃ τὰς ἐξηγήσεις αὐτῶν, πάνυ χρησιμευούσας πρὸς τὰ παρόντα.

20 Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταί, ἰδόντες τὸν Κύριον.

Ορᾶς, ἐπὶ τῶν ἔργων τοὺς λόγους ἐκβαίνοντας; Πρὸ τοῦ σταυροῦ γὰρ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι Πάλιν ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ἡμῶν ἡ καρδιά (α).

21 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πάλιν· Εἰρήνῃ ὑμῖν.

Μετὰ τὸ φαγεῖν τὸ ἐπιδοθὲν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσιῶν κηρίου, καθὼς ἔγραψε Λουκᾶς (β), ἐπληροφόρηθησαν· καὶ λοιπὸν ὑπὸ πολλῆς χαρᾶς, ὡς εἰκός, θορυβοῦντας καταστέλλει, ἵνα προσέχωσιν, οἷς μέλλει ἐρεῖν.

21 Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.

Καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ εἶρηκε πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον (γ)· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐκεῖ ῥηθέντα. Ἐπῆρεν οὖν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, ἐργασίας αὐτοῖς τὸ ἴδιον ἔργον, καὶ καταστήσας διαδόχους ἑαυτοῦ.

22 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.

Καὶ μὴν ὀπίσω εἶρηκεν· ὅτι Ἐὰν ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς (δ)· πῶς οὖν ἐνταῦθα δίδωσι Πνεῦμα ἅγιον; Ἐνεφύσησε μὲν, ἐμπνέων αὐτοῖς χάριν δεκτικὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ κατασκευάζων ἐπιτηδεύειν εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· λέγει δὲ, Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, οὐ τότε, ἀλλ' ὅτε κατέλθῃ.

Ἡ, Πνεῦμα ἅγιον, ἐκάλεσε, τὸ πνευματικὸν χάρισμα τοῦ ἀφίεναι καὶ δεσμεῖν ἁμαρτίας. Διαφόρων γὰρ ὄντων πνευμα-

(α) Ἰωαν. 15', 22. (β) Λουκ. ΚΔ', 42. (γ) Ἰωαν. ΙΖ', 18.

(δ) Ἰωαν. 15', 7.

τικῶν χαρισμάτων, τοῦτο τῆνικαῦτα δέδωκεν αὐτοῖς, ^{μαθόν} ὃν καὶ τῶν σημείων. Τῷ παραλυτικῷ γὰρ εἰπόντος· ^{ἀφίενται} σοι αἱ ἁμαρτίαι σου (α)· ἔλεγον οἱ γραμματεῖς· *Τίς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός;*

Καὶ μὴν καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ εἶρηκεν αὐτοῖς (β)· *Ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· ἀλλὰ τότε μὲν ὑπέσχετο αὐτοῖς τοῦτο, νῦν δὲ δίδωσι.*

Ζήτησον δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐννάτου κεφαλαίου τοῦ παρόντος εὐαγγελιστοῦ τό· Οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη (γ)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν αὐτῶν.

Ἐνεφύσηκε μὲν οὖν, ὡς πηγὴ χαρισμάτων, καὶ ἵνα μάθωμεν κἀντεῦθεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ πρῶτον καὶ ζωτικὸν ἐμφύσημα ἐμφυσήσας τῷ Ἀδὰμ. Κράτησιν δὲ νόει, τὴν δῆσιν, τὴν ἀσυγχωρησίαν. Καθάπερ οὖν βασιλεὺς, στρατηγούς ἀποστέλλων (1), οὕτω τοὺς μαθητὰς παραβάλλει (2) πρὸ πάντων τῇ τοιαύτῃ δυνάμει.

[Οἱ (3) διὰ τὸν φόβον τῶν δαιμόνων ἐν τῷ ὕψει τῶν θείων θεωρημάτων ἀσφαλῶς βεβηκότες, καὶ, θυρῶν δίκην, τὰς αἰσθήσεις μύσαντες, παραγινόμενον ἀγνώστως δέχονται τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ἄνευ τῆς κατ' αἴσθησιν ἐνεργείας ἐπιφανιζόμενον αὐτοῖς, καὶ δωρούμενον ἀπάθειαν μὲν, διὰ τῆς εἰρήνης, Πνεύματος δὲ ἁγίου χάριν, διὰ τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ δεικνύοντα τὰ σύμβολα τῶν μυστηρίων αὐτοῦ.]

24 Θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.

Εἰκὸς γὰρ αὐτὸν μετὰ τὸ διασκορπισθῆναι τοὺς μαθητὰς,

(α) Ματθ. Θ', 2. Μαρκ. Β', 5. 7. (β) Ματθ. ΙΗ', 18. (γ) Ἰωαν Ζ', 39.

(1) Ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐντενίου γεννᾶται ἡ ὑπόψια, ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ ἀνεγνώσκειτο, περισέλλων, τ. ε. παρασκευάζων, εὐτρεπίζων, συγκροτῶν. (2) Ἰσως, περιβάλλει. (3) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελείδῳ.

ἀφέντας τὸν διδάσκαλον καὶ φυγόντας, μήπω συνελθεῖν αὐτοῖς.

[Εἰ καὶ ἀπὴν ὁ Θωμᾶς (1), ὅμως διὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν (2) ἀποστόλων μετέλαβε καὶ αὐτὸς τῆς χάριτος τοῦ ἐμφυσηθέντος αὐτοῖς ἁγίου Πνεύματος, ὡς ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος εἶρηκε (3). Τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι ὕστερον, μετὰ τὸ ἰδεῖν τὰς χειράς καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος, καὶ πιστεῦσαι περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὴν τοιαύτην χάριν, ἵνα μὴδ' ἐν τούτῳ λείπεται τῶν συναποστόλων.]

25 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον.

Ἐλεγον αὐτῷ, ἔλθόντι πρὸς αὐτούς.

25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλῳ τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλῳ τὴν χειρὰ μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω.

Ὡςπερ τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πιστεῦειν, εὐκολίας ἐστίν· οὕτω καὶ τὸ πέραν τοῦ μέτρου περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, παχυτάτης διανοίας ἐστί. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θωμᾶς ἐγκαλεῖται. Τοῖς γὰρ συμμαθηταῖς, ἀξιοπίστοις οὖσι, καὶ διαβεβαιουμένοις, οὐκ ἐπίστευσεν· οὐ τοσοῦτον ἐκείνοις ἀπιστῶν, ὅσον ἀδύνατον τὴν ἀνάστασιν ταύτην νομίζων. Ζητεῖ γὰρ αὐτὸς ἰδεῖν αὐτὸν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων· καὶ οὐ μέχρι τούτων ἴστησι τὸ περιέργον, ἀλλὰ καὶ βαλεῖν τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ τὴν χεῖρα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, μήποτε φάσμα εἴη. Μεμάρθηκε γὰρ, ὡς εἴκοις, παρὰ τῶν συμμαθητῶν, ὅτι ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χειράς καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Τὴν ἀφῆν οὖν πιστοτέραν ποιεῖται τῆς ὀψεως.

(1) Καὶ ταῦτα παρομοίως. (2) Τὸ, τῶν, λείπει παρὰ τῷ Α.

(3) Τερμ. Δ'. Σελ. 1100. Α. Σελ. 1101. Α.

26 Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν.

Ἐσω τοῦ καταγωγίου αὐτῶν, ὅπου συνήγοντο.

26 Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων,

ἔρχεται πληροφορήσων τὸν ἀπιστοῦντα· καὶ οὐδὲ τὸν ἕνα περὶ αὐτοῦ, καίτοι τῶν ἄλλων ὄντα παχύτερον εἰς διάνοιαν. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχ, ὅτε ἐζήτησε τὰ ῥηθέντα ὁ Θωμᾶς, τότε τοῦτον ἐπληροφόρησεν, ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας ὀκτώ; ἵνα ἐν τῷ μέσῳ καταχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν, εὐπειθέστερος πρὸς πίστιν γένηται.

26 Καὶ ἔσθη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· Εἰρήνη ὑμῖν.

Ὡς περ καὶ πρότερον. Πάντα γὰρ ποιεῖ πάλιν, ὅσα καὶ ἀπόντος αὐτοῦ πεποίηκεν.

27 Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου·

Μηδὲν εἰπόντος τοῦ Θωμᾶ, προλαμβάνει, καὶ ἄπερ ἐζήτηι, δίδωσι, δεικνύς, ὅτι καὶ ὅτε ταῦτα ἔλεγε, παρῆν τε καὶ ἤκουεν, ὡς θεός. Καὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο ῥήμασι.

27 Καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.

Μεμφομένος τοῦτό φησιν, ὡς ἐξ ἀπιστίας, οὐκ ἐξ ἀκριβείας, ἀντιτείνοντος.

28 Καὶ ἀπεκρίθη Θωμᾶς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ θεός μου!

Ἰδὼν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν, καὶ τὴν πλευράν αὐτοῦ νενυγμένην, αὐτίκα ἐπίστευσε, μὴ ἀναμείνας ψηλαφῆσαι. Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ψηλαφήσας ἐβόησεν· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ θεός μου!

29 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι ἐώρακάς με, πεπί-

στευκάς· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύοντες.

Ο, τε γὰρ Πέτρος καὶ Ἰωάννης, μήπω ἰδόντες αὐτὸν, ὁμῶς ἀπὸ τῶν ὀθνίων καὶ τοῦ σουδαρίου ἐπίστευσαν, ὅτι ἀνέστη. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ μαθηταὶ μετὰ τοῦτο, τοῦ Πέτρου ἰδόντος αὐτὸν, καὶ ἀναγγεῖλαντος αὐτοῖς, μήπω ἰδόντες αὐτὸν, ἐπίστευσαν. Εἶρον γάρ, φησιν ὁ Λουκᾶς, συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, λέγοντας· Ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι (α).

Καὶ πῶς, ὅτε ἐφάνη αὐτοῖς, φησὶν ὁ αὐτός· εὐαγγελιστής· ὅτι Πτοθέμης καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς (β); καὶ ὅτι Ἐπι ἀπιστοῦντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐχετέ τι θρώσιμον ἐνθάδε, καὶ τὰ λοιπὰ (γ); Διότι ταῦτα τότε πεπόνθασιν, οὐκ ἀπιστοῦντες, ὅτι ἀνέστη, ἀλλ' ἀμφιβάλλοντες, εἰ αὐτός ἐστιν ὁ φαινόμενος αὐτοῖς, καὶ ἀκριβολογούμενοι.

Συμπαράλαμβάνει δὲ ὁ μακαρισμός καὶ τοὺς διὰ τοῦ κηρύγματος πιστεύοντας. Ὅταν οὖν τις λέγῃ· Μακάριοι οἱ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ὄντες, καὶ ἰδόντες τὸν Χριστὸν· ἐννοεῖτω, ὅτι Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.

Ἀλλὰ, πῶς σῶμα ἄσθαρτον, τύπους εἶχε πληγῶν, καὶ ἀφῆ ὑπέπιπτε; Πῶς; Ὑπερφυῶς τε καὶ οἰκονομικῶς. Καὶ γὰρ καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιε, πρὸς πληροφάναν τῶν μαθητῶν.

30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

Τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πάντως λέγει. Διὰ τοῦτο γὰρ εἶπεν, ὅτι Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ὡς περ γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἔδει πολλὰ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ· οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα πληροφορηθῶσιν, ὅτι ἀνέστη.

(α) Λουκ. ΚΑ', 33, 34.

(β) Λουκ. ΚΑ', 37.

(γ) Λουκ. ΚΑ', 41.

Ἡ καὶ κοινὸς ὁ λόγος περὶ τε τῶν πρὸ τῆς ἀναστάσεως, καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

31 Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Οὐ πρὸς φιλοτιμίαν, φησὶν, ἐγράψαμεν· ἡ γὰρ ἂν καὶ ἄλλα ἐγράψαμεν, πολλῶν ὄντων· ἀλλὰ πρὸς χρείαν μόνην, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι Ἰησοῦς οὗτος ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν καταγγελλόμενος.

31 Καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Τουτέστι, δι' αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ· ζωὴν δὲ, αἰώνιον.

ΚΕΦ. ΧΧΙ, 1 Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος.

Οὐ γὰρ διόλου συνῆν αὐτοῖς, ὡς τὸ πρότερον, ἀλλ' ἐκ διαλείμματος ἐπεδήμει. Τὸ δὲ, ἐφανέρωσε, καὶ, ἐφάνη, καὶ, ὤφθη, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὑποφαίνουσιν, ὅτι κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἀφθαρσίας τοῦ σώματος ἀφανῆς ἦν φθαρτοῖς ὀφθαλμοῖς· συγκαταβατικῶς δὲ καὶ οἰκονομικῶς ἐφανεροῦτο. Ἡ θάλασσα δὲ αὕτη, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἦν. Ἀναθάρρῃσαντες γὰρ ἀπῆλθον ἐκεῖ.

1 Ἐφανέρωσε δὲ οὕτως·

Ὡς ἐρεῖ.

2 Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ Θωμᾶς, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, καὶ Ναθαναήλ, ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν

3 αὐτοῦ δύο. Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος· Ὑπάγω ἀλιεύειν. Λέγουσιν αὐτῷ· Ἐρχόμεθα καὶ ὑμεῖς σὺν σοί.

Μήτε γὰρ τοῦ Σωτῆρος διόλου συνόντος αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, μήτε τοῦ ἄλλου παρακλήτου ἐλθόντος, μήτε τοῦ κηρύγματος, ἐντελῶς ἐγκριθέντος αὐτοῖς, οὐδὲν ἔχοντες πράττειν, λοιπὸν

ἡλείων· τὴν προτέραν μετερχόμενοι τέχνην, εἰ καὶ μὴ φιλοκερδῶς, ὡς τὸ πρῖν.

3 Ἐξῆλθον, καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς.

Εἰς τὸ τοῦ Πέτρου, ἢ τὸ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἢ τινος τῶν γνωρίμων.

3 Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

Κατ' οἰκονομίαν, ὡς ἐροῦμεν προΐοντες. Εἰκὸς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους μαθητάς, ὡς ὁ Χρυσόστομος (1) εἶρηκεν, ἔξω (2) ἀκολουθεῖν, χάριν τε ἀγάπης καὶ θείας τὴν σχολὴν εὖ διατιθεμένους, καὶ συνδιανυκτερεύειν αὐτοῖς.

4 Πρωίας δὲ ἤδη γενομένης, ἔστη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἦδειςαν οἱ μαθηταί, ὅτι Ἰησοῦς ἐστι.

Ἰσως τοῦ εἶδους αὐτοῦ λαμπροτέρου φαινομένου, διὰ τὴν ἀφθαρσίαν, ἢ κατ' οἰκονομίαν ἀγνοουμένου αὐτοῖς.

5 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Παιδιά, μή τι προσφάγιον ἔχετε;

Παιδιά τούτους ἐκάλεσε, τῇ συνηθείᾳ χρησάμενος. ἔθος γὰρ τοὺς ἐργατικούς οὕτως ὀνομάζειν, διὰ τὸ πρὸς τοὺς πόνους ἀκμαῖόν τε καὶ νεανικὸν αὐτῶν. Διαλέγεται δὲ αὐτοῖς, ὡς θέλων δῆθεν παρ' αὐτῶν ὠνεῖσθαι τι.

5 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Οὐ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Βά-
6 λετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε.

Καὶ οὕτω συνῆκαν, ὅτι αὐτὸς ἐστίν. Ἐχρῆν δὲ συνιέναι. Πῶς γὰρ ἂν κοινὸς ἄνθρωπος εἰδείη, ὅτι, βάλλοντες εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου, εὐρήσουσι; Ῥητῶς δὲ εἰς τὰ δεξιὰ βαλεῖν ἐπέταξεν, ἵνα μὴ κατὰ τύχην ἢ ἄγχα δόξῃ.

(1) Τομ. Β'. Σελ. 521. Α.

(2) ἔξωθεν, παρὰ τῷ Β.

6 Ἐβαλον οὖν·

Ἀπλῶς ὑπακούσαντες, ἡ καὶ ὑποπτεύσαντες, αὐτὸν περιπατῶντι γυναιὶ τινας ἰχθύας ἐκεῖ διανηχομένους, ἡ καὶ ἰδεῖν ἀναπηδήσαντας.

6 Καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκῦσαι ἰσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

Ἀπόντος μὲν τοῦ Σωτῆρος, οὐδὲν ἐπίασαν· παρόντος δὲ, πλήθος συνέκλεισαν· ἵνα γινώμεν, ὅτι χωρὶς μὲν αὐτοῦ, οὐδὲν ὠφέλιμον ἀνύομεν· σὺν αὐτῷ δὲ, πολλά. Χρὴ τοίνυν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ πειθομένους πονεῖν, καὶ βάλλειν εἰς τὰ δεξιὰ· τοῦτο γὰρ τὸ μέρος ἐπαινετόν.

Ζήτησον καὶ ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν, τό· Ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινῶν τοῦ Σίμωνι, καὶ τὰ ἐξῆς (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξηγήσιν αὐτῶν. Εὐρήσεις γὰρ ἀναγωγὴν πάντις τοῖς παροῦσιν ἀρμόζουσιν.

7 Λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, τῷ Πέτρῳ· Ὁ Κύριός ἐστι.

Τοῦτο συνεῖς ἀπὸ τῆς εὐτυχίας, καὶ τοῦ συγκυκλεῖσθαι τοὺς ἰχθύας, ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος.

7 Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας, ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, τὸν ἐπεנדύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν.

Διορατικώτερος μὲν ὁ Ἰωάννης, περιουσίᾳ καθαρότητος· θερμότερος δὲ ὁ Πέτρος, σφοδρότητι φίλτρου. Διὸ γνωρίζει μὲν αὐτὸν ὁ Ἰωάννης, πρὸ τοῦ Πέτρου· ἔξεισι δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Πέτρος, πρὸ τοῦ Ἰωάννου. Ἀκούσας γὰρ μόνον, Ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, ῥίπτει τὰ ἐν χερσὶν εὐθέως, καὶ μὴ ἀναμείνας τῷ πλοιαρίῳ ἐξελεῖν, βάλλει ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τὸ τάχος τῆς ἐξελεύσεως.

(α) Λουκ. Ε', 18.

Τὸν ἐπεנדύτην δὲ, χιτῶνιόν τι φασιν ἀχειρίδωτον, ἀχρεῖ γυνάτιον περιστέλλον. Σύνηθες δὲ τοῦτο τοῖς θαλασσιέουσιν, εὐκίνησιον ἅμα καὶ εὐσχημοσύνην αὐτοῖς παρὰ τῷ ὕδατι περιποιούμενον. Γυμνός μὲν οὖν ἦν τῆς ἄλλης στολῆς αὐτοῦ· τοῦτον δὲ μόνον ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνεδέδυτο ἄζωστον· ἀνάξιον γὰρ, εἶναι αὐτὸν πάντῃ γυμνόν, διὰ τὴν ἀσχημοσύνην. Ἐζώσατο δὲ αὐτὸν, αἰδοῖ τοῦ Κυρίου.

8 Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, (οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὥς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων,) σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

ἦλθον, ἐφελκόμενοι τοὺς σύροντας τὸ δίκτυον σχοίνους.

9 Ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον, καὶ ἄρτον.

Τὸ μὲν ὀψάριον, τῇ ἀνθρακιᾷ ἐπικείμενον· τὸν δὲ ἄρτον, ἰδίᾳ παρακείμενον, ἐξ οὐκ ὄντων πάντα πάντως παρηγμένα, ἵνα κἀντεῦθεν δεῖξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ πεπονηκότας αὐτοὺς ἀνακτήσῃται φιλοστοργῶς διὰ τροφῆς.

10 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων, ὧν ἐπιάσατε νῦν.

Ὡς εἰδὼς, ὅτι ἐπίασαν, λέγει. Καὶ γὰρ καὶ πρὶν, ὥς εἰδὼς, ὅτι πιάσουσιν, εἶπε· Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε· καὶ ἵνα μὴ φαντασίᾳ δόξῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅπως, ἰδόντες καὶ τὸ πλήθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἰχθύων, καὶ τὸ πῶς ἐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον, θαυμάσωσι πλέον.

11 Ἀνέβη Σίμων Πέτρος,

Ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, ὡς ἐμπειρότερος, ἐπομένων αὐτῷ καὶ ἄλλων δηλονότι.

11 Καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν.

Φασίτινες, διὰ τῶν ἑκατὸν μὲν, ὑποδηλοῦσθαι τοὺς ἐξ ἐθνῶν σαγηνευησόμενους· διὰ τῶν πεντήκοντα δὲ, τοὺς ἐξ Ἰουδαίων·

(TOM. B'.)

πλείους γὰρ οἱ ἐξ ἐθνῶν τῶν ἐξ Ἰουδαίων· διὰ τῶν αὐτῶν δὲ, τὴν ἁγίαν Τριάδα, εἰς ἣν πιστεύουσιν.

11 Καὶ τοσοῦτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

Οὐχ ὡς ἰσχυρὸν, ἀλλ' ὡς τοῦ Κυρίου τοῦτο δυναμώσαντος.

12 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Δεῦτε, ἀριστήσατε.

Τῆς ὥρας τοῦ ἀρίστου ἤδη ἐπιστάσης. Ἐμελλε γὰρ τοὺς πόνους αὐτῶν διαδέχεσθαι ἀνάπαισις. Εἰκὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν πιασθέντων ἰχθύων τινὰς ὀπτηθῆναι πρὸς ἐστίασιν ὄλων τῶν μαθητῶν, τοὺς λοιποὺς δὲ πένησι διανεμηθῆναι.

12 Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; εἰδότες, ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν.

Τὴν ὄψιν αὐτοῦ βλέποντες ἀλλοιοτέραν καὶ ἐκπληκτικωτάτην, ἐβούλοντο μὲν ἐρωτῆσαι, οὐκ ἐτόλμων δὲ, εἰδότες ἀπὸ τῶν εἰρημένων τεκμηρίων, ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν.

13 Ἔρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

Οὐκέτι ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα ποιεῖ, δεικνύων, ὅτι κακεῖνα κατ' οἰκονομίαν ἐποίει.

14 Τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

Πρῶτον μὲν, οὐσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ (α), καθ' ἣν ἀνέστη· δεύτερον δὲ, μεθ' ἡμέρας ὀκτώ (β)· τρίτον δὲ, νῦν. Φαίνεται οὖν, ὅτι μετὰ τοῦτο ἀνῆλθον οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς (γ), ὅτε δηλαδὴ προετράπησαν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἐφανερώθη μὲν οὖν καὶ ταῖς μαθηταῖς, καὶ τοῖς παρὰ τῷ Μάρκῳ δυοῖ (δ), καὶ τῷ Πέτρῳ, καὶ τοῖς περὶ Κλεόπαν (ε). Ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς ὁμοῦ, τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη. Οὐ γὰρ συνεχῶς αὐτοῖς ἐπεχωρίαζεν. Ἀλλ' ἐν-

(α) Ἰωαν. Κ', 19.
(β) Μαρκ. ΙΓ', 12.

(γ) Ἰωαν. Κ', 26.
(δ) Λουκ. ΚΔ', 18.

(ε) Ματθ. ΚΗ', 16.

τοῦτο μὲν οὐκ εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔφαγεν· οἶμαι δὲ, ὡς τοῦ λαοῦ καὶ τοῦτο δηλώσαντος ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων, ἐνθα φησὶν ὁ Πέτρος, ὅτι Συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν (α).

15 Ὅτε οὖν ἡρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε.

Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον ἢ οὗτοι; Τοῦτον δὲ μόνον ἐρωτᾷ, ὡς κορυφαῖον καὶ στόμα τῶν μαθητῶν. Τίνος δὲ χάριν ἐρωτᾷ, ὃ οἶδεν, ἐροῦμεν προϊόντες.

15 Λέγει αὐτῷ· Βόσκε τὰ ἀρνία μου.

Τοὺς μαθητάς, ἀρνία ἐαυτοῦ φησιν, ὡς ποιμὴν αὐτῶν, οὗς καὶ πρόβατα πάλιν καλεῖ. Ζητεῖ οὖν ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν· καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἣν ἐπηγγελίλατο θεῖναι ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου, ταύτην ἀπαιτεῖ θεῖναι ὑπὲρ τῶν μαθητῶν.

16 Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε.

17 Λέγει αὐτῷ· Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον· Φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ γινώσκεις, ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Βόσκε τὰ πρόβατά μου.

Ὁ μὲν Χριστὸς ἐκ τρίτου ἐρωτῶν, καὶ τὰ αὐτὰ ἐπιτάττων, ἐμφαίνει, ὅτι σφόδρα περὶ πολλοῦ τίθεται τὴν προστασίαν τῶν ἰδίων μαθητῶν, καὶ ταύτην ἀπάσης θεραπείας ἡγεῖται μερίζον· ὃ δὲ Πέτρος τὸ τριπλοῦν τῆς ἐρωτήσεως φοβηθεὶς, καὶ ὑποπτεύσας, μήποτε δοκῇ μὲν φιλεῖν, οὐ φιλεῖ δὲ· καὶ γὰρ καὶ πρότερον ἐδόκει μὲν μηδέποτε ἀπαρνήσασθαι αὐτόν, ἀπηρνή-

(α) Πράξ. Ι', 41.

σατο δέ· και σωφρονέστερον αὐτὸν και θελτίονα τὸ πάθος ἐκείνου πεποίηκεν· ἐλυπήθη, ἐταράχθη, ἐθορυβήθη· και λοιπὸν αὐτὸν, ὡς πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν εἰδὼτα, μάρτυρα ποιεῖται, και λέγει· Σὺ πάντα οἶδας, και τὰ νῦν, και τὰ μέλλοντα, ὡς θεός· σὺ γινώσκεις, ὅτι φιλῶ σε νῦν ὁλοψύχως· και οὐδὲν πλέον λέγει, τὸ μέλλον ἀγνοῶν. Καὶ γὰρ και πρόην ἀντιτείνων ἡλέγχθη μάτην ἰσχυριζόμενος. Ἀρνία τοίνυν και πρόβατα οἱ μαθηταί, διὰ τὸ ἄκακον και πρόχειρον εἰς σφαγὴν. Καὶ αὖθις, ἀρνία μὲν, οἱ ἀτελέστεροι· πρόβατα δέ, οἱ τελειότεροι.

Πρότερον μὲν οὖν διὰ τῶν πικρῶν ἐκείνων δακρύων τῷ Πέτρῳ τὴν κηλίδα τῆς ἀρνήσεως ἀπολουσαμένην, ἄρτι δὲ πάλιν ἀντὶ τῆς τριπλῆς ἀρνήσεως τριπλὴν ὁμολογίαν εἰσενεγκόντι, και τότε μὲν ἔργῳ, νῦν δὲ λόγῳ, τὸ διὰ λόγου σφάλμα θεραπεύοντι, τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρίζει τῆς οἰκουμένης.

Εἶτα παραβολικῶς προμηνύει αὐτῷ και τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον, ᾧ τελειωθῆναι ἐμελλε, δεικνύων ἐντεῦθεν, ὅτι οὐκ ἀγνοῶν, οὐδὲ ἀπιστῶν αὐτῷ ἔλεγεν, ἅπερ ἔλεγεν· ἡπίστατο γὰρ πάνυ τὸ διάπυρον τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα γινῶ και αὐτός, και πάντες, ὅτι σφόδρα περὶ πολλοῦ τίθεται τὴν προστασίαν τῶν ἰδίων μαθητῶν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται.

18 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἤς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν, και περιεπάτεις ὅπου ἤθελες·

Ὅτε ἐτύγχανες ἀτελέστερος, ὑπὸ τὸν ἀτελέστερον νόμον, τὸν μωσαϊκὸν, κείμενος, ἡτοίμαζες σεαυτὸν, πρὸς τὸ ἐβούλου, και διήγες, ὡς ἤθελες.

18 Ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, και ἄλλος σε ζώσει, και οἴσει ὅπου οὐ θέλεις.

Ὅταν δὲ τελειωθῇς εἰς ἄνδρα τέλειον (α), εἰς μέτρον ἡλικίας πνευματικῆς, ὑπὸ τοῦ τελείου νόμου, τοῦ εὐαγγελικοῦ, καταρτιζόμενος, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου ἐπὶ σταυροῦ, και ἄλλος σε

(α) Ἐφεσ. Δ', 13.

παύσει τοῖς ἡλοις, και ἀγάγῃ (1) εἰς θάνατον, ὅν, εἰ και θέλεις τῇ προαιρέσει, οὐ θέλεις τῇ φύσει· συμπαθεῖ γὰρ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι διὰ τὴν φύσιν, και ἀκουσα ἀπορρήγνυται, τοῦτο τοῦ θεοῦ συμφερόντως οἰκονομήσαντος, καθὼς και ἀλλαχοῦ δεδήλωται, ἵνα μὴ κατὰ περίστασιν εὐχερῶς ἀνέλωσιν ἑαυτοὺς οἱ ἄνθρωποι. Εἰ γὰρ και τῆς ψυχῆς οὕτως ἰσχυρῶς ἀπαστρεφόμενης τὴν διάζευξιν τοῦ σώματος, ἰσχύει πολλάκις ὁ ἐχθρός τινες ἐργάζεσθαι φονεῖς αὐτῶν· εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ταχέως ἂν οἱ πολλοὶ πρὸς ἀναίρεσιν ἑαυτῶν ἐχώρουν.

19 Τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων, ποῖω θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν.

Δόξα γὰρ οὐ μόνον τοῦ θνήσκοντος μαθητοῦ, ἀλλὰ και τοῦ θεοῦ, ὁ διὰ τιμωρίας (2) θάνατος· τοῦ θνήσκοντος μὲν, ὅτι ὑπὲρ τοῦ θεοῦ θνήσκει· τοῦ θεοῦ δὲ, ὅτι τοιοῦτον ἔχει μαθητὴν.

19 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι.

Ἐντεῦθεν πάλιν δείκνυσιν, ὅτι πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸν οἰκιοῦνται, και μεῖζονος ἀξιοῖ τιμῆς, ἵνα και προθυμότερος γένηται.

Εἰ δὲ λέγει τις, Πῶς οὖν Ἰάκωβος ἔλαβε τὸν θρόνον τῶν ἱεροσολύμων; Ἐροῦμεν, ὅτι ὁ Πέτρος τῆς οἰκουμένης ἐχειροτονήθη διδασκαλός. Περιπατούντων τοιγαροῦν τοῦ τε διδασκάλου και τῶν μαθητῶν, εἶπεν, Ἀκολούθει μοι, σταυρούμενος και αὐτός δηλονότι, και τὸν ἴσον θάνατον ὑφιστάμενος.

20 Ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ Πέτρος, βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα·

Βαδίζοντα ὀπίσω τοῦ Πέτρου· ἔτυχε γὰρ τότε πλησίον αὐτοῦ περιπατῶν.

20 Ὅς και ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ, και εἶπε· Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;

Ἐν τῷ δείπνῳ τῷ μυστικῷ, καθὼς ἐκεῖ δεδήλωται. Ἀναμι-

(1) Οὕτω παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις. Ἄλλ' ἴσως, ἄξει.

(2) Ἰσως, μαρτυρίου. Ὁ Κύριλλος Τομ. Δ'. Σελ. 1120. C. περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος «τὴν εἰς αἷμα τιμωρίαν ἐπιθέντες αὐτῷ.»

μνήσκει δὲ ἡμᾶς ἐκείνης τῆς κατακλίσεώς τε καὶ ἐρωτήσεως δεικνύς, ὅσῃν ὁ Πέτρος παρρησίαν ἔσχε μετὰ τὴν ἐπὶ τῷ ἀντίκτι μετάνοιαν. Ὁ γὰρ τότε μὴ τολμῶν ἐρωτῆσαι, ἀλλὰ τῷ Ἰησοῦ μένῃ χρησάμενος εἰς τοῦτο, οὗτος οὐ μόνον τὴν προστασίαν ἐπιστεύθη τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἡγαπημένου θαρ-
ράλεως ἐρωτᾷ.

21 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος, λέγει τῷ Ἰησοῦ· Κύριε, οὗ-
τος δὲ τί;

Οὐκ ἀκολουθήσει σοι; οὐ τὴν αὐτὴν ἡμῖν ὁδὸν τοῦ θανάτου βαδιεῖται; οὐχ ὁμοίως ἀποθανεῖται; Συνῆκε γάρ, τί ὑπεδήλου τὸ, Ἀκολουθεῖ μοι, καὶ σφόδρα φιλῶν τὸν Ἰωάννην, ἐβούλετο κοινωνῶν αὐτὸν τοῦ Ἰesu θανάτου λαβεῖν· καὶ ὡς τοῦ Ἰωάννου μὴ τολμῶντος ἐρωτᾶν, αὐτὸς ἐρωτᾷ, καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀποδί-
δωσι. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐκκόπτων τὴν μερικὴν φιλίαν, καὶ παι-
δεύων, μὴδὲν περαιτέρω πολυπραγμονεῖν, καὶ ἐμφαίνων, ὅτι δια-
φόρως τὰ κατ' αὐτοὺς οἰκονομηθήσονται, φησί·

22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως
ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;

Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ζῶντα, ἕως ἔρχομαι, κατὰ τὴν δευτέ-
ραν μου παρουσίαν, τί πρὸς σὲ κοινόν;

22 Σὺ ἀκολουθεῖ μοι.

Σὺ τὸν σὸν θάνατον σκόπει, μὴδὲν τὸν ἐκείνου περιεργαζόμενος.

23 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς,

Ποῖος λόγος;

23 Ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει.

Εἰκὸς γὰρ κάκεινους ἀκούειν, ἢ πρὸς τὸν Πέτρον ἐρρήθησαν. Διεφημίσθη δὲ ὁ λόγος οὗτος, ἥγουν, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ὡς πλανηθέντων αὐτῶν, καὶ μὴ συνεωρακότων τὸν τοῦ λόγου σκο-
πὸν. Εἶτα διορθοῦται τὴν ἐσφαλμένην φήμην.

23 Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει·
ἀλλ'· Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί
πρὸς σέ;

Ὅπερ αὐτῷ δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' ἕτερον ἔχει σκοπὸν,
ὡς προεῖρηται. Τίς οὖν ὑπολείπεται λόγος τοῖς ἐνισταμένοις,
ἵνα οὐ τέθνηκεν, αὐτοῦ δὴ τούτου διαρρήδην βοῶντος, ὅτι
πλανῶνται οἱ τοῦτο ὑπολαμβάνοντες;

24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων,
καὶ γράψας ταῦτα· καὶ οἶδαμεν, ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν
ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

Καὶ οἶδαμεν, οἱ εἰδότες αὐτά, ὅτι ἀληθῶς μαρτυρεῖ. Φαί-
νεται γάρ, ὅτι καὶ ἄλλοι ταῦτα ἐγίνωσκον. Ὡς οὖν σφόδρα
θαρρῶν τῇ ἀληθείᾳ τοῦτο φησιν· ἔγνω γάρ, ὅτι δόξει τισὶν
ἴσως ὑποπτα λέγειν, διὰ τὸ μὴ μνημονευθῆναι ταῦτα παρὰ
τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν.

25 Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.
Τοῦτο καὶ ἀνωτέρω περὶ τῶν σημείων εἶπεν (1).

25 Ἄτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἐν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι
τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀμήν.

Καθ' ὑπερβολὴν ὁ λόγος, ἐμφαίνων τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πλή-
θους τῶν πεπραγμένων τῷ Κυρίῳ. Χρῶνται δὲ τῷ λόγῳ τῆς
ὑπερβολῆς καὶ οἱ γράφοντες, καὶ οἱ λέγοντες, ὅταν ὑπερβολὴν
πράγματος παραστήσῃ βουληθῶσιν. Οὗτος δὲ καὶ τὸ, οἶμαι,
προσθεῖς, ἐκόλασε τὴν ὑπερβολὴν, καὶ παρεμυθήσατο τὸ δο-
κοῦν ἀπίθανον, ὑποδηλών, ὅτι διὰ τὸ παμπληθὲς αὐτῶν εἴ-
ρηκεν οὕτω. Καὶ ἄλλα μὲν οὖν πολλὰ ἐποίησεν, ὡς πάντα
δυνάμενος· ῥάδιον γὰρ αὐτῷ τὸ ποιεῖν, ἢ ἡμῖν τὸ λέγειν·
μόνα δὲ ἐγράφησαν τὰ πρὸς εὐσεβειαν καὶ πίστιν χρησιμώ-
τερα καὶ ἀναγκαιότερα, ἐκεῖνο τῶν συγγεγραφότων ἐγνοησάντων,

(1) Ἀναφέρεται εἰς Ἰωαν. Κ', 30.

ὡς ὁ μὴ τοῖς γραφεῖσι πιστεύων, οὐδὲ τοῖς πλείοσι πιστεύων
ὁ δὲ ταῦτα δεξιόμενος, ἐτέρων οὐ δεηθήσεται.

Οὐ χωρεῖ δὲ αὐτὰ ὁ εἰρημένος κόσμος, καὶ καθ' ἕτερον λόγον
οὐ διὰ πλήθος συγγραμμάτων, ἀλλὰ διὰ μέγεθος πραγμάτων
οὐδὲ τόπων, ἀλλὰ τρόπων.

Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, τελείους θεραπευτὰς τῆς παντελείου Τρα-
δος ἀναφανέντας, ἀγαθῶ τέλει καταλῦσαι τὸν βίον, ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

Τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν θεῷ χάρις. Ἀμήν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ,

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Α

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

	Σελ.
A. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου. (Cap 1, 23.) Λου. η. .	10
B. Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου. (I, 29.) Mθ. η. Λου. θ.	12
Γ. Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ τοικίλων νόσων. (I, 32.)	
Mθ. θ. Λου. ι.	12
Δ. Περὶ τοῦ λεπροῦ. (I, 40.) Mθ. ζ. Λου. ιβ.	15
E. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ. (II, 3.) Mθ. ιγ. Λου. ιγ.	
Ιω. ζ.	17
Ζ. Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου. (II, 14.) Mθ. ιδ. Λου. ιδ.	19
Z. Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα. (III, 1.) Mθ.	
κα. Λου. ιε.	22
H. Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα. (III, 13.) Mθ. ιθ.	
Λου. ις.	24
Θ. Περὶ τοῦ σπόρου παραβολῆ. (IV, 2.) Mθ. κδ.	
Λου. κβ. καὶ μθ.	29
I. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων. (IV, 35.) Mθ.	
ια. Λου. κγ.	35
IA. Περὶ τοῦ λεγεῶνος. (V, 1.) Mθ. ιε. Λου. κδ.	36
IB. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου. (V, 21.)	
Mθ. ιε. Λου. κε.	39
IF. Περὶ τῆς αἱμορροῦσης. (V, 25.) Mθ. ις. Λου. κς.	40
IA. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα. (VI, 6.) Mθ. ιθ.	
Λου. κζ.	46
IE. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου. (VI, 14.) Mθ. κε.	48
IZ. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων. (VI,	
34.) Mθ. κς. Λου. κη. Ιω. η.	51
IZ. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου. (VI, 47.) Mθ.	
κζ. Ιω. θ.	52

ΙΗ. Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. (VII, 1.)	ΜΘ. κη.	54
ΙΘ. Περὶ τῆς Φοινικίσσης. (VII, 24.)	ΜΘ. κθ.	56
Κ. Περὶ τοῦ μογγιλᾶλου. (VII, 31.)		58
ΚΑ. Περὶ τῶν ἐπτὰ ἄρτων. (VIII, 1.)	ΜΘ. λα.	59
ΚΒ. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. (VIII, 14.)	ΜΘ. λβ. Λου. μδ.	61
ΚΓ. Περὶ τοῦ τυφλοῦ. (VIII, 22.)		62
ΚΔ. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως. (VIII, 27.)	ΜΘ. λγ. Λου. κθ.	63
ΚΕ. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως. (IX, 2.)	ΜΘ. λδ. Λου. λ.	65
ΚΣ. Περὶ τοῦ σεληνιζομένου. (IX, 14.)	ΜΘ. λε. Λου. λα.	68
ΚΖ. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μείζων. (IX, 33.)	ΜΘ. λζ. Λου. λβ.	71
ΚΗ. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων· Εἰ ἔξεστιν ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα. (X, 1.)	ΜΘ. μ.	76
ΚΘ. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν. (X, 17.)	ΜΘ. μα. Λου. ξγ.	78
Α. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου. (X, 35.)	ΜΘ. μγ.	81
ΑΑ. Περὶ Βαρτιμαίου. (X, 46.)	ΜΘ. μδ. Λου. ξδ.	82
ΑΒ. Περὶ τοῦ πώλου. (XI, 1.)	ΜΘ. μς. Λου. ξη. Ιω. ιδ.	83
ΑΓ. Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς. (XI, 12.)	ΜΘ. μζ.	84
ΑΔ. Περὶ ἀμνησικαχίας. (XI, 25.)		87
ΑΕ. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων. (XI, 27.)	ΜΘ. μη. Λου. ξθ.	87
ΑΣ. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος. (XII, 1.)	ΜΘ. ν. Λου. ο.	88
ΑΖ. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆνσον. (XII, 13.)	ΜΘ. νβ. Λου. οα.	90
ΑΗ. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων. (XII, 18.)	ΜΘ. νγ. Λου. οβ.	91
ΑΘ. Περὶ τοῦ γραμματέως. (XII, 28.)	ΜΘ. νδ. Λου. λς.	93
Μ. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως. (XII, 35.)	ΜΘ. νε. Λου. ογ.	94
ΜΑ. Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτά βαλούσης. (XII, 41.)	Λου. οδ.	96
ΜΒ. Περὶ συντελείας. (XIII, 3.)	ΜΘ. νζ. Λου. ος.	97
ΜΓ. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας. (XIII, 32.)	ΜΘ. νη.	101

ΜΔ. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω. (XIV, 3.)	ΜΘ. ξβ. Λου. κα. Ιω. ιβ.	103
ΜΕ. Περὶ τοῦ πάσχα. (XIV, 12.)	ΜΘ. ξγ. Λου. ος.	104
ΜΣ. Περὶ τῆς παραδόσεως προφητεία. (XIV, 17.)	ΜΘ. ξδ.	105
ΜΖ. Περὶ τῆς ἀρνήσεως. (XIV, 66.)	ΜΘ. ξς. Λου. οη.	109
ΜΗ. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. (XV, 42.)	ΜΘ. ξη. Λου. πβ. Ιω. ιη.	114

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

	Σελ.
Α. Περὶ τῆς ἀπογραφῆς. (Cap. II, 1.)	146
Β. Περὶ τῶν ἀγραυλοῦντων ποιμένων. (II, 8.)	148
Γ. Περὶ τοῦ Συμεῶν. (II, 25.)	155
Δ. Περὶ Ἄννης τῆς προφήτιδος. (II, 36.)	159
Ε. Περὶ τοῦ γενομένου ῥήματος πρὸς Ἰωάννην. (III, 1.)	
Μθ. γ.	163
ς. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰωάννην. (III, 10.)	169
Ζ. Περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ Σωτῆρος. (IV, 1.)	175
Η. Περὶ τοῦ ἔχοντος πνεῦμα δαιμονίου. (IV, 33.)	
Μρ. α.	182
Θ. Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου. (IV, 38.) Μθ. η. Μρ. β.	183
Ι. Περὶ τῶν ἐκθέντων ἀπὸ ποιμάτων νόσων. (IV, 40.)	
Μθ. θ. Μρ. γ.	183
ΙΑ. Περὶ τῆς ἀγρας τῶν ἰχθύων. (V, 4.)	185
ΙΒ. Περὶ τοῦ λεπροῦ. (V, 12.) Μθ. ς. Μρ. δ.	187
ΙΓ. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ. (V, 18.) Μθ. ιγ. Μρ. ε.	
Ιω. ζ.	189
ΙΔ. Περὶ Δευὶ τοῦ τελώνου. (V, 27.) Μθ. ιδ. Μρ. ς.	190
ΙΕ. Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα. (VI, 6.) Μθ.	
κα. Μρ. ζ.	193
Ις. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς. (VI, 12.) Μθ.	
ιθ. Μρ. η.	194
ΙΖ. Περὶ τῶν μακαρισμῶν. (VI, 20.) Μθ. ε.	195
ΙΗ. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου (VI, 1.) Μθ. ζ. Ιω. ς.	203
ΙΘ. Περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας. (VII, 11.)	205
Κ. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου. (VII, 18.)	
Μθ. κ.	206
ΚΑ. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω. (VII, 36.)	

Μθ. ξβ. Μρ. μδ. Ιω. ιβ.	209
ΚΒ. Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου. (VIII, 4.) Μθ.	
κδ. Μρ. θ.	213
ΚΓ. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων. (VIII, 22.)	
Μθ. ια. Μρ. ι.	216
ΚΔ. Περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα. (VIII, 26.) Μθ. ιβ.	
Μρ. ια.	217
ΚΕ. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου. (VIII, 40.)	
Μθ. ις. Μρ. ιε.	220
Κς. Περὶ τῆς αἱμορροῦσης. (VIII, 43.) Μθ. ις. Μρ. ιγ.	221
ΚΖ. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα. (IX, 1.) Μθ.	
ιθ. Μρ. ιθ.	224
ΚΗ. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων. (IX, 12.) Μθ. κς. Μρ. ις. Ιω. η.	226
ΚΘ. Περὶ τῆς τῶν μαθητῶν ἐπερωτήσεως. (IX, 18.)	
Μθ. λγ. Μρ. κδ.	227
Λ. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ. (IX, 28.)	
Μθ. λδ. Μρ. κς.	230
ΛΑ. Περὶ τοῦ σεληνιζομένου. (IX, 37.) Μθ. λς. Μρ. κς.	231
ΛΒ. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μείζων. (IX, 46.)	
Μθ. λς. Μρ. κς.	233
ΛΓ. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν. (IX, 56.)	
Μθ. ι.	236
ΛΔ. Περὶ τῶν ἀναδειχθέντων ἐβδομήκοντα. (X, 1.)	238
ΛΕ. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος νομικοῦ. (X, 25.) Μθ.	
νδ. Μρ. λθ.	246
Λς. Περὶ τοῦ ἐμπειρόντος εἰς τοὺς ληστάς. (X, 30.)	247
ΛΖ. Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας. (X, 38.)	251
ΛΗ. Περὶ προσευχῆς. (XI, 1.)	253
ΛΘ. Περὶ τοῦ ἔχοντος δαιμόνιον κωφόν. (XI, 14.) Μθ. κβ.	256
Μ. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπαράσης φωνῆς. (XI, 27.)	258
ΜΑ. Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον. (XI, 29.) Μθ. κγ.	259
ΜΒ. Περὶ τοῦ Φαρισαίου τοῦ καλέσαντος τὸν Ἰησοῦν.	
(XI, 37.)	261
ΜΓ. Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν νομικῶν. (XI, 46.)	
Μθ. νς.	264
ΜΔ. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. (XII, 1.) Μθ. λβ.	
Μρ. κβ.	266

ME. Περὶ τοῦ θελήσαντος μερίσασθαι τὴν οὐσίαν. (XII, 13.)	269
MZ. Περὶ τοῦ, οὗ εὐφόρησεν ἡ χώρα, πλουσίου. (XII, 16.)	270
MZ. Περὶ τῶν Γαλιλαίων καὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωάμ. (XIII, 1.)	284
MH. Περὶ τῆς ἐχούσης πνεῦμα ἀσθενείας. (XIII, 10.)	287
MΘ. Περὶ τῶν παραβολῶν. (XIII, 18.) Mθ. κδ. Mr. θ.	289
N. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος, Εἰ ὄλγοι οἱ σωζόμενοι. (XIII, 22.)	290
NA. Περὶ τῶν εἰπόντων τῷ Ἰησοῦ διὰ Ἡρώδην. (XIII, 31.)	293
NB. Περὶ τοῦ ὑδρωπικοῦ. (XIV, 1.)	295
NG. Περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὰς πρωτοκλισίας. (XIV, 7.)	297
NA. Περὶ τῶν καλουμένων ἐν τῷ δεύρῃ. (XIV, 15.) Mθ. να.	299
NE. Παραβολὴ περὶ οἰκοδομῆς πύργου. (XIV, 28.)	304
KZ. Περὶ τῶν ἐκατὸν προβάτων παραβολή. (XV, 3.)	306
NZ. Περὶ τοῦ ἀποδημήσαντος εἰς χώραν μακράν. (XV, 12.)	309
NH. Περὶ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. (XVI, 1.)	317
NΘ. Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου. (XVI, 19.)	323
Ξ. Περὶ τῶν δέκα λεπτῶν. (XVII, 11.)	331
ΞΑ. Περὶ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας. (XVIII, 1.)	337
ΞΒ. Περὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνου. (XVIII, 9.)	339
ΞΓ. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν. (XVIII, 18.) Mθ. Μα. Mr. κθ.	341
ΞΔ. Περὶ τοῦ τυφλοῦ. (XVIII, 35.) Mθ. μδ. Mr. λα.	344
ΞΕ. Περὶ τοῦ Ζακχαίου. (XIX, 1.)	345
ΞΖ. Περὶ τοῦ πορευθέντος λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν. (XIX, 12.)	348
ΕΖ. Περὶ τῶν λαβόντων τὰς δέκα μνᾶς. (XIX, 13.)	349
ΕΗ. Περὶ τοῦ πώλου. (XIX, 29.) Mθ. με. Mr. λβ. Ιω. ιδ.	353
ΕΘ. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ γραμματέων. (XX, 1.) Mθ. μη. Mr. λε.	356
Ο. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος. (XX, 9.) Mθ. ν. Mr. λς.	357
ΟΑ. Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆνσον. (XX, 20.) Mθ. νβ. Mr. λζ.	359
ΟΒ. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων. (XX, 27.) Mθ. νγ. Mr. λη.	360

ΟΓ. Ἑρώτησις πρὸς τοὺς Φαρισαίους, Πῶς ἐστὶν υἱὸς Δαυὶδ ὁ Χριστός. (XX, 41.) Mθ. νε. Mr. μ.	362
ΟΔ. Περὶ τῆς γῆρας τῆς τὰ δύο λεπτά βαλοῦσης. (XXI, 1.) Mr. μα.	363
ΟΕ. Ἑρώτησις περὶ συντελείας. (XXI, 7.) Mθ. νζ. Mr. μβ.	364
ΟΖ. Περὶ τοῦ πάσχα. (XXII, 1.) Mθ. ξγ. Mr. με.	369
ΟΖ. Περὶ τῶν φιλονεικησάντων, Τίς μεῖζων. (XXII, 24.)	374
ΟΗ. Περὶ τῆς ἐξαίτησεως τοῦ σατανᾶ. (XXII, 31.) Mθ. ξζ. Mr. μζ.	376
ΟΘ. Ἐξουθένησις Ἡρώδου. (XXIII, 11.)	385
Π. Περὶ τῶν κοπτομένων γυναικῶν. (XXIII, 27.)	387
ΠΑ. Περὶ τοῦ μετανόησαντος ληστοῦ. (XXIII, 39.)	390
ΠΒ. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κυριακοῦ σώματος. (XXIII, 50.) Mθ. ξη. Mr. μη. Ιω. ιη.	392
ΠΓ. Περὶ τοῦ Κλεόπα. (XXIV, 13.)	395

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.
ΤΟΥ
ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

	Σελ.
A. Περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου. (Cap. II, 1.) . . .	442
B. Περὶ τῶν ἐκβληθέντων ἐκ τοῦ ἱεροῦ. (II, 13.) . . .	448
Γ. Περὶ Νικοδήμου. (III, 1.) . . .	453
Δ. Ζήτησις περὶ καθαρισμοῦ. (III, 25.) . . .	467
Ε. Περὶ τῆς Σαμαρείτιδος. (IV, 5.) . . .	474
ΣΤ. Περὶ τοῦ βασιλικοῦ. (IV, 46.) MΘ. Ζ. . . .	490
Ζ. Περὶ τοῦ τριακονταετῶ ἔτη ἔχοντος ἐν τῇ ἀσθε- νείᾳ. (V, 5.) MΘ. ιγ. Mr. e. Λου. ιγ. . . .	495
Η. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων. (VI, 5.) MΘ. κς. Mr. ις. Λου. κη. . . .	519
Θ. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου. (VI, 16.) MΘ. κζ. Mr. ιζ. . . .	521
I. Περὶ τοῦ ἐκ γυνετῆς τυφλοῦ. (IX, 1.) . . .	583
ΙΑ. Περὶ τοῦ Λαζάρου. (XI, 1.) . . .	613
ΙΒ. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρου. (XII, 3.) MΘ. ξβ. Mr. μδ. Λου. κα. . . .	628
ΙΓ. Περὶ ὧν εἶπεν Ἰούδας. (XII, 4.) . . .	629
ΙΔ. Περὶ τοῦ ὄνου. (XII, 14.) MΘ. με. Mr. λβ. Λου. ξη. . . .	631
ΙΕ. Περὶ τῶν προστελούντων ἑλλήνων. (XII, 20.) . . .	634
ΙΣΤ. Περὶ τοῦ νιπτῆρας. (XIII, 3.) . . .	648
ΙΖ. Περὶ τοῦ παρχιλήτου. (XV, 26.) . . .	686
ΙΗ. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κυριακοῦ ὀνόματος. (XIX, 38.) MΘ. ξη. Mr. μη. Λου. πβ. . . .	736